วารสาร มจร
สังคมศาสตร์ปริทรรศน์
JOURNAL OF MCU Social Science Review

JSSR

tci-thaijo.org/index.php/jssr

วารสาร มจร สังคมศาสตร์ปริทรรศน์

สำนักงานวารสาร มจร สังคมศาสตร์ปริทรรศน์
บัณฑิตศึกษา ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
อาคารพระราชรัตนโมลี (นคร เขมปาลี) ชั้น 4 เลขที่ 79 หมู่ 1 ตำบลลำไทร อำเภอวังน้อย
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา 13170 โทร. 0936359515 E-mail: journal.ssr@mcu.ac.th
https://so03.tci-thaijo.org/index.php/jssr

วารสาร.มจร สังคมศาสตร์
ISSN : 2985-1319

วารสาร มจร สังคมศาสตร์ปริทรรศน์ Journal of MCU Social Science Review | ปีที่ 15 ฉบับที่ 4 กรกฎาคม-สิงหาคม 2569 | Vol. 15 No. 4 July-August 2026 |

วารสาร มจร
สังคมศาสตร์ปริทรรศน์
JOURNAL OF MCU Social Science Review

ISSN (Print) : 2985-1319
ISSN (Online) : 2985-1335
ปีที่ 15 ฉบับที่ 4 กรกฎาคม-สิงหาคม 2569 Vol. 15 No. 4 July-August 2026

TCI ศูนย์ดัชนีการอ้างอิงวารสารไทย Thai Journal Citation Index Centre

วารสาร มจร สังคมศาสตร์ปริทรรศน์

บัณฑิตศึกษา ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

TCI Journal Classification 2025-2029 Tier 2

Cover Vol 15 No 4.indd 1 1/7/2569 15:07:13

วารสาร มจร
สังคมศาสตร์ปริทรรศน์
JOURNAL OF MCU Social Science Review

ปีที่ 15 ฉบับที่ 4 กรกฎาคม - สิงหาคม 2569

จำนวนพิมพ์: 100 เล่ม

เลขมาตรฐานสากล

ISSN 2985-1319 (Print)

ISSN 2985-1335 (Online)

วัตถุประสงค์และขอบเขตของวารสาร

วารสารฯ มีนโยบายรับตีพิมพ์บทความคุณภาพสูงในด้านสังคมศาสตร์และแขนงวิชาที่เกี่ยวข้องอันได้แก่ พระพุทธศาสนา รัฐศาสตร์ รัฐประศาสนศาสตร์ บริหารธุรกิจและการศึกษา ตลอดจนบทวิเคราะห์ที่เสนอทางออกของปัญหา ให้แก่สังคม เปิดรับบทความเฉพาะภาษาไทย

ประเภทของผลงานที่ตีพิมพ์ในวารสาร

1) บทความวิชาการ (Academic Article)

2) บทความวิจัย (Research Article)

3) บทวิจารณ์หนังสือ (Book Review)

กำหนดการเผยแพร่ ปีละ 6 ฉบับ

ฉบับที่ 1 มกราคม - กุมภาพันธ์

ฉบับที่ 2 มีนาคม - เมษายน

ฉบับที่ 3 พฤษภาคม - มิถุนายน

ฉบับที่ 4 กรกฎาคม - สิงหาคม

ฉบับที่ 5 กันยายน - ตุลาคม

ฉบับที่ 6 พฤศจิกายน – ธันวาคม

การพิจารณาและคัดเลือกบทความ

บทความแต่ละบทความจะได้รับพิจารณาจากคณะกรรมการกลั่นกรองบทความวารสาร (Peer Review) จำนวนไม่น้อยกว่า 3 ท่าน ที่มีความเชี่ยวชาญในสาขาวิชาที่เกี่ยวข้อง และได้รับความเห็นชอบจากกองบรรณาธิการก่อนตีพิมพ์ โดยการพิจารณาบทความจะมีรูปแบบที่ผู้พิจารณาบทความไม่ทราบชื่อหรือข้อมูลของผู้เขียนบทความ และผู้เขียนบทความไม่ทราบชื่อผู้พิจารณาบทความ (Double – Blind Peer Review)

บรรณาธิการ:

สุมาลี บุญเรือง — คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ประเทศไทย
sumalee31130@hotmail.com

กองบรรณาธิการ:

พระเมธาวินัยรส — บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย, ประเทศไทย
psbud@hotmail.com

ธีรโชติ เกิดแก้ว — คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยหัวเฉียวเฉลิมพระเกียรติ, ประเทศไทย
tongin2000@gmail.com

บุษกร วัฒนบุตร — คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยนอร์ทกรุงเทพ, ประเทศไทย
busaaiey2516@gmail.com

ปุริมปรัชญ์ คณิณพศุตย์ — สาขาวิชาศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, ประเทศไทย
jpkhaninphasut@gmail.com

วันชัย สุขตาม — คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์, ประเทศไทย
wanchai2526@srru.ac.th

วันทนา เนาว์วัน — คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา, ประเทศไทย
wanthana_nt@hotmail.com

สายชล ปัญญชิต — คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ประเทศไทย
saicholpa@g.swu.ac.th

อนันต์ อุปสอด — คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง, ประเทศไทย
ananupsod9541@gmail.com

กองจัดการวารสาร:

ฝ่ายเลขานุการ:

นเรศ ฤทธิเดช — คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ประเทศไทย

พลวัฒน์ สีทา — คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ประเทศไทย

ฝ่ายศิลปกรรม:

สุริยา รักษาเมือง คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ประเทศไทย

พลวัฒน์ สีทา คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ประเทศไทย

ฝ่ายการเงิน:

กชพรรณ บุญเทียน คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ประเทศไทย

ฝ่ายพิสูจน์อักษร:

กิติพัธ คำสุข คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ประเทศไทย

อุเทน ศิริกุลพัฒนผล คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ประเทศไทย

ฝ่ายกฎหมาย:

ธัชชนันท์ อิศรเดช คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ประเทศไทย

สำนักงานวารสาร มจร สังคมศาสตร์ปริทรรศน์

บัณฑิตศึกษา ภาควิชารัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
อาคารพระราชรัตนโมลี (นคร เขมปาลี) ชั้น 3 เลขที่ 79 หมู่ 1 ตำบลลำไทร อำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา 13170

จัดพิมพ์โดย:

โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เลขที่ 79 หมู่ 1 ตำบลลำไทร อำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา
13170 โทร. 035-248-000 ต่อ 8555-56 โทรสารต่อ 8545 www.chong0053@gmail.com

วารสาร มจร
สังคมศาสตร์ปริทรรศน์
JOURNAL OF MCU Social Science Review

Vol. 15 No. 4 July - August 2026

Number of prints: 100 copies

International Standard Serial Number (ISSN):

ISSN 2985-1319 (Print)

ISSN 2985-1335 (Online)

Objectives and Scope of the Journal:

The journal has a policy to publish high quality articles in the field of social sciences and related subjects such as Buddhism, Political Science, Public Administration, Business Administration, and Education, including the problems analysis to provide solutions for the society. Articles are accepted, both, in Thai.

Types of works published in the journal:

1) Academic Articles

2) Research Articles

3) Book Review

Publication is 6 issues per year:

Issue 1 January - February

Issue 2 March - April

Issue 3 May - June

Issue 4 July - August

Issue 5 September - October

Issue 6 November – December

Consideration and selection of articles:

Each article will be rigorously reviewed by at least 3 scholars and experts in the fields without knowing the authors' names and, likewise, the authors do not know the reviewers' names: double-blind system peer review.

Editor-in-chief:

Sumalee Boonrueang — Faculty of Social Sciences, Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand
sumalee31130@hotmail.com

Editorial Board Members:

Phramedhavinaiyaros — Graduate School, Mahamakut Buddhist University, Thailand
psbud@hotmail.com

Teerachoot Kerdkaew — Faculty of Liberal Arts, Huachiew Chalermprakiet University, Thailand
tongin2000@gmail.com

Busakorn Watthanabut — Faculty of Liberal Arts, North Bangkok University, Thailand
busaaiey2516@gmail.com

Purimpratch Khaninphasut — School of Educational Studies, Sukhothai Thammathirat Open University, Thailand
jpkhaninphasut@gmail.com

Wanchai Suktam — Faculty of Humanities and Social Sciences Surindra Rajabhat University, Thailand
wanchai2526@srru.ac.th

Wanthana Nowwan — Faculty of Management Science Phranakhon Si Ayutthaya Rajabhat University, Thailand
wanthana_nt@hotmail.com

Saichol Panyachit — Faculty of Social Sciences Srinakharinwirot University, Thailand
saicholpa@g.swu.ac.th

Anan Upsod — Faculty of Humanities and Social Sciences Lampang Rajabhat University, Thailand
ananupsod9541@gmail.com

Journal Manager Team:

Secretary:

Naret Ritthidej — Faculty of Social Sciences, Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand

Pollawat Seeta — Faculty of Social Sciences, Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand

Fine Arts Department:

Suriya Raksamueng — Faculty of Social Sciences, Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand

Pollawat Seeta — Faculty of Social Sciences, Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand

Finance Department:

Kotchaphan Bunthian — Faculty of Social Sciences, Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand

Proofreading Department:

Kitipst Kamsuk — Faculty of Social Sciences, Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand

Uten Sirikunphatthanaphon — Faculty of Social Sciences, Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand

Legal Team:

Tatchanan Isaradej — Faculty of Social Sciences, Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand

The Office Journal of MCU Social Science Review

Graduate School of Political Science Faculty of Social Sciences Mahachulalongkornrajavidyalaya University Phra Rajrattanamoli Building (Nakhon Khemapali), 3th Floor, 79 Moo 1, Lam Sai, Wang Noi, Ayutthaya 13170.

Published by:

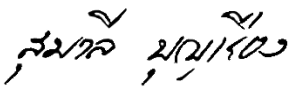
Mahachulalongkornrajavidyalaya University Printing House 79Moo 1, Lam Sai, Wang Noi, Ayutthaya. 13170. Call. 035-248 - 000, ext. 8555-56 Fax.8545 www.chong0053@gmail.com

บทบรรณาธิการ

วารสาร มจร สังคมศาสตร์ปริทรรศน์นี้เป็นปีที่ 15 ฉบับที่ 4 กรกฎาคม - สิงหาคม พ.ศ. 2569 คณะกองบรรณาธิการได้พิจารณาบทความโดยเสนอบทความต่อคณะกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิกลั่นกรอง (Peer Reviewer) พิจารณาตรวจแก้ไขเพื่อความสมบูรณ์ของบทความก่อนการลงตีพิมพ์โดยคัดเลือกและกลั่นกรองบทความให้เกิดความสมบูรณ์และมีคุณภาพมากที่สุด ควรค่าแก่การตีพิมพ์เผยแพร่ อีกทั้งเพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดทางวิชาการและเป็นการพัฒนาศักยภาพทางด้านการสร้างสรรค์ผลงานทางวิชาการ

คณะกองบรรณาธิการขอบพระคุณคณะกรรมการกลั่นกรองบทความทุกท่านที่ได้ใช้ความเพียรพยายามชี้แนะให้มีการปรับปรุงแก้ไขงานของแต่ละท่านให้ออกมาได้อย่างถูกต้องน่าอ่านเป็นประโยชน์ต่อแวดวงวิชาการ และท้ายสุดขอขอบคุณเจ้าของผลงานทางวิชาการและผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทุกท่านที่ได้ทำให้มีวารสารฉบับนี้มีคุณค่าทางวิชาการที่นำไปสู่การปฏิบัติและเผยแพร่ในวงกว้างและโปรดติดตามฉบับต่อไป

ด้วยความปรารถนาดียิ่ง

รศ.ดร.สุมาลี บุญเรือง

บรรณาธิการวารสาร มจร สังคมศาสตร์ปริทรรศน์

สารบัญ

กองบรรณาธิการ (1)

บทบรรณาธิการ (7)

สารบัญ (8)

บทความวิจัย:

ꣻ---ꣿ **ꣻ---ꣿ**

การบัญชีต้นทุนฐานกิจกรรมและระบบการควบคุมภายในกรณีศึกษาธุรกิจร้านอาหารประเภทวิสาหกิจรายย่อย

ꣻ ณัฐพัชร์ อภิวัฒน์ไพศาล 1-15

ทัศนคติของพนักงาน บริษัท การบินไทย จำกัด (มหาชน) ต่อปัจจัยส่งเสริมขวัญและกำลังใจในการทำงาน

ꣻ ศิรินันท์ เกษสิมลี, จิดาภา ถิรศิริกุล, ชาญชัย จิตรเหล่าอาพร 16-29

ความสัมพันธ์ระหว่างคุณภาพการให้บริการและความไว้วางใจที่มีผลต่อความพึงพอใจของญาติผู้สูงอายุในศูนย์ดูแลผู้สูงอายุ เขตทวีวัฒนา กรุงเทพมหานคร

ꣻ สุปัญญา จันทร์เพ็ญศรี, ณัฐวัชร จันทโรธรณ์, ปิยลักษณ์ เพชรแอง, นวพร เอี่ยมธีระกุล 30-43

ผลการจัดกิจกรรม “เก็บดี สร้างวิถีความมีวินัย” ที่มีต่อพฤติกรรมความมีวินัยและความรับผิดชอบของเด็กปฐมวัย

ꣻ ฤทธิ์ชัย อำพรรณแดง 44-58

การศึกษาจำนวนภาษีเงินได้นิติบุคคลของห้างหุ้นส่วนจำกัดช่วงก่อนและหลังการฟื้นตัวของเศรษฐกิจไทยในสำนักงานสอบบัญชีแห่งหนึ่งในจังหวัดปทุมธานี

อภิชาติ การะเวก 59-72

ผลของการจัดการเรียนรู้แบบเน้นภาระงานร่วมกับการเรียนรู้แบบร่วมมือต่อผลสัมฤทธิ์ทางภาษาอังกฤษในการสอบ CU-TEP ของเจ้าหน้าที่กรมเจ้าท่า

ลดาพร สระกาง, เจนตา แก้วลาย, นุชนาฎ สายทอง, ภาวิณี อุ่นวัฒนา, ประภาส วรรณยศ 73-87

การประเมินความสามารถด้านคิดสร้างสรรค์ของนักศึกษาชั้นปีสุดท้าย สาขาวิชาการศึกษาปฐมวัย คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง

บงกช ทองเอี่ยม, ขวัญฟ้า รังสิยานนท์, นพคุณ คุณาชีวะ, บุศรา นิยมเวช 88-101

การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างการรับรู้ข่าวสารเกณฑ์การประเมิน AUN-QA กับการกำหนดผลลัพธ์การเรียนรู้ตามมาตรฐานคุณวุฒิระดับอุดมศึกษา พ.ศ. 2565 ของบุคลากรมหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี

เมทยา ปรียานนท์, ภารดี พึ่งสำราญ, เหมือนฝัน คงสมแสวง, บวรสรรค์ เจี่ยดำรง 102-116

อิทธิพลของแรงจูงใจและส่วนประสมทางการตลาดต่อการตัดสินใจเลือกใช้บริการฟิตเนสเซ็นเตอร์ในประเทศไทย

รณกร คงอินทร์, อรชนก ช่องสมบัติ, วีราภรณ์ ชิดดู 117-131

ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อประสิทธิผลในการให้บริการระบบ e-Self Service ของสำนักงานประกันสังคมต่อผู้ประกันตนมาตรา 33

วรณัน สนสร้อย, วลัยพร รัตนเศรษฐ 132-144

การประยุกต์หลักพุทธธรรมเพื่อส่งเสริมสมรรถนะการปฏิบัติงานของบุคลากรกรมพัฒนาสังคมและสวัสดิการ กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์

พิศิษฐ อยู่พลี, บุญทัน ดอกไธสง, เกียรติศักดิ์ สุขเหลือง 145-158

ปัจจัยที่มีผลต่อการปฏิบัติงานของบุคลากรสายสนับสนุน

ทศพร บุญญานุสนธิ์, ภัควรินทร์ ภัทรศิริสมบูรณ์ 159-173

บทความวิชาการ:

อนาคตของการบริการสาธารณะ: นโยบายภาครัฐในยุคดิจิทัล

สุรีวรรณ สุคนธรส 174-185

กิจการร่วมค้าและกิจการค้าร่วม ของประเทศไทย

สิทธิชัย พิริยะวัฒน์, ชมภูนุช กิจสมทรัพย์, ดรรชนี ศรีอนันต์รักษา 186-197

แนวโน้มและการเปลี่ยนแปลงของการจัดการอุดมศึกษาไทย: บทวิเคราะห์เชิงเปรียบเทียบในบริบทโลกาภิวัตน์

นวพร เอี่ยมธีระกุล, ณัฐวัชร จันทโรธรณ์, ปิยลักษณ์ เพชรแอง, สุปัญญา จันทร์เพ็ญศรี 198-212

พุทธวิธีเพื่อการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ตามแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 13 ในการตอบสนองต่อวิกฤตพลังงานและค่าครองชีพ

สุเทพ สุดเอี่ยม 213-227

แนวคิดสถาปัตยกรรมปัญญาประดิษฐ์เชิงตัวแทนสำหรับระบบจัดซื้อภาครัฐไทย: ข้อเสนอบนฐานพระราชบัญญัติการจัดซื้อจัดจ้างและการบริหารพัสดุภาครัฐ พ.ศ. 2560

พิชัย งามบุญอนันต์, พระปลัดสมนึก ธีรปญฺโญ 228-241

กลยุทธ์การใช้สื่อออนไลน์ของพรรคการเมืองไทยในการหาเสียงเลือกตั้ง

จักรพงศ์ ชื่นดวง, สุรีวรรณ สุคนธรส 242-255

ปัญญาประดิษฐ์ในฐานะตัวเร่งการเปลี่ยนผ่านเชิงสถาบันของอุดมศึกษา

ณัฐวัชร จันทโรธรณ์, ปิยลักษณ์ เพชรแอง, สุปัญญา จันทร์เพ็ญศรี, นวพร เอี่ยมธีระกุล 256-269

การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในยุคดิจิทัลด้วยหลักพุทธธรรม

พนมพร เมฆพัฒน์, พระพินิจ ธีรภทฺโท, จักรพันธ์ นะวะแก้ว 270-281

บทบาทของวรรณคดีไทยในหนังสือเรียนวรรณคดีวิจักษ์ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 เพื่อเสริมสร้างสำนึกรับผิดชอบต่อตนเองและส่วนรวม

สิทธินนท์ บุญสวยขวัญ, ลัดดา หวังภาษิต, สุวิชา วันสุดล 282-297

[RETRACTED ARTICLE] เสรีภาพกับความรับผิดชอบในระบอบประชาธิปไตยสังเคราะห์แนวคิดเชิงปรัชญารัฐศาสตร์

ศิริกล้า แก้วสุทอ **298-311**

เมื่อหุ่นยนต์ครองผ้าเหลือง: การวิเคราะห์เชิงจริยธรรมและผลกระทบต่อความเลื่อมใสของพุทธบริษัทในยุคปัญญาประดิษฐ์

พระธีรพล ณฏฺฐิโก (บัวทอง), พัชริน จินดาปทีป, สิรินทิพย์ วงษ์สวรรค์ **312-324**

[RETRACTED ARTICLE] จริยธรรมทางการเมืองในโลกแห่งความไม่แน่นอน การรื้อสร้างฐานคิดของรัฐและความรับผิดชอบสาธารณะ

กมัยธร มงคลกุล **325-339**

การสร้างอัตลักษณ์พลเมืองที่กระตือรือร้น: วิเคราะห์ผ่านการมีส่วนร่วมทางการเมืองของเยาวชนไทยตามกรอบ E-PARTICIPATION

กุลนรี เบญจธำรงศักดิ์ **340-352**

ภาคผนวก **353**

คำแนะนำสำหรับผู้แต่ง **354**

บทความวิจัย

การบัญชีต้นทุนฐานกิจกรรมและระบบการควบคุมภายใน กรณีศึกษาธุรกิจร้านอาหารประเภทวิสาหกิจรายย่อย

ACTIVITY-BASED COSTING AND INTERNAL CONTROL SYSTEM: A CASE STUDY OF A MICRO RESTAURANT ENTERPRISE

ณัฐพัชร์ อภิวัฒน์ไพศาล[1*]

Nathapat Aphiwatpisan[1*]

*Corresponding Author E-mail: nathapat.aph@stou.ac.th

Received April 16, 2026; Revised June 15, 2026; Accepted July 6, 2026

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1. ศึกษาสภาพปัจจุบันในการคำนวณต้นทุนการผลิตของธุรกิจ 2. ออกแบบระบบบัญชีต้นทุนฐานกิจกรรม และ 3. พัฒนาระบบการควบคุมภายในของธุรกิจร้านอาหารประเภทวิสาหกิจรายย่อย เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ใช้วิธีการวิจัยกรณีศึกษาของธุรกิจร้านอาหารประเภทวิสาหกิจรายย่อยจำนวน 1 แห่ง ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ได้แก่ เจ้าของกิจการจำนวน 1 คน และพนักงานจำนวน 4 คน คัดเลือกแบบเจาะจงโดยมีคุณลักษณะเป็นผู้มีส่วนเกี่ยวข้องโดยตรงกับการจัดการต้นทุน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยได้แก่ แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง แบบสังเกตพฤติกรรม และแบบบันทึกข้อมูลต้นทุนฐานกิจกรรม เก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้การสังเกตพฤติกรรมแบบมีส่วนร่วม และการสัมภาษณ์เชิงลึก วิเคราะห์ข้อมูลโดยการวิเคราะห์เชิงเนื้อหา จัดหมวดหมู่ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ การสังเกต และการบันทึกข้อมูลต้นทุน จากนั้นนำข้อมูลมาวิเคราะห์ และเชื่อมโยงกับแนวคิดการบัญชีต้นทุนฐานกิจกรรมเพื่อคำนวณต้นทุนของกิจการ

ผลการวิจัยพบว่า 1. ธุรกิจไม่มีการคำนวณต้นทุนการผลิต เป็นกิจการประเภทเจ้าของคนเดียว เจ้าของบริหารงานเอง ไม่มีการทำบัญชีอย่างเป็นระบบ มีเพียงการจดบันทึกค่าใช้จ่ายที่เกิดขึ้นในแต่ละวัน การสั่งซื้อวัตถุดิบและรายการต่าง ๆ ใช้วิธีการกะประมาณโดยอาศัยประสบการณ์ 2. การออกแบบระบบบัญชีต้นทุนฐานกิจกรรมมี 4 ขั้นตอนได้แก่ การวิเคราะห์กิจกรรม การคำนวณต้นทุนกิจกรรม การคำนวณอัตราต้นทุนกิจกรรม และการคำนวณต้นทุนผลิตภัณฑ์ ผลการคำนวณพบว่า ต้นทุนกิจกรรมของเกาเหลาเฉลี่ย 39.73 บาทต่อชาม และ

[1] สาขาวิชาวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช

[1] School of Management Science, Sukhothai Thammathirat Open University

ก๋วยเตี๋ยวเฉลี่ย 34.72 บาทต่อชาม 3. การพัฒนาระบบการควบคุมภายใน ควรมีระบบการบันทึกข้อมูลที่สามารถตรวจสอบได้ เช่น การจัดทำคำสั่งซื้อเป็นลายลักษณ์อักษร การทำเอกสารใบเบิกวัตถุดิบ การทำบัญชีประจำวัน รวมถึงการสังเกตการปฏิบัติงานของพนักงาน การติดตั้งกล้องวงจรปิดเพื่อความปลอดภัย และลดความสี่ยงจากการสูญหาย
คำสำคัญ: ต้นทุนฐานกิจกรรม; ระบบการควบคุมภายใน; ร้านอาหาร; วิสาหกิจรายย่อย

Abstract

The research article is to: 1. To examine the current practices of production cost calculation in the business 2. To design an Activity-Based Costing (ABC) system and 3. To develop the internal control system of a micro restaurant enterprise. This study was a qualitative research approach, case study research of micro restaurant enterprise. The key informants consisted of three business owners and two employees, selected through purposefully selected based on their direct involvement in cost management. The research instruments included semi-structured in-depth-interviews script, behavioral observation forms, and Activity-Based Costing data recording forms. Data were collected through participant observation and in-depth interviews. The data were analyzed using content analysis, including data coding from interviews, observations, and cost records. Subsequently, the data were analyzed and integrated with ABC to determine the cost structure of the business.

The research findings indicated that: 1. The business did not employ a formal production cost calculation system. It operated as a sole proprietorship, managed directly by the owner. There was no systematic accounting; only daily expense records were maintained. The procurement of raw materials and other items were based primarily on estimation and the owner's experience. 2. The design of the Activity-Based Costing (ABC) system consisted of four stages: activity analysis, activity cost, calculation of activity cost rates, and product cost calculation. The results revealed that the average activity cost per bowl was 39.73 Baht for *kao lao* and 34.72 Baht for noodles. 3. For the development of the internal control system, the business should implement a verifiable and systematic record-keeping system, such as maintaining written purchase orders, preparing material requisition forms, and recording daily accounting transactions. In addition, regular monitoring of employees' work performance should be

conducted, and closed-circuit television (CCTV) systems should be installed to enhance security and reduce the risk of asset misappropriation.

Keywords: Activity-based Costing; Internal Control System; Restaurant; Micro Enterprises

บทนำ

การบัญชีต้นทุนฐานกิจกรรม (Activity-based costing : ABC) เป็นเครื่องมือในการบริหารต้นทุนเชิงกลยุทธ์ เนื่องจากสามารถให้สารสนเทศที่มีประโยชน์ต่อการตัดสินใจในเชิงบริหาร เป็นทางเลือกในการคิดต้นทุนแทนระบบการคิดต้นทุนแบบเดิม (Traditional Costing) ทั้งนี้การใช้ ABC เป็นเทคนิคที่กำหนดต้นทุนให้กับผลิตภัณฑ์ตามการใช้ทรัพยากร โดยคำนึงถึงตัวผลักดันต้นทุน (Cost Driver) และกิจกรรมต้นทุน (Cost Activity) ทำให้การคำนวณต้นทุนการผลิตมีความถูกต้องมากขึ้นกว่าการคิดต้นทุนแบบเดิม ข้อมูลทางบัญชีจึงมีความถูกต้องอย่างสมเหตุสมผล และยังมีประโยชน์ในการประเมินผลงานอีกด้วย

ในภาคธุรกิจมีการนำ ABC มาใช้ในอุตสาหกรรมอาหารทั้งในประเทศและต่างประเทศต่อเนื่องมาตั้งแต่ในอดีตจนถึงปัจจุบัน เห็นได้จากงานวิจัยของพรรณรวี กบิลพัฒน์ และศิริลักษณ์ ศุทธชัย, 2559; Vaughn, P., Raab, C. and Nelson, K.B., 2010; Kostakis, H., Boskou, G. and Palisidis, G., 2010; Kaldirim, Z. and Kaldirim., Y. 2020; Raucci, D., Lepore, D. and Sabatiello, R., 2020 นอกจากนี้ ABC ยังสามารถใช้ได้อย่างมีประสิทธิภาพทั้งในอุตสาหกรรมการผลิต จากตัวอย่างงานวิจัยของดวงเดือน เภตรา, 2564; อุทอน สีพันดอน และรชต สวนสวัสดิ์, 2564; กิตติยา ปริญญาสุรเดช, จตุรวิทย์ ศศิธรานนท์ และ ฌานนพ สืบพิลา, 2564; พิเชษฐ์ ปานุราช, 2564 และธุรกิจบริการ ตามตัวอย่างงานวิจัยของ วโรตม์ วงศ์บา, 2565; อนัญญา จงสงวน, 2565 ดังนั้นจึงเห็นได้ว่าหลักการของ ABC สามารถประยุกต์ใช้ได้กับหลากหลายธุรกิจ ทั้งนี้อาจจำเป็นต้องมีปัจจัยต่าง ๆ เพื่อสนับสนุนให้การนำต้นทุนฐานกิจกรรมสามารถประยุกต์ใช้ให้ประสบความสำเร็จ (จารุกิตติ์ ไทยวงษ์ และ สมบูรณ์ สาระพัด, 2565)

อย่างไรก็ดี แม้ว่าการนำการบัญชีต้นทุนฐานกิจกรรมมาใช้จะทำให้ธุรกิจสามารถคำนวณต้นทุนได้อย่างถูกต้องอย่างสมเหตุสมผลแล้ว การมีระบบการควบคุมภายในที่ดีจะเสริมสร้างให้เกิดมั่นใจได้ว่าธุรกิจสามารถบรรลุเป้าหมายที่กำหนดไว้ สามารถสร้างกำไรได้อย่างต่อเนื่องและเติบโต ทั้งนี้จำเป็นต้องพิจารณาหลักการและกระบวนการควบคุมภายใน (COSO 2013) ใน 5 องค์ประกอบได้แก่ การจัดสภาพแวดล้อมการควบคุม (Control Environment) การประเมินความเสี่ยง (Risk Assessment) การจัดกิจกรรมการควบคุม (Control Activity) การจัดให้มีสารสนเทศและการสื่อสาร (Information and Communication) และการติดตามและประเมินผล (Monitoring Activity) ทั้งนี้เพื่อส่งเสริมให้กิจการสามารถพัฒนาระบบการควบคุมภายในให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์และสภาพบริบทที่เปลี่ยนแปลงไป

สำหรับธุรกิจร้านอาหารในประเทศไทยที่เป็นธุรกิจขนาดเล็ก และดำเนินธุรกิจภายในครอบครัว มักจะประสบปัญหาในเรื่องการจัดการ การควบคุม การขาดแคลนแรงงาน ขาดเทคโนโลยีและสารสนเทศในการดำเนินธุรกิจ การคำนวณต้นทุนไม่ถูกต้อง ซึ่งแสดงให้เห็นว่ากิจการไม่มีระบบการควบคุมภายใน หรือมีระบบการควบคุมแต่ขาดประสิทธิภาพ ซึ่งจะส่งผลกระทบต่อการขยายกิจการ การขอสินเชื่อจากสถาบันการเงิน รวมถึงอาจเกิดการทุจริต จึงเป็นที่มาของการศึกษาเรื่องการบัญชีต้นทุนฐานกิจกรรมและระบบการควบคุมภายในธุรกิจร้านอาหารเพื่อนำ ABC มาประยุกต์ใช้ ทำให้กิจการสามารถคำนวณต้นทุนการผลิตได้อย่างถูกต้อง และมีระบบการควบคุมภายในเพื่อให้เกิดความมั่นใจว่าธุรกิจจะสามารถดำเนินงานได้อย่างต่อเนื่อง ด้วยระบบที่มีประสิทธิภาพและสามารถสร้างกำไรอย่างต่อเนื่องในอนาคตด้วยความยั่งยืน

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบันในการคำนวณต้นทุนการผลิตของธุรกิจร้านอาหารประเภทวิสาหกิจรายย่อย
2. เพื่อออกแบบระบบบัญชีต้นทุนฐานกิจกรรมของธุรกิจร้านอาหารประเภทวิสาหกิจรายย่อย
3. เพื่อพัฒนาระบบการควบคุมภายในของธุรกิจร้านอาหารประเภทวิสาหกิจรายย่อย

วิธีดำเนินการวิจัย

1. รูปแบบของการวิจัย

งานวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยใช้วิธีการวิจัยกรณีศึกษา (Case Study Research) มุ่งศึกษาการบริหารต้นทุนในบริบทจริงของธุรกิจร้านอาหารประเภทวิสาหกิจรายย่อยจำนวน 1 แห่ง

2. ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญได้แก่ เจ้าของกิจการจำนวน 1 คน และพนักงานจำนวน 4 คน คัดเลือกแบบเจาะจง มีคุณสมบัติคือเป็นผู้มีส่วนเกี่ยวข้องโดยตรงกับการจัดการต้นทุน กล่าวคือ เจ้าของกิจการเป็นผู้รับผิดชอบหลักด้านการบริหารจัดการร้าน การผลิตน้ำซุป การควบคุมค่าใช้จ่าย การกำหนดราคาขาย และการตัดสินใจเกี่ยวกับการดำเนินงานโดยรวมของกิจการ สำหรับพนักงานเกี่ยวข้องกับกิจกรรมต่างๆ ได้แก่ การจัดหาวัตถุดิบ การเตรียมวัตถุดิบ การลวก ปรุงประกอบชาม การเสิร์ฟ การล้างทำความสะอาด การบริหารหน้าร้าน และการปิดร้าน

3. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

ประกอบด้วย แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง แบบสังเกตพฤติกรรม และแบบบันทึกข้อมูลต้นทุนฐานกิจกรรม

4. การเก็บรวบรวมข้อมูล

1. การเก็บรวบรวมข้อมูลปฐมภูมิ เป็นการเก็บข้อมูลในพื้นที่โดยการสังเกตพฤติกรรมแบบมีส่วนร่วม การสัมภาษณ์เชิงลึกเกี่ยวกับโครงสร้างกิจการ ขั้นตอนการดำเนินงาน กิจกรรมต่างๆ ที่เกิดขึ้นในแต่ละวัน ข้อมูลรายได้ ต้นทุนที่เกิดขึ้น เช่น วัตถุดิบ ค่าแรง ค่าใช้จ่ายในการผลิต และค่าใช้จ่ายแฝง 2. การเก็บรวบรวมข้อมูลทุติยภูมิ จากหนังสือ ตำรา บทความวิชาการ งานวิจัยทั้งในประเทศและต่างประเทศที่เกี่ยวข้องกับการบัญชีต้นทุนฐานกิจกรรม (Activity-Based Costing) และระบบการควบคุมภายใน (Internal Control System) ของธุรกิจร้านอาหาร ธุรกิจที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งธุรกิจอื่นๆ ที่นำ ABC มาประยุกต์ใช้ การตรวจสอบความน่าเชื่อถือของข้อมูล ใช้วิธีการตรวจสอบแบบสามเส้าในงานวิจัยนี้ ประกอบด้วย 1. การใช้แหล่งข้อมูลที่หลากหลาย ได้แก่ เจ้าของกิจการและพนักงาน 2. การใช้วิธีการเก็บข้อมูลหลายรูปแบบ ได้แก่ การสัมภาษณ์เชิงลึก การสังเกต และการบันทึก และ 3. การเก็บข้อมูลในช่วงเวลาที่แตกต่างกันเพื่อพิสูจน์ความน่าเชื่อถือของข้อมูล และนอกจากนี้ยังมีการตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูลกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญก่อนที่จะวิเคราะห์ข้อมูล

5. การวิเคราะห์ข้อมูลและสถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ ใช้สถิติเชิงพรรณนา ได้แก่ ค่าเฉลี่ย (Mean) ความถี่ (Frequency) ร้อยละ (Percentage) เพื่ออธิบายข้อมูลพื้นฐานของผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ส่วนข้อมูลเชิงคุณภาพจากการสัมภาษณ์เชิงลึกใช้การวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) โดยจัดหมวดหมู่ข้อมูล (Data Coding) ที่ได้จากการสัมภาษณ์ การสังเกต และการบันทึกข้อมูลต้นทุน จากนั้นทำการวิเคราะห์และเชื่อมโยงข้อมูลกับแนวคิดการบัญชีต้นทุนฐานกิจกรรม เพื่อคำนวณต้นทุนของกิจการ ขั้นตอนการวิเคราะห์ข้อมูลตามแนวคิด ABC มี 4 ขั้นตอน ดังนี้ ขั้นที่ 1 การวิเคราะห์กิจกรรม ขั้นที่ 2 การคำนวณต้นทุนกิจกรรม ขั้นที่ 3 การคำนวณอัตรากิจกรรม และขั้นที่ 4 การคำนวณต้นทุนผลิตภัณฑ์ตามวิธีการของ ABC

ผลการวิจัย

1 สภาพปัจจุบันในการคำนวณต้นทุนการผลิต

ธุรกิจร้านอาหารผลิตและจำหน่ายเกาเหลาเลือดหมูและก๋วยเตี๋ยวตั้งแต่ปีพ.ศ. 2545 จัดเป็นวิสาหกิจรายย่อย (Micro Enterprise หรือ Micro SME) เนื่องจากเป็นธุรกิจขนาดเล็กประเภทเจ้าของคนเดียว มีพนักงานไม่เกิน 5 คน รายได้รวมต่อปีไม่เกิน 1,800,000 บาท สภาพปัจจุบันพบว่าเจ้าของกิจการบริหารงานเอง เมื่อปิดร้านในแต่ละวันเจ้าของและพนักงานจะช่วยกันจัดเก็บสินค้า และตรวจสอบความเรียบร้อย กิจการไม่มีการทำบัญชีอย่างเป็นทางการ มีเพียงการจดบันทึกค่าใช้จ่ายที่เกิดขึ้นในแต่ละวัน ส่วนรายได้ไม่มีการจดบันทึกจะใช้วิธีการนับเงินสดในแต่ละวันว่าขายได้เท่าใดรวมกับยอดเงินโอนผ่านระบบธนาคาร สำหรับการสั่งซื้อวัตถุดิบและรายการต่าง ๆ ตัดสินใจโดยใช้วิธีการกะประมาณโดยอาศัยประสบการณ์ของเจ้าของ

กิจการ เมื่อของใกล้หมดจะทยอยสั่งไว้เพื่อไม่ให้เกิดการขาดมือ กิจการมีของใช้เป็นประจำและสม่ำเสมอ ไม่เคยรอจนของหมดแล้วซื้อ การเก็บวัตถุดิบจัดเก็บในตู้เย็นและตู้แช่เพื่อชะลอการเสื่อมสภาพของวัตถุดิบต่าง ๆ

2 การออกแบบระบบบัญชีต้นทุนฐานกิจกรรม

ขั้นตอนการออกแบบ ABC มี 4 ขั้นตอนได้แก่ ขั้นที่ 1 การวิเคราะห์กิจกรรม ขั้นที่ 2 การคำนวณต้นทุนกิจกรรม ขั้นที่ 3 การคำนวณอัตราต้นทุนกิจกรรม และขั้นที่ 4 การคำนวณต้นทุนผลิตภัณฑ์ ผลการวิจัยแสดงรายละเอียดแต่ละขั้นตอนดังนี้

ขั้นที่ 1 การวิเคราะห์กิจกรรม

1.1 การแบ่งกิจกรรมหลักในการผลิตว่าอยู่ในระดับกิจกรรม (Level Activities) ใด ผลการวิจัยสามารถแบ่งกิจกรรมเป็น 2 กลุ่มได้แก่ กิจกรรมระดับกลุ่มหรือชุดที่ผลิต (Batch-Level Activities) เป็นกิจกรรมที่เกิดขึ้นทุกครั้งที่มีการผลิตใน 1 วัน และกิจกรรมระดับหน่วย (Unit-Level Activities) เป็นกิจกรรมที่เกิดขึ้นทุกครั้งที่มีการผลิตผลิตภัณฑ์ 1 หน่วย ตามตารางที่ 1

1.2 การกำหนดกิจกรรมที่เพิ่มมูลค่า (Value-Added) และไม่ก่อให้เกิดให้เกิดมูลค่า (Non-Value-Added) โดยพิจารณาจากความคาดหวังของลูกค้าเป็นหลักในแต่ละกิจกรรมนั้นๆ ผลการวิจัยพบว่า กิจกรรมที่เพิ่มคุณค่ามี 3 กิจกรรม ได้แก่ กิจกรรมที่ 3 4 และ 5 ที่เหลือเป็นกิจกรรมที่ไม่เพิ่มคุณค่าแต่มีความจำเป็นในการดำเนินงาน ตามตารางที่ 1

1.3 การระบุตัวผลักดันต้นทุน (Cost Driver) ผลการวิจัยพบว่าตัวผลักดันต้นทุนที่สอดคล้องกับการใช้ทรัพยากรคือ จำนวนชาม ยกเว้นกิจกรรมที่ 1 ที่ใช้จำนวนวัน เป็นตัวผลักดันต้นทุนเนื่องจากเกิดขึ้นตามรอบการจัดซื้อในแต่ละวัน ตามตารางที่ 1

ตารางที่ 1 การวิเคราะห์กิจกรรม (Activity Analysis)

กิจกรรม	ระดับกิจกรรม	คุณค่า	ตัวผลักดันต้นทุน
1. จัดหาวัตถุดิบ	Batch-level	Non-Value-Added	จำนวนวัน
2. เตรียมวัตถุดิบ	Unit-Level	Non-Value-Added	จำนวนชาม
3. ผลิตน้ำซุป	Unit-Level	Value-Added	จำนวนชาม
4. ลวก ปรุง ประกอบชาม	Unit-Level	Value-Added	จำนวนชาม
5. เสิร์ฟ	Unit-Level	Value-Added	จำนวนชาม
6. ล้างทำความสะอาด	Unit-Level	Non-Value-Added	จำนวนชาม
7. บริหารหน้าร้าน	Unit-Level	Non-Value-Added	จำนวนชาม

ขั้นที่ 2 การคำนวณต้นทุนกิจกรรม เป็นการจัดสรรต้นทุนเข้าสู่กิจกรรม (Activity Cost Pool) โดยการวิเคราะห์สัดส่วนการใช้แรงงานจำนวน 1,700 บาทต่อวัน เข้าสู่กิจกรรมต่างๆ พบว่ากิจกรรมที่ 4 มีสัดส่วนต้นทุนสูงที่สุด ตามตารางที่ 2 และวิเคราะห์สัดส่วนค่าใช้จ่ายการผลิตจำนวน 429 บาทต่อวัน เข้าสู่กิจกรรมต่างๆ พบว่ากิจกรรมที่ 6 มีสัดส่วนต้นทุนสูงที่สุด ตามตารางที่ 2 และตารางที่ 3

ตารางที่ 2 การวิเคราะห์สัดส่วนการใช้แรงงาน

กิจกรรม	%	ค่าแรงงาน
1. จัดหาวัตถุดิบ	4	68
2. เตรียมวัตถุดิบ	15	255
3. ผลิตน้ำซุป	15	255
4. ลวก ปรุง ประกอบชาม	**30**	**510**
5. เสิร์ฟ	12	204
6. ล้างทำความสะอาด	12	204
7. บริหารหน้าร้าน	12	204
รวม	**100**	**1,700**

ตารางที่ 3 การวิเคราะห์สัดส่วนค่าใช้จ่ายการผลิต

กิจกรรม	**ค่าใช้จ่ายการผลิต(%)**					
	เครื่องปรุง	**แก๊ส**	**ค่าไฟฟ้า**	**ค่าน้ำประปา**	**ค่าทำความสะอาด**	**กระดาษน้ำแข็ง**
1. จัดหาวัตถุดิบ	-	-	14.28	-	-	-
2. เตรียมวัตถุดิบ	-	-	14.29	20	-	-
3. ผลิตน้ำซุป	-	36	14.29	-	-	-
4. ลวก ปรุง ประกอบชาม	100	64	14.29	-	-	-
5. เสิร์ฟ	-	-	14.29	-	-	100
6. ล้างทำความสะอาด	**-**	**-**	**14.28**	**80**	**100**	**-**
7. บริหารหน้าร้าน	-	-	14.28	-	-	-
รวม(%)	**100**	**100**	**100**	**100**	**100**	**100**

ขั้นที่ 3 การคำนวณอัตราต้นทุนกิจกรรม คือ การนำต้นทุนกิจกรรมไปหารปริมาณตัวผลักดันต้นทุน ผลการวิจัยแสดงตามตารางที่ 4 และ 5 ดังนี้

ตารางที่ 4 อัตราต้นทุนกิจกรรมต่อหน่วยค่าแรง

กิจกรรม	**ต้นทุนค่าแรง**	**Cost Driver**	**ปริมาณ**	**อัตรา**
1. จัดหาวัตถุดิบ	68	จำนวนวัน	1	68 บาท/วัน
2. เตรียมวัตถุดิบ	255	จำนวนชาม	96	2.66 บาท/ชาม
3. ผลิตน้ำซุป	255	จำนวนชาม	96	2.66 บาท/ชาม
4. ลวก ปรุง ประกอบชาม	510	จำนวนชาม	96	5.31 บาท/ชาม
5. เสิร์ฟ	204	จำนวนชาม	96	2.13 บาท/ชาม
6. ล้างทำความสะอาด	204	จำนวนชาม	96	2.13 บาท/ชาม
7. บริหารหน้าร้าน	204	จำนวนชาม	96	2.13 บาท/ชาม
รวม	**1,700 บาท**			

ตารางที่ 5 อัตราต้นทุนกิจกรรมต่อหน่วยค่าใช้จ่ายการผลิต

กิจกรรม	ค่าใช้จ่ายการผลิต (บาท)						รวม
	เครื่องปรุง 230	แก๊ส 81	ค่าไฟฟ้า 48	ค่าน้ำประปา 20	ค่าทำความสะอาด 8	กระดาษน้ำแข็ง 42	429
1. จัดหาวัตถุดิบ			0.07				0.07
2. เตรียมวัตถุดิบ			0.07	0.04			0.11
3. ผลิตน้ำซุป		0.30	0.07				0.37
4. ลวก ปรุง ประกอบชาม	2.40	0.54	0.07				3.01
5. เสิร์ฟ			0.07			0.44	0.51
6. ล้างทำความสะอาด			0.07	0.17	0.08		0.32
7. บริหารหน้าร้าน			0.07				0.07
รวม (บาทต่อชาม)							**4.46**

ขั้นที่ 4 การคำนวณต้นทุนผลิตภัณฑ์ตามวิธีการของการบัญชีต้นทุนฐานกิจกรรม (Activity-Based Costing) ต้นทุนผลิตภัณฑ์ประกอบด้วย วัตถุดิบทางตรง ค่าแรงงานทางตรง และค่าใช้จ่ายในการผลิต

ผลการวิจัยพบว่า วัตถุดิบทางตรง ของเกาเหลาเท่ากับ 17.54 บาทต่อชาม และก๋วยเตี๋ยวเท่ากับ 12.53 บาทต่อชาม ตามตารางที่ 7 ค่าแรงงานทางตรง ของเกาเหลาเท่ากับ 17.73 บาทต่อชาม และก๋วยเตี๋ยว เท่ากับ 17.73 บาทต่อชาม ตามตารางที่ 6 ค่าใช้จ่ายในการผลิตของเกาเหลาเท่ากับ 4.46 บาทต่อชาม และก๋วยเตี๋ยว เท่ากับ 4.46 บาทต่อชาม ตามตารางที่ 7 ผลการคำนวณพบว่า เกาเหลามีต้นทุนกิจกรรมเฉลี่ย 39.73 บาทต่อชาม และก๋วยเตี๋ยวมีต้นทุนกิจกรรมเฉลี่ย 34.72 บาทต่อชาม ตามตารางที่ 7

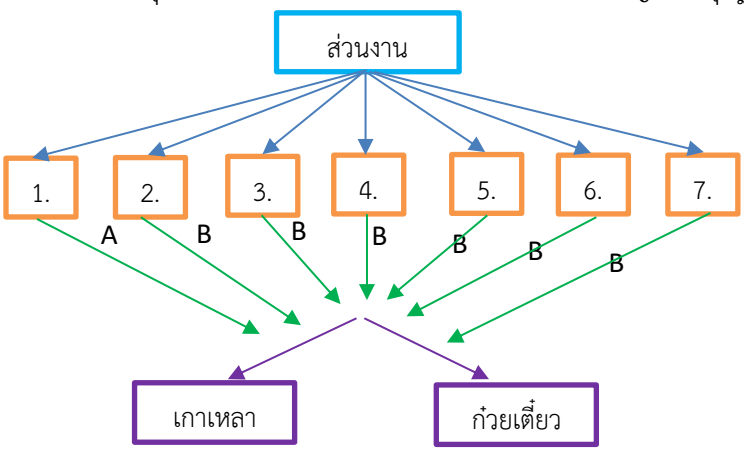
ตารางที่ 6 คำนวณต้นทุนค่าแรงงานต่อเมนู

กิจกรรม (Activities)	เกาเหลา			ก๋วยเตี๋ยว		
	อัตรา	ใช้	ต้นทุน	อัตรา	ใช้	ต้นทุน
1. จัดหาวัตถุดิบ	-		0.71	-		0.71
2. เตรียมวัตถุดิบ	2.66	1	2.66	2.66	1	2.66
3. ผลิตน้ำซุป	2.66	1	2.66	2.66	1	2.66
4. ลวก ปรุง ประกอบชาม						
- ลวกเครื่องใน	5.31	1	5.31	5.31	0.8	4.25
- ลวกเส้น	-	-	-	5.31	0.2	1.06
5. เสิร์ฟ	2.13	1	2.13	2.13	1	2.13
6. ล้างทำความสะอาด	2.13	1	2.13	2.13	1	2.13
7. บริหารหน้าร้าน	2.13	1	2.13	2.13	1	2.13
ราคารวมต่อชาม			**17.73**			**17.73**

ตารางที่ 7 คำนวณต้นทุนการผลิตของสินค้า

รายการ	**เกาเหลา** (ปริมาณผลิต 60 ชาม)			**ก๋วยเตี๋ยว** (ปริมาณผลิต 36 ชาม)		
ต้นทุนการผลิต						
วัตถุดิบทางตรง	1,052.40		(17.54x60)	451.08		(12.53x36)
ค่าแรงงานทางตรง	1,063.80		(17.73x60)	638.28		(17.73x36)
ค่าจัดหาวัตถุดิบ	4.20	0.07		2.52	0.07	
ค่าเตรียมวัตถุดิบ	6.60	0.11		3.96	0.11	
ค่าผลิตน้ำซุป	22.20	0.37		13.32	0.37	
ค่าลวกปรุงประกอบชาม	180.60	3.01		108.36	3.01	
ค่าเสิร์ฟ	30.60	0.51		18.36	0.51	
ค่าล้างทำความสะอาด	19.20	0.32		11.52	0.32	
ค่าบริหารหน้าร้าน	4.20	0.07	(4.46x60)	2.52	0.07	(4.46x36)
ต้นทุนการผลิตรวม			2,383.80			1,249.92
ต้นทุนการผลิตต่อหน่วย			**39.73**			**34.72**

ผลการวิจัยพบว่ารูปแบบระบบบัญชีต้นทุนฐานกิจกรรมของธุรกิจร้านอาหาร แสดงได้ตามภาพที่ 1 เริ่มต้นจากส่วนงานที่เป็นแหล่งรวบรวมต้นทุน จากนั้นต้นทุนจะกระจายไปที่ 7 กิจกรรม แล้วกำหนดตัวผลักดันต้นทุนที่ใช้เป็นเกณฑ์ในการปันส่วนต้นทุนจากกิจกรรมไปยังสินค้า ทั้งนี้งานวิจัยนี้มีตัวผลักดันต้นทุน 2 ประเภท ได้แก่ จำนวนวัน (A) และจำนวนชาม (B) ผลลัพธ์สุดท้ายต้นทุนของแต่ละกิจกรรมจะจัดสรรไปที่สินค้า 2 ชนิด ได้แก่ เกาเหลา และก๋วยเตี๋ยว ทำให้ทราบต้นทุนที่แท้จริงของสินค้าทั้ง 2 ชนิดด้วยระบบบัญชีต้นทุนฐานกิจกรรม

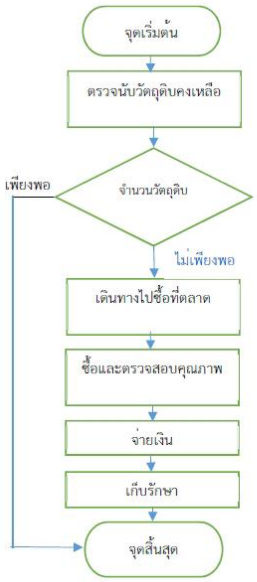
ภาพที่ 1 โครงสร้างการจัดสรรต้นทุนตามระบบต้นทุนฐานกิจกรรม (ABC)

ตอนที่ 3 การพัฒนาระบบการควบคุมภายใน

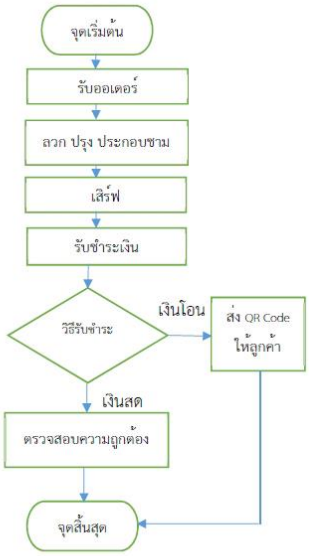
ผลการวิจัยเกี่ยวกับระบบการปฏิบัติงานการจัดหาวัตถุดิบ และระบบการขายสินค้าและรับชำระเงิน สามารถสร้างแผนผังการปฏิบัติงานโดยมีรายละเอียดดังนี้

ระบบการปฏิบัติงานการจัดหาวัตถุดิบพบว่า ณ สิ้นวันที่ปิดร้าน พนักงานในร้านจะตรวจนับวัตถุดิบคงเหลือว่ามีเพียงพอในวันถัดไปหรือไม่ หากไม่เพียงพอจะให้พนักงานที่

รับผิดชอบวัตถุดิบเดินทางไปซื้อที่ตลาด ตรวจสอบคุณภาพและรอรับวัตถุดิบกลับมา จากนั้นจะเก็บรักษาวัตถุดิบแต่ละชนิดอย่างเหมาะสม เช่น การนำเข้าแช่ การวางไว้ในที่สูง การวางไว้ในที่แห้ง เป็นต้น แสดงกระบวนการตามแผงผังในภาพที่ 2 ระบบการขายและรับชำระเงินพบว่า เมื่อมีลูกค้าเข้ามาในร้าน จะมีการรับออเดอร์ จากนั้นทำการลวก ปรุง ประกอบชาม และเสิร์ฟ สำหรับการรับชำระเงินมี 2 วิธีคือเงินสด และเงินโอนเข้าบัญชีธนาคาร ตามภาพที่ 3

ภาพที่ 2 แผงผังการปฏิบัติงานการจัดหาวัตถุดิบ

ภาพที่ 3 แผงผังการขายและรับชำระเงิน

จากการสัมภาษณ์พบว่ากิจการมีความเสี่ยงดังนี้

1. ความเสี่ยงด้านการควบคุมวัตถุดิบ กิจการไม่มีการจดบันทึกรายการรับและเบิกใช้ทั้งวัตถุดิบของสดและของแห้ง ทำให้ไม่สามารถตรวจสอบยอดคงเหลือที่ถูกต้องได้ และไม่สามารถควบคุมการสูญหายได้ ซึ่งมีผลต่อการกำหนดต้นทุนของกิจกรรมเตรียมวัตถุดิบที่อาจเกิดความคลาดเคลื่อนในระบบต้นทุนฐานกิจกรรม

2. ความเสี่ยงด้านการรับคำสั่งซื้อ ปัจจุบันใช้วิธีการจำคำสั่งซื้อของลูกค้า ทำให้เกิดปัญหาคือต้องถามซ้ำ รวมทั้งเกิดความผิดพลาดทำให้ลูกค้าได้รับสินค้าไม่ตรงตามที่สั่ง โดยเฉพาะในกรณีที่ลูกค้าเข้ามารับบริการเป็นกลุ่มใหญ่ ซึ่งอาจทำให้ลูกค้าไม่พึงพอใจ และยังมีผลต่อการกำหนดต้นทุนของกิจกรรมเสิร์ฟ

3. ความเสี่ยงในการคำนวณราคาสินค้า ปัจจุบันใช้วิธีการจำว่าลูกค้าแต่ละโต๊ะสั่งอะไร เมื่อลูกค้าเรียกเก็บเงินจะแจ้งราคาที่คำนวณไว้แล้วล่วงหน้า ทำให้คิดเงินต่ำกว่าความเป็นจริง เนื่องจากในบางกรณีลูกค้าหยิบสินค้าบางอย่างบนโต๊ะเพิ่มเติม เช่น น้ำอัดลม เมื่อไม่ได้สังเกตจึงไม่ได้คิดเงินเพิ่มเข้าไป

4. ความเสี่ยงด้านการรับชำระเงินสด ปัจจุบันพนักงานในร้านสามารถรับเงินและทอนเงินโดยไม่ผ่านเจ้าของกิจการ ทำให้เกิดความเสี่ยงในการยักยอกเงิน

อภิปรายผลการวิจัย

1. ในการออกแบบระบบบัญชีต้นทุนฐานกิจกรรมเกี่ยวกับการวิเคราะห์กิจกรรม ผลการวิจัยพบว่า มี 4 กิจกรรมที่ไม่เพิ่มคุณค่า ได้แก่ กิจกรรมจัดหาวัตถุดิบ เตรียมวัตถุดิบ ล้างทำความสะอาด และบริหารหน้าร้าน ทั้งนี้แม้ว่ากิจกรรมดังกล่าวจะไม่เพิ่มมูลค่าโดยตรงต่อลูกค้าแต่มีความจำเป็นต้องมี ซึ่งสามารถปรับปรุงประสิทธิภาพและลดความสูญเปล่าได้ โดยอาจใช้แนวคิด Lean มาสนับสนุนการลดต้นทุน เช่น การสั่งซื้อเท่าที่จำเป็นผ่านระบบออนไลน์จะช่วยลดเวลาและค่าใช้จ่ายในการเดินทาง การล้างทำความสะอาดแบบเป็นรอบแทนการล้างตลอดเวลา และการกำหนดหน้าที่ที่ชัดเจนในการรับออเดอร์ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ Bhamu & Sangwan (2021) และ Tortorella et al. (2020) ที่พบว่า Lean ช่วยลดความสูญเปล่าและเพิ่มประสิทธิภาพในธุรกิจอาหารได้

2. ในการออกแบบระบบบัญชีต้นทุนฐานกิจกรรมเกี่ยวกับ Cost Driver ผลการวิจัยพบว่า จำนวนชาม คือ Cost Driver หลัก ทำให้การปันส่วนต้นทุนมีความแม่นยำมากกว่าการคิดต้นทุนตามระบบดั้งเดิมที่ใช้จำนวนชั่วโมงแรงงานเป็นหลัก ทั้งนี้การเลือก Cost Driver ที่เหมาะสมจะสะท้อนความสัมพันธ์ระหว่างกิจกรรมกับการใช้ทรัพยากรซึ่งจะทำให้การปันส่วนต้นทุนมีความน่าเชื่อถือ (Hansen et al., 2022)

3. ในการออกแบบระบบบัญชีต้นทุนฐานกิจกรรมเพื่อคำนวณต้นทุนผลิตภัณฑ์ ผลการวิจัยแสดงให้เห็นว่า ABC สามารถสะท้อนต้นทุนที่แท้จริงของสินค้าได้ เนื่องจากมีการวิเคราะห์กิจกรรม และ Cost Driver ที่สอดคล้องกับทรัพยากรจริง ผลลัพธ์ที่ได้สามารถนำไปใช้ในการตัดสินใจในเชิงบริหาร เช่น การกำหนดราคาขาย การควบคุมต้นทุน และการปรับปรุงกระบวนการทำงาน (Kaplan & Anderson, 2007)

อย่างไรก็ดี การใช้ ABC ในกิจการกรณีศึกษาซึ่งเป็นกิจการขนาดเล็กอาจทำให้ต้นทุนที่คำนวณได้มีความใกล้เคียงกับระบบต้นทุนแบบดั้งเดิม เนื่องจากกิจกรรมโดยส่วนใหญ่ใช้ Cost Driver คือ จำนวนชาม และยังพบว่าขั้นตอนผลิตของสินค้า 2 ชนิดใกล้เคียงกันมาก ใช้ทรัพยากรใกล้เคียงกัน ทำให้ต้นทุนไม่แตกต่างกันมากเท่าใด ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ Nguyen et al. (2021) ที่พบว่า ABC มีประสิทธิภาพสูงในองค์กรที่มีความซับซ้อนของกิจกรรมและผลิตภัณฑ์ และนอกจากนี้ผลที่ได้จากการวิจัยยังพบว่าสัดส่วนของค่าใช้จ่ายในการผลิตมีจำนวนน้อยมากเมื่อเทียบกับวัตถุดิบทางตรงและค่าแรงงานทางตรง จึงอาจทำให้การคิดต้นทุนแบบ ABC ไม่เห็นความแตกต่างอย่างชัดเจน ทั้งนี้หากเป็นกิจการขนาดใหญ่ที่มี Cost Driver หลายประเภท มีความซับซ้อนของเมนู มีค่าใช้จ่ายในการผลิตสูง จะทำให้การคำนวณต้นทุนแบบ ABC ของสินค้าแต่ละชนิดมีความแตกต่างกันอย่างชัดเจน

4. การพัฒนาระบบการควบคุมภายในของธุรกิจ ผลการจากการวิเคราะห์ความเสี่ยง พบว่า โดยส่วนใหญ่ขาดระบบการบันทึกข้อมูล ไม่มีการควบคุมที่เป็นลายลักษณ์อักษร ดังนั้น แนวทางในการพัฒนาการควบคุมภายในที่จะช่วยลดข้อผิดพลาด ป้องกันการสูญหาย และช่วยเพิ่มประสิทธิภาพในการทำงานตามแนวคิดของ COSO (2013) และ Romney & Steinbart (2021) มีดังนี้

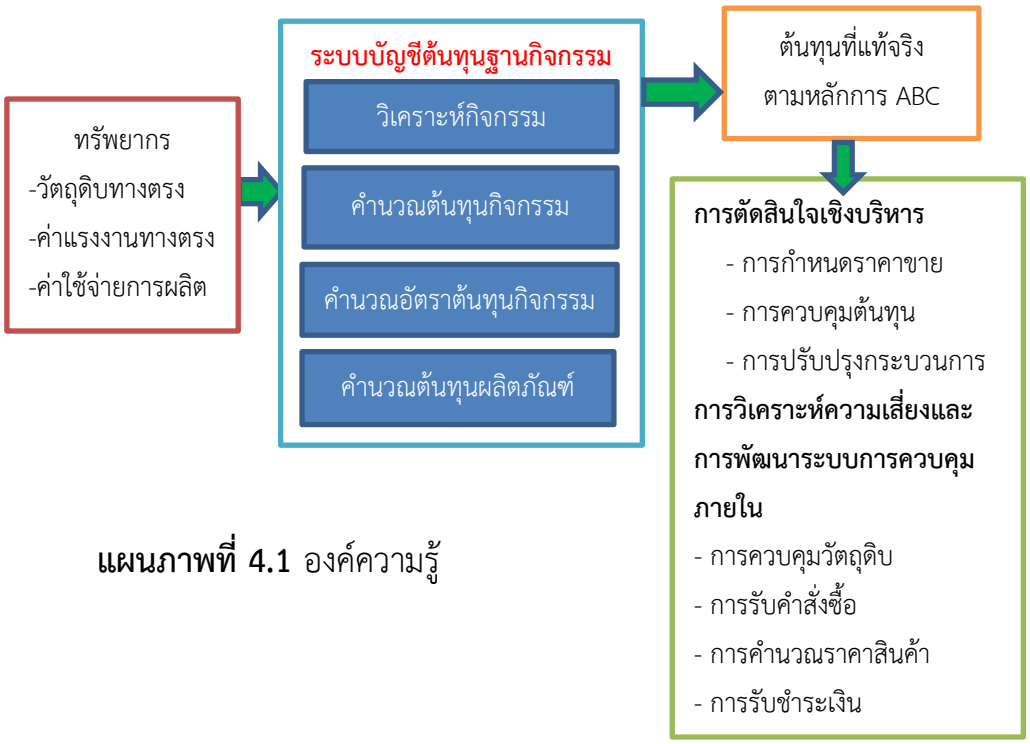
4.1 ด้านการควบคุมวัตถุดิบ กิจการควรทำเอกสารใบเบิกวัตถุดิบเพื่อแสดงยอดรับ จ่าย และยอดคงเหลือของวัตถุดิบ รวมถึงการติดตั้งกล้องวงจรปิดเพื่อควบคุมการสูญหาย

4.2 ด้านการรับคำสั่งซื้อ กิจการควรจดบันทึกคำสั่งซื้อเป็นลายลักษณ์อักษรเพื่อลดความผิดพลาดจากการจำ ทำให้เกิดความถูกต้อง ลูกค้าได้รับสินค้าตรงตามที่สั่ง และยังช่วยให้การคิดเงินมีความถูกต้องแม่นยำ

4.3 ด้านการคำนวณราคาสินค้า กิจการควรทำบันทึกคำสั่งซื้อที่เป็นลายลักษณ์อักษร แล้วนำมาคำนวณราคาสินค้า รวมทั้งต้องสังเกตรายการเพิ่มเติมที่มีบนโต๊ะอาหารเพื่อให้คำนวณยอดเงินได้ถูกต้อง และยังเป็นประโยชน์ในการทำบัญชีประจำวัน

4.4 ด้านการรับชำระเงินสด กิจการควรควบคุมเงินสดโดยไม่ให้พนักงานเกี่ยวข้องกับเงินสด โดยให้เจ้าของกิจการเท่านั้นที่สามารถรับเงิน และทอนเงินได้ ทั้งนี้ในบางกรณีที่มีความจำเป็นต้องให้พนักงานรับ ทอนเงินสด สามารถควบคุมได้โดยสุ่มตรวจจากกล้องวงจรปิด

องค์ความรู้ใหม่

แผนภาพที่ 4.1 องค์ความรู้

วัตถุดิบทางตรง ค่าแรงงานทางตรง และค่าใช้จ่ายการผลิต เป็นทรัพยากรที่นำเข้าสู่ระบบบัญชีต้นทุนฐานกิจกรรม (Activity-Based Costing: ABC) เพื่อวิเคราะห์กิจกรรม คำนวณต้นทุนกิจกรรม และคำนวณอัตราต้นทุนกิจกรรม ผลลัพธ์ที่ได้คือต้นทุนผลิตภัณฑ์ตามหลักการของ ABC ที่สามารถนำไปใช้ในการตัดสินใจเชิงบริหาร ใช้ในการวิเคราะห์ความเสี่ยง และพัฒนาระบบการควบคุมภายในของธุรกิจร้านอาหารประเภทวิสาหกิจรายย่อย

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1. ควรนำเทคโนโลยีสารสนเทศมาประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมกับบริบทของธุรกิจขนาดเล็ก โดยเฉพาะในเรื่องการบันทึก และจัดเก็บข้อมูลต้นทุน เพื่อให้การเก็บรวบรวมข้อมูลต้นทุนมีความถูกต้องและครบถ้วน

2. ควรให้ความสำคัญกับการพัฒนาระบบการควบคุมภายใน เพื่อช่วยลดความเสี่ยงในการดำเนินงาน ความเสี่ยงทางการเงิน และความสูญเปล่าที่อาจเกิดขึ้น นอกจากนี้ยังทำให้ข้อมูลมีความน่าเชื่อถือ และช่วยสนับสนุนการขอสินเชื่อเพื่อการขยายธุรกิจในอนาคต

ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการ

1. การนำระบบ ABC มาใช้ในการคำนวณต้นทุนควรคำนึงถึงการกำหนด Cost Driver ที่เหมาะสม สอดคล้องกับลักษณะของกิจกรรม และมีความเป็นไปได้ในทางปฏิบัติ

2. เจ้าของกิจการควรตระหนักถึงวิธีการปรับปรุงประสิทธิภาพการทำงาน โดยการลดขั้นตอนที่ไม่จำเป็น ลดเวลาการทำงานของกิจกรรมที่ไม่เพิ่มคุณค่า เพราะจะช่วยลดความสูญเปล่า และช่วยลดต้นทุนของกิจกรรม

ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรศึกษาการใช้ Cost Driver หลายประเภทอย่างเหมาะสม เพื่อให้การคำนวณต้นทุนตามระบบ ABC มีความถูกต้องมากขึ้น

2. ควรศึกษาการประยุกต์ใช้ ABC ในธุรกิจขนาดใหญ่ที่มีความซับซ้อนของกระบวนการผลิต และมีหลายผลิตภัณฑ์ รวมถึงการเลือกธุรกิจที่มีค่าใช้จ่ายในการผลิตสูง เพื่อให้เห็นการจำแนก และจัดสรรต้นทุนแบบ ABC ได้ชัดเจนมากขึ้น

เอกสารอ้างอิง

กิตติยา ปริญญาสุรเดช จตุรวิทย์ ศศิธรานนท์ และณาณนพ สืบพิลา. (2564). การประยุกต์ใช้ต้นทุนฐานกิจกรรมในการคำนวณต้นทุนการผลิต กรณีศึกษากลุ่มแม่บ้านสตรีแห่งหนึ่งในจังหวัดชลบุรี. *วารสารวิทยาลัยนครราชสีมา (สาขามนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์)*, 15(2), 327-336.

จารุกิตติ์ ไทยวงษ์ และสมบูรณ์ สาระพัด. (2566). ปัจจัยสนับสนุนการนำต้นทุนฐานกิจกรรมไปประยุกต์ใช้ให้ประสบผลสำเร็จ. *Journal of Roi Kaensarn Academi*, 8(1), 390-399.

ดวงเดือน เภตรา. (2565). การพัฒนาการบริหารต้นทุนด้วยการวิเคราะห์ต้นทุนฐานกิจกรรมกลุ่มวิสาหกิจชุมชนแปรรูปถั่วลิสง บ้านป่าน ตำบลดงสิงห์ อำเภอจังหาร จังหวัดร้อยเอ็ด. *วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม*, 41(1), 67-80.

พรรณรวี กบิลพัฒน์. (2559). *การประยุกต์ใช้ต้นทุนฐานกิจกรรมในอุตสาหกรรมอาหาร*. การประชุมวิชาการและนำเสนอผลงานวิจัยระดับชาติและนานาชาติครั้งที่ 7 มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา 1476-1488.

พิเชษฐ์ ปานุราช. (2564). *การบัญชีต้นทุนฐานกิจกรรม: กรณีศึกษา บริษัท ผลิตสื่อพิมพ์ จำกัด* (การศึกษาค้นคว้าอิสระปริญญาบัญชีมหาบัณฑิต สาขาบัญชี). ปทุมธานี: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

วโรตม์ วงศ์บา. (2565). *การบัญชีต้นทุนฐานกิจกรรม: กรณีศึกษา รีสอร์ทป่าเพื่อการพักผ่อน* (การศึกษาค้นคว้าอิสระปริญญาบัญชีมหาบัณฑิต สาขาบัญชี). ปทุมธานี: ธรรมศาสตร์.

เสาวณีย์ กรุณา ฐิติณัฏฐ์ อัคคะเดชอนันต์ และสมใจ ศิระกมล. (2566). ต้นทุนฐานกิจกรรมของการบริการในห้องส่องกล้องโรงพยาบาลลำพูน. *พยาบาลสาร มหาวิทยาลัยเชียงใหม่*, 50(2), 183-194.

อนัญญา จงสงวน. (2565). *การใช้วิธีคิดต้นทุนฐานกิจกรรมของโฮสเทลแห่งหนึ่งในกรุงเทพมหานคร* (การศึกษาค้นคว้าอิสระปริญญาบัญชีมหาบัณฑิต สาขาบัญชี). ปทุมธานี: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

อุทอน สีพันดอน และรชต สวนสวัสดิ์. (2564). การวิเคราะห์ต้นทุนการผลิตนักศึกษาโดยประยุกต์ใช้ระบบต้นทุนฐานกิจกรรม : กรณีศึกษาคณะบริหารธุรกิจ วิทยาลัยเทคนิคปากป่าสัก นครหลวงเวียงจันทน์ ประเทศสาธารณรัฐ ประชาธิปไตยประชาชนลาว. *วารสารวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี*, 3(3), 25-29.

Bhamu, J., & Sangwan, K. S. (2021). Lean manufacturing: Literature review and research issues. *International Journal of Operations & Production Management*, 41(1), 1–30.

Committee of Sponsoring Organizations of the Treadway Commission (COSO). (2013). *Internal control—Integrated framework*. COSO.

Hansen, D. R., Mowen, M. M., & Heitger, D. L. (2022). *Cost management* (5th ed.). Cengage Learning.

Kaldırım, Z., and Kaldırım, Y. (2020). IMPLEMENTATION OF ACTIVITY-BASED COSTING AND ACTIVITY-BASED VARIANCE ANALYSIS IN FOOD INDUSTRY. *Journal of Research in Business*, 5(2), 174-192.

Kaplan, R. S., & Anderson, S. R. (2007). *Time-driven activity-based costing: A simpler and more powerful path to higher profits*. Harvard Business School Press.

Kostakis, H., Boskou, G., and Palisidis, G. (2011). Modelling activity-based costing in restaurants. *Journal of Modelling in Management*, *6*(3), 243-257.

Nguyen, T. T., Doan, N. P., & Tran, M. D. (2021). The impact of activity-based costing on firm performance: Evidence from small and medium enterprises. *Journal of Asian Finance, Economics and Business*, 8(2), 123-131.

Raucci, D., Lepore, D., and Sabatiello, R. (2020). Activity-based pricing in small and medium-sized restaurants. Evidence from the Italian context. *International Journal of Culture, Tourism and Hospitality Research*, 14(4), 565-576.

Romney, M. B., & Steinbart, P. J. (2021). *Accounting information systems* (15th ed.). Pearson.

Tortorella, G. L., Fogliatto, F. S., & Anzanello, M. J. (2020). Lean manufacturing implementation: A systematic literature review. *Total Quality Management & Business Excellence*, 31(13–14), 1523–1545.

Vaughn, P., Raab, C., and Nelson, K.B. (2010). The application of activity-based costing to a support kitchen in a Las Vegas casino. *International Journal of Contemporary Hospitality Management*, 22(7), 1033-1047.

บทความวิจัย

ทัศนคติของพนักงาน บริษัท การบินไทย จำกัด (มหาชน) ต่อปัจจัยส่งเสริมขวัญและกำลังใจในการทำงาน

THAI AIRWAYS EMPLOYEE'S ATTITUDE TOWARDS FACTORS PROMOTING WORK MORALE

ศิรินันท์ เกษสิมลี[1*], **จิดาภา ถิรศิริกุล**[1], **ชาญชัย จิตรเหล่าอาพร**[1]

Sirinan Katsimlee[1*], Jidapa Thirasirikul[1], Chanchai Chitlaoarporn[1]

*Corresponding Author E-mail: takatsimlee19@gmail.com

Received March 2, 2026; Revised June 20, 2026; Accepted July 2, 2026

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1. ศึกษาระดับทัศนคติของพนักงานบริษัท การบินไทย จำกัด (มหาชน) ต่อปัจจัยส่งเสริมขวัญและกำลังใจในการทำงาน 2. เปรียบเทียบทัศนคติดังกล่าวโดยจำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล ได้แก่ เพศ อายุ ระดับการศึกษา รายได้เฉลี่ยต่อเดือน และอายุการทำงาน และ 3. ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยสนับสนุนกับทัศนคติของพนักงานต่อการส่งเสริมขวัญและกำลังใจในการทำงาน โดยเป็นการวิจัยเชิงปริมาณ ใช้กลุ่มตัวอย่างพนักงานจำนวน 400 คน เครื่องมือที่ใช้คือแบบสอบถามและแบบสัมภาษณ์ สถิติที่ใช้วิเคราะห์ได้แก่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

ผลการวิจัยพบว่า 1. พนักงานมีทัศนคติต่อปัจจัยส่งเสริมขวัญและกำลังใจในการทำงานโดยรวมอยู่ในระดับมาก สะท้อนให้เห็นว่าพนักงานส่วนใหญ่มีมุมมองเชิงบวกต่อทั้งปัจจัยด้านแรงจูงใจ รวมถึงปัจจัยค้ำจุน ซึ่งล้วนส่งผลให้เกิดความพึงพอใจ ความกระตือรือร้น และความพร้อมในการปฏิบัติงาน 2. การเปรียบเทียบทัศนคติจำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล พบว่าพนักงานที่มีระดับการศึกษาและรายได้เฉลี่ยต่อเดือนแตกต่างกัน มีทัศนคติต่อปัจจัยส่งเสริมขวัญและกำลังใจแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ขณะที่เพศ อายุ และอายุการทำงานไม่พบความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญ แสดงให้เห็นว่าการศึกษาและรายได้เป็นตัวแปรสำคัญที่มีอิทธิพลต่อมุมมองของพนักงานต่อแรงจูงใจในการทำงาน 3. ปัจจัยสนับสนุน เช่น สวัสดิการตามกฎหมาย สวัสดิการเพิ่มเติมจากองค์กร และสวัสดิการจากการเจรจาต่อรอง มีความสัมพันธ์กับ

[1] คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยสยาม

[1] Faculty of Political Science, Siam University

ทัศนคติของพนักงานต่อการส่งเสริมขวัญและกำลังใจในการทำงานอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

คำสำคัญ: ทัศนคติ; พนักงานบริษัทการบินไทย; ขวัญและกำลังใจ; การทำงาน

Abstract

Objectives of this research article were: 1. To investigate level of the Thai Airways employees' attitude towards factors promoting work morale; 2. To compare Thai Airways employee's attitudes towards factors promoting work morale, classified by personal factors, which included gender, age, education and job position; and 3 To investigate the relationship between supporting factors and Thai airways employee's attitudes towards factors promoting work morale, conducted by the quantitative method. Data were collected through interviews and questionnaires from 400 employees of Thai Airways International Public Company Limited. The statistics used to analyze quantitative data included percentage, mean, and standard deviation.

Research findings were found that: 1. Employees of Thai Airways International Public Company Limited demonstrated an overall high level of positive attitudes toward factors promoting work morale including both motivational factors and hygiene factors 2. Employees with different levels of education showed statistically significant differences in their attitudes toward factors promoting work morale at the 0.05 level of significance. Likewise, employees with different levels of average monthly income also exhibited statistically significant differences in their attitudes toward such factors at the 0.05 level. In contrast, personal factors such as gender, age, and length of employment showed no statistically significant differences in employees' attitudes toward factors promoting work morale. and 3. Supporting factors, including legally required welfare benefits, additional welfare benefits provided by the organization, and welfare benefits obtained through negotiation, were significantly correlated with employees' attitudes toward factors promoting work morale at the 0.05 level of statistical significance.

Keywords: Attitude; Thai Airways Employees; Morale; Work

บทนำ

รัฐบาลไทยได้มีมติจัดตั้งบริษัท การบินไทย จำกัด ขึ้นเมื่อ พ.ศ. 2503 เพื่อให้เป็นสายการบินแห่งชาติที่ให้บริการในระดับสากล โดยเริ่มต้นจากการร่วมทุนระหว่างบริษัท เดินอากาศไทย จำกัด และสายการบินสแกนดิเนเวียนแอร์ไลน์ ซิสเต็ม (Scandinavian Airlines System: SAS) เพื่อดำเนินธุรกิจการบินระหว่างประเทศ ต่อมาได้มีการขยายกิจการและพัฒนาองค์กรอย่างต่อเนื่องจนกลายเป็นสายการบินแห่งชาติที่มีบทบาทสำคัญต่อระบบเศรษฐกิจการท่องเที่ยวและการขนส่งทางอากาศของประเทศไทย ทั้งในด้านการขนส่งผู้โดยสาร สินค้า และไปรษณียภัณฑ์ทางอากาศของประเทศไทย รวมถึงการให้บริการที่เกี่ยวเนื่องกับธุรกิจการบิน เช่น บริการภาคพื้น คลังสินค้า ครัวการบิน และซ่อมบำรุงอากาศยาน รัฐบาลไทยได้มีมติจัดตั้งบริษัท การบินไทย จำกัด ขึ้นเมื่อ พ.ศ. 2503 ... จนกลายเป็นสายการบินแห่งชาติที่มีบทบาทสำคัญต่อระบบเศรษฐกิจ การท่องเที่ยว และการขนส่งทางอากาศของประเทศไทย (บริษัท การบินไทย จำกัด (มหาชน), 2025)

ในปัจจุบัน การเปลี่ยนแปลงของสภาพแวดล้อมทางเศรษฐกิจ เทคโนโลยี และการแข่งขันในอุตสาหกรรมการบิน ส่งผลให้องค์กรต้องเผชิญกับความท้าทายในการบริหารทรัพยากรมนุษย์มากขึ้น โดยเฉพาะภายหลังสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคโควิด-19 ซึ่งส่งผลกระทบต่อธุรกิจการบินทั่วโลก รวมถึงบริษัท การบินไทย จำกัด (มหาชน) ที่ต้องมีการปรับโครงสร้างองค์กร ปรับรูปแบบการดำเนินงานและบริหารจัดการทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น การเปลี่ยนแปลงดังกล่าวอาจส่งผลต่อความรู้สึกมั่นคงในการทำงาน ความพึงพอใจ และขวัญกำลังใจของพนักงาน ซึ่งเป็นทรัพยากรสำคัญในการขับเคลื่อนองค์กรให้สามารถดำเนินงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ

การบริหารทรัพยากรมนุษย์ถือเป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อความสำเร็จขององค์กร เนื่องจากพนักงานเป็นผู้ขับเคลื่อนภารกิจและเป้าหมายขององค์กรให้บรรลุผล หากพนักงานมีขวัญและกำลังใจในการทำงานที่ดีจะก่อให้เกิดความกระตือรือร้น ความทุ่มเท ความผูกพันต่อองค์กร และมีประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานสูงขึ้น ในทางตรงกันข้ามหากพนักงานขาดขวัญและกำลังใจ อาจส่งผลให้ประสิทธิภาพในการทำงานลดลง เกิดความเบื่อหน่าย ขาดความผูกพันต่อองค์กร และอาจนำไปสู่การลาออกของพนักงานในที่สุด

แนวคิดเกี่ยวกับขวัญและกำลังใจในการทำงานได้รับการอธิบายผ่านทฤษฎีทางพฤติกรรมองค์การหลายแนวคิด โดยเฉพาะทฤษฎีลำดับขั้นความต้องการของมาสโลว์

(Maslow's Hierarchy of Needs) ซึ่งอธิบายว่ามนุษย์มีความต้องการตั้งแต่ระดับพื้นฐานจนถึงการบรรลุศักยภาพของตนเอง (Maslow, 1943) เมื่อความต้องการได้รับการตอบสนอง บุคคลจะเกิดความพึงพอใจและแรงจูงใจในการทำงานมากขึ้น นอกจากนี้ ทฤษฎีสองปัจจัยของเฮอร์ซเบิร์ก (Herzberg's Two-Factor Theory) ยังอธิบายว่าความพึงพอใจในการทำงานเกิดจากปัจจัยจูงใจ เช่น ความสำเร็จในการทำงาน การได้รับการยอมรับ และความก้าวหน้าในอาชีพ ขณะที่ปัจจัยค้ำจุน เช่น ค่าตอบแทน สวัสดิการ ความสัมพันธ์กับผู้บังคับบัญชา และสภาพแวดล้อมในการทำงาน เป็นปัจจัยที่ช่วยลดความไม่พึงพอใจในการทำงาน

นอกจากนี้ แนวคิดเกี่ยวกับคุณภาพชีวิตในการทำงาน (Quality of Work Life) ยังชี้ให้เห็นว่าการจัดสวัสดิการที่เหมาะสม ความปลอดภัยในการทำงาน ความมั่นคงในอาชีพ และการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจของพนักงานล้วนเป็นปัจจัยที่ส่งผลต่อขวัญกำลังใจและทัศนคติของพนักงานที่มีต่อองค์กร องค์กรที่สามารถสร้างสภาพแวดล้อมการทำงานที่ดีและตอบสนองความต้องการของพนักงานได้ จะส่งผลให้พนักงานเกิดความผูกพันต่อองค์กรและพร้อมปฏิบัติงานอย่างเต็มความสามารถ

บริษัท การบินไทย จำกัด (มหาชน) ได้จัดให้มีสวัสดิการและสิทธิประโยชน์ต่าง ๆ เพื่อส่งเสริมคุณภาพชีวิตของพนักงาน เช่น กองทุนสำรองเลี้ยงชีพ ประกันสุขภาพ ประกันสังคม สิทธิการเดินทางโดยเครื่องบิน วันหยุดประจำปี และสิทธิการลาตามระเบียบของบริษัท อย่างไรก็ตาม พนักงานแต่ละกลุ่มอาจมีความคิดเห็นและทัศนคติต่อปัจจัยส่งเสริมขวัญและกำลังใจแตกต่างกันตามลักษณะส่วนบุคคล ประสบการณ์การทำงาน และสภาพแวดล้อมในการปฏิบัติงาน ซึ่งอาจส่งผลต่อระดับขวัญกำลังใจและประสิทธิภาพในการทำงานที่แตกต่างกัน

จากเหตุผลดังกล่าว ผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาทัศนคติของพนักงานบริษัท การบินไทย จำกัด (มหาชน) ต่อปัจจัยส่งเสริมขวัญและกำลังใจในการทำงาน เพื่อศึกษาระดับทัศนคติของพนักงาน เปรียบเทียบทัศนคติตามปัจจัยส่วนบุคคลและศึกษาปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับขวัญและกำลังใจในการทำงานอันจะเป็นข้อมูลสำคัญสำหรับผู้บริหารในการกำหนดนโยบายด้านทรัพยากรมนุษย์ พัฒนาคุณภาพชีวิตการทำงานและเสริมสร้างประสิทธิภาพการดำเนินงานขององค์กรให้สอดคล้องกับบทบาทของบริษัทในฐานะองค์กรสำคัญด้านการคมนาคมขนส่งและโลจิสติกส์ของประเทศ

ดังนั้น จึงเกิดคำถามการวิจัยว่า พนักงานบริษัท การบินไทย จำกัด (มหาชน) มีทัศนคติต่อปัจจัยส่งเสริมขวัญและกำลังใจในการทำงานอยู่ในระดับใด ปัจจัยส่วนบุคคลที่แตกต่างกัน

ส่งผลต่อทัศนคติดังกล่าวหรือไม่ และปัจจัยใดที่มีความสัมพันธ์ต่อการสร้างขวัญและกำลังใจในการทำงานของพนักงาน ซึ่งคำตอบที่ได้จากการศึกษาจะนำไปสู่ข้อเสนอแนะในการพัฒนาการบริหารทรัพยากรมนุษย์และการพัฒนาองค์กรต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาระดับทัศนคติของพนักงาน บริษัท การบินไทย จำกัด (มหาชน) ต่อปัจจัยส่งเสริมขวัญและกำลังใจในการทำงาน

2. เพื่อเปรียบเทียบทัศนคติของพนักงาน บริษัท การบินไทย จำกัด (มหาชน) ต่อปัจจัยส่งเสริมขวัญและกำลังใจในการทำงาน โดยจำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล ได้แก่ เพศ อายุ ระดับการศึกษา รายได้เฉลี่ยต่อเดือน และอายุการทำงาน

3. เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างสิทธิพนักงานกับทัศนคติของพนักงาน บริษัท การบินไทย จำกัด (มหาชน) ต่อปัจจัยส่งเสริมขวัญและกำลังใจในการทำงาน

วิธีการดำเนินการวิจัย

1. รูปแบบของการวิจัย การวิจัยเชิงปริมาณ โดยใช้วิธีการวิจัยเชิงสำรวจ

2. ประชากร กลุ่มตัวอย่าง กลุ่มตัวอย่างมีจำนวน 400 คนซึ่งเป็นผู้ปฏิบัติงานอยู่ที่บริษัท การบินไทย จำกัด (มหาชน)

3. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

ผู้วิจัยได้กำหนดลักษณะของเครื่องมือในการวิจัยและการสร้างเครื่องมือในการวิจัยดังนี้ ลักษณะของเครื่องมือในการวิจัยครั้งนี้เป็นแบบสอบถามซึ่งแบ่งออกเป็น 4 ตอนดังนี้

ตอนที่ 1 แบบสอบถามเกี่ยวกับปัจจัยส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม

ตอนที่ 2 แบบสอบถามเกี่ยวกับปัจจัยสนับสนุนต่อทัศนคติของพนักงาน บริษัท การบินไทย จำกัด (มหาชน) ต่อปัจจัยส่งเสริมขวัญและกำลังใจในการทำงาน ในด้านกฎหมายที่กำหนด

ตอนที่ 3 แบบสอบถามเกี่ยวกับทัศนคติของพนักงาน บริษัท การบินไทย จำกัด (มหาชน) ต่อปัจจัยส่งเสริมขวัญและกำลังใจในการทำงาน ด้านปัจจัยจูงใจ

ตอนที่ 4 แบบสอบถามเกี่ยวกับทัศนคติของพนักงาน บริษัท การบินไทย จำกัด (มหาชน) ต่อปัจจัยส่งเสริมขวัญและกำลังใจในการทำงาน ด้านปัจจัยค้ำจุน

4. การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยดำเนินการเก็บรวมรวมข้อมูลมีขั้นตอนดังนี้

4.1. การสำรวจเอกสาร (Documentary Survey) ได้แก่ การรวบรวมข้อมูลจากแนวคิด ทฤษฎี งานวิจัย หนังสือ ตำรา บทความ และเอกสารที่เกี่ยวข้อง

4.2 การเก็บข้อมูลภาคสนาม (Field Survey) ได้แก่ การรวบรวมข้อมูล โดยการใช้แบบสอบถาม (Questionnaire)

4.3 เมื่อได้ข้อมูลจากการเก็บรวบรวมแบบสอบถาม ทำการตรวจดูความสมบูรณ์ในการตอบแบบสอบถาม เพื่อดำเนินการตามขั้นตอนของการวิจัย

4.4 นำแบบสอบถามมาวิเคราะห์ข้อมูลด้วยคอมพิวเตอร์ โดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปเพื่อการวิจัยทางสังคมศาสตร์

5. การวิเคราะห์ข้อมูล และสถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

จากข้อมูลที่ได้จากแบบสอบถาม ผู้วิจัยได้ใช้สถิติในการวิเคราะห์เพื่อได้ข้อมูลที่ตอบสนองตามความมุ่งหมายของการวิจัย ดังนี้

5.1 การคำนวณหาข้อมูลทั่วไปจากแบบสอบถาม ลักษณะแบบสอบถามเป็นแบบตรวจสอบรายการ (Check-List) ใช้วิธีการหาค่าความถี่ (Frequency) แล้วสรุปออกมาเป็นค่าร้อยละ (Percentage)

5.2 การคำนวณหาข้อมูลจากแบบสอบถามตอนที่ 2 และ ตอนที่ 3 ลักษณะแบบสอบถามเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) ใช้วิธีการหาค่าเฉลี่ย (Mean) และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตราฐาน (Standard Deviation)

5.3 การทดสอบสมมติฐาน โดยการวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว (One way ANOVA) กรณีพบค่าความแตกต่างเป็นรายกลุ่ม จะวิเคราะห์เปรียบเทียบความแตกต่างรายกลุ่มเป็นรายคู่อีกครั้งโดยใช้ (LSD. Analysis) และการวิเคราะห์ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ (Pearson’s Product-Moment Correlation)

ผลการวิจัย

ตารางที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของกลุ่มตัวอย่าง

ปัจจัยส่วนบุคคล	จำนวน	ร้อยละ
เพศชาย	236	59
เพศหญิง	164	41
อายุ 20-30 ปี	192	48
อายุ 31-40 ปี	56	14
อายุ 41-50 ปี	80	20
อายุ 51-60 ปี	72	18
ต่ำกว่าปริญญาตรี	80	20
ปริญญาตรี	292	73
ปริญญาโทขึ้นไป	28	7
รายได้ไม่เกิน 15,000 บาท	72	18
รายได้ 15,001-25,000 บาท	172	43
รายได้ 25,001 บาท ขึ้นไป	156	39
อายุการทำงาน ไม่เกิน 10 ปี	248	62
อายุการทำงาน 11 ปี ขึ้นไป	152	38

จากตารางที่ 1 พบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เป็นเพศชาย มีอายุระหว่าง 20–30 ปี สำเร็จการศึกษาระดับปริญญาตรี มีรายได้เฉลี่ยต่อเดือน 15,001–25,000 บาท และมีอายุการทำงานตามเกณฑ์ที่กำหนด

ตารางที่ 2 ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของปัจจัยสนับสนุนต่อทัศนคติของพนักงานบริษัท การบินไทย จำกัด (มหาชน)

ปัจจัยสนับสนุน (สวัสดิการที่กฎหมายกำหนด)	$\bar{x}$	S.D.	ระดับ
ท่านได้รับวันหยุดประจำสัปดาห์ไม่น้อยกว่า 1 วันต่อสัปดาห์	3.93	1.09	มาก
ท่านได้รับวันหยุดตามประเพณีไม่น้อยกว่าปีละ 13 วัน	3.87	0.99	มาก
ท่านได้รับการตรวจร่างกายประจำปีตามที่กฎหมายกำหนด	3.84	1.00	มาก
ท่านได้รับสวัสดิการจากประกันสังคม เช่น การรักษาพยาบาล การชดเชยกรณีเจ็บป่วย	3.75	0.97	มาก
ท่านได้รับวันลาพักร้อนตามกฎหมายไม่น้อยกว่า 6 วัน	3.74	1.03	มาก
รวม	**3.82**	**0.85**	**มาก**

จากตารางที่ 2 พบว่า ปัจจัยสนับสนุนต่อทัศนคติของพนักงานโดยรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงที่สุดคือ ท่านได้รับวันหยุดประจำสัปดาห์ไม่น้อยกว่า 1 วันต่อสัปดาห์ มีความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก รองลงมาคือ ท่านได้รับวันหยุดตามประเพณีไม่น้อยกว่าปีละ 13 วัน ในระดับมาก และท่านได้รับการตรวจร่างกายประจำปีตามที่กฎหมายกำหนด มีความคิดเห็นอยู่ในระดับมากตามลำดับ ส่วนข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุดคือ ท่านได้รับวันลาพักร้อนตามกฎหมายไม่น้อยกว่า 6 วัน แต่ยังคงอยู่ในระดับมากเช่นกัน

ตารางที่ 3 ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของทัศนคติของพนักงานต่อปัจจัยส่งเสริมขวัญและกำลังใจในการทำงาน

ตัวแปร	$\bar{x}$	S.D.	ระดับ
ความสำเร็จในงาน	3.72	0.68	มาก
ประสิทธิภาพในการทำงาน	3.69	0.68	มาก
ความมั่นคงในงาน	3.45	0.73	มาก
โอกาสความเจริญก้าวหน้าในอาชีพ	3.30	0.68	ปานกลาง
ค่าจ้างและสวัสดิการพนักงาน	3.12	0.78	ปานกลาง
รวม	**3.51**	**0.67**	**มาก**

จากตารางที่ 3 พบว่า พนักงานมีทัศนคติต่อปัจจัยส่งเสริมขวัญและกำลังใจในการทำงานโดยรวมอยู่ในระดับมาก โดยด้านความสำเร็จในงานมีค่าเฉลี่ยสูงที่สุด รองลงมาคือด้านประสิทธิภาพในการทำงานและด้านค่าจ้าง ความมั่นคงในงาน และด้านโอกาสความเจริญก้าวหน้าในอาชีพตามลำดับ และค่าจ้างและสวัสดิการพนักงานมีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุด

ตารางที่ 4 สรุปผลการทดสอบสมมติฐาน

ตัวแปรอิสระ	เป็นไปตามสมมติฐาน	ไม่เป็นไปตามสมมติฐาน
เพศ		√
อายุ		√
ระดับการศึกษา	√	
รายได้เฉลี่ยต่อเดือน	√	
อายุการทำงาน		√
ปัจจัยสนับสนุนต่อทัศนคติของพนักงาน	√	

จากตารางที่ 4 พบว่า ปัจจัยส่วนบุคคลด้านระดับการศึกษาและรายได้เฉลี่ยต่อเดือนส่งผลต่อทัศนคติของพนักงานต่อปัจจัยส่งเสริมขวัญและกำลังใจในการทำงานอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ขณะที่เพศ อายุ และอายุการทำงานไม่ส่งผลต่อความแตกต่างของทัศนคติ นอกจากนี้ปัจจัยสนับสนุนต่อทัศนคติของพนักงานมีความสัมพันธ์กับทัศนคติของพนักงานอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

อภิปรายผลการวิจัย

1. ระดับทัศนคติของพนักงาน บริษัท การบินไทย จำกัด (มหาชน) ต่อปัจจัยส่งเสริมขวัญและกำลังใจในการทำงาน ผลการวิจัยพบว่า พนักงานบริษัท การบินไทย จำกัด (มหาชน) มีทัศนคติต่อปัจจัยส่งเสริมขวัญและกำลังใจในการทำงานโดยรวมอยู่ในระดับมาก โดยเฉพาะด้านความสำเร็จในงาน ประสิทธิภาพในการทำงาน และความมั่นคงในงาน ซึ่งสะท้อนว่าพนักงานส่วนใหญ่รับรู้ว่าการทำงานของตนมีคุณค่า ได้รับการยอมรับ และสามารถปฏิบัติงานได้อย่างมีประสิทธิภาพภายใต้ระบบการบริหารขององค์กร ขณะที่ด้านค่าจ้างและสวัสดิการ รวมถึงโอกาส

ความก้าวหน้าในอาชีพ อยู่ในระดับปานกลาง แสดงให้เห็นว่ายังเป็นประเด็นที่พนักงานคาดหวังการพัฒนาเพิ่มเติม โดยผลการศึกษาดังกล่าวสอดคล้องกับทฤษฎีสองปัจจัยของ Herzberg (1959) ที่อธิบายว่า ความพึงพอใจในการทำงานเกิดจากปัจจัยจูงใจ เช่น ความสำเร็จในการทำงาน การได้รับการยอมรับ และความก้าวหน้าในอาชีพ ส่วนปัจจัยค้ำจุน เช่น เงินเดือน สวัสดิการ และความมั่นคงในงาน มีบทบาทในการลดความไม่พึงพอใจและสร้างเสถียรภาพทางจิตใจในการทำงาน โดยในงานวิจัยนี้พนักงานให้คะแนนสูงในด้านความสำเร็จในงานและประสิทธิภาพในการทำงาน จึงสะท้อนบทบาทของปัจจัยจูงใจที่ช่วยสร้างทัศนคติเชิงบวกต่อการทำงาน ขณะเดียวกันความมั่นคงในงานและสวัสดิการก็ช่วยสนับสนุนให้พนักงานรู้สึกมั่นใจในการปฏิบัติงาน นอกจากนี้ผลการวิจัยยังสอดคล้องกับแนวคิดของ Maslow เรื่องลำดับขั้นความต้องการ ซึ่งชี้ว่ามนุษย์จะเกิดแรงจูงใจเมื่อความต้องการพื้นฐานและความมั่นคงได้รับการตอบสนอง พนักงานของการบินไทยได้รับสวัสดิการและสิทธิประโยชน์หลายด้าน เช่น ประกันสุขภาพ กองทุนสำรองเลี้ยงชีพ และสิทธิการเดินทางทางอากาศ จึงช่วยเสริมความมั่นคงและคุณภาพชีวิตในการทำงาน ส่งผลให้เกิดทัศนคติที่ดีต่อองค์กร (Maslow, 1943) และผลการศึกษาดังกล่าวยังสอดคล้องกับงานวิจัยของ ยศวัจน์ พยุงผลชัยสาร และสมชาย คุ้มพูล (2558) ที่ศึกษาขวัญและกำลังใจในการปฏิบัติงานของพนักงานต้อนรับบนเครื่องบิน บริษัท การบินไทย จำกัด (มหาชน) และพบว่า ปัจจัยด้านความสำเร็จในการทำงาน การได้รับการยอมรับและสวัสดิการขององค์กร มีส่วนสำคัญต่อการสร้างขวัญและกำลังใจในการทำงาน ส่งผลให้พนักงานเกิดความผูกพันต่อองค์กรและมีประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานสูงขึ้น

2. เปรียบเทียบทัศนคติของพนักงานตามปัจจัยส่วนบุคคล ผลการวิจัยพบว่า พนักงานที่มีระดับการศึกษาและรายได้เฉลี่ยต่อเดือนแตกต่างกัน มีทัศนคติต่อปัจจัยส่งเสริมขวัญและกำลังใจในการทำงานแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ขณะที่เพศ อายุ และอายุการทำงานไม่พบความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญ ผลดังกล่าวสามารถอธิบายได้ว่า พนักงานที่มีระดับการศึกษาสูงมักมีความคาดหวังต่อความก้าวหน้าในอาชีพ การพัฒนาตนเอง และการได้รับการยอมรับจากองค์กรมากกว่า จึงมีการประเมินปัจจัยจูงใจและค้ำจุนแตกต่างจากพนักงานที่มีระดับการศึกษาต่ำกว่า ส่วนพนักงานที่มีรายได้สูงกว่ามักรู้สึกถึงความมั่นคงและความคุ้มค่าของผลตอบแทนมากกว่า จึงมีทัศนคติที่ดีต่อองค์กรและระบบสวัสดิการมากขึ้น ผลการศึกษานี้สอดคล้องกับแนวคิดของ Keith Davis ที่ระบุว่า ความเพียงพอของรายได้ ความมั่นคง และสวัสดิการขององค์กรเป็นปัจจัยสำคัญที่มีอิทธิพลต่อขวัญกำลังใจในการทำงาน นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับงานวิจัยที่กล่าวว่าพนักงานที่ได้รับค่าตอบแทนและโอกาสความก้าวหน้าที่เหมาะสม จะมีทัศนคติและพฤติกรรมการทำงานที่ดีกว่า ส่วนการที่เพศ อายุ และอายุการทำงาน

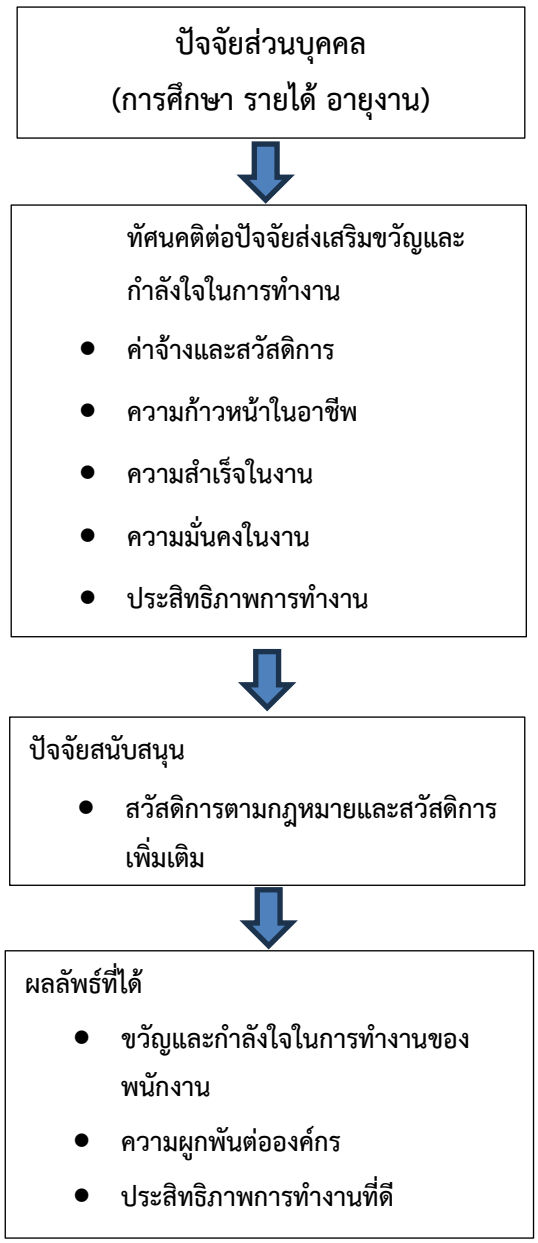
ไม่ส่งผลต่อความแตกต่างของทัศนคติ อาจเป็นเพราะองค์กรมีระบบการบริหารและสวัสดิการที่ใช้มาตรฐานเดียวกันกับพนักงานทุกกลุ่ม ทำให้การรับรู้ต่อปัจจัยส่งเสริมขวัญและกำลังใจมีความใกล้เคียงกัน (Davis, 1972)

3. ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยสนับสนุนกับทัศนคติของพนักงาน ผลการวิจัยพบว่า ปัจจัยสนับสนุน ได้แก่ สวัสดิการตามกฎหมาย สวัสดิการเพิ่มเติมจากองค์กร และสวัสดิการจากการเจรจาต่อรอง มีความสัมพันธ์กับทัศนคติของพนักงานต่อปัจจัยส่งเสริมขวัญและกำลังใจในการทำงานอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 โดยผลดังกล่าวแสดงให้เห็นว่า เมื่อพนักงานรับรู้ว่าองค์กรให้การดูแลด้านสวัสดิการและสิทธิประโยชน์อย่างเหมาะสม จะส่งผลให้เกิดความรู้สึกมั่นคง พึงพอใจ และมีมุมมองเชิงบวกต่อการทำงานมากขึ้น ทั้งยังช่วยเสริมสร้างความผูกพันต่อองค์กรและความพร้อมในการปฏิบัติงานนอกจากนี้ ผลการศึกษายังสอดคล้องกับงานวิจัยของ นันทณี ขีดเขียน และอรไท ชั้วเจริญ (2560) ที่ศึกษาขวัญและกำลังใจในการปฏิบัติงานของบุคลากรกรมทางหลวง และพบว่า การได้รับสวัสดิการ การสนับสนุนจากองค์กร และความมั่นคงในการทำงาน เป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อขวัญและกำลังใจในการปฏิบัติงานของบุคลากร ซึ่งสอดคล้องกับผลการศึกษาครั้งนี้ที่พบว่า ปัจจัยสนับสนุนด้านสวัสดิการและสิทธิประโยชน์มีความสัมพันธ์กับทัศนคติของพนักงานต่อปัจจัยส่งเสริมขวัญและกำลังใจในการทำงานอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ และผลการศึกษานี้สอดคล้องกับทฤษฎีสองปัจจัยของ Herzberg ซึ่งระบุว่าปัจจัยค้ำจุน เช่น เงินเดือน สวัสดิการ และสภาพแวดล้อมในการทำงาน เป็นองค์ประกอบสำคัญที่ช่วยลดความไม่พึงพอใจและสร้างพื้นฐานทางจิตใจที่ดีในการทำงาน นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับแนวคิดคุณภาพชีวิตในการทำงานที่มองว่าสวัสดิการ ความปลอดภัย และความมั่นคงในอาชีพ เป็นปัจจัยที่ส่งผลต่อทัศนคติและประสิทธิภาพของพนักงาน

กล่าวโดยสรุป ผลการวิจัยทั้งสามวัตถุประสงค์สะท้อนว่า พนักงานการบินไทยมีทัศนคติเชิงบวกต่อปัจจัยส่งเสริมขวัญและกำลังใจในการทำงานในระดับมาก โดยปัจจัยจูงใจและปัจจัยค้ำจุนมีบทบาทร่วมกันในการสร้างความพึงพอใจและแรงจูงใจในการทำงาน ขณะที่ระดับการศึกษา รายได้ และการได้รับสวัสดิการที่เหมาะสม เป็นตัวแปรสำคัญที่ส่งผลต่อมุมมองและความรู้สึกของพนักงานต่อองค์กรและการทำงานของตนเอง และผลการศึกษาดังกล่าวสอดคล้องกับงานวิจัยของ พรพรหม ชมงาม (2566) ที่พบว่าปัจจัยด้านสวัสดิการและสภาพแวดล้อมในการทำงานมีความสัมพันธ์เชิงบวกต่อขวัญและกำลังใจในการปฏิบัติงานของพนักงาน

องค์ความรู้ใหม่

องค์ความรู้จากการวิจัยครั้งนี้ พบว่า ความสัมพันธ์ของปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อทัศนคติของพนักงานบริษัท การบินไทย จำกัด (มหาชน) ต่อการส่งเสริมขวัญและกำลังใจในการทำงาน โดยสามารถอธิบายได้ดังนี้

ภาพที่ 1 องค์ความรู้จากการวิจัย

องค์ความรู้จากการวิจัยครั้งนี้ พบว่า ความสัมพันธ์ของปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อทัศนคติของพนักงานบริษัท การบินไทย จำกัด (มหาชน) ต่อการส่งเสริมขวัญและกำลังใจในการทำงาน โดยสามารถอธิบายได้ว่า การรับรู้คุณค่าของสวัสดิการและความมั่นคงในการทำงานเป็นกลไกสำคัญที่เชื่อมโยงระหว่างปัจจัยสนับสนุนขององค์กรกับการเกิดทัศนคติเชิงบวกของพนักงานต่อขวัญและกำลังใจในการทำงาน โดยพนักงานที่มีระดับการศึกษาและรายได้แตกต่างกันจะมีการรับรู้ต่อคุณค่าของสวัสดิการแตกต่างกัน ส่งผลต่อระดับทัศนคติในการทำงาน เมื่อพนักงานรับรู้ว่าองค์กรให้การสนับสนุนและดูแลอย่างเหมาะสม จะนำไปสู่ความรู้สึกมั่นคง ความสำเร็จในการทำงาน ประสิทธิภาพในการปฏิบัติงาน และความผูกพันต่อองค์กรมากขึ้น องค์ความรู้ดังกล่าวเป็นการทวนซ้ำจากทฤษฎีสองปัจจัยของ Herzberg (1959) โดยพบว่า ปัจจัยค้ำจุนด้านสวัสดิการและความมั่นคงในการทำงานเป็นพื้นฐานสำคัญที่ส่งผลต่อการเกิดปัจจัยจูงใจ อันนำไปสู่ทัศนคติเชิงบวกและขวัญกำลังใจในการทำงานของบุคลากรในองค์กรต่างๆ

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1. องค์กรควรกำหนดเส้นทางความก้าวหน้าในอาชีพ (Career Path) ที่ชัดเจน เพื่อสร้างแรงจูงใจและขวัญกำลังใจระยะยาวให้แก่พนักงาน

2. ปรับปรุงสวัสดิการและผลตอบแทนให้สอดคล้องกับภาวะเศรษฐกิจ และเป็นธรรมต่อทุกระดับตำแหน่ง

3. จัดกิจกรรมเสริมสร้างความมีส่วนร่วมของพนักงานในกระบวนการตัดสินใจ เพื่อเพิ่มความผูกพันและการรับรู้คุณค่าของตนในองค์กร

ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการ

1. การศึกษาครั้งต่อไปควรใช้การวิจัยเชิงคุณภาพร่วมด้วย เพื่อให้เข้าใจมิติทางจิตใจและปัจจัยแฝงที่ส่งผลต่อขวัญและกำลังใจ

2. ควรขยายกลุ่มตัวอย่างไปยังหน่วยงานหรือบริษัทในอุตสาหกรรมการบินอื่นๆ เพื่อเปรียบเทียบลักษณะทัศนคติในบริบทที่ต่างกัน

3. อาจมีการศึกษาเพิ่มเติมถึงอิทธิพลของปัจจัยทางเศรษฐกิจและสังคมต่อทัศนคติและแรงจูงใจของพนักงานในระยะยาวและปัจจัยแฝงที่ส่งผลต่อขวัญและกำลังใจในการทำงานของพนักงาน

4. อาจมีการศึกษาเพิ่มเติมถึงอิทธิพลของปัจจัยทางเศรษฐกิจและสังคมต่อทัศนคติและแรงจูงใจของพนักงานในระยะยาว

ข้อเสนอแนะสำหรับงานวิจัยครั้งต่อไป

1. ศึกษาในกลุ่มพนักงานสายงานต่าง ๆ แยกเป็นรายแผนก เพื่อเปรียบเทียบลักษณะเฉพาะของแต่ละสายงาน

2. ใช้การวิจัยเชิงคุณภาพร่วมกับเชิงปริมาณ เพื่อให้ได้ข้อมูลเชิงลึกเกี่ยวกับปัจจัยด้านแรงจูงใจ

3. เปรียบเทียบกับองค์กรในอุตสาหกรรมเดียวกันหรือในต่างประเทศ เพื่อหาจุดแข็งและจุดอ่อนที่แตกต่าง

เอกสารอ้างอิง

พรพรหม ชมงาม. (2566). ความสัมพันธ์เชิงอิทธิพลของปัจจัยในที่ทำงานต่อขวัญและกำลังใจในการปฏิบัติงานของพนักงาน. *วารสารสุทธิปริทัศน์*, 37(1), 50-51.

นันทณี ขีดเขียน และอรไท ชั้วเจริญ. (2560). *ขวัญและกำลังใจในการปฏิบัติงานของบุคลากรกรมทางหลวง* (การค้นคว้าอิสระโครงการบริหารธุรกิจมหาบัณฑิตสำหรับผู้ประกอบการยุคใหม่). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยรามคำแหง.

ยศวัจน์ พยุงผลชัยสาร และสมชาย คุ้มพูล. (2558). ขวัญกำลังใจในการปฏิบัติงานของพนักงานต้อนรับบนเครื่องบินบริษัทการบินไทย จำกัด (มหาชน). *วารสารมหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง*, 4(1), 92-101.

บริษัท การบินไทย จำกัด (มหาชน). (2025). *Company Profile*. Retrieved September 20, 2025, From https://www.thaiairways.com/en-th/content/company-profile/

Herzberg, F., Mausner, B., & Snyderman, B. B. (1959). *The motivation to work*. New York: John Wiley & Sons.

Maslow, A. H. (1943). A theory of human motivation. *Psychological Review*, 50(4), 370-396.

Davis, K. (1972). *Human behavior at work, Organizational behavior* (5th ed.), New York: McGraw-Hill.

บทความวิจัย

ความสัมพันธ์ระหว่างคุณภาพการให้บริการและความไว้วางใจที่มีผลต่อความพึงพอใจของญาติผู้สูงอายุในศูนย์ดูแลผู้สูงอายุ เขตทวีวัฒนา กรุงเทพมหานคร

RELATIONSHIP BETWEEN SERVICE QUALITY AND TRUST AFFECTING SATISFACTION AMONG RELATIVES OF ELDERLY RESIDING AT ELDERLY CARE CENTERS IN THAWI WATTHANA DISTRICT, BANGKOK

สุปัญญา จันทร์เพ็ญศรี[1], **ณัฐวัชร จันทโรธรณ์**[2], **ปิยลักษณ์ เพชรแอง**[1], **นวพร เอี่ยมธีระกุล**[2*]

Supanya Chanpensre[1], Nuttawat Chantarotorn[2], Piyalux Phetang[1], Navaphorn Iamthirakul[2*]

[*]Corresponding Author E-mail: navaphorn.kob@gmail.com

Received April 18, 2026; Revised July 2, 2026; Accepted July 8, 2026

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา 1. ความสัมพันธ์ระหว่างคุณภาพการให้บริการตามโมเดล SERVQUAL กับความไว้วางใจของญาติผู้สูงอายุ 2. ความสัมพันธ์ระหว่างความไว้วางใจกับความพึงพอใจของญาติผู้สูงอายุ 3. ความสัมพันธ์ระหว่างคุณภาพการให้บริการตามโมเดล SERVQUAL กับความพึงพอใจของญาติผู้สูงอายุ และ 4. วิเคราะห์อิทธิพลของคุณภาพการให้บริการและความไว้วางใจที่มีผลต่อความพึงพอใจของญาติผู้สูงอายุในศูนย์ดูแลผู้สูงอายุเอกชน เขตทวีวัฒนา กรุงเทพมหานคร การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงปริมาณ กลุ่มตัวอย่าง คือ ญาติของผู้สูงอายุจำนวน 220 คนจากศูนย์ดูแลฯ 22 แห่ง คัดเลือกด้วยวิธีสุ่มแบบแบ่งชั้นตามสัดส่วน เก็บรวบรวมข้อมูลด้วยแบบสอบถาม วิเคราะห์ด้วยสถิติเชิงบรรยาย สหสัมพันธ์เพียร์สัน และการวิเคราะห์ตัวแปรส่งผ่านด้วย PROCESS Macro (Model 4)

ผลการวิจัย พบว่า 1) คุณภาพการให้บริการมีความสัมพันธ์เชิงบวกกับความไว้วางใจ ($b = 0.252$, $p = .002$) ซึ่งมีมิติความเป็นรูปธรรมของบริการ (Tangibles) มิติความเห็นอกเห็น

[1] มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าพระนครเหนือ

[1] King Mongkut's University of Technology North Bangkok

[2] คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยเอเชียอาคเนย์

[2] Faculty of Political Science, South-East Asia University

ใจ (Empathy) และมิติการให้ความมั่นใจ (Assurance) เป็นสัญญาณเชิงจิตวิทยาหลักขับเคลื่อนความไว้วางใจของผู้รับบริการแทน 2) ความไว้วางใจมีความสัมพันธ์เชิงบวกกับความพึงพอใจ (b = 0.313, p < .001) สะท้อนบทบาทชี้ขาดในกระบวนการประเมิน 3) คุณภาพการให้บริการไม่มีความสัมพันธ์ทางตรงกับความพึงพอใจ (b = -0.020, p = .846) และ 4) ความไว้วางใจทำหน้าที่เป็นตัวแปรส่งผ่านโดยสมบูรณ์ มีอิทธิพลทางอ้อมเท่ากับ 0.079 (95% CI [0.015, 0.160]) ยืนยันโมเดลความไว้วางใจเป็นสะพานเชิงจิตวิทยาสังคม (TB-SPM) โดยบริบทสังคมไทยที่ค่านิยมกตัญญูมีอิทธิพลสูง การส่งต่อการดูแลมีต้นทุนทางจิตวิทยาสูง ความไว้วางใจจึงเป็นกลไกมอบความรับผิดชอบทางวัฒนธรรม มิใช่เพียงการประเมินเชิงธุรกิจ เชิงกลยุทธ์ผู้ประกอบการควรมุ่งพัฒนาทักษะการสื่อสารเชิงอารมณ์ ระบบความโปร่งใสดิจิทัล ควบคู่กับการรักษามาตรฐานสิ่งแวดล้อมทางกายภาพอย่างต่อเนื่องเพื่อปิดช่องว่างความพึงพอใจและสร้างความไว้วางใจที่ยั่งยืน

คำสำคัญ: ความไว้วางใจ; ความพึงพอใจ; ศูนย์ดูแลผู้สูงอายุเอกชน

Abstract

Objectives of this research were: 1. To study the relationship between service quality based on the SERVQUAL model and trust among relatives of elderly residents; 2. To study the relationship between trust and satisfaction; 3. To study the relationship between service quality and satisfaction; and 4. To study the influence of service quality and trust on satisfaction in private elderly care centers at Thawi Watthana District, Bangkok, conducted by the quantitative research, collected data from 220 samples, who were the relatives from 22 centers using proportional stratified sampling. Data were collected via questionnaires and analyzed using descriptive statistics, Pearson's correlation, and mediation analysis through PROCESS Macro (Model 4).

The findings revealed that 1. service quality was positively associated with trust (b = 0.252, p = .002), driven by Tangibles, Empathy, and Assurance dimensions acting as core socio-psychological signals; 2. trust was positively associated with satisfaction (b = 0.313, p < .001), reflecting its decisive role in

service evaluation; 3. service quality had no significant direct relationship with satisfaction (b = -0.020, p = .846); and 4. trust functioned as a full mediator with an indirect effect of 0.079 (95% CI [0.015, 0.160]), validating the Trust-Bridging Socio-Psychological Model (TB - SPM). In the Thai cultural context, where filial piety makes institutional care psychologically costly, trust operates as a cultural responsibility transfer mechanism rather than a mere business evaluation. Strategically, operators should prioritize developing emotional communication skills, digital transparency systems, and physical environment standards to close satisfaction gaps and build sustainable trust.

Keywords: Trust; Satisfaction; Private elderly care center

บทนำ

สังคมไทยเข้าสู่สังคมสูงวัยโดยสมบูรณ์อย่างรวดเร็ว โดยสัดส่วนผู้สูงอายุแตะร้อยละ 20 แล้วในปี 2567 (สำนักงานสถิติแห่งชาติ, 2567) และองค์การสหประชาชาติ (2023) คาดว่าประชากรสูงวัยทั่วโลกจะถึง 1.5 พันล้านคนภายใน ค.ศ. 2050 ในกรุงเทพมหานครการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างครอบครัวและการย้ายถิ่นแรงงานสร้างอุปสงค์อย่างมีนัยสำคัญต่อบริการดูแลผู้สูงอายุภาคเอกชน (กรมกิจการผู้สูงอายุ, 2565) โดยเฉพาะในพื้นที่เขตทวีวัฒนา ซึ่งพบการขยายตัวของสถานประกอบการเพื่อสุขภาพอย่างต่อเนื่อง ทำให้การศึกษาในพื้นที่นี้มีความสำคัญต่อการยกระดับมาตรฐานบริการ

การวิจัยนี้วางรากฐานบนกรอบแนวคิดที่บูรณาการสามทฤษฎีหลัก เริ่มจากโมเดล SERVQUAL (Parasuraman et al., 1988) เพื่อวัดคุณภาพบริการผ่าน 5 มิติ เชื่อมโยงกับทฤษฎีความไว้วางใจโมเดล AIB (Mayer et al., 1995) ที่อธิบายการรับรู้ความสามารถ ความซื่อสัตย์ และเจตนาที่ดีของผู้ให้บริการ ซึ่งเป็นตัวแปรสำคัญในการลดความเสี่ยงในการรับรู้บริการ และทฤษฎีการยืนยันความคาดหวัง (ECT) (Oliver, 1980) ที่ชี้ว่า ในบริการที่ผู้ใช้ประเมินคุณภาพได้ยาก ความไว้วางใจจะเข้ามามีบทบาทชี้ขาดในการกำหนดระดับความพึงพอใจ ทั้งนี้ งานวิจัยของ Tsai และ Lin (2022) และ Omidi et al. (2024) ยืนยันว่า การรวมตัวแปรความไว้วางใจช่วยเพิ่มประสิทธิภาพในการอธิบายความพึงพอใจได้ดีกว่าโมเดลทั่วไป

ด้วยเหตุนี้ งานวิจัยนี้จึงมุ่งเติมเต็มช่องว่างทางวิชาการ 3 ประการ ได้แก่ ช่องว่างทางบริบทศูนย์ดูแลผู้สูงอายุเอกชนในเขตทวีวัฒนา กรุงเทพฯ ช่องว่างทางตัวแปรที่ยังไม่มีการทดสอบความไว้วางใจเป็นตัวแปรส่งผ่านในบริบทไทย และช่องว่างทางกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ญาติผู้สูงอายุเป็นผู้ประเมินแทนอย่างเป็นระบบ การวิเคราะห์อิทธิพลเชิงโครงสร้างในครั้งนี้ จึงเป็นกลยุทธ์สำคัญที่จะช่วยให้ผู้ประกอบการนำไปใช้แก้ไขปัญหาด้านการสื่อสารและสร้างความสัมพันธ์ที่โปร่งใสกับญาติผู้สูงอายุได้อย่างเป็นรูปธรรม เพื่อนำไปสู่การบรรลุตามวัตถุประสงค์การวิจัยที่กำหนดไว้ต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างคุณภาพการให้บริการตามโมเดล SERVQUAL กับความไว้วางใจของญาติผู้สูงอายุ
2. เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างความไว้วางใจกับความพึงพอใจของญาติผู้สูงอายุ
3. เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างคุณภาพการให้บริการตามโมเดล SERVQUAL กับความพึงพอใจของญาติผู้สูงอายุ
4. เพื่อวิเคราะห์อิทธิพลของคุณภาพการให้บริการและความไว้วางใจที่มีผลต่อความพึงพอใจของญาติผู้สูงอายุในศูนย์ดูแลผู้สูงอายุ เขตทวีวัฒนา กรุงเทพมหานคร

วิธีดำเนินการวิจัย

1. รูปแบบของการวิจัย

การศึกษานี้เป็นการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) เพื่อวิเคราะห์ความสัมพันธ์เชิงสาเหตุและอิทธิพลของตัวแปรส่งผ่านระหว่างคุณภาพการให้บริการ ความไว้วางใจ และความพึงพอใจ

2. ประชากร กลุ่มตัวอย่าง

ประชากรคือ ญาติของผู้สูงอายุในศูนย์ดูแลผู้สูงอายุเอกชน เขตทวีวัฒนา กรุงเทพมหานคร จำนวน 550 คน จากศูนย์ดูแลฯ 22 แห่ง

ผู้วิจัยกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างจำนวน 220 คน โดยใช้การสุ่มตัวอย่างแบบแบ่งชั้นตามสัดส่วน (Proportional Stratified Sampling) ตามขนาดของศูนย์ (เล็ก กลาง ใหญ่) และสุ่มตัวอย่างภายในแต่ละชั้นภูมิด้วยวิธีสุ่มแบบเป็นระบบ (Systematic Random Sampling)

ตารางที่ 1 การจัดสรรกลุ่มตัวอย่าง

ขนาดศูนย์	จำนวนศูนย์	ประชากร (คน)	สัดส่วน (%)	กลุ่มตัวอย่าง (คน)
เล็ก	10	250	45	100
กลาง	8	200	36	80
ใหญ่	4	100	19	40
รวม	**22**	**550**	**100**	**220**

3. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือคือแบบสอบถามที่พัฒนาจากแบบจำลอง SERVQUAL (Parasuraman et al., 1988) และตัวชี้วัดความไว้วางใจ (Mayer et al., 1995) ผ่านกระบวนการแปลกลับ (Back-Translation) ตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหาโดยผู้เชี่ยวชาญ 5 ท่าน (CVI ≥ 0.80) มีค่าสัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบาค (Cronbach's Alpha) รายมิติอยู่ระหว่าง .725 – .801 และมีความเชื่อมั่นรวมทั้งฉบับเท่ากับ .857 ซึ่งผ่านเกณฑ์มาตรฐานของ Nunnally (1978)

4. การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างซึ่งเป็นญาติของผู้สูงอายุที่เป็นผู้ตัดสินใจและประเมินคุณภาพบริการแทนผู้รับบริการ (Proxy Consumer) จำนวน 220 คน โดยใช้แบบสอบถามเป็นเครื่องมือหลักในการจัดเก็บข้อมูล

5. การวิเคราะห์ข้อมูลและสถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยแบ่งขั้นตอนการดำเนินงานออกเป็นส่วนต่าง ๆ ดังนี้

5.1 การวิเคราะห์สถิติเชิงพรรณนา (Descriptive Statistics) เพื่ออธิบายลักษณะทางประชากรศาสตร์ของกลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ค่าความถี่ และร้อยละ รวมถึงการวิเคราะห์ระดับการรับรู้คุณภาพการให้บริการ ความไว้วางใจ และความพึงพอใจ โดยใช้สถิติค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

5.2 การทดสอบสมมติฐาน ดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สถิติเชิงอนุมาน ดังนี้

5.2.1 การวิเคราะห์สัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์แบบเพียร์สัน (Pearson's Correlation Coefficient) เพื่อทดสอบความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรตาม สมมติฐานที่ 1 คุณภาพการให้บริการตามโมเดล SERVQUAL มีความสัมพันธ์เชิงบวกกับความไว้วางใจ สมมติฐานที่ 2 ความ

ไว้วางใจมีความสัมพันธ์เชิงบวกกับความพึงพอใจ และ สมมติฐานที่ 3 คุณภาพการให้บริการตามโมเดล SERVQUAL มีความสัมพันธ์เชิงบวกกับความพึงพอใจ

5.2.2 การวิเคราะห์อิทธิพลของตัวแปรส่งผ่าน (Mediation Analysis) โดยใช้โปรแกรมประยุกต์ PROCESS Macro (Model 4) ตามแนวคิดของ Hayes (2018) เพื่อทดสอบ สมมติฐานที่ 4 ความไว้วางใจทำหน้าที่เป็นตัวแปรส่งผ่านอิทธิพลของคุณภาพการให้บริการที่มีต่อความพึงพอใจของญาติผู้สูงอายุ

โดยกำหนดรอบการสุ่มซ้ำ (Bootstrapping) จำนวน 5,000 ครั้ง เพื่อสร้างช่วงความเชื่อมั่นแบบ 95% ส่วนแก้ความเอนเอียง (95% Bias-Corrected Confidence Interval: CI) เพื่อใช้ในการยืนยันนัยสำคัญของอิทธิพลทางอ้อมตามข้อเสนอแนะของ Preacher และ Hayes (2008)

ผลการวิจัย

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลพบว่า ญาติผู้สูงอายุรับรู้คุณภาพการให้บริการโดยรวมอยู่ในระดับมาก (M = 3.59, SD = 0.18) โดยมิติด้านรูปธรรม (Tangibles) ได้รับการประเมินสูงสุด (M = 3.63) รองลงมา คือ มิติด้านความเห็นอกเห็นใจ (Empathy: M = 3.59) และด้านความเชื่อมั่น (Assurance: M = 3.59) ขณะที่กลุ่มตัวอย่างมีความไว้วางใจต่อศูนย์ดูแลฯ ในระดับมาก (M = 3.62, SD = 0.22) ส่วนความพึงพอใจโดยรวมอยู่ในระดับปานกลางค่อนไปทางมาก (M = 3.38, SD = 0.28) โดยมีช่องว่างคุณภาพสำคัญในมิติด้านสิ่งอำนวยความสะดวก (M = 3.24) และกระบวนการให้บริการ (M = 3.23) ที่อยู่ในระดับปานกลางและจำเป็นต้องเร่งพัฒนา

ในส่วนของการทดสอบความสัมพันธ์ พบว่า คุณภาพการให้บริการตามโมเดล SERVQUAL มีความสัมพันธ์เชิงบวกกับความไว้วางใจอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ (b = 0.252, p = .002) และความไว้วางใจมีความสัมพันธ์เชิงบวกกับความพึงพอใจอย่างมีนัยสำคัญ (b = 0.313, p < .001) อย่างไรก็ตาม เมื่อพิจารณาอิทธิพลของคุณภาพการให้บริการต่อความพึงพอใจ พบว่าไม่มีอิทธิพลทางตรงอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ (b = -0.020, p = .846)

ผลการวิเคราะห์อิทธิพลเชิงโครงสร้างผ่าน PROCESS Macro (Model 4) ยืนยันว่าความไว้วางใจทำหน้าที่เป็นตัวแปรส่งผ่านโดยสมบูรณ์ (Full Mediation) ระหว่างคุณภาพการให้บริการและความพึงพอใจของญาติผู้สูงอายุในศูนย์ดูแลผู้สูงอายุ เขตทวีวัฒนา กรุงเทพมหานคร โดยคุณภาพการให้บริการส่งผลทางอ้อมต่อความพึงพอใจผ่านความไว้วางใจ

อย่างมีนัยสำคัญ (Indirect effect = 0.079, 95% CI [0.015, 0.160]) การค้นพบนี้ ชี้ให้เห็นว่า ความไว้วางใจเป็นกลไกหลักที่เชื่อมโยงคุณภาพการบริการสู่ความพึงพอใจอย่างแท้จริง

อภิปรายผลการวิจัย

ผลการวิจัยยืนยันว่า คุณภาพการให้บริการตามโมเดล SERVQUAL มีความสัมพันธ์เชิงบวกกับความไว้วางใจของญาติผู้สูงอายุอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ (b = 0.252, p = .002) สอดคล้องกับงานวิจัยของ Tsai & Lin (2022) และ Lee & Kim (2021) ในบริบทเอเชียตะวันออกที่ยืนยันว่า คุณภาพบริการเป็นตัวทำนายสำคัญของความไว้วางใจในการดูแลระยะยาว ประเด็นที่น่าสังเกต คือ มิติความเป็นรูปธรรม (Tangibles) ความเห็นอกเห็นใจ (Empathy) และการให้ความมั่นใจ (Assurance) ที่มีอิทธิพลต่อความไว้วางใจ ในขณะที่มิติความเชื่อมั่นในการบริการ (Reliability) และมิติการตอบสนองความต้องการ (Responsiveness) ทำหน้าที่เป็นปัจจัยพื้นฐาน (Hygiene Factors) ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ Hovenga et al. (2022) ที่ระบุว่า ความไว้วางใจในบริการดูแลระยะยาวสั่งสมจากประสบการณ์สะสมมากกว่าการประเมินรายครั้ง นอกจากนี้ มณีรัตน์ วงศ์ศิริวัฒนา และนารีรัตน์ จิตมาน (2567) ยังพบว่า การสื่อสารเชิงอารมณ์ของบุคลากรมีผลโดยตรงต่อความไว้วางใจของครอบครัวในสถานบริบาลผู้สูงอายุเอกชน

ความไว้วางใจมีความสัมพันธ์เชิงบวกกับความพึงพอใจของญาติผู้สูงอายุอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ (b = 0.313, p < .001) ซึ่งมีขนาดอิทธิพลสูงกว่าความสัมพันธ์ระหว่างคุณภาพบริการกับความไว้วางใจ สะท้อนให้เห็นว่า เมื่อญาติเกิดความไว้วางใจแล้ว ความพึงพอใจตามมาอย่างเป็นธรรมชาติ สอดคล้องกับทฤษฎี ECT ของ Oliver (1980) ที่ระบุว่า การยืนยันความคาดหวังในบริการที่มีความซับซ้อนสูงต้องอาศัยกรอบความไว้วางใจเป็นตัวกำหนดการรับรู้ผลลัพธ์ ผลนี้สอดรับกับงานวิจัยของ จิราพร ลิ้มประเสริฐ และคณะ (2566) ที่พบว่า มิติการให้ความมั่นใจ (Assurance) และความเห็นอกเห็นใจ (Empathy) มีความสัมพันธ์กับความพึงพอใจของผู้ใช้บริการศูนย์ดูแลผู้สูงอายุในกรุงเทพมหานคร รวมถึงงานวิจัยของ Wu et al. (2024) ที่ชี้ให้เห็นว่า ความไว้วางใจเป็นตัวพยากรณ์ความพึงพอใจในบริการดูแลผู้สูงอายุระยะยาวในเอเชีย

คุณภาพการให้บริการไม่มีอิทธิพลทางตรงอย่างมีนัยสำคัญต่อความพึงพอใจ (b = -0.020, p = .846) ซึ่งเป็นผลที่ขัดกับงานวิจัยเชิงเส้นตรงทั่วไป แต่เป็นหลักฐานเชิงประจักษ์ที่สำคัญว่า ในบริบทของบริการที่มีความอ่อนไหวสูง (High - Credence Service)

ผู้ใช้บริการไม่สามารถแปลงการรับรู้คุณภาพเป็นความพึงพอใจโดยตรงได้ หากขาดความไว้วางใจเป็นสะพานเชื่อม ผลนี้สอดคล้องกับข้อสรุปของ Omidi et al. (2024) ว่า การรวมตัวแปรความไว้วางใจช่วยเพิ่มความสามารถในการอธิบายความพึงพอใจได้ดีกว่าโมเดลที่ใช้คุณภาพบริการเพียงอย่างเดียว และสอดคล้องกับงานวิจัยของ อรปรียา ตุลาทอง และคณะ (2568) ที่ชี้ให้เห็นว่า คุณภาพเชิงกระบวนการอาจไม่ส่งผลโดยตรงต่อความพึงพอใจหากขาดการสื่อสารที่โปร่งใส

การวิเคราะห์ด้วย PROCESS Macro (Model 4) ยืนยันว่า ความไว้วางใจทำหน้าที่เป็นตัวแปรส่งผ่านโดยสมบูรณ์ (Full Mediation) โดยคุณภาพการให้บริการส่งผลทางอ้อมต่อความพึงพอใจผ่านความไว้วางใจอย่างมีนัยสำคัญ (Indirect effect = 0.079, 95% CI [0.015, 0.160]) การค้นพบนี้ มีนัยสำคัญเชิงทฤษฎีสูง กล่าวคือ ในบริบทสังคมไทยที่ค่านิยมกตัญญูมีอิทธิพลสูง การส่งต่อการดูแลผู้สูงอายุให้สถาบันภายนอกมีต้นทุนทางจิตวิทยาสูง (กมลพัชร วิสุทธิภักดี และสิทธิ์ ธีรสรณ์, 2567) ทำให้ความไว้วางใจกลายเป็นกลไกชี้ขาด (Decisive Mechanism) ที่ขาดไม่ได้ในกระบวนการประเมินบริการ ยืนยันและขยายผลการศึกษาของ Tsai & Lin (2022) ที่พบโมเดลเดียวกันในบริบทเอเชียตะวันออก และสนับสนุนการพัฒนาโมเดล TB - SPM ในฐานะกรอบแนวคิดใหม่สำหรับการวิจัยและพัฒนาระบบคุณภาพบริการดูแลผู้สูงอายุในไทย

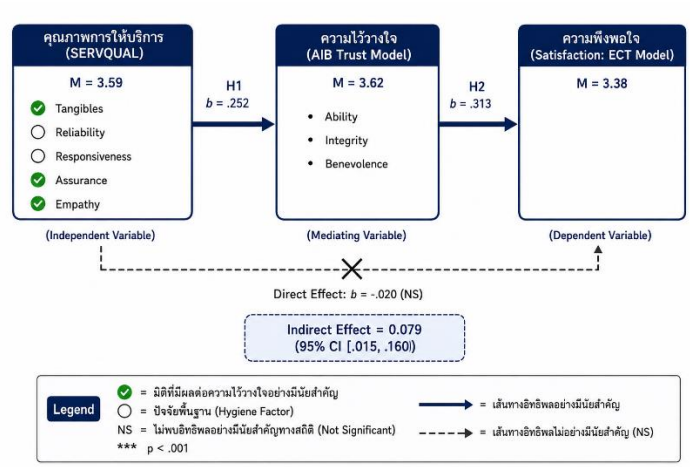
ผลการวิจัยข้างต้น ไม่เพียงแต่ยืนยันสมมติฐานหลัก แต่ยังเป็นรากฐานสำคัญในการเชื่อมโยงมิติเชิงคุณภาพและเชิงปริมาณเข้าด้วยกัน เพื่อนำเสนอองค์ความรู้ใหม่ผ่านแบบจำลองเชิงแนวคิด (Conceptual Model) ที่อธิบายกลไกที่ซับซ้อนของผู้บริโภคโดยอ้อม (Proxy Consumer) ภายใต้ชื่อ โมเดลความไว้วางใจเป็นสะพานเชิงจิตวิทยาสังคม (The Trust - Bridging Socio - Psychological Model: TB - SPM) ดังนี้

แบบจำลองโมเดลความไว้วางใจเป็นสะพานเชิงจิตวิทยาสังคม (TB-SPM)

โมเดล TB - SPM ถูกพัฒนาขึ้นผ่านการบูรณาการองค์ความรู้จาก 3 ฐานคิดหลัก ได้แก่ โมเดลคุณภาพการให้บริการ SERVQUAL (Parasuraman et al., 1988) โมเดลความไว้วางใจ AIB (Mayer et al., 1995) และทฤษฎีการยืนยันความคาดหวัง (Oliver, 1980) เพื่ออธิบายกลไกที่คุณภาพการบริการส่งผ่านความไว้วางใจไปสู่ความพึงพอใจของญาติผู้สูงอายุในฐานะผู้บริโภคโดยอ้อม (Proxy Consumer)

โครงสร้างและกลไกของโมเดล

โมเดล TB-SPM ประกอบด้วย 3 องค์ประกอบหลักที่ทำงานสัมพันธ์กัน ดังนี้

ภาพที่ 1 โมเดลความไว้วางใจเป็นสะพานเชิงจิตวิทยาสังคม (The Trust - Bridging Socio - Psychological Model: TB - SPM)

องค์ประกอบที่ 1 คุณภาพการให้บริการ (Service Quality) วัดผ่าน 5 มิติ SERVQUAL พบว่า ความเป็นรูปธรรมของบริการ (Tangibles) ความเห็นอกเห็นใจ (Empathy) และการให้ความมั่นใจ (Assurance) ทำหน้าที่เป็นสัญญาณเชิงจิตวิทยา (Affective Cues) ขับเคลื่อนความไว้วางใจอย่างมีนัยสำคัญ ขณะที่ความเชื่อมั่นในการบริการ (Reliability) และการตอบสนองความต้องการ (Responsiveness) ทำหน้าที่เป็นปัจจัยพื้นฐาน (Hygiene Factors) ที่ผู้บริโภคคาดหวังเป็นขั้นต่ำ (Hovenga et al., 2022)

องค์ประกอบที่ 2 ความไว้วางใจ (Trust: AIB Model) ทำหน้าที่เป็นตัวแปรส่งผ่านโดยสมบูรณ์ (Full Mediator) เชื่อมคุณภาพบริการไปสู่ความพึงพอใจ ในบริบทสังคมไทยที่ผูกพันกับค่านิยมกตัญญู ความไว้วางใจจึงเป็นกลไกมอบความรับผิดชอบทางวัฒนธรรม (Cultural Responsibility Transfer) ข้ามพ้นการประเมินประสิทธิภาพเชิงธุรกิจแบบทั่วไป (กมลพัชร วิสุทธิภักดี และสิทธิ์ ธีรสรณ์, 2567; Wu et al., 2024)

องค์ประกอบที่ 3 ความพึงพอใจ (Satisfaction: ECT Model) ช่องว่างความพึงพอใจในโครงสร้างพื้นฐาน (Infrastructure Satisfaction Gap) ระหว่างระดับคุณภาพรับรู้ภาพรวมกับความพึงพอใจสิ่งอำนวยความสะดวก และกระบวนการให้บริการ ซึ่งเป็นประเด็นวิกฤตที่ผู้ประกอบการต้องเร่งพัฒนาคุณภาพ (ปราชญ์ จิรโชติตระกูล และคณะ, 2568)

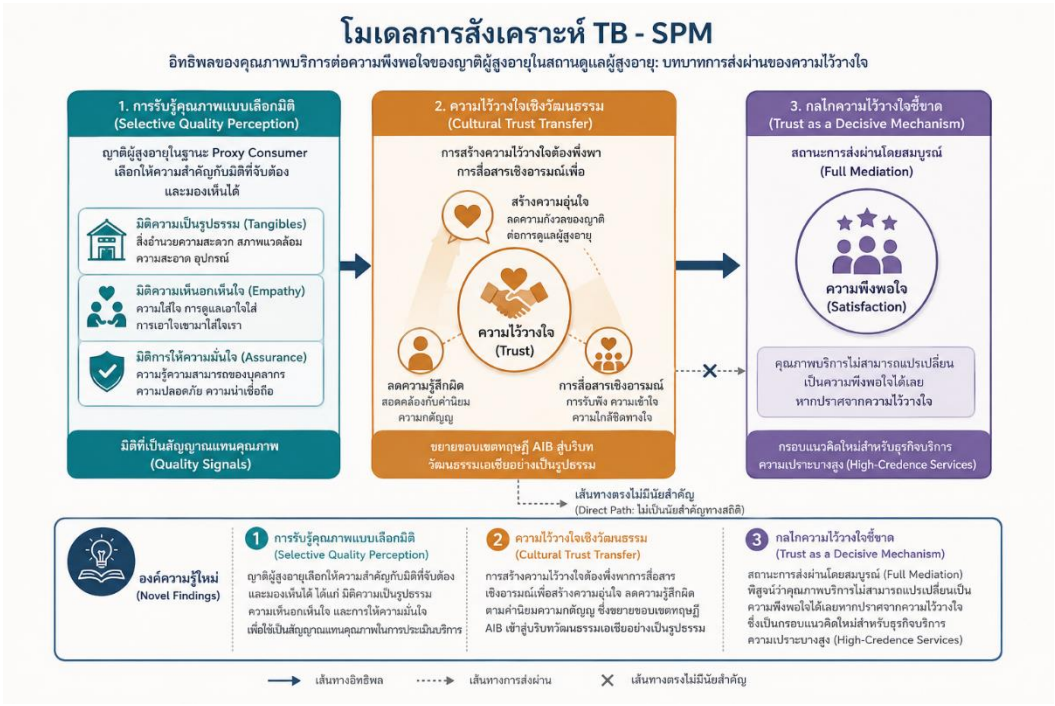
องค์ความรู้ใหม่

จากการสังเคราะห์โมเดล TB - SPM ก่อให้เกิดองค์ความรู้ใหม่ 3 ประการ ดังนี้

1. การรับรู้คุณภาพแบบเลือกมิติ (Selective Quality Perception) ญาติผู้สูงอายุในฐานะ Proxy Consumer เลือกให้ความสำคัญกับมิติที่จับต้องและมองเห็นได้ ได้แก่ มิติความเป็นรูปธรรม (Tangibles) ความเห็นอกเห็นใจ (Empathy) และการให้ความมั่นใจ (Assurance) เพื่อใช้เป็นสัญญาณแทนคุณภาพ (Quality Signals) ในการประเมินบริการ

2. ความไว้วางใจเชิงวัฒนธรรม (Cultural Trust Transfer) การสร้างความไว้วางใจต้องพึ่งพาการสื่อสารเชิงอารมณ์เพื่อสร้างความอุ่นใจ ลดความรู้สึกผิดตามค่านิยมกตัญญู ซึ่งขยายขอบเขตทฤษฎี AIB เข้าสู่บริบทวัฒนธรรมเอเชียอย่างเป็นรูปธรรม

3. กลไกความไว้วางใจชี้ขาด (Trust as a Decisive Mechanism) สถานะการส่งผ่านโดยสมบูรณ์ (Full Mediation) พิสูจน์ว่าคุณภาพบริการไม่สามารถแปรเปลี่ยนเป็นความพึงพอใจได้เลยหากปราศจากความไว้วางใจ ซึ่งเป็นกรอบแนวคิดใหม่สำหรับธุรกิจบริการความเปราะบางสูง (High-Credence Services)

ภาพที่ 2 โมเดลความไว้วางใจเป็นสะพานเชิงจิตวิทยาสังคม (The Trust-Bridging Socio-Psychological Model: TB-SPM) และองค์ความรู้ใหม่จากการวิจัย

การนำแบบจำลอง TB - SPM ไปใช้ประโยชน์ (Implications of the Model)

แบบจำลองความไว้วางใจเป็นสะพานเชิงจิตวิทยาสังคม (TB-SPM) สามารถนำไปประยุกต์ใช้ประโยชน์ในการพัฒนาธุรกิจและมาตรฐานการดูแลผู้สูงอายุได้ 3 ระดับ ดังนี้

1. ระดับผู้ประกอบการ ควรให้ความสำคัญกับการลงทุนพัฒนามิติความเห็นอกเห็นใจ (Empathy) และมิติการให้ความมั่นใจ (Assurance) ผ่านการจัดโปรแกรมฝึกอบรมทักษะการสื่อสารเชิงอารมณ์ให้แก่บุคลากรผู้ดูแล (Caregivers) ควบคู่กับการยกระดับความโปร่งใสด้วยระบบรายงานสุขภาพดิจิทัล ตลอดจนการบำรุงรักษามิติความเป็นรูปธรรมของบริการ (Tangibles) ให้อยู่ในเกณฑ์มาตรฐานสากล เพื่อใช้เป็นสัญญาณแทนคุณภาพ (Quality Signals) ด่านแรกในการสร้างความไว้วางใจให้กับญาติผู้สูงอายุ

2. ระดับนโยบาย (Policy Implications) หน่วยงานภาครัฐ เช่น กรมสนับสนุนบริการสุขภาพ ควรพิจารณาบูรณาการดัชนีความไว้วางใจ (Trust Index) เข้าเป็นส่วนหนึ่งของเกณฑ์มาตรฐานการรับรองคุณภาพสถานประกอบการเพื่อสุขภาพ นอกเหนือจากการประเมินโครงสร้างทางกายภาพและตัวชี้วัดทางคลินิก เพื่อสะท้อนถึงประสิทธิภาพการดูแลเชิงจิตวิทยาสังคมและวัฒนธรรมอย่างแท้จริง

3. ระดับวิชาการ (Theoretical Implications) แบบจำลองนี้เสนอแนะให้นักวิจัยในอนาคตพิจารณาความไว้วางใจเป็นตัวแปรแกนกลาง (Core Variable) ในแบบจำลองคุณภาพบริการสำหรับกลุ่มธุรกิจบริการที่ผู้บริโภคไม่สามารถประเมินผลลัพธ์เชิงเทคนิคได้โดยตรง หรือธุรกิจบริการที่มีความเปราะบาง และความเสี่ยงสูง (High - Credence Services)

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการ

1. ผู้ประกอบการควรมุ่งพัฒนามิติความเห็นอกเห็นใจ (Empathy) และมิติการให้ความมั่นใจ (Assurance) โดยจัดอบรมการสื่อสารเชิงอารมณ์และการประสานงานครอบครัวอย่างน้อยปีละ 2 ครั้ง ควบคู่กับการประเมินความพึงพอใจรายไตรมาสเพื่อกำหนดเป้าหมายคะแนนเฉลี่ยที่ชัดเจน

2. ควรนำระบบรายงานสุขภาพรายสัปดาห์ (Digital Health Report) และแอปพลิเคชันแจ้งเตือนแบบทันท่วงที (Real - Time) มาใช้เพื่อสร้างการมีส่วนร่วมและลดต้นทุนทางจิตวิทยาของครอบครัว สอดคล้องกับแนวทางระบบสุขภาพดิจิทัล (กระทรวงสาธารณสุข, 2568)

3. ควรกำหนดเกณฑ์ขั้นต่ำในมิติความเป็นรูปธรรมของบริการ (Tangibles) สำหรับพื้นที่สัมผัสแรกตามมาตรฐานของกองสถานประกอบการเพื่อสุขภาพ ร่วมกับการใช้กิจกรรมวงจรควบคุมคุณภาพ (PDCA) เพื่อปิดช่องว่างความพึงพอใจด้านสิ่งอำนวยความสะดวกและกระบวนการให้บริการ

ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรออกแบบการวิจัยเชิงติดตาม (Longitudinal Study) เพื่อศึกษาพลวัตและความเสถียรของความไว้วางใจและความพึงพอใจของญาติที่เลือกใช้บริการระยะยาวมากกว่า 6 เดือนขึ้นไปอย่างต่อเนื่อง

2. ควรนำแนวทาง Dyadic Research Design มาใช้เก็บข้อมูลคู่ขนานระหว่างผู้สูงอายุและญาติในฐานะผู้บริโภคโดยอ้อม (Proxy Consumer) ร่วมกับการเพิ่มตัวแปรปรับเปลี่ยน (Moderator) เช่น ระดับภาวะพึ่งพิง และประสบการณ์เชิงลบในอดีต เพื่อทดสอบขีดจำกัดของอิทธิพลระหว่างคุณภาพบริการและความไว้วางใจ

3. ควรขยายขอบเขตการเก็บข้อมูลให้ครอบคลุมทั้งศูนย์ดูแลผู้สูงอายุภาครัฐและพื้นที่ต่างจังหวัด เพื่อเพิ่มความสามารถในการสรุปอ้างอิงเชิงสถิติ (Generalizability) ของแบบจำลอง TB - SPM ให้มีความเป็นสากลมากขึ้น

เอกสารอ้างอิง

กรมกิจการผู้สูงอายุ. (2565). *สถานการณ์ผู้สูงอายุไทย พ.ศ. 2565*. กรุงเทพฯ: อมรินทร์ คอร์เปอเรชั่นส์.

กระทรวงสาธารณสุข. (2568). *ทะเบียนสถานประกอบการเพื่อสุขภาพ.* สืบค้น 11 เมษายน 2569. จาก https://hss.moph.go.th

กมลพัชร วิสุทธิภักดี และสิทธิ์ ธีรสรณ์. (2567). การพัฒนาตัวชี้วัดความสำเร็จของการบริหารจัดการศูนย์ดูแลผู้สูงอายุ. *วารสารวิทยาศาสตร์การกีฬา*, 18(2), 45–60.

จิราพร ลิ้มประเสริฐ และคณะ. (2566). ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความพึงพอใจของผู้ใช้บริการศูนย์ดูแลผู้สูงอายุในเขตกรุงเทพมหานคร. *วารสารการจัดการและการพัฒนาบพิตร*, 10(2), 45–62.

มณีรัตน์ วงศ์ศิริวัฒนา และนารีรัตน์ จิตมาน. (2567). ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับความตั้งใจปฏิบัติงานตามแผนการดูแลรายบุคคลของบุคลากรในสถานบริบาลผู้สูงอายุเอกชน. *วารสารวิชาการพยาบาลและสุขภาพ*, 18(1), 102–116.

ปราชญ์ จิรโชติตระกูล, ปัญญวัฒน์ จุฬามาศ และธีรเดช สนองทวีผล. (2568). การจัดการเพื่อเพิ่มคุณภาพการให้บริการของธุรกิจสถานดูแลผู้สูงอายุในภาคกลาง. *วารสารวิชาการธรรมทรรศน์,* 25(3), 247–262.

ปัณณรัตน์ ธนโชคชัยวงษ์, กรรณิกา ฉัตรดอกไม้ทอง และสุภาพรรณ พงศ์พินิจพิทักษ์. (2567). ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความผูกพันในงานของบุคลากรในสถานบริบาลผู้สูงอายุยุคดิจิทัล. *วารสารวิจัยทางวิทยาศาสตร์สุขภาพ*, 18(1), 45–58.

สำนักงานสถิติแห่งชาติ. (2567). *การสำรวจประชากรสูงอายุในประเทศไทย พ.ศ. 2567.* กรุงเทพฯ: สำนักงานสถิติแห่งชาติ.

อรปรียา ตุลาทอง, วิไลลักษณ์ สุวรรณเซ็น และพัชรินทร์ พินิจพงษ์. (2568). ปัจจัยที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพการจัดการความปลอดภัยของผู้ป่วยในสถานบริบาลผู้สูงอายุ: บทบาทของภาวะผู้นำดิจิทัลและระบบสารสนเทศสุขภาพ. *วารสารสภาการพยาบาล*, 40(1), 12–28.

องค์การสหประชาชาติ. (2023). *รายงานสถานการณ์ประชากรสูงวัยโลก 2023*. กรมเศรษฐกิจและสังคม. สืบค้น 1 เมษายน 2569. จาก https://www.un.org/development/desa/pd/

Baron, R. M., & Kenny, D. A. (1986). The moderator–mediator variable distinction in social psychological research: Conceptual, strategic, and statistical considerations. *Journal of Personality and Social Psychology*, 51(6), 1173–1182.

Cohen, J. (1988). *Statistical power analysis for the behavioral sciences* (2nd ed.). Hillsdale, NJ: Lawrence Erlbaum Associates.

Darzi, M. A., Islam, S. B., Khursheed, S. O., & Bhat, S. A. (2022). Service quality in the healthcare sector: A systematic review and meta-analysis. *London Business School Journal of Management Research*, 6(2), 1–28.

Hovenga, E. J. S., Grain, H., & Heath, C. (2022). Building trust in aged care: The role of expertise, transparency, and continuity. *Journal of Aging & Social Policy,* 34(2), 245–263.

Huisman, M., & Tight, M. (2022). Multi-dimensional quality in elderly care: A review. *Journal of Aging & Social Policy*, 34(1), 45–60.

Hayes, A. F. (2018). *Introduction to mediation, moderation, and conditional process analysis: A regression-based approac*h. New York: Guilford Press.

Lee, S. Y., & Kim, S. H. (2021). *The effect of service quality on satisfaction and trust in nursing homes: A path analysis*. BMC Geriatrics, 21, Article 497.

Mayer, R. C., Davis, J. H., & Schoorman, F. D. (1995). An integrative model of organizational trust. *Academy of Management Review*, 20(3), 709–734.

Nunnally, J. C. (1978). *Psychometric theory* (2nd ed.). New York: McGraw-Hill.

Oliver, R. L. (1980). A cognitive model of the antecedents and consequences of satisfaction decisions. *Journal of Marketing Research*, 17(4), 460–469.

Omidi, A., et al. (2024). Assessment of healthcare service quality and patient satisfaction: Evidence from a developing country. *Journal of Jundishapur Community Health Research*, 13(4), 1–10.

Parasuraman, A., Zeithaml, V. A., & Berry, L. L. (1988). SERVQUAL: A multiple-item scale for measuring consumer perceptions of service quality. *Journal of Retailing*, 64(1), 12–40.

Preacher, K. J., & Hayes, A. F. (2008). Asymptotic and resampling strategies for assessing and comparing indirect effects in multiple mediator models. *Behavior Research Methods,* 40(3), 879–891.

Tsai, C.-Y., & Lin, C.-H. (2022). Service quality, trust, and satisfaction in long-term care facilities: The mediating role of trust. *Journal of Aging & Social Policy*, 34(4), 562–580.

United Nations. (2023). *World Population Ageing 2023*. Department of Economic and Social Affairs.

Wu, Y., Liu, X., & Li, L. (2024). The Impact of Service Quality on Satisfaction in Community-Based Elderly Care: Evidence from China. *BMC Geriatrics*, 24(1), 1–12.

บทความวิจัย

ผลการจัดกิจกรรม “เก็บดี สร้างวิถีความมีวินัย” ที่มีต่อพฤติกรรมความมีวินัยและความรับผิดชอบของเด็กปฐมวัย

THE EFFECTS OF THE “CLEAN UP WELL, BUILD DISCIPLINE” ACTIVITY ON THE DISCIPLINED AND RESPONSIBLE BEHAVIOR OF PRESCHOOL CHILDREN

ฤทธิ์ชัย อำพรรณแดง[1*]

Ritthichai Amphandaeng[1*]

*Corresponding Author E-mail: litchai26@gmail.com

Received May 15, 2026; Revised June 29, 2026; Accepted July 1, 2026

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1. ศึกษาผลการจัดกิจกรรม “เก็บดี สร้างวิถีความมีวินัย” ที่มีต่อพฤติกรรมความมีวินัยของเด็กปฐมวัย และ 2. เปรียบเทียบพฤติกรรมความมีวินัยและความรับผิดชอบของเด็กปฐมวัยก่อนและหลังได้รับการจัดกิจกรรม “เก็บดี สร้างวิถีความมีวินัย” การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการในชั้นเรียน กลุ่มเป้าหมายที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ เด็กปฐมวัยชายและหญิง ระดับชั้นอนุบาลปีที่ 3 โรงเรียนบ้านเขามัน สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาประจวบคีรีขันธ์ เขต 1 ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2568 จำนวน 20 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ประกอบด้วย 1. แผนการจัดกิจกรรม “เก็บดี สร้างวิถีความมีวินัย” ซึ่งพัฒนาขึ้นตามแนวคิดการสร้างวินัยเชิงบวกสำหรับเด็กปฐมวัย และ 2. แบบสังเกตพฤติกรรมความมีวินัยและความรับผิดชอบของเด็กปฐมวัย ซึ่งผ่านการตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหาและหาค่าความเชื่อมั่นแล้ว วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน การทดสอบค่าทีแบบไม่เป็นอิสระต่อกัน และการวิเคราะห์เชิงเนื้อหา

ผลการวิจัยพบว่า 1. เด็กปฐมวัยที่ได้รับการจัดกิจกรรม “เก็บดี สร้างวิถีความมีวินัย” มีพฤติกรรมด้านความมีวินัยและความรับผิดชอบโดยภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด โดยเฉพาะด้านการดูแลรักษาความเป็นระเบียบของห้องเรียน และด้านความรับผิดชอบต่อสิ่งแวดล้อมและทรัพย์สิน 2. เด็กปฐมวัยมีพฤติกรรมความมีวินัยและความรับผิดชอบหลังได้รับการจัดกิจกรรมสูงกว่าก่อนได้รับการจัดกิจกรรมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 เด็กสามารถหยุดเล่นตามสัญญาณ

[1] โรงเรียนบ้านเขามัน สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาประจวบคีรีขันธ์ เขต 1

[1] Ban Khao Man School, Prachuap Khiri Khan Primary Educational Service Area Office 1

ปฏิบัติตามข้อตกลง เก็บของเล่นและอุปกรณ์เข้าที่ได้อย่างถูกต้องครบถ้วน รวมทั้งสามารถดูแลอุปกรณ์และสิ่งของที่ตนเองใช้ได้ด้วยตนเองมากขึ้น ส่งผลให้บรรยากาศภายในห้องเรียนมีความเป็นระเบียบ สะอาด และเอื้อต่อการจัดประสบการณ์การเรียนรู้

คำสำคัญ: ความมีวินัย; ความรับผิดชอบ; เด็กปฐมวัย; กิจกรรมสร้างวินัยเชิงบวก

Abstract

Objectives of this research article were: 1. To examine the effects of the “Clean Up Well, Build Discipline” activity on the disciplined and responsible behavior of preschool children, and 2. To compare the disciplined and responsible behavior of preschool children before and after participating in the activity. This study employed a classroom action research design. The target group consisted of 20 male and female preschool children enrolled in Kindergarten 3 at Bankhaoman School under the Prachuap Khiri Khan Primary Educational Service Area Office 1 during the second semester of the 2025 academic year. The research instruments included: 1. the “Clean Up Well, Build Discipline” activity plan developed based on the concept of positive discipline for preschool children, and 2. an observation form for assessing disciplined and responsible behavior, which had been validated for content validity and reliability. Data were analyzed using mean, standard deviation, dependent-samples t-test, and content analysis.

The research findings revealed that: 1. The early childhood students who participated in the “Keep and Clean: Creating a Discipline Lifestyle” activity program demonstrated overall disciplinary and responsibility behaviors at the highest level, particularly in maintaining classroom orderliness and responsibility toward the environment and property; and 2. The students’ disciplinary and responsibility behaviors after participating in the activities were significantly higher than before participation at the 0.01 level of statistical significance. The students were able to stop playing upon hearing signals, follow classroom agreements, properly and completely store toys and equipment, and take better care of their own belongings independently. As a result, the classroom atmosphere became more organized, cleaner, and more conducive to learning experiences.

Keywords: Discipline; Responsibility; Preschool Child; Positive Discipline Activity

บทนำ

การพัฒนาเด็กปฐมวัยให้มีความพร้อมทั้งด้านร่างกาย อารมณ์ จิตใจ สังคม และสติปัญญา ถือเป็นรากฐานสำคัญของการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ของประเทศ โดยเฉพาะการปลูกฝังคุณลักษณะด้านความมีวินัยและความรับผิดชอบ ซึ่งเป็นพฤติกรรมพื้นฐานที่ส่งผลต่อการดำรงชีวิต การเรียนรู้ และการอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคมอย่างมีคุณภาพ สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ (2560) ได้กำหนดให้การพัฒนาเด็กปฐมวัยมุ่งส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรม วินัย และการปฏิบัติตนตามข้อตกลงร่วมกันผ่านกิจกรรมที่เหมาะสมกับวัย ทั้งนี้ การสร้างวินัยในเด็กปฐมวัยควรดำเนินการผ่านกิจกรรมในชีวิตประจำวัน การเรียนรู้จากประสบการณ์ตรง และการฝึกปฏิบัติอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้เด็กเกิดการซึมซับพฤติกรรมเชิงบวกอย่างเป็นธรรมชาติ (ปภัสวดี วีรกิตติ และอธิวัฒน์ อรุณิชย์ตระกูล, 2568) นอกจากนี้ สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ (2560) ยังได้เสนอแนวทางการพัฒนาและประเมินค่านิยมหลักของคนไทย 12 ประการ โดยเน้นการปลูกฝังระเบียบวินัย ความรับผิดชอบ และการเคารพกฎกติกาของสังคมตั้งแต่วัยเด็ก ขณะเดียวกัน ชลาธิป สมาหิโต (2556) อธิบายว่า เด็กปฐมวัยเรียนรู้ได้ดีที่สุดผ่านกิจกรรมที่เปิดโอกาสให้ลงมือปฏิบัติจริง มีการสื่อสาร การเลียนแบบ และการเสริมแรงทางบวก ซึ่งจะช่วยส่งเสริมพฤติกรรมที่พึงประสงค์ได้อย่างมีประสิทธิภาพ ดังนั้น การจัดกิจกรรมที่สอดคล้องกับพัฒนาการของเด็กจึงเป็นกลไกสำคัญในการสร้างพื้นฐานด้านวินัยและความรับผิดชอบให้เกิดขึ้น

อย่างไรก็ตาม จากสภาพการจัดประสบการณ์ในระดับปฐมวัยของหลายสถานศึกษา พบว่า เด็กจำนวนหนึ่งยังขาดพฤติกรรมด้านความมีวินัยและความรับผิดชอบ เช่น การไม่เก็บของเล่นและอุปกรณ์เข้าที่ การไม่ปฏิบัติตามข้อตกลงในห้องเรียน การละเลยหน้าที่ของตนเอง และการขาดความรับผิดชอบต่อสิ่งแวดล้อมภายในห้องเรียน ซึ่งปัญหาดังกล่าวส่งผลต่อบรรยากาศการเรียนรู้และพัฒนาการด้านสังคมของเด็ก โดยเฉพาะในบริบทของโรงเรียนบ้านเขามัน พบว่า เด็กปฐมวัยบางส่วนยังต้องได้รับการกระตุ้นและส่งเสริมพฤติกรรมด้านระเบียบวินัยอย่างต่อเนื่อง ฉันทนา ศรีภักดี (2555) พบว่า การจัดประสบการณ์ที่เปิดโอกาสให้เด็กมีส่วนร่วมผ่านกิจกรรมที่ใกล้ตัวและสอดคล้องกับบริบทของเด็ก สามารถช่วยพัฒนาความมีวินัยในตนเองได้อย่างมีประสิทธิภาพ เช่นเดียวกับ ประกายมาศ รัตนวโรภาส (2551) ที่ระบุว่าการจัดประสบการณ์แบบบูรณาการสามารถส่งเสริมคุณธรรมและความรับผิดชอบของเด็กปฐมวัยได้

อย่างเหมาะสม อีกทั้ง สุจิตรา สิทธิไทย (2555) ยังพบว่า การจัดกิจกรรมสถานการณ์จำลองช่วยให้เด็กเกิดการเรียนรู้จากการปฏิบัติจริงและสามารถพัฒนาพฤติกรรมความรับผิดชอบได้ดีขึ้น สะท้อนให้เห็นว่าการจัดกิจกรรมที่เน้นการลงมือปฏิบัติและสร้างประสบการณ์ตรงเป็นแนวทางสำคัญในการพัฒนาพฤติกรรมด้านวินัยและความรับผิดชอบของเด็กปฐมวัย

แนวคิดเกี่ยวกับการสร้างวินัยเชิงบวกสำหรับเด็กปฐมวัยมุ่งเน้นการส่งเสริมพฤติกรรมที่เหมาะสมผ่านการเสริมแรงทางบวก การกำหนดข้อตกลงร่วมกัน การสร้างบรรยากาศแห่งความเข้าใจ และการเปิดโอกาสให้เด็กได้ฝึกปฏิบัติจริงอย่างต่อเนื่อง ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดทางพฤติกรรมนิยมและการเรียนรู้จากประสบการณ์ พระภูพิงค์ อาภาธโร (สุภาพุ), ปัทมาวดี เล่ห์มงคล และปิยะนันท์ หิรัณย์ชโลทร (2562) พบว่า การจัดกิจกรรมการเล่านิทานเบญจศีลสามารถส่งเสริมความมีวินัยในเด็กปฐมวัยได้อย่างมีนัยสำคัญ เนื่องจากเด็กเกิดการเรียนรู้ผ่านเรื่องราวและการเชื่อมโยงกับพฤติกรรมในชีวิตประจำวัน ขณะที่ สุนิสา สมนิยาม (2568) พบว่า การจัดประสบการณ์การเรียนรู้โดยใช้กิจกรรมเล่านิทานประกอบภาพสามารถพัฒนาความรับผิดชอบของเด็กปฐมวัยได้อย่างเหมาะสม เพราะเด็กได้ฝึกคิด ตัดสินใจ และปฏิบัติด้วยตนเอง นอกจากนี้ สุทธิดา การพันทา และนนทชนน ปภพปาลินทร (2568) ยังระบุว่า การจัดกิจกรรมเล่านิทานคุณธรรมช่วยพัฒนาความมีวินัยของเด็กผ่านการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมและการเสริมแรงทางบวก รวมทั้ง รุ่งนภา รัตวิชัย และดวงใจ รุ่งเรือง (2567) ที่ชี้ให้เห็นว่ากระบวนการกลุ่มและการวางเงื่อนไขแบบการกระทำสามารถส่งเสริมความรับผิดชอบของเด็กปฐมวัยได้อย่างมีประสิทธิภาพ แนวคิดดังกล่าวจึงสะท้อนให้เห็นว่าการจัดกิจกรรมที่เปิดโอกาสให้เด็กได้ลงมือปฏิบัติอย่างต่อเนื่องและได้รับการเสริมแรงทางบวก จะช่วยพัฒนาพฤติกรรมด้านวินัยและความรับผิดชอบได้

จากความสำคัญและสภาพปัญหาดังกล่าว ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาผลการจัดกิจกรรม “เก็บดี สร้างวิถีความมีวินัย” ที่มีต่อพฤติกรรมความมีวินัยและความรับผิดชอบของเด็กปฐมวัย โดยมุ่งเน้นการฝึกปฏิบัติผ่านกิจวัตรประจำวัน การสร้างข้อตกลงร่วมกัน การใช้สัญลักษณ์และป้ายภาพประกอบ การเสริมแรงทางบวก และการมีส่วนร่วมของผู้ปกครอง ทั้งนี้เพื่อส่งเสริมให้เด็กเกิดพฤติกรรมด้านความมีวินัยและความรับผิดชอบอย่างเหมาะสมตามวัย สามารถปฏิบัติตนในชีวิตประจำวันได้อย่างเป็นระเบียบ รู้หน้าที่ และดูแลสิ่งแวดล้อมร่วมกัน จะส่งผลต่อการสร้างบรรยากาศการเรียนรู้ที่เอื้อต่อการพัฒนาผู้เรียนในระดับปฐมวัยอย่างมีคุณภาพ

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาผลการจัดกิจกรรม “เก็บดี สร้างวิถีความมีวินัย” ที่มีต่อพฤติกรรมความมีวินัยและความรับผิดชอบของเด็กปฐมวัย

2. เพื่อเปรียบเทียบพฤติกรรมความมีวินัยและความรับผิดชอบของเด็กปฐมวัยก่อนและหลังได้รับการจัดกิจกรรม “เก็บดี สร้างวิถีความมีวินัย”

วิธีดำเนินการวิจัย

1. รูปแบบของการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงทดลองขั้นต้น (Pre-Experimental Research) โดยใช้รูปแบบการวิจัยแบบกลุ่มเดียววัดก่อนและหลังการทดลอง (One-Group Pretest-Posttest Design) โดยมุ่งศึกษาผลการจัดกิจกรรม “เก็บดี สร้างวิถีความมีวินัย” ที่มีต่อพฤติกรรมความมีวินัยและความรับผิดชอบของเด็กปฐมวัย ผ่านกระบวนการจัดกิจกรรมที่เน้นการสร้างวินัยเชิงบวก การฝึกปฏิบัติซ้ำในกิจวัตรประจำวัน และการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองในการติดตามพฤติกรรมเด็กอย่างต่อเนื่อง

2. ประชากร กลุ่มตัวอย่าง

กลุ่มเป้าหมายที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ เด็กปฐมวัยชายและหญิง ระดับชั้นอนุบาลปีที่ 3 โรงเรียนบ้านเขามัน สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาประจวบคีรีขันธ์ เขต 1 ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2568 จำนวน 20 คน ซึ่งได้มาโดยการเลือกแบบเจาะจง เนื่องจากเป็นกลุ่มนักเรียนที่ผู้วิจัยรับผิดชอบในการจัดประสบการณ์การเรียนรู้โดยตรง

3. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ประกอบด้วย 1) แผนการจัดกิจกรรม “เก็บดี สร้างวิถีความมีวินัย” ซึ่งพัฒนาขึ้นโดยใช้แนวคิดการสร้างวินัยเชิงบวกสำหรับเด็กปฐมวัย และ 2) แบบสังเกตพฤติกรรมความมีวินัยและความรับผิดชอบของเด็กปฐมวัย

การสร้างและหาคุณภาพเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

1) แผนการจัดกิจกรรม “เก็บดี สร้างวิถีความมีวินัย” ซึ่งพัฒนาขึ้นโดยใช้แนวคิดการสร้างวินัยเชิงบวกสำหรับเด็กปฐมวัย ผู้วิจัยดำเนินการศึกษาเอกสาร ตำรา และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมความมีวินัยและความรับผิดชอบของเด็กปฐมวัย จากนั้นนำข้อมูลมาวิเคราะห์และออกแบบแผนการจัดกิจกรรมให้สอดคล้องกับพัฒนาการตามวัย จำนวน 10 แผน

กิจกรรม แล้วนำเสนอผู้ทรงคุณวุฒิด้านการศึกษาปฐมวัย จำนวน 3 ท่าน เพื่อตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหา ความเหมาะสมของกิจกรรม ภาษา และการวัดผล พบว่า มีค่าดัชนีความสอดคล้องระหว่างข้อคำถามกับวัตถุประสงค์อยู่ระหว่าง 0.67–1.00 หลังจากนั้นผู้วิจัยปรับปรุงแก้ไขตามข้อเสนอแนะก่อนนำไปทดลองใช้กับเด็กปฐมวัยที่มีลักษณะใกล้เคียงกับกลุ่มเป้าหมาย และพบว่าแผนการจัดกิจกรรมมีความเหมาะสม สามารถนำไปใช้ได้จริงในบริบทของห้องเรียนปฐมวัย

2) แบบสังเกตพฤติกรรมความมีวินัยและความรับผิดชอบของเด็กปฐมวัย ผู้วิจัยดำเนินการสร้างแบบสังเกตโดยกำหนดพฤติกรรมบ่งชี้ให้ครอบคลุมด้านความมีวินัยและความรับผิดชอบ จากนั้นนำแบบสังเกตเสนอต่อผู้ทรงคุณวุฒิด้านการศึกษาปฐมวัยและการวัดประเมินผล จำนวน 3 ท่าน เพื่อตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหา พบว่า มีค่าดัชนีความสอดคล้องระหว่าง 0.67–1.00 และปรับปรุงแก้ไขตามข้อเสนอแนะ ก่อนนำไปทดลองใช้กับเด็กปฐมวัยที่ไม่ใช่กลุ่มเป้าหมาย จำนวน 10 คน แล้วหาค่าความเชื่อมั่นของแบบสังเกตโดยใช้วิธีสัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบาค ได้ค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ 0.89 แสดงให้เห็นว่าแบบสังเกตมีคุณภาพและสามารถนำไปใช้เก็บรวบรวมข้อมูลได้อย่างเหมาะสม

4. การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยดำเนินการจัดกิจกรรม “เก็บดี สร้างวิถีความมีวินัย” ในช่วงหลังการเล่นและหลังการทำกิจกรรมประจำวัน โดยเริ่มจากการสร้างข้อตกลงร่วมกันภายในห้องเรียน การกำหนดจุดจัดเก็บอุปกรณ์ให้ชัดเจน การใช้สัญลักษณ์และภาพประกอบเพื่อช่วยจดจำ รวมทั้งการใช้เพลงหรือสัญญาณเพื่อกระตุ้นให้เด็กหยุดเล่นและเก็บอุปกรณ์เข้าที่อย่างเป็นระบบ นอกจากนี้ ผู้วิจัยใช้การเสริมแรงทางบวก เช่น การกล่าวชื่นชม การมอบสัญลักษณ์เชิงบวก และการมอบบทบาทหน้าที่ภายในห้องเรียน เพื่อส่งเสริมพฤติกรรมความมีวินัยและความรับผิดชอบ พร้อมทั้งติดตามพฤติกรรมของเด็กอย่างต่อเนื่องผ่านการสังเกต การบันทึกภาพก่อนและหลังการจัดเก็บ และการประสานความร่วมมือกับผู้ปกครองในการส่งเสริมพฤติกรรมเด็กที่บ้าน

5. การวิเคราะห์ข้อมูลและสถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

ข้อมูลเชิงปริมาณวิเคราะห์โดยใช้ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการทดสอบค่าทีแบบไม่เป็นอิสระต่อกัน เพื่อเปรียบเทียบพฤติกรรมความมีวินัยและความรับผิดชอบของเด็กปฐมวัยก่อนและหลังได้รับการจัดกิจกรรม “เก็บดี สร้างวิถีความมีวินัย”

ผลการวิจัย

1. ผลการจัดกิจกรรม “เก็บดี สร้างวิถีความมีวินัย” ที่มีต่อพฤติกรรมความมีวินัยและความรับผิดชอบของเด็กปฐมวัย ผู้วิจัยสรุปผลการวิจัย จากตารางที่ 1 ดังนี้

ตารางที่ 1 ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของพฤติกรรมความมีวินัยและความรับผิดชอบของเด็กปฐมวัยหลังได้รับการจัดกิจกรรม “เก็บดี สร้างวิถีความมีวินัย”

รายการประเมิน	$\bar{x}$	S.D.	แปลผล
ภาพรวมพฤติกรรมความมีวินัย	**4.53**	**0.72**	**มากที่สุด**
ด้านที่ 1 การปฏิบัติตามข้อตกลงและสัญญาณในห้องเรียน	4.51	0.72	มากที่สุด
ด้านที่ 2 การจัดเก็บของเล่นและอุปกรณ์อย่างเป็นระเบียบ	4.47	0.76	มาก
ด้านที่ 3 การปฏิบัติกิจวัตรประจำวันอย่างต่อเนื่อง	4.55	0.72	มากที่สุด
ด้านที่ 4 การดูแลรักษาความเป็นระเบียบของห้องเรียน	4.58	0.70	มากที่สุด
ภาพรวมพฤติกรรมความรับผิดชอบ	**4.55**	**0.72**	**มากที่สุด**
ด้านที่ 1 ความรับผิดชอบต่อตนเอง	4.41	0.78	มาก
ด้านที่ 2 ความรับผิดชอบต่อส่วนรวม	4.54	0.73	มากที่สุด
ด้านที่ 3 ความรับผิดชอบต่อหน้าที่และกิจกรรม	4.59	0.70	มากที่สุด
ด้านที่ 4 ความรับผิดชอบต่อสิ่งแวดล้อมและทรัพย์สิน	4.66	0.64	มากที่สุด
ค่าเฉลี่ยรวม	**4.54**	**0.72**	**มากที่สุด**

จากตารางที่ 1 พบว่า เด็กปฐมวัยที่ได้รับการจัดกิจกรรม “เก็บดี สร้างวิถีความมีวินัย” มีพฤติกรรมด้านความมีวินัยและความรับผิดชอบโดยภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{x}$ = 4.54, S.D. = 0.72)

2. ผลการเปรียบเทียบพฤติกรรมความมีวินัยและความรับผิดชอบของเด็กปฐมวัยก่อนและหลังได้รับการจัดกิจกรรม “เก็บดี สร้างวิถีความมีวินัย” ผู้วิจัยสรุปผลการวิจัย จากตารางที่ 2 ดังนี้

ตารางที่ 2 ผลการเปรียบเทียบพฤติกรรมความมีวินัยและความรับผิดชอบของเด็กปฐมวัยก่อนและหลังได้รับการจัดกิจกรรม “เก็บดี สร้างวิถีความมีวินัย” โดยใช้การทดสอบค่าทีแบบไม่เป็นอิสระต่อกัน

ด้านที่ประเมิน	ก่อนเรียน		หลังเรียน		t	p
	$(\bar{X})$	S.D.	$(\bar{X})$	S.D.		
ภาพรวมพฤติกรรมความมีวินัย	**2.60**	**1.58**	**4.53**	**0.72**	**18.59**	**.001****
ด้านที่ 1 การปฏิบัติตามข้อตกลงและสัญญาณในห้องเรียน	2.29	1.50	4.51	0.72	4.52	.001**
ด้านที่ 2 การจัดเก็บของเล่นและอุปกรณ์อย่างเป็นระเบียบ	2.68	1.58	4.47	0.76	4.93	.001**
ด้านที่ 3 การปฏิบัติกิจวัตรประจำวันอย่างต่อเนื่อง	2.43	1.49	4.55	0.72	3.8	.001**
ด้านที่ 4 การดูแลรักษาความเป็นระเบียบของห้องเรียน	2.99	1.68	4.58	0.70	3.76	.001**
ภาพรวมพฤติกรรมความรับผิดชอบ	**2.61**	**1.60**	**4.55**	**0.72**	**16.79**	**.001****
ด้านที่ 1 ความรับผิดชอบต่อตนเอง	2.71	1.60	4.41	0.78	5.59	.001**
ด้านที่ 2 ความรับผิดชอบต่อส่วนรวม	2.49	1.57	4.54	0.73	4.22	.001**
ด้านที่ 3 ความรับผิดชอบต่อหน้าที่และกิจกรรม	2.72	1.66	4.59	0.70	3.2	.001**
ด้านที่ 4 ความรับผิดชอบต่อสิ่งแวดล้อมและทรัพย์สิน	2.52	1.58	4.66	0.64	3.74	.001**
ภาพรวมพฤติกรรมความมีวินัยและความรับผิดชอบ	**2.60**	**1.59**	**4.54**	**0.72**	**18.42**	**.001****

** มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

จากตารางที่ 2 พบว่า เด็กปฐมวัยที่ได้รับการจัดกิจกรรม “เก็บดี สร้างวิถีความมีวินัย” มีพฤติกรรมด้านความมีวินัยและความรับผิดชอบหลังการดำเนินกิจกรรมสูงกว่าก่อนการดำเนินกิจกรรมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ทุกด้าน โดยภาพรวมพฤติกรรมความมีวินัยมีค่าเฉลี่ยหลังการดำเนินกิจกรรม ($\bar{X}$ = 4.53, S.D. = 0.72) สูงกว่าก่อนการดำเนินกิจกรรม ($\bar{X}$ = 2.60, S.D. = 1.58) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ (t = 18.59, p = .001) โดยภาพรวมพฤติกรรมความมีวินัยและความรับผิดชอบของเด็กปฐมวัยหลังได้รับการจัดกิจกรรม “เก็บดี สร้างวิถีความมีวินัย” มีค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$ = 4.54, S.D. = 0.72) สูงกว่าก่อนการดำเนินกิจกรรม

($\bar{X}$ = 2.60, S.D. = 1.59) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 (t = 18.42, p = .001) แสดงให้เห็นว่าการจัดกิจกรรมดังกล่าวสามารถส่งเสริมและพัฒนาพฤติกรรมความมีวินัยและความรับผิดชอบของเด็กปฐมวัยได้อย่างมีประสิทธิภาพและเกิดผลเชิงบวกต่อพฤติกรรมของเด็ก

อภิปรายผลการวิจัย

1. ผลการจัดกิจกรรม “เก็บดี สร้างวิถีความมีวินัย” ที่มีต่อพฤติกรรมความมีวินัยและความรับผิดชอบของเด็กปฐมวัย พบว่า การจัดกิจกรรมโดยใช้แนวทางการสร้างวินัยเชิงบวก การกำหนดข้อตกลงร่วมกัน การใช้สัญลักษณ์และป้ายภาพ รวมถึงการฝึกปฏิบัติอย่างต่อเนื่องในกิจวัตรประจำวัน สามารถส่งเสริมพฤติกรรมด้านความมีวินัยและความรับผิดชอบของเด็กปฐมวัยได้ในระดับมากที่สุด เด็กมีพฤติกรรมการหยุดเล่นตามสัญญาณ การจัดเก็บของเล่นและอุปกรณ์เข้าที่อย่างเป็นระเบียบ ตลอดจนมีความรับผิดชอบต่อหน้าที่และสิ่งแวดล้อมภายในห้องเรียนเพิ่มมากขึ้น ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากกิจกรรมมีลักษณะสอดคล้องกับพัฒนาการของเด็กปฐมวัย เน้นการลงมือปฏิบัติจริง และเปิดโอกาสให้เด็กได้เรียนรู้ผ่านการทำซ้ำอย่างต่อเนื่อง จึงช่วยสร้างนิสัยด้านความมีวินัยและความรับผิดชอบให้เกิดขึ้นในชีวิตประจำวันของเด็กได้อย่างเป็นรูปธรรม อาจเป็นผลมาจากการจัดกิจกรรมที่มุ่งเน้นการเรียนรู้ผ่านประสบการณ์ตรงและการมีส่วนร่วมของเด็กในทุกขั้นตอน เด็กได้ฝึกปฏิบัติพฤติกรรมที่พึงประสงค์ผ่านกิจกรรมที่เชื่อมโยงกับชีวิตประจำวันอย่างสม่ำเสมอ ทำให้เกิดการเรียนรู้เชิงพฤติกรรมและสามารถปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของตนเองได้อย่างต่อเนื่อง นอกจากนี้ การใช้สื่อภาพ สัญลักษณ์ และข้อตกลงร่วมกันในชั้นเรียน ยังช่วยให้เด็กเกิดความเข้าใจในบทบาทหน้าที่ของตนเอง สามารถจดจำและปฏิบัติตามกติกาได้ง่ายขึ้น อีกทั้งการเสริมแรงทางบวกจากครูและการได้รับคำชื่นชมเมื่อเด็กสามารถปฏิบัติได้ถูกต้อง ยังช่วยสร้างแรงจูงใจภายในให้เด็กเกิดความภาคภูมิใจในตนเอง ส่งผลให้เด็กมีความกระตือรือร้นในการปฏิบัติกิจกรรมด้านความมีวินัยและความรับผิดชอบอย่างต่อเนื่อง และสามารถถ่ายทอดพฤติกรรมดังกล่าวไปสู่บริบทอื่นในชีวิตประจำวันได้อย่างเหมาะสม สอดคล้องกับแนวคิดของ สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ (2560) ที่กล่าวว่า การพัฒนาเด็กปฐมวัยควรมุ่งส่งเสริมให้เด็กเกิดคุณลักษณะที่พึงประสงค์ผ่านการจัดประสบการณ์ที่สอดคล้องกับวัย เน้นการเรียนรู้จากการลงมือปฏิบัติจริง การสร้างวินัยเชิงบวก และการฝึกกิจวัตรประจำวันที่เหมาะสมอย่างสม่ำเสมอ เพื่อให้เด็กสามารถพัฒนาทักษะการควบคุมตนเอง ความ

รับผิดชอบ และการอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคมได้อย่างเหมาะสม อีกทั้งยังสอดคล้องกับแนวทางการพัฒนาและประเมินค่านิยมหลักของคนไทย 12 ประการ ที่มุ่งปลูกฝังระเบียบวินัย ความรับผิดชอบ และจิตสำนึกต่อส่วนรวมผ่านกระบวนการจัดประสบการณ์ในสถานศึกษาอย่างต่อเนื่อง นอกจากนี้ ยังสอดคล้องกับงานวิจัยของ พระภูพิงค์ อาภาธโร (สุภาพุ) ปัทมาวดี เล่ห์มงคล และปิยะนันท์ หิรัณย์ชโลทร (2562) ที่พบว่า การจัดกิจกรรมการเล่านิทานเบญจศีลสามารถส่งเสริมความมีวินัยของเด็กปฐมวัยได้อย่างมีประสิทธิภาพ เนื่องจากเด็กได้เรียนรู้พฤติกรรมที่เหมาะสมผ่านเรื่องราว ตัวละคร และการปฏิบัติตามแบบอย่างที่ดี ส่งผลให้เด็กสามารถควบคุมพฤติกรรมของตนเองและปฏิบัติตามข้อตกลงร่วมกันได้ดีขึ้น อีกทั้งกิจกรรมที่เปิดโอกาสให้เด็กมีส่วนร่วมในการคิด การตอบคำถาม และการปฏิบัติจริง ยังช่วยกระตุ้นให้เด็กเกิดความเข้าใจและตระหนักถึงคุณค่าของความมีวินัยในชีวิตประจำวัน นอกจากนี้ การจัดกิจกรรมอย่างต่อเนื่องและสม่ำเสมอยังช่วยสร้างพฤติกรรมเชิงบวกให้เกิดขึ้นอย่างยั่งยืนในตัวเด็ก ผลการวิจัยดังกล่าวสอดคล้องกับการศึกษาของ Obee, Hart, Maharaj และ Graziano (2024) ที่ศึกษาผลของการใช้กิจกรรมและการสนับสนุนพฤติกรรมเชิงบวกในช่วงการเปลี่ยนผ่านกิจกรรมของเด็กปฐมวัย โดยเปรียบเทียบระหว่างการกำกับดูแลแบบเงียบ การกำกับดูแลเชิงบวก และการกำกับดูแลร่วมกับกิจกรรมที่สร้างความมีส่วนร่วม ผลการศึกษาพบว่า กลุ่มเด็กที่ได้รับการกำกับดูแลเชิงบวกและการจัดกิจกรรมที่ส่งเสริมการมีส่วนร่วมมีการละเมิดกฎระเบียบและพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสมน้อยกว่ากลุ่มที่ใช้การกำกับดูแลช่วยให้เด็กสามารถปฏิบัติตามกติกาและจัดการพฤติกรรมของตนเองได้ดียิ่งขึ้น

2. เปรียบเทียบพฤติกรรมความมีวินัยและความรับผิดชอบของเด็กปฐมวัยก่อนและหลังได้รับการจัดกิจกรรม “เก็บดี สร้างวิถีความมีวินัย” พบว่า หลังการดำเนินกิจกรรม เด็กปฐมวัยมีพฤติกรรมด้านความมีวินัยและความรับผิดชอบสูงกว่าก่อนการดำเนินกิจกรรมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 ทุกด้าน แสดงให้เห็นว่ากิจกรรมดังกล่าวมีประสิทธิภาพในการพัฒนาพฤติกรรมเชิงบวกของเด็กปฐมวัย โดยเฉพาะด้านการปฏิบัติตามข้อตกลง การจัดเก็บอุปกรณ์อย่างเป็นระบบ และความรับผิดชอบต่อส่วนรวม ทั้งนี้อาจเป็นผลมาจากการเสริมแรงทางบวก การมีส่วนร่วมของผู้ปกครอง และการจัดสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ ซึ่งช่วยให้เด็กเกิดความตระหนักและสามารถปฏิบัติพฤติกรรมที่เหมาะสมได้อย่างต่อเนื่อง ส่งผลให้บรรยากาศภายในห้องเรียนมีความเป็นระเบียบเรียบร้อยและเอื้อต่อการจัดประสบการณ์การเรียนรู้มากยิ่งขึ้น อาจเป็นผลมาจากการจัดกิจกรรมที่ออกแบบให้เด็กได้เรียนรู้ผ่านการปฏิบัติ

จริงในสถานการณ์ที่ใกล้ตัวและเกิดขึ้นในชีวิตประจำวันของเด็กอย่างต่อเนื่อง เด็กได้ฝึกการรับผิดชอบต่อตนเองและส่วนรวมผ่านกิจกรรมที่มีความชัดเจนด้านขั้นตอนและกติกา ทำให้สามารถเรียนรู้และจดจำพฤติกรรมที่เหมาะสมได้ง่ายขึ้น นอกจากนี้ การใช้สื่อสัญลักษณ์ ป้ายภาพ และกิจกรรมซ้ำอย่างสม่ำเสมอ ยังช่วยกระตุ้นการรับรู้และการจดจำของเด็กปฐมวัย ซึ่งสอดคล้องกับธรรมชาติการเรียนรู้ของเด็กในวัยนี้ที่เรียนรู้ได้ดีจากการมองเห็น การลงมือทำ และการได้รับการเสริมแรงทันที นอกจากนี้ ยังสอดคล้องกับงานวิจัยของ สุจิตรา สิทธิไทย (2555) ที่พบว่า การจัดกิจกรรมสถานการณ์จำลองสามารถพัฒนาพฤติกรรมความรับผิดชอบของเด็กปฐมวัยได้อย่างมีประสิทธิภาพ เด็กมีพฤติกรรมด้านการปฏิบัติตามหน้าที่ การช่วยเหลือตนเอง และการรับผิดชอบต่อกิจกรรมส่วนรวมสูงขึ้นหลังได้รับการจัดกิจกรรม เนื่องจากเด็กได้เรียนรู้ผ่านสถานการณ์ที่ใกล้เคียงกับชีวิตจริงและได้ฝึกปฏิบัติซ้ำอย่างต่อเนื่อง ทำให้เกิดความเข้าใจในบทบาทหน้าที่ของตนเองมากขึ้น อีกทั้งการจัดกิจกรรมที่เปิดโอกาสให้เด็กได้คิด ตัดสินใจ และลงมือปฏิบัติด้วยตนเอง ยังช่วยส่งเสริมการสร้างวินัยภายในและความสามารถในการควบคุมตนเอง ส่งผลให้เด็กสามารถแสดงพฤติกรรมที่เหมาะสมได้ดีขึ้นทั้งในห้องเรียนและในชีวิตประจำวัน พร้อมกันนั้นยังสอดรับกับผลการวิจัยของ สุทธิดา การพันทา และนนทชนน ปภพปาลินทร (2568) ที่ชี้ว่า การจัดกิจกรรมการเล่านิทานคุณธรรมสามารถพัฒนาความมีวินัยของเด็กปฐมวัยได้อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ เด็กมีพฤติกรรมด้านการปฏิบัติตามข้อตกลง การรอคอย การเก็บอุปกรณ์ และการปฏิบัติตามกฎของห้องเรียนดีขึ้นหลังเข้าร่วมกิจกรรม

องค์ความรู้ใหม่

การวิจัยครั้งนี้ได้สังเคราะห์องค์ความรู้ใหม่เกี่ยวกับการส่งเสริมพฤติกรรมความมีวินัยและความรับผิดชอบของเด็กปฐมวัย ผ่านกระบวนการจัดกิจกรรม “เก็บดี สร้างวิถีความมีวินัย” ซึ่งพัฒนาเป็นรูปแบบเชิงกระบวนการที่เรียกว่า “GEB-D Model” ประกอบด้วยองค์ประกอบสำคัญ 5 ขั้น ได้แก่

ภาพที่ 1 กระบวนการ “GEB-D Model”

G : Goal Setting (การกำหนดเป้าหมายและข้อตกลงร่วมกัน) กำหนดข้อตกลงในห้องเรียนร่วมกับเด็ก โดยใช้ภาพสัญลักษณ์และภาษาที่เหมาะสมตามวัย เพื่อสร้างความเข้าใจและการยอมรับร่วมกัน

E : Environment Arrangement (การจัดสภาพแวดล้อมเอื้อต่อการเรียนรู้) จัดจุดเก็บอุปกรณ์ให้ชัดเจน แยกประเภท ติดป้ายภาพประกอบ และจัดพื้นที่ให้เด็กสามารถปฏิบัติได้ด้วยตนเองอย่างสะดวกและปลอดภัย

B : Behavior Practice (การฝึกพฤติกรรมอย่างต่อเนื่อง) ฝึกให้เด็กปฏิบัติจริงทุกวันในกิจวัตรประจำวัน โดยใช้สัญญาณ เพลง เกม และบทบาทเวรน้อย เพื่อสร้างความต่อเนื่องในการปฏิบัติ

D : Development Reinforcement (การเสริมแรงเพื่อพัฒนาพฤติกรรม) ใช้คำชม สติกเกอร์ การสะท้อนคิด และการติดตามร่วมกับผู้ปกครอง เพื่อเสริมแรงทางบวกและสร้างแรงจูงใจในการปฏิบัติพฤติกรรมอย่างสม่ำเสมอ

M : Monitoring and Reflection (การติดตามและสะท้อนผลพฤติกรรม) ประเมินผลจากการสังเกตพฤติกรรมจริง การตรวจสภาพแวดล้อมก่อนและหลังการจัดเก็บ และการสะท้อนผลร่วมกันระหว่างครู เด็ก และผู้ปกครอง

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1. หน่วยงานทางการศึกษาและสถานศึกษาควรกำหนดนโยบายส่งเสริมการจัดกิจกรรมเสริมสร้างความมีวินัยและความรับผิดชอบสำหรับเด็กปฐมวัยอย่างต่อเนื่อง โดยบูรณาการกิจกรรมลงในกิจวัตรประจำวันและการจัดประสบการณ์เรียนรู้ เพื่อพัฒนาเด็กให้มีพฤติกรรมที่เหมาะสมและสามารถดำรงชีวิตร่วมกับผู้อื่นในสังคมได้อย่างมีคุณภาพ

2. ควรมีการส่งเสริมความร่วมมือระหว่างสถานศึกษา ผู้ปกครอง และชุมชน ในการปลูกฝังพฤติกรรมด้านความมีวินัยและความรับผิดชอบให้แก่เด็กปฐมวัยอย่างเป็นระบบ เพื่อให้เด็กได้รับการส่งเสริมพฤติกรรมที่เหมาะสมอย่างต่อเนื่องทั้งในโรงเรียนและที่บ้าน

ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการ

1. ครูผู้สอนควรให้ความสำคัญกับขั้นการฝึกปฏิบัติพฤติกรรม (Behavior Practice) โดยมอบหมายหน้าที่เวรประจำวันและเปิดโอกาสให้เด็กได้ฝึกเก็บของเล่น อุปกรณ์ และดูแลพื้นที่ส่วนรวมด้วยตนเองอย่างสม่ำเสมอ เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ผ่านการลงมือปฏิบัติจริงและพัฒนาความรับผิดชอบจนเกิดเป็นพฤติกรรมที่คงทน

2. การจัดกิจกรรมควรใช้สื่อ อุปกรณ์ และสถานการณ์ที่ใกล้ตัวเด็ก เพื่อกระตุ้นความสนใจและเปิดโอกาสให้เด็กมีส่วนร่วมในการคิด การตัดสินใจ และการปฏิบัติกิจกรรมร่วมกับผู้อื่น จะช่วยส่งเสริมการเรียนรู้และพัฒนาพฤติกรรมเชิงบวกได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรมีการพัฒนากิจกรรมหรือสื่อรูปแบบใหม่ที่บูรณาการเทคโนโลยี สื่อดิจิทัล หรือเกมการศึกษา ร่วมกับการส่งเสริมความมีวินัยและความรับผิดชอบ เพื่อเพิ่มความน่าสนใจและประสิทธิภาพในการเรียนรู้ของเด็กปฐมวัย

2. ควรศึกษาตัวแปรอื่นที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมของเด็กปฐมวัย เช่น การมีวินัยในตนเอง ทักษะทางสังคม การช่วยเหลือตนเอง หรือความร่วมมือในการทำงานร่วมกับผู้อื่น เพื่อให้

ได้องค์ความรู้ที่ครอบคลุมและสามารถนำไปพัฒนาการจัดประสบการณ์สำหรับเด็กได้อย่างเหมาะสมต่อไป

กิตติกรรมประกาศ

บทความวิจัยฉบับนี้สำเร็จลุล่วงได้ด้วยความอนุเคราะห์และการสนับสนุนจากโครงการครูรัก(ษ์)ถิ่น รักคุณธรรม สมาคมคนรุ่นใหม่กับนวัตกรรมทางสังคม สำนักงานเลขาธิการคุรุสภา และกองทุนเพื่อความเสมอภาคทางการศึกษา (กสศ.) ที่ได้สนับสนุนการดำเนินงานด้านการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมและการจัดกิจกรรมเพื่อส่งเสริมพฤติกรรมเชิงบวกสำหรับเด็กปฐมวัย

เอกสารอ้างอิง

ฉันทนา ศรีภักดี. (2555). *การศึกษาความมีวินัยในตนเองของเด็กปฐมวัยที่ได้รับการจัดประสบการณ์การละเล่นพื้นบ้านของไทย* (วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาการศึกษาปฐมวัย). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.

ชลาธิป สมาหิโต. (2556). *การพัฒนาภาษาสำหรับเด็กปฐมวัย* (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: พีเอส.พริ้นท์.

ปภัสวดี วีรกิตติ และอธิวัฒน์ อรุณิชย์ตระกูล. (2568). *ช่วยกันสร้างคนดีให้บ้านเมือง: หลักการและกระบวนการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม 4 + 6 โมเดล สำหรับโรงเรียน* (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: สมาคมคนรุ่นใหม่กับนวัตกรรมทางสังคม.

ประกายมาศ รัตนวโรภาส. (2551). *การพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมด้านความรับผิดชอบของเด็กปฐมวัยโดยใช้การจัดประสบการณ์แบบบูรณาการ* (วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาการศึกษาปฐมวัย). ลพบุรี: มหาวิทยาลัยราชภัฏเทพสตรี.

พระภูพิงค์ อาภาธโร (สุภาพุ) ปัทมาวดี เล่ห์มงคล และปิยะนันท์ หิรัณย์ชโลทร. (2562). ผลของการจัดกิจกรรมการเล่านิทานเบญจศีลที่มีต่อความมีวินัยในเด็กปฐมวัย. *วารสารศึกษาศาสตร์ มมร*, 7(1), 1–13.

รุ่งนภา รัตวิชัย และดวงใจ รุ่งเรือง. (2567). ผลการจัดกิจกรรมเสริมประสบการณ์โดยใช้กระบวนการกลุ่มตามทฤษฎีการวางเงื่อนไขแบบการกระทำเพื่อส่งเสริมความรับผิดชอบของนักเรียนอนุบาลชั้นปีที่ 2. *วารสารการจัดการทางการศึกษาปฐมวัย*, 6(2), 25–34.

สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ. (2560). *คู่มือหลักสูตรการศึกษาปฐมวัย พุทธศักราช 2560*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย จำกัด.

สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ. (2560). *แนวทางการพัฒนาและประเมินค่านิยมหลักของคนไทย 12 ประการ*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย จำกัด.

สุจิตรา สิทธิไทย. (2555). *การพัฒนาพฤติกรรมความรับผิดชอบของเด็กปฐมวัยที่ได้รับการจัดกิจกรรมสถานการณ์จำลอง โรงเรียนบ้านงิ้ว จังหวัดชัยภูมิ* (วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการจัดการการปฐมวัยศึกษา). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร.

สุทธิดา การพันทา, และนนทชนน ปภพปาลินทร. (2568). ผลการจัดกิจกรรมการเล่านิทานคุณธรรมเพื่อพัฒนาความมีวินัยของเด็กปฐมวัย. *วารสารส่งเสริมและพัฒนาวิชาการสมัยใหม่*, 3(3), 1098–1116.

สุนิสา สมนิยาม. (2568). การพัฒนาพฤติกรรมความรับผิดชอบของเด็กปฐมวัยด้วยการจัดประสบการณ์การเรียนรู้โดยกิจกรรมการเล่านิทานประกอบภาพ โรงเรียนนิคมสร้างตนเองปราสาท 4. *วารสารราชภัฏสุรินทร์วิชาการ*, 3(1), 1–18.

Obee, A. F., Hart, K. C., Maharaj, A. V., & Graziano, P. A. (2024). Taking Charge of Early Childhood Transitions: Preventing Challenging Behaviors Through Engaging Routines. *Journal of Emotional and Behavioral Disorders*, 32(4), 254-262.

บทความวิจัย

การศึกษาจำนวนภาษีเงินได้นิติบุคคลของห้างหุ้นส่วนจำกัดช่วงก่อนและหลังการฟื้นตัวของเศรษฐกิจไทยในสำนักงานสอบบัญชีแห่งหนึ่งในจังหวัดปทุมธานี

A STUDY OF THE AMOUNT OF CORPORATE INCOME TAX OF LIMITED PARTNERSHIPS BEFORE AND AFTER THE RECOVERY OF THE THAI ECONOMY IN AN AUDIT OFFICE IN PATHUM THANI PROVINCE

อภิชาติ การะเวก[1*]

Apichat Karavak[1*]

[*]Corresponding Author E-mail: apichat.ka@vru.ac.th

Received May 21, 2026; Revised July 1, 2026; Accepted July 5, 2026

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1. ศึกษาจำนวนภาษีเงินได้นิติบุคคลของห้างหุ้นส่วนจำกัดก่อนและหลังการฟื้นตัวของเศรษฐกิจไทย และ 2. วิเคราะห์การเพิ่มขึ้นและลดลงของจำนวนภาษีเงินได้นิติบุคคลของห้างหุ้นส่วนจำกัดภายหลังการฟื้นตัวของเศรษฐกิจไทย การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงพรรณนา โดยเก็บรวบรวมข้อมูลจากห้างหุ้นส่วนจำกัดที่อยู่ในความดูแลของสำนักงานสอบบัญชีแห่งหนึ่งในจังหวัดปทุมธานี จำนวน 17 ห้างหุ้นส่วนจำกัด ครอบคลุม 15 ประเภทธุรกิจ ใช้ข้อมูลภาษีเงินได้นิติบุคคลสำหรับรอบระยะเวลาบัญชีปี 2567 และปี 2568 วิเคราะห์ข้อมูลด้วยการแจกแจงความถี่และค่าร้อยละ

ผลการวิจัยพบว่า 1. จำนวนภาษีเงินได้นิติบุคคลของห้างหุ้นส่วนจำกัดก่อนและหลังการฟื้นตัวของเศรษฐกิจไทยมีการเปลี่ยนแปลงแตกต่างกัน โดยห้างหุ้นส่วนจำกัดส่วนใหญ่จำนวน 12 แห่ง มีจำนวนภาษีเงินได้คงเดิม ขณะที่จำนวน 4 แห่ง มีจำนวนภาษีเงินได้เพิ่มขึ้น และจำนวน 1 แห่ง ที่มีจำนวนภาษีเงินได้ลดลง และ 2. การวิเคราะห์การเพิ่มขึ้นและลดลงของจำนวนภาษีเงินได้นิติบุคคลพบว่า ห้างหุ้นส่วนจำกัดร้อยละ 70.59 มีจำนวนภาษีเงินได้คงเดิม ร้อยละ 23.53 มีจำนวนภาษีเงินได้เพิ่มขึ้น และร้อยละ 5.88 มีจำนวนภาษีเงินได้ลดลง โดยกิจการที่มีจำนวนภาษีเงินได้เพิ่มขึ้นส่วนใหญ่ประกอบกิจการรับเหมาก่อสร้าง จำหน่ายวัสดุก่อสร้าง เครื่องมือช่าง ผลิตภัณฑ์ไม้แปรรูป และธุรกิจขนส่งและขนถ่ายสินค้า ซึ่งได้รับประโยชน์

[1] คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ ในพระบรมราชูปถัมภ์

[1] Faculty of Management Sciences, Valaya Alongkorn Rajabhat University under the Royal Patronage

จากการฟื้นตัวของเศรษฐกิจ ส่งผลให้รายได้และกำไรสุทธิเพิ่มขึ้น ในขณะที่กิจการสร้างบ้านน็อคดาวน์เพื่อจำหน่ายมีจำนวนภาษีเงินได้ลดลง อันเนื่องมาจากต้นทุนการดำเนินงานและสภาวะการแข่งขันที่สูงขึ้น ผลการวิจัยเห็นได้ว่าการเปลี่ยนแปลงของจำนวนภาษีเงินได้แตกต่างกันตามลักษณะของธุรกิจ และไม่ได้ขึ้นอยู่กับการฟื้นตัวทางเศรษฐกิจเพียงอย่างเดียว แต่ยังเกี่ยวกับรายได้ กำไรสุทธิ การควบคุมต้นทุน และผลการดำเนินงานของกิจการแต่ละแห่ง

คำสำคัญ: ภาษีเงินได้; นิติบุคคล; การฟื้นตัวของเศรษฐกิจ; สำนักงานสอบบัญชี

Abstract

Objectives of this article were: 1. To study the amount of corporate income tax of limited partnerships before and after the recovery of the Thai economy, and 2. To analyze the increase and decrease in the amount of corporate income tax of limited partnerships following the recovery of the Thai economy. This research employed a descriptive research design. Data were collected from 17 limited partnerships under the supervision of an accounting audit office in Pathum Thani Province, covering 15 business sectors. Corporate income tax data for the 2024 and 2025 accounting periods were used. The data were analyzed using frequency and percentage.

The findings revealed that: 1. the amount of corporate income tax of limited partnerships before and after the recovery of the Thai economy varied. Most limited partnerships (12 firms) reported no change in the amount of corporate income tax, while 4 firms reported an increase and 1 firm reported a decrease. 2. The analysis of the increase and decrease in the amount of corporate income tax showed that 70.59% of the limited partnerships reported no change in the amount of corporate income tax, 23.53% reported an increase, and 5.88% reported a decrease. The businesses with increased corporate income tax were primarily engaged in construction contracting, construction materials trading, hardware tools, wood products, and transportation and cargo handling services. These businesses benefited from the recovery of the Thai economy, resulting in higher revenue and net profit. In contrast, the limited partnership engaged in prefabricated house construction for sale reported a decrease in corporate income tax due to higher operating costs and intensified market competition. The findings indicated that changes in the amount of corporate income tax differed according to business type and were not solely attributable to the recovery of the Thai

economy, but were also associated with revenue, net profit, cost control, and the operating performance of each business.

Keywords: Corporate Income Tax; Limited Partnerships; Economic Recovery; Audit Office

บทนำ

ระบบเศรษฐกิจของประเทศขับเคลื่อนผ่านกลไกสำคัญหลายประการ ทั้งการบริโภค การลงทุน การใช้จ่ายภาครัฐ และการจัดเก็บภาษีอากร ซึ่งภาษีถือเป็นแหล่งรายได้หลักของภาครัฐในการนำไปใช้พัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ ภาษีเงินได้นิติบุคคลจึงเป็นหนึ่งในรายได้สำคัญของรัฐที่สะท้อนถึงผลการดำเนินงานและความสามารถในการสร้างกำไรของภาคธุรกิจ โดยนิติบุคคลทุกประเภท รวมถึงห้างหุ้นส่วนจำกัด มีหน้าที่เสียภาษีจากกำไรสุทธิตามหลักเกณฑ์ของประมวลรัษฎากร (กรมสรรพากร, 2563) ดังนั้น เมื่อสภาวะเศรษฐกิจเปลี่ยนแปลง ย่อมส่งผลต่อรายได้ กำไร และจำนวนภาษีเงินได้นิติบุคคลที่กิจการต้องชำระอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้

ในช่วงหลายปีที่ผ่านมา เศรษฐกิจไทยได้รับผลกระทบจากภาวะชะลอตัวทางเศรษฐกิจและวิกฤติโรคระบาด ส่งผลให้ภาคธุรกิจจำนวนมากมีรายได้และผลประกอบการลดลง อย่างไรก็ตาม ภายหลังการฟื้นตัวทางเศรษฐกิจในปี พ.ศ. 2568 การบริโภคภาคเอกชน การใช้จ่ายภาครัฐ และกิจกรรมทางเศรษฐกิจภายในประเทศเริ่มขยายตัว ส่งผลให้ผลิตภัณฑ์มวลรวมภายในประเทศ (GDP) เติบโตเพิ่มขึ้น และหลายภาคธุรกิจกลับมาดำเนินกิจการได้ดีขึ้น (สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2569) แม้ว่าการฟื้นตัวดังกล่าวจะช่วยให้บางธุรกิจมีรายได้และกำไรเพิ่มขึ้น แต่ผลกระทบทางเศรษฐกิจกลับไม่ได้เกิดขึ้นอย่างเท่าเทียมกันในทุกประเภทธุรกิจ ทำให้ภาระภาษีเงินได้นิติบุคคลของกิจการแต่ละแห่งเปลี่ยนแปลงแตกต่างกัน ทั้งในลักษณะเพิ่มขึ้น ลดลง หรือคงเดิม

ห้างหุ้นส่วนจำกัดส่วนใหญ่จัดอยู่ในกลุ่มวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม (SMEs) ซึ่งมีบทบาทสำคัญต่อระบบเศรษฐกิจไทย และเป็นกลุ่มกิจการที่สำนักงานบัญชีและสำนักงานสอบบัญชีให้บริการด้านการจัดทำบัญชี ตรวจสอบบัญชี และจัดทำแบบแสดงรายการภาษีเงินได้นิติบุคคลเป็นประจำ การเปลี่ยนแปลงของรายได้ กำไรสุทธิ และรายการทางภาษีจึงสะท้อนผ่านข้อมูลทางบัญชีและการเสียภาษีของกิจการโดยตรง ทั้งนี้ นิ่มนวล วิเศษสรรพ์ และคณะ (2565) พบว่าสภาพแวดล้อมทางธุรกิจมีอิทธิพลต่อการปฏิบัติตามกฎหมายภาษีของผู้ประกอบการ SMEs ขณะที่แนวคิดเกี่ยวกับภาษีเงินได้นิติบุคคล ความแตกต่างระหว่างกำไรทางบัญชีกับกำไร

ทางภาษี รายจ่ายต้องห้าม และการวางแผนภาษี สามารถใช้อธิบายการเปลี่ยนแปลงของภาระภาษีเงินได้นิติบุคคลของกิจการได้ โดยเฉพาะในช่วงที่เศรษฐกิจมีการเปลี่ยนแปลงและภาครัฐมีมาตรการภาษีเพื่อสนับสนุนผู้ประกอบการ (สำนักงานส่งเสริมเศรษฐกิจดิจิทัล, 2568)

จากการฟื้นตัวของเศรษฐกิจไทยที่ส่งผลต่อผลการดำเนินงานของกิจการ ผู้วิจัยซึ่งปฏิบัติงานในสำนักงานสอบบัญชีแห่งหนึ่งในจังหวัดปทุมธานี พบว่าห้างหุ้นส่วนจำกัดที่อยู่ในความดูแลมีจำนวนภาษีเงินได้นิติบุคคลเปลี่ยนแปลงแตกต่างกันในแต่ละประเภทธุรกิจ ทั้งในลักษณะเพิ่มขึ้น ลดลง และคงเดิม จึงเกิดคำถามวิจัยว่าการฟื้นตัวของเศรษฐกิจไทยส่งผลต่อจำนวนภาษีเงินได้นิติบุคคลของห้างหุ้นส่วนจำกัดอย่างไร และธุรกิจประเภทใดได้รับผลกระทบมากที่สุด ผู้วิจัยจึงดำเนินการศึกษาจำนวนภาษีเงินได้นิติบุคคลของห้างหุ้นส่วนจำกัดก่อนและหลังการฟื้นตัวของเศรษฐกิจไทย เพื่อศึกษาการเปลี่ยนแปลงของภาระภาษีและวิเคราะห์ปัจจัยที่เกี่ยวข้อง อันจะเป็นประโยชน์ต่อผู้ประกอบการ นักบัญชี และผู้ที่เกี่ยวข้องในการวางแผนภาษีและบริหารกิจการให้สอดคล้องกับสภาวะเศรษฐกิจที่เปลี่ยนแปลงไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาจำนวนภาษีเงินได้นิติบุคคลของห้างหุ้นส่วนจำกัดก่อนและหลังการฟื้นตัวของเศรษฐกิจไทย

2. เพื่อวิเคราะห์การเพิ่มขึ้นและลดลงของจำนวนภาษีเงินได้นิติบุคคลของห้างหุ้นส่วนจำกัดภายหลังการฟื้นตัวของเศรษฐกิจไทย

วิธีดำเนินการวิจัย

1. รูปแบบของการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงพรรณนา (Descriptive Research) โดยมุ่งศึกษาจำนวนภาษีเงินได้นิติบุคคลของห้างหุ้นส่วนจำกัดก่อนและหลังการฟื้นตัวของเศรษฐกิจไทย รวมทั้งวิเคราะห์การเพิ่มขึ้นและลดลงของจำนวนภาษีเงินได้นิติบุคคลจากข้อมูลทางภาษีของห้างหุ้นส่วนจำกัดที่อยู่ในความดูแลของสำนักงานสอบบัญชีแห่งหนึ่งในจังหวัดปทุมธานี

2. ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ ห้างหุ้นส่วนจำกัดที่อยู่ในความดูแลของสำนักงานสอบบัญชีแห่งหนึ่งในจังหวัดปทุมธานี จำนวน 17 แห่ง โดยใช้วิธีการเลือกแบบเจาะจง

(Purposive Sampling) จากห้างหุ้นส่วนจำกัดที่มีข้อมูลภาษีเงินได้นิติบุคคลครบถ้วนสำหรับรอบระยะเวลาบัญชีปี 2567 และปี 2568

ห้างหุ้นส่วนจำกัดที่ศึกษาเป็นกิจการขนาดกลางและขนาดย่อม (SMEs) ที่มีทุนจดทะเบียนชำระแล้วไม่เกิน 5 ล้านบาท และมีรายได้รวมหรือสินทรัพย์รวมไม่เกิน 30 ล้านบาท โดยสามารถจำแนกตามลักษณะการประกอบกิจการได้จำนวน 15 ประเภทธุรกิจ ข้อมูลที่นำมาศึกษาเป็นข้อมูลจำนวนภาษีเงินได้นิติบุคคลที่เกิดขึ้นจากการดำเนินงานจริงของกิจการในรอบระยะเวลาบัญชีปี 2567 และปี 2568

ตารางที่ 1 ประเภทกิจการของห้างหุ้นส่วนจำกัด

ลำดับ	ประเภท	จำนวน
1	ค้าสินค้าทางเคมีพันธุ์ และสมุนไพรต่างๆ	1
2	จำหน่ายวัสดุก่อสร้าง เครื่องมือช่าง ผลิตภัณฑ์ไม้แปรรูป	1
3	กิจการผลิต สิ่งพิมพ์และบรรจุภัณฑ์ทุกชนิด	1
4	กิจการสร้างบ้านน๊อคดาวน์เพื่อจำหน่าย	1
5	รับเหมาก่อสร้าง อาคารพาณิชย์ อาคารที่พักอาศัย	2
6	จำหน่ายเตาเผาขยะ	1
7	รับซื้อ ขายฝาก ขายรถยนต์และบริการขนส่ง	1
8	ผลิต ออกแบบ เครื่องประดับเงิน เพชร พลอย ทองคำ ทองคำขาว นาค ไข่มุก และอัญมณีอื่นๆ	1
9	ผลิตและจำหน่ายป้าย บาร์โค๊ต สติ๊กเกอร์ ป้ายสินค้า สลากสินค้า	1
10	ผลิตอ้อยเพื่อจำหน่าย	1
10	ผลิต แปรรูปข้าวสารบรรจุถุงเพื่อจำหน่าย	2
11	ขนส่ง ขนถ่ายสินค้า รวมถึงคนโดยสาร	1
12	รับบริการแปลเอกสารทุกชนิด ทุกภาษา	1
14	จำหน่าย หิน ดินทราย รับถมที่และบริการขนส่ง	1
15	ทำบัญชี ตรวจสอบบัญชี ให้คำปรึกษาทางด้านภาษี	1
	รวม	**17**

3. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบบันทึกข้อมูล ที่ผู้วิจัยจัดทำขึ้นสำหรับรวบรวมข้อมูลจากเอกสารทางภาษีและงบการเงินของห้างหุ้นส่วนจำกัด ประกอบด้วยข้อมูลทั่วไปของกิจการ ประเภทธุรกิจ รายได้ กำไรสุทธิ และจำนวนภาษีเงินได้นิติบุคคลสำหรับรอบระยะเวลาบัญชีปี 2567 และปี 2568 เพื่อใช้ในการเปรียบเทียบและวิเคราะห์การเปลี่ยนแปลงของภาษีเงินได้นิติบุคคล

4. การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยเก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสารทางบัญชีและภาษีของห้างหุ้นส่วนจำกัดที่อยู่ในความดูแลของสำนักงานสอบบัญชีแห่งหนึ่งในจังหวัดปทุมธานี โดยรวบรวมข้อมูลจำนวนภาษีเงินได้นิติบุคคลจากแบบแสดงรายการภาษีเงินได้นิติบุคคลและเอกสารประกอบที่เกี่ยวข้องสำหรับรอบระยะเวลาบัญชีปี 2567 ซึ่งเป็นช่วงก่อนการฟื้นตัวของเศรษฐกิจไทย และรอบระยะเวลาบัญชีปี 2568 ซึ่งเป็นช่วงหลังการฟื้นตัวของเศรษฐกิจไทย จากนั้นตรวจสอบความครบถ้วนและความถูกต้องของข้อมูลก่อนนำไปวิเคราะห์

5. การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สถิติเชิงพรรณนา (Descriptive Statistics) ได้แก่ จำนวน (Number) และการเปรียบเทียบการเปลี่ยนแปลงของจำนวนภาษีเงินได้นิติบุคคลระหว่างรอบระยะเวลาบัญชีปี 2567 และปี 2568

ผลการวิจัย

ผลการวิจัย ตามลำดับวัตถุประสงค์การวิจัย สรุปได้ดังนี้

1. ศึกษาจำนวนภาษีเงินได้นิติบุคคลของห้างหุ้นส่วนจำกัดก่อนและหลังการฟื้นตัวของเศรษฐกิจไทย จากผลการวิจัยห้างหุ้นส่วนจำกัดจำนวน 17 ห้างหุ้นส่วนจำกัด ได้ข้อมูลภาษีเงินได้นิติบุคคลของห้างหุ้นส่วนจำกัด จากการตรวจสอบพบว่าการเปลี่ยนแปลงจำนวนภาษีเงินได้นิติบุคคลส่วนมากยังจ่ายเท่าเดิม มี 4 ห้างหุ้นส่วนจำกัดที่จ่ายภาษีเงินได้นิติบุคคลเพิ่มขึ้น ได้แก่ ห้างหุ้นส่วนจำกัดที่ดำเนินธุรกิจเกี่ยวกับรับเหมาก่อสร้าง จำหน่ายวัสดุก่อสร้าง เครื่องมือช่าง และผลิตภัณฑ์ไม้แปรรูป และธุรกิจเกี่ยวกับการขนส่ง ขนถ่ายสินค้า รวมถึงคนโดยสาร และมีเพียง 1 ห้างหุ้นส่วนจำกัดที่จ่ายภาษีเงินได้นิติบุคคลลดลง ได้แก่ ห้างหุ้นส่วนจำกัดเกี่ยวกับกิจการสร้างบ้านน็อคดาวน์เพื่อจำหน่าย และเสียภาษีเงินได้นิติบุคคลเท่าเดิม 12 ห้าง ดังแสดงในตารางที่ 2

ตารางที่ 2 รายจ่ายภาษีของห้างหุ้นส่วนจำกัดรอบระหว่าง 2567 – 2568

ลำดับ	ประเภท	จำนวนภาษีเงินได้นิติบุคคล ปี 2567	จำนวนภาษีเงินได้นิติบุคคล ปี 2568	การเปลี่ยนแปลงจำนวนภาษีเงินได้นิติบุคคล
1	ค้าสินค้าทางเคมีพันธุ์ และสมุนไพรต่างๆ	0	0	เท่าเดิม
2	จำหน่ายวัสดุก่อสร้าง เครื่องมือช่าง ผลิตภัณฑ์ไม้แปรรูป	59,997.54	61,135.25	เพิ่มขึ้น
3	กิจการผลิต สิ่งพิมพ์และบรรจุภัณฑ์ทุกชนิด	0	0	เท่าเดิม
4	กิจการสร้างบ้านน๊อคดาวน์เพื่อจำหน่าย	14,138.28	0	ลดลง
5	รับเหมาก่อสร้าง	49,523.56	78,554.46	เพิ่มขึ้น
6	จำหน่ายเตาเผาขยะ	0	0	เท่าเดิม
7	รับซื้อ ขายฝาก ขายรถยนต์และบริการขนส่ง	0	0	เท่าเดิม
8	ผลิต ออกแบบ เครื่องประดับเงิน เพชร พลอย ทองคำ ทองคำขาว นาค ไข่มุก และอัญมณีอื่นๆ	0	0	เท่าเดิม
9	รับเหมาก่อสร้างอาคาร อาคารพาณิชย์ อาคารที่พักอาศัย	529,440.09	587,028.24	เพิ่มขึ้น
10	ผลิตและจำหน่ายป้าย บาร์โค๊ต สติ๊กเกอร์ ป้ายสินค้า สลากสินค้า	0	0	เท่าเดิม
11	ผลิตอ้อยเพื่อจำหน่าย	0	0	เท่าเดิม
12	ผลิต แปรรูปข้าวสารบรรจุถุงเพื่อจำหน่าย	0	0	เท่าเดิม
13	ผลิต แปรรูปข้าวสารบรรจุถุงเพื่อจำหน่าย	0	0	เท่าเดิม
14	ขนส่ง ขนถ่ายสินค้า รวมถึงคนโดยสาร	16,547.36	24,298.23	เพิ่มขึ้น

ลำดับ	ประเภท	จำนวนภาษีเงินได้นิติบุคคล ปี 2567	จำนวนภาษีเงินได้นิติบุคคล ปี 2568	การเปลี่ยนแปลงจำนวนภาษีเงินได้นิติบุคคล
15	รับบริการแปลเอกสารทุกชนิด ทุกภาษา	0	0	เท่าเดิม
16	จำหน่าย หิน ดินทราย รับถมที่และบริการขนส่ง	0	0	เท่าเดิม
17	ทำบัญชี ตรวจสอบบัญชี ให้คำปรึกษาทางด้านภาษี	0	0	เท่าเดิม

ที่มา: ข้อมูลจากการตรวจสอบห้างหุ้นส่วนจำกัด ตามประเภทธุรกิจรอบระยะเวลาบัญชี ปี 2567 และ 2568

2. วิเคราะห์การเพิ่มขึ้นและลดลงของจำนวนภาษีเงินได้นิติบุคคลของห้างหุ้นส่วนจำกัดภายหลังการฟื้นตัวของเศรษฐกิจไทย จากผลการวิจัยห้างหุ้นส่วนจำกัดจำนวน 17 ห้าง ได้จากข้อมูลของห้างหุ้นส่วนจำกัดที่มีการตรวจสอบจากงบการเงินจริง พบว่า ห้างหุ้นส่วนจำกัดส่วนใหญ่จำนวน 12 แห่ง คิดเป็นร้อยละ 70.59 มีจำนวนภาษีเงินได้นิติบุคคลคงเดิมเมื่อเปรียบเทียบระหว่างรอบระยะเวลาบัญชีปี 2567 และปี 2568 ขณะที่ห้างหุ้นส่วนจำกัดจำนวน 4 แห่ง คิดเป็นร้อยละ 23.53 มีจำนวนภาษีเงินได้นิติบุคคลเพิ่มขึ้น และมีห้างหุ้นส่วนจำกัดจำนวน 1 แห่ง คิดเป็นร้อยละ 5.88 ที่มีจำนวนภาษีเงินได้นิติบุคคลลดลง

ห้างหุ้นส่วนจำกัดที่มีจำนวนภาษีเงินได้นิติบุคคลเพิ่มขึ้นส่วนใหญ่ประกอบกิจการด้านรับเหมาก่อสร้าง จำหน่ายวัสดุก่อสร้าง เครื่องมือช่าง ผลิตภัณฑ์ไม้แปรรูป และธุรกิจขนส่งและขนถ่ายสินค้า ซึ่งเป็นกลุ่มกิจการที่ได้รับประโยชน์จากการฟื้นตัวของเศรษฐกิจไทย ส่งผลให้รายได้และกำไรสุทธิเพิ่มขึ้น จึงทำให้จำนวนภาษีเงินได้นิติบุคคลเพิ่มขึ้นตามไปด้วย ในทางตรงกันข้าม ห้างหุ้นส่วนจำกัดที่มีจำนวนภาษีเงินได้นิติบุคคลลดลงประกอบกิจการสร้างบ้านน็อคดาวน์เพื่อจำหน่าย ซึ่งอาจได้รับผลกระทบจากต้นทุนการดำเนินงานที่สูงขึ้น ภาวะการแข่งขันทางธุรกิจ และกำลังซื้อของผู้บริโภค ส่งผลให้กำไรสุทธิลดลงและมีภาระภาษีเงินได้นิติบุคคลลดลงตามไปด้วย

นอกจากนี้ ผลการวิจัยยังสะท้อนให้เห็นว่าการฟื้นตัวของเศรษฐกิจไทยไม่ได้ส่งผลต่อทุกประเภทธุรกิจในระดับเดียวกัน โดยกิจการส่วนใหญ่ยังคงมีจำนวนภาษีเงินได้นิติบุคคลใกล้เคียง

กับปีก่อน ซึ่งอาจเกิดจากรายได้และกำไรสุทธิที่ไม่เปลี่ยนแปลงอย่างมีนัยสำคัญ หรือยังอยู่ในช่วงฐานภาษีเดิม

ดังนั้น จึงสรุปได้ว่า การเปลี่ยนแปลงของจำนวนภาษีเงินได้นิติบุคคลภายหลังการฟื้นตัวของเศรษฐกิจไทยมีความแตกต่างกันตามลักษณะของธุรกิจ โดยไม่ได้ขึ้นอยู่กับการขยายตัวทางเศรษฐกิจเพียงอย่างเดียว แต่ยังเกี่ยวข้องกับความสามารถในการสร้างรายได้ การควบคุมต้นทุน สภาพแวดล้อมของธุรกิจ และผลการดำเนินงานของกิจการแต่ละแห่งร่วมด้วย

อภิปรายผลการวิจัย

อภิปรายผลการวิจัย ตามลำดับวัตถุประสงค์ได้ดังนี้

1. ศึกษาจำนวนภาษีเงินได้นิติบุคคลของห้างหุ้นส่วนจำกัดก่อนและหลังการฟื้นตัวของเศรษฐกิจไทย ผลการวิจัยพบว่า ภายหลังการฟื้นตัวของเศรษฐกิจไทย ห้างหุ้นส่วนจำกัดส่วนใหญ่ยังคงมีจำนวนภาษีเงินได้นิติบุคคลใกล้เคียงเดิม ขณะที่บางกิจการมีจำนวนภาษีเพิ่มขึ้น และบางกิจการมีจำนวนภาษีลดลง โดยธุรกิจที่มีจำนวนภาษีเพิ่มขึ้นส่วนใหญ่เป็นธุรกิจรับเหมาก่อสร้าง จำหน่ายวัสดุก่อสร้าง เครื่องมือช่าง ผลิตภัณฑ์ไม้แปรรูป และธุรกิจขนส่งสินค้าและผู้โดยสาร ส่วนธุรกิจที่มีจำนวนภาษีลดลง ได้แก่ ธุรกิจสร้างบ้านน็อคดาวน์เพื่อจำหน่าย ผลการศึกษาดังกล่าวสะท้อนให้เห็นว่า การฟื้นตัวของเศรษฐกิจไทยส่งผลต่อจำนวนภาษีเงินได้นิติบุคคลแตกต่างกันในแต่ละประเภทธุรกิจ ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากลักษณะของกิจกรรมทางเศรษฐกิจที่ฟื้นตัวไม่เท่ากันในแต่ละอุตสาหกรรม โดยธุรกิจที่เกี่ยวข้องกับการก่อสร้างและการขนส่งได้รับประโยชน์จากการขยายตัวของการลงทุนและการบริโภค จึงมีรายได้และกำไรเพิ่มขึ้น ส่งผลให้ภาระภาษีเพิ่มขึ้นตามไปด้วย ผลการวิจัยสอดคล้องกับแนวคิดด้านเศรษฐศาสตร์มหภาคที่อธิบายว่า การฟื้นตัวของเศรษฐกิจส่งผลให้กิจกรรมทางธุรกิจขยายตัว และทำให้รายได้ของกิจการเพิ่มขึ้น ซึ่งนำไปสู่การเพิ่มขึ้นของฐานภาษีเงินได้นิติบุคคล นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับงานวิจัยของ สลิตตา สาริบุตร และคณะ (2561) ที่พบว่า SMEs มีแนวโน้มฟื้นตัวตามสภาพเศรษฐกิจและโอกาสทางธุรกิจที่เพิ่มขึ้น นอกจากนี้ ผลการศึกษายังสอดคล้องกับการศึกษาของนิ่มนวล วิเศษสรรพ์ และคณะ (2565) ศึกษาเรื่อง โครงสร้างความสัมพันธ์เชิงสาเหตุของปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความตั้งใจปฏิบัติตามกฎหมายภาษีเงินได้นิติบุคคลของธุรกิจขนาดกลางและขนาดย่อม ที่พบว่าสภาพแวดล้อมทางธุรกิจและภาวะเศรษฐกิจเป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อผลประกอบการและภาระภาษีของวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม โดยการเปลี่ยนแปลงของภาวะเศรษฐกิจสามารถส่งผลต่อความสามารถในการสร้างรายได้และกำไรของกิจการได้โดยตรง

2. วิเคราะห์การเพิ่มขึ้นและลดลงของจำนวนภาษีเงินได้นิติบุคคลของห้างหุ้นส่วนจำกัดภายหลังการฟื้นตัวของเศรษฐกิจไทย จากผลการวิจัยที่พบว่า ภายหลังการฟื้นตัวของเศรษฐกิจ

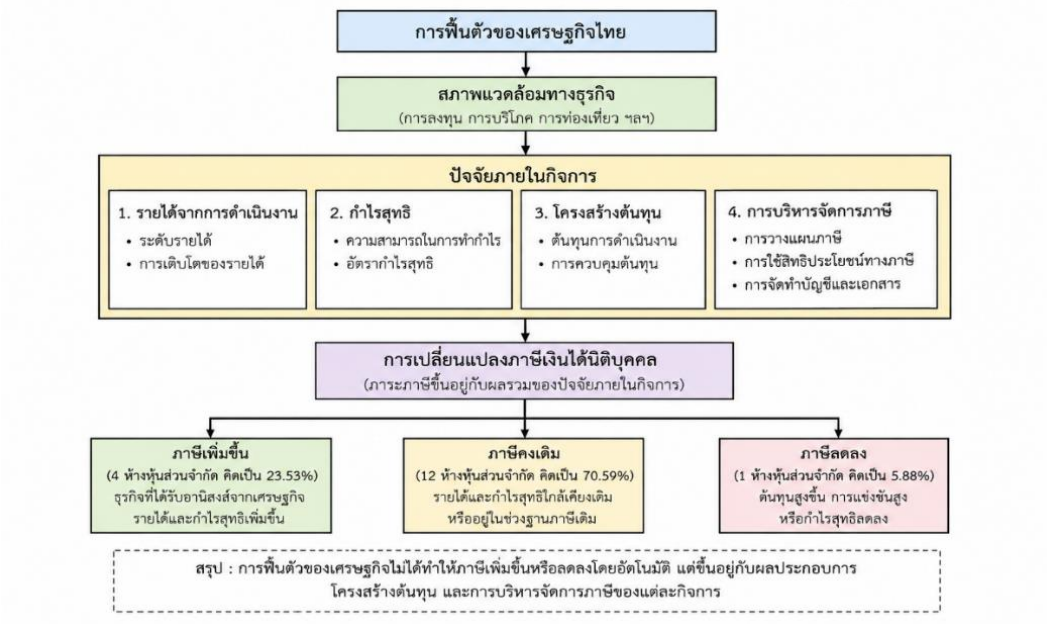
ไทย จำนวนภาษีเงินได้นิติบุคคลของห้างหุ้นส่วนจำกัดมีการเปลี่ยนแปลงแตกต่างกันตามลักษณะของกิจการ โดยห้างหุ้นส่วนจำกัดส่วนใหญ่ยังมีจำนวนภาษีคงเดิม ขณะที่กิจการบางแห่งมีจำนวนภาษีเพิ่มขึ้น และบางแห่งมีจำนวนภาษีลดลง ทั้งนี้ กิจการที่มีภาษีเพิ่มขึ้นส่วนใหญ่ประกอบธุรกิจรับเหมาก่อสร้าง จำหน่ายวัสดุก่อสร้าง เครื่องมือช่าง ผลิตภัณฑ์ไม้แปรรูป และธุรกิจขนส่ง ซึ่งเป็นกลุ่มธุรกิจที่ได้รับประโยชน์จากการขยายตัวของการลงทุนและกิจกรรมทางเศรษฐกิจภายในประเทศ ส่งผลให้รายได้และกำไรสุทธิเพิ่มขึ้น ขณะที่กิจการที่มีจำนวนภาษีลดลงเป็นธุรกิจสร้างบ้านน็อคดาวน์เพื่อจำหน่าย ซึ่งอาจได้รับผลกระทบจากการแข่งขันด้านราคาและต้นทุนการดำเนินงานที่เพิ่มสูงขึ้น ผลการวิจัยดังกล่าวสอดคล้องกับแนวคิดภาษีเงินได้นิติบุคคลที่อธิบายว่า ภาษีเงินได้นิติบุคคลคำนวณจากกำไรสุทธิของกิจการ ดังนั้น เมื่อรายได้และกำไรสุทธิเพิ่มขึ้น ย่อมส่งผลให้ภาระภาษีเพิ่มขึ้นตามไปด้วย ในทางกลับกัน หากกำไรสุทธิลดลง จำนวนภาษีที่ต้องชำระก็จะลดลงเช่นเดียวกัน (กรมสรรพากร, 2563) นอกจากนี้ การฟื้นตัวทางเศรษฐกิจยังส่งผลต่อแต่ละอุตสาหกรรมไม่เท่ากัน ทำให้กิจการที่อยู่ภายใต้สภาวะเศรษฐกิจเดียวกันมีผลประกอบการและภาระภาษีแตกต่างกันได้ ผลการศึกษานี้สอดคล้องกับงานวิจัยของ นิ่มนวล วิเศษสรรพ์ และคณะ (2565) ที่พบว่าสภาพแวดล้อมทางธุรกิจมีอิทธิพลทั้งทางตรงและทางอ้อมต่อความตั้งใจในการปฏิบัติตามกฎหมายภาษีเงินได้นิติบุคคลของผู้ประกอบการวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม โดยมีทัศนคติที่ดีต่อการเสียภาษีเป็นตัวแปรคั่นกลางสำคัญ ทั้งนี้ สภาพแวดล้อมทางเศรษฐกิจที่ดีขึ้นภายหลังการฟื้นตัวของเศรษฐกิจไทยอาจส่งผลให้กิจการมีผลประกอบการที่ดีขึ้นและมีความพร้อมในการปฏิบัติตามกฎหมายภาษีมากขึ้น จึงทำให้กิจการบางแห่งมีจำนวนภาษีเพิ่มขึ้นตามผลกำไรที่แท้จริง

นอกจากนี้ ผลการวิจัยยังสอดคล้องกับการศึกษาของ สุริสา จัตุชัย และศุภกฤต ปิติพัฒน์ (2566) ที่พบว่า ความรู้ทางภาษี การรับรู้ความเป็นธรรมทางภาษี และคุณธรรมของผู้เสียภาษี มีอิทธิพลเชิงบวกต่อการปฏิบัติตามกฎหมายภาษีเงินได้นิติบุคคลของผู้ประกอบการ SMEs กล่าวคือ กิจการที่มีความรู้ด้านภาษีและมีการจัดทำบัญชีอย่างถูกต้องมักมีการชำระภาษีสอดคล้องกับผลประกอบการที่แท้จริง ส่งผลให้จำนวนภาษีที่เปลี่ยนแปลงสะท้อนฐานะทางเศรษฐกิจของกิจการได้อย่างเหมาะสม ผลการศึกษายังสอดคล้องกับการศึกษาของ วัฒนา ศรีถาวร และอังสนา ศรีประเสริฐ (2564) ที่พบว่าความรู้ด้านภาษีและประสิทธิภาพของผู้จัดทำบัญชีมีผลต่อพฤติกรรมการเสียภาษีเงินได้นิติบุคคลของผู้ประกอบการ SMEs เนื่องจากผู้ประกอบการที่มีการบริหารจัดการบัญชีและภาษีอย่างมีประสิทธิภาพสามารถควบคุมต้นทุน วางแผนภาษี และใช้สิทธิประโยชน์ทางภาษีได้อย่างถูกต้อง จึงทำให้ภาระภาษีไม่ได้เปลี่ยนแปลงตามรายได้เพียงอย่างเดียว แต่ขึ้นอยู่กับประสิทธิภาพในการบริหารจัดการภาษีของกิจการด้วย

อย่างไรก็ตาม ผลการวิจัยครั้งนี้พบว่า ห้างหุ้นส่วนจำกัดส่วนใหญ่ยังมีจำนวนภาษีเงินได้นิติบุคคลคงเดิม แม้เศรษฐกิจไทยจะฟื้นตัวแล้วก็ตาม ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่าการฟื้นตัวทาง

เศรษฐกิจไม่ได้ส่งผลต่อทุกกิจการในระดับเดียวกัน แม้ว่าสำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (2569) จะรายงานว่าเศรษฐกิจไทยขยายตัวจากการบริโภคและการลงทุนภายในประเทศก็ตาม แต่ผลประโยชน์จากการฟื้นตัวดังกล่าวอาจกระจายไปยังแต่ละประเภทธุรกิจแตกต่างกัน ดังนั้น จึงอาจสรุปได้ว่า การเปลี่ยนแปลงของจำนวนภาษีเงินได้นิติบุคคลภายหลังการฟื้นตัวของเศรษฐกิจไทยไม่ได้ขึ้นอยู่กับการเติบโตทางเศรษฐกิจเพียงอย่างเดียว แต่ยังขึ้นอยู่กับลักษณะของธุรกิจ สภาพแวดล้อมของธุรกิจ ผลประกอบการ โครงสร้างต้นทุน ความรู้ด้านภาษี การจัดทำบัญชี และประสิทธิภาพในการบริหารจัดการภาษีของกิจการแต่ละแห่งร่วมด้วย ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้ห้างหุ้นส่วนจำกัดที่อยู่ภายใต้สภาวะเศรษฐกิจเดียวกันมีภาระภาษีแตกต่างกันได้

องค์ความรู้ใหม่

ภาพที่ 1 LP Tax Change Model

ที่มา: ผู้วิจัย

จากภาพที่ 1 องค์ความรู้ใหม่ที่ค้นพบจากการวิจัยครั้งนี้ คือ การเปลี่ยนแปลงของจำนวนภาษีเงินได้นิติบุคคลของห้างหุ้นส่วนจำกัดภายหลังการฟื้นตัวของเศรษฐกิจไทยไม่ได้ขึ้นอยู่กับการฟื้นตัวทางเศรษฐกิจเพียงอย่างเดียว แต่เกิดจากอิทธิพลร่วมของปัจจัยภายในกิจการ ได้แก่ รายได้ กำไรสุทธิ โครงสร้างต้นทุน และการบริหารจัดการภาษีของกิจการ ผู้วิจัยจึงสังเคราะห์เป็น LP Tax Change Model (Limited Partnership Tax Change Model after Economic Recovery) หมายถึง การฟื้นตัวของเศรษฐกิจจะส่งผลต่อสภาพแวดล้อมทางธุรกิจ

และส่งผ่านไปยังผลประกอบการและการบริหารจัดการของกิจการ ก่อนจะสะท้อนออกมาเป็นการเปลี่ยนแปลงของจำนวนภาษีเงินได้นิติบุคคลในลักษณะเพิ่มขึ้น คงเดิม หรือลดลง โมเดลดังกล่าวพัฒนาขึ้นจากแนวคิดภาษีเงินได้นิติบุคคล แนวคิดความแตกต่างระหว่างกำไรทางบัญชีกับกำไรทางภาษี แนวคิดการวางแผนภาษี และแนวคิดการปฏิบัติตามกฎหมายภาษี โดยแสดงให้เห็นว่ากิจการที่อยู่ภายใต้สภาวะเศรษฐกิจเดียวกันอาจมีภาระภาษีแตกต่างกันได้ตามลักษณะการดำเนินงานและประสิทธิภาพในการบริหารจัดการของแต่ละกิจการ

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการ

1. ห้างหุ้นส่วนจำกัดควรวิเคราะห์ผลกระทบของการฟื้นตัวทางเศรษฐกิจร่วมกับลักษณะของธุรกิจ และสภาพแวดล้อมของธุรกิจ เนื่องจากธุรกิจแต่ละประเภทได้รับผลกระทบแตกต่างกัน

2. ผู้ประกอบการควรติดตามรายได้ ต้นทุน และผลกำไรของกิจการอย่างสม่ำเสมอ เพื่อใช้วางแผนภาษีและบริหารภาระภาษีได้อย่างเหมาะสม

3. กิจการควรนำข้อมูลภาษีและผลการดำเนินงานในอดีตมาวิเคราะห์แนวโน้ม เพื่อประกอบการตัดสินใจด้านการเงินและการวางแผนภาษี

4. สำนักงานบัญชีและสำนักงานสอบบัญชีควรใช้ข้อมูลผลการวิจัยในการให้คำปรึกษาด้านภาษี โดยคำนึงถึงลักษณะและสภาพการดำเนินงานของแต่ละธุรกิจ

5. หน่วยงานภาครัฐควรกำหนดมาตรการทางภาษีที่สอดคล้องกับลักษณะของแต่ละอุตสาหกรรม เพื่อช่วยสนับสนุนผู้ประกอบการได้อย่างเหมาะสม

ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรขยายขอบเขตการศึกษาไปยังห้างหุ้นส่วนจำกัดหรือสำนักงานบัญชีในพื้นที่อื่น เพื่อเปรียบเทียบการเปลี่ยนแปลงของภาษีเงินได้นิติบุคคลในบริบทที่แตกต่างกัน

2. ควรศึกษาปัจจัยอื่นที่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงของภาษีเงินได้นิติบุคคล เช่น การบริหารต้นทุน การวางแผนภาษี และมาตรการทางภาษีของภาครัฐ

3. ควรศึกษาข้อมูลในระยะยาวและใช้วิธีวิจัยเชิงคุณภาพเพิ่มเติม เช่น การสัมภาษณ์ผู้ประกอบการหรือผู้ทำบัญชี เพื่อให้เข้าใจสาเหตุและปัจจัยที่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงของภาษีเงินได้นิติบุคคลได้ชัดเจนยิ่งขึ้น

เอกสารอ้างอิง

กรมสรรพากร. (2563). *ภาษีเงินได้นิติบุคคลคำนวณจากกำไรสุทธิ*. สืบค้น 15 พฤษภาคม 2569, จาก https://www.rd.go.th/829.html

กรมสรรพากร. (2563). *สรุปสิทธิประโยชน์กฎหมายภาษีอากร*. สืบค้น 15 พฤษภาคม 2569, จาก https://www.rd.go.th/49125.html

กรมสรรพากร. (2568). *หมวด 3 ภาษีเงินได้ มาตรา 65_76*. สืบค้น 15 พฤษภาคม 2569, จาก https://www.rd.go.th/5939.html

นิ่มนวล วิเศษสรรพ์ และคณะ. (2565). โครงสร้างความสัมพันธ์เชิงสาเหตุของปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความตั้งใจปฏิบัติตามกฎหมายภาษีเงินได้นิติบุคคลของธุรกิจขนาดกลางและขนาดย่อม. *วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยนครพนม,* 12(3), 196-214.

เน็กซ์ทู. (2569). *อัตราภาษีเงินได้นิติบุคคล คืออะไร? ครบทุกประเภทที่ต้องรู้*. สืบค้น 15 พฤษภาคม 2569, จาก https://nexttosystem.com/corporate-income-tax-rate/

พีเค แอคเคาน์แตนท์. (2566). *ตัวอย่างการคำนวณภาษีเงินได้นิติบุคคล ที่ไม่ปวดหัวและเข้าใจง่ายที่สุด*. สืบค้น 15 พฤษภาคม 2569, จาก https://www.accountingpk.com/blog/post/21ตัวอย่างการคำนวณภาษีเงินได้นิติบุคคล-ที่ไม่ปวดหัวและเข้าใจง่ายที่สุด/

วัฒนา ศรีถาวร และอังสนา ศรีประเสริฐ. (2564). ศึกษาเรื่องพฤติกรรมการเสียภาษีและปัจจัยที่มีผลกระทบต่อพฤติกรรมการเสียภาษีเงินได้นิติบุคคลของ SMEs: มุมมองของผู้ทำบัญชีและเจ้าหน้าที่สรรพากร. *วารสารการบัญชีและการจัดการ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม*, 13(2), 1-25.

สลิตตา สาริบุตร และคณะ. (2561). การพลิกฟื้นธุรกิจ วิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อมกลุ่มผู้ประกอบการที่มีความเติบโตแบบลดลง (turnaround). *RMUTT Global Business and Economics Review,* 13(2), 79-100.

สำนักงานส่งเสริมเศรษฐกิจดิจิทัล. (2568). *กรมสรรพากร ผลักดันมาตรการภาษี 200% แบ่งเบาภาระค่าใช้จ่าย เพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขัน SMEs ไทย*. สืบค้น 15 พฤษภาคม 2569, จาก https://www.depa.or.th/th/thailanddigitalcatalog/ tax200

สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2569). *เรื่อง เศรษฐกิจไทยไตรมาสที่สี่ของปี 2568 ทั้งปี 2568 และแนวโน้มปี 2569*. สืบค้น 15 พฤษภาคม 2569, จาก https://www.nesdc.go.th/wordpress/wp-content/uploads/2026/02/02-PRESSTHAI-Q4-2568.pdf

สุริสา จัตุชัย และศุภกฤต ปิติพัฒน์. (2566). โมเดลเชิงสาเหตุปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการปฏิบัติตามกฎหมายภาษีเงินได้นิติบุคคลของผู้ประกอบการวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อมในเขตภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ประเทศไทย. *วารสารการจัดการสมัยใหม่,* 21(2), 105-122.

บทความวิจัย

ผลของการจัดการเรียนรู้แบบเน้นภาระงานร่วมกับการเรียนรู้แบบร่วมมือต่อผลสัมฤทธิ์ทางภาษาอังกฤษในการสอบ CU-TEP ของเจ้าหน้าที่กรมเจ้าท่า

THE EFFECTS OF TASK-BASED LEARNING INTEGRATED WITH COOPERATIVE LEARNING ON ENGLISH ACHIEVEMENT IN THE CU-TEP TEST AMONG MARINE DEPARTMENT OFFICERS

ลดาพร สระกาง[1*], **เจนตา แก้วลาย**[1], **นุชนาฎ สายทอง**[1], **ภาวิณี อุ่นวัฒนา**[1], **ประภาส วรรณยศ**[1]

Ladaporn Srakang[1*], Jentaa Kaewlai[1], Nootchanard Saiethong[1], Pawinee Ounwattana[1], Prapas Wannayos[1]

[*]Corresponding Author E-mail: ladaporn.s@rmutp.ac.th

Received March 30, 2026; Revised July 2, 2026; Accepted July 7, 2026

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) เปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางภาษาอังกฤษในการสอบ CU-TEP ของเจ้าหน้าที่กรมเจ้าท่า ก่อนและหลังได้รับการจัดการเรียนรู้แบบเน้นภาระงานร่วมกับการเรียนรู้แบบร่วมมือ และ 2) ศึกษาความพึงพอใจของเจ้าหน้าที่กรมเจ้าท่าที่มีต่อการจัดการเรียนรู้ดังกล่าว การวิจัยนี้เป็นการวิจัยกึ่งทดลอง โดยใช้แบบแผนการวิจัยแบบกลุ่มเดียววัดผลก่อนและหลังการทดลอง กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ เจ้าหน้าที่กรมเจ้าท่า สังกัดกระทรวงคมนาคม จำนวน 30 คน ซึ่งได้มาจากการเลือกแบบเจาะจง เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยประกอบด้วย แผนการจัดการเรียนรู้ภาษาอังกฤษตามแนวทางการจัดการเรียนรู้แบบเน้นภาระงานร่วมกับการเรียนรู้แบบร่วมมือ แบบทดสอบภาษาอังกฤษ CU-TEP Mock Test แบบสอบถามความพึงพอใจ และแบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน การทดสอบค่าทีแบบกลุ่มตัวอย่างสัมพันธ์ และการวิเคราะห์เนื้อหา

ผลการวิจัยพบว่า คะแนนผลสัมฤทธิ์ทางภาษาอังกฤษในการสอบ CU-TEP หลังเรียนของกลุ่มตัวอย่าง (M = 55.50, S.D. = 16.13) สูงกว่าก่อนเรียน (M = 40.10, S.D. = 9.69) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ($t = 5.17$, $p < .001$) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่าทักษะการอ่านและการหาจุดบกพร่องทางไวยากรณ์มีคะแนนสูงขึ้นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ขณะที่ทักษะการฟังมีคะแนนเพิ่มขึ้นเล็กน้อยแต่ไม่แตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ นอกจากนี้

[1] คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลพระนคร

[1] Faculty of Liberal Arts, Rajamangala University of Technology Phra Nakhon

ผู้เรียนมีความพึงพอใจต่อการจัดการเรียนรู้โดยรวมอยู่ในระดับมาก (M = 4.30, S.D. = 0.57) โดยเห็นว่าการเรียนรู้แบบกลุ่มช่วยส่งเสริมการแลกเปลี่ยนความคิดเห็น การมีส่วนร่วม และความมั่นใจในการทำข้อสอบ ผลการวิจัยสะท้อนว่าการบูรณาการการจัดการเรียนรู้แบบเน้นภาระงานร่วมกับการเรียนรู้แบบร่วมมือสามารถช่วยพัฒนาทักษะภาษาอังกฤษและผลสัมฤทธิ์ในการสอบมาตรฐานของผู้เรียนวัยทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ

คำสำคัญ: การเรียนรู้แบบเน้นภาระงาน; การเรียนรู้แบบร่วมมือ; ผลสัมฤทธิ์ทางภาษาอังกฤษ; การสอบ CU-TEP; ผู้เรียนวัยทำงาน

Abstract

Objectives of this research article were: 1. To compare the English achievement in the CU-TEP test of Marine Department officers before and after receiving instruction through Task-Based Learning integrated with Cooperative Learning, and 2. To examine their satisfaction toward the instructional approach. The study employed a quasi-experimental design using a one-group pretest–posttest model. The sample consisted of 30 Marine Department officers under the Ministry of Transport selected through purposive sampling. The research instruments included lesson plans based on Task-Based Learning and Cooperative Learning, a CU-TEP mock test, a satisfaction questionnaire, and a semi-structured interview form. Data were analyzed using mean, standard deviation, paired samples t-test, and content analysis.

The findings revealed that the participants' post-test English achievement scores (M = 55.50, S.D. = 16.13) were significantly higher than their pretest scores (M = 40.10, S.D. = 9.69) at the .05 level of significance ($t = 5.17$, $p < .001$). When considered by skill areas, reading and error identification scores significantly improved, whereas listening scores showed a slight increase without statistical significance. In addition, the participants' overall satisfaction with the instructional approach was at a high level (M = 4.30, S.D. = 0.57). The participants reported that collaborative activities enhanced knowledge sharing, participation, and confidence in taking the CU-TEP test. The study suggests that integrating Task-Based Learning with Cooperative Learning can effectively improve English proficiency and standardized test achievement among adult learners in workplace contexts.

Keywords: Task-Based Learning; Cooperative Learning; English Achievement; CU-TEP test; Adult learners

บทนำ

ภาษาอังกฤษเป็นภาษากลางที่มีบทบาทสำคัญต่อการสื่อสารระหว่างประเทศ โดยเฉพาะในหน่วยงานภาครัฐที่ต้องประสานงานในระดับนานาชาติ การพัฒนาทักษะภาษาอังกฤษจึงมีความจำเป็นต่อการยกระดับศักยภาพบุคลากรให้สอดคล้องกับมาตรฐานสากล อย่างไรก็ตาม การจัดการเรียนการสอนในบริบทบุคลากรวัยทำงานมักพบข้อจำกัดของรูปแบบการสอนเดิมที่ไม่สามารถพัฒนาทักษะการวิเคราะห์และกลยุทธ์การทำข้อสอบมาตรฐาน เช่น แบบทดสอบเพื่อวัดความสามารถในการสื่อสารภาษาอังกฤษของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย (Chulalongkorn University Test of English Proficiency: CU-TEP) ได้อย่างมีประสิทธิภาพ (Richards, 2006)

คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลพระนคร มีพันธกิจในการพัฒนาสมรรถนะด้านภาษาต่างประเทศและการบริการวิชาการแก่สังคม ในปีงบประมาณ พ.ศ. 2568 สาขาวิชาภาษาอังกฤษสื่อสารสากลได้ร่วมมือกับกรมเจ้าท่า กระทรวงคมนาคม เพื่อพัฒนาทักษะภาษาอังกฤษของบุคลากรกลุ่มข้าราชการผู้มีผลสัมฤทธิ์สูง (HiPPS) แม้ผลประเมินพบว่าคะแนนเพิ่มขึ้นร้อยละ 12.36 แต่ยังไม่บรรลุเกณฑ์ที่กำหนด จึงนำมาสู่ความจำเป็นในการแสวงหารูปแบบการเรียนรู้ที่ตอบโจทย์กว่าเดิม จากการศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องพบว่าการจัดการเรียนรู้แบบเน้นภาระงาน (Task-Based Learning: TBL) ที่ส่งเสริมให้ผู้เรียนใช้ภาษาในสถานการณ์จริง (Ellis, 2003; Nunan, 2004) และการจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือ (Cooperative Learning: CL) ที่เน้นการทำงานเป็นทีมและการแลกเปลี่ยนความรู้ (Johnson & Johnson, 1989; Slavin, 1995) สามารถพัฒนาทักษะการสื่อสาร การคิดวิเคราะห์ และผลสัมฤทธิ์ทางภาษาอังกฤษได้อย่างมีนัยสำคัญ อย่างไรก็ตาม เมื่อพิจารณาวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องพบว่างานวิจัยในอดีตส่วนใหญ่ศึกษาทั้งสองรูปแบบแยกจากกัน และส่วนใหญ่ทำในบริบทนักเรียนนักศึกษา โดยพบว่าเป็นการจัดการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพในการส่งเสริมผลลัพธ์เชิงบวกต่อผู้เรียนทั้งด้านวิชาการหรือทักษะทางสังคม (อภิญญา แจ่มเจริญ และวาสนา กีรติจำเริญ, 2565; Nguyen & Oanh, 2025) แม้การศึกษาในวัยทำงานจะชี้ให้เห็นว่า การจัดการเรียนรู้แบบเน้นภาระงาน และการจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือ สามารถพัฒนาทักษะการสื่อสาร ความมั่นใจ และการนำไปใช้จริงได้อย่างมีนัยสำคัญ (Simatupang, 2025; Hong et al., 2022) แต่การบูรณาการทั้งสองแนวทางเข้าด้วยกัน เพื่อเตรียมสอบมาตรฐานสำหรับข้าราชการวัยทำงานซึ่งมีข้อจำกัดด้านเวลาและมีเป้าหมายเฉพาะเจาะจง ยังคงเป็นช่องว่างทางการวิจัย

ด้วยเหตุนี้ การวิจัยครั้งนี้จึงมุ่งศึกษาผลของการใช้รูปแบบการจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการระหว่างการเรียนรู้แบบเน้นภาระงานกับการเรียนรู้แบบร่วมมือ ต่อผลสัมฤทธิ์ทางภาษาอังกฤษในการสอบ CU-TEP ของบุคลากรกรมเจ้าท่า ใช้รูปแบบการวิจัยกึ่งทดลอง (Quasi-Experimental Research) โดยใช้แบบแผนการวิจัยแบบกลุ่มเดียวที่มีการวัดผลก่อนและหลังการทดลอง (One Group Pretest–Posttest Design) กับกลุ่มข้าราชการ HiPPS ที่เข้าร่วมโครงการฝึกอบรม ผลที่คาดว่าจะได้รับคือแนวทางการจัดการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพสอดคล้องกับบริบทการปฏิบัติงานจริง และสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการบริการวิชาการเพื่อยกระดับศักยภาพด้านภาษาอังกฤษของบุคลากรภาครัฐต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางภาษาอังกฤษในการสอบ CU-TEP ของเจ้าหน้าที่กรมเจ้าท่า สังกัดกระทรวงคมนาคม ก่อนและหลังได้รับการจัดการเรียนรู้แบบเน้นภาระงานร่วมกับการเรียนรู้แบบร่วมมือ

2. เพื่อศึกษาความพึงพอใจของเจ้าหน้าที่กรมเจ้าท่า สังกัดกระทรวงคมนาคม ที่มีต่อการจัดการเรียนรู้แบบเน้นภาระงานร่วมกับการเรียนรู้แบบร่วมมือ

วิธีดำเนินการวิจัย

1. รูปแบบการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ใช้ระเบียบวิธีการวิจัยกึ่งทดลอง (Quasi-Experimental Research) โดยใช้แบบแผนการวิจัยแบบกลุ่มเดียวที่มีการวัดผลก่อนและหลังการทดลอง (One Group Pretest–Posttest Design) เพื่อเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนภาษาอังกฤษของผู้เข้าร่วมโครงการก่อนและหลังการจัดกิจกรรมการเรียนรู้

2. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

2.1 ประชากร ได้แก่ เจ้าหน้าที่สังกัดกรมเจ้าท่า กระทรวงคมนาคม ที่ปฏิบัติงานในพื้นที่กรุงเทพมหานคร จำนวนทั้งสิ้น 754 คน (กรมเจ้าท่า, 2568)

2.2 กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ เจ้าหน้าที่สังกัดกรมเจ้าท่า กระทรวงคมนาคม จำนวน 30 คน ซึ่งได้มาจากการเลือกตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive Sampling) โดยกำหนดเกณฑ์การคัดเลือก ได้แก่ (1) มีความประสงค์พัฒนาทักษะภาษาอังกฤษเพื่อเตรียมความพร้อมสำหรับการ

ทดสอบ CU-TEP และ (2) สามารถเข้าร่วมกิจกรรมการเรียนรู้ ณ สถานที่จริง (On-site) ได้อย่างต่อเนื่องครบตามระยะเวลาที่กำหนด

3. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

3.1 แผนการจัดการเรียนรู้ภาษาอังกฤษ จำนวน 15 แผน รวม 30 ชั่วโมง พัฒนาตามแนวทางการจัดการเรียนรู้แบบเน้นภาระงานร่วมกับการเรียนรู้แบบร่วมมือ ผ่านการตรวจสอบความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity) โดยผู้เชี่ยวชาญ 3 ท่าน ได้ค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC) อยู่ระหว่าง 0.67–1.00 ซึ่งอยู่ในเกณฑ์ที่ยอมรับได้

3.2 แบบทดสอบภาษาอังกฤษ (CU-TEP Mock Test) ใช้แบบทดสอบมาตรฐานจาก CU-TEP Practice Test III โดยสถาบันภาษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ประกอบด้วย 4 ทักษะ ได้แก่ Listening, Reading, Cloze Test และ Error Identification รวม 120 ข้อ ผ่านการตรวจสอบความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหาโดยผู้เชี่ยวชาญ (IOC = 0.67–1.00)

3.3 แบบสอบถามความพึงพอใจ เป็นมาตราส่วนประมาณค่าแบบลิเคิร์ท (Likert Scale) ผ่านการตรวจสอบความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหาโดยผู้เชี่ยวชาญ (IOC = 0.67–1.00) และทดลองใช้ (Try-out) ก่อนวิเคราะห์ค่าความเชื่อมั่น ได้ค่าสัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบาค (Cronbach’s alpha) เท่ากับ .89 ซึ่งอยู่ในระดับสูง

3.4 แบบสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง (Semi-Structured Interview) พัฒนาตามกรอบแนวคิดการจัดการเรียนรู้แบบเน้นภาระงานและการเรียนรู้แบบร่วมมือ ผ่านการตรวจสอบความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหาและความชัดเจนของภาษาโดยผู้เชี่ยวชาญ (IOC = 0.67–1.00) และปรับปรุงคำถามหลักและคำถามรองให้สอดคล้องกับบริบทของผู้เรียนวัยทำงาน

4. การเก็บรวบรวมข้อมูล

4.1 ขั้นก่อนการทดลอง (Pretest) คณะผู้วิจัยดำเนินการทดสอบความรู้ภาษาอังกฤษของกลุ่มตัวอย่างโดยใช้แบบทดสอบ CU-TEP Mock Test ก่อนการจัดการเรียนรู้

4.2 ขั้นดำเนินการทดลอง คณะผู้วิจัยจัดกิจกรรมการเรียนรู้ภาษาอังกฤษตามแผนการสอนที่กำหนด จำนวน 15 ครั้ง ครั้งละ 2 ชั่วโมง รวม 30 ชั่วโมง โดยใช้แนวทางการเรียนรู้แบบเน้นภาระงานร่วมกับการเรียนรู้แบบร่วมมือเป็นหลัก

4.3 ขั้นหลังการทดลอง (Posttest) คณะผู้วิจัยดำเนินการทดสอบกลุ่มตัวอย่างด้วยแบบทดสอบชุดเดิมภายหลังสิ้นสุดการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ โดยเว้นระยะห่างจากการทดสอบก่อนเรียนตามระยะเวลาการจัดการเรียนรู้ 30 ชั่วโมง เพื่อลดผลกระทบจากการจดจำข้อสอบ

4.4 การประเมินความพึงพอใจ คณะผู้วิจัยให้กลุ่มตัวอย่างตอบแบบสอบถามความพึงพอใจผ่านระบบออนไลน์ (Google Form)

4.5 การเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพ คณะผู้วิจัยดำเนินการสัมภาษณ์เชิงลึกกับกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 7 คน โดยใช้แบบสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง ซึ่งจะนำมาใช้ประกอบการวิเคราะห์ผลความพึงพอใจและพัฒนาการจัดการเรียนรู้ให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

5. การวิเคราะห์ข้อมูลและสถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

5.1 สถิติเชิงอนุมาน (Inferential Statistics) ใช้การทดสอบค่าทีแบบกลุ่มตัวอย่างสัมพันธ์ (Paired Samples t-test) เพื่อเปรียบเทียบคะแนนก่อนเรียนและหลังเรียนของกลุ่มตัวอย่าง โดยกำหนดระดับนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ทั้งนี้ ผู้วิจัยได้ตรวจสอบการแจกแจงปกติของข้อมูลโดยพิจารณาค่า Z-score ของค่าความเบ้ (Skewness) และค่าความโด่ง (Kurtosis) สำหรับกลุ่มตัวอย่างขนาดเล็ก ($N < 50$) ผลการวิเคราะห์พบว่า ค่า Z-score ของความเบ้มีค่าเท่ากับ 1.86 และค่า Z-score ของความโด่งมีค่าเท่ากับ 1.31 ซึ่งอยู่ในช่วงเกณฑ์ที่ยอมรับได้ระหว่าง -1.96 ถึง +1.96 จึงสามารถสรุปได้ว่า ข้อมูลมีการแจกแจงใกล้เคียงโค้งปกติและเหมาะสมสำหรับการวิเคราะห์ทางสถิติในขั้นต่อไป

5.2 สถิติเชิงพรรณนา (Descriptive Statistics) ใช้วิเคราะห์ระดับความ พึงพอใจของกลุ่มตัวอย่าง โดยใช้ค่าเฉลี่ย (Mean) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) ทั้งนี้ กำหนดเกณฑ์ความสำเร็จของโครงการที่ระดับค่าเฉลี่ยตั้งแต่ 4.00 ขึ้นไป จากคะแนนเต็ม 5.00

5.3 การวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) ใช้สำหรับวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพจากการสัมภาษณ์ โดยการจัดหมวดหมู่ประเด็นและสังเคราะห์ข้อมูลเพื่ออธิบายผลการวิจัยเชิงลึก

ผลการวิจัย

ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เป็นเพศชาย คิดเป็นร้อยละ 55.88 มีอายุเฉลี่ย 37 ปี โดยส่วนใหญ่สำเร็จการศึกษาระดับปริญญาตรี มีประสบการณ์การทำงานเฉลี่ย 8 ปี และไม่เคยเข้ารับการทดสอบ CU-TEP มาก่อน

ผลการศึกษาผลสัมฤทธิ์ในการสอบ

ตารางที่ 1 ผลสัมฤทธิ์ทางภาษาอังกฤษในการสอบ CU-TEP ก่อนและหลังได้รับการจัดการเรียนรู้แบบเน้นภาระงานร่วมกับแบบร่วมมือ

การทดสอบ	N	Mean	S.D.	Mean Difference	t	df	p	Effect Size (d)
ก่อนเรียน	30	40.10	9.69	15.40	5.17	29	< .001*	0.94
หลังเรียน	30	55.50	16.13					

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

จากตารางที่ 1 พบว่าผู้เรียนมีคะแนนผลสัมฤทธิ์เฉลี่ยโดยรวมจากการทดสอบหลังเรียน ($\bar{x}$ = 55.50) สูงกว่าก่อนเรียน ($\bar{x}$ = 40.10) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ (t = 5.17, p < .001) ผลการวิจัยมีขนาดอิทธิพลในระดับสูง (d = 0.94) สะท้อนให้เห็นว่าการจัดการเรียนรู้แบบเน้นภาระงานร่วมกับการเรียนรู้แบบร่วมมือมีประสิทธิผลเชิงปฏิบัติในการพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางภาษาอังกฤษของผู้เรียน

ตารางที่ 2 ผลการเปรียบเทียบคะแนนเฉลี่ยแยกตามทักษะรายด้านของข้อสอบ CU-TEP ก่อนและหลังได้รับการจัดการเรียนรู้แบบเน้นภาระงานร่วมกับแบบร่วมมือ

ทักษะ	Mean Difference	t	p	Effect Size (d)	การแปลผล
Listening	0.97	1.14	.260	0.21	เล็ก
Cloze Test and Reading	10.70	4.65	< .001*	0.85	สูง
Error Identification	3.77	3.88	< .001*	0.71	ปานกลางถึงสูง

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

จากตารางที่ 2 คะแนนเฉลี่ยทักษะการฟังหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนเล็กน้อย แต่ไม่แตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ (t = 1.14, p = .260) ส่วนคะแนนเฉลี่ยทักษะการอ่านและการเติมคำในเนื้อเรื่อง และทักษะการหาจุดบกพร่องทางไวยากรณ์ หลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียน (t = 4.65, p < .001 และ t = 3.88, p < .001 ตามลำดับ)

แม้ว่าทักษะการฟังจะไม่แตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ แต่พบว่ามีขนาดอิทธิพลระดับเล็ก (d = 0.21) ขณะที่ทักษะการอ่านและการเติมคำในเนื้อเรื่องมีขนาดอิทธิพลระดับสูง

(d = 0.85) และทักษะการหาจุดบกพร่องทางไวยากรณ์มีขนาดอิทธิพลระดับปานกลางถึงสูง (d = 0.71) สะท้อนให้เห็นว่าการจัดการเรียนรู้ดังกล่าวส่งผลเชิงปฏิบัติต่อการพัฒนาทักษะภาษาอังกฤษบางด้านอย่างชัดเจน

ผลการวิเคราะห์ความพึงพอใจ

ตารางที่ 3 ผลการวิเคราะห์ความพึงพอใจของเจ้าหน้าที่กรมเจ้าท่า สังกัดกระทรวงคมนาคมที่มีต่อการจัดการเรียนรู้แบบเน้นภาระงานและแบบร่วมมือ

รายการประเมิน	$\bar{x}$	S.D.	แปลผล
1. ทักษะการฟังหลังเรียน	4.41	0.12	มาก
2. ทักษะการอ่านหลังเรียน	4.38	0.11	มาก
3. ทักษะการเติมคำในช่องว่างหลังเรียน	4.34	0.06	มาก
4. ทักษะการระบุข้อผิดพลาดหลังเรียน	4.37	0.07	มาก
5. คะแนนสอบ CU-TEP หลังเรียน	3.93	1.17	มาก
6. เข้าใจรูปแบบข้อสอบ CU-TEP มากขึ้น	4.36	0.55	มาก
7. สามารถนำเทคนิคที่เรียนไปใช้ในข้อสอบจริงได้	4.30	0.59	มาก
8. การเรียนรู้ช่วยลดความเครียดและเพิ่มความมั่นใจในการสอบ	4.23	0.72	มาก
9. การเปรียบเทียบคะแนนก่อน-หลังเรียนแสดงถึงพัฒนาการที่ชัดเจน	4.06	1.01	มาก
10. เนื้อหาการเรียนละเอียดทำให้มั่นใจในการทำข้อสอบ	4.26	0.58	มาก
11. เนื้อหาการเรียนจัดได้เหมาะสมกับผู้เรียน	4.40	0.56	มาก
12. ความเหมาะสมของเวลาในแต่ละหัวข้อการเรียน	4.20	0.71	มาก
13. วิทยากรมีความรอบรู้และสามารถถ่ายทอดได้ดี	4.33	0.54	มาก
14. ผู้เรียนได้เรียนรู้ทักษะใหม่จากกิจกรรม	4.46	0.57	มาก
15. ความเหมาะสมของเนื้อหาการเรียนรู้ทักษะการฟัง	4.50	0.50	มาก
16. ความเหมาะสมของเนื้อหาการเรียนรู้ทักษะการอ่าน	4.46	0.50	มาก
17. ความเหมาะสมของเนื้อหาการเรียนรู้การเติมคำในช่องว่าง	4.16	0.69	มาก

ตารางที่ 3 ผลการวิเคราะห์ความพึงพอใจของเจ้าหน้าที่กรมเจ้าท่า สังกัดกระทรวงคมนาคมที่มีต่อการจัดการเรียนรู้แบบเน้นภาระงานและแบบร่วมมือ (ต่อ)

รายการประเมิน	$\bar{x}$	S.D.	แปลผล
18. ความเหมาะสมของเนื้อหาการเรียนรู้การระบุข้อผิดพลาด	4.50	0.50	มาก
19. การฝึกทักษะด้วยการทำงานเป็นกลุ่มทำให้เรียนรู้ได้รวดเร็วแม่นยำ	4.06	0.94	มาก
20. ความรู้ในกิจกรรมเป็นประโยชน์ในการนำไปใช้จริง	4.36	0.66	มาก
21. ต้องการให้มีการจัดกิจกรรมลักษณะนี้อีกในอนาคต	4.26	0.90	มาก
รวมเฉลี่ย	**4.30**	**0.57**	**มาก**

จากตารางที่ 3 พบว่าผู้เรียนมีความพึงพอใจต่อการจัดการเรียนรู้แบบเน้นภาระงานและแบบร่วมมือโดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{x}$ = 4.30) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่าผู้เรียนมีความพึงพอใจในทุกด้านอยู่ในระดับมาก โดยด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ได้แก่ ความเหมาะสมของเนื้อหาการเรียนรู้ทักษะการฟัง และความเหมาะสมของเนื้อหาการเรียนรู้การระบุข้อผิดพลาด ($\bar{x}$ = 4.50) และต่ำสุดคือ คะแนนสอบ CU-TEP หลังเรียนหลังเรียน ($\bar{x}$ = 3.93)

นอกจากนี้ พบว่า ผู้เรียนเห็นว่าการเรียนรู้แบบกลุ่มช่วยส่งเสริมการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นและการอธิบายเนื้อหาร่วมกัน ทำให้เกิดความเข้าใจที่ลึกซึ้งยิ่งขึ้น รวมทั้งการได้รับข้อเสนอแนะจากสมาชิกในกลุ่มยังช่วยให้สามารถปรับปรุงและพัฒนาตนเองได้ โดยผู้เรียนสะท้อนว่า “ชอบการเรียนเป็นกลุ่มเพราะช่วยให้เข้าใจเนื้อหาได้มากขึ้นจากคำอธิบายของเพื่อน” และ “การเรียนโดยการแชร์กับเพื่อนๆ ดีที่สุด เพราะทำให้ได้ฝึกคิดด้วยตนเอง”

ขณะเดียวกัน ในด้านพัฒนาการทางทักษะภาษาอังกฤษเพื่อการสอบ CU-TEP พบว่าผู้เรียนมีพัฒนาการอย่างชัดเจน โดยเฉพาะทักษะการฟังและการอ่าน ซึ่งสอดคล้องกับผลคะแนนหลังเรียนที่เพิ่มขึ้น ผู้เรียนสามารถเข้าใจข้อสอบได้ดีขึ้นและทำข้อสอบได้รวดเร็วขึ้น ดังที่สะท้อนว่า“ทักษะการอ่านพัฒนาขึ้นมาก ทักษะการฟังดีขึ้นจากเทคนิคไฟเขียว เหลือง แดงซึ่งช่วยวิเคราะห์และทำให้เข้าใจวิธีการทำข้อสอบมากขึ้น ส่วน Error identification พัฒนาได้ชัดเจนที่สุด” “คะแนนการฟังเพิ่มขึ้นชัดเจน สามารถจับประเด็นและจุดสำคัญได้มากขึ้น”

ในด้านความพึงพอใจต่อการจัดการเรียนรู้ พบว่า ผู้เรียนมีความพึงพอใจต่อการจัดการเรียนรู้แบบเน้นภาระงานร่วมกับการเรียนรู้แบบร่วมมือ เนื่องจากเปิดโอกาสให้มีส่วนร่วมและสร้างบรรยากาศการเรียนรู้ที่กระตือรือร้นมากขึ้น โดยผู้เรียนระบุว่า “ชอบกิจกรรมการจับคู่

เพราะทำให้เกิดการเรียนรู้ร่วมกัน” และ “ชอบการเรียนแบบกิจกรรมกลุ่มมากกว่าการบรรยาย” อย่างไรก็ตาม ในด้านปัญหาและข้อเสนอแนะ พบว่าผู้เรียนประสบข้อจำกัดด้านระยะเวลาในการทำกิจกรรม และความแตกต่างของพื้นฐานทางภาษาอังกฤษของสมาชิกในกลุ่ม ซึ่งส่งผลต่อการเรียนรู้ของบางคน โดยมีข้อเสนอให้เพิ่มระยะเวลาในการฝึกฝนและปรับกิจกรรมให้เหมาะสมกับระดับผู้เรียนมากยิ่งขึ้น เช่น “พื้นฐานไม่เท่าเพื่อนทำให้ตามไม่ทัน” และ “อยากให้เพิ่มระยะเวลาเรียน...เพื่อความต่อเนื่องและคุณภาพที่มากขึ้น”

โดยสรุป ผลการสัมภาษณ์สะท้อนว่าผู้เรียนตระหนักถึงประโยชน์ของการเรียนรู้แบบกลุ่มในด้านการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นและเสริมสร้างความเข้าใจ อีกทั้งมีพัฒนาการด้านทักษะภาษาอังกฤษเพื่อการสอบ CU-TEP โดยเฉพาะทักษะการฟังและการอ่าน ซึ่งสอดคล้องกับผลคะแนนที่เพิ่มขึ้น นอกจากนี้ ผู้เรียนยังมีความพึงพอใจต่อการจัดการเรียนรู้แบบเน้นภาระงานร่วมกับการเรียนรู้แบบร่วมมือ เนื่องจากเอื้อต่อการมีส่วนร่วมในการเรียนรู้ อย่างไรก็ตาม ยังพบข้อจำกัดด้านระยะเวลาและความแตกต่างของพื้นฐานผู้เรียน จึงมีข้อเสนอแนะให้เพิ่มระยะเวลาในการจัดกิจกรรมและปรับรูปแบบการเรียนรู้ให้สอดคล้องกับความแตกต่างของผู้เรียนมากยิ่งขึ้น

แม้ผลเชิงปริมาณของทักษะการฟังยังไม่แตกต่างอย่างมีนัยสำคัญ แต่ข้อมูลเชิงคุณภาพสะท้อนว่าผู้เรียนรับรู้ว่าตนเองมีความเข้าใจและความมั่นใจในการฟังเพิ่มขึ้น

อภิปรายผลการวิจัย

คณะผู้วิจัยได้แบ่งการอภิปรายผลออกเป็น 3 ประเด็นหลัก เพื่อให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการวิจัย ดังนี้

1. ผลสัมฤทธิ์รวมทางภาษาอังกฤษในการสอบ CU-TEP ผลการวิจัยพบว่า ผู้เรียนมีคะแนนเฉลี่ยหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ผลลัพธ์นี้เป็นผลมาจากการบูรณาการการจัดการเรียนรู้แบบเน้นภาระงานที่แปลงโครงสร้างไวยากรณ์ให้อยู่ในรูปแบบโจทย์สถานการณ์ที่ใกล้เคียงกับบริบทจริง ทำให้ผู้เรียนวัยทำงานสามารถเชื่อมโยงและประยุกต์ใช้ความรู้ได้ทันที เมื่อผสานกับการเรียนรู้แบบร่วมมือที่เน้นกระบวนการกลุ่ม จึงช่วยลดความวิตกกังวลและกระตุ้นการมีปฏิสัมพันธ์เชิงบวกระหว่างผู้เรียน ข้อค้นพบนี้สอดคล้องกับแนวคิดของ Nunan (1989) และ Willis (2011) ที่ระบุว่าการปฏิบัติภาระงานเป็นเครื่องมือสำคัญในการพัฒนาสมรรถนะการใช้ภาษาเพื่อการสื่อสารและการคิดวิเคราะห์

2. พัฒนาการด้านทักษะภาษาอังกฤษรายด้าน ผลการวิจัยพบว่า ผู้เรียนมีผลสัมฤทธิ์สูงขึ้นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติใน 2 ทักษะ ได้แก่ การอ่านและการเติมคำในเนื้อเรื่อง และการหาจุดบกพร่องทางไวยากรณ์ โดยมีขนาดอิทธิพลระดับสูงและปานกลางตามลำดับ เนื่องจากกระบวนการกลุ่มกระตุ้นการมีส่วนร่วมเชิงความคิด ให้ผู้เรียนร่วมกันคิดวิเคราะห์

(Mustamir et al., 2023; Odehova et al., 2022; Sulaiman & Thakur, 2022) ขณะที่ทักษะการฟังคะแนนเพิ่มขึ้นแต่ไม่มีนัยสำคัญ เนื่องจากเป็นทักษะการรับสารที่ต้องใช้เวลาฝึกฝนระยะยาว ระยะเวลา 30 ชั่วโมงอาจยังไม่เพียงพอ (Tadesse et al., 2024; Hoa, 2024) แม้ข้อมูลเชิงคุณภาพจะพบว่าผู้เรียนมีความมั่นใจในการฟังมากขึ้นก็ตาม ทั้งนี้ ข้อจำกัดด้านเวลาและพื้นฐานที่ต่างกันของผู้เรียนยังส่งผลต่อการเรียนรู้ ซึ่งสอดคล้องกับ Ellis (2020) ที่เน้นย้ำเรื่องระยะเวลาและความต่อเนื่องของการเรียนรู้แบบเน้นภาระงาน

3. ความพึงพอใจต่อการจัดการเรียนรู้ ผู้เรียนมีความพึงพอใจต่อการจัดการเรียนรู้โดยรวมอยู่ในระดับมาก ข้อมูลจากการสัมภาษณ์สนับสนุนว่า การเรียนรู้แบบกลุ่มช่วยเพิ่มความมั่นใจ ลดความเครียด และสร้างบรรยากาศที่ปลอดภัยในการแลกเปลี่ยนความคิดเห็น สอดคล้องกับ Zheng & Zhou (2022) ที่พบว่าการเรียนรู้แบบร่วมมือส่งผลเชิงบวกต่อความสุขและลดความวิตกกังวลในการเรียนภาษา นอกจากนี้ การบูรณาการเทคนิคการทำข้อสอบเข้ากับกิจกรรม ยังตอบโจทย์ผู้เรียนวัยทำงานในการเตรียมสอบมาตรฐานได้เป็นอย่างดี ซึ่งสอดคล้องกับข้อค้นพบของ Võ & Luu (2024) และ Saputra & Rionaldi (2022)

ข้อจำกัดของการวิจัย งานวิจัยนี้มีข้อจำกัดของการใช้แบบทดสอบชุดเดียวกันในการทดสอบก่อน (Pretest) และหลังเรียน (Posttest) อาจก่อให้เกิดผลกระทบจากการทดสอบ (Testing Effect) แม้ผู้วิจัยจะควบคุมปัจจัยแทรกแซงนี้ด้วยการเว้นระยะห่างถึง 30 ชั่วโมงเรียนเพื่อลดทอนผลจากการจดจำเครื่องมือแล้ว แต่คะแนนหลังเรียนที่เพิ่มขึ้นบางส่วนอาจยังเป็นผลจากความคุ้นชินกับข้อสอบ นอกเหนือไปจากผลของการจัดกิจกรรมการเรียนรู้เพียงอย่างเดียว

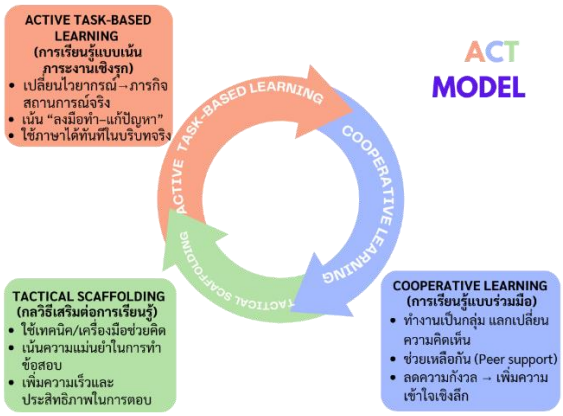
สรุป การวิจัยกึ่งทดลองนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางภาษาอังกฤษในการสอบ CU-TEP และศึกษาความพึงพอใจของเจ้าหน้าที่กรมเจ้าท่า ที่ได้รับการจัดการเรียนรู้แบบเน้นภาระงานร่วมกับการเรียนรู้แบบร่วมมือ ผลการวิจัยสรุปได้ดังนี้

1. ผลสัมฤทธิ์รวม คะแนนหลังเรียน สูงกว่าก่อนเรียน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

2. ผลสัมฤทธิ์รายทักษะ ทักษะการอ่านและการหาจุดบกพร่องทางไวยากรณ์มีคะแนนสูงขึ้นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ในขณะที่ทักษะการฟังมีคะแนนเพิ่มขึ้นเล็กน้อยแต่ไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ

3. ความพึงพอใจ ผู้เรียนมีความพึงพอใจโดยรวมอยู่ในระดับมาก โดยระบุว่าการเรียนรู้แบบกลุ่มช่วยส่งเสริมการแลกเปลี่ยนความคิดเห็น การมีส่วนร่วม และความมั่นใจในการทำข้อสอบ

องค์ความรู้ใหม่

ภาพที่ 1 องค์ความรู้จากการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้นำเสนอโมเดล ACT ซึ่งบูรณาการการเรียนรู้แบบเน้นภาระงานเชิงรุก (Active Task-Based Learning) กับการเรียนรู้แบบร่วมมือ (Cooperative Learning) บนฐานทฤษฎีของ Slavin (1995) ร่วมกับกลวิธีเสริมต่อการเรียนรู้ (Tactical Scaffolding) โดยมีองค์ประกอบ 3 ส่วน ดังนี้

A – Active Task-Based Learning คือการแปลงโครงสร้างภาษาและไวยากรณ์ให้เป็นโจทย์สถานการณ์จริง เพื่อให้ผู้เรียนประยุกต์ใช้ทักษะได้ทันที โดยภาระงาน ทำหน้าที่กำหนดเป้าหมายร่วมของกลุ่ม

C – Cooperative Learning คือการส่งเสริมการทำงานกลุ่ม การแลกเปลี่ยนความคิดเห็น และการช่วยเหลือกัน เพื่อลดความวิตกกังวลและเสริมความเข้าใจเชิงลึก

T – Tactical Scaffolding คือการใช้เครื่องมือช่วยคิดและเทคนิคเฉพาะทางสำหรับการทำข้อสอบมาตรฐาน ซึ่งสร้างโอกาสแห่งความสำเร็จที่เท่าเทียมโดยเอื้อให้ผู้เรียนที่มีพื้นฐานต่างกันสามารถพัฒนาจากจุดตั้งต้นของตนและร่วมสร้างความสำเร็จให้แก่กลุ่มได้

โมเดล ACT อธิบายกลไกที่เป้าหมายกลุ่ม ความรับผิดชอบรายบุคคล และภาระงานเชิงรุกเสริมพลังซึ่งกันและกัน เพื่อยกระดับผลสัมฤทธิ์ แรงจูงใจ และลดความวิตกกังวลของผู้เรียนวัยทำงาน ทั้งนี้ โมเดลนี้เป็นข้อเสนอเชิงสังเคราะห์จากผลการวิจัยครั้งนี้ และควรได้รับการทดสอบเชิงประจักษ์ในบริบทอื่นต่อไป

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1. สนับสนุนงบประมาณสำหรับการจัดการเรียนรู้เชิงปฏิบัติการ โดยคัดเลือกวิทยากรที่มีความเชี่ยวชาญด้านภาษาอังกฤษและบริบทการขนส่งทางน้ำ เพื่อพัฒนาบทเรียนที่สอดคล้องกับแผนปฏิบัติราชการของกรมเจ้าท่า

2. ส่งเสริมการเรียนรู้แบบร่วมมือภายในองค์กร โดยให้บุคลากรที่มีทักษะภาษาอังกฤษสูงทำหน้าที่เป็นพี่เลี้ยงหรือผู้นำกลุ่มเพื่อพัฒนาทักษะของบุคลากรอย่างต่อเนื่อง

ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการ

1. เชื่อมโยงภาระงานกับภารกิจจริงของหน่วยงาน โดยวิเคราะห์งานของแต่ละฝ่ายเพื่อออกแบบภาระงานให้มีความเฉพาะเจาะจงและสอดคล้องกับการปฏิบัติงานจริง

2. พัฒนารูปแบบการเรียนรู้แบบผสมผสานร่วมกับเทคโนโลยีปัญญาประดิษฐ์ (AI) เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้รายบุคคลและรองรับผู้เรียนที่มีเวลาเรียนไม่ต่อเนื่อง

ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

1. นำแผนการจัดการเรียนรู้ที่พัฒนาขึ้นไปทดสอบในบริบทที่หลากหลาย ทั้งหน่วยงานภาครัฐและภาคเอกชน เพื่อตรวจสอบความเหมาะสมและประสิทธิผล

2. ศึกษาปัจจัยที่ส่งเสริมความสำเร็จของการนำแนวทางการเรียนรู้แบบเน้นภาระงานและการเรียนรู้แบบร่วมมือไปใช้ในหน่วยงานอื่น

3. พิจารณาใช้แบบทดสอบคู่ขนาน (Parallel Forms) ที่มีระดับความยากเทียบเท่ากันในการวัดผลก่อนและหลังเรียน เพื่อลดผลกระทบจากการทดสอบ (Testing Effect) และเพิ่มความแม่นยำในการประเมินพัฒนาการทางภาษา

เอกสารอ้างอิง

กรมเจ้าท่า (2568). *ระบบสารสนเทศทรัพยากรบุคคล*. สืบค้น 21 พฤศจิกายน 2568 จาก https://md.dpis.go.th

อภิญญา แจ่มเจริญ และวาสนา กีรติจำเริญ. (2565). การศึกษาทักษะการอ่านและทักษะการเขียนเพื่อการสื่อสารภาษาอังกฤษของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 โดยใช้การจัดการเรียนรู้แบบเน้นภาระงาน. *วารสารวิจัยและพัฒนาชุมชน,* 16(3), 249-260.

Ellis, R. (2003). *Task-Based Language Learning and Teaching*. New York: Oxford University Press.

Ellis, R. (2020). *Task-Based Language Teaching: Theory and Practice*. Cambridge: Cambridge University Press.

Hoa, L. T. (2024). Effects of task-based learning on listening, speaking, and writing skills in EFL classrooms: A MANOVA approach. *International Journal of Social Science and Human Research*. *07*(10). 7851-7857.

Hong, Y., Chen, L. G., Huang, J. H., Tsai, Y. Y., & Chang, T. Y. (2022). The impact of cooperative learning method on the oral proficiency of learners of the training program for English tourist guides. *Frontiers in Psychology*, *13*, 866863.

Johnson, D. W. & Johnson R. T. (1989). *Cooperation and Competition: Theory and Research*. Interaction Book Company.

Mustamir, M., Jauhar, S., Sudarto, S., & Rachman, S. A. (2023). Cooperative learning for enhanced reading comprehension: A study with first-year students. *English Review: Journal of English Education, 11*(3), 709-718.

Nguyen, T. N. T., & Oanh, D. T. K. (2025). Cooperative learning and its influences on student engagement. *Cogent Education*, *12*(1)., 2513414.

Nunan, D. (1989). *Designing Tasks for the Communicative Classroom*. Cambridge University Press.

Nunan, D. (2004). *Task-Based Language Teaching*. Cambridge: Cambridge University Press.

Odehova, N., Nevska, Y., & Perlova, V. (2022). The effectiveness of cooperative learning in developing grammar skills. *Advanced Education*, *9*(20), 25–34.

Richards, J. C. (2006). *Communicative Language Teaching Today*. Cambridge University Press.

Saputra, B., & Rionaldi. (2022). Improving students' TOEIC score through cooperative learning in "Sekolah TOEIC." In *Advances in Social Science, Education and Humanities Research/Advances in social science, education and humanities research* (pp. 609–612). Atlantis Press.

Simatupang, E. C. (2025). Task-based learning and translanguaging: A dual approach to empowering hotel staff in real-world English communication. *Social Sciences & Humanities Open*, *12*, 102005.

Slavin, R. E. (1995). *Cooperative Learning: Theory, Research, and Practice*. Allyn & Bacon.

Sulaiman, M. A. A., & Thakur, V. S. (2022). Effects of cooperative learning on cognitive engagement and task achievement: A study of Omani Bachelor of Education program EFL students. *Arab World English Journal*, *13*(1), 38–55.

Tadesse, T., Ware, H., Asmare, A., & Gillies, R. M. (2024). Enhancing student engagement and outcomes: The effects of cooperative learning in an Ethiopian university's classrooms. *Education Sciences*, *14*(9), 975.

Võ, C., & Luu, N. T. N. (2024). The effectiveness of cooperative learning (CL) on reading comprehension of EFL learners at tertiary education. *EIKI Journal of Effective Teaching Methods*, *2*(2), 121-129.

Willis, D., & Willis, J. (2011). *Doing Task-Based Teaching*. Oxford University Press.

Zheng, S., & Zhou, X. (2022). Positive influence of cooperative learning and emotion regulation on EFL learners' foreign language enjoyment. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, *19*(19), 12604.

บทความวิจัย

การประเมินความสามารถด้านคิดสร้างสรรค์ของนักศึกษาชั้นปีสุดท้าย สาขาวิชาการศึกษาปฐมวัย คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง

ASSESSMENT OF CREATIVE THINKING ABILITIES OF FINAL YEAR STUDENTS IN EARLY CHILDHOOD EDUCATION, FACULTY OF EDUCATION, RAMKHAMHAENG UNIVERSITY

บงกช ทองเอี่ยม[1*], **ขวัญฟ้า รังสิยานนท์**[2], **นพคุณ คุณาชีวะ**[1], **บุศรา นิยมเวช**[1]

Bongkoch Thongeiam[1*], Kwanfah Rangsiyanon[2], Noppakun Kunacheva[1], Busara Niyomves[1]

*Corresponding Author E-mail: bongkoch.t@rumail.ru.ac.th

Received May 11, 2026; Revised July 2, 2026; Accepted July 7, 2026

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสภาพที่เป็นอยู่และสภาพที่ควรจะเป็นของความสามารถด้านความคิดสร้างสรรค์ และศึกษาความต้องการจำเป็นของความสามารถด้านความคิดสร้างสรรค์ของนักศึกษาระดับปริญญาตรีชั้นปีสุดท้าย สาขาวิชาการศึกษาปฐมวัย คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงปริมาณ เก็บรวบรวมข้อมูลด้วยแบบสอบถามจากกลุ่มตัวอย่างที่เป็นนักศึกษาระดับปริญญาตรีชั้นปีสุดท้าย สาขาวิชาการศึกษาปฐมวัยของคณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง ประจำปีการศึกษา 2568 จำนวน 75 คน โดยใช้วิธีการสุ่มแบบสะดวก วิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถามโดยใช้ค่าสถิติ ค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน วิเคราะห์หาสภาพที่เป็นอยู่และสภาพที่ควรจะเป็นของความสามารถด้านความคิดสร้างสรรค์ และความต้องการจำเป็นของความสามารถด้านความคิดสร้างสรรค์ด้วย Priority Needs Index Modified ($PNI_{Modified}$)

ผลการวิจัยพบว่า 1) ภาพรวมสภาพที่เป็นอยู่ของความสามารถด้านความคิดสร้างสรรค์ของนักศึกษาปริญญาตรีชั้นปีสุดท้ายสาขาวิชาการศึกษาปฐมวัย อยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$=3.92)

[1] คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง

[1] Faculty of Education, Ramkhamhaeng University

[2] นักวิชาการอิสระ

[2] Independent Scholar

ขณะที่สภาพที่ควรจะเป็น อยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X}$=4.79) และ 2) ความต้องการจำเป็นของความสามารถด้านคิดสร้างสรรค์ของนักศึกษาปริญญาตรีชั้นปีสุดท้ายสาขาวิชาการศึกษาปฐมวัย มีค่า $PNI_{Modified}$ อยู่ระหว่าง 0.20-0.25 โดยด้านที่มีระดับความต้องการจำเป็นสูงสุด คือ ด้านการคิดลื่นไหล รองลงมา ได้แก่ ด้านการคิดหลายแง่มุม และด้านการคิดสิ่งใหม่ ๆ ตามลำดับ จากผลการศึกษา พบว่า การคิดลื่นไหลเป็นทักษะที่นักศึกษาควรได้รับการพัฒนาเป็นลำดับแรก รองลงมา คือ การคิดหลายแง่มุม และการคิดสิ่งใหม่ ๆ ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงลำดับการพัฒนาเชิงกระบวนการของความคิดสร้างสรรค์ที่เริ่มจากความคล่องแคล่วทางความคิดไปสู่ความสามารถในการมองอย่างหลากหลาย และต่อยอดสู่การสร้างสรรค์สิ่งใหม่อย่างเป็นรูปธรรม

คำสำคัญ: ความสามารถด้านคิดสร้างสรรค์; ความต้องการจำเป็น; นักศึกษาชั้นปีสุดท้าย; การศึกษาปฐมวัย

Abstract

Objectives of this research article were to study the current and ideal state of creative ability and study the needs for creative thinking ability among final-year undergraduate students in Early Childhood Education Faculty of Education at Ramkhamhaeng University. This research was quantitative, collecting data using questionnaires from a sample group of 75 final-year undergraduate students majoring in Early Childhood Education at the Faculty of Education, Ramkhamhaeng University, academic year 2025, using convenience sampling. General data of respondents were analyzed using frequency, percentage, mean, and standard deviation. The current and ideal state of creative thinking ability and the needs for creative ability were analyzed using the Priority Needs Index Modified ($PNI_{Modified}$).

The research results showed that: 1. The overall current state of creative ability among final-year undergraduate students in Early Childhood Education was at a high level ($\bar{X}$=3.92), while the ideal state was at the highest level ($\bar{X}$=4.79). 2. The level of need for creative thinking abilities among final-year undergraduate students in Early Childhood Education had a $PNI_{Modified}$ value between 0.20-0.25. The area with the highest level of need was fluid thinking, followed by multifaceted thinking and innovative thinking, respectively. From the study results,

it was found that fluency thinking was a skill that students should develop first, followed by flexibility thinking and originality thinking. This reflected the process-oriented development sequence of creative thinking, starting from cognitive fluency to the ability to see things from multiple perspectives and further developing into the creation of something new in a tangible way.

Keywords: Creative Thinking Abilities; Essential Needs; Final-Year Students; Early Childhood Education

บทนำ

ในโลกแห่งการเปลี่ยนแปลงทักษะที่ต้องการในศตวรรษที่ 21 มีความสำคัญที่ช่วยให้มนุษย์สามารถประสบความสำเร็จในชีวิตการทำงาน โดยทักษะเหล่านั้นสามารถทำให้มนุษย์สามารถปรับตัวและเติบโตในสังคมได้ในท่ามกลางความเปลี่ยนแปลงที่ไม่หยุดยั้ง ความคิดสร้างสรรค์เป็นหนึ่งในทักษะที่ต้องการในศตวรรษที่ 21 ซึ่งมีความสำคัญและมีคุณค่าต่อนักศึกษาอย่างยิ่ง เพราะการคิดสร้างสรรค์เป็นคุณลักษณะที่ควรได้รับการส่งเสริมและพัฒนาอย่างต่อเนื่อง เพื่อช่วยให้นักศึกษาเกิดการเรียนรู้ด้วยการลงมือปฏิบัติด้วยตนเอง ได้สำรวจ ได้ทดลองค้นคว้า ซึ่งเป็นผลให้นักศึกษาสามารถนำประสบการณ์ทักษะความรู้ ความสามารถไปใช้ในการแก้ปัญหาและสร้างผลผลิตใหม่ ๆ ได้ต่อไป การคิดสร้างสรรค์เป็นความสามารถที่นักศึกษาวิชาเอกการศึกษาปฐมวัยต้องมีเพราะในการทำงานกับเด็กเล็กนั้น ผู้ทำหน้าที่ครูไม่เพียงแต่ทำหน้าที่ส่งต่อความรู้ แต่ยังต้องเป็นผู้สร้างแรงบันดาลใจและผู้ออกแบบประสบการณ์การเรียนรู้ที่ยืดหยุ่น ประโยชน์ของความคิดสร้างสรรค์สำหรับนักศึกษานั้นครอบคลุมทั้งในด้านการพัฒนาการเรียนการสอนและการพัฒนาบุคลิกภาพของวิชาชีพการศึกษาปฐมวัย และถึงแม้คณะศึกษาศาสตร์จะมีระบบการเรียนและการฝึกประสบการณ์วิชาชีพครูที่ไม่ต่างกับมหาวิทยาลัยอื่น แต่มหาวิทยาลัยรามคำแหงยังคงมีบริบทในการเป็นตลาดวิชาซึ่งมีต้นน้ำของการเข้าศึกษาที่แตกต่างจากมหาวิทยาลัยอื่น (มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2569)

การฝึกประสบการณ์วิชาชีพครู หรือ “การฝึกสอน” เป็นช่วงเวลาสำคัญในชั้นปีสุดท้ายที่นักศึกษาระดับปริญญาตรี สาขาวิชาการศึกษาปฐมวัยได้เผชิญกับโลกแห่งความเป็นจริง ซึ่งมักเต็มไปด้วยความท้าทายที่แตกต่างจากตำราเรียน ปัญหาที่พบส่วนใหญ่มักเกิดจากช่องว่างระหว่างทฤษฎีกับการปฏิบัติ และความต้องการที่หลากหลายของเด็กเล็ก นักศึกษาต้องเข้าใจธรรมชาติและความแตกต่างของเด็กแต่ละคน นักศึกษาต้องทำหน้าที่ออกแบบสื่อประกอบการ

จัดกิจกรรม นอกจากนี้นักศึกษาที่มีความคิดสร้างสรรค์ยังสามารถการแก้ปัญหาเฉพาะหน้าในชั้นเรียน โดยต้องเผชิญกับพฤติกรรมของเด็กที่คาดเดาไม่ได้ ซึ่งการมีทักษะการคิดอเนกนัย (Divergent Thinking) จะช่วยให้นักศึกษาสามารถหาทางออกในการจัดการชั้นเรียนได้อย่างเหมาะสมและสร้างสรรค์ แทนที่จะใช้วิธีการบังคับหรือกฎเกณฑ์ที่เข้มงวดเกินไป และการจัดสภาพแวดล้อมการเรียนรู้นักศึกษาสามารถออกแบบหรือจัดมุมประสบการณ์ในห้องเรียนที่สอดคล้องและสัมพันธ์กับสิ่งที่เด็กได้เรียนรู้ กุลยา ตันติผลาชีวะ (2551) ได้ชี้ให้เห็นว่าการจัดกิจกรรมการเรียนรู้สำหรับเด็กปฐมวัยที่มีประสิทธิภาพนั้น ครูต้องสามารถประยุกต์ใช้วัสดุและวิธีการที่หลากหลายเพื่อให้สอดคล้องกับธรรมชาติของเด็ก

การดำเนินงานวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์หลักเพื่อประเมินระดับความสามารถด้านความคิดสร้างสรรค์ของนักศึกษาระดับปริญญาตรี สาขาวิชาการศึกษาปฐมวัย ซึ่งถือเป็นสมรรถนะพื้นฐานสำคัญในการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ที่ยืดหยุ่นและตอบสนองต่อพัฒนาการของเด็กปฐมวัยในยุคสมัยใหม่ คณะผู้วิจัยได้ทำการศึกษาที่มุ่งเน้นไปยังกลุ่มเป้าหมายเฉพาะเจาะจง คือ นักศึกษาชั้นปีสุดท้าย สาขาวิชาการศึกษาปฐมวัย คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง ซึ่งเป็นกลุ่มที่กำลังจะสำเร็จการศึกษาและก้าวเข้าสู่การปฏิบัติหน้าที่วิชาชีพครูอย่างเต็มตัว และเพื่อสะท้อนถึงองค์ความรู้และทักษะที่หล่อหลอมมาตลอดหลักสูตร สำหรับแนวทางการดำเนินงานเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่วางไว้นั้น โดยประเมินความคิดสร้างสรรค์ที่พัฒนาขึ้นตามแนวคิดของ Torrance (1974) และ Guilford (1967) ซึ่งครอบคลุมองค์ประกอบสำคัญ 3 ประการ ได้แก่ ด้านการคิดลื่นไหล ด้านการคิดหลายแง่มุม และด้านการคิดสิ่งใหม่ ๆ ข้อมูลที่ได้จะถูกนำมาวิเคราะห์ด้วยสถิติเชิงพรรณนา เพื่อจำแนกและประเมินระดับศักยภาพในแต่ละมิติอย่างเป็นรูปธรรม อันจะนำไปสู่ข้อเสนอแนะในการพัฒนาหลักสูตรและการเตรียมความพร้อมให้กับว่าที่ครูปฐมวัยให้มีคุณภาพสูงสุดตามมาตรฐานวิชาชีพต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพที่เป็นอยู่และสภาพที่ควรจะเป็นของความสามารถด้านความคิดสร้างสรรค์ของนักศึกษาระดับปริญญาตรีชั้นปีสุดท้าย สาขาวิชาการศึกษาปฐมวัย คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง

2. เพื่อศึกษาความต้องการจำเป็นของความสามารถด้านความคิดสร้างสรรค์ของนักศึกษาระดับปริญญาตรีชั้นปีสุดท้าย สาขาวิชาการศึกษาปฐมวัย คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง

วิธีดำเนินการวิจัย

1. รูปแบบของการวิจัย

การศึกษานี้เป็นการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research)

2. ประชากร และกลุ่มตัวอย่าง

ประชากร คือ นักศึกษาระดับปริญญาตรีชั้นปีสุดท้ายสาขาวิชาการศึกษาปฐมวัยของคณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง ปีการศึกษา 2568 จำนวน 90 คน

กลุ่มตัวอย่าง คือ นักศึกษาระดับปริญญาตรีชั้นปีสุดท้ายสาขาวิชาการศึกษาปฐมวัยของคณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง ปีการศึกษา 2568 โดยใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบสะดวก (Convenience Sampling) และกำหนดขนาดของกลุ่มตัวอย่างด้วยวิธีการคำนวณจากสูตรของ Yamane (1967) เพื่อประมาณค่าสัดส่วนของประชากรกลุ่มตัวอย่างที่ระดับความเชื่อมั่นร้อยละ 95 และใช้ความคลาดเคลื่อนในการสุ่ม (e) ร้อยละ 5 ได้ขนาดกลุ่มตัวอย่างที่เหมาะสมสำหรับการทำศึกษา จำนวน 75 ตัวอย่าง

3. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบสอบถามที่มีองค์ประกอบด้วย 3 ส่วน ได้แก่ 1) สถานภาพส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม 2) สภาพที่เป็นอยู่และสภาพที่ควรจะเป็นของความสามารถด้านคิดสร้างสรรค์ และ 3) ความคิดเห็นและข้อเสนอแนะ โดยคำถามของส่วนที่ 1 มีลักษณะเป็นคำถามปลายปิด แบบสอบถามส่วนที่ 2 เป็นข้อคำถามแบบประมาณค่า (Rating Scale) และส่วนที่ 3 เป็นข้อคำถามแบบปลายเปิด เมื่อสร้างแบบสอบถามฉบับร่างแล้วนำไปตรวจสอบหาความเที่ยงตรงของเนื้อหา (Content Validity) จากผู้เชี่ยวชาญ 3 ท่าน เพื่อคำนวณหาค่าสอดคล้องระหว่างข้อคำถามกับวัตถุประสงค์ของการศึกษา (Index of item objective congruence: IOC) โดยใช้เกณฑ์คัดเลือกข้อคำถามที่มีค่ามากกว่า 0.5 ขึ้นไป ผลการตรวจสอบพบว่า มีค่าดัชนีความสอดคล้องรายข้ออยู่ระหว่าง 0.67-1.00 หลังจากนั้นทำการปรับปรุงนำแบบสอบถามตามข้อแนะนำของผู้เชี่ยวชาญแล้วนำไปทดลอง (Try Out) กับกลุ่มตัวอย่างนักศึกษาคณะศึกษาศาสตร์ที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่างจำนวน 30 คน เพื่อวิเคราะห์หาความเชื่อมั่น

(Reliability) ของแบบสอบถามทั้งฉบับ ด้วยค่า Cronbach Alpha Coefficient ที่มีค่าเท่ากับหรือมากกว่า 0.70 แสดงว่าแบบสอบถามมีค่าความเชื่อมั่นเพียงพอสามารถนำไปวิเคราะห์ข้อมูลได้ สำหรับผลการวิเคราะห์แบบสอบถามทั้งฉบับมีค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ 0.951

4. การเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูลโดยแบบสอบถามจากกลุ่มตัวอย่างที่กำหนดผ่านแบบสอบถามในรูปแบบกระดาษ จำนวน 75 ชุด จากนั้นนำแบบสอบถามที่ได้มาตรวจสอบความสมบูรณ์ของข้อมูลว่ามีความครบถ้วน ถูกต้อง และมีจำนวนที่เพียงพอ ก่อนนำไปใช้ในการวิเคราะห์ผลการวิจัยต่อไป

5. การวิเคราะห์ข้อมูล และสถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

วิเคราะห์ข้อมูลข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถามด้วยค่าสถิติการแจกแจงความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน โดยเกณฑ์การแปลความหมายค่าเฉลี่ยแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) 5 ระดับ ของ บุญชม ศรีสะอาด (2539) ดังนี้

ค่าเฉลี่ย 4.21 – 5.00 หมายถึง มากที่สุด

ค่าเฉลี่ย 3.41 – 4.20 หมายถึง มาก

ค่าเฉลี่ย 2.61 – 3.40 หมายถึง ปานกลาง

ค่าเฉลี่ย 1.81 – 2.60 หมายถึง น้อย

ค่าเฉลี่ย 1.00 – 1.80 หมายถึง น้อยที่สุด

วิเคราะห์หาสภาพที่เป็นอยู่และสภาพที่ควรจะเป็นของความสามารถด้านคิดสร้างสรรค์และประเมินความต้องการจำเป็นของความสามารถด้านความคิดสร้างสรรค์ด้วย Priority Needs Index Modified ($PNI_{Modified}$) (สุวิมล ว่องวาณิช, 2558)

ผลการวิจัย

ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม จากกลุ่มตัวอย่างนักศึกษาระดับปริญญาตรีชั้นปีสุดท้าย สาขาวิชาการศึกษาปฐมวัย คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง ปีการศึกษา 2568 จำนวน 75 คน พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง จำนวน 73 คน คิดเป็นร้อยละ 97.33 มีอายุระหว่าง 18-43 ปี ทั้งนี้ นักศึกษาส่วนใหญ่มีรูปแบบการเรียน เป็นการเรียนอย่างเดียว จำนวน 42 คน คิดเป็นร้อยละ 56.00 รองลงมาได้แก่ การเรียนและทำงานบางเวลา จำนวน 29 คน คิดเป็นร้อยละ 38.67 และทำงานเต็มเวลา จำนวน 4 คน คิดเป็นร้อยละ 5.33

1. ผลการวิเคราะห์สภาพที่เป็นอยู่และสภาพที่ควรจะเป็นของความสามารถด้านคิดสร้างสรรค์ของนักศึกษาระดับปริญญาตรีชั้นปีสุดท้ายสาขาวิชาการศึกษาปฐมวัย

ตารางที่ 1 ค่าเฉลี่ยและค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของสภาพที่เป็นอยู่และสภาพที่ควรจะเป็นของความสามารถด้านคิดสร้างสรรค์ของนักศึกษาระดับปริญญาตรีชั้นปีสุดท้ายสาขาวิชาการศึกษาปฐมวัย

ความสามารถด้านคิดสร้างสรรค์	สภาพจริงที่เป็นอยู่ (D)			สภาพที่ควรจะเป็น (I)		
	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
1. ด้านการคิดลื่นไหล	3.82	0.59	มาก	4.76	0.41	มากที่สุด
2. ด้านการคิดหลายแง่มุม	3.93	0.60	มาก	4.80	0.37	มากที่สุด
3. ด้านการคิดสิ่งใหม่ ๆ	4.02	0.55	มาก	4.82	0.37	มากที่สุด
ค่าเฉลี่ยรวม	**3.92**		**มาก**	**4.79**		**มากที่สุด**

จากตารางที่ 1 พบว่า สภาพจริงที่เป็นอยู่ของความสามารถด้านคิดสร้างสรรค์ของนักศึกษาระดับปริญญาตรีชั้นปีสุดท้ายสาขาวิชาการศึกษาปฐมวัย คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$=3.92) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า สภาพจริงทุกด้านมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก โดยด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ได้แก่ ด้านการคิดสิ่งใหม่ ๆ ($\bar{X}$=4.02, S.D.=0.55) รองลงมาเป็น ด้านการคิดหลายแง่มุม ($\bar{X}$=3.93, S.D.=0.60) และด้านการคิดลื่นไหล ($\bar{X}$=3.82, S.D.=0.59) ขณะที่ สภาพที่ควรจะเป็น ในภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X}$=4.79) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า สภาพที่ควรจะเป็นทุกด้านมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมากที่สุด โดยด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ได้แก่ ด้านการคิดสิ่งใหม่ ๆ ($\bar{X}$=4.82, S.D.=0.37) รองลงมาเป็น ด้านการคิดหลายแง่มุม ($\bar{X}$=4.80, S.D.=0.37) และด้านการคิดลื่นไหล ($\bar{X}$=4.76, S.D.=0.41) ตามลำดับ

2. ผลการประเมินความต้องการจำเป็นของความสามารถด้านความคิดสร้างสรรค์ของนักศึกษาระดับปริญญาตรีชั้นปีสุดท้าย สาขาวิชาการศึกษาปฐมวัย

ตารางที่ 2 ผลการประเมินความต้องการจำเป็นของความสามารถด้านคิดสร้างสรรค์ของนักศึกษาระดับปริญญาตรีชั้นปีสุดท้ายสาขาวิชาการศึกษาปฐมวัย

ความสามารถด้านคิดสร้างสรรค์	ค่าเฉลี่ยสภาพจริงที่เป็นอยู่ (D)	ค่าเฉลี่ยสภาพที่ควรจะเป็น (I)	$PNI_{Modified}$	ลำดับ
1. ด้านการคิดลื่นไหล	3.82	4.76	0.25	1
2. ด้านการคิดหลายแง่มุม	3.93	4.80	0.22	2
3. ด้านการคิดสิ่งใหม่ ๆ	4.02	4.82	0.20	3
รวม	**3.92**	**4.79**	**0.22**	

จากตารางที่ 2 แสดงผลการวิเคราะห์ลำดับความสำคัญของความต้องการจำเป็นเกี่ยวกับความสามารถด้านคิดสร้างสรรค์ของนักศึกษาระดับปริญญาตรีชั้นปีสุดท้าย สาขาวิชาการศึกษาปฐมวัย คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง พบว่า โดยภาพรวมความสามารถด้านคิดสร้างสรรค์มีค่าดัชนีความต้องการจำเป็น $PNI_{Modified}$ เท่ากับ 0.22 อธิบายได้ว่า อัตราการเปลี่ยนแปลงในเชิงพัฒนาการจากสภาพที่เป็นอยู่ไปยังสภาพที่ควรจะเป็นมีค่าคิดเป็น ร้อยละ 22 เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ค่าดัชนี $PNI_{Modified}$ มีค่าอยู่ระหว่าง 0.20-0.25 โดยด้านที่มีความต้องการจำเป็นสูงสุด คือ ด้านการคิดลื่นไหล รองลงมาเป็น ด้านการคิดหลายแง่มุม และด้านการคิดสิ่งใหม่ ๆ สามารถจำแนกและสรุปได้ ดังนี้

2.1 ด้านการคิดลื่นไหล โดยภาพรวมมีค่าดัชนี $PNI_{Modified}$ เท่ากับ 0.25 เป็นทักษะด้านที่มีความต้องการจำเป็นมากที่สุด และเมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ดัชนี $PNI_{modified}$ มีค่าอยู่ระหว่าง 0.18-0.28 ซึ่งองค์ประกอบของความคิดสร้างสรรค์เป็นบ่อเกิดขององค์ประกอบของความคิดอื่น ๆ ถ้าการคิดลื่นไหลไม่เกิดความคิดอื่น ๆ ก็จะไม่เกิดเช่นกัน พร้อมกันนี้การคิดลื่นไหลยังสะท้อนให้เห็นถึงความจำเป็นในการพัฒนาทักษะดังกล่าวในหลายมิติ ทั้งนี้ การคิดลื่นไหลประกอบด้วยตัวบ่งชี้สำคัญ ได้แก่ ความสามารถในการใช้วลีหรือประโยค และเรียบเรียงถ้อยคำได้อย่างรวดเร็วเพื่อให้ได้ความหมายตามที่ต้องการ ความสามารถในการคิดหาคำที่มีความหมายเหมือนหรือคล้ายคลึงกันได้อย่างหลากหลาย การจัดหมวดหมู่ความคิดอย่างเป็นระบบ การคิดภายใต้ข้อจำกัดของเวลา การดัดแปลงแนวคิดจากสิ่งหนึ่งไปสู่หลายแนวทาง ตลอดจนความสามารถในการปรับเปลี่ยนความคิดให้เหมาะสมกับสถานการณ์ต่าง ๆ ได้อย่าง

รวดเร็ว ซึ่งล้วนสะท้อนถึงความคล่องแคล่วทางความคิด อันเป็นปัจจัยสำคัญต่อการแก้ปัญหาและการใช้ภาษาอย่างมีประสิทธิภาพ

2.2 ด้านการคิดหลายแง่มุม โดยภาพรวมมีค่าดัชนี $PNI_{Modified}$ เท่ากับ 0.22 เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ดัชนี $PNI_{modified}$ มีค่าอยู่ระหว่าง 0.19-0.26 สะท้อนถึงความจำเป็นในการพัฒนาทักษะด้านนี้ในระดับปานกลาง ทั้งนี้ การคิดหลายแง่มุมประกอบด้วยตัวบ่งชี้สำคัญ ได้แก่ ความสามารถในการมองเห็นรายละเอียดในสิ่งที่ผู้อื่นอาจมองข้าม การให้รายละเอียดเพื่อสร้างความชัดเจนของงาน การขยายความคิดหลักให้มีความสมบูรณ์ และเชื่อมโยงความสัมพันธ์ของสิ่งต่าง ๆ ได้อย่างมีความหมาย ตลอดจนการมีจินตนาการและความสามารถในการคิดได้หลากหลายแนวทาง ไม่จำกัดอยู่เพียงวิธีเดียว ในการสร้างสรรค์ ประดิษฐ์ หรือพัฒนาผลงาน นอกจากนี้ ยังรวมถึงความกล้าคิด กล้าลอง และกล้าทดลองแนวคิดของตนเองจนสามารถนำไปสู่ความสำเร็จได้อย่างเป็นรูปธรรม

2.3 ด้านการคิดสิ่งใหม่ ๆ โดยภาพรวมมีค่าดัชนี $PNI_{Modified}$ เท่ากับ 0.20 เป็นทักษะด้านที่มีความต้องการจำเป็นน้อยที่สุด เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ดัชนี $PNI_{modified}$ มีค่าอยู่ระหว่าง 0.16-0.25 ทั้งนี้ การคิดสิ่งใหม่ ๆ ประกอบด้วยตัวบ่งชี้สำคัญ ได้แก่ ความสามารถในการคิดอย่างแปลกใหม่และแตกต่างจากกรอบความคิดเดิม การนำเสนอความคิดอย่างอิสระที่ไม่ยึดติดกับแนวทางของผู้อื่น การคิดอย่างหลากหลายทิศทางเพื่อนำไปสู่การแก้ปัญหาด้วยวิธีการใหม่ ๆ ความสามารถในการสร้างสรรค์ผลงานหรือชิ้นงานที่มีความแตกต่าง ตลอดจนการนำความรู้เดิมมาดัดแปลงและประยุกต์ใช้เพื่อก่อให้เกิดสิ่งใหม่ นอกจากนี้ ยังรวมถึงความสามารถในการสร้างสรรค์แนวคิดที่เป็นประโยชน์ต่อตนเองและสังคมส่วนรวมอย่างมีคุณค่า

อภิปรายผลการวิจัย

จากผลการวิจัยพบประเด็นในการอภิปรายผล ดังนี้

1. ความสามารถด้านคิดสร้างสรรค์ของนักศึกษาระดับปริญญาตรีชั้นปีสุดท้ายสาขาวิชาการศึกษาปฐมวัย คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง ในภาพรวม พบว่า สภาพจริงที่เป็นอยู่ มีค่าเฉลี่ยในระดับมาก ขณะที่สภาพที่ควรจะเป็น มีค่าเฉลี่ยในระดับมากที่สุด โดยทักษะความสามารถด้านคิดสร้างสรรค์ที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดเรียงตามลำดับ ได้แก่ ด้านการคิดสิ่งใหม่ ๆ ด้านการคิดหลายแง่มุม และด้านการคิดลื่นไหล แสดงให้เห็นว่า ระหว่างสภาพจริงที่เป็นอยู่กับสภาพที่ควรจะเป็นยังมีช่องว่างของการพัฒนา (Development Gap) ซึ่งสะท้อนว่า นักศึกษา

ชั้นปีสุดท้ายยังสามารถพัฒนาศักยภาพด้านการคิดสร้างสรรค์ให้สูงขึ้นได้อีก ผลการวิจัยนี้สอดคล้องกับงานวิจัยของ ยงยุทธ มุ่งหมาย และคณะ (2566) เรื่อง การประเมินความต้องการจำเป็นเกี่ยวกับสภาพแวดล้อมทางการเรียนรู้เปิดแบบสร้างสรรค์เป็นฐานเพื่อส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์ของนักศึกษาระดับปริญญาตรี ที่พบว่า องค์ประกอบรูปแบบสภาพแวดล้อมการเรียนรู้เปิดแบบสร้างสรรค์เป็นฐานเพื่อส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์ของนักศึกษาระดับปริญญาตรีด้านสภาพปัจจุบันในภาพรวมอยู่ในระดับมาก และด้านความต้องการจำเป็นในภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด และสอดคล้องกับงานวิจัยของ สิรินทร์ ลัดดากลม บุญเชิดชู (2559) เรื่อง การพัฒนาความสามารถด้านการคิดสร้างสรรค์ของนักศึกษาสาขาวิชาการศึกษาปฐมวัย โดยใช้กระบวนการจัดการเรียนรู้แบบกำกับตนเอง ที่พบว่า ระดับทักษะการปฏิบัติงานที่สะท้อนความคิดสร้างสรรค์ของนักศึกษาสาขาวิชาการศึกษาปฐมวัยอยู่ในระดับมาก โดยด้านความคิดริเริ่ม มีค่าเฉลี่ยสูงสุดรองลงมา คือ ด้านความคิดละเอียดลออ ความคิดคล่องแคล่ว และด้านความคิดยืดหยุ่นตามลำดับ

2. ความต้องการจำเป็นของความสามารถด้านความคิดสร้างสรรค์ของนักศึกษาระดับปริญญาตรีชั้นปีสุดท้ายสาขาวิชาการศึกษาปฐมวัย พบว่า ด้านการคิดลื่นไหล เป็นด้านที่มีดัชนีความต้องการจำเป็นสูงสุด รองลงมาเป็น ด้านการคิดหลายแง่มุม และด้านการคิดสิ่งใหม่ ๆ ผลการศึกษานี้สะท้อนว่า นักศึกษายังมีความต้องการจำเป็นในการพัฒนาความคิดสร้างสรรค์ด้านการคิดลื่นไหลมากที่สุด ซึ่งถ้านักศึกษาไม่สามารถคิดได้หรือคิดออกก็ไม่สามารถคิดในองค์ประกอบอื่นต่อไปได้และการคิดลื่นไหลจึงเป็นทักษะพื้นฐานของการสร้างแนวคิดจำนวนมากในเวลาจำกัด ขณะที่ด้านการคิดสิ่งใหม่ ๆ มีความต้องการจำเป็นต่ำสุด แสดงให้เห็นว่านักศึกษามีศักยภาพในการสร้างแนวคิดใหม่ในระดับหนึ่งแล้ว ทั้งนี้ลำดับดังกล่าวสอดคล้องกับแนวคิดทฤษฎีความคิดสร้างสรรค์ ของ Torrance (1974) ที่มองว่าการคิดลื่นไหลเป็นพื้นฐานสำคัญก่อนพัฒนาไปสู่ความยืดหยุ่นและความคิดริเริ่มใหม่ และผลการวิจัยนี้ยังสอดคล้องกับงานของ อรวรรณ พุดมอญ (2568) เรื่อง พัฒนาทักษะการคิดสร้างสรรค์ตามหลักปัญญา 3 ของบุคลากรโรงเรียนกลุ่มเครือข่ายส่งเสริมประสิทธิภาพที่ 4 จังหวัดปทุมธานี ที่พบว่า ความต้องการจำเป็นด้านทักษะการคิดสร้างสรรค์ของบุคลากรที่มีความสำคัญมากที่สุด เพราะว่า การใช้คำกระตุ้นความคิด ทำให้เกิดความคิดละเอียดลออ คิดสร้างสรรค์สิ่งใหม่ และคิดคล่องแคล่ว ตามลำดับ

องค์ความรู้ใหม่

ภาพที่ 1 องค์ความรู้จากการวิจัย

งานวิจัยนี้ก่อให้เกิดองค์ความรู้ใหม่เกี่ยวกับโครงสร้างและลำดับความสำคัญของความต้องการจำเป็นด้านคิดสร้างสรรค์ของนักศึกษาระดับปริญญาตรีชั้นปีสุดท้าย สาขาวิชาการศึกษาปฐมวัย โดยพบว่า การคิดลื่นไหลเป็นทักษะที่ควรได้รับการพัฒนาเป็นลำดับแรก รองลงมา คือ การคิดหลายแง่มุม และการคิดสิ่งใหม่ ๆ ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงลำดับการพัฒนาเชิงกระบวนการของการคิดสร้างสรรค์ที่เริ่มจากความคล่องแคล่วทางความคิด ไปสู่ความสามารถในการมองอย่างหลากหลาย และต่อยอดสู่การสร้างสรรค์สิ่งใหม่อย่างเป็นรูปธรรม ทั้ง 3 การคิดจึงเป็นองค์ประกอบที่สำคัญของพฤติกรรมของการคิดสร้างสรรค์ จากการประเมินความสามารถด้านความคิดสร้างสรรค์ของนักศึกษาทำให้หลักสูตรศึกษาศาสตรบัณฑิตสาขาวิชาการศึกษาปฐมวัยได้เล็งเห็นถึงความสำคัญในการเริ่มต้นการพัฒนาความสามารถด้านการคิดสร้างสรรค์ของนักศึกษาในรายวิชาและในแต่ละชั้นปีเพื่อให้นักศึกษานำความสามารถด้านคิดสร้างสรรค์ไปใช้ประโยชน์ได้จริงในการปฏิบัติการสอนและในการแก้ปัญหาในชีวิตประจำวันของตนเองทั้งในปัจจุบันและอนาคต

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1. งานวิจัยนี้ชี้ให้เห็นตัวบ่งชี้เชิงพฤติกรรมของแต่ละมิติของความคิดสร้างสรรค์ในบริบทของนักศึกษาสาขาวิชาการศึกษาปฐมวัย โดยมหาวิทยาลัยสามารถนำไปใช้เป็นกรอบแนวทางในการออกแบบการจัดการเรียนรู้และการประเมินผลที่มีความสอดคล้องกัน ทั้งนี้ ควรส่งเสริมการบูรณาการทักษะสำคัญ ได้แก่ ความสามารถในการใช้ภาษา การจัดระบบความคิด และการประยุกต์ใช้ความรู้เดิม เพื่อพัฒนาไปสู่การสร้างสรรค์ผลงานใหม่อย่างมีคุณภาพ

2. ควรกำหนดนโยบายส่งเสริมการพัฒนาความสามารถด้านการคิดสร้างสรรค์ของนักศึกษาสาขาวิชาการศึกษาปฐมวัยอย่างเป็นระบบ โดยบูรณาการทักษะการคิดลื่นไหล การคิดหลายแง่มุม และการคิดสิ่งใหม่ ๆ ไว้ในหลักสูตรการผลิตครูปฐมวัยอย่างชัดเจน พร้อมทั้งสนับสนุนให้มีการออกแบบรายวิชาและกิจกรรมการเรียนรู้ที่เน้นการคิดเชิงสร้างสรรค์เป็นสำคัญ นอกจากนี้ ควรส่งเสริมการพัฒนาศักยภาพอาจารย์ผู้สอนให้มีความรู้ความเข้าใจและสามารถจัดการเรียนการสอนที่เอื้อต่อการกระตุ้นความคิดสร้างสรรค์ของผู้เรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพ รวมถึงจัดสรรทรัพยากรและสภาพแวดล้อมทางการเรียนรู้ที่เหมาะสม เช่น พื้นที่สร้างสรรค์ (Creative Space) สื่อการเรียนรู้ที่หลากหลาย หรือแม้แต่การพัฒนาระบบนิเวศทางการศึกษา

ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการ

1. จากผลการวิจัย พบว่า ค่าเฉลี่ยของทั้งสภาพจริงที่เป็นอยู่กับสภาพที่ควรจะเป็นเรียงตามลำดับ คือ ด้านการคิดสิ่งใหม่ ๆ การคิดหลายแง่มุม และการคิดลื่นไหล สะท้อนว่านักศึกษามีแนวโน้มโดดเด่นในด้านผลลัพธ์ของความคิดสร้างสรรค์ เช่น การสร้างสิ่งใหม่หรือผลงานใหม่ มากกว่ากระบวนการพื้นฐานของการคิด เช่น ความคล่องแคล่วในการคิดหรือการคิดได้อย่างรวดเร็วและต่อเนื่อง ซึ่งอาจเกิดจากการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผลงานหรือชิ้นงาน (Product-Oriented) มากกว่าการฝึกทักษะกระบวนการคิด (Process-Oriented) อย่างเป็นระบบ ดังนั้น มหาวิทยาลัยควรปรับทิศทางการจัดการเรียนการสอนจากการเน้นผลลัพธ์หรือชิ้นงาน ไปสู่การให้ความสำคัญกับการพัฒนากระบวนการคิด โดยกำหนดให้รายวิชาในหลักสูตรบูรณาการกิจกรรมที่ส่งเสริมทักษะพื้นฐานของความคิดสร้างสรรค์ เช่น ความคล่องแคล่วในการคิด ความยืดหยุ่นทางความคิด และการคิดอย่างต่อเนื่อง ควบคู่ไปกับการสร้างผลงาน

2. ผลการวิจัย ค่าดัชนี $PNI_{Modified}$ ที่สะท้อนระดับความต้องการจำเป็นในแต่ละด้านสามารถใช้เป็นข้อมูลพื้นฐานในการกำหนดลำดับความสำคัญในการพัฒนาหลักสูตร การจัด

กิจกรรมการเรียนรู้ และการพัฒนาศักยภาพนักศึกษาสาขาวิชาการศึกษาปฐมวัยให้สอดคล้องกับความต้องการที่แท้จริง

3. การจัดการเรียนการสอนในระดับชั้นเรียน (Classroom Level) ของมหาวิทยาลัยควรออกแบบกิจกรรมที่เน้นการฝึกคิดอย่างหลากหลายและต่อเนื่อง โดยเฉพาะการพัฒนาด้านการคิดลื่นไหลซึ่งเป็นด้านที่มีความต้องการจำเป็นสูงสุด เช่น การใช้เทคนิคการระดมสมอง (Brainstorming) การตั้งคำถามปลายเปิด และการฝึกคิดภายใต้ข้อจำกัดของเวลา ควบคู่กับการส่งเสริมการคิดหลายแง่มุมผ่านกิจกรรมที่เปิดโอกาสให้ผู้เรียนมองปัญหาจากหลายมิติ และการคิดสิ่งใหม่ ๆ ผ่านการสร้างสรรค์ผลงานหรือโครงงาน นอกจากนี้ ควรส่งเสริมให้อาจารย์ผู้สอนใช้วิธีการประเมินที่หลากหลาย เช่น การประเมินระหว่างเรียน (Formative Assessment) การสะท้อนคิด (Reflection) และแฟ้มสะสมงาน (Portfolio) เพื่อให้สามารถติดตามพัฒนาการด้านกระบวนการคิดของผู้เรียนได้อย่างต่อเนื่อง

ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

ควรมีการศึกษารูปแบบหรือแนวทางการจัดการเรียนรู้ที่ส่งผลต่อการพัฒนาความสามารถด้านการคิดสร้างสรรค์ในแต่ละด้านอย่างชัดเจน ขยายขอบเขตการวิจัยไปยังกลุ่มตัวอย่างที่หลากหลาย เช่น นักศึกษาในสาขาอื่น หรือสถาบันการศึกษาอื่น เพื่อเปรียบเทียบและยืนยันผลการศึกษา นอกจากนี้ อาจมีการวิจัยเชิงทดลองหรือกึ่งทดลองเพื่อทดสอบประสิทธิผลของนวัตกรรมหรือกิจกรรมการเรียนรู้ที่พัฒนาขึ้น ตลอดจนศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อความสามารถด้านการคิดสร้างสรรค์ เช่น สภาพแวดล้อมการเรียนรู้ บุคลิกภาพ หรือแรงจูงใจของผู้เรียน เพื่อให้ได้องค์ความรู้ที่ครอบคลุมและสามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้อย่างกว้างขวาง

เอกสารอ้างอิง

กุลยา ตันติผลาชีวะ. (2551). *การจัดกิจกรรมการเรียนรู้สำหรับเด็กปฐมวัย.* กรุงเทพฯ: เบรน-เบส บุ๊ค.

บุญชม ศรีสะอาด. (2539). การแปลผลเมื่อใช้เครื่องมือรวบรวมข้อมูลแบบมาตราส่วนประมาณค่า. *วารสารการวัดผลการศึกษา มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 2*(1), 64-70.

มหาวิทยาลัยรามคำแหง. (2569). *เกี่ยวกับมหาวิทยาลัยและคณะต่าง ๆ ในมหาวิทยาลัยรามคำแหง*. สืบค้น 2 เมษายน 2569, จาก https://www.ru.ac.th/th/firstpage/page?view=AboutUs

ยงยุทธ มุ่งหมาย, ธนดล ภูสีฤทธิ์ และสุทธิพงศ์ หกสุวรรณ. (2566). การประเมินความต้องการจำเป็นเกี่ยวกับสภาพแวดล้อมทางการเรียนรู้เปิดแบบสร้างสรรค์เป็นฐานเพื่อส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์ของนักศึกษา ระดับปริญญาตรี. *วารสารวิชาการธรรมทรรศน์, 23*(3), 233–244.

สุวิมล ว่องวาณิช. (2558). *การวิจัยประเมินความต้องการจำเป็น* (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

สิรินทร์ ลัดดากลม บุญเชิดชู. (2559). การพัฒนาความสามารถด้านการคิดสร้างสรรค์ของนักศึกษาสาขาวิชาการศึกษาปฐมวัย โดยใช้กระบวนการจัดการเรียนรู้แบบกำกับตนเอง, *วารสารวิชาการ Veridian E-Journal Silpakorn University ฉบับภาษาไทย สาขามนุษยศาสตร์ สังคมศาสตร์ และศิลปะ, 9*(2), 1245-1261.

อรวรรณ พุดมอญ. (2568). พัฒนาทักษะการคิดสร้างสรรค์ตามหลักปัญญา 3 ของบุคลากรโรงเรียนกลุ่มเครือข่ายส่งเสริมประสิทธิภาพที่ 4 จังหวัดปทุมธานี. *วารสารปรัชญาปริทรรศน์, 30*(1), 157-176.

Guilford, J. P. (1967). *The nature of human intelligence*. New York: McGraw-Hill Book Company.

Torrance, E. P. (1974). *The Torrance Tests of Creative Thinking*: Norms-Technical Manual. Princeton, NJ: Personal Press.

Yamane, T. (1967). *Elementary Sampling Theory*. New Jersey: Prentice Hall, Inc., Engle Clipps.

บทความวิจัย

การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างการรับรู้ข่าวสารเกณฑ์การประเมิน AUN-QA กับการกำหนดผลลัพธ์การเรียนรู้ตามมาตรฐานคุณวุฒิระดับอุดมศึกษา พ.ศ. 2565 ของบุคลากรมหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี

THE STUDY OF THE RELATIONSHIP BETWEEN THE PERCEPTION OF AUN-QA ASSESSMENT CRITERIA AND THE FORMULATION OF PROGRAM LEARNING OUTCOMES IN ACCORDANCE WITH THE NATIONAL QUALIFICATIONS FRAMEWORK 2022 AMONG PERSONNEL AT RAMBHAI BARNI RAJABHAT UNIVERSITY

เมทยา ปรียานนท์[1], **ภารดี พึ่งสำราญ**[1*], **เหมือนฝัน คงสมแสวง**[1], **บวรสรรค์ เจี่ยดำรง**[1]

Maythaya Preeyanon[1], Paradee Phuengsamran[1*], Muanfun Kongsomsawaeng[1], Bavonsan Chiadamrong[1]

*Corresponding Author E-mail: paradee.p@rbru.ac.th

Received May 28, 2026; Revised July 16, 2026; Accepted July 21, 2026

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1 ศึกษาลักษณะทางประชากรศาสตร์ การรับรู้ข่าวสารเกณฑ์การประเมิน AUN-QA และการกำหนดผลลัพธ์การเรียนรู้ตามมาตรฐานคุณวุฒิระดับอุดมศึกษา พ.ศ. 2565 และ 2 ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างการรับรู้ข่าวสารเกณฑ์การประเมิน AUN-QA กับการกำหนดผลลัพธ์การเรียนรู้ตามมาตรฐานคุณวุฒิระดับอุดมศึกษา พ.ศ. 2565 ของบุคลากรมหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี เป็นการวิจัยเชิงปริมาณ กลุ่มตัวอย่างเป็นบุคลากรมหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี จำนวน 272 คน เก็บรวบรวมข้อมูลจากแบบสอบถาม วิเคราะห์ข้อมูลด้วยสถิติเชิงพรรณนา ได้แก่ ความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และสถิติเชิงอนุมาน ได้แก่ การทดสอบไคสแควร์ และค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ของเพียร์สัน

ผลการวิจัย พบว่า 1 กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง อยู่ในช่วงอายุระหว่าง 40–49 ปี สำเร็จการศึกษาระดับปริญญาโท สถานภาพการทำงานเป็นพนักงานมหาวิทยาลัยสายวิชาการ

[1] คณะนิเทศศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี

[1] Faculty of Communication Arts, Rambhai Barni Rajabhat University

สังกัดสำนักงานอธิการบดี โดยมีระยะเวลาในการทำงานมากกว่า 15 ปี รับรู้ข่าวสารผ่านช่องทางกิจกรรมหรือโครงการอบรมให้ความรู้ที่จัดโดยหน่วยงานภายในมหาวิทยาลัยซึ่งมีความถี่ในการรับรู้ข่าวสาร 1–2 ครั้งต่อสัปดาห์เป็นจำนวนสูงสุด ส่วนผลการเรียนรู้ที่คาดหวังของหลักสูตรเป็นด้านที่ถูกให้ความสำคัญต่อข่าวสารเกณฑ์การประเมิน AUN-QA มากที่สุด การรับรู้ข่าวสารเกี่ยวกับเกณฑ์การประเมิน AUN-QA และการกำหนดผลลัพธ์การเรียนรู้ตามมาตรฐานคุณวุฒิระดับอุดมศึกษา พ.ศ. 2565 มีค่าเฉลี่ย ($\bar{x}$) อยู่ระหว่าง 3.99–4.14 เป็นความสำคัญระดับมาก และ 2 ผลการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างการรับรู้ข่าวสารเกณฑ์การประเมิน AUN-QA กับการกำหนดผลลัพธ์การเรียนรู้ตามมาตรฐานคุณวุฒิระดับอุดมศึกษา พ.ศ. 2565 ของบุคลากรมหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี ผลการทดสอบสมมติฐานข้อที่ 1 และ ข้อที่ 2 พบว่า ระดับการศึกษา สถานภาพ และสังกัดหน่วยงาน มีความสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ 0.05 และสมมติฐานข้อที่ 3 การรับรู้ข่าวสารเกี่ยวกับเกณฑ์การประเมิน AUN-QA มีความสัมพันธ์เชิงบวกกับการกำหนดผลลัพธ์การเรียนรู้ตามมาตรฐานคุณวุฒิระดับอุดมศึกษา พ.ศ. 2565 ($r = 0.91$) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01

คำสำคัญ: การรับรู้ข่าวสาร; เกณฑ์การประเมิน AUN-QA; ผลลัพธ์การเรียนรู้

Abstract

This study aimed to: 1. This quantitative study aimed (1) to examine the demographic characteristics of personnel at Rambhai Barni Rajabhat University, their awareness of the AUN-QA assessment criteria, and their formulation of program learning outcomes in accordance with the Higher Education Qualifications Standards B.E. 2565 (2022); and 2. to investigate the relationship between awareness of the AUN-QA assessment criteria and the formulation of program learning outcomes in accordance with the Higher Education Qualifications Standards B.E. 2565 (2022). The sample consisted of 272 personnel at Rambhai Barni Rajabhat University. Data were collected using a questionnaire and analyzed using descriptive statistics, including frequency, percentage, mean, and standard deviation, and inferential statistics, including the chi-square test and Pearson's correlation coefficient.

The findings revealed that 1. most respondents were female, aged 40–49 years, held a master's degree, worked as academic staff, were affiliated with the Office of the President, and had more than 15 years of work experience. The most

commonly reported source of information was activities or training programs organized by internal university units, and the most common frequency of exposure was one to two times per week. The program's expected learning outcomes were the component of the AUN-QA assessment criteria rated as most important. The mean scores for awareness of the AUN-QA assessment criteria and the formulation of program learning outcomes in accordance with the Higher Education Qualifications Standards B.E. 2565 (2022) ranged from 3.99 to 4.14, indicating high levels for both variables. 2. The tests of Hypotheses 1 and 2 found statistically significant relationships involving educational level, employment status, and organizational affiliation ($p < .05$). Hypothesis 3 indicated that awareness of the AUN-QA assessment criteria was positively correlated with the formulation of program learning outcomes in accordance with the Higher Education Qualifications Standards B.E. 2565 (2022) ($r = .91$, $p < .01$).

Keywords: Information Perception; AUN-QA Assessment Criteria; Learning Outcomes

บทนำ

ประกาศคณะกรรมการมาตรฐานการอุดมศึกษา (2565) นำเกณฑ์การประเมินตามกรอบ AUN-QA (ASEAN University Network Quality Assurance) ซึ่งเป็นมาตรฐานที่ใช้ในการยกระดับคุณภาพการศึกษาในมหาวิทยาลัยในกลุ่มประเทศอาเซียนมาใช้ เพื่อส่งเสริมการจัดการศึกษาระดับอุดมศึกษาในภูมิภาคอาเซียนให้เป็นมาตรฐานเดียวกันและมีการปรับปรุงพัฒนาคุณภาพอย่างต่อเนื่อง (กัญคดา อนุวงศ์ และคณะ, 2563) จากเกณฑ์รุ่นที่ 1.0 มาจนถึงรุ่นที่ 4.0 ในปัจจุบันมหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี เป็นหนึ่งในสถาบันการศึกษาที่ต้องดำเนินการตามเกณฑ์นี้

อย่างไรก็ตาม ยังพบว่าการรับรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับข้อมูลข่าวสารของผู้ที่นำเกณฑ์ไปประยุกต์ใช้อาจมีความคลาดเคลื่อนในหลายประเด็น ซึ่งอาจส่งผลต่อประสิทธิภาพในการดำเนินงานและการตีความเกณฑ์การประเมินให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ (กัญคดา อนุวงศ์ และคณะ, 2563) ขณะที่เกณฑ์การประเมิน AUN-QA ได้ถูกปรับปรุงปรุงอย่างต่อเนื่อง ระบบล่าสุดที่ใช้ในปัจจุบันคือ AUN-QA Version 4.0 ฉบับ 2020 (วรรณภัทรพร สิริโพธิ์แก้ว และคณะ, 2565) ในระดับหลักสูตรประกอบด้วยเกณฑ์ 8 เกณฑ์ (ASEAN University Network, 2020) หลักการสำคัญของเกณฑ์ AUN-QA เป็นการมุ่งเน้นให้เกิดการจัดการศึกษาแบบมุ่งเน้นผลลัพธ์การเรียนรู้ (Outcome-Based Learning : OBE) อย่างเป็นระบบ (ปาริชาติ

บัวเจริญ และประภัสสร สมสถาน, 2565) โดยในปี พ.ศ. 2565 ประเทศไทยได้ประกาศใช้มาตรฐานคุณวุฒิระดับอุดมศึกษาใหม่ มุ่งเน้นที่การสร้างผลลัพธ์การเรียนรู้ (Program Learning Outcomes: PLOs) ที่มีคุณภาพตามความต้องการ ข้อกำหนดของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียต่อหลักสูตรตามประกาศคณะกรรมการมาตรฐานการอุดมศึกษาเรื่อง รายละเอียดผลลัพธ์การเรียนรู้ตามมาตรฐานคุณวุฒิระดับอุดมศึกษา พ.ศ. 2565 ข้อ 4 ที่ได้ระบุสาระของผลลัพธ์การเรียนรู้ตามคุณวุฒิแต่ละระดับ ต้องสอดคล้องกับอัตลักษณ์ของหลักสูตร สถาบันอุดมศึกษา วิชาชีพ ประเทศชาติ และบริบทโลก อย่างน้อย 4 ด้าน ได้แก่ ความรู้ (Knowledge) ทักษะ (Skills) จริยธรรม (Ethics) ลักษณะบุคคล (Character) (ประกาศคณะกรรมการมาตรฐานการอุดมศึกษา, 2565) จากปัญหาข้างต้นของผู้ใช้งานจึงเป็นมุมมองที่น่าสนใจสำหรับการศึกษาวิจัยต่อยอด ด้านการรับรู้ข้อมูลข่าวสารที่เกี่ยวข้องกับเกณฑ์การประเมินดังกล่าว เพราะหากมองในบริบทสถาบันการศึกษากลุ่มราชภัฏ เกณฑ์การประเมินข้างต้นถือว่าเป็นระบบการประเมินคุณภาพการศึกษาที่ค่อนข้างใหม่ ผู้นำไปใช้อาจมีมโนทัศน์ที่คลาดเคลื่อนเกี่ยวกับข่าวสารเกณฑ์การประเมิน หรืออาจนำไปสู่เจตคติเชิงลบ ลดความมุ่งมั่นในการดำเนินงานด้านประกันคุณภาพให้เป็นไปในมาตรฐานเดียวกัน

จากบริบทของการนำเกณฑ์การประเมิน AUN-QA และมาตรฐานคุณวุฒิระดับอุดมศึกษา พ.ศ. 2565 ไปใช้ในมหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี จึงเป็นประเด็นที่น่าสนใจในการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างการรับรู้ข่าวสารเกี่ยวกับเกณฑ์การประเมิน AUN-QA กับการกำหนดผลลัพธ์การเรียนรู้ของบุคลากร ซึ่งจะช่วยเติมเต็มองค์ความรู้ในบริบทดังกล่าว คณะผู้วิจัยจึงมุ่งศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างการรับรู้ข่าวสารเกี่ยวกับเกณฑ์การประเมิน AUN-QA ของบุคลากรในมหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณีกับการกำหนดผลลัพธ์การเรียนรู้ตามมาตรฐานคุณวุฒิระดับอุดมศึกษา พ.ศ. 2565 เพื่อเป็นข้อมูลพื้นฐานในการพัฒนาการจัดการเรียนการสอน การพัฒนาหลักสูตร และการสื่อสารองค์กร อันจะนำไปสู่การดำเนินงานด้านการประกันคุณภาพการศึกษาให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาลักษณะทางประชากรศาสตร์ ระดับการรับรู้ข่าวสารเกี่ยวกับเกณฑ์การประเมิน AUN-QA และระดับการกำหนดผลลัพธ์การเรียนรู้ตามมาตรฐานคุณวุฒิระดับอุดมศึกษา พ.ศ. 2565 ของบุคลากรมหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี

2. เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างการรับรู้ข่าวสารเกณฑ์การประเมิน AUN-QA กับการกำหนดผลลัพธ์การเรียนรู้ตามมาตรฐานคุณวุฒิระดับอุดมศึกษา พ.ศ. 2565 ของบุคลากรมหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี

วิธีดำเนินการวิจัย

1. รูปแบบของการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research)

2. ประชากร กลุ่มตัวอย่าง

เป็นบุคลากรมหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณีเป็นประชากร กลุ่มตัวอย่างจำนวน 272 คน กำหนดขนาดตัวอย่างด้วยสูตรของทาโร ยามาเน่ (Taro Yamane, 1973) และใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบบังเอิญ (Convenience Sampling) เนื่องจากข้อจำกัดด้านการเข้าถึงกลุ่มตัวอย่างและความสะดวกในการเก็บรวบรวมข้อมูล

3. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เป็นแบบสอบถาม ซึ่งผ่านการตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหา (IOC) โดยผู้เชี่ยวชาญ และนำไปทดลองใช้ (Pre-test) กับกลุ่มที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่างจำนวน 30 คน เพื่อทดสอบความเชื่อมั่นของเครื่องมือ ก่อนนำมาวิเคราะห์หาค่าสัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบาค (Cronbach's alpha) ได้เท่ากับ 0.98 แสดงว่าแบบสอบถามมีความน่าเชื่อถือในระดับสูง สำหรับการวัดตัวแปรใช้แบบสอบถามมาตราส่วนประมาณค่าแบบลิเคิร์ต (Likert Scale) 5 ระดับ (Likert, R., 1932) พร้อมกำหนดเกณฑ์การแปลผลค่าเฉลี่ยและการแปลความหมายค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ใช้เกณฑ์ของบุญศรี พรหมมาพันธุ์ (2561)

4. การเก็บรวบรวมข้อมูล

ดำเนินการโดยแจกแบบสอบถามแก่กลุ่มตัวอย่าง พร้อมชี้แจงวัตถุประสงค์การวิจัยและการรักษาความลับของข้อมูล จากนั้นตรวจสอบความสมบูรณ์ของแบบสอบถามก่อนนำไปวิเคราะห์ข้อมูล

5. การวิเคราะห์ข้อมูลและสถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้ศึกษาประมวลผลข้อมูลโดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูป ใช้สถิติเชิงพรรณนาวิเคราห์สำหรับข้อมูลส่วนบุคคล พฤติกรรมการรับรู้ข่าวสาร การรับรู้ข่าวสารเกณฑ์การประเมิน AUN-QA และการกำหนดผลลัพธ์การเรียนรู้ตามมาตรฐานคุณวุฒิระดับอุดมศึกษา พ.ศ. 2565 ใช้ค่าความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน และสถิติเชิงอนุมาน ได้แก่ การทดสอบไคสแควร์ และค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ของเพียร์สัน เพื่อทดสอบสมมติฐานการวิจัย

ผลการวิจัย

1. แบ่งการนำเสนอผลการวิเคราะห์ออกเป็น 3 ตอน ได้แก่ (1) ข้อมูลประชากรศาสตร์ของผู้ตอบแบบสอบถาม (2) พฤติกรรมการรับรู้ข่าวสารเกี่ยวกับเกณฑ์การประเมิน AUN-QA และ (3) ปัจจัยการรับรู้ข่าวสารเกี่ยวกับเกณฑ์การประเมิน AUN-QA และการกำหนดผลลัพธ์การเรียนรู้ตามมาตรฐานคุณวุฒิระดับอุดมศึกษา พ.ศ. 2565

ภาพรวมกลุ่มตัวอย่างบุคลากรมหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี จำนวน 272 คน พบว่า ส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง ร้อยละ 67.3 และเพศชาย ร้อยละ 32.7 โดยอยู่ในช่วงอายุ 40–49 ปี มากที่สุด (ร้อยละ 48.9) รองลงมาคือช่วงอายุ 30–39 ปี (ร้อยละ 22.8) และ 50–59 ปี (ร้อยละ 22.4) ด้านระดับการศึกษา ส่วนใหญ่สำเร็จการศึกษาระดับปริญญาโท ร้อยละ 50.7 รองลงมาคือปริญญาตรี ร้อยละ 30.9 และปริญญาเอก ร้อยละ 17.3 สำหรับสถานภาพการทำงาน ส่วนใหญ่เป็นพนักงานมหาวิทยาลัยสายวิชาการ ร้อยละ 52.6 รองลงมาคือสายสนับสนุน ร้อยละ 40.4 และผู้บริหาร ร้อยละ 7.0 เมื่อพิจารณาตามสังกัดหน่วยงาน พบว่า ส่วนใหญ่อยู่ในสังกัดสำนักงานอธิการบดี ร้อยละ 15.8 รองลงมาคือคณะวิทยาการจัดการ ร้อยละ 12.9 และคณะพยาบาลศาสตร์ ร้อยละ 11.8 ด้านระยะเวลาในการทำงาน ส่วนใหญ่มีอายุงานมากกว่า 15 ปี ร้อยละ 36.4 รองลงมาคือ 11–15 ปี ร้อยละ 24.6 และ 6–10 ปี ร้อยละ 20.6 ตามลำดับ

ผลการวิเคราะห์พฤติกรรมการรับรู้ข่าวสารเกี่ยวกับเกณฑ์การประเมิน AUN-QA พบว่า ช่องทางการรับรู้ข่าวสารที่ผู้ตอบแบบสอบถามเลือกมากที่สุด 3 อันดับแรก ได้แก่ (1) กิจกรรมหรือโครงการอบรมให้ความรู้ที่จัดโดยหน่วยงานภายในมหาวิทยาลัย จำนวน 166 คน (ร้อยละ 61.5) (2) ระบบสารบรรณอิเล็กทรอนิกส์ (E-Docs) จำนวน 92 คน (ร้อยละ 34.1) และ (3) เว็บไซต์ของมหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี (RBRU) จำนวน 83 คน (ร้อยละ 30.7) สำหรับความถี่ในการรับรู้ข่าวสาร พบว่าผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่รับรู้ข่าวสาร 1–2 ครั้งต่อสัปดาห์ จำนวน 132 คน (ร้อยละ 48.5) รองลงมาคือ 5–6 ครั้งต่อสัปดาห์ จำนวน 46 คน (ร้อยละ 16.9) และอื่น ๆ จำนวน 39 คน (ร้อยละ 14.4) โดยผู้ตอบในกลุ่มอื่น ๆ ส่วนใหญ่ระบุในทิศทางเดียวกันว่า มักได้รับทราบข่าวสารล่วงหน้า และเมื่อมีกิจกรรมหรือโครงการจะเข้าร่วมตามที่หน่วยงานต้นสังกัดแจ้งให้ทราบ

ส่วนด้านการให้ความสำคัญกับข่าวสารเกณฑ์การประเมิน AUN-QA พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามให้ความสำคัญกับผลการเรียนรู้ที่คาดหวังของหลักสูตร มากที่สุด รองลงมาคือ ผลผลิตและผลิตลัพธ์ และแนวทางการจัดการเรียนการสอน เป็นลำดับที่ 3

ผลการวิเคราะห์ปัจจัยการรับรู้ข่าวสารเกี่ยวกับเกณฑ์การประเมิน AUN-QA และการกำหนดผลลัพธ์การเรียนรู้ตามมาตรฐานคุณวุฒิระดับอุดมศึกษา พ.ศ. 2565 พบว่า ภาพรวมมีค่าเฉลี่ยอยู่ระหว่าง 3.99–4.14 อยู่ในระดับมาก โดยด้านการรับรู้ข่าวสารเกี่ยวกับเกณฑ์ AUN-

QA ผู้ตอบแบบสอบถามให้ความสำคัญมากที่สุดในประเด็นการมอบหมายภาระงานให้บุคลากรสายวิชาการสอดคล้องกับคุณวุฒิและความเชี่ยวชาญ ($\bar{x}$ = 4.14, SD = 0.79) รองลงมาคือความสอดคล้องของผลการเรียนรู้ที่คาดหวังกับอัตลักษณ์ของมหาวิทยาลัย/คณะ/สาขาวิชา ($\bar{x}$ = 4.13, SD = 0.76) และการประเมินผลผู้เรียนที่มีความถูกต้อง ยุติธรรม และเชื่อถือได้ ($\bar{x}$ = 4.12, SD = 0.76)

ส่วนการกำหนดผลลัพธ์การเรียนรู้ตามมาตรฐานคุณวุฒิระดับอุดมศึกษา พ.ศ. 2565 พบว่า ทุกด้านอยู่ในระดับมาก โดยด้านลักษณะบุคคลได้รับค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ ผู้เรียนมีบุคลิกภาพเหมาะสมตามมาตรฐานคุณวุฒิระดับอุดมศึกษา ($\bar{x}$ = 4.12, SD = 0.79) รองลงมาคือด้านความรู้ ที่เน้นการเรียนรู้จากประสบการณ์และการนำความรู้ไปประยุกต์ใช้ในการประกอบอาชีพและการดำรงชีวิตในสังคม ($\bar{x}$ = 4.07, SD = 0.77–0.78) ขณะที่ด้านทักษะและจริยธรรมมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมากเช่นกัน ($\bar{x}$ = 4.06) สะท้อนให้เห็นถึงความสำคัญของการพัฒนาผู้เรียนอย่างรอบด้านตามแนวทาง Outcome-Based Education (OBE) และเกณฑ์ AUN-QA

โดยรวมบุคลากรมีการรับรู้ข่าวสารเกี่ยวกับเกณฑ์ AUN-QA และการกำหนดผลลัพธ์การเรียนรู้อยู่ในระดับมาก โดยใช้ช่องทางหลักคือการอบรมภายในมหาวิทยาลัย และให้ความสำคัญต่อผลการเรียนรู้และองค์ประกอบด้านผลลัพธ์การเรียนรู้ของหลักสูตรในระดับสูง

2. การวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างการรับรู้ข่าวสารเกี่ยวกับเกณฑ์การประเมิน AUN-QA กับการกำหนดผลลัพธ์การเรียนรู้ตามมาตรฐานคุณวุฒิระดับอุดมศึกษา พ.ศ. 2565 ผลการวิจัยพบว่า ลักษณะทางประชากรศาสตร์บางปัจจัย ได้แก่ ระดับการศึกษา สถานภาพ และสังกัดหน่วยงาน มีความสัมพันธ์กับทั้งการรับรู้ข่าวสาร AUN-QA และการกำหนดผลลัพธ์การเรียนรู้ตามมาตรฐานคุณวุฒิ พ.ศ. 2565 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ขณะที่เพศ อายุ และระยะเวลาการทำงานไม่มีความสัมพันธ์ในทั้งสองกรณี นอกจากนี้ พบว่าการรับรู้ข่าวสาร AUN-QA มีความสัมพันธ์เชิงบวกระดับสูงกับการกำหนดผลลัพธ์การเรียนรู้ตามมาตรฐานคุณวุฒิ พ.ศ. 2565 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ซึ่งมีรายละเอียดผลการทดสอบสมมติฐานการวิจัยทั้ง 3 ข้อ ได้ดังนี้

สมมติฐานข้อที่ 1 ลักษณะทางประชากรศาสตร์ ได้แก่ เพศ อายุ ระดับการศึกษา สถานภาพ สังกัดหน่วยงาน และระยะเวลาการทำงานของบุคลากรมหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี มีความสัมพันธ์กับการรับรู้ข่าวสารเกณฑ์การประเมิน AUN-QA มีรายละเอียดดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 ผลการทดสอบความสัมพันธ์ระหว่างลักษณะทางประชากรศาสตร์กับการรับรู้ข่าวสารเกี่ยวกับเกณฑ์การประเมิน AUN-QA

สมมติฐานการวิจัย (Hypothesis)	p-value	ผลลัพธ์
$H_{1.1}$ เพศมีความสัมพันธ์กับการรับรู้ข่าวสารเกณฑ์การประเมิน AUN-QA	0.73	ไม่มีความสัมพันธ์
$H_{1.2}$ อายุมีความสัมพันธ์กับการรับรู้ข่าวสารเกณฑ์การประเมิน AUN-QA	0.16	ไม่มีความสัมพันธ์
$H_{1.3}$ ระดับการศึกษาความสัมพันธ์กับการรับรู้ข่าวสารเกณฑ์การประเมิน AUN-QA	0.00	มีความสัมพันธ์
$H_{1.4}$ สถานภาพความสัมพันธ์กับการรับรู้ข่าวสารเกณฑ์การประเมิน AUN-QA	0.00	มีความสัมพันธ์
$H_{1.5}$ หน่วยงานความสัมพันธ์กับการรับรู้ข่าวสารเกณฑ์การประเมิน AUN-QA	0.00	มีความสัมพันธ์
$H_{1.6}$ ระยะเวลาการทำงานความสัมพันธ์กับการรับรู้ข่าวสารเกณฑ์การประเมิน AUN-QA	0.24	ไม่มีความสัมพันธ์

จากตารางที่ 1 สรุปผลการทดสอบสมมติฐาน ลักษณะทางประชากรศาสตร์มีความสัมพันธ์กับการรับรู้ข่าวสารเกณฑ์การประเมิน AUN-QA พบว่า เพศ (p-value = 0.73), อายุ (p-value = 0.16) และ ระยะเวลาทำงาน (p-value = 0.24) ไม่มีความสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญ ขณะที่ระดับการศึกษา (p-value = 0.00), สถานภาพ (p-value = 0.00), สังกัดหน่วยงาน (p-value = 0.00) พบว่า มีความสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ 0.05

สมมติฐานข้อที่ 2 ลักษณะทางประชากรศาสตร์ ได้แก่ เพศ อายุ ระดับการศึกษา สถานภาพ สังกัดหน่วยงาน และระยะเวลาการทำงานของบุคลากรมหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี มีความสัมพันธ์กับการกำหนดผลลัพธ์การเรียนรู้ตามมาตรฐานคุณวุฒิระดับอุดมศึกษา พ.ศ. 2565 มีรายละเอียดดังตารางที่ 2

ตารางที่ 2 ผลการทดสอบความสัมพันธ์ระหว่างลักษณะทางประชากรศาสตร์กับการกำหนดผลลัพธ์การเรียนรู้ตามมาตรฐานคุณวุฒิระดับอุดมศึกษา พ.ศ. 2565

สมมติฐานการวิจัย (Hypothesis)	p-value	ผลลัพธ์
$H_{2.1}$ เพศมีความสัมพันธ์กับการกำหนดผลลัพธ์การเรียนรู้ตามมาตรฐานคุณวุฒิระดับอุดมศึกษา พ.ศ. 2565	0.29	ไม่มีความสัมพันธ์
$H_{2.2}$ อายุมีความสัมพันธ์กับการกำหนดผลลัพธ์การเรียนรู้ตามมาตรฐานคุณวุฒิระดับอุดมศึกษา พ.ศ. 2565	0.41	ไม่มีความสัมพันธ์
$H_{2.3}$ ระดับการศึกษาความสัมพันธ์กับการกำหนดผลลัพธ์การเรียนรู้ตามมาตรฐานคุณวุฒิระดับอุดมศึกษา พ.ศ. 2565	0.04	มีความสัมพันธ์
$H_{2.4}$ สถานภาพความสัมพันธ์กับการกำหนดผลลัพธ์การเรียนรู้ตามมาตรฐานคุณวุฒิระดับอุดมศึกษา พ.ศ. 2565	0.00	มีความสัมพันธ์
$H_{2.5}$ หน่วยงานความสัมพันธ์กับการกำหนดผลลัพธ์การเรียนรู้ตามมาตรฐานคุณวุฒิระดับอุดมศึกษา พ.ศ. 2565	0.00	มีความสัมพันธ์
$H_{2.6}$ ระยะเวลาการทำงานความสัมพันธ์กับการกำหนดผลลัพธ์การเรียนรู้ตามมาตรฐานคุณวุฒิระดับอุดมศึกษา พ.ศ. 2565	0.09	ไม่มีความสัมพันธ์

จากตารางที่ 2 สรุปผลการทดสอบสมมติฐาน ลักษณะทางประชากรศาสตร์มีความสัมพันธ์กับการกำหนดผลลัพธ์การเรียนรู้ตามมาตรฐานคุณวุฒิระดับอุดมศึกษา พ.ศ. 2565 พบว่า เพศ (p-value = 0.29), อายุ (p-value = 0.41) และ ระยะเวลาทำงาน (p-value = 0.09) ไม่มีความสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญ ขณะที่ ระดับการศึกษา (p-value = 0.04), สถานภาพ (p-value = 0.00) และสังกัดหน่วยงาน (p-value = 0.00) พบว่า มีความสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ 0.05

สมมติฐานข้อที่ 3 การรับรู้ข่าวสารการรับรู้ข่าวสารเกณฑ์การประเมิน AUN-QA ของบุคลากรมหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี มีความสัมพันธ์กับการกำหนดผลลัพธ์การเรียนรู้ตามมาตรฐานคุณวุฒิระดับอุดมศึกษา พ.ศ. 2565 มีรายละเอียดดังตารางที่ 3

ตารางที่ 3 ผลการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างการรับรู้ข่าวสารเกี่ยวกับเกณฑ์การประเมิน AUN-QA กับการกำหนดผลลัพธ์การเรียนรู้ตามมาตรฐานคุณวุฒิระดับอุดมศึกษา พ.ศ. 2565

สมมติฐานการวิจัย (Hypothesis)	Pearson Correlation	p-value	ผลลัพธ์
H_3 การรับรู้ข่าวสารเกณฑ์การประเมิน AUN -QA ของบุคลากรมหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี มีความสัมพันธ์กับการกำหนดผลลัพธ์การเรียนรู้ตามมาตรฐานคุณวุฒิระดับอุดมศึกษา พ.ศ. 2565	0.91**	0.00	มีความสัมพันธ์

จากตารางที่ 3 สรุปได้ว่า การรับรู้ข่าวสารเกี่ยวกับเกณฑ์การประเมิน AUN-QA ของบุคลากรมหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณีมีความสัมพันธ์เชิงบวกกับการกำหนดผลลัพธ์การเรียนรู้ตามมาตรฐานคุณวุฒิระดับอุดมศึกษา พ.ศ. 2565 เป็นความสัมพันธ์ระดับสูง (r = 0.91) โดยมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01

อภิปรายผลการวิจัย

1. การให้ความสำคัญต่อข่าวสารเกณฑ์การประเมิน AUN-QA ใน 8 เกณฑ์หลัก ได้ให้ความสำคัญกับ ผลการเรียนรู้ที่คาดหวังของหลักสูตร มากที่สุด รองลงมาคือ ผลผลิตและผลลัพธ์ และ แนวทางการจัดการเรียนการสอน ตามลำดับ สะท้อนว่าการรับรู้ข่าวสารของบุคลากรมีแนวโน้มสอดคล้องกับแกนสำคัญของเกณฑ์การประเมิน AUN-QA Version 4.0 ที่เน้นออกแบบโปรแกรมของหลักสูตรและผลลัพธ์เป็นสำคัญ ส่วนการกำหนดผลลัพธ์การเรียนรู้ตามมาตรฐานคุณวุฒิระดับอุดมศึกษา พ.ศ. 2565 พบว่า โดยรวมอยู่ในระดับมาก และเมื่อพิจารณารายด้าน ได้แก่ ความรู้ ทักษะ จริยธรรม และลักษณะบุคคล ต่างมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมากเช่นกัน โดยเฉพาะประเด็นที่เน้นการเรียนรู้จากประสบการณ์ การฝึกฝนจนเกิดทักษะ ความเป็นผู้มีคุณธรรม และการพัฒนาบุคลิกภาพ ลักษณะบุคคลให้เหมาะสม ได้สอดคล้องกับแนวคิดของมาตรฐานคุณวุฒิระดับอุดมศึกษา พ.ศ. 2565 ที่กำหนดให้ผลลัพธ์การเรียนรู้ครอบคลุมหลายมิติ มิใช่จำกัดเฉพาะความรู้เชิงเนื้อหาเท่านั้น

2. แบ่งตามสมมติฐาน ดังนี้

การทดสอบสมมติฐานข้อที่ 1 พบว่า เพศและอายุไม่มีความสัมพันธ์กับการรับรู้ข่าวสารเกี่ยวกับเกณฑ์การประเมิน AUN-QA อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ขณะที่ระดับการศึกษา

สถานภาพ และสังกัดหน่วยงานมีความสัมพันธ์กับการรับรู้ข่าวสารเกี่ยวกับเกณฑ์การประเมิน AUN-QA อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ข้อค้นพบดังกล่าวสอดคล้องกับแนวคิดลักษณะทางประชากรศาสตร์ที่เสนอว่า คุณลักษณะของบุคคลที่แตกต่างกันสามารถอธิบายความแตกต่างด้านการรับรู้ การตีความ และการตอบสนองต่อข้อมูลข่าวสารได้ โดยเฉพาะคุณลักษณะที่สะท้อนทุนความรู้ ประสบการณ์ และบทบาทหน้าที่ในองค์กร (ยุบล เบ็ญจรงค์กิจ, 2542; ปรมะ สตะเวทิน, 2546) กล่าวคือ บุคลากรที่มีระดับการศึกษาสูงกว่า หรืออยู่ในสถานภาพหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการขับเคลื่อนงานด้านวิชาการและงานประกันคุณภาพ มีแนวโน้มเข้าถึงข่าวสารที่เกี่ยวข้องได้มากกว่า และสามารถทำความเข้าใจสาระของเกณฑ์ได้ลึกซึ้งกว่า ทำนองเดียวกับการศึกษาของสมภพ มูฮัมหมัด (2561) ที่พบว่า อายุ หน่วยงานที่สังกัด ตำแหน่งงาน และอายุงาน มีระดับการรับรู้การประกันคุณภาพการศึกษาที่แตกต่างกัน ส่วน เพศ มีระดับการรับรู้การประกันคุณภาพการศึกษาไม่แตกต่างกัน ทั้งนี้อาจเป็นเพราะมหาวิทยาลัยมีระบบการสื่อสารข่าวสารที่ครอบคลุมและเข้าถึงบุคลากรทุกกลุ่มอย่างเท่าเทียม ไม่ว่าจะเป็นเพศหรือช่วงอายุใด อีกทั้งการดำเนินงานด้าน AUN-QA เป็นภารกิจร่วมของทุกหน่วยงาน ทำให้บุคลากรได้รับข้อมูลข่าวสารและแนวทางการดำเนินงานในลักษณะเดียวกัน จึงไม่พบความแตกต่างของการรับรู้ระหว่างเพศและช่วงอายุ

การทดสอบสมมติฐานข้อที่ 2 พบว่า ระดับการศึกษา สถานภาพ และสังกัดหน่วยงานมีความสัมพันธ์กับการกำหนดผลลัพธ์การเรียนรู้ตามมาตรฐานคุณวุฒิระดับอุดมศึกษา พ.ศ. 2565 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ขณะที่ เพศและอายุไม่มีความสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ สอดคล้องกับข้อเสนอของปรมะ สตะเวทิน (2546) ที่ชี้ว่าคุณลักษณะเฉพาะส่วนบุคคลมีอิทธิพลต่อการทำความเข้าใจและการสื่อสารในสถานการณ์ที่แตกต่างกัน และเป็นไปในทิศทางเดียวกับการศึกษาของเพ็ญศรี จึงธนาเจริญเลิศ และภัชญา ธงศิลา (2554) ที่ไม่พบว่า ระยะเวลาในการปฏิบัติงานของบุคลากรมีผลต่อความแตกต่างของคะแนน ความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับการประกันคุณภาพการศึกษา รวมทั้งไม่พบความแตกต่างของการมีส่วนร่วมการประกันคุณภาพการศึกษาระหว่างกลุ่มบุคลากรที่มี อายุ ระยะเวลาปฏิบัติงานที่ต่างกัน

การทดสอบสมมติฐานข้อที่ 3 พบความสัมพันธ์เชิงบวกระดับสูงระหว่างการรับรู้ข่าวสารเกี่ยวกับเกณฑ์การประเมิน AUN-QA กับการกำหนดผลลัพธ์การเรียนรู้ตามมาตรฐานคุณวุฒิระดับอุดมศึกษา พ.ศ. 2565($r = 0.91$, $p < .01$) ซึ่งสะท้อนความเชื่อมโยงเชิงกลไกระหว่างการรับรู้ข่าวสาร กับ การนำไปใช้กำหนดผลลัพธ์ อย่างชัดเจน ผลดังกล่าวสอดคล้องกับแนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการรับรู้ข่าวสารที่อธิบายว่า การรับรู้เป็นกระบวนการที่บุคคลคัดเลือก จัดระเบียบ และตีความข้อมูลข่าวสารจนเกิดความหมาย และนำไปสู่การตอบสนองหรือการกระทำ (Shiffman & Kanuk, 2007; Schermerhorn, Hunt & Osborn, 2003; Assael, 1998) กล่าวคือ เมื่อบุคลากรเปิดรับข่าวสารเกี่ยวกับเกณฑ์ AUN-QA ผ่านช่องทางการสื่อสารภายใน

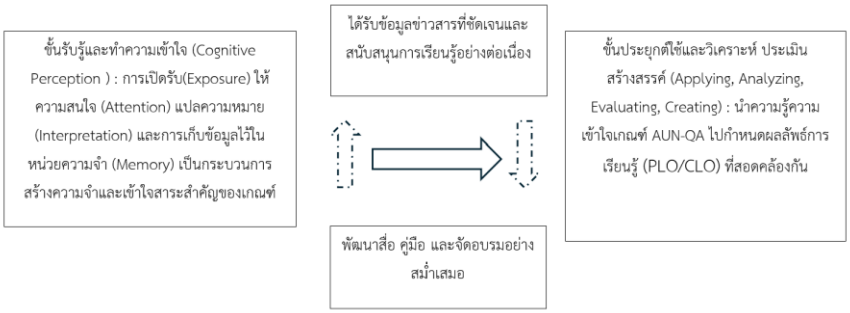
องค์กร และให้ความสนใจต่อสาระสำคัญของเกณฑ์ เช่น ผลการเรียนรู้ที่คาดหวัง โครงสร้างหลักสูตร แนวทางการจัดการเรียนการสอน และการประเมินผลผู้เรียน ย่อมเอื้อต่อการทำความเข้าใจเชิงระบบ การจัดโครงสร้างความรู้ และการเรียกคืนข้อมูลเมื่อจำเป็น ส่งผลให้สามารถกำหนดผลลัพธ์การเรียนรู้ตามมาตรฐานคุณวุฒิฯ ได้อย่างชัดเจนและสอดคล้องมากยิ่งขึ้น นอกจากนี้ ผลการศึกษาที่พบว่าช่องทางการรับรู้ข่าวสารสำคัญ ได้แก่ กิจกรรมหรือโครงการอบรมให้ความรู้ที่จัดโดยหน่วยงานภายในมหาวิทยาลัย ระบบสารบรรณอิเล็กทรอนิกส์ (E-Docs) และเว็บไซต์ของมหาวิทยาลัย ประกอบกับความถี่ในการรับรู้ส่วนใหญ่อยู่ที่ 1–2 ครั้งต่อสัปดาห์ สามารถอภิปรายได้ว่า มหาวิทยาลัยมีการจัดสภาพแวดล้อมข่าวสารที่เอื้อต่อการเปิดรับและการให้ความสนใจอย่างต่อเนื่อง นอกจากนี้ความสัมพันธ์ที่อยู่ในระดับสูงมาก ($r = 0.91$) เนื่องจากมหาวิทยาลัยมีการขับเคลื่อนการดำเนินงานด้าน AUN-QA อย่างเป็นระบบ โดยมีการสื่อสารผ่านหลายช่องทาง ควบคู่กับการจัดอบรมและการมีส่วนร่วมของบุคลากรในการพัฒนาหลักสูตรอย่างต่อเนื่อง ส่งผลให้บุคลากรที่รับรู้ข่าวสารได้มาก มีความเข้าใจและสามารถนำสาระของเกณฑ์ไปประยุกต์ใช้ในการกำหนดผลลัพธ์การเรียนรู้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งสอดคล้องกับข้อเสนอที่เน้นความจำเป็นของการสื่อสารและการอบรมอย่างสม่ำเสมอเพื่อส่งเสริมความเข้าใจและการมีส่วนร่วม (รุ่งเรือง สิทธิจันทร์, 2560; ณัชชา มณีวงศ์, 2566)

นอกจากนี้งานวิจัยที่เกี่ยวข้องยังสนับสนุนข้อค้นพบของ กัญคดา อนุวงศ์ และคณะ (2563) ชี้ให้เห็นถึงความคลาดเคลื่อนด้านความเข้าใจระบบ AUN-QA ในหลายประเด็น ผลการศึกษาที่สะท้อนว่า การที่สถาบันมีการสื่อสารข่าวสารเกณฑ์การประเมิน AUN-QA อย่างเป็นระบบและต่อเนื่อง จะมีบทบาทสำคัญในการลดความคลาดเคลื่อนด้านการรับรู้ และช่วยให้การดำเนินงานเป็นไปในทิศทางเดียวกัน โดยเฉพาะในระดับผู้ปฏิบัติที่ต้องแปลงเกณฑ์ไปสู่การกำหนดผลลัพธ์การเรียนรู้และการจัดการเรียนการสอน นอกจากนี้ วรรณภัทรพร สิริโพธิ์แก้ว และคณะ (2565) เสนอว่า หากจะมีการปรับเปลี่ยนจากการประกันคุณภาพภายในเป็นการประกันคุณภาพเครือข่ายมหาวิทยาลัยอาเซียน ควรการเตรียมความพร้อมเพื่อรองรับ AUN-QA ในหลายด้านอาทิ การปรับทัศคติของบุคลากรในองค์กร งบประมาณ การสร้างความรู้ความเข้าใจของผู้ปฏิบัติติงาน การเขียนรายงาน SAR ประเมินภายในด้วยเกณฑ์ AUN-QA เป็นต้น ขณะเดียวกัน ปาริชาติ บัวเจริญ และประภัสสร สมสถาณ (2565) ยังระบุว่า หลักสูตรควรกำหนดผลลัพธ์การเรียนรู้ให้สอดคล้องกับ learning taxonomy โดยผลลัพธ์การเรียนรู้ที่กำหนดขึ้นสอดคล้องกับวิสัยทัศน์และพันธกิจของมหาวิทยาลัยและมีการสื่อสารไปยังผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทั้งหมดอย่างทั่วถึง ซึ่งสอดคล้องกับ ผลการศึกษาครั้งนี้ ที่พบทั้งระดับการรับรู้ข่าวสารและระดับการกำหนดผลลัพธ์การเรียนรู้ตามมาตรฐานคุณวุฒิระดับอุดมศึกษา พ.ศ. 2565 อยู่ในระดับมากและมีความสัมพันธ์เชิงบวกสูงระหว่างกัน

การวิจัยครั้งนี้เป็นการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างการรับรู้ข่าวสารเกี่ยวกับเกณฑ์การประเมิน AUN-QA กับการกำหนดผลลัพธ์การเรียนรู้ตามมาตรฐานคุณวุฒิระดับอุดมศึกษา พ.ศ. 2565 ของบุคลากรมหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณีเพียงแห่งเดียว

องค์ความรู้ใหม่

พบว่า การรับรู้ข่าวสารเกี่ยวกับเกณฑ์ AUN-QA เป็นกระบวนการเรียนรู้ที่เริ่มจากการรับรู้และทำความเข้าใจสาระสำคัญของเกณฑ์ ก่อนพัฒนาไปสู่การประยุกต์ใช้ในการกำหนดผลลัพธ์การเรียนรู้ (PLO/CLO) ที่สอดคล้องกัน ผลการวิจัยที่พบความสัมพันธ์เชิงบวกระดับสูงระหว่างการรับรู้ข่าวสารกับการกำหนดผลลัพธ์การเรียนรู้ สะท้อนว่า การได้รับข้อมูลที่ชัดเจนร่วมกับการสนับสนุนการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง ช่วยส่งเสริมการนำเกณฑ์ AUN-QA ไปใช้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ ดังแสดงในภาพที่ 1

ภาพที่ 1 องค์ความรู้ใหม่ที่ได้จากงานวิจัย

คณะผู้วิจัยเสนอองค์ความรู้ใหม่ในชื่อ “โมเดลการรับรู้ข่าวสาร AUN-QA เพื่อการกำหนดผลลัพธ์การเรียนรู้ (AUN-QA Information Perception for Learning Outcomes Model: AIPLO Model)” ซึ่งอธิบายความเชื่อมโยงระหว่างการรับรู้ข่าวสาร การทำความเข้าใจเกณฑ์ การกำหนด PLO/CLO และการสนับสนุนผ่านการสื่อสารและการอบรมของมหาวิทยาลัย โมเดลนี้ช่วยเติมเต็มองค์ความรู้ด้านการประกันคุณภาพการศึกษา โดยเสนอกรอบแนวคิดที่แสดงบทบาทของการสื่อสารภายในองค์กรต่อการกำหนดผลลัพธ์การเรียนรู้ และสามารถประยุกต์ใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาระบบการสื่อสารและการพัฒนาบุคลากรเพื่อขับเคลื่อนการจัดการศึกษาตามแนวทาง Outcome-Based Education (OBE)

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการ

1. มหาวิทยาลัยควรพัฒนาระบบการสื่อสารข่าวสารเกี่ยวกับเกณฑ์ AUN-QA ให้มีความต่อเนื่อง ชัดเจน และเข้าถึงบุคลากรทุกกลุ่มผ่านช่องทางที่หลากหลาย เพื่อส่งเสริมความเข้าใจและการนำเกณฑ์ไปประยุกต์ใช้ในการดำเนินงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ

2. มหาวิทยาลัยควรจัดอบรมและพัฒนาศักยภาพบุคลากรด้านการกำหนดผลลัพธ์การเรียนรู้ (PLO/CLO) ตามแนวทาง Outcome-Based Education (OBE) อย่างต่อเนื่อง เพื่อยกระดับคุณภาพการพัฒนาหลักสูตรและการประกันคุณภาพการศึกษา

ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรศึกษาตัวแปรอื่นเพิ่มเติมนอกเหนือจากการรับรู้ข่าวสารเกี่ยวกับเกณฑ์ AUN-QA เช่น ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับ Outcome-Based Education (OBE) ทัศนคติของบุคลากรต่อระบบประกันคุณภาพการศึกษา หรือปัจจัยด้านการสนับสนุนขององค์กร เพื่ออธิบายการกำหนดผลลัพธ์การเรียนรู้ได้ครอบคลุมยิ่งขึ้น

2. ควรใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพหรือการวิจัยแบบผสมผสาน (Mixed Methods Research) ร่วมกับการวิจัยเชิงปริมาณ เพื่อศึกษามุมมอง ประสบการณ์ และปัจจัยเชิงลึกของบุคลากรที่เกี่ยวข้องกับการประกันคุณภาพการศึกษาและการกำหนดผลลัพธ์การเรียนรู้ ซึ่งจะช่วยอธิบายผลการวิจัยได้อย่างรอบด้านมากยิ่งขึ้น

เอกสารอ้างอิง

กัญคดา อนุวงศ์, อาจรี ศุภสุธีกุล, และวัยฑุมน์ อยู่ในศิล. (2563). มโนทัศน์ที่ (อาจจะ) คลาดเคลื่อนเกี่ยวกับระบบการประกันคุณภาพเครือข่ายมหาวิทยาลัยอาเซียน (AUN-QA) ระดับหลักสูตร. *วารสารวิจัยและพัฒนาหลักสูตร, 10*(2), 14–23.

ประกาศคณะกรรมการมาตรฐานการอุดมศึกษา เรื่อง รายละเอียดผลลัพธ์การเรียนรู้ตามมาตรฐานคุณวุฒิระดับอุดมศึกษา พ.ศ. 2565. (2565, 9 กันยายน). *ราชกิจจานุเบกษา*, 139 (ตอนพิเศษ 212 ง), 35–42.

ณัชชา มณีวงศ์. (2566). การรับรู้และความเข้าใจในงานประกันคุณภาพการศึกษาของบุคลากรสำนักหอสมุดกลาง มหาวิทยาลัยศิลปากร. *วารสารมหาวิทยาลัยศิลปากร, 43*(2), 97–108.

บุญศรี พรหมมาพันธุ์. (2561). เทคนิคการแปลผลการวิเคราะห์ข้อมูลสำหรับการใช้สหสัมพันธ์และการถดถอยในการวิจัย. *STOU Education Journal, 11*(1), 32-45.

ปรมะ สตะเวทิน. (2546). *หลักนิเทศศาสตร์* (พิมพ์ครั้งที่ 10). กรุงเทพฯ: ภาพพิมพ์.

ปาริชาติ บัวเจริญ, และประภัสสร สมสถาน. (2565). แนวทางการประกันคุณภาพการศึกษาระดับหลักสูตร. *วารสารปัญญา, 29*(3), 141–155.

เพ็ญศรี จึงธนาเจริญเลิศ และภัชญา ธงศิลา. (2554). ความรู้ความเข้าใจและการมีส่วนร่วมของบุคลากรต่อการดำเนินการประกันคุณภาพการศึกษาวิทยาลัยพยาบาลบรมราชชนนี สระบุรี. *วารสารพยาบาลและการศึกษา, 4*(3), 92–105.

ยุบล เบ็ญจรงค์กิจ. (2542). *การวิเคราะห์ผู้รับสาร.* กรุงเทพฯ: คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

รุ่งเรือง สิทธิจันทร์. (2560). การมีส่วนร่วมในการประกันคุณภาพการศึกษาของบุคลากรสำนักวิทยบริการ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม. *PULINET Journal, 4*(3), 105–112.

วรรณภัทรพร สิริโพธิ์แก้ว สมประสงค์ เสนารัตน์ และ ธนกร ดรกมลกานต์. (2565). ศึกษาการเปรียบเทียบเกณฑ์การประกันภายในเข้าสู่เกณฑ์การประกันคุณภาพเครือข่ายมหาวิทยาลัยอาเซียน. *Journal of modern Learning Development*, *7*(7), 474-489.

สมภพ มูฮัมหมัด. (2561). *การรับรู้และการมีส่วนร่วมของบุคลากรสายสนับสนุนต่อการประกันคุณภาพการศึกษา กรณีศึกษา สำนักงานอธิการบดี สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์* (รายงานการวิจัย). กรุงเทพฯ: สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.

ASEAN University Network. (2020). *Guide to AUN-QA assessment at programmer level*. ASEAN University Network.

Assael, H. (1998). *Consumer behavior and marketing action* (6th ed.). Ohio: South-Western College.

Likert, R. (1932). A technique for the measurement of attitudes. *Archives of Psychology*, 22(140), 5-55.

Schermerhorn, J. R., Hunt, J. G., & Osborn, R. N. (2003). *Organizational behavior* (8th ed.). New York: John Wiley & Sons.

Schiffman, L. G., & Kanuk, L. L. (2007). *Consumer behavior* (9th ed.). N.J.: Pearson Prentice Hall.

Yamane, T. (1973). *Statistics: An introductory analysis* (3rd ed.). New York: Harper & Row.

บทความวิจัย

อิทธิพลของแรงจูงใจและส่วนประสมทางการตลาดต่อการตัดสินใจเลือกใช้บริการฟิตเนสเซ็นเตอร์ในประเทศไทย

THE INFLUENCE OF MOTIVATION AND MARKETING MIX ON DECISION-MAKING IN SELECTING FITNESS CENTER SERVICES IN THAILAND

รณกร คงอินทร์[1*], **อรชนก ช่องสมบัติ**[1], **วีราภรณ์ ซิดดู**[2]

Ronnakorn Kongin[1*], Ornchanok Chongsombut[1], Veeraporn Siddoo[2]

*Corresponding Author E-mail: ronnakorn.k@psu.ac.th

Received April 24, 2026; Revised July 20, 2026; Accepted July 24, 2026

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาอิทธิพลของแรงจูงใจและส่วนประสมทางการตลาด 7Ps ที่มีต่อการตัดสินใจเลือกใช้บริการฟิตเนสเซ็นเตอร์ในประเทศไทย กลุ่มตัวอย่างคือผู้ใช้บริการฟิตเนสเซ็นเตอร์จำนวน 388 คน ได้มาจากการสุ่มตัวอย่างแบบสะดวก (Convenience Sampling) เก็บข้อมูลด้วยแบบสอบถาม วิเคราะห์ข้อมูลด้วยสถิติเชิงพรรณนา การวิเคราะห์โมเดลสมการโครงสร้างด้วยวิธี Partial Least Squares Structural Equation Modeling (PLS-SEM) และการวิเคราะห์เงื่อนไขความจำเป็น (Necessary Condition Analysis: NCA)

ผลการวิจัยพบว่า ส่วนประสมทางการตลาด 7Ps มีอิทธิพลเชิงบวกต่อการตัดสินใจในระดับสูง (β=0.679, $p < 0.001$) ขณะที่แรงจูงใจมีอิทธิพลเชิงบวกในระดับปานกลาง (β=0.254, $p<0.001$) เมื่อวิเคราะห์ผ่านเทคนิค NCA พบว่าส่วนประสมทางการตลาด 7Ps ทำหน้าที่เป็นเงื่อนไขขั้นต่ำที่จำเป็น (Necessary Condition) โดยเฉพาะในด้านกระบวนการให้บริการ สถานที่ และผลิตภัณฑ์ ซึ่งเป็นข้อจำกัดหลัก (Bottleneck) ที่หากไม่ถึงระดับมาตรฐานจะขัดขวางการตัดสินใจในระดับสูง แม้ผู้บริโภคจะมีแรงจูงใจสูงก็ตาม ในขณะที่แรงจูงใจเป็นเพียงปัจจัยสนับสนุน (Driver) ที่มีอิทธิพลเชิงสาเหตุแต่ไม่ใช่เงื่อนไขที่ขาดไม่ได้ข้อค้นพบนี้ให้ประโยชน์เชิงวิชาการในการขยายขอบเขตความเข้าใจพฤติกรรมผู้บริโภคจากมิติอิทธิพลเชิงสาเหตุสู่มิติเงื่อนไขความจำเป็น สำหรับภาคปฏิบัติผู้ประกอบการควรให้ความสำคัญกับการสร้างรากฐานบริการในด้านกระบวนการ สถานที่ และ

[1] คณะพาณิชยศาสตร์และการจัดการ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตตรัง

[1] Faculty of Commerce and Management, Prince of Songkla University, Trang Campus

[2] วิทยาลัยการคอมพิวเตอร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตภูเก็ต

[2] College of Computing, Prince of Songkla University, Phuket Campus

ผลิตภัณฑ์เป็นลำดับแรก เพื่อป้องกันการสูญเสียโอกาสทางการตลาด ควบคู่ไปกับการใช้แรงจูงใจด้านภาพลักษณ์ทางสังคมและเหตุผลเป็นกลยุทธ์เสริมเพื่อดึงดูดลูกค้าอย่างมีประสิทธิภาพ
คำสำคัญ: ส่วนประสมทางการตลาด 7Ps; แรงจูงใจผู้บริโภค; การตัดสินใจเลือกใช้บริการฟิตเนสเซ็นเตอร์

Abstract

Objectives of this research article were to study the influence of motivation and the marketing mix (7Ps) on the decision to use fitness center services in Thailand. The samples consisted of 388 fitness center users, obtained through convenience sampling. Data were collected using questionnaires and analyzed using descriptive statistics, Partial Least Squares Structural Equation Modeling (PLS-SEM), and Necessary Condition Analysis (NCA).

The results showed that the marketing mix (7Ps) had a high positive influence on decision-making (β=0.679, $p<0.001$), while motivation had a moderate positive influence (β=0.254, $p<0.001$). When analyzed through the NCA technique, it was found that the marketing mix (7Ps) serves as a necessary condition, particularly in terms of process, place, and product, which acted as primary bottlenecks; if these do not reach the required standards, high-level decision-making will be obstructed, even if consumers have high motivation. Meanwhile, motivation is merely a driver that has a causal influence but is not an indispensable condition. These findings provided academic benefits by expanding the scope of understanding consumer behavior from a causal influence dimension to a necessary condition dimension (Necessary vs. Sufficient). For practitioners, entrepreneurs should prioritize building a service foundation (Must-have) in terms of process, place, and product first to prevent loss of market opportunities, while simultaneously using social image and rational motivation as supplementary strategies to attract customers effectively.
Keywords: Marketing Mix (7Ps); Consumer Motivation; Fitness Center Service Decision-making

บทนำ

ในยุคปัจจุบันแนวโน้มการดูแลสุขภาพและการออกกำลังกายได้รับความนิยมเพิ่มมากขึ้นอย่างต่อเนื่อง จากข้อมูลของกรมพลศึกษา (2569) พบว่า ปี 2568 คนไทยอายุ 15 ปีขึ้นไปมีอัตราการออกกำลังกายอยู่ที่ร้อยละ 46.76 ซึ่งเพิ่มจาก ปี 2567 ที่อยู่ที่ร้อยละ 44.39 และปี

2566 ที่อยู่ที่ร้อยละ 42.18 จากการเพิ่มขึ้นของการออกกำลังของประชาชนส่งผลให้ธุรกิจที่เกี่ยวข้องกับสุขภาพ โดยเฉพาะธุรกิจสถานออกกำลังกาย (ฟิตเนสเซ็นเตอร์) เติบโตอย่างรวดเร็ว โดยรายงานของกรมพัฒนาธุรกิจการค้า (2567) แสดงให้เห็นว่าอุตสาหกรรมสุขภาพจัดเป็นกลุ่มธุรกิจที่มีการขยายตัวสูง ในปี 2566 มีการจัดตั้งธุรกิจใหม่เพิ่มขึ้นจากปี 2565 ถึงร้อยละ 24.91 และมีอัตราการเติบโตของรายได้เพิ่มขึ้นร้อยละ 17.94 ซึ่งแสดงถึงศักยภาพในการเติบโตอย่างมีนัยสำคัญของธุรกิจในกลุ่มนี้ ปัจจัยสำคัญที่ผลักดันการเติบโตดังกล่าว ได้แก่ การตื่นตัวด้านสุขภาพของประชาชนหลังการแพร่ระบาดของโรคโควิด-19 ซึ่งส่งผลให้ผู้คนหันมาให้ความสำคัญกับการมีสุขภาพแข็งแรงมากขึ้น อย่างไรก็ตามแม้ว่าความต้องการใช้บริการฟิตเนสเซ็นเตอร์จะเพิ่มสูงขึ้น แต่ธุรกิจในอุตสาหกรรมนี้ยังคงต้องเผชิญกับความท้าทายด้านการแข่งขันที่ทวีความรุนแรงขึ้น ฟิตเนสแต่ละแห่งจึงจำเป็นต้องมีความสามารถในการดึงดูดและรักษาฐานลูกค้าในระยะยาว ปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อพฤติกรรมผู้บริโภคในการเลือกใช้บริการฟิตเนส ได้แก่ แรงจูงใจของผู้บริโภค และส่วนประสมทางการตลาด (7Ps) ซึ่งประกอบด้วย ผลิตภัณฑ์ ราคา ช่องทางการจัดจำหน่าย การส่งเสริมการตลาด บุคลากร กระบวนการ และลักษณะทางกายภาพ ซึ่งเป็นองค์ประกอบที่มีผลโดยตรงต่อความสามารถในการแข่งขันของธุรกิจ (Kotler, 2000) จากรายงานของ International Health, Racquet & Sports Club Association (อ้างใน Health Club Management, 2023) พบว่า ธุรกิจฟิตเนสทั่วโลกมีอัตราการเติบโตเฉลี่ย 7–10% ต่อปี แนวโน้มดังกล่าวเกิดขึ้นในหลายประเทศ รวมถึงประเทศไทย โดยเฉพาะในกลุ่มประชากรวัยทำงานและนักศึกษาที่หันมาให้ความสนใจกับการออกกำลังกายมากขึ้น ในขณะเดียวกัน ตลาดฟิตเนสเซ็นเตอร์ก็มีความหลากหลายมากขึ้นจากการเกิดขึ้นของธุรกิจฟิตเนสเซ็นเตอร์ประเภทต่าง ๆ ที่มีจุดขายแตกต่างกัน ทำให้การแข่งขันรุนแรงขึ้นอย่างต่อเนื่อง

ภายใต้บริบทดังกล่าว ความเข้าใจพฤติกรรมผู้บริโภคจึงมีความสำคัญอย่างยิ่ง โดยเฉพาะปัจจัยด้าน แรงจูงใจ (Motivation) และ ส่วนประสมทางการตลาด (Marketing Mix: 7Ps) ซึ่งเป็นตัวแปรสำคัญที่มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจเลือกใช้บริการของผู้บริโภค แนวคิดแรงจูงใจช่วยอธิบายแรงขับเคลื่อนภายในและภายนอกที่ทำให้ผู้บริโภคตัดสินใจใช้บริการ ขณะที่ส่วนประสมทางการตลาด 7Ps เป็นเครื่องมือเชิงกลยุทธ์ที่ผู้ประกอบการสามารถควบคุมและปรับเปลี่ยนเพื่อสร้างความได้เปรียบทางการแข่งขัน (Kotler & Armstrong, 2012)

งานวิจัยที่ผ่านมาได้ศึกษาปัจจัยด้านแรงจูงใจและส่วนประสมทางการตลาดมาอย่างต่อเนื่อง แต่ยังมุ่งเน้นการวิเคราะห์อิทธิพลเชิงสาเหตุเพียงมิติเดียว ยังขาดการประยุกต์ใช้วิธีการวิเคราะห์ขั้นสูง เช่น Partial Least Squares Structural Equation Modeling (PLS-SEM) ร่วมกับ Necessary Condition Analysis (NCA) เพื่อให้ได้มุมมองเชิงลึกทั้งในด้านอิทธิพลและข้อจำกัดของปัจจัยที่ศึกษา และงานส่วนใหญ่จะมุ่งเน้นไปที่อิทธิพลของส่วนประสมทางการตลาด 7Ps ต่อการตัดสินใจ แต่ทั้งนี้ยังมีการศึกษาในบริบทเฉพาะ เช่น กลุ่มผู้ใช้บริการที่เป็นเพศหญิง พบว่าปัจจัยด้านความรู้สึกสบายใจและความปลอดภัยในสถานที่กลับเป็นกลยุทธ์สำคัญที่สร้างความแตกต่างและมีอิทธิพลต่อความสำเร็จของธุรกิจมากกว่าเพียงการใช้เครื่องมือ

ทางการตลาดทั่วไป (Wang et al., 2022) ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่าบริบทและลักษณะเฉพาะของกลุ่มเป้าหมายอาจส่งผลให้ความสำคัญของปัจจัยต่างๆ แตกต่างกันออกไป

ดังนั้น การศึกษานี้จึงมุ่งวิเคราะห์อิทธิพลของแรงจูงใจและส่วนประสมทางการตลาด 7Ps ต่อการตัดสินใจเลือกใช้บริการฟิตเนสเซ็นเตอร์ โดยใช้การวิเคราะห์แบบผสมผสานระหว่าง PLS-SEM และ NCA เพื่อให้ได้ข้อค้นพบที่ครอบคลุมทั้งในเชิงสาเหตุและเชิงเงื่อนไข ซึ่งจะช่วยเติมเต็มช่องว่างทางวิชาการ และสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการกำหนดกลยุทธ์ทางการตลาดของธุรกิจฟิตเนสเซ็นเตอร์ได้อย่างมีประสิทธิภาพและยั่งยืน

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาอิทธิพลของแรงจูงใจและส่วนประสมทางการตลาด 7Ps ต่อการตัดสินใจเลือกใช้บริการฟิตเนสเซ็นเตอร์

2. เพื่อวิเคราะห์เงื่อนไขจำเป็นของแรงจูงใจและส่วนประสมทางการตลาด 7Ps ต่อการตัดสินใจเลือกใช้บริการฟิตเนสเซ็นเตอร์

วิธีดำเนินการวิจัย

1. รูปแบบของการวิจัย

การศึกษานี้เป็นการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) เพื่อตรวจสอบความสัมพันธ์เชิงสาเหตุและระบุเงื่อนไขที่จำเป็นต่อการตัดสินใจเลือกใช้บริการฟิตเนสเซ็นเตอร์ โดยใช้เทคนิคการวิเคราะห์โมเดลสมการโครงสร้างด้วยวิธี Partial Least Squares Structural Equation Modeling (PLS-SEM) ร่วมกับการวิเคราะห์เงื่อนไขความจำเป็น (Necessary Condition Analysis: NCA) เพื่อให้ครอบคลุมทั้งมิติอิทธิพลเชิงสาเหตุและเงื่อนไขขั้นต่ำที่จำเป็นต่อการเกิดพฤติกรรม การผสานสองแนวคิดการวิเคราะห์ดังกล่าวช่วยให้ผลการวิจัยมีความสมบูรณ์เชิงระเบียบวิธี โดยครอบคลุมทั้งมิติความเพียงพอและมิติความจำเป็นซึ่งช่วยยกระดับการอธิบายพฤติกรรมผู้บริโภคได้เป็นอย่างดี

2. ประชากร กลุ่มตัวอย่าง

ประชากรคือผู้ใช้บริการฟิตเนสเซ็นเตอร์ในประเทศไทยที่ไม่สามารถระบุจำนวนที่แน่นอนได้ ผู้วิจัยจึงกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างตามเกณฑ์ของ Cochran (1977) ที่ระดับความเชื่อมั่นร้อยละ 95 และค่าความคลาดเคลื่อนร้อยละ 5 ได้ขนาดกลุ่มตัวอย่างขั้นต่ำ 385 คน โดยใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบไม่อาศัยความน่าจะเป็น (Convenience Sampling) ผ่านช่องทางออนไลน์และภาคสนาม ซึ่งได้รับข้อมูลที่สมบูรณ์รวมทั้งสิ้น 388 ชุด

3. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลในการศึกษานี้เป็นแบบสอบถามที่พัฒนาขึ้นโดยอาศัยการสังเคราะห์แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยเชิงประจักษ์ที่เกี่ยวข้อง ซึ่งแบบสอบถาม

ประกอบด้วยข้อคำถามในรูปแบบเลือกตอบตามข้อมูลทั่วไปและรูปแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Likert Scale) 5 ระดับ ตั้งแต่ “ไม่เห็นด้วยอย่างยิ่ง” ถึง “เห็นด้วยอย่างยิ่ง” แบ่งโครงสร้างออกเป็น 6 ส่วนหลัก ดังนี้

1. ข้อมูลพฤติกรรมการออกกำลังกายของผู้ตอบแบบสอบถาม

2. แรงจูงใจ จำแนกเป็น 3 มิติ ได้แก่ แรงจูงใจด้านเหตุผล แรงจูงใจด้านอารมณ์ และแรงจูงใจด้านภาพลักษณ์ทางสังคม

3. ส่วนประสมทางการตลาด 7Ps วัดการรับรู้ของผู้บริโภคต่อองค์ประกอบเชิงกลยุทธ์ทั้ง 7 ด้าน ได้แก่ ผลิตภัณฑ์ ราคา ช่องทางการจัดจำหน่าย การส่งเสริมการตลาด บุคลากร กระบวนการให้บริการ และลักษณะทางกายภาพ

4. การตัดสินใจเลือกใช้บริการ ครอบคลุมตั้งแต่การรับรู้ปัญหา การค้นหาข้อมูล การประเมินทางเลือก การตัดสินใจใช้บริการ ไปจนถึงพฤติกรรมภายหลังการใช้บริการ

5. ความคาดหวังเพิ่มเติม (คำถามปลายเปิด)

6. ข้อมูลด้านประชากรศาสตร์

ผู้วิจัยดำเนินการตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity) โดยใช้ดัชนีความสอดคล้อง (IOC) ซึ่งข้อคำถามที่ได้รับค่าคะแนนต่ำกว่า 0.5 ได้รับการปรับปรุงเนื้อหาจนมีความสอดคล้องตามเกณฑ์มาตรฐาน จากนั้นได้นำแบบสอบถามไปทดลองใช้ (Pilot Test) จำนวน 30 ชุด พบว่าค่าความเชื่อมั่นเบื้องต้น (Cronbach’s Alpha) ของตัวแปรแรงจูงใจ (0.872) ส่วนประสมทางการตลาด 7Ps (0.969) และการตัดสินใจเลือกใช้บริการ (0.962) ซึ่งอยู่ในเกณฑ์ที่ยอมรับได้

4. การเก็บรวบรวมข้อมูล

การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลผ่านแบบสอบถามออนไลน์ (Google Forms) และการลงพื้นที่ภาคสนาม เพื่อให้ได้กลุ่มตัวอย่างที่มีความหลากหลายและครอบคลุมพื้นที่การให้บริการฟิตเนสเซ็นเตอร์ในประเทศไทย

5. การวิเคราะห์ข้อมูลและสถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

1. การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงพรรณนา (Descriptive Statistics) ผู้วิจัยใช้สถิติเชิงพรรณนาเพื่ออธิบายลักษณะทั่วไปของกลุ่มตัวอย่างและพฤติกรรมการใช้บริการฟิตเนสเซ็นเตอร์ ได้แก่ ความถี่ (Frequency) ร้อยละ (Percentage) ค่าเฉลี่ย (Mean) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation)

2. การประเมินโมเดลการวัด (Measurement Model) ประเมินความเชื่อมั่นด้วยค่า Cronbach’s alpha, rhoA, Composite Reliability (rhoC) และความเที่ยงตรงเชิงบรรจบด้วยค่า AVE (เกณฑ์ > 0.70 และ > 0.50 ตามลำดับ) รวมถึงพิจารณาค่าน้ำหนักองค์ประกอบ (Outer Loadings) ที่ต้องมากกว่า 0.70 ทั้งนี้ ในด้านความเที่ยงตรงเชิงจำแนก (Discriminant Validity) ได้พิจารณาจากค่า HTMT ซึ่งพบว่าตัวแปรส่วนใหญ่มีค่าต่ำกว่าเกณฑ์ 0.90

3. การวิเคราะห์โมเดลโครงสร้าง (Structural Model) ใช้ PLS-SEM เพื่อทดสอบสมมติฐานเชิงสาเหตุ และใช้ NCA เพื่อวิเคราะห์เงื่อนไขความจำเป็น (Necessary Condition) และการวิเคราะห์ Bottleneck ตามแนวคิดของ Dul (2016, 2024)

ผลการวิจัย

จากผลการวิจัยพบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง คิดเป็นร้อยละ 61.34 เมื่อพิจารณาช่วงอายุ พบว่าส่วนใหญ่มีอายุระหว่าง 21-25 ปี คิดเป็นร้อยละ 18.30 รองลงมาคือช่วงอายุ 41-45 ปี คิดเป็นร้อยละ 18.04 สถานภาพ โสด คิดเป็นร้อยละ 56.96 ในด้านสถานภาพทางสังคมและเศรษฐกิจ พบว่ากลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีระดับการศึกษาระดับปริญญาตรี คิดเป็นร้อยละ 71.39 ประกอบอาชีพพนักงานบริษัทเอกชน เป็นส่วนใหญ่ คิดเป็นร้อยละ 28.87 รองลงมาคือ ข้าราชการ/พนักงานรัฐวิสาหกิจ/พนักงานหน่วยงานของรัฐ คิดเป็นร้อยละ 26.55 และมีรายได้เฉลี่ยต่อเดือนต่ำกว่า 25,000 บาท คิดเป็นร้อยละ 54.90 รองลงมาคือ 25,001-35,000 บาทต่อเดือน คิดเป็นร้อยละ 18.04

1. พฤติกรรมการใช้บริการฟิตเนสเซ็นเตอร์ของกลุ่มตัวอย่าง

พฤติกรรมการใช้บริการฟิตเนสเซ็นเตอร์ พบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีความถี่ในการใช้บริการเฉลี่ย 1 - 3 ครั้ง ต่อสัปดาห์ คิดเป็นร้อยละ 59.54 ซึ่งส่วนใหญ่จ่ายเงินรายครั้ง คิดเป็นร้อยละ 70.10 สำหรับผู้ที่สมัครสมาชิกส่วนใหญ่ค่าสมาชิกอยู่ที่ 1,000-2,000 บาทต่อเดือน คิดเป็นร้อยละ 55.17 ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่ออกกำลังกายวันธรรมดา คิดเป็นร้อยละ 38.92 มักใช้เวลาในการออกกำลังกายประมาณ 1 ชั่วโมงต่อครั้ง คิดเป็นร้อยละ 50.26 โดยช่วงเวลาที่นิยมเข้าใช้บริการมากที่สุดคือช่วง หลัง 18.00 น. คิดเป็นร้อยละ 56.96 และส่วนใหญ่ไปออกกำลังกายคนเดียวคิดเป็นร้อยละ 44.07 รองลงมาคือไปกับเพื่อนคิดเป็นร้อยละ 43.81 ช่องทางการรับรู้ข่าวสารของผู้ออกกำลังกายส่วนใหญ่คือ Facebook คิดเป็นร้อยละ 41.69 รองลงมาคือ TikTok คิดเป็นร้อยละ 15.77 และ Instagram คิดเป็นร้อยละ 12.57 และกลุ่มตัวอย่างมีข้อเสนอแนะเพิ่มเติม จำนวน 62 ครั้ง สำหรับประเด็นที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาการให้บริการ พบว่าผู้ใช้บริการให้ความสำคัญกับ ความครบครันและความทันสมัยของอุปกรณ์ออกกำลังกาย มากที่สุด (54 ครั้ง) รองลงมาคือ การมีเทรนเนอร์หรือผู้เชี่ยวชาญให้คำแนะนำ (30 ครั้ง) และ ด้านความสะอาดและสภาพแวดล้อมของสถานที่ออกกำลังกาย (18 ครั้ง) ซึ่งสะท้อนว่าปัจจัยด้านอุปกรณ์ บุคลากร และสภาพแวดล้อมเป็นประเด็นสำคัญที่ผู้ใช้บริการให้ความสนใจในการเลือกใช้บริการฟิตเนสเซ็นเตอร์

2. ผลการประเมินโมเดลเชิงโครงสร้างระดับลำดับที่หนึ่ง

จากการวิเคราะห์ความสัมพันธ์เชิงโครงสร้างระหว่างตัวแปรแฝงในโมเดลการวิจัย ผู้วิจัยได้นำเสนอผลการวิเคราะห์โมเดลสมการโครงสร้าง (Structural Equation Model: SEM) ตามสมมติฐาน ดังแสดงในตารางที่ 1

ตารางที่ 1 แสดงเส้นทางความสัมพันธ์ผลการวิเคราะห์โมเดลสมการโครงสร้าง

สมมติฐาน	เส้นทางความสัมพันธ์ (Path)	β	t-value	p-value	ผลการทดสอบ
H1	แรงจูงใจ⟶การตัดสินใจ	0.254	6.587	< 0.001	มีนัยสำคัญ
H2	ส่วนประสมทางการตลาด⟶การตัดสินใจ	0.679	20.618	< 0.001	มีนัยสำคัญ
H3a	ด้านภาพลักษณ์ทางสังคม⟶แรงจูงใจ	0.218	4.383	< 0.001	มีนัยสำคัญ
H3b	ด้านเหตุผล⟶แรงจูงใจ	0.109	2.457	0.020	มีนัยสำคัญ
H3c	ด้านอารมณ์⟶แรงจูงใจ	-0.038	0.590	0.524	ไม่มีนัยสำคัญ
H4a	ด้านสถานที่⟶ส่วนประสมทางการตลาด	0.314	5.266	< 0.001	มีนัยสำคัญ
H4b	ด้านลักษณะทางกายภาพ⟶ส่วนประสมทางการตลาด	0.217	3.255	0.004	มีนัยสำคัญ
H4c	ด้านการส่งเสริมการตลาด⟶ส่วนประสมทางการตลาด	0.113	2.651	0.004	มีนัยสำคัญ
H4d	ด้านผลิตภัณฑ์⟶ส่วนประสมทางการตลาด	0.096	1.600	0.112	ไม่มีนัยสำคัญ
H4e	ด้านราคา⟶ส่วนประสมทางการตลาด	0.071	1.330	0.188	ไม่มีนัยสำคัญ
H4f	ด้านบุคลากร⟶ส่วนประสมทางการตลาด	0.024	0.410	0.712	ไม่มีนัยสำคัญ
H4g	ด้านกระบวนการ⟶ส่วนประสมทางการตลาด	0.003	0.040	0.836	ไม่มีนัยสำคัญ

จากตารางที่ 1 พบว่า ตัวแปรแรงจูงใจ (**β** = 0.254, P-value<0.001) และตัวแปรส่วนประสมทางการตลาด (**β** = 0.679, P-value<0.001) มีอิทธิพลเชิงบวกต่อการตัดสินใจ (Decision) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ โดยโมเดลสามารถอธิบายความแปรปรวนของการตัดสินใจได้ร้อยละ 73 (R^2 = 0.730) แสดงให้เห็นว่าโมเดลมีความสามารถในการอธิบายอยู่ในระดับสูง (Hair et al., 2021)

เมื่อพิจารณาขนาดอิทธิพลของแต่ละปัจจัย พบว่า ด้านสถานที่มีอิทธิพลสูงที่สุด รองลงมาคือ ด้านภาพลักษณ์ทางสังคม ด้านลักษณะทางกายภาพ ด้านการส่งเสริมการตลาด และด้านเหตุผล ตามลำดับ สะท้อนให้เห็นว่าผู้ใช้บริการให้ความสำคัญกับความสะดวกในการเข้าถึงสถานบริการ ภาพลักษณ์ที่ได้รับจากการใช้บริการ สภาพแวดล้อมทางกายภาพ ตลอดจนกิจกรรมส่งเสริมการตลาดและการตัดสินใจเชิงเหตุผลในการเลือกใช้บริการ ในขณะที่ปัจจัยด้านอารมณ์ ผลิตภัณฑ์ ราคา บุคลากร และกระบวนการ ไม่พบอิทธิพลต่อการตัดสินใจอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ เนื่องจากค่า p-value สูงกว่า 0.05 ซึ่งแสดงถึงการไม่สนับสนุนสมมติฐานการวิจัยในมิติดังกล่าว

ผลการวิเคราะห์โมเดลองค์ประกอบลำดับที่สอง

ในการวิเคราะห์โมเดลองค์ประกอบลำดับที่สอง ผู้วิจัยได้บูรณาการตัวแปรแฝงลำดับที่หนึ่งเข้าเป็นตัวแปรแฝงลำดับที่สอง เพื่อพิจารณาอิทธิพลภาพรวมของมิติปัจจัยที่มีต่อการตัดสินใจเลือกใช้บริการฟิตเนสเซ็นเตอร์ โดยการวิเคราะห์แบ่งเป็น 2 ส่วน คือ (1) การประเมินโมเดลการวัดระดับองค์ประกอบลำดับที่สอง และ (2) การทดสอบอิทธิพลเชิงสาเหตุระหว่างตัวแปรลำดับที่สอง ดังรายละเอียดปรากฏในตารางที่ 2

ตารางที่ 2 ค่าความเชื่อมั่นและความเที่ยงตรงเชิงบรรจบของตัวแปรลำดับที่สอง

ตัวแปรแฝง	Cronbach's alpha	rhoA	CR (rhoC)	AVE	ผลการประเมิน
แรงจูงใจ	0.843	0.856	0.906	0.764	ผ่านเกณฑ์
ส่วนประสมทางการตลาด	0.934	0.936	0.947	0.720	ผ่านเกณฑ์

จากตารางที่ 2 พบว่า ตัวแปรแฝงลำดับที่สองทุกตัว ได้แก่ แรงจูงใจ (Motivation) และส่วนประสมทางการตลาด (Marketing Mix) มีค่าความเชื่อมั่น (Cronbach's alpha, rhoA, CR rhoC) และค่าความเที่ยงตรงเชิงบรรจบ (AVE) สูงกว่าเกณฑ์มาตรฐานที่กำหนดไว้ แสดงให้เห็นว่าโมเดลลำดับที่สองมีความเหมาะสมและมีคุณภาพเพียงพอสำหรับนำไปวิเคราะห์ความสัมพันธ์เชิงสาเหตุในขั้นตอนถัดไป

ตารางที่ 3 ค่าสัมประสิทธิ์เส้นทางของโมเดลระดับลำดับที่สอง

เส้นทางความสัมพันธ์ (Path)	β	t-value	p-value	ช่วงความเชื่อมั่น 95%	ผลการทดสอบ
แรงจูงใจ ⟶ การตัดสินใจ	0.254	6.587	0.000	[0.180, 0.325]	มีนัยสำคัญ
ส่วนประสมทางการตลาด ⟶ การตัดสินใจ	0.679	20.618	0.000	[0.612, 0.740]	มีนัยสำคัญ

จากตารางที่ 3 การวิเคราะห์โมเดลองค์ประกอบลำดับที่สอง พบว่าผลการวิจัยเป็นไปตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ ดังนี้

ด้านอิทธิพลของแรงจูงใจ แรงจูงใจ (Motivation) มีอิทธิพลเชิงบวกต่อการตัดสินใจเลือกใช้บริการฟิตเนสเซ็นเตอร์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ (β=0.254, p<0.001)

ด้านอิทธิพลของส่วนประสมทางการตลาด ส่วนประสมทางการตลาด (Marketing Mix) มีอิทธิพลเชิงบวกต่อการตัดสินใจเลือกใช้บริการฟิตเนสเซ็นเตอร์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ (β=0.679, p<0.001)

เมื่อเปรียบเทียบขนาดอิทธิพลพบว่า ส่วนประสมทางการตลาดมีอิทธิพลต่อการตัดสินใจสูงกว่าแรงจูงใจอย่างมีนัยสำคัญ โดยโมเดลในระดับลำดับที่สองนี้สามารถอธิบายความแปรปรวนของการตัดสินใจได้ร้อยละ 70.2 (R^2=0.702) ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่า ในภาพรวมของการตัดสินใจเลือกใช้บริการฟิตเนสเซ็นเตอร์ในประเทศไทย ปัจจัยด้านกลยุทธ์การตลาด (7Ps) มีบทบาทสำคัญและโดดเด่นกว่าปัจจัยด้านแรงจูงใจภายในของผู้บริโภค

Necessary Condition Analysis (NCA)

เพื่อเสริมมุมมองเชิงความเพียงพอจากการวิเคราะห์ด้วยวิธี PLS-SEM ผู้วิจัยได้ดำเนินการวิเคราะห์เงื่อนไขความจำเป็น NCA เพื่อพิจารณาว่า แรงจูงใจ และ ส่วนประสมทางการตลาด 7Ps เป็นเงื่อนไขขั้นต่ำที่จำเป็นต่อการตัดสินใจเลือกใช้บริการฟิตเนสเซ็นเตอร์ในระดับสูงหรือไม่ โดยการวิเคราะห์ NCA ช่วยให้สามารถระบุปัจจัยที่เป็นข้อจำกัดหลัก

ตารางที่ 4 ผลวิเคราะห์เงื่อนไขจำเป็น (NCA) ของแรงจูงใจและส่วนประสมทางการตลาด 7Ps ต่อการตัดสินใจเลือกใช้บริการฟิตเนสเซ็นเตอร์

ตัวแปร	Effect Size (d)	p-value	Level of Necessity	การตีความ
แรงจูงใจ	0.061	0.007	ต่ำ	เงื่อนไขจำเป็นระดับต่ำ
7Ps	0.219	< 0.001	ปานกลาง	เงื่อนไขจำเป็นระดับปานกลาง

และจากการวิเคราะห์พบว่า ส่วนประสมทางการตลาด 7Ps มีระดับความจำเป็น (Effect Size: d) ที่แตกต่างกันต่อการตัดสินใจเลือกใช้บริการ ดังแสดงในตารางที่ 5

ตารางที่ 5 ผลวิเคราะห์เงื่อนไขความจำเป็น (NCA) รายองค์ประกอบของส่วนประสมทางการตลาด 7Ps ต่อการตัดสินใจเลือกใช้บริการฟิตเนสเซ็นเตอร์

องค์ประกอบย่อย	Effect Size (d)	ระดับความจำเป็น	การตีความ
กระบวนการให้บริการ	0.280	สูง	เป็นข้อจำกัดหลัก
สถานที่	0.254	สูง	เป็นข้อจำกัดหลัก
ผลิตภัณฑ์	0.248	สูง	เป็นข้อจำกัดหลัก
บุคลากร	0.173	ปานกลาง	เป็นปัจจัยสนับสนุน
ลักษณะทางกายภาพ	0.120	ต่ำ	เป็นปัจจัยสนับสนุน
การส่งเสริมการตลาด	0.102	ต่ำ	เป็นปัจจัยสนับสนุน
ราคา	0.077	ต่ำมาก	เป็นปัจจัยสนับสนุน

จากตารางที่ 4 และ 5 ผลการวิเคราะห์ยืนยันว่า ส่วนประสมทางการตลาด 7Ps ทำหน้าที่เป็นเงื่อนไขขั้นต่ำที่จำเป็นต่อการตัดสินใจเลือกใช้บริการ (Effect Size d=0.219) โดยเฉพาะองค์ประกอบด้าน กระบวนการให้บริการ สถานที่ และผลิตภัณฑ์ ซึ่งจัดเป็นข้อจำกัดหลักของการตัดสินใจ ในขณะที่องค์ประกอบด้านบุคลากร ลักษณะทางกายภาพ การส่งเสริมการตลาด และราคา มีบทบาทเป็นปัจจัยสนับสนุนที่ช่วยเสริมการตัดสินใจ แต่ไม่ใช่เงื่อนไขขั้นต่ำที่ขาดไม่ได้

ในส่วนของ แรงจูงใจ พบว่าเป็นเงื่อนไขจำเป็นในระดับต่ำ (Effect Size d=0.061) ซึ่งสะท้อนว่าแม้แรงจูงใจจะมีอิทธิพลเชิงสาเหตุต่อการตัดสินใจ แต่ในการตัดสินใจเลือกใช้บริการฟิตเนสเซ็นเตอร์ในระดับสูงนั้น ปัจจัยด้านการตลาดและสภาพแวดล้อมของบริการมีความจำเป็นเชิงเงื่อนไขมากกว่าแรงจูงใจภายในของผู้บริโภค

อภิปรายผลการวิจัย

จากการศึกษาวิจัยเรื่องอิทธิพลของแรงจูงใจและส่วนประสมทางการตลาด 7Ps ที่มีต่อการตัดสินใจเลือกใช้บริการฟิตเนสเซ็นเตอร์ในประเทศไทย สามารถนำมาอภิปรายผลได้ดังนี้

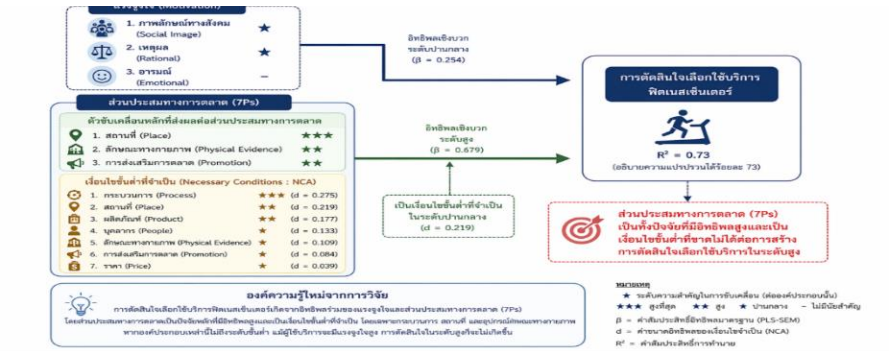
แรงจูงใจกับการตัดสินใจเลือกใช้บริการฟิตเนสเซ็นเตอร์ พบว่าแรงจูงใจมีอิทธิพลทางตรงต่อการตัดสินใจเลือกใช้บริการฟิตเนสเซ็นเตอร์ ซึ่งสนับสนุนทฤษฎีการกำหนดเป้าหมายด้วยตนเอง (Self-Determination Theory: SDT) ที่ระบุว่าแรงขับเคลื่อนภายในเป็นปัจจัยสำคัญในการกำหนดพฤติกรรมของมนุษย์ โดยด้านภาพลักษณ์ทางสังคมมีผลมากที่สุด รองลงมาคือด้านเหตุผล และอารมณ์ สะท้อนให้เห็นว่าแรงจูงใจเป็นปัจจัยภายในที่ช่วยกระตุ้นให้ผู้บริโภค

เกิดความตั้งใจและความพร้อมในการใช้บริการ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ Vuckovic et al. (2023); วัฒนา อำพรรรัตน์ และ วาสนา ศิลป์รุ่งธรรม (2567); พรจิต อรัณยกานนท์ และคณะ (2564) และ อุษา ศรีไชยา และ เทพประสิทธ์ กุลธวัชวิชัย (2563)

ส่วนประสมทางการตลาด 7Ps กับการตัดสินใจเลือกใช้บริการฟิตเนสเซ็นเตอร์ พบว่า ส่วนประสมทางการตลาด 7Ps มีอิทธิพลทางตรงต่อการตัดสินใจเลือกใช้บริการฟิตเนสเซ็นเตอร์ ซึ่งเป็นไปตามแนวคิดส่วนประสมการตลาดบริการ (Service Marketing Mix) ของ Booms และ Bitner (1981) ผลการศึกษาพบว่าด้านสถานที่ ด้านลักษณะทางกายภาพ และด้านการส่งเสริมการตลาดมีอิทธิพลอย่างมีนัยสำคัญนั้น สอดคล้องกับงานวิจัยของ วัฒนา อำพรรรัตน์ และ วาสนา ศิลป์รุ่งธรรม (2567); ปรัชญา กลิ่นอบ (2565); เอกราช ตันยะบุตร (2565) และ อุษา ศรีไชยา และ เทพประสิทธ์ กุลธวัชวิชัย (2563) ที่ยืนยันว่าปัจจัยเชิงกลยุทธ์เหล่านี้เป็นตัวแปรหลักในการสร้างความได้เปรียบทางการแข่งขัน

เมื่อพิจารณาผ่านมุมมองของการวิเคราะห์เงื่อนไขความจำเป็น (NCA) พบว่าส่วนประสมทางการตลาด 7Ps ทำหน้าที่เป็นทั้งปัจจัยขับเคลื่อนและเป็นเงื่อนไขขั้นต่ำที่จำเป็น (Necessary Condition) ในระดับปานกลาง โดยเฉพาะด้านกระบวนการให้บริการ สถานที่ และผลิตภัณฑ์ ซึ่งผลการวิเคราะห์ Bottleneck ชี้ให้เห็นว่าปัจจัยเหล่านี้คือจุดคอขวดที่หากไม่ได้มาตรฐาน จะขัดขวางการตัดสินใจเลือกใช้บริการในระดับสูงแม้ผู้บริโภคจะมีแรงจูงใจสูงก็ตาม ซึ่งช่วยขยายความเข้าใจในกรอบแนวคิด Service Marketing Mix ว่าปัจจัยด้านการตลาดทำหน้าที่เป็นโครงสร้างพื้นฐานที่ขาดไม่ได้ในการเปลี่ยนความต้องการให้เป็นการตัดสินใจจริง ในขณะที่แรงจูงใจกลับพบว่าเป็นเพียงเงื่อนไขจำเป็นในระดับต่ำ ซึ่งมีความขัดแย้งกับแนวคิดของ Teixeira et al. (2012) ที่ระบุว่าแรงจูงใจภายในเป็นปัจจัยหลักในการรักษาพฤติกรรมระยะยาว ความแตกต่างนี้สะท้อนว่าในบริบทการตัดสินใจเชิงพาณิชย์ แรงจูงใจทำหน้าที่เป็นเพียงตัวกระตุ้นแต่ไม่ใช่เงื่อนไขที่ขาดไม่ได้เท่ากับปัจจัยด้านการตลาดที่เหมาะสม

องค์ความรู้ใหม่

ภาพที่ 1 องค์ความรู้จากงานวิจัย

ผลการวิจัยนี้ได้สร้างองค์ความรู้ใหม่สำหรับธุรกิจฟิตเนสเซ็นเตอร์ โดยการก้าวข้ามการวิเคราะห์ความสัมพันธ์เชิงสาเหตุแบบดั้งเดิมไปสู่การสร้างความเข้าใจในเชิงเงื่อนไขความจำเป็น ซึ่งทำให้เห็นภาพความแตกต่างระหว่างปัจจัยที่ช่วยส่งเสริมกับปัจจัยที่เป็นข้อจำกัดหลักได้อย่างชัดเจน โดยมีสาระสำคัญขององค์ความรู้ใหม่ดังนี้

1. การเปลี่ยนผ่านจากแรงขับเคลื่อนสู่เงื่อนไขพื้นฐาน (From Drivers to Foundations) งานวิจัยในอดีตมักให้ความสำคัญกับแรงจูงใจในฐานะปัจจัยขับเคลื่อนหลัก แต่การค้นพบครั้งนี้ชี้ให้เห็นว่า ในบริบทของการตัดสินใจเลือกใช้บริการฟิตเนสเซ็นเตอร์ แรงจูงใจทำหน้าที่เพียงปัจจัยสนับสนุนที่มีอิทธิพลในระดับต่ำเท่านั้น ในขณะที่ ส่วนประสมทางการตลาด 7Ps ทำหน้าที่เป็นเงื่อนไขพื้นฐานที่ขาดไม่ได้โดยเฉพาะในมิติของกระบวนการให้บริการ สถานที่ และผลิตภัณฑ์ ซึ่งหากองค์ประกอบเหล่านี้ไม่ถึงระดับมาตรฐานขั้นต่ำ จะเกิดสภาวะคอขวดที่ขัดขวางไม่ให้เกิดการตัดสินใจใช้บริการ แม้ว่าผู้บริโภคจะมีแรงจูงใจสูงเพียงใดก็ตาม

2. การระบุลำดับความสำคัญเชิงกลยุทธ์ที่แม่นยำขึ้น (Refined Strategic Priority) องค์ความรู้ใหม่นี้ช่วยให้ผู้ประกอบการไม่ต้องกระจายทรัพยากรไปในทุกด้านอย่างเท่ากัน แต่สามารถวางกลยุทธ์ตามลำดับความสำคัญที่แท้จริง โดยแยกแยะระหว่างปัจจัยที่ต้องทำให้ผ่านเกณฑ์ คือ กระบวนการให้บริการ สถานที่ และผลิตภัณฑ์ เพื่อป้องกันการสูญเสียลูกค้า และปัจจัยอื่นที่ใช้สร้างความแตกต่างเพื่อใช้ในการดึงดูดลูกค้า ซึ่งเป็นมุมมองที่แตกต่างจากการวิจัยส่วนใหญ่ที่มักเสนอแนะให้พัฒนาทุกด้านพร้อมกันโดยไม่ระบุลำดับความสำคัญเชิงเงื่อนไข

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะด้านแรงจูงใจ (Motivation Suggestions)

1. การสื่อสารเพื่อสร้างภาพลักษณ์และแรงขับเคลื่อนทางสังคม (Social Image-driven) ควรใช้กลยุทธ์การตลาดที่เน้นการสร้างภาพลักษณ์ทางสังคม เช่น การสร้างพื้นที่ที่ถ่ายรูปสวย หรือการสร้างชุมชน เพื่อตอบสนองแรงจูงใจด้านอารมณ์และสังคม ขณะที่ภาครัฐควรส่งเสริมการสร้างภาพลักษณ์ด้านสุขภาพผ่านแคมเปญระดับชาติเพื่อกระตุ้นแรงจูงใจเริ่มต้นให้กับประชาชนในวงกว้าง เช่น การแข่งขัน HYROX หรือ แอโรบิก สวนลุมที่ได้รับความนิยมเป็นอย่างมากในปัจจุบัน

2. การสื่อสารเชิงเหตุผลเพื่อสนับสนุนการตัดสินใจ (Rational Communication) ผู้ประกอบการควรให้ข้อมูลที่ชัดเจนเกี่ยวกับความคุ้มค่าและประโยชน์เชิงสุขภาพที่ผู้บริโภคจะได้รับเพื่อช่วยลดความลังเลและสนับสนุนการตัดสินใจเลือกใช้บริการในเชิงเหตุผลเมื่อต้องเผชิญกับทางเลือกที่หลากหลายในตลาด

ข้อเสนอแนะด้านส่วนประสมทางการตลาด (Marketing Mix Suggestions)

1. การจัดการปัจจัยพื้นฐานที่เป็นเงื่อนไขจำเป็น (Must-have/Foundational Factors) เนื่องจากผลการวิจัยพบว่าด้านกระบวนการ สถานที่ และผลิตภัณฑ์ เป็นเงื่อนไขสำคัญ

ผู้ประกอบการจึงควรให้ความสำคัญกับการพัฒนามาตรฐานขั้นต่ำในด้านกระบวนการให้บริการ ความสะอาดของอุปกรณ์ และความสะดวกในการเข้าถึงสถานที่ เป็นลำดับแรกเพื่อป้องกันการสูญเสียโอกาสทางการตลาด ขณะที่หน่วยงานภาครัฐควรสนับสนุนการจัดทำเกณฑ์มาตรฐานการให้บริการในระดับอุตสาหกรรม เพื่อยกระดับความปลอดภัยและคุณภาพบริการในภาพรวม

2. การยกระดับคุณภาพผลิตภัณฑ์และประสบการณ์ (Product & Experience) ผู้ประกอบการควรเน้นความทันสมัยและความครบครันของอุปกรณ์ออกกำลังกาย เพื่อเป็นปัจจัยพื้นฐานในการสร้างความได้เปรียบทางการแข่งขันและการตัดสินใจของผู้บริโภค

ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

การศึกษานี้มีข้อจำกัดด้านการสุ่มตัวอย่างแบบไม่อาศัยความน่าจะเป็น ซึ่งอาจส่งผลต่อการเป็นตัวแทนประชากรในระดับมหภาค และการมุ่งเน้นเฉพาะปัจจัยด้านแรงจูงใจและส่วนประสมทางการตลาด 7Ps ซึ่งอาจยังไม่ครอบคลุมปัจจัยแวดล้อมอื่น ๆ ที่ส่งผลต่อการตัดสินใจในยุคดิจิทัล การวิจัยในอนาคตอาจขยายการศึกษาด้วยการใช้การสุ่มตัวอย่างแบบอาศัยความน่าจะเป็นและขยายขอบเขตพื้นที่การศึกษาให้ครอบคลุมระดับภูมิภาคเพื่อเพิ่มความสามารถในการอ้างอิงผลการวิจัยและขยายไปสู่การศึกษาพฤติกรรมการใช้บริการในระยะยาว เช่น ความตั้งใจใช้บริการซ้ำหรือความภักดีของผู้ใช้บริการ รวมทั้งเปรียบเทียบกลุ่มผู้บริโภคในบริบทพื้นที่ที่แตกต่างกัน

เอกสารอ้างอิง

กรมพลศึกษา (2569). *ข้อมูลการออกกำลังกายหรือเล่นกีฬาของประชาชน*. สืบค้น 6 กรกฎาคม 2569, จาก https://opendata.dpe.go.th/dataset/psdexercise

กรมพัฒนาธุรกิจการค้า. (2567). *ธุรกิจติดเทรนด์ฮิต 10 อันดับ รับรายได้ฉ่ำตลอดปี 66 เด้งรับไลฟ์สไตล์คนยุคใหม่*. สืบค้น 25 พฤศจิกายน 2568, จาก https://www.dbd.go.th/news/136130767

ปรัชญา กลิ่นอบ. (2565). ส่วนประสมทางการตลาดที่ส่งผลต่อความเต็มใจจ่ายค่าบริการรายเดือนในการใช้บริการฟิตเนส 24 ชั่วโมง ในเขตกรุงเทพมหานคร. *วารสารสุขศึกษา พลศึกษา และสันทนาการ*, *48*(2), 390–401.

พรจิต อรัณยกานนท์, สายพิณ ทับทิมดี และ นันทพร รัตตานนท์. (2564). ส่วนประสมทางการตลาดและแรงจูงใจของที่มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจใช้บริการ สถานออกกำลังกายของกลุ่มวัยทำงานในเขตกรุงเทพมหานคร. *วารสารวิจัยธรรมศึกษา*, *4*(2), 199–208.

วัฒนา อำพรรรัตน์ และ วาสนา ศิลป์รุ่งธรรม. (2567). ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจใช้บริการศูนย์ออกกำลังกายของ ผู้บริโภคในจังหวัดนนทบุรี. *วารสารวิชาการการตลาดและการจัดการ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี*, *11*(2), 1–23.

อุษา ศรีไชยา และ เทพประสิทธ์ กุลธวัชวิชัย. (2563). ส่วนประสมทางการตลาดที่ส่งผลต่อการตัดสินใจใช้บริการ ฟิตเนสเซ็นเตอร์ของสถาบันอุดมศึกษาเอกชนของเขตกรุงเทพมหานคร. *วารสารสุขศึกษา พลศึกษา และสันทนาการ*, *46*(2), 270–282.

เอกราช ตันยะบุตร. (2565). *ปัจจัยที่มีผลต่อการเลือกรับบริการสถานออกกำลังกายของผู้ที่พักอาศัยในกรุงเทพฯ และปริมณฑล.* (การค้นคว้าอิสระปริญญาบริหารธุรกิจมหาบัณฑิต). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

Booms, B. H., & Bitner, M. J. (1981). Marketing strategies and organization structures for service firms. In J. H. Donnelly & W. R. George (Eds.), *Marketing of services* (pp. 47–51). American Marketing Association.

Cochran, W. G. (1977). *Sampling techniques* (3rd ed.). New York: John Wiley & Sons.

Dul, J. (2016). Necessary condition analysis (NCA): Logic and methodology of "necessary but not sufficient" causality. *Organizational Research Methods, 19*(1), 10–52.

Dul, J. (2024). A different causal perspective with necessary condition analysis. *Journal of Business Research, 180*, 114759.

Hair, J. F., Hult, G. T. M., Ringle, C. M., Sarstedt, M., Danks, N. P., & Ray, S. (2021). *Partial least squares structural equation modeling (PLS-SEM) using R: A workbook*. Cham, Switzerland: Springer.

Health Club Management. (2023). *2023 IHRSA Global Report*. Retrieved November 25, 2025, from https://www.healthclubmanagement.co.uk/health-club-management-features/Stats-2023-IHRSA-Global-Report/36863

Kotler, P. (2000). *Marketing management* (Millennium ed.). Upper Saddle River, NJ: Prentice Hall.

Kotler, P., & Armstrong, G. (2012). *Principles of marketing* (14th ed.). Boston, MA: Pearson Prentice Hall.

Teixeira, P. J., Carraça, E. V., Markland, D., Silva, M. N., & Ryan, R. M. (2012). *Exercise, physical activity, and self-determination theory: A systematic review*. *International Journal of Behavioral Nutrition and Physical Activity, 9*(1), 1-30.

Vuckovic, V., Cuk, I., & Duric, S. (2023). Purchase Channels and Motivation for Exercise in the Slovenian Population: Customer Behavior as a Guarantee of Fitness Center Sustainability. *Behavioral Sciences*, *13*(6), 447.

Wang, F. J., Hsiao, C. H., & Hsiung, T. T. (2022). Marketing strategies of the female-only gym industry: A case-based industry perspective. *Frontiers in Psychology, 13*, 1–13.

บทความวิจัย

ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อประสิทธิผลในการให้บริการระบบ e-Self Service ของสำนักงานประกันสังคมต่อผู้ประกันตนมาตรา 33

FACTORS INFLUENCING THE EFFECTIVENESS OF THE SOCIAL SECURITY OFFICE'S E-SELF SERVICE SYSTEM FOR SECTION 33 INSURED PERSONS

วรณัน สนสร้อย[1*], **วลัยพร รัตนเศรษฐ**[1]
Woranan Sonsoi[1*], Walaiporn Ratanaset[1]
*Corresponding Author Email: woranan son@gmail.com
Received June 14, 2026; Revised July 16, 2026; Accepted July 25, 2026

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาเปรียบเทียบความคิดเห็นของผู้ประกันตนมาตรา 33 ที่มีปัจจัยส่วนบุคคลแตกต่างกันต่อประสิทธิผลในการให้บริการระบบ e-Self Service 2) ศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อประสิทธิผลในการให้บริการระบบ e-Self Service ของสำนักงานประกันสังคมต่อผู้ประกันตนมาตรา 33 กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย คือ ผู้ประกันตนมาตรา 33 จำนวน 171 คน เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล คือ แบบสอบถาม และวิเคราะห์ข้อมูลด้วยสถิติค่าความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน การวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว (One-way ANOVA) และการวิเคราะห์ความถดถอยพหุคูณ (Multiple Regression Analysis)

ผลการวิจัยพบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง มีอายุต่ำกว่า 25 ปี สำเร็จการศึกษาระดับปริญญาตรี มีรายได้เฉลี่ยต่อเดือนระหว่าง 15,000–25,000 บาท และเป็นผู้ประกันตนตามมาตรา 33 มาแล้ว 1–5 ปี ผลการวิเคราะห์ระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับการเข้าถึงเทคโนโลยีพบว่าโดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก (ค่าเฉลี่ย $\bar{x}$= 3.46, S.D. = 0.82) โดยประเด็นที่มีค่าเฉลี่ยสูงที่สุด คือ รูปแบบของระบบเข้าใจง่าย ไม่ซับซ้อน รองลงมาคือความสะดวกในการเข้าถึงและการช่วยลดขั้นตอนการยื่นเอกสาร ส่วนประเด็นที่มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุด คือ ความมั่นใจด้านความปลอดภัยของข้อมูลส่วนบุคคล ผลการทดสอบสมมติฐาน พบว่า เพศ ระดับการศึกษา รายได้ และระยะเวลาในการเป็นผู้ประกันตนที่แตกต่างกันส่งผลต่อความคิดเห็นต่อการเข้าถึงเทคโนโลยีแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ขณะที่อายุที่แตกต่างกันไม่ส่งผลต่อความคิดเห็นดังกล่าว นอกจากนี้ผลการวิเคราะห์ความถดถอยพหุคูณพบว่าปัจจัยที่ศึกษามีความสัมพันธ์กับประสิทธิผลใน

[1] คณะรัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตย์
[1] Public Administration, Dhurakij Pundit University

การให้บริการระบบ e-Self Service ในระดับค่อนข้างสูงโดยสามารถอธิบายความแปรปรวนของประสิทธิผลในการให้บริการได้ร้อยละ 60.2 และมีความเหมาะสมทางสถิติอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .05 แสดงให้เห็นว่าปัจจัยด้านการเข้าถึงเทคโนโลยีเป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อประสิทธิผลในการให้บริการระบบ e-Self Service ของสำนักงานประกันสังคมต่อผู้ประกันตนมาตรา 33 ได้อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

คำสำคัญ: ระบบ e-Self Service; ผู้ประกันตนมาตรา 33; ประสิทธิผลการให้บริการ

Abstract

This research aimed to: 1) examine and compare the opinions of Section 33 insured persons with different demographic profiles regarding the service effectiveness of the e-Self Service system; and 2) To examine the factors influencing the service effectiveness of the Social Security Office's e-Self Service system for Section 33 insured persons. Utilizing a quantitative research design, the sample consisted of 171 Section 33 insured persons. Data were collected via questionnaires and analyzed using frequency, percentage, mean, standard deviation, One-way ANOVA, and multiple regression analysis.

The research findings revealed that the majority of respondents were female, aged under 25, held a bachelor's degree, earned an average monthly income between 15,000–25,000 Baht, and had been insured under Section 33 for 1–5 years. The analysis of opinions on technology accessibility showed that the overall perception was at a high level ($\bar{x}$ = 3.46, S.D. = 0.82). The highest-rated aspect was the user-friendly and uncomplicated system design, followed by the convenience of access and the reduction of documentation processes, whereas the lowest-rated aspect was confidence in personal data security. Hypothesis testing indicated that differences in gender, education level, income, and duration of insurance coverage statistically significantly influenced opinions on technology accessibility at the .05 level, while age did not show a significant impact. Furthermore, multiple regression analysis indicated that the studied factors were correlated with the system's service effectiveness at a relatively high level, explaining 60.2%. The overall was statistically significant at the .05 level, demonstrating that technology accessibility is a critical factor significantly affecting the service effectiveness of the Social Security Office's e-Self Service system for Section 33 insured persons.

Keywords: e-Self Service System; Section 33 Insured Persons; Service Effectiveness

บทนำ

ในปัจจุบันหน่วยงานภาครัฐของประเทศไทยได้มีการปรับตัวเข้าสู่การเป็นรัฐบาลดิจิทัล (Digital Government) อย่างต่อเนื่องโดยมีเป้าหมายเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการให้บริการประชาชนลดขั้นตอนการดำเนินงานและอำนวยความสะดวกในการเข้าถึงบริการสาธารณะ สำนักงานประกันสังคมในฐานะหน่วยงานหลักที่ดูแลด้านหลักประกันทางสังคมของแรงงานไทยได้พัฒนาระบบ e-Self Service เพื่อให้ผู้ประกันตนสามารถเข้าถึงข้อมูลสิทธิประโยชน์ ตรวจสอบสถานะการส่งเงินสมทบ รวมถึงยื่นคำร้องและดำเนินธุรกรรมต่างๆ ได้ด้วยตนเองผ่านระบบออนไลน์ และถึงระบบดังกล่าวจะถูกออกแบบมาเพื่อเพิ่มความสะดวกและลดภาระในการเดินทางมาติดต่อราชการแต่ในทางปฏิบัติยังคงพบปัญหาในหลายด้าน เช่น ความไม่เสถียรของระบบเมื่อมีผู้ใช้งานจำนวนมาก ความซับซ้อนของขั้นตอนการใช้งาน รวมถึงข้อจำกัดด้านทักษะดิจิทัลของผู้ประกันตนบางกลุ่ม นอกจากนี้ยังมีประเด็นด้านความกังวลเกี่ยวกับความปลอดภัยของข้อมูลส่วนบุคคลซึ่งส่งผลต่อความเชื่อมั่นในการใช้งานระบบออนไลน์และอาจทำให้ผู้ใช้บางส่วนเลือกกลับไปใช้บริการรูปแบบเดิม

จากปัญหาดังกล่าวการศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อประสิทธิผลของระบบ e-Self Service จึงมีความสำคัญอย่างยิ่งทั้งในด้านการพัฒนาคุณภาพการให้บริการและการยกระดับความพึงพอใจของผู้ประกันตนโดยเฉพาะกลุ่มผู้ประกันตนตามมาตรา 33 ซึ่งเป็นกลุ่มหลักของระบบประกันสังคมไทย การพัฒนาระบบให้ตอบสนองความต้องการของผู้ใช้งานอย่างแท้จริงจะช่วยเพิ่มประสิทธิผลของการให้บริการและสนับสนุนเป้าหมายของรัฐบาลดิจิทัลอย่างยั่งยืน

การพัฒนาระบบ e-Self Service ของสำนักงานประกันสังคมถือเป็นก้าวสำคัญในการยกระดับการให้บริการภาครัฐสู่ระบบดิจิทัล อย่างไรก็ตามประสิทธิผลของระบบไม่ได้ขึ้นอยู่กับเทคโนโลยีเพียงอย่างเดียวแต่ยังขึ้นอยู่กับการยอมรับของผู้ใช้งาน ความเชื่อมั่นในระบบ และความสามารถในการตอบสนองต่อความต้องการของผู้ประกันตน การศึกษานี้จึงมีความสำคัญต่อการพัฒนานโยบายและแนวทางการปรับปรุงระบบให้มีประสิทธิภาพและยั่งยืนในอนาคต (สำนักงานพัฒนารัฐบาลดิจิทัล (องค์การมหาชน), 2568)

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อเปรียบเทียบความคิดเห็นของผู้ประกันตนมาตรา 33 ที่มีปัจจัยส่วนบุคคลแตกต่างกันต่อประสิทธิผลในการให้บริการระบบ e-Self Service

2. เพื่อศึกษาปัจจัยด้านการเข้าถึงเทคโนโลยีที่มีอิทธิพลต่อประสิทธิผลในการให้บริการระบบ e-Self Service ของสำนักงานประกันสังคมต่อผู้ประกันตนมาตรา 33

วิธีดำเนินการงานวิจัย

1. รูปแบบการวิจัย

การศึกษาวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) โดยมุ่งศึกษาระดับการเข้าถึงและการใช้บริการระบบ e-Self Service รวมถึงวิเคราะห์ปัจจัยด้านเทคโนโลยีและปัจจัยส่วนบุคคลที่มีอิทธิพลต่อประสิทธิผลในการให้บริการ

2. ประชากร กลุ่มตัวอย่าง

การวิจัยครั้งนี้กำหนดประชากรที่ใช้ในการศึกษา คือ ผู้ใช้บริการระบบ e-Self Service ของสำนักงานประกันสังคมในพื้นที่กรุงเทพมหานครและจังหวัดนนทบุรี จำนวน 171 คน ซึ่งถือเป็นจำนวนที่เพียงพอและเหมาะสมสำหรับการวิเคราะห์ข้อมูลทางสถิติและการทดสอบสมมติฐานในการวิจัยและใช้วิธีการเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบ Accidental Sampling (การสุ่มตัวอย่างแบบบังเอิญ) ถือเป็นเทคนิคในกลุ่ม Non-probability Sampling

3. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้คือ แบบสอบถาม ซึ่งผู้วิจัยสร้างขึ้นตามกรอบแนวคิดและวัตถุประสงค์ของการวิจัยนำมาปรับปรุงให้เข้ากับกลุ่มตัวอย่างเพื่อใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างและนำแบบสอบถามที่สร้างขึ้นมาส่งให้อาจารย์ที่ปรึกษาตรวจเพื่อพิจารณาครอบคลุมกับเนื้อหาในการวิจัย แบบสอบถามมีลักษณะเป็นคำถามปลายปิดและแบ่งออกเป็น 2 ตอน ดังนี้ (1) ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม เช่น เพศ อายุ ระดับการศึกษา รายได้เฉลี่ยต่อเดือน และระยะเวลาการเป็นผู้ประกันตน (2) ข้อมูลเกี่ยวกับตัวแปรที่ศึกษาตามกรอบแนวคิดและหัวข้อการวิจัยโดยผู้ตอบแบบสอบถามจะต้องเลือกคำตอบจากตัวเลือกที่กำหนดไว้ล่วงหน้าเป็นแบบมาตรวัดประมาณค่ามี 5 ระดับ (Rating scale) ตามรูปแบบของ Likert's Scale (Likert R., 1932) เลือกเพียงคำตอบเดียวจากตัวเลือกดังนี้ มากที่สุด มาก ปานกลาง น้อย และน้อยที่สุด แปลผลระดับความคิดเห็นใช้ค่าเฉลี่ย (Mean) เพื่อใช้ในการตีความระดับความคิดเห็นหรือระดับการประเมินประสิทธิผลในการให้บริการ e-Self Service ทั้งนี้เพื่อป้องกันอิทธิพลของค่าผิดปกติที่อาจส่งผลกระทบต่อค่าเฉลี่ยทำให้ผลการวิเคราะห์มีความเหมาะสมและน่าเชื่อถือมากยิ่งขึ้น

4. การเก็บรวบรวมข้อมูล

การวิจัยครั้งนี้ใช้แบบสอบถามเป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่าง ผู้วิจัยดำเนินการตรวจสอบความถูกต้องและความครบถ้วนของข้อมูลก่อนนำมาบันทึกและวิเคราะห์ด้วยโปรแกรมสำเร็จรูปทางสถิติโดยใช้สถิติทั้งเชิงพรรณนาและสถิติเชิงอนุมานเพื่อให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์และสมมติฐานการวิจัย ทั้งนี้กำหนดระดับนัยสำคัญทางสถิติที่ .05

5. การวิเคราะห์ข้อมูลและสถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

ดำเนินการใช้ สถิติเชิงพรรณนา (Descriptive Statistics) ในการอธิบายลักษณะทั่วไปของกลุ่มตัวอย่างและระดับความคิดเห็นของผู้ตอบแบบสอบถามโดยใช้ค่าความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย และ

ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน เพื่ออธิบายข้อมูลด้านเพศ อายุ ระดับการศึกษา รายได้เฉลี่ยต่อเดือน ระยะเวลาการเป็นผู้ประกันตน ปัจจัยด้านเทคโนโลยี และประสิทธิผลในการให้บริการระบบ e-Self Service ของสำนักงานประกันสังคมและได้ใช้การวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว (One-Way ANOVA) ใช้ในการทดสอบความแตกต่างของประสิทธิผลในการให้บริการระบบ ได้แก่ เพศ อายุ ระดับการศึกษา รายได้เฉลี่ยต่อเดือน และระยะเวลาการเป็นผู้ประกันตน โดยกำหนดระดับนัยสำคัญทางสถิติที่ .05 รวมถึงการใช้การวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณ (Multiple Regression Analysis) ใช้ในการศึกษาปัจจัยด้านเทคโนโลยีที่มีอิทธิพลต่อประสิทธิผลในการให้บริการระบบ e-Self Service ประกอบด้วย ความง่ายในการใช้งาน การรับรู้ประโยชน์ของระบบ คุณภาพของระบบ ความมั่นคงปลอดภัยของระบบและความเชื่อมั่นต่อหน่วยงาน

ผลการวิจัย

ข้อมูลทั่วไปของประชากรกลุ่มตัวอย่าง เพศหญิงมีจำนวนร้อยละ 48.8 เพศชายจำนวนร้อยละ 45.3 อายุอยู่ในช่วง ต่ำกว่า 25 ปี จำนวนร้อยละ 27.5 รองลงมาอายุ 25-34 ปี จำนวนร้อยละ 23.4 รองลงมาคือ 35-44 ปี จำนวนร้อยละ 20.5 รองลงมาอีกคืออายุ 45-55 ปี จำนวนร้อยละ 15.2 และ อายุ 55 ปีขึ้นไป จำนวนร้อยละ 13.5 มีการศึกษาระดับปริญญาตรี มีจำนวนร้อยละ 53.2 รองลงมาคือ ต่ำกว่าปริญญาตรี มีจำนวนร้อยละ 39.8 และปริญญาโท จำนวนร้อยละ 7.0 มีรายได้เฉลี่ยต่อ 15,000-25,000 บาท จำนวนร้อยละ 45.6 รองลงมาคือ ต่ำกว่า 15,000 บาท จำนวนร้อยละ 24.0 รองลงมาอีก 25,001-35,000 จำนวนร้อยละ 21.1 และมากกว่า 35,000 บาท จำนวนร้อยละ 9.4 ระยะเป็นผู้ประกันตนตามมาตรา 33 มาแล้ว 1-5 ปี จำนวนร้อยละ 42.7 รองลงมา 6-10 ปี จำนวนร้อยละ 21.6 รองลงมาอีก มากกว่า 10 ปี จำนวนร้อยละ 18.7 และ ต่ำกว่า 1 ปี จำนวนร้อยละ 17.0

1. เปรียบเทียบระดับความคิดเห็นของผู้ประกันตนมาตรา 33 ที่มีปัจจัยส่วนบุคคลแตกต่างกันต่อประสิทธิผลในการให้บริการระบบ e-Self Service

ตารางที่ 1 สรุปผลการทดสอบสมมติฐานการวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว (One-way ANOVA)

	ตัวแปรอิสระ	ค่าสถิติ F	ค่า Sig.	ผลการทดสอบสมมติฐาน
1.	เพศ	7.960	.010	แตกต่าง
2.	อายุ	0.672	.613	ไม่แตกต่าง
3.	ระดับการศึกษา	3.354	.037	แตกต่าง
4.	รายได้เฉลี่ยต่อเดือน	3.739	.012	แตกต่าง
5.	ระยะเวลาเป็นผู้ประกันตน	3.241	.024	แตกต่าง

จากตารางที่ 1 ผลการวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว (One-way ANOVA) พบว่า ปัจจัยส่วนบุคคลด้านเพศ ระดับการศึกษา รายได้เฉลี่ยต่อเดือนและระยะเวลาเป็นผู้ประกันตนมีความคิดเห็นต่อการเข้าถึงเทคโนโลยีของระบบแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 โดยมีค่า Sig. เท่ากับ .010, .037, .012 และ .024 ตามลำดับ จึงยอมรับสมมติฐานการวิจัยดังกล่าว ในขณะที่ปัจจัยด้านอายุมีค่า Sig. เท่ากับ .613 ซึ่งมากกว่าระดับนัยสำคัญทางสถิติ .05 แสดงให้เห็นว่าผู้ประกันตนที่มีอายุแตกต่างกันมีความคิดเห็นต่อการเข้าถึงเทคโนโลยีของระบบ e-Self Service ที่ไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติจึงปฏิเสธสมมติฐานการวิจัยในตัวแปรอายุ

2. ปัจจัยด้านการเข้าถึงเทคโนโลยีที่มีอิทธิพลต่อประสิทธิผลในการให้บริการระบบ e-Self Service ของสำนักงานประกันสังคมต่อผู้ประกันตนมาตรา 33

ตารางที่ 2 ค่าเฉลี่ย ($\bar{x}$) แสดงค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D) ของระดับความคิดเห็นการเข้าถึงเทคโนโลยี

การเข้าถึงเทคโนโลยี	($\bar{x}$)	(S.D.)	ระดับความคิดเห็น
1. รูปแบบของระบบเข้าใจง่ายไม่ซับซ้อน	3.51	.94	มาก
2. ทำความเข้าใจขั้นตอนการใช้งานระบบได้ด้วยตนเองอย่างง่ายดาย ขั้นตอนการใช้งานมีความชัดเจน เข้าใจง่าย	3.49	.99	มาก
3. สามารถใช้งานเพื่อทำรายการที่ต้องการได้อย่างสะดวกและสามารถเข้าถึงได้สะดวกทุกที่ ทุกเวลา	3.50	.96	มาก
4. ช่วยให้ประหยัดเวลาและค่าใช้จ่ายในการเดินทางไปติดต่อสำนักงานประกันสังคม	3.48	1.03	มาก
5. ช่วยลดขั้นตอนการยื่นเอกสารให้ท่านมีความคล่องตัวมากขึ้น	3.50	1.01	มาก
6. ข้อมูลที่ปรากฏในระบบมีความถูกต้อง ครบถ้วนและเป็นปัจจุบัน	3.43	1.01	มาก
7. มีความมั่นใจว่าข้อมูลส่วนบุคคลในระบบ มีความปลอดภัยและจะได้รับการจัดเก็บเป็นความลับและไม่ถูกเปิดเผย	3.36	.94	ปานกลาง
8. มีความมั่นใจที่จะเลือกใช้บริการผ่านระบบแทนการเดินทางไปติดต่อ ณ หน่วยงาน	3.42	.97	มาก
รวม	**3.46**	**.82**	**มาก**

จากตารางที่ 2 ผลการวิเคราะห์ระดับความคิดเห็นโดยรวมของผู้ตอบแบบสอบถาม พบว่ามีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.48 ซึ่งอยู่ในระดับมาก แสดงให้เห็นว่าผู้ตอบแบบสอบถามมีความคิดเห็นเชิงบวกต่อการเข้าถึงเทคโนโลยีระบบและรับรู้ว่าสามารถเข้าถึงระบบได้อย่างสะดวกสะท้อนให้เห็นว่าระบบe-Self Service ของสำนักงานประกันสังคมสามารถตอบสนองความต้องการของผู้ใช้งานได้ในระดับที่น่าพอใจ

ตารางที่ 3 ค่าเฉลี่ย($\bar{x}$)แสดงค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน(S.D.)ของระดับประสิทธิผลในการให้บริการ

ประสิทธิผลในการให้บริการ	($\bar{x}$)	(S.D.)	ระดับความคิดเห็น
1. ระบบมีความครอบคลุมและตอบสนองความต้องการได้อย่างครบถ้วน	3.51	1.01	มาก
2. ได้รับบริการผ่านระบบได้อย่างสะดวกรวดเร็วและไม่ล่าช้า	3.54	.99	มาก
3. การใช้บริการผ่านระบบมีความสะดวกมากกว่าการเดินทางไปติดต่อ ณ สำนักงานด้วยตนเอง	3.57	.96	มาก
4. ในภาพรวมมีความพึงพอใจต่อการใช้บริการผ่านระบบและการให้บริการผ่านระบบมีคุณภาพที่น่าพึงพอใจและตรงตามความคาดหวังของท่าน	3.52	1.00	มาก
5. มีความตั้งใจที่จะใช้บริการผ่านระบบอย่างต่อเนื่องในอนาคต	3.39	1.13	มาก
รวม	**3.51**	**.89**	**มาก**

จากตารางที่ 3 ผลการวิเคราะห์ระดับความคิดเห็นโดยรวมของผู้ตอบแบบสอบถาม พบว่า มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.51 ซึ่งอยู่ในระดับมาก แสดงให้เห็นว่าผู้ตอบแบบสอบถามมีความคิดเห็นเชิงบวกโดยรับรู้ว่าระบบสามารถสนับสนุนการรับบริการได้อย่างมีประสิทธิภาพ ช่วยลดขั้นตอนและระยะเวลาในการติดต่อรับบริการ รวมทั้งสามารถตอบสนองความต้องการของผู้ใช้งานได้ในระดับที่น่าพอใจ

ตารางที่ 4 ค่าสถิติการวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณของปัจจัยที่ส่งผลต่อประสิทธิผลในการให้บริการ

ประสิทธิผลในการให้บริการ	Unstandardized Coefficients		Standardized Coefficients			Collinearity Statistics	
	B	Std. Eror	Beta	T	Sig.	Tolerance	VIF
ค่าคงที่	1.007	.168		6.004	.000		
1. การตอบสนองความต้องการ	-.007	.079	-.009	-.091	.927	.256	3.911
2. ความรวดเร็วในการให้บริการ	.246	.075	.296	3.268	.001	.294	3.397
3. ช่วยเพิ่มความสะดวกเมื่อเทียบกับการเดินทางไปด้วยตนเอง	.135	.073	.158	1.856	.065	.332	3.016
4. ความพึงพอใจต่อการใช้ระบบ	0.135	0.078	0.074	0.789	0.431	0.272	3.675
5. แนวโน้มการใช้งานในอนาคต	0.061	0.060	0.369	4.453	0.000	0.351	2.851

R = .776 , R^2 = .602 , Adjusted R^2 = .590 , Durbin Watson = 2.083 , F-ratio = 50.008 Sig = 0.000 , *p < .05

จากตารางที่ 4 การวิเคราะห์ข้อมูลทางสถิติพบว่าโมเดลมีความสัมพันธ์ในระดับค่อนข้างสูง โดยมีค่า R เท่ากับ 0.776 และสามารถอธิบายความแปรปรวนของประสิทธิผลในการให้บริการได้ร้อยละ 60.2 (R Square = 0.602) และพบว่า Adjusted R Square เท่ากับ 0.590 แสดงว่าโมเดลมีความเหมาะสมในการอธิบายข้อมูลผลการตรวจสอบความเป็นอิสระของค่าความคลาดเคลื่อนพบว่าค่า Durbin–Watson เท่ากับ 2.083 ซึ่งอยู่ในช่วงใกล้เคียง 2 แสดงว่าไม่มีปัญหาความสัมพันธ์ของค่าความคลาดเคลื่อน ผลการทดสอบความเหมาะสมของโมเดลพบว่าโมเดลมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 (F = 50.008, Sig = 0.000) แสดงว่าตัวแปรอิสระสามารถร่วมกันพยากรณ์ประสิทธิผลในการให้บริการได้อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

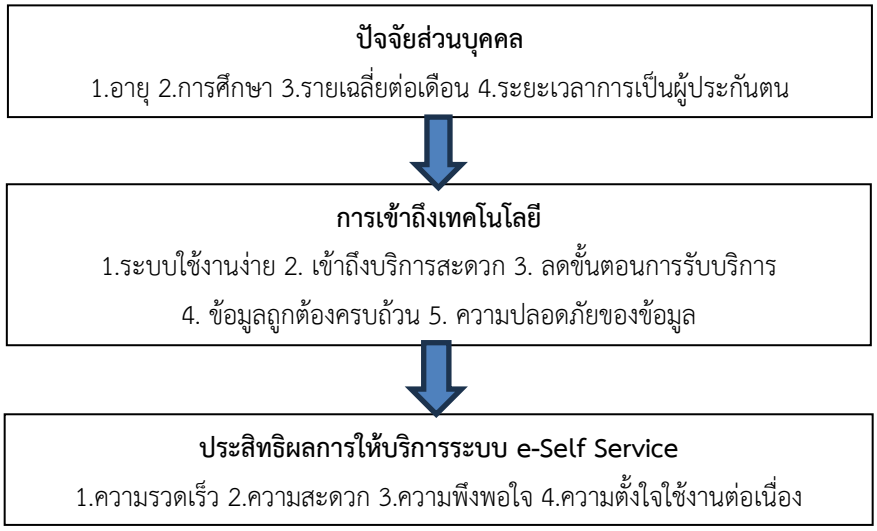
อภิปรายผลการวิจัย

1. ปัจจัยส่วนบุคคล ได้แก่ เพศ ระดับการศึกษา รายได้เฉลี่ยต่อเดือนและระยะเวลาเป็นผู้ประกันตนมีผลต่อความคิดเห็นเกี่ยวกับประสิทธิผลในการให้บริการระบบ e-Self Service ของสำนักงานประกันสังคมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ขณะที่อายุไม่ส่งผลให้ความคิดเห็นแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ผลการวิจัยดังกล่าวแสดงให้เห็นว่าผู้ประกันตนที่มีลักษณะส่วนบุคคลแตกต่างกันอาจมีประสบการณ์กับเทคโนโลยี ความต้องการใช้งานและความคาดหวังต่อระบบที่แตกต่างกัน ส่งผลให้มีการรับรู้ต่อประสิทธิผลของระบบที่แตกต่างกันตามไปด้วย โดยเฉพาะผู้ที่มีระดับการศึกษาและรายได้แตกต่างกันอาจจะมีโอกาสเข้าถึงเทคโนโลยีและทักษะการใช้งานระบบดิจิทัลในระดับที่ไม่เท่ากัน จึงส่งผลต่อการประเมินประสิทธิผลของระบบ สอดคล้องกับงานวิจัยของ พิมพ์ชนกฑ์ เอกรักษ์พาณิช (2566) ผลการวิจัยพบว่าปัจจัยด้านอาชีพส่งผลต่อการยอมรับเทคโนโลยีแตกต่างกัน แต่แตกต่างจากผลการศึกษาที่พบว่าเพศ ระดับการศึกษาและรายได้มีความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญ สำหรับตัวแปรอายุที่ไม่พบความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติอาจสะท้อนให้เห็นว่าในปัจจุบันผู้ประกันตนทุกช่วงวัยสามารถเข้าถึงและใช้งานเทคโนโลยีดิจิทัลได้มากขึ้น ทำให้การรับรู้ต่อประสิทธิผลของระบบ e-Self Service มีความใกล้เคียงกัน

2. ปัจจัยด้านเทคโนโลยี ได้แก่ ความง่ายในการใช้งาน การรับรู้ประโยชน์ของระบบ คุณภาพของระบบ ความมั่นคงปลอดภัยของระบบและความเชื่อมั่นต่อหน่วยงานมีอิทธิพลต่อประสิทธิผลในการให้บริการระบบอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ โดยสามารถร่วมกันอธิบายความแปรปรวนของประสิทธิผลในการให้บริการได้ร้อยละ 60.2 (R^2 = 0.602) แสดงให้เห็นว่าปัจจัยด้านเทคโนโลยีเป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อการรับรู้ประสิทธิผลของระบบ e-Self Service ในระดับค่อนข้างสูง โดยผลการวิจัยดังกล่าวสอดคล้องกับแนวคิดการยอมรับเทคโนโลยี (TAM) ซึ่งอธิบายว่าการรับรู้ถึงความง่ายในการใช้งานและการรับรู้ถึงประโยชน์ของระบบเป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อการยอมรับและการใช้งานเทคโนโลยีเมื่อผู้ใช้งานรับรู้ว่าระบบสามารถใช้งานได้ง่ายสะดวกและช่วยอำนวยความสะดวกในการดำเนินธุรกรรมต่างๆจะส่งผลให้เกิดการประเมินว่าระบบมีประสิทธิผลในการให้บริการมากยิ่งขึ้นนอกจากนี้ผลการศึกษายังสอดคล้องกับงานวิจัยของ ธนกมล คงสมโอษฐ์ (2567) ผลการวิจัยพบว่าการรับรู้ความง่ายในการใช้งาน ความเสี่ยงมีอิทธิพลต่อความตั้งใจใช้บริการผ่านระบบของสำนักงานประกันสังคม โดยผู้ใช้งานมีแนวโน้มที่จะยอมรับและใช้บริการมากขึ้นเมื่อระบบมีความสะดวกและมีความปลอดภัยที่น่าเชื่อถือขณะเดียวกัน ผลการศึกษานั้นยังมีความสอดคล้องกับงานวิจัยของ กมลวรรณ สัมพันธกุล (2563) ผลการวิจัยพบว่าระบบ e-Service ที่มีความสะดวกในการเข้าถึง มีความเสถียร และมีความน่าเชื่อถือ นั้นช่วยเพิ่มประสิทธิภาพในการให้บริการภาครัฐและงานวิจัยยังสอดคล้องกับงานวิจัยของ จุฑารัตน์ สวัสดิ์พูน (2567) ที่พบว่าความง่ายในการใช้งาน ความปลอดภัย ความรวดเร็วในการตอบสนอง และความสะดวกในการเข้าถึงระบบส่งผลต่อความพึงพอใจของผู้ใช้บริการอย่างมีนัยสำคัญ นอกจากนี้ ยังมีความสอดคล้องกับงานวิจัยของ ชัชรภูมิ บุญ

เทพ (2567) ผลการวิจัยพบว่าความสะดวกรวดเร็ว และความสามารถในการเข้าถึงระบบเป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อความสำเร็จของการให้บริการโดยผู้ใช้งานจะมีแนวโน้มใช้บริการอย่างต่อเนื่องเมื่อระบบสามารถตอบสนองความต้องการได้อย่างมีประสิทธิภาพ ผลการศึกษาครั้งนี้จึงสร้างความเชื่อมั่นต่อหน่วยงานจะช่วยยกระดับประสิทธิผลในการให้บริการของสำนักงานประกันสังคมได้อย่างมีนัยสำคัญ

องค์ความรู้ใหม่

ภาพที่ 1 องค์ความรู้จากการวิจัย

จากภาพแสดงให้เห็นว่าปัจจัยด้านการเข้าถึงเทคโนโลยีมีบทบาทสำคัญต่อประสิทธิผลในการให้บริการระบบ e-Self Service ของสำนักงานประกันสังคมต่อผู้ประกันตนมาตรา 33 โดยผู้ใช้งานจะรับรู้ว่าระบบมีประสิทธิผลมากขึ้นเมื่อระบบมีความง่ายในการใช้งาน สามารถเข้าถึงได้สะดวก ช่วยลดขั้นตอนในการดำเนินงาน มีข้อมูลที่ถูกต้อง และมีความปลอดภัยของข้อมูลส่วนบุคคลที่น่าเชื่อถือ นอกจากนี้ ปัจจัยส่วนบุคคลบางประการ ได้แก่ เพศ ระดับการศึกษา รายได้เฉลี่ยต่อเดือนและระยะเวลาในการเป็นผู้ประกันตนยังส่งผลต่อความคิดเห็นเกี่ยวกับการเข้าถึงเทคโนโลยีแตกต่างกันซึ่งอาจส่งผลต่อการรับรู้ประสิทธิผลของระบบในภาพรวม

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1. สำนักงานประกันสังคมควรกำหนดนโยบายในการพัฒนาระบบ e-Self Service โดยมุ่งเน้นการเพิ่มประสิทธิภาพด้านความรวดเร็วของระบบเป็นสำคัญเนื่องจากผลการวิจัยพบว่าเป็นปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อประสิทธิผลในการให้บริการอย่างมีนัยสำคัญ

2. ควรกำหนดนโยบายส่งเสริมการยอมรับและการใช้งานระบบดิจิทัลในระยะยาวโดยมุ่งสร้างความเชื่อมั่นและความตั้งใจในการใช้งานของผู้ประกันตนซึ่งสอดคล้องกับแนวโน้มการใช้งานในอนาคตที่เป็นปัจจัยสำคัญที่สุดของงานวิจัยนี้

3. ควรกำหนดนโยบายด้านการพัฒนาคุณภาพระบบสารสนเทศขององค์กรโดยเน้นให้ระบบมีความเสถียร รวดเร็ว และตอบสนองต่อความต้องการของผู้ใช้งานได้อย่างต่อเนื่องเพื่อยกระดับประสิทธิผลของการให้บริการภาครัฐในภาพรวม

ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการ

1. ควรพัฒนาระบบ e-Self Service ให้มีความรวดเร็วในการประมวลผลและการเข้าถึงข้อมูลมากยิ่งขึ้นเนื่องจากเป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อความพึงพอใจและประสิทธิผลของการให้บริการได้อย่างสะดวกรวดเร็วจะช่วยลดระยะเวลาในการติดต่อหน่วยงาน ลดภาระการดำเนินงานและเพิ่มความเชื่อมั่นต่อระบบมากยิ่งขึ้น

2. ควรปรับปรุงประสิทธิภาพและความเสถียรของระบบให้สามารถรองรับการใช้งานของผู้ใช้จำนวนมากได้อย่างมีประสิทธิภาพโดยเฉพาะในช่วงเวลาที่มีผู้เข้าใช้งานพร้อมกันจำนวนมาก ทั้งนี้ควรลดปัญหาความล่าช้า การประมวลผลผิดพลาด หรือระบบขัดข้อง เพื่อให้ผู้ใช้งานได้รับบริการอย่างต่อเนื่องและเกิดความเชื่อมั่นในการใช้งานระบบ

3. ควรให้ความสำคัญกับพัฒนาระบบให้มีรูปแบบการใช้งานที่ง่าย ไม่ซับซ้อน มีขั้นตอนการดำเนินงานที่ชัดเจนและสามารถใช้งานได้ผ่านอุปกรณ์ที่หลากหลาย เช่น คอมพิวเตอร์ โทรศัพท์มือถือและแท็บเล็ต การออกแบบที่ตอบสนองต่อความต้องการของผู้ใช้งานจะช่วยส่งเสริมให้เกิดการยอมรับเทคโนโลยีและเพิ่มแนวโน้มการใช้งานระบบอย่างต่อเนื่องในอนาคต

4. ควรมีการติดตามและประเมินผลการใช้งานระบบ e-Self Service อย่างต่อเนื่องโดยอาจจัดให้มีการสำรวจความคิดเห็น ความพึงพอใจ หรือข้อเสนอแนะจากผู้ใช้งานเป็นระยะ เพื่อนำข้อมูลที่ได้รับมาวิเคราะห์และปรับปรุงระบบให้สอดคล้องกับความต้องการและพฤติกรรมของผู้ใช้งานที่เปลี่ยนแปลงไปอันจะนำไปสู่การพัฒนาประสิทธิผลของการให้บริการในระยะยาว

ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรศึกษาปัจจัยอื่นที่อาจส่งผลต่อพฤติกรรมการใช้งานของผู้ประกันตน เช่น ความพึงพอใจในการใช้งาน คุณภาพของระบบ ความน่าเชื่อถือของข้อมูล ความปลอดภัยของระบบ รวมถึงทักษะด้านดิจิทัลของผู้ใช้งานซึ่งปัจจัยเหล่านี้อาจมีอิทธิพลต่อการตัดสินใจใช้งานและการ

ใช้งานอย่างต่อเนื่อง ดังนั้นการศึกษาปัจจัยเพิ่มเติมดังกล่าวจะช่วยให้เข้าใจพฤติกรรมผู้ใช้งานได้อย่างครอบคลุมมากยิ่งขึ้นและสามารถนำผลการศึกษาไปใช้ในการพัฒนาระบบให้ตอบสนองความต้องการของผู้ใช้งานได้อย่างมีประสิทธิภาพ

2. ควรขยายขอบเขตการศึกษาไปยังผู้ประกันตนตามมาตราอื่น เช่น มาตรา 39 และมาตรา 40 รวมถึงผู้ประกันตนในพื้นที่ต่างจังหวัดเพื่อเปรียบเทียบความแตกต่างด้านพฤติกรรมการใช้งาน การรับรู้ประโยชน์และการยอมรับเทคโนโลยีระหว่างกลุ่มผู้ใช้งานที่มีลักษณะทางประชากรศาสตร์และบริบทที่แตกต่างกันซึ่งจะช่วยให้ผลการวิจัยมีความครอบคลุมและสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในระดับประเทศได้มากยิ่งขึ้น

3. ควรใช้วิธีการวิจัยแบบผสมผสานโดยเพิ่มการเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพ เช่น การสัมภาษณ์เชิงลึกหรือการสนทนากลุ่มเพื่อให้สามารถเข้าใจปัญหา ความต้องการ ข้อจำกัด และประสบการณ์จริงของผู้ใช้งานได้มากขึ้นซึ่งจะช่วยอธิบายผลการวิจัยเชิงปริมาณได้อย่างชัดเจนและสมบูรณ์ยิ่งขึ้น

4. ควรศึกษาเปรียบเทียบระบบ e-Self service ของหน่วยงานภาครัฐอื่นๆที่มีการให้บริการในรูปแบบดิจิทัลจะช่วยให้ทราบถึงแนวปฏิบัติที่ดีของแต่ละระบบ นอกจากนี้ยังสามารถนำผลการเปรียบเทียบมาวิเคราะห์เพื่อหาแนวทางในการปรับปรุงประสิทธิภาพ การออกแบบการใช้งานและการให้บริการแก่ประชาชนให้มีความสะดวก รวดเร็ว และตอบสนองความต้องการของผู้ใช้งานได้ดียิ่งขึ้น

เอกสารอ้างอิง

สำนักงานพัฒนารัฐบาลดิจิทัล (องค์การมหาชน). (2568). *แผนพัฒนารัฐบาลดิจิทัลของประเทศไทย พ.ศ. 2566–2570*. สำนักงานพัฒนารัฐบาลดิจิทัล (องค์การมหาชน).

ธนกมล คงสมโอษฐ์. (2567). *ปัจจัยการยอมรับเทคโนโลยีที่ส่งผลต่อความตั้งใจใช้บริการขอรับประโยชน์ทดแทนผ่านระบบอิเล็กทรอนิกส์ (e-Self Service) ของผู้ใช้บริการ ณ สำนักงานประกันสังคม กรุงเทพมหานครพื้นที่ 8* (สารนิพนธ์รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยรามคำแหง.

กมลวรรณ สัมพันธกุล. (2563). *การพัฒนารูปแบบการให้บริการภาครัฐผ่านระบบ e-Service: กรณีศึกษาสำนักงานประกันสังคม* (สารนิพนธ์รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์). กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

พิมพ์ชนกฑ์ เอกรักษ์พาณิช. (2566). *ปัจจัยที่ส่งผลต่อการยอมรับระบบการบริการอิเล็กทรอนิกส์ (e-Service): กรณีศึกษากรุงเทพมหานคร* (สารนิพนธ์รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยราชภัฏจันทรเกษม.

ชัชรภูมิ บุญเทพ. (2567). ชนิดของสื่อที่ส่งผลให้ผู้ประกันตนตัดสินใจใช้และยอมรับการใช้บริการe-Self Service กรณีคลอดบุตรของสำนักงานประกันสังคมจังหวัดสมุทรปราการ. *วารสารกองทุนพัฒนาสื่อปลอดภัยและสร้างสรรค์*, 3(3), 1-26.

จุฑารัตน์ สวัสดิ์พูน. (2567). *ปัจจัยด้านคุณภาพระบบต่อการสร้างความพึงพอใจของผู้ใช้บริการระบบ* (สารนิพนธ์รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์). กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

Likert, R. (1932). A Technique for the Measurement of Attitudes. *Archives of Psychology*. New York: New York University.

บทความวิจัย

การประยุกต์หลักพุทธธรรมเพื่อส่งเสริมสมรรถนะการปฏิบัติงานของบุคลากรกรมพัฒนาสังคมและสวัสดิการ กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์

BUDDHADHAMMA APPLICATION FOR ENHANCING COMPETENCY THE PERFORMANCE OF PERSONNEL IN THE DEPARTMENT OF SOCIAL DEVELOPMENT AND WELFARE, MINISTRY OF SOCIAL DEVELOPMENT AND HUMAN SECURITY

พิศิษฐ อยู่พลี[1*], **บุญทัน ดอกไธสง**[1], **เกียรติศักดิ์ สุขเหลือง**[1]

Pisit Yooplee[1*], Boonton Dockthaisong[1], Kiettisak Suklueang[1]

[*]Corresponding Author E-mail: yooplee.eng@gmail.com

Received June 10, 2026; Revised July 26, 2026; Accepted August 4, 2026

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ 3 ประการ คือ 1. ศึกษาสมรรถนะการปฏิบัติงานของบุคลากร 2. ศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อสมรรถนะการปฏิบัติงานของบุคลากร และ 3. นำเสนอการประยุกต์หลักพุทธธรรมเพื่อส่งเสริมสมรรถนะการปฏิบัติงานของบุคลากร ดำเนินการวิจัยแบบผสานวิธี การวิจัยเชิงปริมาณเก็บรวบรวมข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่าง จากบุคลากรกรมพัฒนาสังคมและสวัสดิการโดยใช้แบบสอบถามที่มีค่าความเชื่อมั่นทั้งฉบับการวิจัยเชิงคุณภาพใช้การสัมภาษณ์เชิงลึกจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญวิเคราะห์เนื้อหาเชิงพรรณนา และการสนทนากลุ่มเฉพาะเพื่อยืนยันองค์ความรู้หลังการสังเคราะห์ข้อมูล

ผลการวิจัยพบว่า 1. สมรรถนะการปฏิบัติงานของบุคลากรโดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ครอบคลุม 5 ด้าน เรียงตามค่าเฉลี่ยสูงสุด ได้แก่ ด้านการยึดมั่นในความถูกต้องและจริยธรรม ด้านการบริการเป็นเลิศ ด้านความเข้าใจในองค์กรและระบบงาน ด้านการมุ่งผลสัมฤทธิ์ ด้านการทำงานเป็นทีม ตามลำดับ 2. ปัจจัยที่ส่งผลต่อสมรรถนะการปฏิบัติงาน ได้แก่ การธำรงรักษาบุคลากรภาครัฐ 3 ด้าน คือ ด้านความผูกพันต่อองค์กร ด้านแนวปฏิบัติในการบริหารทรัพยากรมนุษย์ และด้านคุณภาพชีวิตการทำงาน และหลักฆราวาสธรรม 3 ด้าน ได้แก่ จาคะ ทมะ และสัจจะ 3. การประยุกต์หลักฆราวาสธรรม 4 ได้แก่ สัจจะ ทมะ ขันติ และจาคะ บูรณาการร่วมกับการธำรงรักษาบุคลากรภาครัฐ 4 ด้าน คือ ด้านความผูกพันต่อองค์กร ด้านการรับรู้การสนับสนุน

[1] คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

[1] Faculty of Social Sciences Mahachulalongkornrajavidyalaya University

จากองค์กร ด้านคุณภาพชีวิตการทำงาน และด้านแนวปฏิบัติในการบริหารทรัพยากรมนุษย์ สามารถส่งเสริมสมรรถนะการปฏิบัติงานของบุคลากรกรมพัฒนาสังคมและสวัสดิการประสบความสำเร็จได้อย่างมีประสิทธิภาพ องค์ความรู้นี้สามารถนำไปใช้เป็น กรอบนโยบายในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ของหน่วยงานภาครัฐที่ดูแลกลุ่มเปราะบางได้อย่างเป็นรูปธรรม
คำสำคัญ: หลักฆราวาสธรรม 4; การประยุกต์; การธำรงรักษาบุคลากร

Abstract

This research article had three objectives: 1. To examine the work performance competency of personnel; 2. To investigate the factors affecting personnel work performance competency; and 3. To propose the application of Buddhist principles to enhance personnel work performance competency. A mixed methods research design was employed. The quantitative research collected data from personnel of the Department of Social Development and Welfare using a questionnaire with satisfactory overall reliability. The qualitative research involved in-depth interviews with key informants, and the data were analyzed using descriptive content analysis. A focus group discussion was conducted to validate the body of knowledge after data synthesis.

Findings were as follows: 1) the overall work performance competency of personnel was at a high level across five dimensions. Ranked in descending order of mean scores, these were adherence to integrity and ethics, service excellence, understanding of the organization and work systems, achievement orientation, and teamwork, respectively. 2) The factors affecting work performance competency consisted of three dimensions of public sector personnel retention: organizational commitment, human resource management practices, and quality of work life; together with three dimensions of the Gharavasadhamma principles: caga, Dama, and Sacca. 3) The application of the Four Gharavasadhamma principlesb:Sacca truthfulness, Dama self discipline, Khanti patience, and caga generosity integrated with the four dimensions of public sector personnel retention, namely organizational commitment, perceived organizational support, quality of work life, and human resource management practices, can effectively enhance the work performance competency of personnel in the Department of Social Development and Welfare. This body of knowledge can be applied as a policy framework for

human resource development in public sector organizations responsible for serving vulnerable populations.

Keywords: Four Gharavasadhamma Principles; Application; Human Resource Retention

บทนำ

กรมพัฒนาสังคมและสวัสดิการ (Department of Social Development and Welfare: DSDW) เป็นหน่วยงานภายใต้กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ ก่อตั้งเมื่อวันที่ 3 ตุลาคม พ.ศ. 2545 ตามพระราชบัญญัติปรับปรุงกระทรวง ทบวง กรม พ.ศ. 2545 โดยการควบรวม 3 หน่วยงานหลัก ได้แก่ กรมประชาสงเคราะห์ สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมและประสานงานเยาวชนแห่งชาติ และสถาบันพัฒนาครอบครัว (ราชกิจจานุเบกษา, 2545) เพื่อบูรณาการงานด้านสังคมสงเคราะห์และสวัสดิการสังคมให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น กรมฯ มีบทบาทสำคัญในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนและจัดสวัสดิการสังคมสำหรับกลุ่มเปราะบาง ได้แก่ ผู้ด้อยโอกาส ผู้พิการ ผู้สูงอายุ เด็ก และผู้ที่ประสบปัญหาสังคม โดยยึดหลักสังคมสวัสดิการ (Welfare Society) ที่มุ่งให้ทุกคนในสังคมสามารถเข้าถึงสิทธิและทรัพยากรขั้นพื้นฐานได้ (พัชรี บุญประเสริฐ, 2560)

ในยุคปัจจุบัน กรมฯ เผชิญกับความท้าทายที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ทั้งการเพิ่มขึ้นของผู้สูงอายุในสังคม การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างครอบครัว และปัญหาความยากจนที่ซับซ้อนมากขึ้น ส่งผลให้บุคลากรต้องพัฒนาความรู้ ทักษะ และสมรรถนะใหม่ ๆ ในการรับมือกับสถานการณ์ดังกล่าว (กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์, 2564) นอกจากนี้ บุคลากรยังต้องเผชิญกับข้อจำกัดด้านทรัพยากร งบประมาณ และกำลังคน ส่งผลให้เกิดภาวะเครียดในที่ทำงาน (บุญส่ง ศรีสวัสดิ์, 2565) และอาจบั่นทอนสมรรถนะการปฏิบัติงานในระยะยาว

สมรรถนะการปฏิบัติงานของบุคลากรภาครัฐถือเป็นปัจจัยสำคัญต่อความสำเร็จขององค์กร สำนักคณะกรรมการข้าราชการพลเรือน (2553) ได้กำหนดสมรรถนะหลักของข้าราชการพลเรือนไว้ 5 ด้าน ได้แก่ การมุ่งผลสัมฤทธิ์ การยึดมั่นในความถูกต้องและจริยธรรม ความเข้าใจในองค์กรและระบบงาน การบริการเป็นเลิศ และการทำงานเป็นทีม ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ Robbins & Judge (2013) ที่มองว่าพฤติกรรมและสมรรถนะของบุคลากรมีความสำคัญต่อผลการดำเนินงานขององค์กร นอกจากนี้ Armstrong (2020) และ Meirinhos, Abrunhosa & Martins (2018) ยืนยันว่าการธำรงรักษาบุคลากรที่มีคุณภาพผ่านการสร้างความผูกพันต่อองค์กร การรับรู้การสนับสนุน คุณภาพชีวิตการทำงาน และแนวปฏิบัติด้านทรัพยากรมนุษย์ส่งผลโดยตรงต่อสมรรถนะการปฏิบัติงาน

หลักฆราวาสธรรม 4 ในพระพุทธศาสนา อันได้แก่ สัจจะ ทมะ ขันติ และจาคะ ถือเป็นหลักธรรมที่เหมาะสมสำหรับการพัฒนาบุคลากรในองค์กร (สำ.ส. (ไทย) 15/845/316) พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต, 2543) อธิบายว่าหลักธรรมเหล่านี้เป็นรากฐานของการอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุขและสร้างความสัมพันธ์ที่ดีในสังคม ขณะที่ สุชีพ ปุญญานุภาพ (2545) และ วิโรจน์ เจษฎาลักษณ์ (2565) ยืนยันว่าการบูรณาการหลักธรรมเข้ากับการบริหารทรัพยากรมนุษย์สามารถเพิ่มประสิทธิภาพการทำงานและลดความขัดแย้งในองค์กรได้

กรมพัฒนาสังคมและสวัสดิการมีภารกิจดูแลกลุ่มเปราะบาง แต่เผชิญความท้าทายจากปัญหาสังคมที่ซับซ้อนและข้อจำกัดด้านทรัพยากร ส่งผลต่อสมรรถนะการปฏิบัติงานของบุคลากร การนำการธำรงรักษาบุคลากรมาบูรณาการกับหลักฆราวาสธรรม 4 มีความจำเป็นเพราะการธำรงรักษาบุคลากรช่วยพัฒนาระบบและสภาพแวดล้อมการทำงาน ขณะที่หลักฆราวาสธรรม 4 ช่วยพัฒนาคุณธรรม จิตใจ และพฤติกรรมของบุคลากร เมื่อทั้งสองแนวคิดทำงานร่วมกัน จะช่วยลดความเครียดและผลกระทบจากข้อจำกัดด้านทรัพยากร เสริมสร้างความผูกพันและสมรรถนะในการปฏิบัติงาน ตลอดจนเพิ่มประสิทธิภาพและความยั่งยืนของการให้บริการประชาชนของกรมพัฒนาสังคมและสวัสดิการได้อย่างเหมาะสม

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาสมรรถนะการปฏิบัติงานของบุคลากรกรมพัฒนาสังคมและสวัสดิการ กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์
2. เพื่อศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อสมรรถนะการปฏิบัติงานของบุคลากรกรมพัฒนาสังคมและสวัสดิการ กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์
3. เพื่อนำเสนอการประยุกต์หลักพุทธธรรมเพื่อส่งเสริมสมรรถนะการปฏิบัติงานของบุคลากรกรมพัฒนาสังคมและสวัสดิการ กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์

วิธีดำเนินการวิจัย

1. รูปแบบของการวิจัย

การวิจัยเป็นการวิจัยแบบผสานวิธี (Mixed Methods Research) โดยใช้การวิจัยที่ผู้วิจัยรวบรวมและวิเคราะห์เชิงปริมาณ (Quantitative Research) ดำเนินการโดยศึกษาจากแบบสอบถามก่อน จากนั้นจึงนำข้อมูลการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ดำเนินการโดยการสัมภาษณ์มาเก็บและวิเคราะห์ในภายหลังเพื่อช่วยอธิบายหรือขยายความผลลัพท์ของข้อมูลเชิงปริมาณในเชิงลึก (In-depth Interview) กับผู้ให้ข้อมูลสำคัญและการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) เพื่อยืนยันองค์ความรู้

2. ประชากร กลุ่มตัวอย่าง และผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

2.1 ประชากร คือ บุคลากรกรมพัฒนาสังคมและสวัสดิการ กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ จำนวนทั้งสิ้น 2,469 คน (กรมพัฒนาสังคมและสวัสดิการ, 2567)

2.2 ขนาดกลุ่มตัวอย่างตามสูตรของ (Yamane, 1973) ได้กลุ่มตัวอย่างจำนวน 345 คน โดยกำหนดให้ประชากรแบ่งออกเป็น 3 ชั้นหรือกลุ่ม คือ 1) ข้าราชการ 92 คน 2) พนักงานราชการ 225 คน และ 3) ลูกจ้างประจำ 28 คน แล้วทำการสุ่มตัวอย่างแบบอย่างง่าย (Stratified Random Sampling) ตามสัดส่วนของบุคลากรในแต่ละหน่วยงานในสังกัด

2.3 ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ 18 รูปหรือคน แบ่งเป็น 5 กลุ่ม ได้แก่ นักวิชาการหรือผู้ปฏิบัติงานด้านพระพุทธศาสนา 2 รูป นักวิชาการด้านรัฐประศาสนศาสตร์ 3 คน ผู้บริหารหรือผู้กำหนดนโยบาย 4 คน ผู้ปฏิบัติงาน 6 คน และผู้รับบริการ 3 คน และผู้ทรงคุณวุฒิสำหรับการสนทนากลุ่มเฉพาะ 10 รูปหรือคน

3. เครื่องมือที่ใช้การวิจัย

การเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงปริมาณ คือ แบบสอบถามที่ผู้วิจัยพัฒนาขึ้นจากกรอบแนวคิดในการวิจัยมีองค์ประกอบและสร้างตามแนวคิดที่ได้จากข้อมูลจากกรมพัฒนาสังคมและสวัสดิการ โดยผ่านการตรวจสอบความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหาโดยผู้เชี่ยวชาญ 5 ท่าน ได้ค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC) ระหว่าง 0.80–1.00 และค่าความเชื่อมั่นทั้งฉบับเท่ากับ 0.973 ตามวิธีของครอนบาค (Cronbach, 1977) ส่วนการวิจัยเชิงคุณภาพ คือ แบบสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ 18 รูปหรือคน เพื่อให้ได้ข้อมูลเชิงลึกสนับสนุนผลการวิจัยเชิงปริมาณและประเด็นสำหรับการสนทนากลุ่มเฉพาะ

4. การเก็บรวบรวมข้อมูล

เก็บรวบรวมข้อมูลเชิงปริมาณด้วยแบบสอบถามจำนวน 345 ชุด แจกแบบสอบถามโดยวิธีกระจายส่งให้หน่วยงานกรมพัฒนาสังคมและสวัสดิการส่วนข้อมูลเชิงคุณภาพได้จากการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน 18 รูปหรือคน และการสนทนากลุ่มเฉพาะจากผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 10 รูปหรือคน

5. การวิเคราะห์ข้อมูลและสถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์เชิงปริมาณ ใช้โปรแกรมสำเร็จรูปทางสถิติ ได้แก่ การหาค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณแบบขั้นตอน (Stepwise Multiple Regression Analysis) โดยมีการตรวจสอบปัญหาความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรอิสระ (Multicollinearity) ด้วยค่า Tolerance และ Variance Inflation Factor (VIF) ตามเกณฑ์ของ (กัลยา วานิชย์บัญชา, 2559) การวิเคราะห์เชิงคุณภาพ ใช้การวิเคราะห์เนื้อหาเชิงพรรณนา (Descriptive Content Analysis) โดยการถอดเสียงบันทึกเป็นข้อความ จัด

หมวดหมู่ ลงรหัสข้อมูล และตีความข้อมูลโดยอิงจากบริบทและวัตถุประสงค์ของการวิจัย แล้วสังเคราะห์ผลและตรวจสอบความน่าเชื่อถือผ่านการสนทนากลุ่มเฉพาะ

ผลการวิจัย

1. สมรรถนะการปฏิบัติงานของบุคลากรกรมพัฒนาสังคมและสวัสดิการ กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์

สมรรถนะการปฏิบัติงานของบุคลากรกรมพัฒนาสังคมและสวัสดิการ กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ครอบคลุม 5 ด้าน เรียงตามค่าเฉลี่ยสูงสุด ดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 ค่าเฉลี่ยสมรรถนะการปฏิบัติงานของบุคลากรโดยภาพรวม

สมรรถนะการปฏิบัติงานของบุคลากร	ระดับการปฏิบัติ		
	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
1. ด้านการมุ่งผลสัมฤทธิ์	4.44	0.53	มาก
2. ด้านการยึดมั่นในความถูกต้องและจริยธรรม	4.42	0.54	มาก
3. ด้านความเข้าใจในองค์กรและระบบงาน	4.40	0.56	มาก
4. ด้านการบริการเป็นเลิศ	4.43	0.53	มาก
5. ด้านการทำงานเป็นทีม	4.45	0.54	มาก
ภาพรวม	**4.45**	**0.49**	**มาก**

สอดคล้องกับผลการวิจัยเชิงคุณภาพ ด้านการยึดมั่นในความถูกต้องและจริยธรรม บุคลากรยึดหลักความซื่อสัตย์ โปร่งใส และไม่แสวงหาผลประโยชน์ส่วนตน ด้านการบริการเป็นเลิศ การให้บริการเป็นเลิศมิได้วัดเพียงความรวดเร็วหรือความเป็นทางการ แต่ต้องตั้งอยู่บนฐานของเมตตา กรุณา และความเคารพในศักดิ์ศรีของผู้รับบริการ ด้านความเข้าใจในองค์กรและระบบงาน บุคลากรที่เข้าใจระบบดีจะทำงานอย่างมีประสิทธิภาพและสามารถประสานงานได้ราบรื่น ด้านการมุ่งผลสัมฤทธิ์ บุคลากรมีความตั้งใจและทุ่มเทเพื่อประโยชน์ต่อตนเองและประชาชน และด้านการทำงานเป็นทีม การทำงานเป็นทีมที่มีประสิทธิภาพอาศัยหลักการช่วยเหลือและจิตสาธารณะ

2. ปัจจัยที่ส่งผลต่อสมรรถนะการปฏิบัติงานของบุคลากรกรมพัฒนาสังคมและสวัสดิการ กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์

ผลการวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณแบบขั้นตอน (Stepwise Multiple Regression Analysis) พบว่า การธำรงรักษาบุคลากรภาครัฐ จำนวน 3 ด้าน ส่งผลต่อสมรรถนะการปฏิบัติงานของบุคลากรกรมพัฒนาสังคมและสวัสดิการ กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 และ 0.05 โดยเรียงลำดับค่าสัมประสิทธิ์

มาตรฐาน (Beta) ดังนี้ ด้านความผูกพันต่อองค์กร (Beta = 0.458) ด้านแนวปฏิบัติในการบริหารทรัพยากรมนุษย์ (Beta = 0.230) และด้านคุณภาพชีวิตการทำงาน (Beta = 0.145) ซึ่งทั้ง 3 ด้านสามารถร่วมกันทำนายการปฏิบัติงานของบุคลากรได้ร้อยละ 56.2 (Adjusted R^2 = 0.562) มี 1 ตัวแปรที่ไม่ส่งผล คือ ด้านการรับรู้การสนับสนุนจากองค์กรแม้ในเชิงสถิติตัวเลขจะไม่ส่งผลโดยตรง แต่อิงจากผลการสัมภาษณ์เชิงลึกและการสนทนากลุ่ม Focus Group ผู้ทรงคุณวุฒิเห็นพ้องว่างานของกรมฯ ที่ต้องทำข้อตกลงกับกลุ่มเปราะบางจะขาดด้านการรับรู้การสนับสนุนจากองค์กรไม่ได้จึงต้องคงไว้ในโมเดลเชิงคุณภาพ ดังตารางที่ 2

ตารางที่ 2 ปัจจัยการธำรงรักษาบุคลากรภาครัฐ ที่ส่งผลต่อสมรรถนะการปฏิบัติงานของบุคลากรกรมพัฒนาสังคมและสวัสดิการ กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์

(n=345)

การธำรงรักษาบุคลากรภาครัฐ	B	Std. Error	Beta	t	Sig.
ค่าคงที่ (Constant)	1.646	0.135		12.198**	0.000
ด้านความผูกพันต่อองค์กร (X1_1)	0.385	0.042	0.458	9.114**	0.000
ด้านแนวปฏิบัติในการบริหารทรัพยากรมนุษย์ (X1_4)	0.164	0.043	0.230	3.808**	0.000
ด้านคุณภาพชีวิตการทำงาน (X1_3)	0.108	0.045	0.145	2.388*	0.017

Multiple R = 0.752 R^2= 0.566 Adjusted R^2 = 0.562 Std. Error = 0.325 F=5.705 Sig=0.017

*มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05, **มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01

สำหรับหลักฆราวาสธรรม 4 พบว่า 3 ด้านส่งผลต่อการปฏิบัติงานของบุคลากร อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 โดยเรียงลำดับค่าสัมประสิทธิ์มาตรฐาน (Beta) ดังนี้ จาคะ เสียสละ (Beta = 0.428) ทมะ ฝึกหัดแก้ไขปรับปรุง (Beta = 0.259) และสัจจะ พูดจริงทำจริงและซื่อตรง (Beta = 0.216) ซึ่งทั้ง 3 ด้านสามารถร่วมกันทำนายการปฏิบัติงานได้ร้อยละ 66.3 (Adjusted R^2 = 0.663) มีเพียง ขันติ อดทนตั้งใจและขยัน ที่ไม่ส่งผลต่อสมรรถนะการปฏิบัติงานของบุคลากรกรมพัฒนาสังคมและสวัสดิการแม้ในเชิงสถิติตัวเลขจะไม่ส่งผลโดยตรง แต่อิงจากผลการสัมภาษณ์เชิงลึกและการสนทนากลุ่ม Focus Group ผู้ทรงคุณวุฒิเห็นพ้องว่างานของกรมฯ ที่ต้องทำข้อตกลงกับกลุ่มเปราะบางจะขาดขันติและความอดทนไม่ได้จึงต้องคงไว้ในโมเดลเชิงคุณภาพ แสดงให้เห็นว่าหลักฆราวาสธรรม 4 มีอิทธิพลต่อการปฏิบัติงานสูงกว่าการธำรงรักษาบุคลากรภาครัฐ ดังตารางที่ 3

ตารางที่ 3 ปัจจัยหลักฆราวาสธรรม 4 ที่ส่งผลต่อการประยุกต์หลักพุทธธรรมเพื่อส่งเสริมสมรรถนะการปฏิบัติงานของบุคลากรกรมพัฒนาสังคมและสวัสดิการ กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์

หลักฆราวาสธรรม 4	B	Std. Error	Beta	t	Sig.
ค่าคงที่ (Constant)	0.680	0.147		4.631**	.000
จาคะ เสียสละ (X2_4)	0.398	0.046	0.428	8.714**	.000
ทมะ ฝึกหัดแก้ไขปรับปรุง(X2_2)	0.241	0.051	0.259	4.744**	.000
สัจจะ พูดจริงทำจริงและซื่อตรง(X2_1)	0.199	0.043	0.216	4.611**	.000

Multiple R = 0.816 R^2= 0.666 Adjusted R^2 = 0.663 Std. Error = 0.285 F=21.264 Sig=000

**มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01

ดัชนีบอกภาวะร่วมเส้นตรงพหุ โดยค่าความคงทนของการยอมรับ (Tolerance) ของตัวแปรการธำรงรักษาบุคลากรภาครัฐ และของตัวแปรหลักฆราวาสธรรม 4 ได้ค่าอยู่ระหว่าง (0.299 – 0.452) และ (0.263 – 0.429) ตามลำดับ ซึ่งมากกว่าค่าที่กำหนดคือ ๐.๑๙๐ และค่าปัจจัยการขยายตัวของความแปรปรวน (Variance Inflation Factor: VIF) มีค่าระหว่าง (2.215 – 3.346) และ (2.330 – 3.808) ตามลำดับ ซึ่งมีค่าไม่เกินตามที่กำหนด คือ 5.3 แสดงว่าการธำรงรักษาบุคลากรภาครัฐและหลักฆราวาสธรรม 4 ทุกด้านเป็นไปตามเกณฑ์ที่กำหนดไม่เกิดปัญหา Multicollinearity จึงสามารถวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณแบบขั้นตอน (Stepwise Multiple Regression Analysis) ดังตารางที่ 4

ตารางที่ 4 ค่า Tolerance และค่า Variance Inflation Factor (VIF) ของการธำรงรักษาบุคลากรภาครัฐและหลักฆราวาสธรรม 4

(n=345)

ตัวแปร	Collinearity Statistics	
	Tolerance	VIF
การธำรงรักษาบุคลากรภาครัฐ		
ด้านความผูกพันต่อองค์กร	0.452	2.215
ด้านการรับรู้การสนับสนุนจากองค์กร	0.301	3.324
ด้านคุณภาพชีวิตการทำงาน	0.299	3.346
ด้านแนวปฏิบัติในการบริหารทรัพยากรมนุษย์	0.315	3.176
หลักฆราวาสธรรม 4		
สัจจะ พูดจริงทำจริงและซื่อตรง	0.429	2.330

ตัวแปร	Collinearity Statistics	
	Tolerance	VIF
ทมะ ฝึกหัดแก้ไขปรับปรุง	0.263	3.808
ขันติ อดทนตั้งใจและขยัน	0.283	3.530
จาคะ เสียสละ	0.360	2.780

3. การประยุกต์หลักพุทธธรรมเพื่อส่งเสริมสมรรถนะการปฏิบัติงานของบุคลากรกรมพัฒนาสังคมและสวัสดิการ กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์

การวิจัยพบว่า หลักฆราวาสธรรม 4 สามารถบูรณาการร่วมกับการธำรงรักษาบุคลากรภาครัฐเพื่อส่งเสริมสมรรถนะการปฏิบัติงานได้ โดย สัจจะ ส่งเสริมความซื่อสัตย์และจริยธรรม ทมะ ส่งเสริมการพัฒนาตนเอง การมุ่งผลสัมฤทธิ์ และความเข้าใจในองค์กร ขันติ ส่งเสริมความอดทนและการบริการเป็นเลิศในการรับมือกับงานที่ซับซ้อน และ จาคะ ส่งเสริมจิตสาธารณะ การเสียสละ และการทำงานเป็นทีม อันนำไปสู่การเพิ่มประสิทธิภาพการปฏิบัติงานของบุคลากรโดยรวม

ทั้งนี้ เมื่อบูรณาการร่วมกับการธำรงรักษาบุคลากรภาครัฐ 4 ด้าน ได้แก่ ด้านความผูกพันต่อองค์กร ด้านการรับรู้การสนับสนุนจากองค์กร ด้านคุณภาพชีวิตการทำงาน และด้านแนวปฏิบัติในการบริหารทรัพยากรมนุษย์ จะส่งเสริมให้สมรรถนะการปฏิบัติงานของบุคลากรกรมพัฒนาสังคมและสวัสดิการประสบความสำเร็จได้ โดยผู้ทรงคุณวุฒิ 10 รูปหรือคน ได้ร่วมสนทนากลุ่มเฉพาะและยืนยันความถูกต้อง ความสอดคล้อง และความเป็นประโยชน์เชิงวิชาการและเชิงปฏิบัติขององค์ความรู้นี้

อภิปรายผลการวิจัย

1. สมรรถนะการปฏิบัติงานของบุคลากรกรมพัฒนาสังคมและสวัสดิการ กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์

สมรรถนะการปฏิบัติงานของบุคลากรกรมพัฒนาสังคมและสวัสดิการ โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก โดยด้านการยึดมั่นในความถูกต้องและจริยธรรมมีค่าเฉลี่ยสูงสุด สะท้อนให้เห็นว่าบุคลากรของกรมพัฒนาสังคมและสวัสดิการยึดมั่นในความถูกต้องและจริยธรรมอย่างสูง ถือเป็นหัวใจของงาน เพราะเกี่ยวข้องกับกลุ่มเปราะบาง การยึดมั่นนี้แสดงออกผ่านการทำงานอย่างยุติธรรม โปร่งใส ซื่อสัตย์ เคารพผู้รับบริการ และปราศจากผลประโยชน์ทับซ้อน สอดคล้องกับงานวิจัยของ อรพิน ตันติวิรุฬห์, (2566) ที่พบว่า การบูรณาการหลักพุทธธรรมในการปฏิบัติงานของบุคลากรศาลเยาวชนและครอบครัวภาค 2 มีบทบาทสำคัญในการยกระดับประสิทธิภาพการ

ทำงาน โดยช่วยเสริมสร้างคุณลักษณะด้านคุณธรรมและจริยธรรม เช่น ความซื่อสัตย์ ความมีวินัย ความอดทน และความเสียสละ

2. ปัจจัยที่ส่งผลต่อสมรรถนะการปฏิบัติงานของบุคลากรกรมพัฒนาสังคมและสวัสดิการ กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์

การธำรงรักษาบุคลากรภาครัฐส่งผลต่อการปฏิบัติงานของบุคลากรโดยด้านความผูกพันต่อองค์กร มีอิทธิพลสูงสุด สามารถอธิบายได้ว่าความผูกพันต่อองค์กรเกิดจากอุดมการณ์การทำงานเพื่อสังคมและการช่วยเหลือกลุ่มเปราะบาง ซึ่งสะท้อนผ่านความทุ่มเท เสียสละ และความตั้งใจทำงานเพื่อประโยชน์ส่วนรวม รองลงมาด้านแนวปฏิบัติในการบริหารทรัพยากรมนุษย์ รองลงมาด้านคุณภาพชีวิตการทำงานและมี 1 ตัวแปรที่ไม่ส่งผล คือ ด้านการรับรู้การสนับสนุนจากองค์กรแม้ในเชิงสถิติตัวเลขจะไม่ส่งผลโดยตรง แต่อิงจากผลการสัมภาษณ์เชิงลึกและการสนทนากลุ่ม Focus Group ผู้ทรงคุณวุฒิเห็นพ้องว่างานของกรมฯ ที่ต้องทำข้อตกลงกับกลุ่มเปราะบางจะขาดด้านการรับรู้การสนับสนุนจากองค์กรไม่ได้จึงต้องคงไว้ในโมเดลเชิงคุณภาพ

หลักฆราวาสธรรม 4 พบว่า 3 ด้านส่งผลต่อการปฏิบัติงานของบุคลากร โดยเรียงลำดับดังนี้ จาคะ เสียสละมีอิทธิพลสูงสุด สามารถอธิบายได้ว่าการเสริมสร้างจิตสาธารณะและการบริการด้วยใจ เสริมสร้างสมรรถนะด้านการทำงานเป็นทีมทำเพื่อประโยชน์ส่วนรวม รองลงมาทมะ ฝึกหัดแก้ไขปรับปรุง รองลงมาสัจจะ พูดจริงทำจริงและซื่อตรง มีเพียง ขันติ อดทนตั้งใจและขยัน ที่ไม่ส่งผลต่อสมรรถนะการปฏิบัติงานของบุคลากรกรมพัฒนาสังคมและสวัสดิการแม้ในเชิงสถิติตัวเลขจะไม่ส่งผลโดยตรง แต่อิงจากผลการสัมภาษณ์เชิงลึกและการสนทนากลุ่ม Focus Group ผู้ทรงคุณวุฒิเห็นพ้องว่างานของกรมฯ ที่ต้องทำข้อตกลงกับกลุ่มเปราะบางจะขาดขันติและความอดทนไม่ได้จึงต้องคงไว้ในโมเดลเชิงคุณภาพ สอดคล้องกับงานวิจัยของ ณัชชา อมราภรณ์, (2564) ที่พบว่า การสร้างความผูกพันต่อองค์กรเป็นกลไกสำคัญในการธำรงรักษาบุคลากรและเพิ่มประสิทธิภาพการปฏิบัติงาน แสดงให้เห็นว่าหลักธรรมทางพระพุทธศาสนามีบทบาทสำคัญต่อการยกระดับการปฏิบัติงานมากกว่าระบบการบริหารทรัพยากรมนุษย์เพียงอย่างเดียว

3. การประยุกต์หลักพุทธธรรมเพื่อส่งเสริมสมรรถนะการปฏิบัติงานของบุคลากรกรมพัฒนาสังคมและสวัสดิการ กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์

การประยุกต์หลักฆราวาสธรรม 4 บูรณาการกับการธำรงรักษาบุคลากรภาครัฐ 4 ด้านเพื่อส่งเสริมสมรรถนะการปฏิบัติงาน 5 ด้าน สอดคล้องกับงานวิจัยของ อวยชัย รางชัยกุล, (2566) ที่พบว่า การบูรณาการหลักพุทธธรรมเพื่อเสริมสร้างสมรรถนะการปฏิบัติงานของบุคลากรสำนักงานเกษตรจังหวัดชลบุรี โดยใช้หลัก 7S และพละ 4 ทำให้บุคลากรปฏิบัติงานอย่างมีประสิทธิภาพและพัฒนาองค์กรอย่างยั่งยืน นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับงานวิจัยของ พลัฏฐ์ อารีวงศ์ศิลป์, (2567) ที่พบว่า การบูรณาการหลักอิทธิบาท 4 ในการพัฒนาสมรรถนะของบุคลากรองค์การบริหารส่วนจังหวัดปทุมธานี มีอิทธิพลต่อการส่งเสริมร้อยละ 79.0

ผลการวิจัยเหล่านี้ยืนยันว่า การบูรณาการหลักพุทธธรรมกับแนวทางการบริหารทรัพยากรมนุษย์สมัยใหม่ เป็นแนวทางที่มีประสิทธิภาพและยั่งยืนกว่าการใช้แนวทางใดแนวทางหนึ่งเพียงลำพัง โดยสามารถยกระดับคุณภาพการให้บริการประชาชนและความยั่งยืนขององค์กรภาครัฐได้อย่างเป็นรูปธรรม

องค์ความรู้ใหม่

องค์ความรู้จากการวิจัยครั้งนี้ได้สังเคราะห์ให้เห็นว่า กระบวนสมรรถนะการปฏิบัติงานของบุคลากรกรมพัฒนาสังคมและสวัสดิการ กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ ทั้ง 5 ด้าน ได้แก่ 1. ด้านการมุ่งผลสัมฤทธิ์ กำหนดเป้าหมายชัดเจนขับเคลื่อนสู่ความสำเร็จ 2. ด้านการยึดมั่นในความถูกต้องและจริยธรรม ยึดมั่นความถูกต้องโปรงใสมีจริยธรรม สร้างความเชื่อมั่นองค์กร 3. ด้านความเข้าใจในองค์กรและระบบงาน เข้าใจบทบาทและระบบงานเพื่อทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ 4. ด้านการบริการเป็นเลิศ พัฒนาบริการด้วยใจ โปรงใส มีคุณธรรม และยกระดับระบบงานเพื่อความพึงพอใจของประชาชน และ 5. ด้านการทำงานเป็นทีม ทำงานเป็นทีมด้วยความไว้วางใจ ร่วมมือ และรับผิดชอบ สามารถส่งเสริมได้โดยการบูรณาการหลักฆราวาสธรรม 4 เข้ากับการธำรงรักษาบุคลากรภาครัฐ 4 ด้าน ดังแสดงในภาพที่ 1

ภาพที่ 1 องค์ความรู้จากการวิจัย

จากภาพดังกล่าวสามารถอธิบายองค์ความรู้จากการวิจัย ดังนี้ กระบวนการปฏิบัติงานของบุคคลากรกรมพัฒนาสังคมและสวัสดิการ กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ ทั้ง 5 ด้าน ได้แก่ 1. ด้านการมุ่งผลสัมฤทธิ์ กำหนดเป้าหมายชัดเจนขับเคลื่อนสู่

ความสำเร็จ 2. ด้านการยึดมั่นในความถูกต้องและจริยธรรม ยึดมั่นความถูกต้อง โปร่งใส มีจริยธรรม สร้างความเชื่อมั่นองค์กร 3. ด้านความเข้าใจในองค์กรและระบบงาน เข้าใจบทบาทและระบบงาน เพื่อทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ 4. ด้านบริการเป็นเลิศ พัฒนาบริการด้วยใจโปร่งใส มีคุณธรรม และยกระดับระบบงานเพื่อความพึงพอใจของประชาชน 5. ด้านการทำงานเป็นทีม ทำงานเป็นทีมด้วยความไว้วางใจ ร่วมมือ และรับผิดชอบ

โดยนำหลักพุทธธรรมมาประยุกต์ใช้ หลักฆราวาสธรรม 4 เข้ามาบูรณาการเพื่อส่งเสริมการกระบวนการปฏิบัติงานของบุคคลากรกรมพัฒนาสังคมและสวัสดิการ กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ 1. สัจจะ พูดจริงทำจริงและซื่อตรง ความซื่อสัตย์โปร่งใส สร้างความเชื่อมั่นองค์กร 2. หมะ ฝึกหัดแก้ไขปรับปรุง การฝึกตนมีวินัย ควบคุมตน และพัฒนาอย่างต่อเนื่อง 3. ขันติ อดทนตั้งใจและขยัน ความอดทน มั่นคง ควบคุมอารมณ์ และมุ่งมั่นทำงานร่วมกันจนสำเร็จอย่างยั่งยืน 4. จาคะ เสียสละ เสียสละเพื่อส่วนรวม สร้างความเป็นธรรมและความเชื่อมั่น

นำการธำรงรักษาบุคลากรภาครัฐมาช่วยสนับสนุนร่วม 1. ด้านความผูกพันต่อองค์กร การมุ่งทำงานเพื่อสังคม ร่วมมือพัฒนาองค์กร และขับเคลื่อนเป้าหมายอย่างมั่นคง 2. ด้านการรับรู้การสนับสนุนจากองค์กร การได้รับโอกาส ทรัพยากร และกำลังใจที่เอื้อต่อการพัฒนางานอย่างมีประสิทธิภาพ 3. ด้านคุณภาพชีวิตการทำงาน การมีสมดุลกายใจ สภาพแวดล้อมที่ดี และโอกาสพัฒนาก้าวหน้าอย่างเหมาะสม 4. ด้านแนวปฏิบัติในการบริหารทรัพยากรมนุษย์การบริหารอย่างเป็นธรรม โปร่งใส และพัฒนาศักยภาพบุคลากรอย่างเหมาะสม

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1. กรมพัฒนาสังคมและสวัสดิการควรกำหนดนโยบายคุณธรรมองค์กรอย่างเป็นรูปธรรม กำหนดให้หลักฆราวาสธรรม 4 เป็นกรอบจริยธรรมในการปฏิบัติงาน บรรจุในค่านิยมองค์กรและเกณฑ์ประเมินผล พร้อมจัดอบรมและติดตามผลเชิงพฤติกรรมอย่างต่อเนื่อง 2. ควรปรับระบบบริหารทรัพยากรมนุษย์ให้เน้นคุณภาพและสมรรถนะ โดยยึดคุณภาพงาน ผลลัพธ์และสมรรถนะเฉพาะตำแหน่งเป็นหลัก ควบคู่กับการจัดทำแผนพัฒนารายบุคคล 3. ควรส่งเสริมคุณภาพชีวิตการทำงานแบบองค์รวม จัดนโยบายดูแลสุขภาพกายและใจ สนับสนุนสมดุลชีวิตกับการทำงาน (Work-Life Balance) และ 4. ควรเชื่อมโยงผลการปฏิบัติงานกับผลลัพธ์ทางสังคม พัฒนาตัวชี้วัดที่สะท้อนผลกระทบต่อประชาชนและสังคม

ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการ

1. จัดโครงการอบรมเชิงปฏิบัติการด้านหลักพุทธธรรมสำหรับบุคลากรทุกระดับอย่างสม่ำเสมอ พร้อมนำกรณีศึกษาจากงานพัฒนาสังคมจริงมาประกอบการเรียนรู้ 2. สร้างระบบการ

ยกย่องและรับรู้คุณค่าของบุคลากรที่แสดงพฤติกรรมสอดคล้องกับหลักฆราวาสธรรม เพื่อกระตุ้นแรงจูงใจเชิงบวก 3. พัฒนากลไกการสนับสนุนด้านสุขภาพจิตและการดูแลบุคลากรแนวหน้าที่ต้องปฏิบัติงานกับกลุ่มเปราะบาง เพื่อป้องกันภาวะหมดไฟ (Burnout)

ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยครั้งต่อไป

1. ศึกษาเชิงเปรียบเทียบหน่วยงานในสังกัดกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ 2. วิจัยเชิงทดลองหรือกึ่งทดลองเพื่อติดตามผลการบูรณาการหลักฆราวาสธรรม 4 ต่อประสิทธิภาพการทำงานอย่างเป็นรูปธรรม 3. ขยายกลุ่มตัวอย่างสู่ระดับพื้นที่หรือจังหวัด และ 4. ศึกษาผลกระทบเชิงสังคม (Social Impact) ของการปฏิบัติงานที่มุ่งผลสัมฤทธิ์เพื่อพัฒนาตัวชี้วัดที่สะท้อนคุณค่าต่อประชาชนอย่างชัดเจน

เอกสารอ้างอิง

กรมพัฒนาสังคมและสวัสดิการ. (2567). *แผนพัฒนาบุคลากรกรมพัฒนาสังคมและสวัสดิการประจำปีงบประมาณ 2567*. สืบค้น 16 ธันวาคม 2567, จาก https://dsdw.go.th/Personnel/DataDetail/533/1

กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์. (2564). *รายงานประจำปี กรมพัฒนาสังคมและสวัสดิการ 2564.* สืบค้น 16 ธันวาคม 2567, จาก https://www.dsdw.go.th

กัลยา วานิชย์บัญชา. (2559). *สถิติสำหรับงานวิจัย* (พิมพ์ครั้งที่ 10). กรุงเทพฯ: หจก. สามลดา.

ณัชชา อมราภรณ์. (2564). *รูปแบบการสร้างความผูกพันต่อองค์กรของบุคลากรมหาวิทยาลัยสงฆ์ในประเทศไทย* (ดุษฎีนิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์). พระนครศรีอยุธยา: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

บุญส่ง ศรีสวัสดิ์. (2565). ความเครียดในการทำงานของบุคลากรในหน่วยงานพัฒนาสังคม. *วารสารพัฒนาสังคม*, 8(2), 15–25.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต). (2543). *พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์* (พิมพ์ครั้งที่ 9). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พลัฏฐ์ อารีวงศ์ศิลป์. (2567). *การพัฒนาสมรรถนะของบุคลากรองค์การบริหารส่วนจังหวัดปทุมธานีตามหลักพุทธธรรม* (ดุษฎีนิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์). พระนครศรีอยุธยา: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พัชรี บุญประเสริฐ. (2560). *แนวคิดสังคมสวัสดิการและบทบาทของกรมพัฒนาสังคมและสวัสดิการ.* กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ราชกิจจานุเบกษา. *พระราชบัญญัติปรับปรุงกระทรวง ทบวง กรม พ.ศ. 2545*. (2545, 3 ตุลาคม). ราชกิจจานุเบกษา, 119(ตอนที่ 99ก), 1–29.

วิโรจน์ เจษฎาลักษณ์. (2565). *การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในองค์กร.* กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

สำนักคณะกรรมการข้าราชการพลเรือน. (2553). *คู่มือการกำหนดสมรรถนะในราชการพลเรือน.* นนทบุรี: ประชุมช่าง.

สุชีพ ปุญญานุภาพ. (2545). *หลักธรรมเพื่อชีวิต.* กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ธรรมสาร.

อรพิน ตันติวิรุฬห์. (2566). *การบูรณาการหลักพุทธธรรมเพื่อส่งเสริมการปฏิบัติงานของบุคลากรศาลเยาวชนและครอบครัวภาค 2* (ดุษฎีนิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์). พระนครศรีอยุธยา: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

อวยชัย รางชัยกุล. (2566). *การบูรณาการหลักพุทธธรรมเพื่อเสริมสร้างสมรรถนะการปฏิบัติงานของบุคลากรสำนักงานเกษตรจังหวัดชลบุรี* (ดุษฎีนิพนธ์ปริญญาปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์). พระนครศรีอยุธยา: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

Armstrong, Michael. (2020). *Armstrong's Handbook of Human Resource Management Practice* (15th ed.). London: Kogan Page.

Cochran, W. G. (1977). *Sampling Techniques* (3rd ed.). New York: John Wiley & Sons.

Meirinhos, V., Abrunhosa, S., & Martins, D. (2018). Employees' retention: Concept, practices, and impact factors. *Journal of Human Resources Management Research,* Vol. 2018, 1–10.

Robbins, Stephen P., & Judge, Timothy A. (2013). *Organizational Behavior* (15th ed.). New Jersey: Pearson Education.

Yamane, T. (1973). *Statistics: An Introductory Analysis* (3rd ed.). New York: Harper and Row.

บทความวิจัย

ปัจจัยที่มีผลต่อการปฏิบัติงานของบุคลากรสายสนับสนุน

FACTORS AFFECTING THE PERFORMANCE OF SUPPORT PERSONNEL

ทศพร บุญญานุสนธิ์[1], **ภัควรินทร์ ภัทรศิริสมบูรณ์**[1*]

Thodsaporn Bunyanuson[1], Phakwarin Phattharasirisomboon[1*]

*Corresponding Author E-mail: phakwarin.p@rbru.ac.th

Received May 25, 2026; Revised July 8, 2026; Accepted July 15, 2026

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการปฏิบัติงานของบุคลากรสายสนับสนุน กลุ่มตัวอย่าง คือ บุคลากรสายสนับสนุน ในมหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี จำนวน 100 คน คัดเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบสอบถามข้อมูลส่วนบุคคล และแบบสอบถามเกี่ยวกับปัจจัยจูงใจและปัจจัยค้ำจุนตามแนวคิดทฤษฎีสองปัจจัยของเฮอร์ซเบอร์ก ซึ่งมีค่าความเชื่อมั่นมากกว่า 0.70 วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สถิติเชิงพรรณนาและการวิเคราะห์ถดถอยพหุคูณ

ผลการวิจัยพบว่า กลุ่มตัวอย่างมากกว่าครึ่งเป็นเพศหญิง (ร้อยละ 51.00) อายุระหว่าง 30–44 ปี (ร้อยละ 73.00) มีอายุงาน 6–10 ปี (ร้อยละ 70.00) ระดับความคิดเห็นต่อปัจจัยที่มีผลต่อการปฏิบัติงานโดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{x}$ = 4.18, S.D. = 0.76) โดยด้านความสำเร็จของงานมีค่าเฉลี่ยสูงที่สุด ($\bar{x}$ = 4.38, S.D. = 0.69) ปัจจัยที่มีอิทธิพลเชิงบวกต่อการปฏิบัติงานของบุคลากรสายสนับสนุนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ได้แก่ การยอมรับนับถือ ความก้าวหน้า และความสัมพันธ์กับผู้บังคับบัญชา ขณะที่ความรับผิดชอบ นโยบายและการบริหารงาน ความสัมพันธ์กับเพื่อนร่วมงาน และความมั่นคงในการทำงาน มีอิทธิพลเชิงลบต่อการปฏิบัติงานอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 โดยตัวแปรทั้งหมดสามารถร่วมกันอธิบายความแปรปรวนของการปฏิบัติงานของบุคลากรสายสนับสนุนได้ร้อยละ 26.40 (Adjusted R^2 = 0.264) แสดงให้เห็นว่ายังมีปัจจัยอื่นอีกร้อยละ 73.60 ที่อาจมีอิทธิพลต่อการ

[1] คณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี

[1] Faculty of Nursing, Rambhai Barni Rajabhat University

ปฏิบัติงานของบุคลากรสายสนับสนุน โดยสรุปผลการวิจัยชี้ให้เห็นว่าทั้งปัจจัยจูงใจและปัจจัยค้ำจุนตามทฤษฎีสองปัจจัยของเฮอร์ซเบอร์กมีความสำคัญต่อการปฏิบัติงาน ดังนั้น ผู้บริหารควรส่งเสริมการยอมรับนับถือ การพัฒนาความก้าวหน้าในสายงาน และการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างผู้บังคับบัญชากับผู้ใต้บังคับบัญชา ควบคู่กับการบริหารภาระงานและสภาพแวดล้อมการทำงานให้เหมาะสม เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการปฏิบัติงานของบุคลากรสายสนับสนุน

คำสำคัญ: การปฏิบัติงาน; บุคลากรสายสนับสนุน; มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี

Abstract

This research article aimed to investigate the factors affecting the work performance of support personnel at Rambhai Barni Rajabhat University. The samples consisted of 100 support personnel selected through purposive sampling. The research instruments included a demographic questionnaire and questionnaires on motivational and hygiene factors based on Herzberg's two-factor theory, which have a reliability value of more than 0.70. Data were analyzed using descriptive statistics and multiple regression analysis.

The research findings revealed that more than half of the sample group were female (51.00%), aged between 30–44 years (73.00%), and had work experience of 6–10 years (70.00%). The overall level of opinion on factors affecting job performance was high ($\bar{x}$ = 4.18, S.D. = 0.76). with the aspect of job success having the highest average ($\bar{x}$ = 4.38, S.D. = 0.69) Factors that have a statistically significant positive influence on the work performance of support staff at the 0.05 level included recognition, advancement, and relationships with supervisors. Meanwhile, responsibility, policies and administration, relationships with colleagues, and job security have a statistically significant negative influence on performance at the 0.05 level. All variables together can explain 26.40% of the variance in the performance of support staff (Adjusted R^2 = 0.264), indicating that there are still other factors, accounting for 73.60%, that may influence the performance of support staff. In summary, the research findings suggest that both motivational and hygiene factors according to Herzberg's two-factor theory

are important for performance. Therefore, management should promote recognition, career advancement, and good relationships between supervisors and subordinates, along with appropriate workload and work environment management, to enhance the work performance of support staff

Keywords: Performance; Supporting Personnel; Rambhai Barni Rajabhat University

บทนำ

บุคลากรสายสนับสนุนในสถาบันอุดมศึกษามีบทบาทสำคัญในการขับเคลื่อนพันธกิจหลักของมหาวิทยาลัย โดยให้การสนับสนุนการดำเนินงานของผู้บริหารและบุคลากรสายวิชาการ ซึ่งการบริหารองค์กรให้บรรลุเป้าหมายได้นั้น จำเป็นต้องอาศัยปัจจัยหลายประการ เช่น บุคลากร เงิน วัสดุอุปกรณ์ และระบบบริหารจัดการที่มีประสิทธิภาพ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การบริหารงานบุคคล เพราะบุคลากรในองค์กรถือเป็นทรัพยากรที่สำคัญที่สุด (ภิราช รัตนันต์, 2558) หากองค์กรขาดบุคลากรที่มีคุณภาพและขาดการจัดการที่เหมาะสม องค์กรย่อมไม่สามารถบรรลุเป้าหมายได้ และแม้จะมีบุคลากรที่มีความรู้ความสามารถ แต่หากขาดความตั้งใจหรือระบบสนับสนุนในการทำงานไม่ดี ก็อาจทำให้ผลการปฏิบัติงานด้อยประสิทธิภาพ และส่งผลกระทบต่อองค์กรในที่สุด (ประเสริฐ อุไร, 2559)

อย่างไรก็ตาม ในทางปฏิบัติยังพบว่า บุคลากรสายสนับสนุนจำนวนมากประสบปัญหาในการปฏิบัติงาน ทั้งความไม่ชัดเจนของบทบาทหน้าที่ ความไม่สอดคล้องระหว่างความรู้ความสามารถกับงานที่ได้รับมอบหมาย ภาระงานที่มากเกินไป การเปลี่ยนแปลงระบบงานอย่างรวดเร็ว รวมถึงการขาดระบบสนับสนุนจากผู้บริหารอย่างเป็นระบบ ซึ่งปัจจัยเหล่านี้ส่งผลกระทบต่อประสิทธิภาพการปฏิบัติงานและคุณภาพการให้บริการภายในมหาวิทยาลัย (สุชาติ เมืองแก้ว, 2564) สำหรับมหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี แม้จะมีการกำหนดโครงสร้างภาระงานอย่างชัดเจน แต่ยังพบข้อจำกัดด้านการจัดสรรภาระงาน การติดตามประเมินผล และสภาพแวดล้อมในการทำงานที่ไม่เอื้อต่อประสิทธิภาพการทำงาน รวมถึงปัญหาโอกาสความก้าวหน้าในสายอาชีพที่ยังไม่ชัดเจน ส่งผลให้บุคลากรบางส่วนขาดแรงจูงใจและเกิดความท้อถอยในการปฏิบัติงาน (ภาษิต ลิ้มประยูร และพงษ์เสฐียร เหลืองอลงกต, 2559) อีกทั้งยังไม่พบการศึกษาที่ให้ข้อมูลเชิงประจักษ์เกี่ยวกับปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการปฏิบัติงานของบุคลากรสายสนับสนุนในมหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณีอย่างชัดเจน

จากการทบทวนวรรณกรรม พบว่า ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการปฏิบัติงานของบุคลากรประกอบด้วยลักษณะงาน สภาพแวดล้อมในการทำงาน และความสัมพันธ์ภายในองค์กร โดยภาระงานที่มากและการขาดแคลนบุคลากรอาจก่อให้เกิดความเครียดและลดประสิทธิภาพการทำงาน ในขณะที่บรรยากาศการทำงานที่ดี ความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างบุคลากร และความผูกพันต่อองค์กร จะช่วยส่งเสริมให้การปฏิบัติงานมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น (ชญานิษฐ์ ไชยวิชิต, วิเชียร วิทยอุดม และราเชนทร์ นพณัฐวงศกร, 2561) นอกจากนี้ ความก้าวหน้าในตำแหน่งงาน การได้รับการยอมรับนับถือ ความสำเร็จในการทำงาน และความรับผิดชอบ ยังเป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพการปฏิบัติงานของบุคลากร (อังศนา อินแดน, 2565; ธนภรณ์ พรรณราย, 2565) ดังนั้น การปฏิบัติงานของบุคลากรจึงไม่ได้ขึ้นอยู่กับปัจจัยใดปัจจัยหนึ่ง แต่เกิดจากการผสมผสานระหว่างปัจจัยด้านสภาพแวดล้อมในการทำงานและปัจจัยด้านแรงจูงใจภายในบุคคลต่าง ๆ ซึ่งปัจจัยเหล่านี้ล้วนมีบทบาทสำคัญต่อการเพิ่มประสิทธิภาพการปฏิบัติงานของบุคลากรในองค์กร

จากข้อมูลข้างต้น ผู้วิจัยได้ประยุกต์ใช้แนวคิดทฤษฎีสองปัจจัยของเฮอร์ซเบอร์ก (Herzberg's two-factor theory) (Herzberg, 1959) เป็นกรอบแนวคิดในการศึกษา เนื่องจากเป็นทฤษฎีที่อธิบายถึงปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความพึงพอใจและประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานของบุคลากร โดยแบ่งออกเป็น 2 ด้าน ได้แก่ ปัจจัยจูงใจ (Motivation Factors) ซึ่งเกี่ยวข้องกับความสำเร็จในการทำงาน การได้รับการยอมรับนับถือ ความรับผิดชอบ และความก้าวหน้าในการทำงาน และปัจจัยค้ำจุน (Hygiene Factors) ซึ่งเกี่ยวข้องกับนโยบายและการบริหารงาน เงินเดือน ความสัมพันธ์กับผู้บังคับบัญชา ความสัมพันธ์กับเพื่อนร่วมงาน และความมั่นคงในการทำงาน ทั้งนี้ ผู้วิจัยคาดว่าปัจจัยดังกล่าวจะมีผลต่อการปฏิบัติงานของบุคลากรสายสนับสนุนในมหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี และสามารถนำผลการศึกษาไปใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาระบบบริหารทรัพยากรบุคคลและยกระดับประสิทธิภาพการทำงานขององค์กรให้เหมาะสมต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

เพื่อศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการปฏิบัติงานของบุคลากรสายสนับสนุน

วิธีดำเนินการวิจัย

1. รูปแบบของการวิจัย

การศึกษานี้เป็นการศึกษาเชิงปริมาณ (Quantitative Research)

2. ประชากร และกลุ่มตัวอย่าง

ประชากร คือ บุคลากรสายสนับสนุนมหาวิทยาลัยราชรำไพพรรณี จำนวน 438 คน

กลุ่มตัวอย่าง คือ บุคลากรสายสนับสนุนของมหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี จำนวน 100 คน กำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างด้วยโปรแกรม G*Power version 3.1.9.4 โดยใช้การวิเคราะห์แบบถดถอยพหุคูณ ภายใต้เงื่อนไข ระดับความเชื่อมั่น (Confidence Level) เท่ากับ 95% อำนาจการทดสอบ (Power) เท่ากับ 0.95 และ ขนาดอิทธิพล (Effect Size) เท่ากับ 0.30

จากการคำนวณพบว่าควรมีกลุ่มตัวอย่างอย่างน้อย 91 คน ดังนั้น เพื่อรองรับการสูญเสียข้อมูลหรือความคลาดเคลื่อนในการตอบแบบสอบถามในอัตราร้อยละ 10 จึงกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาเท่ากับ 100 คน วิธีการสุ่มตัวอย่าง ผู้วิจัยใช้การสุ่มตัวอย่างอย่างแบบเจาะจง

เกณฑ์คัดเข้า (Inclusion) คือ เป็นบุคลากรสายสนับสนุนที่ปฏิบัติงานอยู่ ณ มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี ในช่วงเวลาที่ทำการเก็บข้อมูล มีอายุงานในตำแหน่งบุคลากรสายสนับสนุนไม่น้อยกว่า 1 ปี สมัครใจเข้าร่วมตอบแบบสอบถามในงานวิจัย สามารถอ่านและเขียนภาษาไทยได้

เกณฑ์คัดออก (Exclusion Criteria) คือ เป็นบุคลากรสายวิชาการหรืออาจารย์ประจำหรือพิเศษ และตอบแบบสอบถามไม่ครบถ้วน

3. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาค้นคว้าในงานวิจัยนี้เป็นแบบสอบถาม ซึ่งผู้วิจัยได้แบ่งแบบสอบถามออกมาเป็น 2 ตอน ดังนี้ ตอนที่ 1 แบบสอบถามข้อมูลส่วนบุคคล ประกอบด้วย เพศ อายุ สถานภาพ ระดับการศึกษา อายุงาน และรายได้ต่อเดือน ตอนที่ 2 แบบสอบถามระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับปัจจัยที่มีผลต่อการปฏิบัติงานของบุคลากรสายสนับสนุน จำนวน 10 ข้อ ดังนี้ 1) ความสำเร็จของงาน 2) การยอมรับนับถือ 3) ลักษณะของงาน 4) ความรับผิดชอบ 5) ความก้าวหน้า 6) นโยบายและการบริหารงาน 7) เงินเดือน 8) ความสัมพันธ์กับผู้บังคับบัญชา 9) ความสัมพันธ์กับเพื่อนร่วมงาน 10) ความมั่นคงในการทำงาน ลักษณะแบบสอบถามเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) กำหนดระดับมาตราส่วนที่เป็นข้อความให้เป็นค่า

น้ำหนักตัวเลข แบ่งเป็น 5 ระดับ ดังนี้ เห็นด้วยมากที่สุด ให้น้ำหนักคะแนนเท่ากับ 5 เห็นด้วยมาก ให้น้ำหนักคะแนนเท่ากับ 4 เห็นด้วยปานกลาง ให้น้ำหนักคะแนนเท่ากับ 3 เห็นด้วยน้อย ให้น้ำหนักคะแนนเท่ากับ 2 เห็นด้วยน้อยที่สุด ให้น้ำหนักคะแนนเท่ากับ 1

เกณฑ์การแปลความหมายค่าเฉลี่ย 5 ระดับ ตามแบบมาตรวัดของลิเคิร์ท (Likert Scale) ดังนี้ ค่าเฉลี่ย 4.50 – 5.00 หมายถึง ระดับปัจจัยในระดับมากที่สุด ค่าเฉลี่ย 3.50 – 4.49 หมายถึง ระดับปัจจัยในระดับมาก ค่าเฉลี่ย 2.50 – 3.49 หมายถึง ระดับปัจจัยในระดับปานกลาง ค่าเฉลี่ย 1.50 – 2.49 หมายถึง ระดับปัจจัยในระดับน้อย ค่าเฉลี่ย 1.00 – 1.49 หมายถึง ระดับปัจจัยในระดับน้อยที่สุด

การตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือ ผู้วิจัยได้ตรวจสอบความตรงตามเนื้อหา โดยนำแบบสอบถามเสนอผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 3 ท่าน ซึ่งมีความเชี่ยวชาญด้านการวิจัยและการบริหารงานบุคลากรในสถาบันอุดมศึกษา เพื่อตรวจสอบความเหมาะสม ความครอบคลุม และความชัดเจนของข้อคำถาม พร้อมทั้งคำนวณค่าดัชนีความสอดคล้องระหว่างข้อคำถามกับวัตถุประสงค์การวิจัย (Index of Item-Objective Congruence: IOC) ซึ่งทุกข้อมีค่ามากกว่า 0.50 จึงถือว่าสามารถนำไปใช้ได้ จากนั้นนำไปทดลองใช้กับกลุ่มที่มีลักษณะใกล้เคียงกับกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 30 คน เพื่อหาค่าความเชื่อมั่นของเครื่องมือ โดยใช้วิธีสัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบาค (Cronbach’s Alpha Coefficient) ผลการวิเคราะห์พบว่า แบบสอบถามมีค่าความเชื่อมั่นมากกว่า 0.70 ซึ่งอยู่ในระดับที่ยอมรับได้ และเหมาะสมสำหรับนำไปใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลจริงต่อไป

4. การเก็บรวบรวมข้อมูล

ภายหลังได้รับการรับรองจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์จากคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัยในคน วิทยาลัยพยาบาลบรมราชชนนี จักรีรัช จังหวัดราชบุรี ผู้วิจัยดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลระหว่างวันที่ 1 กันยายน ถึง 30 พฤศจิกายน 2568 โดยดำเนินการทำหนังสือขอความร่วมมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลไปยังหน่วยงานต่าง ๆ ภายในมหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี จากนั้นติดต่อประสานงานกับสำนักงานของแต่ละคณะ เพื่อชี้แจงวัตถุประสงค์ของการวิจัยและขอความอนุเคราะห์ในการแจกแบบสอบถาม ผู้วิจัยได้เตรียมแบบสอบถามและเอกสารที่เกี่ยวข้องให้พร้อมก่อนลงพื้นที่เก็บข้อมูล โดยเดินทางไปยังแต่ละคณะตามวันและเวลาที่นัดหมาย พร้อมแนะนำตนเอง ชี้แจงรายละเอียดของการวิจัย และขอความร่วมมือในการตอบแบบสอบถาม ซึ่งใช้เวลาในการตอบประมาณ 10–15 นาที และเก็บแบบสอบถามกลับทันทีภายหลังตอบเสร็จสิ้น จากนั้นผู้วิจัยตรวจสอบความสมบูรณ์ของแบบสอบถาม คัดเลือกเฉพาะ

ฉบับที่สมบูรณ์เพื่อนำมาลงรหัส บันทึกข้อมูลลงในโปรแกรมคอมพิวเตอร์ และวิเคราะห์ข้อมูลด้วยโปรแกรมสำเร็จรูปทางสถิติ

5. การวิเคราะห์ข้อมูลและสถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปของกลุ่มตัวอย่างใช้สถิติเชิงพรรณนา และวิเคราะห์ปัจจัยที่มีผลต่อการปฏิบัติงานของบุคลากรสายสนับสนุน โดยใช้การวิเคราะห์สมการถดถอยพหุคูณ

ผลการวิจัย

กลุ่มตัวอย่างมากกว่าครึ่งเป็นเพศหญิง จำนวน 51 คน (ร้อยละ 51.00) และเพศชาย จำนวน 49 คน (ร้อยละ 49.00) โดยส่วนใหญ่มีอายุอยู่ระหว่าง 30–44 ปี จำนวน 73 คน (ร้อยละ 73.00) มีอายุเฉลี่ยเท่ากับ 39.76 ปี ($\bar{x}$ = 39.76, S.D.= 7.08) มากกว่าครึ่งมีสถานภาพสมรส จำนวน 51 คน (ร้อยละ 51.00) ส่วนใหญ่สำเร็จการศึกษาระดับปริญญาตรี จำนวน 93 คน (ร้อยละ 93.00) มีอายุงาน 6–10 ปี จำนวน 70 คน (ร้อยละ 70.00) และมีรายได้ต่อเดือนอยู่ระหว่าง 20,001–30,000 บาท จำนวน 49 คน (ร้อยละ 49.00)

การศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการปฏิบัติงานของบุคลากรสายสนับสนุน มีรายละเอียดดังนี้

ตารางที่ 1 ค่าคะแนนเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของระดับความคิดเห็นของปัจจัยที่มีผลต่อการปฏิบัติงานของบุคลากรสายสนับสนุน

ปัจจัยที่มีผลต่อการปฏิบัติงาน	$\bar{X}$	S.D.	ระดับความคิดเห็น
(1) ความสำเร็จของงาน	4.38	0.69	มาก
(2) การยอมรับนับถือ	4.07	0.75	มาก
(3) ลักษณะของงาน	4.32	0.67	มาก
(4) ความรับผิดชอบ	4.32	0.69	มาก
(5) ความก้าวหน้า	3.90	0.85	มาก
(6) นโยบายและการบริหารงาน	4.20	0.72	มาก
(7) เงินเดือน	4.13	0.78	มาก
(8) ความสัมพันธ์กับผู้บังคับบัญชา	4.20	0.80	มาก
(9) ความสัมพันธ์กับเพื่อนร่วมงาน	4.20	0.72	มาก
(10) ความมั่นคงในการทำงาน	4.12	0.94	มาก
รวม	4.18	0.76	มาก

จากตารางที่ 1 พบว่า ระดับความคิดเห็นของบุคลากรสายสนับสนุนต่อปัจจัยที่มีผลต่อการปฏิบัติงานโดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{x}$ = 4.18, S.D. = 0.76) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านความสำเร็จของงานมีค่าเฉลี่ยสูงที่สุด ($\bar{x}$ = 4.38, S.D. = 0.69) รองลงมา ได้แก่ ด้าน

ลักษณะของงาน ($\bar{x}$ = 4.32, S.D. = 0.67) ด้านความรับผิดชอบ ($\bar{x}$ = 4.32, S.D. = 0.69) รองลงมา คือ ด้านนโยบายและการบริหารงาน ($\bar{x}$ = 4.20, S.D. = 0.72) ด้านความสัมพันธ์กับผู้บังคับบัญชา ($\bar{x}$ = 4.20, S.D. = 0.80) และด้านความสัมพันธ์กับเพื่อนร่วมงาน ($\bar{x}$ = 4.20, S.D. = 0.72) ตามลำดับ ส่วนด้านความก้าวหน้ามีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุด ($\bar{x}$= 3.90, S.D. = 0.85)

การวิเคราะห์สมการถดถอยพหุคูณของปัจจัยที่มีผลต่อการปฏิบัติงานของบุคลากรสายสนับสนุน โดยใช้สถิติการถดถอยพหุคูณแบบวิธีนำตัวแปรเข้าทั้งหมด รายละเอียดดังตารางที่ 2

ตารางที่ 2 ความสามารถในการพยากรณ์ของโมเดล

				Std. Error	Change Statistics					
Model	R	R Square	Adjusted R Square	of the Estimate	R Square Change	F Change	df1	df2	Sig. F Change	Durbin-Watson
1	.582[a]	.339	.264	6.262	.339	4.560	10	89	.000	1.657

a. Predictors: (Constant), ความมั่นคงในการทำงาน, ความรับผิดชอบ, นโยบายและการบริหารงาน, ลักษณะของงาน, ความก้าวหน้า, เงินเดือน, ความสัมพันธ์กับเพื่อนร่วมงาน, การยอมรับนับถือ, ความสัมพันธ์กับผู้บังคับบัญชา, ความสำเร็จของงาน

b. Dependent Variable: การปฏิบัติงาน

จากตารางที่ 2 พบว่า ตัวแปรอิสระทั้ง 10 ตัว มีความสัมพันธ์กับตัวแปรตาม คือ การปฏิบัติงาน ในระดับปานกลาง โดยมีค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์พหุคูณ (R) เท่ากับ 0.582 เมื่อปรับอิทธิพลของจำนวนตัวแปรอิสระและขนาดกลุ่มตัวอย่างแล้ว พบว่าสามารถอธิบายความแปรปรวนได้ร้อยละ 26.4 (Adjusted R Square = 0.264) ผลการทดสอบความเหมาะสมของสมการถดถอย พบว่า สมการมีนัยสำคัญทางสถิติ (F = 4.560, p-value = .000) แสดงให้เห็นว่า ตัวแปรอิสระอย่างน้อย 1 ตัว มีอิทธิพลต่อการปฏิบัติงานอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 และค่า Durbin–Watson เท่ากับ 1.657 ซึ่งมีค่าใกล้เคียง 2 สะท้อนให้เห็นว่าค่าคลาดเคลื่อนของการพยากรณ์มีความเป็นอิสระต่อกัน และไม่พบปัญหาอัตสหสัมพันธ์ของความคลาดเคลื่อนในสมการถดถอย

การวิเคราะห์สมการถดถอยพหุคูณแบบปกติของปัจจัยที่มีผลต่อการปฏิบัติงานของบุคลากรสายสนับสนุน พบว่า ตัวแปรอิสระที่สามารถร่วมกันพยากรณ์การปฏิบัติงานของบุคลากรสายสนับสนุนได้อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ได้แก่ การยอมรับนับถือ (β = 0.849) ความรับผิดชอบ (β = -0.342) ความก้าวหน้า (β = 0.516) นโยบายและการบริหารงาน (β = -0.679) ความสัมพันธ์กับผู้บังคับบัญชา (β = 1.061) ความสัมพันธ์กับเพื่อนร่วมงาน (β = -0.676) และความมั่นคงในการทำงาน (β = -0.679) รายละเอียดดังตารางที่ 3

ตารางที่ 3 ผลการวิเคราะห์สมการถดถอยพหุคูณแบบปกติ ของปัจจัยที่มีผลต่อการปฏิบัติงานของบุคลากรสายสนับสนุน

ตัวแปร	Unstandardized Coefficients		Standardized Coefficients	t	Sig.	Collinearity Statistics	
	B	Std. Error	Beta			Tolerance	VIF
ค่าคงที่ (Constant)	22.886	5.060		4.523	.000		
(1) ความสำเร็จของงาน	-3.044	3.444	-.289	-.884	.379	.070	14.385
(2) การยอมรับนับถือ	8.204	2.287	.849	3.588	.001	.133	7.535
(3) ลักษณะของงาน	-1.066	3.619	-.099	-.294	.769	.065	15.287
(4) ความรับผิดชอบ	-3.599	1.366	-.342	-2.636	.010	.440	2.271
(5) ความก้าวหน้า	4.391	1.436	.516	3.058	.003	.261	3.838
(6) นโยบายและการบริหารงาน	-6.845	2.296	-.679	-2.981	.004	.143	6.989
(7) เงินเดือน	3.023	1.670	.326	1.810	.074	.229	4.362
(8) ความสัมพันธ์กับผู้บังคับบัญชา	9.637	2.627	1.061	3.669	.000	.089	11.259
(9) ความสัมพันธ์กับเพื่อนร่วมงาน	-6.816	2.685	-.676	-2.538	.013	.105	9.563
(10) ความมั่นคงในการทำงาน	-5.243	1.472	-.679	-3.562	.001	.204	4.894

a. Dependent Variable: การปฏิบัติงาน

อภิปรายผลการวิจัย

ปัจจัยที่มีผลต่อการปฏิบัติงานของบุคลากรสายสนับสนุนพบว่า ได้แก่ การยอมรับนับถือ ความรับผิดชอบ ความก้าวหน้า นโยบายและการบริหารงาน ความสัมพันธ์กับผู้บังคับบัญชา ความสัมพันธ์กับเพื่อนร่วมงาน และความมั่นคงในการทำงาน สามารถอภิปรายได้ดังนี้

การยอมรับนับถือมีผลต่อการปฏิบัติงานของบุคลากรสายสนับสนุนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 (β = 0.849) อภิปรายได้ว่า บุคลากรได้รับการยอมรับ ยกย่องหรือคำชื่นชมจากผู้บังคับบัญชาและเพื่อนร่วมงาน จะส่งผลให้เกิดความภาคภูมิใจในตนเอง มีขวัญกำลังใจและมีแรงจูงใจในการปฏิบัติงานมากขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับทฤษฎีแรงจูงใจของเฮอร์ซเบอร์ก (Frederick Herzberg) ที่กล่าวว่า การได้รับการยอมรับนับถือเป็นปัจจัยจูงใจที่ช่วยกระตุ้นให้บุคลากรเกิดความพึงพอใจและเพิ่มประสิทธิภาพในการทำงาน (Herzberg, 1959) สอดคล้องกับการศึกษาที่พบว่า การได้รับการยอมรับมีอิทธิพลต่อความผูกพันของพนักงานอย่างมี

นัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 (β = 0.364) ซึ่งเมื่อการได้รับการยอมรับเพิ่มขึ้น จะส่งผลให้ความผูกพันของพนักงานเพิ่มขึ้นตาม (พิชญ์สินี สินสุพรรณ และสุธรรม พงศ์สำราญ, 2568) และการศึกษาที่พบว่า การได้รับการยอมรับมีอิทธิพลต่อพฤติกรรมการทำงานและความผูกพันของพนักงาน (พิชชาพร สันติตรานนท์ และคณะ, 2567) และปัจจัยจูงใจด้านการยอมรับมีความสัมพันธ์เชิงบวกกับความผูกพันต่อองค์การ (อุไรวรรณ แก้วเก็บ และคณะ, 2563)

ความก้าวหน้ามีผลต่อการปฏิบัติงานอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 (β = 0.516) สามารถอภิปรายได้ว่า บุคลากรมองเห็นโอกาสในการเลื่อนตำแหน่ง การพัฒนาศักยภาพ หรือความก้าวหน้าในสายอาชีพ จะช่วยสร้างแรงจูงใจในการทำงาน ทำให้เกิดความมุ่งมั่นและตั้งใจในการปฏิบัติงานมากขึ้น สอดคล้องกับทฤษฎีแรงจูงใจของเฮอร์ซเบอร์ก (Frederick Herzberg) (Herzberg, 1959) ที่กล่าวว่า ความก้าวหน้าในงานเป็นปัจจัยจูงใจที่ช่วยส่งเสริมให้บุคลากรเกิดความพึงพอใจและมีแรงผลักดันในการปฏิบัติงานให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น สอดคล้องกับการศึกษาที่พบว่า ความก้าวหน้าในตำแหน่งการงานมีอิทธิพลเชิงบวกต่อประสิทธิภาพการปฏิบัติงานอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 (β = 0.361) (สุประวิชช์ วิเศษณ์วรมงคล และชิณโสณ์ วิสิฐนิธิกิจา, 2569)

ความสัมพันธ์กับผู้บังคับบัญชามีผลต่อการปฏิบัติงานของบุคลากรสายสนับสนุนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 (β = 1.061) สามารถอภิปรายได้ว่า ผู้บังคับบัญชามีบทบาทสำคัญต่อการทำงานของบุคลากร หากผู้บังคับบัญชาให้คำปรึกษา รับฟังความคิดเห็น สนับสนุนการทำงาน และมีภาวะผู้นำที่เหมาะสม จะช่วยส่งเสริมให้บุคลากรเกิดความมั่นใจในการทำงาน มีความร่วมมือในการปฏิบัติงาน และสามารถปฏิบัติงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ สอดคล้องกับแนวคิดของเฮอร์ซเบอร์ก (Frederick Herzberg) ที่อธิบายว่า ความสัมพันธ์กับผู้บังคับบัญชาเป็นหนึ่งในปัจจัยค้ำจุนที่มีผลต่อความพึงพอใจและบรรยากาศในการทำงาน หากบุคลากรได้รับการสนับสนุนและมีความสัมพันธ์ที่ดีต่อผู้บังคับบัญชา จะช่วยให้การปฏิบัติงานเป็นไปอย่างราบรื่นและมีประสิทธิภาพมากขึ้น (Herzberg, 1959) และการศึกษา ที่พบว่าความสัมพันธ์กับเพื่อนร่วมงานและผู้บังคับบัญชาส่งผลต่อประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานของบุคลากรสายสนับสนุนวิชาการ มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยาอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 (β =0.243) (กัตติกมาส กิ่งแก้ว และ กมลวรรณ วรรณธนัง, 2568)

ความรับผิดชอบมีผลต่อการปฏิบัติงานของบุคลากรสายสนับสนุนอย่างมีนัยสำคัญ ทางสถิติที่ระดับ 0.05 (β = -0.342) โดยมีผลเป็นเชิงลบสามารถอธิบายได้ว่า แม้ความรับผิดชอบจะ

เป็นปัจจัยจูงใจตามทฤษฎีของเฮอร์ซเบอร์ก (Frederick Herzberg) แต่ในบริบทของการศึกษานี้ อาจเกิดจากการที่บุคลากรได้รับมอบหมายงานที่มากเกินไปหรือไม่สอดคล้องกับกำลังคน ส่งผลให้เกิดความเครียด ความกดดัน และภาระงานสะสม จนลดประสิทธิภาพในการปฏิบัติงาน ดังนั้น ความรับผิดชอบในเชิงปริมาณที่มากเกินไปอาจเปลี่ยนจากแรงจูงใจไปสู่ภาระงานที่สร้างความไม่พึงพอใจได้ ซึ่งไม่สอดคล้องกับการศึกษาที่ผ่านมา ที่พบว่า ความรับผิดชอบมีอิทธิพลต่อประสิทธิภาพการปฏิบัติงานอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 (β = 0.170) (สุประวิชช์ วิเศษณ์วรมงคล และชิณโสณ์ วิสิฐนิธิกิจา, 2569)

นโยบายและการบริหารงานมีผลต่อการปฏิบัติงานของบุคลากรสายสนับสนุนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 (β = -0.679) ซึ่งผลเชิงลบนี้อาจสะท้อนว่า บุคลากรอาจรับรู้ว่านโยบายและระบบการบริหารงานในปัจจุบันยังมีความไม่ยืดหยุ่น ขาดความชัดเจน หรือมีขั้นตอนที่ซับซ้อน ส่งผลให้เกิดข้อจำกัดในการปฏิบัติงานและลดความคล่องตัวในการทำงาน จึงทำให้ประสิทธิภาพการปฏิบัติงานลดลง ซึ่งไม่สอดคล้องกับการศึกษาที่ผ่านมา ที่พบว่า นโยบายและการบริหารงานส่งผลต่อประสิทธิผลในการปฏิบัติงานของบุคลากรสำนักงานเลขาธิการวุฒิสภาอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ 0.01 (นลัทศิริ นิธิศุภโชค, 2563)

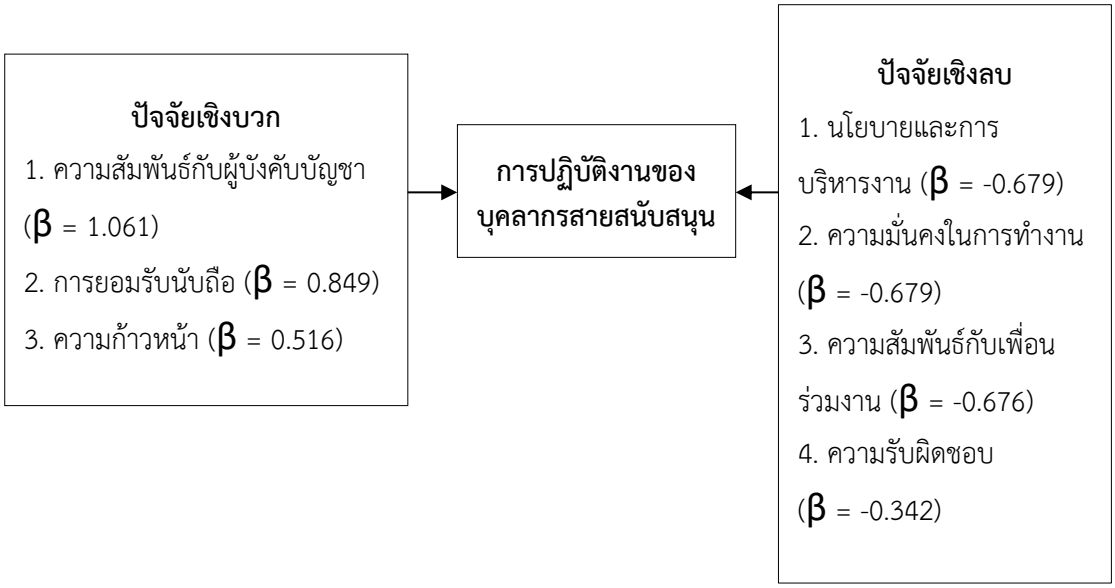
ความสัมพันธ์กับเพื่อนร่วมงานมีผลต่อการปฏิบัติงานของบุคลากรสายสนับสนุนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 (β = -0.676) เนื่องจากการทำงานในองค์กรจำเป็นต้องอาศัยความร่วมมือ การประสานงาน และการสื่อสารระหว่างบุคลากร หากบุคลากรมีความสัมพันธ์ที่ดีกับเพื่อนร่วมงาน จะช่วยให้เกิดบรรยากาศการทำงานที่ดี มีการช่วยเหลือเกื้อกูลกัน สามารถแลกเปลี่ยนความคิดเห็นและแก้ไขปัญหาในการทำงานร่วมกันได้อย่างมีประสิทธิภาพ สอดคล้องกับแนวคิดของเฮอร์ซเบอร์ก (Frederick Herzberg) ที่กล่าวว่าความสัมพันธ์กับเพื่อนร่วมงานเป็นหนึ่งในปัจจัยค้ำจุนที่มีผลต่อความพึงพอใจในการทำงานและบรรยากาศในการทำงาน หากบุคลากรมีความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน จะช่วยให้การทำงานมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น (Herzberg, 1959) แต่ในการศึกษานี้ มีผลเชิงลบอาจเกิดจากความขัดแย้งในการทำงาน การสื่อสารที่ไม่ชัดเจน หรือการประสานงานที่ไม่มีประสิทธิภาพ ซึ่งส่งผลให้บรรยากาศในการทำงานไม่เอื้อต่อความร่วมมือ จนอาจเป็นอุปสรรคต่อการทำงานได้ ซึ่งไม่สอดคล้องกับการศึกษาที่ผ่านมา ที่พบว่า ความสัมพันธ์กับเพื่อนร่วมงานและผู้บังคับบัญชาส่งผลต่อประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานของบุคลากรสายสนับสนุนวิชาการ มหาวิทยาลัยราชภัฏ

พระนครศรีอยุธยาอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 (β = 0.243) (กัตติกมาส กิ่งแก้ว และกมลวรรณ วรรณธนัง, 2568)

นอกจากนี้ ความมั่นคงในการทำงานมีต่อการปฏิบัติงานของบุคลากรสายสนับสนุนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 (β = -0.679) โดยมีผลเชิงลบ ซึ่งอาจสะท้อนว่า บุคลากรบางส่วนรับรู้ว่าตนเองมีความมั่นคงในงานอยู่แล้ว อาจเกิดความรู้สึกพึงพอใจในสถานภาพปัจจุบัน ลดความกระตือรือร้นในการพัฒนาตนเองหรือการสร้างผลงานเพิ่มเติม ส่งผลให้ระดับการปฏิบัติงานไม่ได้เพิ่มขึ้นตามระดับการรับรู้ความมั่นคงในการทำงาน ซึ่งผลการศึกษาครั้งนี้แตกต่างจากการศึกษาที่พบว่า ความมั่นคงในการปฏิบัติงานมีอิทธิพลต่อความผูกพันของพนักงานอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 (β = 0.435) (พิชญ์สินี สินสุพรรณ และสุธรรม พงศ์สสำราญ, 2568)

องค์ความรู้ใหม่

การวิจัยครั้งนี้พบว่า ปัจจัยเชิงบวกที่ส่งผลต่อการปฏิบัติงานของบุคลากรสายสนับสนุนในมหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี ได้แก่ ความสัมพันธ์กับผู้บังคับบัญชา การได้รับการยอมรับนับถือ และความก้าวหน้าในสายอาชีพ ซึ่งเป็นปัจจัยที่ช่วยเสริมสร้างแรงจูงใจในการทำงานและการพัฒนาตนเอง ในทางตรงกันข้าม นโยบายและการบริหารงาน ความมั่นคงในการทำงาน ความสัมพันธ์กับเพื่อนร่วมงาน และความรับผิดชอบ กลับเป็นปัจจัยเชิงลบที่อาจลดแรงจูงใจและเป็นข้อจำกัดต่อการปฏิบัติงาน ดังนั้น องค์ความรู้ใหม่จากการวิจัยครั้งนี้สะท้อนให้เห็นว่าประสิทธิภาพการปฏิบัติงานของบุคลากรสายสนับสนุนอาจต้องเสริมสร้างปัจจัยจูงใจเชิงบวกควบคู่กับการจัดการปัจจัยเชิงลบอย่างเหมาะสม เพื่อรักษาแรงจูงใจในการพัฒนาตนเอง ส่งเสริมความมุ่งมั่นในการทำงานและนำไปสู่การปฏิบัติงานที่มีประสิทธิภาพ ดังภาพที่ 1

ภาพที่ 1 ปัจจัยที่ส่งผลต่อการปฏิบัติงานของบุคลากรสายสนับสนุน

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1. ควรส่งเสริมนโยบายด้านความสัมพันธ์ภายในองค์กร โดยสร้างบรรยากาศการทำงานที่เปิดโอกาสให้บุคลากรสามารถแลกเปลี่ยนความคิดเห็น รับฟังปัญหา และมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ เพื่อเสริมสร้างความสัมพันธ์อันดีระหว่างผู้บังคับบัญชาและเพื่อนร่วมงาน

2. หน่วยงานควรกำหนดนโยบายส่งเสริมความก้าวหน้าในสายงานของบุคลากรสายสนับสนุนอย่างเป็นระบบ และสนับสนุนการพัฒนาความรู้และทักษะที่จำเป็นต่อการเลื่อนตำแหน่ง

ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการ

ควรจัดกิจกรรมสร้างความสัมพันธ์ภายในองค์กร เช่น กิจกรรมทีมสัมพันธ์ หรือกิจกรรมพัฒนาศักยภาพร่วมกัน เพื่อส่งเสริมความร่วมมือและความเข้าใจอันดีระหว่างเพื่อนร่วมงานและผู้บังคับบัญชา

ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรศึกษาปัจจัยด้านอื่นที่อาจส่งผลต่อการปฏิบัติงานของบุคลากรสายสนับสนุน เช่น ความเครียด และคุณภาพชีวิตในการทำงาน เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ครอบคลุมมากยิ่งขึ้น

2. ควรพัฒนารูปแบบและประเมินผลการพัฒนาประสิทธิภาพการปฏิบัติงานของบุคลากรสายสนับสนุน จากสาเหตุหรือปัจจัยที่พบว่ามีผลต่อการปฏิบัติงาน เพื่อให้สามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้จริงในหน่วยงาน

กิตติกรรมประกาศ

การวิจัยฉบับนี้ได้รับทุนสนับสนุนการวิจัย จากมหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี ปีงบประมาณ 2568

เอกสารอ้างอิง

กัตติกมาส กิ่งแก้ว และกมลวรรณ วรรณธนัง. (2568). ปัจจัยที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานของบุคลากรสายสนับสนุนวิชาการ มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา. *วารสารส่งเสริมและพัฒนาวิชาการสมัยใหม่,* 3(5), 809–827.

ชญานิษฐ์ ไชยวิชิต, วิเชียร วิทยอุดม, และราเชนทร์ นพณัฐวงศกร. (2561). ปัจจัยที่ส่งผลต่อการปฏิบัติงานของบุคลากร สำนักงบประมาณสังกัดสำนักนายกรัฐมนตรี. *Journal of Administrative and Management,* 6(2), 43–53.

ธนภรณ์ พรรณราย. (2565). *ปัจจัยที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพการปฏิบัติงานของบุคลากรองค์การบริหารส่วนจังหวัดสงขลา* (สารนิพนธ์รัฐประศาสนศาสตรบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์). สงขลา: มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์.

นลัทศิริ นิธิศุภโชค. (2563). ตัวแปรที่ส่งผลต่อประสิทธิผลในการปฏิบัติงานของบุคลากรสำนักงานเลขาธิการวุฒิสภา. *วารสารนวัตกรรมการจัดการศึกษาและการวิจัย,* 2(1), 47–54.

ประเสริฐ อุไร. (2559). *แรงจูงใจในการปฏิบัติงานของพนักงานกรณีศึกษา บริษัท เอจีซี ออโตโมทีฟ (ประเทศไทย) จำกัด* (สารนิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารจัดการองค์การ). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยเกริก.

พิชชาพร สันติตรานนท์, ปราโมช ธรรมกรณ์, และสักรินทร์ อยู่ผ่อง. (2567). ปัจจัยด้านการจูงใจในการทำงาน และความผูกพันต่อองค์กรของพนักงานที่ส่งผลต่อพฤติกรรมการทำงานของพนักงานในอุตสาหกรรมผลิตชิ้นส่วนอิเล็กทรอนิกส์: กรณีศึกษา บริษัท เอ็นเอ็มบี-มินิแบไทย จำกัด. *วารสารปัญญาภิวัฒน์,* 15(1), 128–139.

พิชญ์สินี สินสุพรรณ, และสุธรรม พงศ์สำราญ. (2568). แรงจูงใจในการปฏิบัติงานที่มีอิทธิพลต่อความผูกพันของพนักงานบริษัท ไทยเซ็นเตอร์ฟู้ด โปรดักส์ จำกัด จังหวัดนครปฐม. *วารสารร่มยูงทอง,* 3(3), 1–17.

ภิราช รัตนันต์. (2558). พันธกิจและบทบาทของการบริหารทรัพยากรมนุษย์ในองค์การ. *วารสารวิจัยสังคมศาสตร์และวิชาการ,* 10(30), 1–16.

ภาษิต ลิ้มประยูร, และพงษ์เสฐียร เหลืองอลงกต. (2559). คุณภาพชีวิตการทำงานของพนักงานมหาวิทยาลัยสายสนับสนุนในมหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี. *วารสารวิจัยรำไพพรรณี,* 10(3), 104–113.

สุชาติ เมืองแก้ว. (2564). *การบริหารเชิงกลยุทธ์*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

สุประวิชช์ วิเศษณ์วรมงคล, และชิณโสณ์ วิสิฐนิธิกิจา. (2026). ปัจจัยแรงจูงใจที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่สินเชื่อธนาคาร UPA. *วารสารสังคมพัฒนศาสตร์,* 9(2), 161–171.

อังศนา อินแดน. (2565). ศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการปฏิบัติงานของบุคลากรสายสนับสนุนมหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์. *Journal of MCU Humanities Review,* 8(1), 255–272.

อุไรวรรณ แก้วเก็บและคณะ. (2563). อิทธิพลของแรงจูงใจในการปฏิบัติงานที่มีต่อความผูกพันองค์การของพนักงานบริษัทในกลุ่มปิโตรเคมี จังหวัดระยอง. *วารสารการจัดการธุรกิจมหาวิทยาลัยบูรพา,* 9(2), 84–100.

Herzberg, F., Mausner, B., & Snyderman, B. (1959). *The motivation to work*. New York: John Wiley & Sons.

บทความวิชาการ

อนาคตของการบริการสาธารณะ: นโยบายภาครัฐในยุคดิจิทัล

THE FUTURE OF PUBLIC SERVICE: GOVERNMENT POLICY IN THE DIGITAL AGE

สุรีวรรณ สุคนธรส[1*]

Sureewan Sukontharos[1*]

[*]Corresponding Author E-mail: 6701104248@mcu.ac.th

Received May 3, 2026; Revised June 14, 2026; Accepted July 1, 2026

บทคัดย่อ

บทความนี้นำเสนอการวิเคราะห์อนาคตของการบริการสาธารณะของไทยที่กำลังเผชิญการเปลี่ยนผ่านครั้งสำคัญสู่ยุคดิจิทัล โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อสังเคราะห์แนวโน้มและนโยบายสำคัญที่ขับเคลื่อนการบริการสาธารณะของภาครัฐไทย ทบทวนพัฒนาการของภาครัฐดิจิทัลจากยุค 2.0 ถึงยุค 4.0 และนำเสนอองค์ความรู้ใหม่ในรูปแบบกรอบแนวคิดการบริการสาธารณะดิจิทัลแบบยึดมนุษย์เป็นศูนย์กลาง ผลการสังเคราะห์ชี้ให้เห็นว่าภาครัฐไทยจำเป็นต้องปรับตัวจากระบบราชการแบบดั้งเดิม ไปสู่รัฐบาลดิจิทัลที่ฉลาด คล่องตัว และเข้าถึงง่าย ผ่านการบูรณาการบริการในแพลตฟอร์มเดียว (Government as a Platform) การประยุกต์ใช้ปัญญาประดิษฐ์ (AI) และข้อมูลขนาดใหญ่ (Big Data) เพื่อนำเสนอบริการเฉพาะบุคคล (Hyper-Personalized Services) การเสริมสร้างความไว้วางใจในโลกดิจิทัลผ่านบล็อกเชน (Blockchain) และความมั่นคงทางไซเบอร์ (Cybersecurity) ตลอดจนการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนในการออกแบบนโยบายและบริการ บทเรียนจากนานาชาติ อาทิ เอสโตเนีย สิงคโปร์ และเดนมาร์ก ยืนยันว่าการบริการสาธารณะดิจิทัลที่ประสบความสำเร็จต้องอาศัยการบูรณาการระหว่างเทคโนโลยี กฎระเบียบ และการมีส่วนร่วมของประชาชน ผู้เขียนเสนอว่าอนาคตของการบริการสาธารณะไทยคือการสร้างรัฐบาลที่ชาญฉลาด ตอบสนองเร็ว และใส่ใจประชาชน โดยขับเคลื่อนด้วยนวัตกรรมและเทคโนโลยีที่ยึดมนุษย์เป็นศูนย์กลาง เพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตและนำพาสังคมไทยสู่ความยั่งยืนในยุคดิจิทัลอย่างแท้จริง

คำสำคัญ: การบริการสาธารณะ; นโยบายภาครัฐในยุคดิจิทัล; รัฐบาลดิจิทัล

[1] นักวิชาการอิสระ

[1] Independent Academic

Abstract

This article analyzed the future of Thailand's public service amid the significant transition to the digital era. The objectives were to synthesize key trends and policies driving public service transformation in Thailand, to review the evolution of digital government from Government 2.0 to Government 4.0, and to propose a new conceptual framework of human-centric digital public service. The synthesis indicated that the Thai public sector needs to transition from traditional bureaucracies to a smart, agile, and accessible digital government through several mechanisms: integrating services on a single platform (Government as a Platform); applying artificial intelligence (AI) and big data to deliver hyper-personalized services; building digital trust through blockchain technology and cybersecurity reinforcement; and promoting citizen participation in policy and service co-design. International lessons from Estonia, Singapore, and Denmark confirmed that successful digital public service required the integration of technology, regulation, and citizen engagement. The author proposed that the future of Thai public service lay in creating a smart, responsive, and citizen-focused government, driven by innovation and human-centric technology, with the ultimate goal of improving the quality of life and steering Thai society toward true sustainability in the digital age.

Keywords: Public Service; Digital Government Policy; Digital Government

บทนำ

ในช่วงไม่กี่ทศวรรษที่ผ่านมา โลกได้ก้าวเข้าสู่ยุคแห่งการเปลี่ยนแปลงที่ลึกซึ้งที่สุดยุคหนึ่งจากการปฏิวัติเทคโนโลยีดิจิทัล วิถีชีวิตของผู้คนเปลี่ยนไปอย่างรวดเร็วและรุนแรง การสื่อสารไร้พรมแดน กลไกตลาดที่เคลื่อนไหวแบบเรียลไทม์ และข้อมูลข่าวสารที่หลั่งไหลอย่างมหาศาล ล้วนส่งผลต่อความคาดหวังของประชาชนที่มีต่อภาครัฐ และโดยเฉพาะอย่างยิ่ง ต่อการบริการสาธารณะซึ่งถือเป็นจุดเชื่อมโยงโดยตรงระหว่างรัฐกับประชาชน (พระวิจิตร ญาณวโร, 2568)

การเปลี่ยนผ่านสู่ยุคดิจิทัลของภาครัฐมิได้เกิดขึ้นในชั่วข้ามคืน หากแต่เป็นผลของพัฒนาการต่อเนื่องที่อาจแบ่งเป็นสามยุคสำคัญตามกรอบแนวคิดของ (Janowski, 2015) ซึ่งวิเคราะห์วิวัฒนาการของรัฐบาลดิจิทัลในระยะกว่ายี่สิบปีไว้อย่างเป็นระบบ

ภาครัฐยุค 2.0 (Government 2.0) เป็นยุคแห่งการเริ่มต้นนำเทคโนโลยีอินเทอร์เน็ตและเว็บไซต์เข้ามาใช้ในการให้บริการประชาชน เน้นการเผยแพร่ข้อมูลและเอกสารผ่านเว็บไซต์หน่วยงานรัฐ ประชาชนสามารถดาวน์โหลดแบบฟอร์มหรือสืบค้นข้อมูลพื้นฐานได้ผ่านระบบออนไลน์ แต่การสื่อสารยังคงเป็นแบบทางเดียวจากภาครัฐสู่ประชาชน และบริการต่าง ๆ ยังขาดการบูรณาการระหว่างหน่วยงาน ในระยะนี้ภาครัฐไทยได้พัฒนาเว็บไซต์ของกระทรวงและกรมต่าง ๆ พร้อมระบบ e-Service ที่ยังจำกัดอยู่ภายในแต่ละหน่วยงาน (Janowski, 2015)

ภาครัฐยุค 3.0 (Government 3.0) เป็นยุคแห่งการเปิดเผยข้อมูลภาครัฐ (Open Government Data) และการมีส่วนร่วมของประชาชน ภาครัฐเริ่มใช้สื่อสังคมออนไลน์สื่อสารกับประชาชน เปิดให้ประชาชนเข้าถึงข้อมูลผ่านเว็บไซต์ข้อมูลเปิดภาครัฐ (data.go.th) และพัฒนาบริการแบบสองทาง (Two-Way Communication) ที่รับฟังความคิดเห็นและตอบสนองความต้องการของประชาชนได้ทันท่วงที แนวคิดสำคัญในยุคนี้คือการสร้างความโปร่งใส การตรวจสอบได้ และการให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบาย (Mergel, Edelmann, & Haug, 2019)

ภาครัฐยุค 4.0 (Government 4.0) เป็นยุคปัจจุบันที่ผสมผสานเทคโนโลยีอัจฉริยะหลายชนิดเข้ามาขับเคลื่อนการบริการสาธารณะ อาทิ ปัญญาประดิษฐ์ (Artificial Intelligence: AI) ข้อมูลขนาดใหญ่ (Big Data) อินเทอร์เน็ตของสรรพสิ่ง (Internet of Things: IoT) และการประมวลผลแบบกลุ่มเมฆ (Cloud Computing) ภาครัฐในยุคนี้สามารถวิเคราะห์ข้อมูลขนาดมหาศาลเพื่อคาดการณ์ความต้องการของประชาชน นำเสนอบริการเฉพาะบุคคล (Hyper-Personalized Services) และตัดสินใจเชิงนโยบายโดยอาศัยข้อมูลเป็นหลัก (Data-Driven Policy) ประเทศไทยกำลังเดินเข้าสู่ยุคนี้อย่างเต็มตัวผ่านแผนพัฒนารัฐบาลดิจิทัลของประเทศไทย พ.ศ. 2566 - 2570 (สำนักงานพัฒนารัฐบาลดิจิทัล, 2566)

การเปลี่ยนผ่านสู่ยุคดิจิทัลเปิดประตูสู่โอกาสในการยกระดับการบริการให้ทันสมัย เข้าถึงง่าย และโปร่งใสมากยิ่งขึ้น จากเดิมที่การให้บริการภาครัฐมักถูกมองว่าเชื่องช้า ซับซ้อน และขาดประสิทธิภาพ การเปลี่ยนผ่านสู่ยุคดิจิทัลได้เปิดประตูสู่โอกาสใหม่ในการยกระดับการบริการให้ทันสมัย เข้าถึงง่าย และโปร่งใสมากยิ่งขึ้น เทคโนโลยีสารสนเทศ เช่น ปัญญาประดิษฐ์ (AI), ข้อมูลขนาดใหญ่ (Big Data), อินเทอร์เน็ตของสรรพสิ่ง (IoT), และเทคโนโลยีคลาวด์ (Cloud Computing) ได้กลายเป็นเครื่องมือสำคัญที่หลายประเทศนำมาใช้ในการพัฒนานโยบายและกระบวนการให้บริการที่ตอบสนองต่อความต้องการของประชาชนอย่างตรงจุดและรวดเร็วมากขึ้น (วิโรจน์ ก่อสกุล, 2567)

อย่างไรก็ตาม ความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีเพียงอย่างเดียวไม่เพียงพอ ภาครัฐยังต้องเผชิญความท้าทายรูปแบบใหม่ ทั้งความเหลื่อมล้ำด้านการเข้าถึงเทคโนโลยี ความเสี่ยงด้านความมั่นคงไซเบอร์ การคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคล และความไว้วางใจของประชาชนที่มีต่อหน่วยงานรัฐ นอกจากนี้ การเปลี่ยนผ่านสู่รัฐบาลดิจิทัลจำเป็นต้องอาศัยการปรับโครงสร้างองค์กรภาครัฐ การปรับเปลี่ยนวัฒนธรรมการทำงาน และการเสริมสร้างทักษะของบุคลากรภาครัฐให้สอดคล้องกับบริบทใหม่ (ธนภูมิ ชาติดี และถิรวุฒิ แสงมณีเดช, 2567)

ประเทศไทยเองก็กำลังเดินหน้าสู่การเป็น “รัฐบาลดิจิทัล” ผ่านนโยบายและโครงการต่าง ๆ เช่น Digital Government, Smart Service, One Stop Service, และการเปิดเผยข้อมูลสาธารณะ (Open Government Data) แต่การจะผลักดันให้การบริการสาธารณะในยุคดิจิทัลสามารถสร้าง “ความเชื่อมั่น ความพึงพอใจ และความเท่าเทียม” ได้นั้น ยังต้องอาศัยความเข้าใจในปัจจัยรอบด้านอย่างลึกซึ้ง และต้องพัฒนาเชิงนโยบายอย่างรอบคอบ (ยศธร ทวีพล, 2567)

ดังนั้น การเปลี่ยนผ่านสู่รัฐบาลดิจิทัลทำให้ภาครัฐนำเทคโนโลยีสมัยใหม่ เช่น AI, Big Data และ Cloud Computing มาใช้เพื่อพัฒนาการบริการสาธารณะให้รวดเร็ว โปร่งใส และตอบสนองความต้องการของประชาชนได้ดียิ่งขึ้น อย่างไรก็ตาม การพัฒนาดังกล่าวยังเผชิญความท้าทายด้านความเหลื่อมล้ำทางเทคโนโลยี ความมั่นคงไซเบอร์ การคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคล และการปรับตัวของบุคลากรภาครัฐให้สอดคล้องกับยุคดิจิทัล

นโยบายภาครัฐไทยในปัจจุบัน

ประเทศไทยในปัจจุบันกำลังอยู่ในช่วงหัวเลี้ยวหัวต่อของการเปลี่ยนผ่านภาครัฐจากระบบราชการแบบดั้งเดิมไปสู่ “รัฐบาลดิจิทัล” (Digital Government) อย่างจริงจัง โดยรัฐบาลไทยตระหนักดีว่า “ความทันสมัยของการให้บริการประชาชน” ไม่ได้เป็นเพียงเครื่องมืออำนวยความสะดวก แต่ยังเป็นแกนกลางของการเสริมสร้างประสิทธิภาพภาครัฐ ความโปร่งใส และความไว้วางใจจากสาธารณชน (วิสุทธิณี ธานีรัตน์, 2567)

หนึ่งในนโยบายสำคัญที่เป็นภาพสะท้อนชัดเจนของการเดินหน้าสู่ยุคดิจิทัล คือ นโยบายรัฐบาลดิจิทัลแห่งชาติ (Thailand Digital Government Policy) ซึ่งกำหนดยุทธศาสตร์ระยะ 5 ปี (พ.ศ. 2566–2570) โดยมีเป้าหมายสำคัญในการเปลี่ยนโฉมการบริหารภาครัฐให้สามารถให้บริการประชาชนและภาคธุรกิจได้อย่างสะดวก รวดเร็ว และไร้รอยต่อ (Seamless Service)

ผ่านการบูรณาการข้อมูลและระบบต่าง ๆ ข้ามหน่วยงานอย่างมีประสิทธิภาพ ตัวอย่างนโยบายและโครงการสำคัญในปัจจุบัน (ชวนากร อัศวพิชยนต์ และคณะ, 2567) ได้แก่

1. การพัฒนาศูนย์กลางบริการภาครัฐแบบเบ็ดเสร็จ (One Stop Service) รัฐบาลได้ผลักดันให้เกิดแพลตฟอร์มดิจิทัลที่รวมบริการของภาครัฐไว้ในจุดเดียว เช่น แอปพลิเคชัน “ทางรัฐ” (Tang Rat) และเว็บไซต์ บริการภาครัฐดิจิทัล (Digital Government Services) ที่ให้ประชาชนเข้าถึงบริการได้โดยไม่ต้องเดินทางไปที่หน่วยงานราชการ เช่น การชำระภาษี การยื่นขอใบอนุญาต หรือการตรวจสอบสิทธิประกันสุขภาพ สิ่งเหล่านี้ช่วยลดขั้นตอน ลดภาระของประชาชน และเพิ่มประสิทธิภาพในการให้บริการ (ศศิร์อร อินโต และคณะ, 2567)

2. โครงการบูรณาการข้อมูลภาครัฐ (Government Data Integration) การบูรณาการฐานข้อมูลของหน่วยงานรัฐผ่าน “ระบบข้อมูลกลาง” เป็นก้าวสำคัญที่ช่วยให้ภาครัฐสามารถให้บริการแบบเชิงรุก (Proactive Service) เช่น การแจ้งเตือนสิทธิที่พึงได้รับโดยไม่ต้องร้องขอ ตลอดจนลดการร้องขอข้อมูลซ้ำซ้อนจากประชาชน เช่น ต้องใช้สำเนาบัตรประชาชนหลายครั้งในการทำธุรกรรมกับหน่วยงานต่าง ๆ (เกษม แก้วสนั่น, 2566)

3. การเปิดเผยข้อมูลสาธารณะ (Open Government Data) รัฐบาลส่งเสริมการเปิดข้อมูลให้ประชาชนสามารถเข้าถึงและใช้ประโยชน์ผ่าน เว็บไซต์ data.go.th โดยมีเป้าหมายเพื่อส่งเสริมความโปร่งใสและกระตุ้นนวัตกรรม เช่น การนำข้อมูลไปพัฒนาแอปพลิเคชันเพื่อสาธารณะ หรือสนับสนุนการตัดสินใจเชิงนโยบายโดยภาคประชาชน (ถวิลวดี บุรีกุล, 2552)

4. นโยบายไทยแลนด์ 4.0 และรัฐบาลอัจฉริยะ (Smart Government)

นโยบายไทยแลนด์ 4.0 มีเป้าหมายเพื่อพลิกโฉมเศรษฐกิจไทยสู่ฐานนวัตกรรม ซึ่งภาครัฐในฐานะ “ผู้ขับเคลื่อนนโยบาย” ต้องเป็นแบบอย่างของการใช้เทคโนโลยีเพื่อการเปลี่ยนแปลง จึงเกิดแนวคิด “รัฐบาลอัจฉริยะ” ที่ไม่เพียงให้บริการเท่านั้น แต่ยังใช้ข้อมูลวิเคราะห์เพื่อคาดการณ์และตอบสนองต่อปัญหาของสังคมล่วงหน้า (วีรภัทร์ พันธุ์หาญ, 2567)

ความท้าทายที่ต้องเผชิญ แม้การพัฒนานโยบายภาครัฐดิจิทัลของไทยจะมีทิศทางที่ชัดเจน แต่ยังเผชิญกับความท้าทายหลายประการ เช่น โครงสร้างระบบราชการที่ยังไม่ยืดหยุ่น ขาดบุคลากรที่มีทักษะด้านดิจิทัลในหน่วยงานรัฐ ความเหลื่อมล้ำในการเข้าถึงเทคโนโลยีของประชาชน ความไม่เชื่อมั่นในเรื่องความปลอดภัยของข้อมูลส่วนบุคคล หากไม่สามารถจัดการกับข้อจำกัดเหล่านี้ได้อย่างเป็นระบบ ก็อาจทำให้บริการสาธารณะดิจิทัล กลายเป็นเพียงโครงการที่ดูดีแต่ไม่เข้าถึงคนส่วนใหญ่ และไม่สามารถสร้างความเปลี่ยนแปลงเชิงโครงสร้างได้อย่างแท้จริง

ดังนั้น ประเทศไทยกำลังพัฒนาสู่รัฐบาลดิจิทัลผ่านการยกระดับบริการภาครัฐให้สะดวก รวดเร็ว และเชื่อมโยงข้อมูลระหว่างหน่วยงานมากขึ้น โดยมีการพัฒนาแพลตฟอร์มบริการแบบเบ็ดเสร็จ การบูรณาการข้อมูล และการเปิดเผยข้อมูลสาธารณะ ภาครัฐยังผลักดันแนวคิดรัฐบาลอัจฉริยะภายใต้นโยบายไทยแลนด์ 4.0 เพื่อใช้เทคโนโลยีและข้อมูลในการบริหารและตอบสนองต่อความต้องการของประชาชนอย่างมีประสิทธิภาพ อย่างไรก็ตาม ยังมีความท้าทายด้านโครงสร้างราชการ บุคลากรดิจิทัล ความเหลื่อมล้ำในการเข้าถึงเทคโนโลยี และความปลอดภัยของข้อมูลส่วนบุคคลที่ต้องได้รับการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง

อนาคตของการบริการสาธารณะของนโยบายภาครัฐไทย

ประเทศไทยกำลังก้าวเข้าสู่ยุคที่การบริการสาธารณะไม่ได้จำกัดอยู่แค่ในสำนักงานราชการอีกต่อไป ด้วยพลังของเทคโนโลยีดิจิทัล อนาคตของนโยบายภาครัฐไทยมุ่งสู่การสร้างสรรค์บริการที่รวดเร็ว ฉับไว และตอบโจทย์ชีวิตประชาชนในศตวรรษที่ 21 ได้อย่างแท้จริง นี่ไม่ใช่แค่การนำเทคโนโลยีมาใช้ แต่เป็นการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์ เพื่อให้ภาครัฐเป็นเหมือนผู้ช่วยส่วนตัว ที่พร้อมดูแลประชาชนได้ทุกที่ทุกเวลา จาก E-Government สู่ Government as a Platform บริการไร้รอยต่อเสมือนแอปพลิเคชันส่วนตัว

ในอดีต เราคุ้นเคยกับแนวคิด E-Government ซึ่งเน้นการนำบริการภาครัฐขึ้นสู่แพลตฟอร์มออนไลน์ แต่ในอนาคตอันใกล้นี้ ภาครัฐไทยกำลังมุ่งหน้าสู่ Government as a Platform ซึ่งหมายถึงการที่ภาครัฐจะเป็นเหมือนแพลตฟอร์มขนาดใหญ่ที่เปิดให้หน่วยงานต่าง ๆ เชื่อมโยงข้อมูลและบริการเข้าด้วยกัน ประชาชนจะสามารถเข้าถึงบริการที่หลากหลายได้ในที่เดียว ไม่ต้องกรอกข้อมูลซ้ำซ้อน ไม่ต้องวิ่งไปหลายหน่วยงาน และบริการจะถูกออกแบบให้เป็นมิตรกับผู้ใช้งาน (User-Friendly Design) เสมือนกำลังใช้งานแอปพลิเคชันบนสมาร์ทโฟนส่วนตัว (ทรงยศินทร์ ชนปทาธิป, 2567)

ตัวอย่างที่เป็นรูปธรรม การใช้แพลตฟอร์มแอปพลิเคชันทางรัฐ ที่จะรวมบริการพื้นฐานที่จำเป็นไว้ในจุดเดียว เช่น การตรวจสอบสิทธิ์สวัสดิการ การยื่นภาษี การต่ออายุใบอนุญาต หรือแม้แต่การรับข้อมูลข่าวสารสำคัญจากภาครัฐ โดยมีระบบ ยืนยันตัวตนดิจิทัล (Digital ID) ที่แข็งแกร่งและปลอดภัย ทำให้การทำธุรกรรมภาครัฐเป็นเรื่องง่ายเพียงปลายนิ้ว

ในประเทศเอสโตเนีย ซึ่งเป็นประเทศต้นแบบของรัฐบาลดิจิทัลระดับโลก ได้พัฒนา e-Estonia โดยให้ประชาชนเข้าถึงบริการภาครัฐกว่า 99 เปอร์เซ็นต์ผ่านระบบออนไลน์ ผ่าน

X-Road ซึ่งเป็นโครงสร้างพื้นฐานข้อมูลกลางที่เชื่อมโยงทุกหน่วยงานเข้าด้วยกัน ขณะที่สิงคโปร์พัฒนา Sing pass ซึ่งเป็นระบบยืนยันตัวตนดิจิทัลแห่งชาติที่เชื่อมโยงกับ Smart Nation ภาครัฐไทยจึงสามารถเรียนรู้จากกรณีศึกษาเหล่านี้ เพื่อพัฒนาระบบบริการที่บูรณาการและมีความเสถียร (Mergel et al., 2019)

ปัญญาประดิษฐ์ (AI) และข้อมูลขนาดใหญ่ (Big Data) สมองของรัฐบาลที่ชาญฉลาดขึ้น หัวใจสำคัญของการบริการสาธารณะแห่งอนาคตคือการนำ ปัญญาประดิษฐ์ (AI) และ ข้อมูลขนาดใหญ่ (Big Data) มาใช้ในการขับเคลื่อนนโยบายและการให้บริการอย่างชาญฉลาด ข้อมูลไม่ใช่แค่ตัวเลข แต่เป็นขุมทรัพย์ที่ช่วยให้รัฐเข้าใจความต้องการและพฤติกรรมของประชาชนได้อย่างลึกซึ้งยิ่งขึ้น

การกำหนดนโยบายที่ตรงจุด AI จะเข้ามาช่วยวิเคราะห์ข้อมูลประชากร เศรษฐกิจ และสังคมขนาดมหาศาล เพื่อทำความเข้าใจปัญหาที่ซับซ้อน และเสนอแนะแนวทางแก้ไขที่ตรงจุดและมีประสิทธิภาพสูงสุด เช่น การวิเคราะห์แนวโน้มการว่างงานในแต่ละภูมิภาคเพื่อวางแผนการฝึกอบรมอาชีพ หรือการคาดการณ์การแพร่ระบาดของโรคเพื่อเตรียมทรัพยากรทางการแพทย์

บริการเฉพาะบุคคล (Hyper-Personalized Services) ด้วยการใช้ AI และ Big Data ภาครัฐจะสามารถนำเสนอบริการที่ปรับให้เข้ากับความต้องการเฉพาะบุคคลของประชาชนแต่ละรายได้ เช่น การแจ้งเตือนสิทธิ์สวัสดิการที่ประชาชนมี การแนะนำบริการที่เหมาะสมกับช่วงวัยหรืออาชีพ หรือแม้แต่การให้คำปรึกษาผ่าน Chatbot ที่เข้าใจภาษาธรรมชาติ และตอบคำถามได้ตลอด 24 ชั่วโมง (สำนักงานส่งเสริมเศรษฐกิจดิจิทัล, 2563)

Blockchain และความมั่นคงทางไซเบอร์ สร้างความไว้วางใจในโลกดิจิทัล การเปลี่ยนผ่านสู่บริการดิจิทัลย่อมมาพร้อมกับความกังวลเรื่อง ความปลอดภัยของข้อมูล และ ความน่าเชื่อถือของระบบ ภาครัฐไทยจึงให้ความสำคัญกับการนำเทคโนโลยีอย่าง Blockchain มาใช้เพื่อเพิ่มความโปร่งใสและตรวจสอบย้อนกลับได้ในกระบวนการต่าง ๆ เช่น การบันทึกข้อมูลโฉนดที่ดิน การลงคะแนนเสียงอิเล็กทรอนิกส์ หรือการติดตามสถานะการจัดซื้อจัดจ้างภาครัฐ ควบคู่ไปกับการใช้เทคโนโลยีล้ำสมัย คือ การเสริมสร้าง ความมั่นคงทางไซเบอร์ ภาครัฐไทยลงทุนในการพัฒนาระบบป้องกันการโจมตีทางไซเบอร์ที่แข็งแกร่ง การฝึกอบรมบุคลากรให้มีความรู้ความเข้าใจด้านความปลอดภัยทางไซเบอร์ และการสร้างกฎหมายที่รองรับการคุ้มครอง

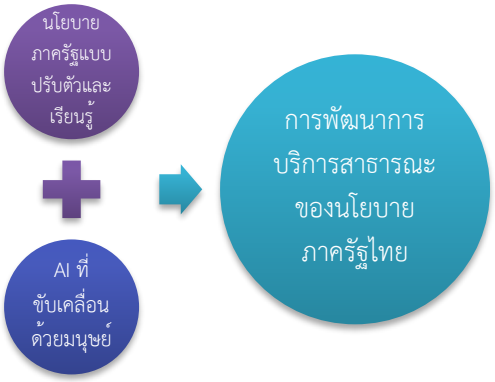
ข้อมูลส่วนบุคคล เพื่อให้ประชาชนมั่นใจในการทำธุรกรรมดิจิทัลกับภาครัฐ (ทิศนา แขมมณี, 2559)

การมีส่วนร่วมของประชาชน พลังขับเคลื่อนแห่งการเปลี่ยนแปลงอนาคตของการบริการสาธารณะไม่ใช่แค่เรื่องของภาครัฐ แต่คือการร่วมสร้างสรรค์กับประชาชน ภาครัฐไทยตระหนักถึงความสำคัญของ การมีส่วนร่วมของประชาชน ในการออกแบบและพัฒนานโยบาย ซึ่งจะถูกยกระดับผ่านช่องทางดิจิทัลที่เข้าถึงง่าย

แพลตฟอร์มรับฟังความคิดเห็นออนไลน์ การสร้างพื้นที่ดิจิทัลให้ประชาชนสามารถเสนอแนะความคิดเห็น แสดงข้อกังวล หรือร่วมโหวตในประเด็นนโยบายสาธารณะต่าง ๆ ได้อย่างสะดวกและโปร่งใส

การออกแบบบริการร่วมกับผู้ใช้งาน (Co-creation) ภาครัฐจะทำงานร่วมกับประชาชนตั้งแต่ขั้นตอนเริ่มต้นของการออกแบบบริการ เพื่อให้แน่ใจว่าบริการที่ออกมานั้นใช้งานง่าย ตรงตามความต้องการ และแก้ปัญหาที่ประชาชนเผชิญอยู่จริง

อนาคตของการบริการสาธารณะไทยมุ่งสู่รัฐบาลดิจิทัลที่เชื่อมโยงข้อมูลและบริการไว้ในแพลตฟอร์มเดียว เพื่อให้ประชาชนเข้าถึงบริการภาครัฐได้สะดวก รวดเร็ว และไร้รอยต่อผ่านระบบดิจิทัลและ Digital ID ภาครัฐจะนำ AI และ Big Data มาใช้วิเคราะห์ข้อมูล วางนโยบาย และพัฒนาบริการเฉพาะบุคคล เช่น การแจ้งสิทธิ์สวัสดิการ การให้คำปรึกษาผ่าน Chatbot และการคาดการณ์ปัญหาสังคมล่วงหน้า นอกจากนี้ ยังให้ความสำคัญกับ Blockchain ความมั่นคงไซเบอร์ และการมีส่วนร่วมของประชาชนผ่านช่องทางออนไลน์ เพื่อสร้างความโปร่งใส ความปลอดภัย และพัฒนาบริการที่ตรงต่อความต้องการของประชาชนมากยิ่งขึ้น ดังแผนภาพที่ 1

ภาพที่ 1 องค์ความรู้ใหม่

ในบริบทของการพัฒนาการบริการสาธารณะของนโยบายภาครัฐไทย ซึ่งกำลังก้าวสู่ยุคดิจิทัลเต็มตัวและมีการลงทุนด้าน AI อย่างจริงจัง ความคิดใหม่ที่กำลังโดดเด่นและจำเป็นต้องให้ความสำคัญ คือ รัฐบาลที่ปรับตัวได้และขับเคลื่อนด้วยมนุษย์ในยุค AI (Adaptive & Human-Centric AI Governance) ซึ่งเป็นการผสมผสานแนวคิดที่เน้นความยืดหยุ่น การเรียนรู้ และการให้ความสำคัญกับผู้ใช้งาน ควบคู่ไปกับการใช้ประโยชน์จากเทคโนโลยีปัญญาประดิษฐ์อย่างมีจริยธรรม

1. นโยบายภาครัฐแบบปรับตัวและเรียนรู้ (Adaptive & Learning Policy Frameworks) จากนโยบายคงที่สู่นโยบายที่ไม่หยุดนิ่ง ในอดีต นโยบายมักถูกออกแบบมาให้คงที่ แต่ในยุคที่สถานการณ์เปลี่ยนแปลงรวดเร็ว ภาครัฐไทยจำเป็นต้องพัฒนากรอบนโยบายที่สามารถ ปรับตัว (Adaptive) และ เรียนรู้ (Learning) ได้ตลอดเวลา

การสร้างพื้นที่ทดลองนโยบายหรือบริการใหม่ ๆ ที่มีข้อจำกัดด้านกฎระเบียบน้อยลง (Regulatory Sandbox) เพื่อให้ภาครัฐสามารถทดสอบนวัตกรรมและเรียนรู้จากผลลัพธ์ได้อย่างรวดเร็ว ก่อนที่จะนำไปขยายผลในวงกว้าง (เช่นเดียวกับ Government Innovation Lab ของ UNDP ในไทย) การพัฒนากลไกที่สามารถประเมินผลนโยบายและบริการได้อย่างต่อเนื่องและรับฟังข้อเสนอแนะจากประชาชนแบบเรียลไทม์ (ผ่านแพลตฟอร์มดิจิทัล) เพื่อนำข้อมูลมาปรับปรุงนโยบายให้ทันท่วงที โดยใช้ Big Data และ AI ในการวิเคราะห์ข้อมูล Feedback เหล่านั้น และการนำแนวคิด Agile (จากวงการซอฟต์แวร์) มาปรับใช้ในการพัฒนานโยบาย ซึ่งเน้นการทำงานเป็นทีมข้ามสายงาน การทำซ้ำแบบสั้น ๆ และการปรับเปลี่ยนแผนได้ตามสถานการณ์ เพื่อให้นโยบายตอบสนองความต้องการของประชาชนได้อย่างรวดเร็ว สามารถเพิ่มความสามารถในการตอบสนองต่อวิกฤตและความเปลี่ยนแปลง ลดเวลาในการนำนโยบายไปปฏิบัติ และทำให้นโยบายมีความเกี่ยวข้องกับชีวิตประจำวันของประชาชนมากขึ้น

2. AI ที่ขับเคลื่อนด้วยมนุษย์ (Human-Centered AI in Public Services) จาก AI เพื่อประสิทธิภาพ สู่ AI เพื่อมนุษย์: ในขณะที่ภาครัฐไทยกำลังลงทุนใน AI เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพ แต่สิ่งสำคัญคือการออกแบบและนำ AI มาใช้โดยคำนึงถึง มนุษย์เป็นศูนย์กลาง (Human-Centered AI - HCAI) การพัฒนากรอบจริยธรรม AI ที่เฉพาะเจาะจงสำหรับภาครัฐไทย โดยเน้นหลักการสำคัญ เช่น ความโปร่งใส (Transparency), ความยุติธรรม (Fairness), การตรวจสอบได้ (Accountability), และการเคารพสิทธิส่วนบุคคล (Privacy) โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อ AI เข้ามามีบทบาทในการตัดสินใจเกี่ยวกับชีวิตประชาชน (เช่น การอนุมัติสวัสดิการ, การ

ประเมินความเสี่ยง) การเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการออกแบบและพัฒนาบริการ AI ของภาครัฐ ตั้งแต่ขั้นตอนการกำหนดปัญหา การรวบรวมข้อมูล ไปจนถึงการทดสอบและให้ข้อเสนอแนะ เพื่อให้ AI ตอบโจทย์ความต้องการและไม่สร้างอคติทางวัฒนธรรมหรือสังคม การลงทุนในการยกระดับความรู้ความเข้าใจด้าน AI (AI Literacy) ของประชาชนและบุคลากรภาครัฐ รวมถึงการลดช่องว่างดิจิทัล (Digital Divide) เพื่อให้ทุกคนสามารถเข้าถึงและใช้ประโยชน์จากบริการ AI ของภาครัฐได้อย่างเท่าเทียม ไม่ว่าจะมีพื้นเพทางเศรษฐกิจสังคมหรือความรู้ความสามารถทางเทคโนโลยีเป็นอย่างไร การผสานรวมความสามารถของ AI เข้ากับสติปัญญาและความเข้าใจบริบทของมนุษย์ เช่น เจ้าหน้าที่รัฐ เพื่อให้เกิดการตัดสินใจที่ดีที่สุด โดย AI ทำหน้าที่ประมวลผลข้อมูลและเสนอทางเลือก ขณะที่มนุษย์เป็นผู้ตัดสินใจขั้นสุดท้าย โดยคำนึงถึงมิติทางสังคมและจริยธรรม การสร้างความไว้วางใจในการใช้เทคโนโลยี ลดความเสี่ยงจากอคติของ AI และมั่นใจว่าเทคโนโลยีจะถูกนำมาใช้เพื่อประโยชน์สุขของประชาชนอย่างแท้จริงและเป็นธรรม

แนวคิดใหม่เหล่านี้เน้นย้ำว่า การพัฒนาการบริการสาธารณะของนโยบายภาครัฐไทยในยุคดิจิทัล ไม่ใช่แค่การนำเทคโนโลยีมาติดตั้ง แต่เป็นการสร้างระบบนิเวศการบริหารจัดการที่ยืดหยุ่น เรียนรู้ และให้ความสำคัญกับมนุษย์เป็นอันดับแรก เพื่อขับเคลื่อนประเทศไทยไปสู่ “รัฐบาลที่ชาญฉลาด ตอบสนองเร็ว และใส่ใจประชาชนในยุค AI” อย่างแท้จริง

สรุป

ในยุคที่โลกหมุนไปอย่างรวดเร็วด้วยแรงขับเคลื่อนของเทคโนโลยีดิจิทัล บทความนี้ได้พาเราสำรวจถึงการเปลี่ยนแปลงครั้งสำคัญของ การบริการสาธารณะ ที่กำลังก้าวจากระบบราชการแบบดั้งเดิมไปสู่ยุคใหม่ที่ชาญฉลาดและเข้าถึงง่ายยิ่งขึ้น ซึ่งเป็นหัวใจของ อนาคตของการบริการสาธารณะ แก่นแท้ของการเปลี่ยนแปลงคือการที่รัฐบาลทั่วโลกกำลังเร่งปรับตัวสู่รัฐบาลดิจิทัล ที่ไม่ได้เป็นแค่การนำเทคโนโลยีมาใช้ผิวเผิน แต่เป็นการเปลี่ยนผ่านกระบวนทัศน์ครั้งใหญ่ จากการทำงานที่เน้นเอกสารและขั้นตอน สู่การเป็นหน่วยงานที่คล่องตัว โปร่งใส และมุ่งตอบโจทย์ความต้องการของประชาชนอย่างแท้จริง สำหรับประเทศไทย อนาคตของการบริการสาธารณะกำลังถูกขับเคลื่อนผ่านวิสัยทัศน์ที่มุ่งสู่ Government as a Platform ซึ่งหมายถึง การที่ภาครัฐจะรวมบริการต่าง ๆ ไว้ในแพลตฟอร์มเดียว ทำให้ประชาชนสามารถเข้าถึงบริการที่หลากหลายได้อย่างไร้รอยต่อ เสมือนใช้งานแอปพลิเคชันส่วนตัว นอกจากนี้

การนำปัญญาประดิษฐ์ (AI) และ ข้อมูลขนาดใหญ่ (Big Data) มาใช้กำลังปฏิวัติการกำหนดนโยบายและการให้บริการให้มีความแม่นยำและเป็นส่วนตัวยิ่งขึ้น โดย AI จะทำหน้าที่เป็นสมองของรัฐบาลที่ช่วยวิเคราะห์ข้อมูลเชิงลึก และนำเสนอ “บริการเฉพาะบุคคล” ที่ตรงใจประชาชน การเปลี่ยนผ่านนี้ย่อมมาพร้อมกับความท้าทาย บทความได้เน้นย้ำถึงความสำคัญของการสร้างความไว้วางใจในโลกดิจิทัล ผ่านการใช้เทคโนโลยีอย่าง Blockchain เพื่อเพิ่มความโปร่งใส และการเสริมสร้าง ความมั่นคงทางไซเบอร์ เพื่อปกป้องข้อมูลของประชาชน นอกจากนี้ การมีส่วนร่วมของประชาชน ยังคงเป็นหัวใจสำคัญในการออกแบบและพัฒนานโยบายและบริการให้ตอบโจทย์ผู้ใช้งานอย่างแท้จริง

ดังนั้น ประเทศไทยมีทั้งกรอบนโยบายและโครงสร้างพื้นฐานที่พร้อมพอสมควรสำหรับการก้าวสู่รัฐบาลดิจิทัลอย่างเต็มรูปแบบ ความท้าทายที่แท้จริงจึงอยู่ที่ การปฏิบัติ ได้แก่ การข้ามพ้นข้อจำกัดของระบบราชการ การลดช่องว่างดิจิทัลที่ยังคงทิ้งประชาชนบางกลุ่มไว้เบื้องหลัง และการทำให้เทคโนโลยีกลายเป็นสะพานเชื่อมระหว่างรัฐกับประชาชนอย่างแท้จริง ไม่ใช่เพียงภาพลักษณ์ของความทันสมัย

เอกสารอ้างอิง

เกษม แก้วสนั่น. (2566). การบริการสาธารณะตามหลักธรรมาภิบาล. *วารสารมหาจุฬานาครทรรศน์*, 10(5), 117-128.

สำนักงานส่งเสริมเศรษฐกิจดิจิทัล. (2563). *คู่มือเมืองอัจฉริยะประเทศไทย: บทนำของเมืองอัจฉริยะ.* กรุงเทพมฯ: สำนักงานส่งเสริมเศรษฐกิจดิจิทัล.

ชวนากร อัศวพิชยนต์ และคณะ. (2567). แนวคิดการจัดบริการสาธารณะแนวใหม่: การมีส่วนร่วมของประชาชน ต่อการบริหารงานภาครัฐ. *Journal of Roi Kaensarn Academi*, 9(9), 1605-1623.

ถวิลวดี บุรีกุล. (2552). *การมีส่วนร่วม แนวคิด ทฤษฎีและกระบวนการ*. กรุงเทพฯ: เอ พี กราฟิกดีไซน์และการพิมพ์.

ทรงยศินทร์ ชนปทาธิป. (2567). การส่งเสริมเมืองอัจฉริยะขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา. *วารสารสหวิทยาการนวัตกรรมปริทรรศน์*, 7(5), 299-309.

ทิศนา แขมมณี. (2559). *ศาสตร์การสอน: องค์ความรู้เพื่อการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ* (พิมพ์ครั้งที่ 20). กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ธนภูมิ ชาติดี และถิรวุฒิ แสงมณีเดช. (2567). การจัดการบริการสาธารณะแนวใหม่ด้านการส่งเสริมสุขภาพ สำหรับผู้สูงอายุของภาครัฐในระดับท้องถิ่นด้วยการวิเคราะห์อภิมาน. *วารสารมหาจุฬานาครทรรศน์*, 11(4), 142-152.

พระวิจิตร ญาณวโร. (2568). ทิศทางการบริหารงานท้องถิ่นไทยในอนาคต. *วารสารพุทธนวัตกรรมและการจัดการ*, 8(1), 122-132.

ยศธร ทวีพล. (2567). นัยยะทางวิชาการของการปฏิรูปบริการสาธารณะ. *วารสารวิชาการและวิจัย มหาวิทยาลัยภาคตะวันออกเฉียงเหนือ*, 14(3), 53-67.

วิโรจน์ ก่อสกุล. (2567). การปฏิบัติราชการทางอิเล็กทรอนิกส์ของรัฐบาลไทย. *วารสารรามคำแหง ฉบับรัฐประศาสนศาสตร์*, 7(1), 39-64.

วิสุทธิณี ธานีรัตน์. (2567). การบริการสาธารณะ: กรณีศึกษาทัศนคติของประชาชนต่อการให้บริการของเจ้าหน้าที่ในหน่วยงานที่ว่าการอำเภอเมืองตรัง. *วารสารสหวิทยาการมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์*, 7(4), 2193-2207.

วีรภัทร์ พันธุ์หาญ. (2567). รูปแบบการพัฒนานวัตกรรมการบริการสาธารณะของกรุงเทพมหานครที่มีประสิทธิภาพในยุคดิจิทัล. *วารสาร มมร ล้านนาวิชาการ*, 13(1), 94-105.

ศศิร์อร อินโต และคณะ. (2567). การจัดทำการบริการสาธารณะขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นรูปแบบพิเศษเมืองพัทยา ตามหลักธรรมาภิบาล. *วารสารสมาคมนักวิจัย*, 29(1), 1-14.

สำนักงานพัฒนารัฐบาลดิจิทัล (องค์การมหาชน). (2566). *แผนพัฒนารัฐบาลดิจิทัลของประเทศไทย พ.ศ. 2566 - 2570. กรุงเทพฯ: สำนักงานพัฒนารัฐบาลดิจิทัล.* สืบค้นเมื่อ 23 พฤษภาคม 2569, จาก https://www.dga.or.th/policy-standard/policy-regulation/dga-019/dga-027/dg-plan-2566-2570/

Janowski, T. (2015). Digital Government Evolution: from Transformation to Contextualization. *Government Information Quarterly*, 32(3), 221-236.

Mergel, I., Edelmann, N., & Haug, N. (2019). Defining digital transformation: Results from expert interviews. *Government Information Quarterly*, 36(4), 101385.

บทความวิชาการ

กิจการร่วมค้าและกิจการค้าร่วม ของประเทศไทย

JOINT VENTURE AND CONSORTIUM IN THAILAND

สิทธิชัย พิริยะวัฒน์[1*], **ชมภูนุช กิจสมทรัพย์**[1], **ดรรชนี ศรีอนันต์รักษา**[1]
Sittichai Piriyawat[1*], Chompoonuch Kitsomsub[1], Dadchanee Srianunruksa[1]
[*]Corresponding Author E-mail: o145@yahoo.com
Received April 29, 2026; Revised June 1, 2026; Accepted June 24, 2026

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อจะนำเสนอ 1. แนวคิด ความหมาย และรูปแบบของกิจการร่วมค้า และกิจการค้าร่วม ในบริบทของประเทศไทย 2. วัตถุประสงค์และกลไกการรวมกลุ่มทางธุรกิจเพื่อเพิ่มศักยภาพการแข่งขันของภาคเอกชน และ 3. การวิเคราะห์ความแตกต่างด้านกฎหมาย การลงทุน ความรับผิด และภาระภาษีอากรของทั้งสองรูปแบบความร่วมมือทางธุรกิจ ภายใต้บริบทเศรษฐกิจที่มีการแข่งขันสูงและมีความซับซ้อนของโครงการลงทุนขนาดใหญ่เพิ่มมากขึ้น โดยบทความนี้ให้ความสำคัญกับบทบาทของกิจการร่วมค้าและกิจการค้าร่วมในฐานะกลไกเชิงสถาบันที่ช่วยให้ผู้ประกอบการสามารถระดมทุน ทรัพยากร เทคโนโลยี ความเชี่ยวชาญ และประสบการณ์ร่วมกัน เพื่อเพิ่มโอกาสในการเข้าถึงโครงการภาครัฐและเอกชนขนาดใหญ่ วิธีการศึกษาใช้การวิเคราะห์เชิงเอกสารจากกฎหมายที่เกี่ยวข้อง แนวคิดทางวิชาการ บทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ประมวลรัษฎากร ตลอดจนข้อมูลเชิงนโยบายและแนวปฏิบัติทางธุรกิจ เพื่อนำมาเปรียบเทียบลักษณะสำคัญของกิจการร่วมค้าแบบที่จดทะเบียนและไม่จดทะเบียนเป็นนิติบุคคล กับกิจการค้าร่วมที่เน้นการแบ่งแยกหน้าที่และผลตอบแทนอย่างชัดเจน ผลการวิเคราะห์พบว่า กิจการร่วมค้ามีลักษณะของการร่วมลงทุนและแบ่งปันกำไรขาดทุนร่วมกัน จึงเหมาะสำหรับโครงการที่มีความซับซ้อนและต้องการการบริหารจัดการแบบบูรณาการ ขณะที่กิจการค้าร่วมเหมาะสำหรับโครงการที่ต้องการความยืดหยุ่นและการควบคุมความเสี่ยงเฉพาะส่วน นอกจากนี้ ยังพบความแตกต่างด้านภาษีอากรอย่างมีนัยสำคัญ โดยกิจการร่วมค้าถือเป็นหน่วยภาษีอากรแยกต่างหากตามประมวลรัษฎากร ต้องเสียภาษีเงินได้นิติบุคคลและภาษีมูลค่าเพิ่มในนามของกิจการร่วมค้า ขณะที่กิจการค้าร่วมมิได้มีสถานะเป็นหน่วยภาษีแยกต่างหาก สมาชิกแต่ละรายจึงมีหน้าที่เสียภาษีตามผลประกอบการของ

[1] นักวิชาการอิสระ

[1] Independent Scholar

ตนเอง ทั้งนี้ การเลือกใช้รูปแบบความร่วมมือที่เหมาะสมควรพิจารณาจากลักษณะโครงการ ระดับความเสี่ยง การลงทุน และข้อกำหนดทางกฎหมายและภาษี เพื่อให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุดในการดำเนินธุรกิจของประเทศไทย

คำสำคัญ: กิจการร่วมค้า; กิจการค้าร่วม; ภาษี

Abstract

This academic article aimed to present: 1. The concepts, definitions, and characteristics of Joint Ventures and Consortiums within the context of Thailand 2. The objectives and institutional mechanisms of business collaboration for enhancing the competitive capabilities of the private sector; and 3. An analysis of the legal, investment, liability, and taxation differences between these two forms of business cooperation under increasingly competitive and complex economic conditions. The article emphasized the significant role of Joint Ventures and Consortiums as institutional mechanisms that enable entrepreneurs to mobilize capital, resources, technology, expertise, and experience collectively in order to increase opportunities for participating in large-scale public and private sector projects. This study employed documentary research methodology through the analysis of relevant laws, academic concepts, provisions of the Civil and Commercial Code, the Revenue Code, as well as policy-related and business practice data to comparatively examine the essential characteristics of incorporated and unincorporated joint ventures in contrast with consortium arrangements that primarily focus on the clear separation of duties and returns among participating entities. The findings revealed that Joint Ventures involve shared investment, profit, and loss allocation, making them suitable for highly complex projects requiring integrated management and long-term operational coordination, whereas Consortiums are more appropriate for projects emphasizing flexibility and risk segregation among participating organizations. Furthermore, the analysis demonstrates significant differences in taxation treatment. Joint Ventures are regarded as separate taxable entities under the Thai Revenue Code and are therefore subject to corporate income tax and value-added tax obligations in their own capacity. In contrast, Consortiums are not treated as separate taxable entities, and each participating member is individually responsible for taxation based on

its own operational performance. The article concluded that the selection of an appropriate business collaboration structure should take into account project complexity, risk exposure, investment, and applicable legal and tax considerations in order to maximize business efficiency and sustainability within the Thai business environment.

Keywords: Joint Venture; Consortium; Tax

บทนำ

การประกอบธุรกิจมีหลากหลายรูปแบบ ทั้งรูปแบบที่ไม่ยุ่งยากซับซ้อนไปจนกระทั่งมีความซับซ้อนมากขึ้น เมื่อประเทศต่างๆ มีความพยายามในการพัฒนาสร้างความเจริญให้ทัดเทียมประเทศอื่น การลงทุนใน โครงการขนาดใหญ่ที่จำเป็นต้องใช้เงินลงทุนจำนวนมาก ทรัพย์สินเครื่องจักรและเทคโนโลยีที่ทันสมัยก็มากขึ้นตามไปด้วย ลำพังผู้ลงทุนรายเดียวอาจไม่สามารถเข้าถึงโครงการหรือไม่สามารถดำเนินโครงการให้สำเร็จได้ เพราะทรัพยากรข้างต้นไม่เพียงพอ ทำให้เกิดการรวมกลุ่มผู้ลงทุนเข้าด้วยกันเพื่อระดมทรัพยากร เพิ่มโอกาสเข้าถึงโครงการขนาดใหญ่ แม้แต่การจัดซื้อจัดจ้างหรือประมูลงานของภาครัฐในประเทศไทยยังเปิดโอกาสให้ห้างหุ้นส่วนหรือบริษัทรวมตัวกันจัดตั้งกิจการร่วมค้า (Joint Venture: JV) และกิจการค้าร่วม (Consortium) เพื่อเข้าร่วมประมูลงานได้ การร่วมกันทางธุรกิจมีหลายลักษณะซึ่งอาจมีการนำเงินและเทคโนโลยีมาร่วมกันลงทุนโดยการกำหนดสัดส่วนหุ้นและการจัดสรรผลประโยชน์ระหว่างกันมีรูปแบบเหมือนการจัดตั้งบริษัทขึ้นใหม่ หรือบางลักษณะจะมีการร่วมกันรับงานเพียงอย่างเดียว โดยมีการแบ่งแยกสิทธิและหน้าที่ รวมทั้งกำไรและขาดทุนอย่างชัดเจน (ibiz, 2569) อย่างไรก็ตาม แม้ทั้งสองรูปแบบจะถูกนำมาใช้แพร่หลายในทางปฏิบัติ แต่ยังปรากฏปัญหาความไม่ชัดเจนในการทำความเข้าใจความแตกต่างด้านสถานะทางกฎหมาย โครงสร้างการลงทุน ความรับผิด และภาระภาษีอากร ส่งผลให้ผู้ประกอบการจำนวนมากเลือกใช้รูปแบบความร่วมมือที่ไม่สอดคล้องกับลักษณะโครงการและเงื่อนไขทางกฎหมาย โดยเฉพาะในโครงการงานก่อสร้างขนาดใหญ่ และการร่วมประมูลงานภาครัฐที่กำหนดเงื่อนไขอย่างซับซ้อน บทความนี้จึงมุ่งอธิบายความหมาย รูปแบบ และวัตถุประสงค์ของกิจการร่วมค้าและกิจการค้าร่วม ตลอดจนวิเคราะห์ความแตกต่างในมิติของกฎหมาย การลงทุน การแบ่งผลประโยชน์ และภาระภาษี เพื่ออุดช่องว่างทางวิชาการที่ยังขาดการเชื่อมโยงระหว่าง โครงสร้างทางกฎหมาย กับผลกระทบทางการเงินและภาษีอย่างเป็นระบบ

ความหมายของ กิจการร่วมค้า และกิจการค้าร่วม

กิจการร่วมค้า (Joint Venture: JV) คือ การที่บุคคลหรือองค์กรมีการทำธุรกิจร่วมกันตั้งแต่ สองบุคคลขึ้นไป (อย่างน้อยต้องมี 1 ฝ่ายเป็นนิติบุคคล) โดยทุกฝ่ายต้องมีดำเนินการทุกประเภทด้วยกันไม่ว่าจะเป็นการลงทุนเกี่ยวกับ สินทรัพย์ แรงงาน ที่ดิน อาคารสำนักงาน เครื่องจักร เทคโนโลยีต่างๆ ซึ่งทั้งหมดจะอยู่ภายใต้สัญญาการร่วมค้าเป็นไปตามข้อตกลงที่ได้ระบุเอาไว้ในเอกสารอย่างชัดเจนในดำเนินกิจการ ซึ่งต้องระบุเป้าหมายวัตถุประสงค์ชัดเจน เมื่อจุดประสงค์ดังกล่าวสำเร็จก็เป็นอันเสร็จสิ้น สามารถมีรูปแบบได้เป็น 7 รูปแบบ ได้แก่

บริษัท + บริษัท
บริษัท + หุ้นส่วนนิติบุคคล
หุ้นส่วนนิติบุคคล + หุ้นส่วนนิติบุคคล
บริษัท/ห้างหุ้นส่วนนิติบุคคล + นิติบุคคลรูปแบบอื่น
บริษัท/ห้างหุ้นส่วนนิติบุคคล + บุคคลธรรมดา
บริษัท/ห้างหุ้นส่วนนิติบุคคล + ห้างหุ้นส่วนสามัญไม่จดทะเบียน
บริษัท/ห้างหุ้นส่วนนิติบุคคล + คณะบุคคลที่มิใช่นิติบุคคล

อย่างไรก็ดีกิจการร่วมค้าลักษณะนี้จะต้องขอเลขประจำตัวผู้เสียภาษีภายใน 60 วันนับแต่วันที่ทำสัญญากิจการร่วมค้า (iTax, 2563)

สาเหตุที่ทำให้มีการร่วมค้ากัน มักเกิดจากความต้องการเงินหรือทรัพยากรในการลงทุนเพิ่ม เพื่อเสริมความแข็งแกร่งให้กับธุรกิจโดยเฉพาะธุรกิจที่เพิ่งเริ่มต้นหรือกำลังประสบปัญหาไม่สามารถดำเนินงานต่อไปได้ หรือต้องการใช้ทรัพยากรที่มีอยู่อย่างเต็มที่ โดยอาจนำทรัพยากรส่วนที่เหลือไปร่วมทุน เช่น กำลังการผลิตของโรงงานที่เหลืออยู่ อาคารสำนักงานที่ว่างอยู่เป็นต้น ซึ่งโดยทั่วไป ธุรกิจที่เข้ามาร่วมค้ากันจะเป็นธุรกิจที่มีฐานะแตกต่างกัน เพราะหากอยู่ในฐานะเท่าเทียมกันแล้ว ก็มักจะเป็นคู่แข่งมากกว่าที่จะร่วมมือกัน สำหรับธุรกิจที่ทำการร่วมค้ากันอาจอยู่ในประเทศเดียวกัน หรือในต่างประเทศก็ได้ ประโยชน์ของกิจการร่วมค้า คือ เพื่อจะช่วยให้คู่ค้าแต่ละฝ่ายลดและกระจายความเสี่ยงในการดำเนินธุรกิจ รวมทั้งยังช่วยประหยัดภาษี เพราะกฎหมายกำหนดว่าเมื่อได้รับส่วนแบ่งกำไรไม่ต้องนำมาคำนวณรวมกับรายได้ของบริษัทเดิม ข้อดี ข้อเสีย ของการตั้งเป็นกิจการร่วมค้า ข้อดี ถ้าโครงการของกิจการร่วมค้าขาดทุน ก็ไม่ต้องชำระภาษีเงินได้นิติบุคคล และได้รับประโยชน์จากการยกเว้นภาษีเงินปันผลของกิจการร่วมค้า (ปาณัสม์กัญ เจิมพิพัฒน์, 2569) ข้อเสีย ผู้ร่วมค้าแต่ละรายไม่สามารถนำผลขาดทุน ของกิจการร่วมค้าดังกล่าวไปขอหักเป็นค่าใช้จ่ายในการยื่นแบบ ภงด.50 ของโครงการปกติอื่นๆ (ณัฐวัฒน์ โลหะพิทักษ์, 2565)

กิจการค้าร่วม (Consortium) คือ การประกอบธุรกิจที่มีลักษณะของการร่วมกันขององค์กรธุรกิจตั้งแต่สององค์กรขึ้นไป เพื่อดำเนิน กิจการหนึ่งด้วยวัตถุประสงค์ คือเป็นการเข้าร่วมกันเพื่อให้งานสำเร็จลุล่วงตามแผนธุรกิจ แต่ละฝ่ายจะใช้ความสามารถและความ ชำนาญในการทำงานในส่วนที่ตนรับผิดชอบให้สำเร็จตามโครงการ และมีการแบ่งแยกการทำงานไว้อย่างชัดเจน โดยต่างฝ่ายต่าง ออกใบแจ้งหนี้และใบเสร็จรับเงินเฉพาะของบริษัทตน สัญญากิจการค้าร่วมเป็นเพียงการลงนามร่วมกันในการทำสัญญากับเจ้าของโครงการเท่านั้น เพราะแต่ละฝ่ายจะรับผิดชอบเฉพาะใน ส่วนของตน ไม่มีการร่วมทุนหรือแบ่งปันผลกำไรหรือขาดทุนระหว่างกัน เมื่องานเสร็จสิ้นแล้ว ก็จะยุติลงเหมือนกับกิจการร่วมค้า กิจการร่วมค้าไม่มีชื่อเรียกตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์และประมวลกฎหมายรัษฎากร จึงไม่ต้องขอบัตรประจำตัวผู้เสียภาษีอากร แต่มีการเสียภาษีจากกำไรของแต่ละบริษัทนั่นเอง (iLIKE_TAX, 2564) ประโยชน์ของกิจการค้าร่วม คือ ผู้ประกอบการจะสามารถคำนวณหรือประเมินความสามารถของตนในการรับงานในแต่ละส่วนได้ และจะรับผิดชอบเฉพาะส่วนงานของตนเองเท่านั้น ตัวอย่างของกิจการค้าร่วมเช่น บริษัท A และบริษัท B ร่วมกันทำสัญญากับ หน่วยงานรัฐ ในการขายและพัฒนาระบบคอมพิวเตอร์โดยใช้ชื่อ "กิจการร่วมค้า AB" หรือ "คอนซอร์เตียม AB" ซึ่งบริษัท A รับผิดชอบในการขายอุปกรณ์ ส่วนบริษัท B รับผิดชอบในการติดตั้งระบบ เมื่อปรากฏว่าเกิดความเสียหายจากการพัฒนาระบบจนไม่สามารถใช้งานได้อันมิใช่เกิดจากอุปกรณ์ ดังนั้นบริษัท B จึงต้องเป็นผู้รับผิดชอบแต่เพียงผู้เดียว Consortium จะมีลักษณะแตกต่างจาก Joint Venture กล่าวคือ สมาชิกของ Consortium นั้นจะมีการแบ่งแยกงานและเงินที่สมาชิกแต่ละคนจะได้รับจากเจ้าของโครงการ จะมีการร่วมกันก็เพียงแต่มาลงนามในสัญญาฉบับเดียวกันที่ทำกับเจ้าของโครงการเท่านั้นเอง โดย Consortium นั้นไม่ได้เป็นหน่วยภาษีแยกต่างหากจากผู้เป็นสมาชิกของ Consortium จึงกล่าวได้ว่า Consortium นั้น สมาชิกแต่ละคนจะได้รับเงินในส่วนของงานที่ตนทำ จะกำไรหรือขาดทุนก็เป็นเรื่องของตน ไม่มีการไปรวมกับกำไรหรือขาดทุนของสมาชิก Consortium รายอื่น และสมาชิก Consortium แต่ละรายก็จะเสียภาษีโดยยื่นแบบแสดงรายการชำระภาษีของตนแยกแต่ละรายไป ส่วนในแง่ความรับผิดนั้น สมาชิกของกิจการร่วมค้าจะรับผิดร่วมกันต่อเจ้าของโครงการ แต่ Consortium นั้น โดยปกติต่างคนต่างรับผิดชอบเฉพาะส่วนที่เป็นงานของตน แต่หากเจ้าของโครงการต้องการให้สมาชิกของ Consortium รับผิดชอบร่วมกันทั้งหมดก็ตกลงกันได้ (PROSOFT, 2569)

รูปแบบของกิจการร่วมค้า (Joint Venture Model)

กิจการร่วมค้าที่ไม่ได้จดทะเบียนเป็นนิติบุคคล (Unincorporated Joint Venture: UJV) คือ ความร่วมมือทางธุรกิจระหว่างบุคคลธรรมดาหรือนิติบุคคลตั้งแต่สองฝ่ายขึ้นไปที่ตกลงร่วมกันดำเนินกิจการเพื่อวัตถุประสงค์เฉพาะอย่างใดอย่างหนึ่ง โดยไม่มีการจัดตั้งนิติบุคคลขึ้น

ใหม่แยกต่างหากจากคู่สัญญา ทั้งนี้ ความสัมพันธ์ระหว่างคู่ร่วมค้าจะอยู่ภายใต้ข้อตกลงหรือสัญญาร่วมค้า ซึ่งกำหนดสิทธิ หน้าที่ และการแบ่งผลประโยชน์ระหว่างกัน (สมยศ เชื้อไทย, 2562)

ในเชิงกฎหมาย กิจการร่วมค้าประเภทนี้มักมีลักษณะใกล้เคียงกับห้างหุ้นส่วน ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ โดยคู่สัญญาอาจร่วมกันลงทุน แบ่งปันผลกำไร และรับผิดชอบต่อหนี้สินหรือภาระผูกพันที่เกิดขึ้นจากการดำเนินกิจการร่วมกัน ทั้งนี้ การไม่จัดตั้งเป็นนิติบุคคลทำให้กิจการร่วมค้าประเภทดังกล่าวไม่มีสถานะทางกฎหมายแยกต่างหากจากผู้ร่วมค้า ส่งผลให้ความรับผิดอาจตกอยู่กับคู่สัญญาโดยตรงตามข้อตกลงหรือกฎหมายที่เกี่ยวข้อง (พิเศษ เสตเสถียร, 2560)

กิจการร่วมค้าที่จดทะเบียนเป็นนิติบุคคล (Incorporated Joint Venture: IJV) คือ การที่ผู้ร่วมลงทุนตั้งแต่สองฝ่ายขึ้นไปตกลงร่วมกันจัดตั้งนิติบุคคลใหม่ขึ้นมาโดยเฉพาะ เพื่อดำเนินกิจการตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดร่วมกัน โดยนิติบุคคลดังกล่าวมีสถานะทางกฎหมายแยกต่างหากจากผู้ร่วมลงทุนแต่ละฝ่าย มีสิทธิ หน้าที่ และความรับผิดชอบในนามของตนเอง สามารถถือครองทรัพย์สิน ทำสัญญาและดำเนินธุรกิจได้อย่างอิสระ ทั้งนี้ ผู้ร่วมลงทุนจะมีความรับผิดจำกัดตามสัดส่วนการถือหุ้นหรือตามที่กำหนดไว้ในข้อตกลงระหว่างกัน (สุภาวดี สุวรรณ, 2562)

วัตถุประสงค์ของ กิจการร่วมค้า และกิจการค้าร่วม

เงินลงทุน ในกิจการหรือโครงการขนาดใหญ่ที่จำเป็นต้องใช้เงินลงทุนจำนวนมาก ผู้ประกอบการแต่ละฝ่ายอาจไม่สามารถจัดหาเงินทุนได้เพียงพอ จึงต้องเข้าร่วมลงทุนกับผู้ประกอบการรายอื่นๆ และกรณีที่ต้องขอสินเชื่อจากสถาบันการเงิน ก็เป็นการสร้างความเชื่อถือหรือเครดิตแก่สถาบันการเงินผู้ปล่อยสินเชื่ออีกด้วย

ความรู้ความชำนาญ เทคโนโลยี ประสบการณ์ ผลงาน และทรัพยากรทางธุรกิจ เช่น ใบอนุญาต หรือหนังสือรับรองการเป็นผู้รับจ้างที่ขึ้นทะเบียนไว้กับหน่วยงานของทางราชการ กิจการหรือโครงการที่ทำนั้นต้องอาศัยความรู้ความชำนาญ เทคโนโลยี ประสบการณ์ และผลงานหลายอย่างประกอบกัน ซึ่งผู้ประกอบการแต่ละรายขาดความรู้ความชำนาญ เทคโนโลยี ประสบการณ์ ผลงาน จึงต้องร่วมลงทุนกับผู้ประกอบการรายอื่นๆ ที่มีทรัพยากรทางธุรกิจที่ตนยังขาดอยู่

การกระจายความเสี่ยง ในกิจการหรือโครงการขนาดใหญ่ที่จำเป็น ต้องใช้เงินลงทุนจำนวนมากมีความเสี่ยงต่อการลงทุนเพียงรายเดียว แม้ว่าผู้ประกอบการรายนั้นไม่มีปัญหาทางด้านเงินลงทุนก็ตาม จึงต้องร่วมลงทุนกับผู้ประกอบการรายอื่นๆ เพื่อเป็นการกระจายความเสี่ยง

การลดการแข่งขันทางธุรกิจ การเข้าร่วมลงทุนระหว่างผู้ประกอบการที่ต่างมีศักยภาพและความสามารถในการแข่งขันที่ใกล้เคียงหรือเท่าเทียมกันก็จะเป็นการลดการแข่งขันและเพิ่มโอกาสทางธุรกิจ โดยทำให้ผู้ประกอบการแต่ละรายดังกล่าวสามารถได้รับงานที่จ้างตามความมุ่งหมายของตนได้ (สุทิน โชติสิงห์, 2557)

ผู้เขียนเห็นว่า กิจการร่วมค้าและกิจการค้าร่วม เป็นกลไกเชิงกลยุทธ์เพื่อเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันและการเข้าถึงโครงการขนาดใหญ่ โดยมีวัตถุประสงค์สำคัญทั้งด้านการระดมเงินทุน เทคโนโลยี และการกระจายความเสี่ยง ทั้งนี้ กิจการร่วมค้ามุ่งเน้นการร่วมลงทุนและแบ่งปันผลกำไรขาดทุนร่วมกัน ส่วนกิจการค้าร่วมเน้นการแบ่งแยกหน้าที่และความรับผิดอย่างชัดเจนเพื่อเพิ่มความยืดหยุ่นในการดำเนินงาน ผู้เขียนจึงเห็นว่าความร่วมมือทั้งสองรูปแบบเป็นเครื่องมือสำคัญในการเชื่อมโยงมิติทางกฎหมาย การเงิน และการบริหารความเสี่ยงให้สอดคล้องกับบริบทเศรษฐกิจสมัยใหม่ ทั้งในระดับประเทศและระหว่างประเทศ

ความแตกต่างระหว่าง กิจการร่วมค้า และกิจการค้าร่วม

สถานะทางกฎหมาย กิจการค้าร่วม (Consortium) ไม่มีสถานะเป็นนิติบุคคลตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ และพระราชบัญญัติบริษัทมหาชนจำกัด พ.ศ. 2535 Unincorporated Joint Venture ไม่มีสถานะเป็นนิติบุคคลตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ และพระราชบัญญัติบริษัทมหาชนจำกัด พ.ศ. 2535 Incorporated Joint Venture มีสถานะเป็นนิติบุคคลแยกต่างหากจากผู้ถือหุ้นหรือบริษัทที่ร่วมลงทุนตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ และพระราชบัญญัติบริษัทมหาชนจำกัด พ.ศ. 2535 แล้วแต่กรณี

การลงทุน Consortium เป็นกรณีบริษัทผู้รับเหมาหลายรายรวมกันยื่นประมูลงานก่อสร้าง โดยแต่ละรายเสนอราคาเฉพาะงานส่วนของตน เมื่อประมูลงานได้แล้วต่างรับผิดชอบจ่ายเงินลงทุนเฉพาะส่วนของตน ซึ่งไม่มีการร่วมลงทุนหรือร่วมกันแบ่งผลกำไรและขาดทุนในแต่ละบริษัทที่รวมกัน แม้ในสัญญาจ้างจะกำหนดให้ต้องร่วมรับผิดอย่างลูกหนี้ร่วม ซึ่งต่างมีความรับผิดร่วมกันและแทนกัน ต่อผู้ว่าจ้าง เมื่อมีความเสียหายเกี่ยวกับงานที่รับจ้างเกิดขึ้นไม่ว่าส่วนใด ทั้งนี้ ในสัญญารวมกันระหว่างกลุ่มบริษัท (Consortium Agreement) และสัญญาจ้างระหว่างผู้ว่าจ้างและกลุ่มบริษัทในฐานะผู้รับจ้างต้องแบ่งแยกงานและค่าตอบแทนระหว่างกันไว้อย่างชัดเจน Unincorporated Joint Venture มีการร่วมลงทุน ไม่ว่าจะเป็นเงิน ทรัพย์สิน แรงงาน หรือเทคโนโลยี หรือร่วมกันในผลกำไรหรือขาดทุนอันจะพึงได้ตามสัญญาจ้างหรือสัญญาอื่นใดที่ร่วมกันทำกับบุคคลภายนอก หรือร่วมกันทำสัญญากับบุคคลภายนอก โดยระบุในสัญญานั้นว่าเป็น “กิจการร่วมค้า” หรือกำหนดให้ต้องรับผิดร่วมกันในงานที่ทำไม่ว่าทั้งหมดหรือบางส่วนและต้องรับค่าตอบแทนตามสัญญาร่วมกัน รวมทั้งสัญญานั้นไม่ได้แบ่งแยกงานและค่าตอบแทน

ระหว่างกันไว้อย่างชัดเจน Incorporated Joint Venture มีการร่วมลงทุน ไม่ว่าจะเป็นเงิน ทรัพย์สิน แรงงาน หรือเทคโนโลยี โดยการถือหุ้นในบริษัทร่วมลงทุนที่จดทะเบียนจัดตั้งขึ้นใหม่

การแบ่งผลประโยชน์ Consortium เป็นการแบ่งรายได้ตามขอบเขตงานที่อยู่ในความรับผิดชอบของแต่ละบริษัทที่รวมกัน โดยมิใช่เป็นการแบ่งผลกำไรขาดทุนร่วมกัน Unincorporated Joint Venture เป็นการแบ่งผลกำไรขาดทุนร่วมกันระหว่างแต่ละบริษัทที่เข้าร่วมลงทุน Incorporated Joint Venture แต่ละบริษัทที่ร่วมลงทุนได้รับส่วนแบ่งผลกำไรในรูปของเงินปันผลจากบริษัทร่วมลงทุน

ผลประโยชน์ที่บริษัทที่รวมกัน/ร่วมลงทุนได้รับ Consortium ขึ้นอยู่กับผลประกอบการหรือกำไรขาดทุนของแต่ละบริษัทที่รวมกัน แล้วแต่ความสามารถในการประกอบการของแต่ละบริษัท Unincorporated Joint Venture ผลประกอบการหรือกำไรขาดทุนตกได้แก่แต่ละบริษัทที่ร่วมลงทุนร่วมกัน โดยไม่ต้องจัดสรรเงินกำไรไว้เป็นทุนสำรองตามกฎหมาย Incorporated Joint Venture เป็นไปตามนโยบายการแบ่งผลกำไรของบริษัทร่วมลงทุน โดยที่ประชุมคณะกรรมการและผู้ถือหุ้น และต้องจัดสรรเงินกำไรไว้เป็นทุนสำรองตามกฎหมาย

ความรับผิดของแต่ละบริษัทที่รวมกัน/ร่วมลงทุน Consortium โดยปกติแต่ละบริษัทที่รวมกันต่างฝ่ายต่างรับผิดตามขอบเขตงานที่อยู่ในความรับผิดชอบของตนต่อผู้ว่าจ้างหรือบุคคลภายนอก เว้นแต่จะมีข้อตกลงในสัญญาจ้างกำหนดให้ต้องรับผิดร่วมกันอย่างลูกหนี้ร่วม ทั้งนี้ ในระหว่างบริษัทที่รวมกันสามารถตกลงแบ่งแยกความรับผิดที่เกิดขึ้นในสัญญารวมกันระหว่างกลุ่มบริษัท (Consortium Agreement) ซึ่งเป็นข้อตกลงภายในมีผลผูกพันเฉพาะระหว่างกลุ่มบริษัทที่เป็นคู่สัญญาได้ Unincorporated Joint Venture แต่ละบริษัทที่ร่วมลงทุนต่างมีความรับผิดต่อผู้ว่าจ้างหรือบุคคลภายนอกร่วมกันอย่างลูกหนี้ร่วม แต่ในระหว่างบริษัทที่ร่วมลงทุนสามารถตกลงแบ่งแยกความรับผิดที่เกิดขึ้นในสัญญาร่วมลงทุน (Joint Venture Agreement) ซึ่งเป็นข้อตกลงภายในมีผลผูกพันเฉพาะระหว่างบริษัทที่ร่วมลงทุนซึ่งเป็นคู่สัญญาได้ Incorporated Joint Venture โดยปกติบริษัทที่ร่วมลงทุนซึ่งเข้าถือหุ้นในบริษัทร่วมลงทุนไม่ต้องรับผิดต่อบุคคลภายนอก โดยบริษัทร่วมลงทุนและคณะกรรมการจะเป็นผู้รับผิดต่อบุคคลภายนอก บริษัทที่ร่วมลงทุนในฐานะผู้ถือหุ้นคงรับผิดจำกัดต่อผู้ว่าจ้างหรือบุคคลภายนอกเพียงไม่เกินจำนวนเงินค่าหุ้นที่ตนยังส่งใช้ไม่ครบมูลค่าของหุ้นที่ตนถือ

ภาระภาษีอากรของแต่ละบริษัทที่รวมกัน/ร่วมลงทุน Consortium บริษัทที่รวมกันตกลงกันแบ่งรายได้ตามรูปแบบการลงทุนนี้ต่างฝ่ายต่างยังคงมีหน้าที่และความรับผิดในการเสียภาษีเงินได้นิติบุคคลและภาษีมูลค่าเพิ่มต่อกรมสรรพากรเช่นเดิม เนื่องจากรูปแบบการลงทุนดังกล่าวไม่ถือเป็นหน่วยภาษีอากรแต่อย่างใด การร่วมลงทุนรูปแบบนี้ จึงส่งผลเฉพาะสิทธิหน้าที่ และความรับผิดของบริษัทที่รวมกันในสัญญารวมกันระหว่างกลุ่มบริษัท (Consortium

Agreement) และสัญญาจ้างต่อผู้ว่าจ้างเท่านั้น Unincorporated Joint Venture การร่วมลงทุนรูปแบบนี้ถือเป็นหน่วยภาษีอากรใหม่แยกต่างหากจากแต่ละบริษัทที่ร่วมลงทุน โดยมีหน้าที่ และความรับผิดทางภาษีอากรในนามตนเองเด็ดขาดจากบริษัทที่ร่วมลงทุน ดังนั้นบริษัทที่ร่วมลงทุนจึงมีหน้าที่ร่วมกันในการขอเลขประจำตัวผู้เสียภาษีและขอจดทะเบียนเป็นผู้ประกอบการภาษีมูลค่าเพิ่ม ตลอดจนมีหน้าที่ยื่นและชำระภาษีอากรอย่างบริษัทเอกชนหรือผู้ประกอบการภาษีมูลค่าเพิ่มตามบทบัญญัติประมวลรัษฎากรทุกประการ Incorporated Joint Venture การร่วมลงทุนรูปแบบนี้ถือเป็นหน่วยภาษีอากรใหม่ และบริษัทร่วมลงทุนมีหน้าที่และความรับผิดแยกต่างหากจากบริษัทที่ร่วมกัน ผลทางภาษีอากรทั่วไป จึงไม่แตกต่างจาก Unincorporated Joint Venture ทั้งนี้ เว้นแต่ลักษณะการจำกัดความรับผิดของบริษัทที่ร่วมกันในฐานะผู้ถือหุ้นต่อบุคคลภายนอกตามลักษณะของบริษัทเอกชน ซึ่งส่งผลดีต่อกรณีความรับผิดในหนี้ภาษีอากรที่มีต่อกรมสรรพากรมากกว่า Unincorporated Joint Venture

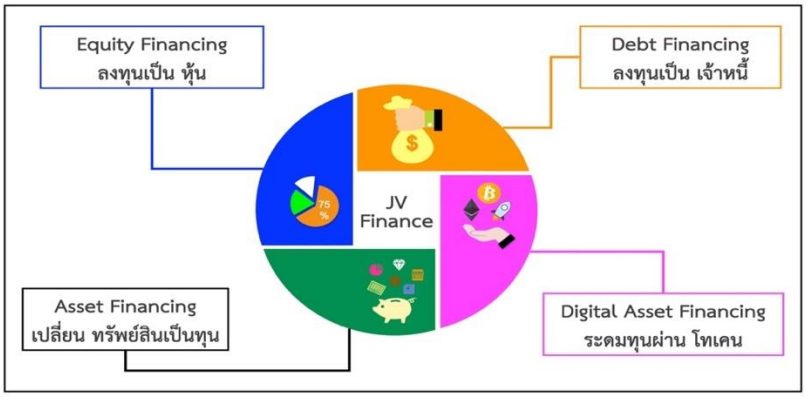
ผู้เขียนเห็นว่า กิจการร่วมค้า (Joint Venture) และกิจการค้าร่วม (Consortium) มีความแตกต่างด้านโครงสร้างกฎหมาย การลงทุน และภาระภาษีอย่างชัดเจน โดย Consortium เน้นการแบ่งแยกหน้าที่ รายได้ และความรับผิดของแต่ละฝ่าย ขณะที่ Joint Venture มีการร่วมลงทุน แบ่งปันผลกำไรขาดทุน และก่อให้เกิดความผูกพันทางกฎหมายร่วมกันมากกว่า ทั้งนี้ Incorporated Joint Venture ยังมีสถานะนิติบุคคลแยกต่างหาก ซึ่งช่วยจำกัดความรับผิดและเพิ่มประสิทธิภาพในการระดมทุน ผู้เขียนจึงเห็นว่าการเลือกรูปแบบความร่วมมือควรพิจารณาให้เหมาะสมกับลักษณะโครงการ ความเสี่ยง และเป้าหมายทางธุรกิจระยะยาว

ลักษณะ	กิจการร่วมค้า (Joint Venture)		กิจการค้าร่วม (Consortium)
	Unincorporated Joint Venture	Incorporated Joint Venture	
สถานะ	ไม่เป็นนิติบุคคล	เป็นนิติบุคคล	ไม่เป็นนิติบุคคล
วิธีการจัดตั้ง	จากสัญญา	จัดตั้งเป็นบริษัทใหม่	จากสัญญา
การร่วมทุน	มี	มี (ถือหุ้นในบริษัทที่ตั้งใหม่)	ไม่มี
วัตถุประสงค์	เพื่อประกอบกิจการร่วมกัน		เพื่อร่วมกันดำเนินงานเฉพาะโครงการ
การแบ่งปันผลกำไร/ขาดทุน	แบ่งร่วมกันตามจำนวนที่ร่วมทุน	ได้รับส่วนแบ่งในรูปของเงินปันผล	แบ่งรายได้ตามขอบเขตงานในความรับผิดชอบ (ไม่ใช่การแบ่งกำไรขาดทุนร่วม)
ผลประโยชน์ที่ได้รับ	• ลดและกระจายความเสี่ยงในการดำเนินธุรกิจ • ช่วยประหยัดภาษีจากส่วนกำไร เพราะไม่ต้องนำมาคำนวณรวมกับรายได้ของบริษัทเดิม		• ผู้ประกอบการสามารถประเมินความสามารถของตนในการรับงานแต่ละส่วนได้
ความรับผิด	ร่วมกันในนามกิจการร่วมค้า	บริษัทที่ตั้งใหม่เป็นผู้รับผิดชอบ	เฉพาะส่วนของตน (เว้นแต่กำหนดว่ารับผิดร่วม)
ภาษี	ออกหน่วยภาษีใหม่	ออกหน่วยภาษีใหม่	ไม่ออกหน่วยภาษีใหม่

ภาพที่ 1 ความแตกต่างระหว่างกิจการร่วมค้า VS กิจการค้าร่วม

ที่มา: บริษัท ธรรมนิติ จำกัด (มหาชน)

องค์ความรู้ใหม่

ภาพที่ 2 องค์ความรู้ใหม่

จากการสังเคราะห์บทความพบว่า องค์ความรู้ใหม่ที่สำคัญคือ รูปแบบการระดมทุนในกิจการร่วมค้า ไม่ได้มีข้อกำหนดว่าผู้ร่วมลงทุนจะต้องใช้เงินเพียงอย่างเดียว แต่สามารถใช้เครื่องมือทางการเงินทั้ง 4 รูปแบบ ได้แก่

1. การระดมทุนผ่านส่วนของเจ้าของ (Equity Financing) การลงทุนในรูปแบบ Equity คือการนำเงินลงไปในรูปของทุนจดทะเบียนของบริษัทที่จัดตั้งขึ้นใหม่เพื่อทำกิจการร่วมค้า

2. การระดมทุนผ่านหนี้สิน (Debt Financing) การที่พันธมิตรเลือกใส่เงินเข้าไปในกิจการร่วมค้า ในรูปแบบของเงินกู้ยืมแทนการเพิ่มทุนจดทะเบียน

3. การใช้ทรัพย์สินเป็นทุน (Asset Financing) การนำทรัพย์สินที่มีอยู่เดิมมาแปรสภาพเป็นเงินทุนหรือใช้ในการดำเนินงาน แบ่งออกเป็น 2 ประเภทหลัก

3.1 ทรัพย์สินที่มีรูปร่าง (Tangible Assets) อสังหาริมทรัพย์: เช่น การนำที่ดินมาให้ JV ใช้งาน สามารถทำได้ทั้งการโอนกรรมสิทธิ์เด็ดขาด หรือการให้เช่าระยะยาว หรือขายให้กับ JV โดยอาจใช้วิธีการขายและเช่ากลับ เพื่อให้ JV มีทรัพย์สินใช้งานในขณะที่ผู้นำทรัพย์สินมาลงได้รับเงินสดหรือหุ้นกลับไป

3.2 ทรัพย์สินทางปัญญา (Intangible Assets) การนำสูตรการผลิต เครื่องหมายการค้า หรือช่องทางการจัดจำหน่ายที่มีมูลค่าสูงมาใช้ในการร่วมค้า โดยต้องมีการประเมินมูลค่าที่ชัดเจน

4. สินทรัพย์ดิจิทัล (Digital Asset Financing) ถือเป็นรูปแบบการระดมทุนสมัยใหม่ที่เริ่มเข้ามามีบทบาทต่อโครงสร้างเงินทุนของกิจการร่วมค้า ผ่านการออกโทเคนดิจิทัล หรือเหรียญดิจิทัล ภายใต้กรอบของพระราชกำหนดการประกอบธุรกิจสินทรัพย์ดิจิทัล พ.ศ. 2561 ซึ่งกำหนดให้การเสนอขายโทเคนดิจิทัลเพื่อการลงทุนอยู่ภายใต้การกำกับดูแลของสำนักงานคณะกรรมการกำกับหลักทรัพย์และตลาดหลักทรัพย์ (ก.ล.ต.) และต้องดำเนินการผ่าน ICO Portal ที่ได้รับความเห็นชอบตามกฎหมาย ทั้งนี้ แนวทางกำกับดูแลล่าสุดของ ก.ล.ต. เริ่ม

สะท้อนให้เห็นว่า โทเคนดิจิทัลที่ให้ผลตอบแทนหรือกำหนดสิทธิคล้ายการชำระหนี้ มีลักษณะใกล้เคียงตราสารหนี้ มากกว่าการเป็นทุน โดย ก.ล.ต. ได้ออกหลักเกณฑ์เพิ่มเติมสำหรับโทเคนดิจิทัลที่มีลักษณะคล้ายหนี้ เพื่อคุ้มครองผู้ลงทุนและควบคุมความเสี่ยงเชิงระบบอย่างชัดเจน การระดมทุนผ่านโทเคนจึงมิได้เป็นเพียงนวัตกรรมทางเทคโนโลยี แต่เป็นเครื่องมือทางการเงินที่ส่งผลโดยตรงต่อโครงสร้างทุน อัตราส่วนหนี้สินต่อทุน (D/E Ratio) ภาระดอกเบี้ย และอันดับความน่าเชื่อถือของกิจการร่วมค้าและบริษัทแม่ เนื่องจากหากโครงสร้างโทเคนถูกตีความว่ามีลักษณะเป็นหนี้จะทำให้กิจการมีภาระผูกพันในการจ่ายผลตอบแทนหรือคืนเงินแก่ผู้ถือโทเคนในอนาคต คล้ายกับหุ้นกู้หรือสินเชื่อทางการเงิน นอกจากนี้ แม้ประเทศไทยจะเริ่มพัฒนาระบบนิเวศกฎหมายสินทรัพย์ดิจิทัลอย่างต่อเนื่อง แต่ยังคงมีประเด็นท้าทายในด้านการตีความสิทธิของผู้ถือโทเคน การกำกับดูแล Smart Contract และแนวทางการจัดเก็บภาษีของกรมสรรพากร ซึ่งยังอยู่ในช่วงปรับตัวตามพัฒนาการของเศรษฐกิจดิจิทัล ส่งผลให้การนำ Digital Asset Financing มาใช้ในกิจการร่วมค้าจำเป็นต้องพิจารณาทั้งมิติทางกฎหมาย การเงิน และความเสี่ยงเชิงกำกับดูแลควบคู่กัน เพื่อให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุดและสอดคล้องกับหลักธรรมาภิบาลทางการเงินในระยะยาว

สรุป

กิจการร่วมค้าและกิจการค้าร่วม ในอนาคตประเทศไทยควรเร่งพัฒนากฎหมายและหลักเกณฑ์กำกับดูแลให้รองรับรูปแบบความร่วมมือทางธุรกิจสมัยใหม่ ในบางกรณี สินทรัพย์ดิจิทัลที่ใช้ระดมทุนอาจมีลักษณะใกล้เคียงตราสารหนี้ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับโครงสร้างสิทธิและผลตอบแทนตามที่กฎหมายกำหนด โดยเฉพาะการ การใช้ Smart Contract และโครงสร้าง Joint Venture ข้ามพรมแดน เพื่อให้เกิดความชัดเจนด้านสถานะทางกฎหมาย ภาระภาษี และความรับผิดของผู้ร่วมลงทุน ตลอดจนสร้างสมดุลระหว่างการคุ้มครองผู้ลงทุนกับการส่งเสริมนวัตกรรมทางการเงิน นอกจากนี้ งานวิจัยในอนาคตควรศึกษาผลกระทบของ Digital Asset Financing ต่อโครงสร้างทุน ความเสี่ยงทางการเงิน และแนวทางกำกับดูแลเชิงเปรียบเทียบระหว่างประเทศไทยกับต่างประเทศ เพื่อพัฒนากรอบกฎหมายที่เหมาะสมต่อเศรษฐกิจดิจิทัลและการลงทุนยุคใหม่อย่างยั่งยืน

เอกสารอ้างอิง

ณัฐวัฒน์ โลหะพิทักษ์. (2565). *การร่วมค้า การค้าร่วม คืออะไร ต่างกันอย่างไร ประโยชน์ และสถานะทางภาษี*. สืบค้น 2 เมษายน 2569, จาก https://onesiri-acc.com/2022/01/16/การร่วมค้า-การค้าร่วม/

ปาณัสม์กัญ เจิมพิพัฒน์. (2569). *กิจการร่วมค้า (Joint Venture) และ กิจการค้าร่วม (Consortium) แตกต่างกันอย่างไร*. สืบค้น 2 เมษายน 2569, จาก https://www.d1asia.co.th/newsroom/news-and-updates/joint-venture-consortium

พิเศษ เสตเสถียร. (2560). *หลักกฎหมายธุรกิจ*. กรุงเทพฯ: วิญญูชน.

สมยศ เชื้อไทย. (2562). *คำอธิบายกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยนิติกรรมและสัญญา*. กรุงเทพฯ: วิญญูชน.

สุทิน โชติสิงห์. (2557). *กิจการร่วมค้า (Joint Venture) และการรวมกันในลักษณะของกลุ่มบริษัท (Consortium) (ตอนที่ 1)*. สืบค้น 2 เมษายน 2569, จาก https://www.dlo.co.th/business-articles/2348

สุภาวดี สุวรรณ. (2562). *กฎหมายธุรกิจและการลงทุนระหว่างประเทศ*. กรุงเทพฯ: วิญญูชน.

ibiz. (2569). *กิจการร่วมค้า* สืบค้น 2 เมษายน 2569, จาก https://www.prosoftibiz.com/Article/Detail/138864

iLike_TAX. (2564). *มาทำความรู้จักกับกิจการร่วมค้าและกิจการค้าร่วม*. สืบค้น 2 เมษายน 2569, จาก https://iliketax.com/blog/กิจการร่วมค้า-กิจการค้า

iTax. (2563). *กิจการร่วมค้า (Joint Venture)*. สืบค้น 2 เมษายน 2569, จาก https://www.itax.in.th/pedia/กิจการร่วมค้า-joint-venture/

PROSOFT. (2569). *กิจการร่วมค้าเกี่ยวกับการรับจ้างทำงานโครงใหญ่ๆ*. สืบค้น 2 เมษายน 2569, จาก https://www.prosofterp.com/Article/Detail/170850

บทความวิชาการ

แนวโน้มและการเปลี่ยนแปลงของการจัดการอุดมศึกษาไทย: บทวิเคราะห์เชิงเปรียบเทียบในบริบทโลกาภิวัตน์

TRENDS AND TRANSFORMATIONS IN THAI HIGHER EDUCATION MANAGEMENT: A COMPARATIVE ANALYSIS IN THE CONTEXT OF GLOBALIZATION

นวพร เอี่ยมธีระกุล[1*], **ณัฐวัชร จันทโรธรณ์**[1], **ปิยลักษณ์ เพชรแอง**[2], **สุปัญญา จันทร์เพ็ญศรี**[2]
Navaphorn Iamthirakul[1*], Nuttawat Chantarotorn[1], Piyalux Phetang[2], Supanya Chanpensre[2]
*Corresponding Author E-mail: navaphorn.kob@gmail.com
Received April 9, 2026; Revised June 23, 2026; Accepted July 8, 2026

บทคัดย่อ

บทความนี้วิเคราะห์เชิงวิพากษ์ต่อโครงสร้างและข้อจำกัดของระบบอุดมศึกษาไทยในรอบสองทศวรรษ ผ่านการบูรณาการกรอบทฤษฎีทุนมนุษย์ เสรีนิยมใหม่ และแนวทางขีดความสามารถ ร่วมกับการวิเคราะห์นโยบายเปรียบเทียบใน 9 ประเทศ ผลการศึกษาพบว่าปริศนาของระบบที่ปฏิรูปอยู่เสมอแต่ไม่เปลี่ยนแปลงเกิดจากการรับเอาวาทกรรมโลกาภิวัตน์มาใช้อย่างขาดการวิพากษ์ ส่งผลให้เกิดภาวะการเลียนแบบเชิงสถาบันที่มุ่งเน้นมาตรฐานเดียวแต่ผลิตซ้ำความเหลื่อมล้ำเชิงระบบ โดยเฉพาะความย้อนแย้งระหว่างการควบคุมเชิงคุณภาพกับการลดทอนขีดความสามารถในการสร้างสรรค์ บทความนี้จึงเสนอแนวทางการก้าวข้ามกับดักนโยบายด้วยการสร้าง ตัวแบบเชิงระบบเพื่อการเปลี่ยนผ่านอุดมศึกษาไทย (ST-ICPI Model) ซึ่งบูรณาการอัตลักษณ์นโยบายเพื่อคัดกรองอิทธิพลภายนอก การรื้อสร้างระบบกำกับดูแลสู่รูปแบบการเสริมพลัง (Empowerment-based) และการจัดสรรระบบนิเวศการเรียนรู้ที่ยึดโยงกับความยุติธรรมทางสังคม โดยเสนอให้ปฏิรูปสู่ความหลากหลายเชิงสถาบัน (Institutional Diversity) การจัดสรรงบประมาณที่ถ่วงน้ำหนักความเหลื่อมล้ำ และการสร้างผู้นำที่มีความรอบรู้เชิงนโยบาย เพื่อเปลี่ยนผ่านจากระบบที่เน้นผลิตภาพทางเศรษฐกิจเพียงมิติเดียว สู่ระบบ

[1] คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยเอเชียอาคเนย์
[1] Faculty of Political Science, South-East Asia University
[2] มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าพระนครเหนือ
[2] King Mongkut's University of Technology North Bangkok

อุดมศึกษาที่ขยายเสรีภาพในการเรียนรู้และพัฒนาขีดความสามารถของมนุษย์อย่างเป็นรูปธรรมและยั่งยืน

คำสำคัญ: การเปลี่ยนแปลง; การจัดการอุดมศึกษาไทย; บริบทโลกาภิวัตน์

Abstract

This article critically analyzed the structures and limitations of the Thai higher education system over the past two decades by integrating Human Capital Theory, Neoliberalism, and the Capability Approach, alongside a comparative policy analysis of nine countries. The study revealed that the paradox of a system that was constantly reformed yet never changes stems from the uncritical adoption of globalization discourses, leading to institutional isomorphism that prioritizes homogenization while reproducing systemic inequalities. This was particularly evident in the contradiction between quality control mechanisms and the stifling of creative capabilities. This article proposed a strategic pathway to overcome this policy trap by introducing the Systemic Transformation Model for Thai Higher Education (ST-ICPI Model). This model emphasized policy identity as a filter against external influences, the deconstruction of governance toward an empowerment-based approach, and the creation of a learning ecosystem grounded in social justice. It advocated for institutional diversity, equity-based budgeting, and the development of critical policy literacy among leadership to transition from a system focused solely on economic productivity to one that genuinely expands human capabilities and learning freedom.

Keywords: Transformation; Thai Higher Education Management; Globalization Context

บทนำ

มีปริศนาทางนโยบายที่ควรค่าแก่การถกเถียงอย่างยิ่ง กล่าวคือ ระบบอุดมศึกษาไทยถูกปฏิรูปซ้ำแล้วซ้ำเล่านับตั้งแต่ปลายทศวรรษ 2530 ทั้งในแง่กฎหมาย โครงสร้าง และวาทกรรม ทว่าความเหลื่อมล้ำทางการศึกษา ความไม่สอดคล้องระหว่างผลผลิตของมหาวิทยาลัยกับตลาดแรงงาน และภาวะก้าวกระโดดเชิงเอกสาร (documentary leap) ยังคงดำรงอยู่

ปรากฏการณ์นี้ชวนให้ตั้งคำถามว่า ปัญหาของอุดมศึกษาไทยคือการขาดนโยบายที่ดี หรือคือการขาดระบบที่สามารถรองรับการเปลี่ยนแปลงได้อย่างแท้จริง

คำตอบที่บทความนี้เสนออยู่ในทิศทางหลัง ปัญหาเชิงโครงสร้างของอุดมศึกษาไทยมีรากลึกกว่าที่กรอบนโยบายกระแสหลักยอมรับ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ความย้อนแย้งระหว่างวาทกรรมการปฏิรูปที่ดูก้าวหน้ากับความเป็นจริงเชิงสถาบันที่หยุดนิ่ง ล้วนเชื่อมโยงกับโครงสร้างเชิงอำนาจในระดับที่ลึกกว่าระดับนโยบาย ได้แก่ วัฒนธรรมราชการที่ให้รางวัลความสอดคล้องมากกว่าความคิดสร้างสรรค์ การครอบงำของวาทกรรมเสรีนิยมใหม่ที่แปลงการศึกษาให้กลายเป็นสินค้า และความไม่สมมาตรของอำนาจระหว่างศูนย์กลางกับพื้นที่

โดยบูรณาการกรอบทฤษฎีหลากสำนักเข้ากับการเปรียบเทียบเชิงนโยบายจาก 9 ประเทศ เพื่อสังเคราะห์ข้อเสนอที่กล้าพอที่จะท้าทายโครงสร้างเดิม ด้วยเหตุนี้ บทความนี้จึงมุ่งวิเคราะห์ความย้อนแย้งเชิงนโยบายของการอุดมศึกษาไทยในรอบสองทศวรรษ เพื่อตอบคำถามว่าเหตุใดการปฏิรูปที่ผ่านมาจึงไม่นำไปสู่การเปลี่ยนแปลงที่ยั่งยืน และนำเสนอข้อเสนอเชิงยุทธศาสตร์ผ่านตัวแบบเชิงระบบ (ST - ICPI Model) เพื่อเป็นแนวทางในการเปลี่ยนผ่านระบบอุดมศึกษาที่ตอบสนองทั้งผลิตภาพและเสรีภาพของมนุษย์อย่างสมดุล

การปะทะและสนทนาข้ามสำนักทฤษฎี: ทุนมนุษย์ เสรีนิยมใหม่ และขีดความสามารถ

ในการอภิปรายเรื่องอุดมศึกษาร่วมสมัย ทฤษฎีทุนมนุษย์ (Human Capital Theory) ที่พัฒนาโดย Schultz (1961) และ Becker (1964) ยังคงครอบงำวาทกรรมนโยบายการศึกษาในระดับสากล แนวคิดนี้ มองการลงทุนในการศึกษาเป็นเครื่องมือเพิ่มผลิตภาพและรายได้ส่วนบุคคล ซึ่งนำไปสู่ความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจโดยรวม กรอบคิดดังกล่าวแฝงอยู่ในนโยบายอุดมศึกษาไทยอย่างชัดเจน ตั้งแต่การเน้นผลิตบัณฑิตสาย STEM การพัฒนาหลักสูตรที่ตอบโจทย์ตลาดแรงงาน ไปจนถึงตัวชี้วัดความสำเร็จที่วัดด้วยอัตราการจ้างงานหลังสำเร็จการศึกษา

อย่างไรก็ตาม ทฤษฎีทุนมนุษย์ในยุคดิจิทัลเผชิญข้อวิพากษ์ที่หนักแน่นจากสองทิศทาง ทิศทางแรก คือ การวิจารณ์ว่า แนวคิดนี้มีสมมุติฐานที่บกพร่อง กล่าวคือ ในยุคที่เทคโนโลยี AI กำลังแทนที่งานที่ครั้งหนึ่งต้องการการศึกษาระดับสูง ความสัมพันธ์เชิงเส้นตรงระหว่างการลงทุนในการศึกษา กับผลตอบแทนทางเศรษฐกิจกำลังพังทลาย บัณฑิตจำนวนมากพบว่าตนเองอยู่ในสภาวะการศึกษาเกินมาตรฐาน (over - qualification) ขณะที่ระบบเศรษฐกิจขาดแคลนแรงงานทักษะเฉพาะบางประเภท ทิศทางที่สอง คือ ข้อวิจารณ์จากสำนักความยุติธรรมทาง

สังคม (Social Justice) ที่ชี้ว่าทฤษฎีทุนมนุษย์ทำให้ความเหลื่อมล้ำกลายเป็นเรื่องของปัจเจก โดยวางภาระการพัฒนาตนเองไว้บนบ่าของผู้เรียน โดยไม่วิจารณ์โครงสร้างที่ทำให้บางคนไม่มีโอกาสเข้าถึงการลงทุนดังกล่าว

ตรงข้ามกับแนวคิดทุนมนุษย์ แนวทางขีดความสามารถ (Capability Approach) ของ Amartya Sen (1999) และ Martha Nussbaum (2011) เสนอว่า เป้าหมายของการศึกษาไม่ใช่การสร้างทุน แต่คือ การขยายเสรีภาพที่แท้จริง (substantive freedom) ของมนุษย์ในการดำเนินชีวิตแบบที่ตนมีเหตุผลจะให้ค่า แนวคิดนี้ตั้งคำถามต่ออุดมศึกษาไทยว่า ระบบการศึกษาของเราสร้างขีดความสามารถ ให้ผู้เรียนทุกคนเลือกชีวิตที่ตนต้องการ หรือสร้างเพียงบัณฑิตที่ตอบสนองความต้องการของตลาด? คำถามนี้เปิดพื้นที่วิพากษ์ที่ลึกกว่า หากมหาวิทยาลัยไทยวัดความสำเร็จด้วยอัตราการจ้างงานและรายได้เท่านั้น ระบบก็กำลังรับใช้ตลาด ไม่ใช่รับใช้มนุษย์

ในมิติของโลกาภิวัตน์ วาทกรรมเสรีนิยมใหม่ (Neoliberal discourse) ได้ส่งผลให้เกิดกระบวนการที่นักสังคมวิทยาการศึกษาเรียกว่า Isomorphism เชิงสถาบัน กล่าวคือ มหาวิทยาลัยทั่วโลก รวมถึงไทย ต่างถูกผลักดันให้ปรับตัวตามโครงสร้างเดียวกัน ทั้งในแง่การจัดอันดับโลก ตัวชี้วัดการวิจัย และรูปแบบการประกันคุณภาพ DiMaggio และ Powell (1983) เรียกกระบวนการนี้ว่า coercive isomorphism ซึ่งในบริบทไทย แสดงออกผ่านการที่มหาวิทยาลัยแข่งกันสร้างหลักสูตรนานาชาติ ไล่ล่าคะแนน QS World University Rankings และนำรูปแบบการบริหารแบบ New Public Management มาปรับใช้ โดยไม่ตั้งคำถามต่อบริบทเฉพาะของสังคมไทย

ความย้อนแย้งที่น่าสนใจ คือ โลกาภิวัตน์ในระบบอุดมศึกษาไทยผลิตทั้งความเป็นมาตรฐานเดียว (homogenization) ผ่านการรับเอาแนวทางสากลมาใช้ และในขณะเดียวกันก็ผลิตความเหลื่อมล้ำเชิงระบบ (systemic inequality) ใหม่ โดยมหาวิทยาลัยชั้นนำที่มีทรัพยากรพอจะ เล่นเกมระดับโลกได้ ย่อมได้เปรียบ ขณะที่มหาวิทยาลัยในพื้นที่ห่างไกลถูกทิ้งห่างออกไป กลายเป็นสองระบบในระบบเดียวที่ขัดแย้งกันเชิงโครงสร้าง บทความนี้ จึงเสนอว่าการปฏิรูปอุดมศึกษาไทยต้องผ่านการวิพากษ์กระบวนการ Isomorphism นี้ก่อน มิฉะนั้นการปฏิรูปทุกอย่างจะเป็นเพียงการตามกระแสโลกโดยไม่สร้างความแตกต่างที่แท้จริงสำหรับสังคมไทย

โครงสร้างและการบริหาร: อำนาจนิยมเชิงสถาบันที่ซ่อนอยู่

การวิพากษ์โครงสร้างการบริหารอุดมศึกษาไทยต้องเริ่มจากการเปิดเผยสิ่งที่ Bourdieu (1977/1986) เรียกว่า symbolic power หรืออำนาจเชิงสัญลักษณ์ที่ฝังอยู่ในโครงสร้าง แม้พระราชบัญญัติการอุดมศึกษา พ.ศ. 2562 จะมีเจตนารมณ์ปลดล็อคสถาบันจากการควบคุมของรัฐ แต่ในทางปฏิบัติ อำนาจยังคงรวมศูนย์ผ่านกลไกที่ซับซ้อนกว่า ได้แก่ การกำหนดตัวชี้วัดที่มหาวิทยาลัยต้องรายงาน ระบบการจัดสรรงบประมาณที่ผูกกับความสอดคล้องตามนโยบายรัฐ และการแต่งตั้งผู้บริหารสถาบันที่ยังวนเวียนอยู่ในเครือข่ายอำนาจเดิม

ปรากฏการณ์ที่ข้อมูลจากกองทุนเพื่อความเสมอภาคทางการศึกษา (2566) สะท้อน ว่าเด็กและเยาวชนกว่า 1 ล้านคนอยู่นอกระบบการศึกษา มิได้เป็นเพียงความล้มเหลวของนโยบาย แต่เป็นผลผลิตของระบบที่ถูกออกแบบมาเพื่อรับใช้กลุ่มที่มีทุนทางวัฒนธรรมและสังคมอยู่แล้ว แนวคิดของ Bourdieu เรื่อง habitus ชี้ให้เห็นว่า มหาวิทยาลัยในฐานะสนามแห่งการแข่งขัน (field of struggle) ย่อมผลิตซ้ำความเหลื่อมล้ำเชิงชนชั้น หากไม่มีการแทรกแซงเชิงโครงสร้างที่จริงจัง ดังนั้น การพูดถึงความเสมอภาคในอุดมศึกษาโดยไม่ปรับโครงสร้างการบริหารและการจัดสรรทรัพยากรอย่างถอนรากถอนโคน จึงเป็นเพียงวาทกรรมที่ปราศจากสาร

ยิ่งไปกว่านั้น ระบบประกันคุณภาพที่มุ่งตรวจสอบตามเอกสารได้กลายเป็นเครื่องมือแห่งการยืนยันสภาพเดิม (status quo reinforcement) แทนที่จะเป็นเครื่องมือพัฒนาอาจารย์มหาวิทยาลัยจำนวนมากรายงานว่า พวกเขาใช้เวลาส่วนใหญ่ไปกับการเตรียมเอกสารสำหรับระบบประกันคุณภาพมากกว่าการพัฒนาการสอนและการวิจัย ปรากฏการณ์นี้สะท้อนความย้อนแย้งแห่งการกำกับดูแล (governance paradox) ที่ยิ่งควบคุมมาก ยิ่งลดขีดความสามารถในการพัฒนา

บทวิเคราะห์เชิงวิพากษ์เปรียบเทียบ: ความสำเร็จเชิงบริบทและความย้อนแย้งในระบบ

การวิเคราะห์ระบบอุดมศึกษาของ 9 ประเทศในกรอบนี้มิได้มุ่งนำเสนอแบบอย่างที่ดี (best practice) อย่างไม่วิพากษ์ หากมุ่งเปิดเผยทั้งความสำเร็จเชิงบริบท และต้นทุนที่ซ่อนอยู่ของแต่ละโมเดล เพื่อสกัดบทเรียนที่มีนัยยะสำหรับไทยอย่างแท้จริง

ฟินแลนด์และแคนาดา: อุดมการณ์ความเสมอภาคภายใต้เงื่อนไขเชิงบริบทที่ไม่อาจถ่ายโอน

ฟินแลนด์ถูกอ้างถึงอย่างแพร่หลายในฐานะต้นแบบของระบบการศึกษาที่เสมอภาคและมีคุณภาพ อย่างไรก็ดี การวิพากษ์ที่สำคัญ คือ ความสำเร็จของฟินแลนด์ไม่ได้เกิดจากนโยบายการศึกษาเพียงอย่างเดียว หากเป็นผลผลิตของโครงสร้างสังคมสวัสดิการที่ครอบคลุม (comprehensive welfare state) ซึ่งมีกลไกในการลดความเหลื่อมล้ำเชิงโครงสร้างอย่างเป็น

ระบบมาอย่างยาวนาน (Sahlberg, 2021) การที่ไทยจะนำระบบฟินแลนด์มาใช้ โดยไม่แก้ไขความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจและสังคมในระดับมหภาค จึงเป็นการคิดในลักษณะที่มุ่งเน้นผลลัพธ์โดยละเลยพื้นฐานโครงสร้าง ซึ่งสอดคล้องกับข้อวิพากษ์ของ Steiner-Khamsi (2012) ที่ชี้ให้เห็นว่าการถ่ายโอนนโยบาย (policy borrowing) โดยปราศจากการวิเคราะห์บริบทเชิงโครงสร้าง มักนำไปสู่ความล้มเหลวในการนำไปปฏิบัติ

แคนาดาให้บทเรียนที่แตกต่างออกไป ความสำเร็จของการกระจายอำนาจเชิงรัฐธรรมนูญของแคนาดา ซึ่งมอบอำนาจการจัดการศึกษาให้แต่ละจังหวัด เกิดขึ้นภายใต้บริบทที่มีความไว้วางใจทางสังคม (Social trust) สูง ระบบนิติรัฐที่แข็งแกร่ง และประชาสังคมที่สามารถกำกับดูแลนโยบายได้จริง (David Waddington, 2018) ในบริบทไทยที่วัฒนธรรมองค์กรยังรวมศูนย์และประชาสังคมยังอ่อนแอ การกระจายอำนาจตามแบบแคนาดา โดยไม่สร้างเงื่อนไขพื้นฐานเหล่านี้ก่อน อาจนำไปสู่การกระจายความไม่มีประสิทธิภาพออกไปทั่วประเทศ มากกว่าการกระจายโอกาส

สิงคโปร์และเกาหลีใต้: ต้นทุนทางสังคมของความเป็นเลิศ

สิงคโปร์มักถูกยกเป็นต้นแบบของรัฐนักพัฒนา (developmental state) ที่ออกแบบระบบการศึกษาให้รับใช้เป้าหมายเศรษฐกิจได้อย่างมีประสิทธิภาพ อย่างไรก็ตาม Ng (2020) ชี้ให้เห็นความย้อนแย้งที่สำคัญ ระบบการศึกษาสิงคโปร์ผลิตบัณฑิตที่มีทักษะสูง แต่ในขณะเดียวกันก็ผลิตความเครียดเชิงระบบ (systemic anxiety) ที่ฝังอยู่ในโครงสร้างตั้งแต่ระดับประถม การปฏิรูปในช่วงหลังที่พยายามลดบทบาทของ PSLE และส่งเสริม Subject - based Banding สะท้อนว่า รัฐบาลสิงคโปร์เองก็ตระหนักว่า ต้นทุนทางสังคมของโมเดลนี้สูงเกินไป บทเรียนสำหรับไทยจึงไม่ใช่การลอกเลียนสิงคโปร์ แต่คือ การเรียนรู้จากการปฏิรูปของสิงคโปร์

เกาหลีใต้เป็นกรณีที่น่าศึกษาอย่างยิ่ง เพราะเปิดเผยกับดักของความสำเร็จเชิงปริมาณ (quantitative success trap) ได้อย่างชัดเจน อัตราการสำเร็จการศึกษาระดับอุดมศึกษาที่สูงกว่าร้อยละ 70 และคะแนน PISA ที่โดดเด่น เกิดขึ้นพร้อมกับค่าใช้จ่ายด้าน Hagwon ที่สูงขึ้นอย่างต่อเนื่อง (OECD, 2023) อัตราการฆ่าตัวตายในกลุ่มวัยรุ่นที่สูงเป็นลำดับต้นๆ (World Health Organization, 2023) และโครงสร้างตลาดแรงงานที่บัณฑิตยังไม่ได้งานตรงสาย สะท้อนว่าความสำเร็จในแบบทฤษฎีทุนมนุษย์ อาจไม่ได้นำไปสู่ขีดความสามารถที่แท้จริงตามแนวคิดของ Sen (1999)

เยอรมนีและออสเตรเลีย: หุ้นส่วนเชิงระบบที่ต้องการเงื่อนไขสถาบัน

เยอรมนียึดหลักการศึกษาเป็นสิทธิ ไม่ใช่สินค้า ซึ่งในทางปฏิบัติหมายถึงมหาวิทยาลัยรัฐที่ไม่เก็บค่าเล่าเรียน ระบบฝึกงานคู่ขนาน (dual apprenticeship system) ที่เชื่อมโยงสถาบันการศึกษากับภาคอุตสาหกรรมอย่างเป็นระบบ และการกระจายอำนาจสู่มลรัฐ (Länder) ภายใต้กรอบรัฐธรรมนูญที่ชัดเจน สิ่งที่ควรวิพากษ์ คือ ระบบดังกล่าวทำงานได้เพราะมีทุนสถาบัน (institutional capital) ที่สะสมมาหลายทศวรรษ ทั้งในแง่ความเชี่ยวชาญของบุคลากร ระบบนิติรัฐ และวัฒนธรรมความรับผิดชอบ (Busemeyer & Trampusch, 2012) ไทยจะไม่สามารถซื้อทุนสถาบันเหล่านี้ด้วยการออกกฎหมาย หากต้องสร้างสมทีละชั้นผ่านการลงทุนระยะยาวในบุคลากรและระบบ

ออสเตรเลียนำเสนอโมเดลที่น่าสนใจในแง่ระบบที่หลากแหล่งรายได้ (multi - source funding model) ซึ่งผสมผสานการสนับสนุนจากรัฐ รายได้จากนักศึกษา และความร่วมมือกับภาคอุตสาหกรรม อย่างไรก็ตาม ระบบนี้ มีความเปราะบางต่อความผันผวนภายนอก ดังที่เห็นได้จากผลกระทบของ COVID-19 ต่อการลดลงของนักศึกษาต่างชาติ ซึ่งเป็นเสาเอกของรายได้มหาวิทยาลัยหลายแห่ง (Norton, 2020) บทเรียนสำหรับไทยจึงไม่ใช่การเลียนแบบโมเดลรายได้ของออสเตรเลีย แต่คือ การออกแบบระบบที่มีความยืดหยุ่น และไม่พึ่งพาแหล่งรายได้แหล่งเดียวอย่างเปราะบาง

จีนและญี่ปุ่น: รัฐนักพัฒนาในฐานะผู้นำร่วมที่มีต้นทุนด้านเสรีภาพ

จีนแสดงให้เห็นถึงสิ่งที่เรียกได้ว่า ประสิทธิภาพเชิงระบบภายใต้การควบคุมเชิงอุดมการณ์ (systemic efficiency under ideological control) การขยายตัวของอุดมศึกษาอย่างรวดเร็ว การลงทุนด้าน STEM และการเชื่อมโยงการศึกษากับเป้าหมายพัฒนาเศรษฐกิจล้วนเป็นความสำเร็จที่ไม่อาจปฏิเสธ แต่ต้องอ่านควบคู่กับบริบทของการศึกษาที่อยู่ภายใต้กรอบอุดมการณ์รัฐ (Mok, 2016) ซึ่งจำกัดเสรีภาพทางวิชาการและการพัฒนาความคิดเชิงวิพากษ์ ไทยอาจเรียนรู้จากความเชื่อมโยงเชิงยุทธศาสตร์ระหว่างการศึกษากับเศรษฐกิจของจีน แต่ต้องปฏิเสธโมเดลที่รัฐใช้การศึกษาเป็นเครื่องมือควบคุมเชิงอุดมการณ์

ญี่ปุ่นเผชิญกับกับดักของความสำเร็จ (success trap) ในแบบที่ต่างออกไป ระบบที่เคยมีประสิทธิภาพสูงในยุคอุตสาหกรรมกำลังเผชิญความเครียดสูงในยุคดิจิทัล (Yonezawa, 2014) เพราะโครงสร้างที่เน้นเอกภาพและความสม่ำเสมอกลับกลายเป็นข้อจำกัดของนวัตกรรม อัตราการเกิดที่ลดลงกำลังส่งผลโดยตรงต่อจำนวนนักศึกษา ขณะที่ระบบ Gaokao ของจีนและ CSAT

ของเกาหลีใต้กำลังถูกตั้งคำถามอย่างจริงจัง กระบวนการปฏิรูปการประเมินที่เกิดขึ้นในหลายประเทศสะท้อนการยอมรับโดยปริยายว่า กระบวนทัศน์การวัดผลเชิงปริมาณไม่เพียงพอสำหรับโลกที่ซับซ้อน

สหราชอาณาจักร: บทเรียนจากความย้อนแย้งของเสรีนิยมใหม่ในการศึกษา

สหราชอาณาจักรเป็นกรณีที่เปิดเผยความย้อนแย้งของเสรีนิยมใหม่ในการศึกษา (neoliberal education paradox) ได้ชัดเจนที่สุด การปฏิรูป Academy และ Free School ที่ให้อิสระแก่โรงเรียน ควบคู่กับระบบ Ofsted ที่ตรวจสอบและเปิดเผยข้อมูลต่อสาธารณะ ในทางทฤษฎีควรสร้างการแข่งขันที่นำไปสู่คุณภาพ แต่ในทางปฏิบัติ กลับนำไปสู่การที่โรงเรียนในพื้นที่ด้อยโอกาสถูกตีตรามากกว่าได้รับการสนับสนุน ขณะที่โรงเรียนเอกชนชั้นนำยังคงผลิตซ้ำชนชั้นนำทางสังคมอย่างมีนัยยะ (Ball, 2017) อีกทั้งภาระงานของครูที่สูงกว่า 54 ชั่วโมงต่อสัปดาห์นำไปสู่วิกฤตการณ์ขาดแคลนครูในสาขาสำคัญ (Worth & Van den Brande, 2020) ซึ่งทั้งหมดนี้เป็นบทเรียนที่ไทยควรพิจารณาอย่างจริงจัง ก่อนที่จะนำกลไกตลาดมาใช้ในระบบการศึกษา

โลกาภิวัตน์และอุดมศึกษาไทย: ระหว่างการรับวาทกรรมและการสร้างอัตลักษณ์

ไทยยืนอยู่ในจุดที่ซับซ้อนในระบบอุดมศึกษาโลก ต้องการมีส่วนร่วมในระบบนิเวศความรู้ระดับนานาชาติ แต่ก็เสี่ยงต่อการสูญเสียอัตลักษณ์ทางการศึกษาเฉพาะ กระบวนการ Isomorphism เชิงสถาบันในระบบอุดมศึกษาไทยแสดงออกผ่านสามช่องทาง คือ (1) การรับเอามาตรฐานสากลอย่างเชิงกลไก (mimetic isomorphism) เช่น การนำระบบประกันคุณภาพแบบ AUN - QA มาปรับใช้โดยไม่ปรับเป้าหมาย (2) แรงกดดันจากองค์กรระดับนานาชาติ (coercive isomorphism) เช่น เงื่อนไขของ (World Bank, 2018; ADB, 2019) ในการให้ทุน และ (3) การเลียนแบบโดยสมัครใจ (normative isomorphism) ผ่านเครือข่ายวิชาการและโปรแกรมแลกเปลี่ยนนานาชาติ

ผลที่ตามมา คือ ระบบอุดมศึกษาไทยดูดซับรูปแบบของการปฏิรูปโดยไม่ดูดซับสาระ มหาวิทยาลัยมีรูปแบบหลักสูตรที่ทันสมัย มีคณะที่ชื่อฟังดูเหมือนนานาชาติ แต่เนื้อหาและกระบวนการเรียนรู้ยังมีลักษณะเดิม นี่คือ สิ่งที่ Schriewer และ Martinez (2004) เรียกว่า externalization กล่าวคือ ประเทศกำลังพัฒนามักอ้างอิงแนวทางสากลเพื่อสร้างความชอบธรรมให้กับนโยบายภายในประเทศ โดยไม่ได้ตั้งใจให้เกิดการเปลี่ยนแปลงเชิงสาระ

ทางออกจากกับดักนี้ไม่ใช่การปฏิเสธการมีส่วนร่วมในระบบโลก แต่คือ การพัฒนาอัตลักษณ์เชิงนโยบาย (policy identity) ที่ชัดเจน กล่าวคือ ไทยต้องสามารถเลือกว่าจะรับวาทกรรมอะไร ปฏิเสธอะไร และสร้างอะไรขึ้นใหม่จากบริบทเฉพาะของตนเอง การสร้างอัตลักษณ์นี้ต้องเริ่มจากการยอมรับว่าไม่มีโมเดลใดที่เป็นกลาง ทุกโมเดลมีค่านิยมและโครงสร้างอำนาจแฝงอยู่

ข้อเสนอแนะเชิงระบบ: ตัวแบบเชิงระบบเพื่อการเปลี่ยนผ่านอุดมศึกษาไทย (ST-ICPI Model)

จากการวิเคราะห์เชิงวิพากษ์และข้อจำกัดเชิงโครงสร้างของอุดมศึกษาไทย ร่วมกับการถอดบทเรียนนโยบายเปรียบเทียบใน 9 ประเทศ ผู้วิจัยได้สังเคราะห์องค์ความรู้เชิงระบบสู่นวัตกรรมเชิงนโยบายในรูปแบบตัวแบบเชิงระบบเพื่อการเปลี่ยนผ่านอุดมศึกษาไทย: การบูรณาการขีดความสามารถและอัตลักษณ์นโยบาย (Systemic Transformation Model for Thai Higher Education: Integrating Capability and Policy Identity (ST - ICPI Model)) ซึ่งเป็นการรื้อสร้าง (Deconstruction) ความสัมพันธ์เชิงอำนาจเพื่อก้าวข้ามข้อจำกัดของทฤษฎีทุนมนุษย์และอุดมการณ์เสรีนิยมใหม่ที่ลดทอนคุณค่าการศึกษาให้ตอบสนองเพียงกลไกตลาด โดยประยุกต์ใช้ แนวทางขีดความสามารถ (Capability Approach) ของ Amartya Sen เป็นแกนกลางทางคุณค่า มีโครงสร้างและปฏิสัมพันธ์เชิงหน้าที่ผ่าน 4 องค์ประกอบสำคัญ ดังนี้

1. แกนกลางเชิงผลลัพธ์ ขีดความสามารถและความยุติธรรมทางสังคม (Core Outcome: Capability & Social Justice) กำหนดให้เป้าหมายสูงสุดปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์จากการวัดความสำเร็จด้วยผลิตภาพทางเศรษฐกิจ (Economic Productivity) หรืออัตราการได้งานทำ มาสู่การประเมินขีดความสามารถ (Capabilities) และเสรีภาพในการเลือกวิถีชีวิตของผู้เรียน (Well-being Freedom) เพื่อปลดปล่อยศักยภาพมนุษย์และขจัดความเหลื่อมล้ำเชิงโครงสร้างที่ระบบเดิมผลิตซ้ำ

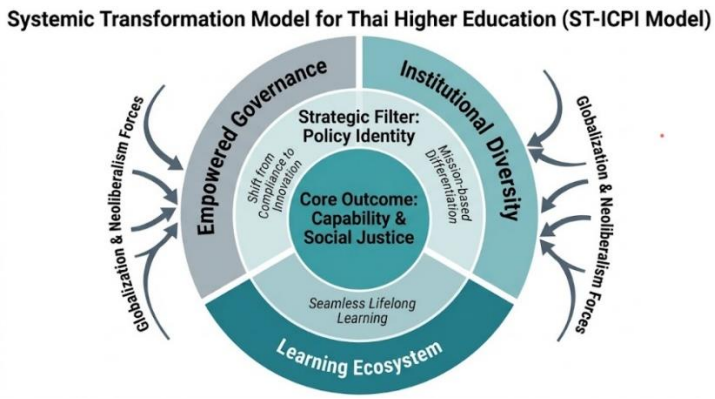
2. ชั้นตัวกรองเชิงกลยุทธ์ อัตลักษณ์นโยบาย (Strategic Filter: Policy Identity) ทำหน้าที่เป็นเยื่อเลือกผ่านเชิงโครงสร้าง (Semi - permeable Membrane) ในการกรองและวิพากษ์วาทกรรมสากล (Global Discourses) เช่น ลัทธิการจัดการภาครัฐแนวใหม่และการวิ่งตามอันดับโลก ปกป้องระบบจากการเลียนแบบเชิงสถาบันแบบบีบบังคับ (Coercive Isomorphism) และแปลงนโยบายให้สอดรับกับบริบทเฉพาะของสังคมไทยอย่างเท่าทัน

3. กลไกขับเคลื่อนเชิงระบบ (Driving Mechanisms) ขับเคลื่อนผ่านสองกลไกย่อยที่หนุนเสริมกัน ได้แก่ (1) ความหลากหลายเชิงสถาบัน (Institutional Diversity) โดยการจัดกลุ่มมหาวิทยาลัย (Re - classification) ยุติมาตรฐานเดี่ยวที่ทำลายความคิดสร้างสรรค์ สู่การส่งเสริมพันธกิจที่แตกต่างอย่างมีศักดิ์ศรีเท่าเทียม และ (2) พื้นที่ประชาธิปไตยทางวิชาการ (Academic Democracy) ปรับเปลี่ยนโครงสร้างการกำกับดูแลจากการควบคุมตามตัวชี้วัด

(Compliance-based) สู่การเสริมพลัง (Empowerment - based) เพื่อสร้างสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่ออิสราภาพทางวิชาการและการสร้างนวัตกรรมจากฐานล่าง

4. สภาพแวดล้อมเกื้อหนุน ระบบนิเวศการเรียนรู้ตลอดชีวิต (Supporting Environment: Learning Ecosystem) รื้อถอนกำแพงมหาวิทยาลัยแบบดั้งเดิมสู่ระบบนิเวศการเรียนรู้ที่เปิดกว้างและไร้รอยต่อ โดยอาศัยกลไกเชิงโครงสร้างของระบบคลังหน่วยกิตดิจิทัลและการรับรองวิทยฐานะเดิม (Recognition of Prior Learning) ที่ยืดหยุ่น รองรับการ Upskilling/Reskilling ของประชากรทุกกลุ่มวัยอย่างเสมอภาค และเปลี่ยนผ่านอุดมศึกษาให้เป็นพื้นที่สาธารณะในการขยายศักยภาพมนุษย์ตลอดช่วงชีวิตอย่างแท้จริง

ปฏิสัมพันธ์เชิงโครงสร้างและการจัดวางความสัมพันธ์เชิงระบบระหว่างองค์ประกอบหลักทั้ง 4 ส่วนข้างต้น ตลอดจนทิศทางของแรงขับเคลื่อนภายนอกและการตอบสนองเชิงนโยบายของตัวแบบ สามารถแสดงให้เห็นอย่างเป็นรูปธรรมดังปรากฏในแผนภาพที่ 1

ภาพที่ 1 ตัวแบบเชิงระบบเพื่อการเปลี่ยนผ่านอุดมศึกษาไทย: การบูรณาการขีดความสามารถและอัตลักษณ์นโยบาย (Systemic Transformation Model for Thai Higher Education: ST-ICPI Model)

เพื่อนำองค์ประกอบและกลไกขับเคลื่อนตามตัวแบบ ST-ICPI Model ไปสู่แนวปฏิบัติที่เป็นรูปธรรมเชิงนโยบาย ผู้วิจัยได้ทำการสังเคราะห์บทเรียนความสำเร็จและข้อจำกัดจากกรณีศึกษาต่างประเทศ เปรียบเทียบกับสภาวการณ์ของระบบอุดมศึกษาไทย เพื่อถอดรหัสเป็นข้อเสนอแนะเชิงรื้อสร้างระบบในมิติต่าง ๆ ดังรายละเอียดที่ปรากฏในตารางที่ 1

ตารางที่ 1 การสังเคราะห์แนวปฏิบัติและข้อเสนอแนะเชิงนโยบายตามตัวแบบเชิงระบบ (ST-ICPI Model)

มิติประเด็นท้าทาย	บทเรียนจากกลุ่มประเทศ	ข้อจำกัดเดิมของอุดมศึกษาไทย	ข้อเสนอแนะเชิงระบบ
การกำกับดูแล (Governance)	เยอรมนีเน้นการจัดสรรงบประมาณฐานโครงสร้างหรือทุนสถาบัน ควบคู่กับการกระจายอำนาจการบริหารจัดการสู่ระดับมลรัฐ	เน้นการกำกับดูแลและการประเมินคุณภาพตามตัวชี้วัด (Compliance-based Control) ภายใต้วัฒนธรรมระบบราชการแบบรวมศูนย์	ปรับเปลี่ยนสู่การกำกับดูแลฐานนวัตกรรม (Innovation-based Governance) และสร้างพื้นที่ประชาธิปไตยทางวิชาการในสภาสถาบัน
ความเสมอภาค (Equity)	ฟินแลนด์และแคนาดาขับเคลื่อนอุดมศึกษาผ่านฐานรากของระบบรัฐสวัสดิการเพื่อลดความเหลื่อมล้ำในระดับมหภาคอย่างเป็นรูปธรรม	การปฏิรูปเชิงวาทกรรมนโยบายที่ขาดการปรับเปลี่ยนโครงสร้างการจัดสรรทรัพยากรและทุนอุดมศึกษาอย่างแท้จริง	สร้างระบบนิเวศการเรียนรู้ที่เปิดกว้างและพัฒนากลไกการเทียบโอนวิทยฐานะเดิมที่เอื้อต่อการเข้าถึงอย่างยืดหยุ่น
ความสอดคล้องเชิงเศรษฐกิจ (Economic Relevance)	สิงคโปร์ประสบความสำเร็จอย่างสูงในการตอบสนองทางเศรษฐกิจ ทว่าเผชิญภาวะความกดดันเชิงระบบของประชากรในระดับสูง	มุ่งเน้นการผลิตกำลังคนตามอุปสงค์ของตลาดแรงงานระยะสั้น (Human Capital) แต่ละเลยการพัฒนาขีดความสามารถในการดำรงชีวิต	มุ่งพัฒนาขีดความสามารถที่ยืดหยุ่น (Flexible Capabilities) ควบคู่กับการสร้างผู้สร้างสรรค์นวัตกรรมและผู้นำเชิงนโยบายในอนาคต

มิติประเด็นท้าทาย	บทเรียนจากกลุ่มประเทศ	ข้อจำกัดเดิมของอุดมศึกษาไทย	ข้อเสนอแนะเชิงระบบ
ความเป็นสากล (Internationalization)	ออสเตรเลียแสดงให้เห็นถึงความเปราะบางของระบบจากการพึ่งพารายได้จากภาคความเป็นสากลทางเดียว	การขับเคลื่อนความเป็นสากลตามกระแสการวิ่งตามเกณฑ์จัดอันดับมหาวิทยาลัยโลก (Global Rankings) จนละเลยบริบทและความต้องการท้องถิ่น	สร้างอัตลักษณ์นโยบาย (Policy Identity) เพื่อเลือกรับและปรับใช้นวัตกรรมสากลบนฐานความรู้และประโยชน์จำเพาะของสังคมไทย

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายวิพากษ์: จากการรื้อสร้างสู่นวัตกรรมเชิงระบบ

ข้อเสนอแนะที่นำเสนอต่อไปนี้ไม่ใช่แผนปฏิบัติการเชิงกลไก หากเป็นข้อเสนอเชิงวิพากษ์ที่มุ่งรื้อถอนโครงสร้างที่เป็นอุปสรรค พร้อมกับสร้างสภาวะแวดล้อมที่เอื้อต่อนวัตกรรมเชิงนโยบายอย่างยั่งยืน

1. รื้อสร้างระบบกำกับดูแล (Institutional Decoupling & Empowerment ปฏิรูปวัฒนธรรมการกำกับดูแลจากการมุ่งเน้นการตรวจสอบตามเอกสาร (Compliance-based) สู่การส่งเสริมนวัตกรรมสถาบัน (Innovation - based) เพื่อลดกระบวนการ Isomorphism ที่เป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาอัตลักษณ์เฉพาะทาง สภามหาวิทยาลัยต้องถูกปฏิรูปให้เป็นพื้นที่ประชาธิปไตยทางวิชาการที่ยึดโยงกับผู้มีส่วนได้ส่วนเสียจริง (Stakeholder Engagement)

2. สร้างพื้นที่นโยบายที่เป็นธรรม (Equity-based Budgeting) ภายใต้กรอบ Capability Approach การจัดสรรทรัพยากรต้องก้าวข้ามความเท่าเทียมในเชิงตัวเลข สู่การจัดสรรที่ถ่วงน้ำหนักปัจจัยความเหลื่อมล้ำ (Weighted Allocation) เพื่อรับประกันความเท่าเทียมของโอกาสที่แท้จริง โดยมีกลไกติดตามผลที่เป็นอิสระจากการกำกับดูแลของส่วนกลาง

3. ส่งเสริมความหลากหลายเชิงสถาบัน (Institutional Diversification) ยุติการแข่งขันแบบ Zero - sum game ในการจัดอันดับสากล (Ranking Race) โดยหันมาสร้างระบบนิเวศการเรียนรู้ที่มีความหลากหลาย (Institutional Diversity) เชื่อมโยงกับระบบเทียบโอนความรู้ (RPL) เพื่อเปลี่ยนการเรียนรู้ตลอดชีวิตจากวาทกรรมให้กลายเป็นโครงสร้างที่ใช้งานได้

จริงสำหรับทุกคน นอกจากนี้ การส่งเสริมความหลากหลายเชิงสถาบันยังต้องรวมถึงการรับมือกับผลกระทบของ Digital Transformation และ MOOCs ระดับโลก โดยมหาวิทยาลัยต้องปรับตัวจากผู้ผลิตเนื้อหา (Content Provider) สู่การเป็นผู้รับรองคุณภาพและระบบคลังหน่วยกิตดิจิทัลที่ยืดหยุ่น เพื่อรองรับ Micro-credentials ให้กลายเป็นส่วนหนึ่งของเส้นทางการเรียนรู้ตลอดชีวิตที่ใช้งานได้จริงสำหรับทุกคน

4. สร้างความรอบรู้เชิงนโยบาย (Critical Policy Literacy for Leadership) วิกฤตความล้มเหลวของการปฏิรูปส่วนหนึ่งเกิดจากผู้นำสถาบันที่ขาดขีดความสามารถเชิงวิพากษ์ (Critical Capability) การพัฒนาผู้นำนโยบายที่สามารถประเมินและตีความบริบทท้องถิ่นก่อนรับใช้นโยบายสากล จึงเป็นภารกิจเร่งด่วนเพื่อหยุดยั้งการเป็นเพียง "ผู้บริโภคนโยบาย" ของต่างชาติ

สรุป

บทความนี้ได้นำเสนอว่าปัญหาของอุดมศึกษาไทยไม่ใช่การขาดนโยบาย แต่คือ การขาดกรอบคิดวิพากษ์ในการกำหนดและประเมินนโยบาย ระบบที่ปฏิรูปอยู่เสมอแต่ไม่เปลี่ยนแปลง สะท้อนถึงโครงสร้างเชิงอำนาจที่ยังคงดำรงอยู่ใต้พื้นผิวของวาทกรรมการปฏิรูป การถกเถียงระหว่างทฤษฎีทุนมนุษย์ เสรีนิยมใหม่ และแนวทางขีดความสามารถ ไม่ใช่เรื่องนามธรรม แต่มีนัยยะตรงต่อการกำหนดว่า ใครได้รับประโยชน์จากระบบการศึกษา ใครถูกทิ้งไว้ข้างหลัง และใครมีอำนาจในการกำหนดทิศทางของระบบ

การเปรียบเทียบกับ 9 ประเทศยืนยันว่า ไม่มีโมเดลที่สมบูรณ์แบบ ทุกระบบมีต้นทุนที่ซ่อนอยู่และมีเงื่อนไขเชิงบริบทที่ไม่อาจถ่ายโอนได้โดยสมบูรณ์ ความสำเร็จของฟินแลนด์ ฐานรากอยู่ที่ระบบสวัสดิการสังคม ของสิงคโปร์ที่รัฐนักพัฒนา ของเยอรมนีที่ทุนสถาบัน สิ่งที่ไทยสามารถเรียนรู้ได้จริง คือ วิธีคิด (mode of thinking) ไม่ใช่สูตรสำเร็จ (formula)

สุดท้าย ผู้เขียนยืนยันว่า การปฏิรูปอุดมศึกษาไทยที่ยั่งยืนต้องเริ่มจากความกล้าหาญทางการเมืองในการยอมรับว่าโครงสร้างเดิมกำลังรับใช้ผลประโยชน์บางกลุ่มมากกว่ากลุ่มอื่น และต้องสร้างพื้นที่ประชาธิปไตยทางการศึกษาที่เปิดให้ทุกเสียงมีส่วนร่วมในการออกแบบอนาคตของระบบ การเปลี่ยนผ่านครั้งนี้จะไม่สำเร็จจากนโยบายเพียงลำพัง แต่ต้องการวัฒนธรรมองค์กรแห่งการเรียนรู้ที่เปิดรับการวิพากษ์ ทดลอง และเติบโตจากความล้มเหลวอย่างจริงจัง

เอกสารอ้างอิง

กองทุนเพื่อความเสมอภาคทางการศึกษา. (2566). *รายงานสถานการณ์ความเหลื่อมล้ำทางการศึกษา ปี 2566*. สืบค้น 11 เมษายน 2569, https://www.eef.or.th/infographic-54653/

พระราชบัญญัติการอุดมศึกษา พ.ศ. 2562. (2562, 1 พฤษภาคม). *ราชกิจจานุเบกษา*. เล่ม 136 ตอนที่ 57 ก. หน้า 54-78.

ADB. (2019). *The future of higher education in the People's Republic of China and Thailand*. Asian Development Bank.

Becker, G. S. (1964). *Human capital: A theoretical and empirical analysis, with special reference to education*. National Bureau of Economic Research.

Ball, S. J. (2017). *The education debate*. Bristol University Press, Policy Press.

Bourdieu, P. (1986). The forms of capital. *Handbook of Theory and Research for the Sociology of Education*.

Busemeyer, M. R., & Trampusch, C. (2012). The political economy of collective skill systems: A comparative study of Germany, Austria, and Switzerland. *Journal of European Public Policy*, 19(2), 241-260.

David Waddington. (2018). Challenges of Canada's Decentralized Education System. *College Quarterly*, 21(2), 1-28.

DiMaggio, P. J., & Powell, W. W. (1983). The iron cage revisited: Institutional isomorphism and collective rationality in organizational fields. *American Sociological Review*, *48*(2), 147–160.

Mok, K. H. (2016). Massification of higher education and employability of graduates in China. *Journal of Higher Education Policy and Management*, 38(3), 329-346.

Ng, P. T. (2020). The paradoxes of student well-being in Singapore. *ECNU Review of Education*, 3(3), 437–451.

Norton, A. (2020). *University funding models: A comparative analysis*. Grattan Institute.

Nussbaum, M. C. (2011). *Creating capabilities: The human development approach*. Harvard University Press.

OECD. (2023). *Education at a Glance 2023: OECD Indicators*. OECD Publishing.

Sen, A. (1999). *Development as Freedom*. Oxford: Oxford University Press.

Schriewer, J., & Martinez, C. (2004). Constructions of internationality in education. In Steiner-Khamsi, G. (Ed.), The global politics of educational borrowing and lending (pp. 29–53). Teachers College Press.

Schultz, T. W. (1961). Investment in human capital. *American Economic Review*, 51(1), 1–17.

Sahlberg, P. (2021). *Finnish lessons 3.0: What can the world learn from educational change in Finland?*. Teachers College Press.

Steiner-Khamsi, G. (2012). The Politics of Policy Borrowing. In *The Routledge International Handbook of Educational Change* (pp. 43-52). Routledge.

Sen, A. (1999). *Development as Freedom*. Oxford: Oxford University Press.

World Health Organization. (2023). *Suicide worldwide in 2023*. WHO Report.

Worth, J., & Van den Brande, J. (2020). *Teacher workload and wellbeing in England*. National Foundation for Educational Research.

World Bank. (2018). *Thailand: Strengthening the foundations for a sustainable and inclusive higher education system*. World Bank Group.

Yonezawa, A. (2014). Japan's university reforms and the changing role of government. In *Higher Education in the Asia-Pacific* (pp. 95-110). Springer.

บทความวิชาการ

พุทธวิธีเพื่อการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ตามแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 13 ในการตอบสนองต่อวิกฤตพลังงานและค่าครองชีพ

BUDDHIST METHODS FOR HUMAN RESOURCE DEVELOPMENT UNDER THE 13TH NATIONAL ECONOMIC AND SOCIAL DEVELOPMENT PLAN IN RESPONSE TO THE ENERGY AND COST-OF-LIVING CRISES

สุเทพ สุดเอี่ยม[1*]

Suthep Sudiam[1*]

*Corresponding Author E-mail: suthepsudeim@gmail.com

Received April 19, 2026; Revised June 20, 2026; Accepted July 6, 2026

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้ประพันธ์ขึ้นเพื่อวิเคราะห์และเสนอแนวทางการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์เชิงบูรณาการตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 13 หมุดหมายที่ 12 และ 13 ในขอบเขตเนื้อหาการใช้กรอบมัชฌิมาปฏิปทาและปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อตอบสนองต่อวิกฤตพลังงานและค่าครองชีพที่กระทบต่อความมั่นคงฐานราก ในช่วงระยะเวลาปัจจุบันท่ามกลางกระแสโลกาภิวัตน์ที่บีบให้องค์กรต้องปรับตัวเพื่อสร้างกำลังคนสมรรถนะสูงและเพิ่มประสิทธิภาพภาครัฐ แม้มีการนำเทคโนโลยีมาใช้แต่ยังพบช่องว่างในการเชื่อมโยงมิติจิตปัญญาเข้ากับวิถีดิจิทัล ส่งผลให้ทรัพยากรมนุษย์ติดกับดักความเปราะบางจากบริโภคนิยมและขาดโยนิโสมนสิการในการคัดกรองความจำเป็นพื้นฐาน พุทธวิธีในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์จึงเป็นยุทธศาสตร์สำคัญในการสร้างภูมิคุ้มกันผ่าน "สมรรถนะแห่งความพอเพียง" โดยได้รวบรวมข้อมูลจาก ใช้วิธีวิเคราะห์เชิงพรรณนาจากเอกสารวิชาการและแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 13 บูรณาการหลักมัชฌิมาปฏิปทาเป็นเครื่องมือยกระดับสมรรถนะทุนมนุษย์ นำเสนอผ่าน 3 ส่วนหลัก ได้แก่ 1) การสร้างชุมชนเรียนรู้ด้วยหลักมัชฌิมาปฏิปทา 2) การขับเคลื่อนนวัตกรรมท้องถิ่นพึ่งตนเองเพื่อลดภาระค่าใช้จ่าย และ 3) การปฏิบัติสู่ความยั่งยืนเพื่อสร้างนวัตกรพอเพียงที่มี

[1] วิทยาลัยสงฆ์สุราษฎร์ธานี มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

[1] Surat Thani Buddhist College, Mahachulalongkornrajavidyalaya University

ความเก่งเชิงเทคนิคควบคู่ความฉลาดทางพุทธธรรม ศึกษาแล้วพบว่าการยกระดับทุนมนุษย์ท่ามกลางวิกฤตปัจจุบัน จำเป็นต้องปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์จากการฝึกทักษะเชิงเทคนิคไปสู่การสร้างพลวัตทางปัญญาที่ยั่งยืน ใช้สติในการจำแนกความจำเป็นออกจากความต้องการ การใช้หลักมัชฌิมาปฏิปทาสร้างสมดุลระหว่าง ศีล สมาธิ และปัญญา ช่วยให้ตัดสินใจท่ามกลางความผันผวนได้อย่างมีประสิทธิภาพ คุณค่าทางวิชาการระบุว่าคุณธรรมคือต้นทุนทางสังคม เพิ่มประสิทธิผลนโยบายสาธารณะยามวิกฤต ข้อเสนอเชิงนโยบายเน้นย้ำให้ภาครัฐเร่งสร้างวินัยทางปัญญาเป็นแกนกลางพัฒนาคน เพื่อยับยั้งวงจรหนี้สินและบูรณาการพุทธธรรมเข้ากับเทคโนโลยีดิจิทัล อันจะนำไปสู่สังคมก้าวหน้าที่มั่นคงและยั่งยืนอย่างเป็นรูปธรรม

คำสำคัญ: พุทธวิธี; การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์; แผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 13

Abstract

This academic article aimed to analyze and propose integrated human resource development (HRD) pathways aligned with the 13th National Economic and Social Development Plan, specifically focusing on Milestones 12 and 13. The scope of this study investigated the application of the Middle Way (*Majjhima-patipada*) framework and the Philosophy of Sufficiency Economy to respond to the current energy and cost-of-living crises impacting grassroots security. Amidst contemporary globalization pressures, organizations must adapt to cultivate a high-performance workforce and enhance public sector efficiency. However, despite technological advancements, a critical gap remains in integrating spiritual-intellectual dimensions with digital lifestyles, leaving human resources vulnerable to consumerism and a lack of *Yoniso-manasikara* (analytical reflection) in distinguishing basic necessities from superficial desires. Consequently, the Buddhist approach to HRD served as a vital strategy for building resilience through "Sufficiency Competencies." Utilizing a descriptive analysis that synthesizes qualitative data from academic literature and the 13th National Plan, this study employed the Middle Way as a tool for elevating human capital. The content was structured into three primary sections: 1) building learning communities through the Middle Way principles, 2) driving self-reliant local innovations to mitigate expenditures, and 3) practicing for sustainability to cultivate sufficiency innovators

who possess both technical proficiency and Buddhist wisdom. The findings indicated that upgrading human capital amidst current crises required a paradigm shift from purely technical training to establishing sustainable intellectual dynamics. By applying mindfulness to differentiate needs from wants and utilizing the Middle Way to balance morality, concentration, and wisdom (*Sila*, *Samadhi*, *Panna*), individuals can effectively execute decisions under volatility. The scholarly value of this research lied in identifying virtue as "Social Capital" that enhanced public policy effectiveness during crises. Policy recommendations emphasized that the public sector must urgently prioritize "Intellectual Discipline" as the core of human development to curb debt cycles and seamlessly integrate Buddhist principles with digital technology, ultimately leading to a progressive, secure, and sustainable society.

Keywords: Buddhist Method; Human Resource Development; 13th National Plan

บทนำ

ท่ามกลางกระแสโลกาภิวัตน์และความก้าวหน้าของเทคโนโลยีสารสนเทศที่บีบให้องค์กรต้องเร่งปรับตัวและพัฒนานวัตกรรมรูปแบบการบริหารเพื่อสร้างความได้เปรียบทางการแข่งขัน แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 13 โดยเฉพาะในหมุดหมายที่ 12 และ 13 ได้ให้ความสำคัญกับการมุ่งสร้างกำลังคนสมรรถนะสูงและการเพิ่มประสิทธิภาพภาครัฐให้เท่าทันต่อพลวัตโลก ดังนั้น ในมิติทางรัฐประศาสนศาสตร์ การพัฒนา "ทุนมนุษย์" (Human Capital) ให้มีความแข็งแกร่งจึงเป็นกลไกและฟันเฟืองชิ้นสำคัญในการสร้างภูมิคุ้มกันเพื่อขับเคลื่อนสังคมให้มีความแข็งแกร่งจึงเป็นกลไกและฟันเฟืองชิ้นสำคัญในการสร้างภูมิคุ้มกันเพื่อขับเคลื่อนสังคมใหม่ยกระดับขีดความสามารถในการแข่งขัน และยกระดับประสิทธิภาพการดำเนินงานขององค์กรภาครัฐและท้องถิ่นอย่างยั่งยืน

อย่างไรก็ดี สถานการณ์การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในปัจจุบันกลับพบช่องว่างและอุปสรรคสำคัญ กล่าวคือ แม้จะมีการตื่นตัวและนำเทคโนโลยีสารสนเทศมาใช้ยกระดับทักษะการทำงานอย่างกว้างขวาง แต่ยังคงขาดแคลนการเชื่อมโยงมิติจิตปัญญาเข้ากับวิถีเศรษฐกิจดิจิทัลอย่างเป็นระบบ (ชยพล อัศวเศรษฐภร, 2568) ส่งผลให้ทรัพยากรมนุษย์ในองค์กรยังคงติดกับดักความเปราะบางจากกระแสบริโภคนิยม ขาดโยนิโสมนสิการในการคัดกรองความจำเป็นพื้นฐานยิ่งไปกว่านั้น องค์ความรู้และการจัดการส่วนใหญ่มักมุ่งเน้นเพียงนโยบายระยะสั้นและเน้นการ

ฝึกอบรมทักษะเชิงเทคนิคแบบดั้งเดิม ดังนั้นผู้บริหารทรัพยากรมนุษย์ยุคใหม่ควรพัฒนาทักษะการทำงาน ความคิดเชิงบูรณาการ การรับรู้ตนเอง วินัยในตน และบุคลิกภาพ เพื่อเสริมสร้างภาวะผู้นำที่มีประสิทธิภาพและสอดรับกับการเปลี่ยนแปลงขององค์การในยุคโลกาภิวัตน์ (วีรวิชญ์ ปิยนนทศิลป์, 2562; พัชรินทร์ จันทร์กล่ำ และพระสุทธิสารเมธี, 2566)

ข้อจำกัดในการพัฒนาคนข้างต้น ยิ่งทวีความรุนแรงมากขึ้นเมื่อสังคมไทยต้องเผชิญกับสถานการณ์วิกฤตพลังงานและค่าครองชีพที่สูงขึ้นอย่างต่อเนื่อง ซึ่งส่งผลกระทบโดยตรงและรุนแรงต่อความมั่นคงทางเศรษฐกิจฐานราก ตลอดจนลดทอนขีดความสามารถในการพึ่งพาตนเองของประชาชนและกำลังคนในองค์กร ความผันผวนทางเศรษฐกิจที่เกิดขึ้นอย่างคลุมเครือนี้ ทำให้มนุษย์ที่ไม่ได้รับการพัฒนาวินัยทางปัญญาเกิดความเปราะบาง ไม่สามารถบริหารจัดการต้นทุนชีวิต ทรัพยากร และพลังงานทางเลือกได้อย่างมีดุลยภาพ ส่งผลกระทบต่อทั้งคุณภาพชีวิตส่วนตัวและประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานภายในองค์กรท่ามกลางวิกฤตการณ์โลก

ด้วยเหตุนี้การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ตามหลักพุทธวิธี โดยเฉพาะ หลักมัชฌิมาปฏิปทาหรือทางสายกลาง ร่วมกับปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง จึงเป็นยุทธศาสตร์เชิงประจักษ์ในการสร้างภูมิคุ้มกันที่ยั่งยืน ผ่านการเปลี่ยนผ่านกระบวนทัศน์ไปสู่การสร้าง "สมรรถนะแห่งความพอเพียง" ที่มีมนุษย์เป็นศูนย์กลาง ขับเคลื่อนด้วย "ไตรยางศ์สมรรถนะแห่งความพอเพียง" อันประกอบด้วย ศีล (วินัยการเงิน) สมาธิ (ภูมิคุ้มกันสติ) และปัญญา (การจัดการทรัพยากรที่ชาญฉลาด) เพื่อยกระดับศักยภาพตนเองและสร้างนวัตกรพอเพียงที่มีความเก่งเชิงเทคนิคควบคู่ความฉลาดทางพุทธธรรม นำไปสู่กลไกการพัฒนาคน 3 มิติ คือ การพัฒนาตนให้มีศักยภาพ การพัฒนาคนให้บรรลุเป้าหมายองค์กร และการพัฒนาบุคลากรให้มีความสุขในการทำงาน (พัชรินทร์ จันทร์กล่ำ, 2566)

จากการทบทวนวรรณกรรมที่ยังขาดการนำเสนอรูปแบบการบูรณาการทางสายกลางเข้ากับนวัตกรรมท้องถิ่นเพื่อแก้ปัญหาอย่างถาวร บทความวิชาการนี้จึงประพันธ์ขึ้นเพื่อวิเคราะห์และเสนอแนวทางการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์เชิงบูรณาการตามแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 13 โดยใช้กรอบแนวคิดมัชฌิมาปฏิปทาร่วมกับปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในการตอบสนองต่อวิกฤตพลังงานและค่าครองชีพ โดยเนื้อหาจะนำเสนอผ่าน 3 ส่วนหลัก ได้แก่ 1) การสร้างชุมชนแห่งการเรียนรู้พอเพียงด้วยหลักไตรสิกขา 2) การขับเคลื่อนนวัตกรรมท้องถิ่นพึ่งตนเองเพื่อลดภาระค่าใช้จ่ายด้านพลังงาน และ 3) การปฏิบัติสู่ความยั่งยืนเพื่อสร้างนวัตกรพอเพียง ซึ่งการนำเสนอรูปแบบดังกล่าวจะช่วยอุดช่องว่างขององค์ความรู้ด้านการบริหารทรัพยากรมนุษย์ในภาครัฐ และ

เป็นข้อเสนอเชิงปฏิบัติในการเปลี่ยนผ่านจากสังคมที่เปราะบางสู่สังคมที่มีความอยู่ดีมีสุขอย่างพอเพียงท่ามกลางวิกฤตการณ์โลกได้อย่างมีประสิทธิภาพ

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 13 (พ.ศ. 2566 - 2570) ที่เกี่ยวกับการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์

1) วัตถุประสงค์และเป้าหมายหลัก

แผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 13 กำหนดให้การพัฒนาคนสำหรับโลกยุคใหม่เป็นหนึ่งในเป้าหมายหลัก (ในเป้าหมายที่ 2) โดยมีจุดมุ่งหมายสำคัญคือ 1) พัฒนาทักษะและคุณลักษณะที่เหมาะสม คือการเน้นทั้งทักษะความรู้ ทักษะทางพฤติกรรม และคุณลักษณะตามบรรทัดฐานที่ดีของสังคม 2) ความสอดคล้องกับตลาดแรงงาน คือ ในแผนมีการกำหนดเร่งรัดการเตรียมพร้อมกำลังคนให้มีคุณภาพ สอดคล้องกับอุตสาหกรรมเป้าหมายและเทคโนโลยีแห่งอนาคต และ 3) ความมั่นคงในชีวิต คือการสร้างหลักประกันและความคุ้มครองทางสังคมที่เพียงพอและเหมาะสม (สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2565)

2) หมุดหมายที่เกี่ยวข้องโดยตรง

ประเด็นการพัฒนาคนถูกบรรจุไว้ใน หมุดหมายที่ 12 ไทยมีกำลังคนสมรรถนะสูง มุ่งเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง ตอบโจทย์การพัฒนาแห่งอนาคต ซึ่งถือเป็นปัจจัยผลักดันสำคัญในการพลิกโฉมประเทศ นอกจากนี้ยังปรากฏในหมุดหมายอื่น ๆ เช่น หมุดหมายที่ 9 เน้นการลดความยากจนข้ามรุ่นและความคุ้มครองทางสังคมที่เพียงพอ หมุดหมายที่ 13 การพัฒนาบุคลากรภาครัฐให้มีทักษะดิจิทัลและทันสมัย (สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2565)

3) ตัวชี้วัดสำคัญด้านทรัพยากรมนุษย์ (ภายในปี 2570)

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ กำหนดตัวชี้วัดเพื่อวัดความสำเร็จของการพัฒนาคนไว้ว่า 1) ดัชนีความก้าวหน้าของคน เป้าหมายอยู่ที่ 0.7209 (ระดับสูง) จากปัจจุบันที่ 0.6501 2) แรงงานทักษะสูง ในอุตสาหกรรมดิจิทัล ตั้งเป้าให้มีผู้เชี่ยวชาญทางดิจิทัล (ระดับ 4) ไม่น้อยกว่าร้อยละ 5 ของประชากร 3) ทักษะเฉพาะทาง เช่น มีบุคลากรด้าน "ผู้บูรณาการระบบอิเล็กทรอนิกส์อัจฉริยะ" จำนวน 400,000 ราย และแรงงานด้านยานยนต์ไฟฟ้าไม่น้อยกว่า 30,000 คน (สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2565)

พุทธวิธีเพื่อการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ตามแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 13 การตอบสนองต่อวิกฤตพลังงานและค่าครองชีพด้วยปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

1) บริบทโลกวิกฤตและกรอบแนวคิดการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 13

ปัจจุบันสังคมไทยกำลังเผชิญกับวิกฤตการณ์พลังงานและค่าครองชีพที่พุ่งสูงขึ้นอย่างรวดเร็ว ส่งผลกระทบต่อคุณภาพชีวิตของประชาชนอย่างรุนแรง สถานการณ์นี้บีบบังคับให้ประเทศต้องเร่งปรับตัวตามแนวทางของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 13 โดยเฉพาะหมุดหมายที่ 12 ที่มุ่งเน้นการสร้างกำลังคนสมรรถนะสูงให้พร้อมรับความผันผวนของโลกยุคใหม่ (สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2565) ควบคู่ไปกับหมุดหมายที่ 13 ที่เน้นการพัฒนาภาครัฐให้มีความทันสมัยและคล่องตัวเพื่อส่งมอบบริการสาธารณะที่ตอบโจทย์วิกฤตการณ์ได้อย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งนิยามความหมายของการพัฒนาว่ามี "คน" เป็นศูนย์กลางและการพัฒนาศักยภาพภายใน (พัชรินทร์ จันทร์กล่ำ และพระสุทธิสารเมธี, 2566)

วิกฤตเศรษฐกิจโลกที่ผันผวนอย่างรุนแรงส่งผลกระทบโดยตรงต่อโครงสร้างทุนมนุษย์ของไทยซึ่งยังคงติดกับดักภาระค่าครองชีพที่พุ่งสูงขึ้น ความสัมพันธ์นี้สะท้อนผ่านภาวะหนี้ครัวเรือนที่อยู่ในระดับวิกฤตอันเป็นผลจากการที่รายได้ที่แท้จริงไม่สอดคล้องกับราคาพลังงานและสินค้าอุปโภคบริโภคในตลาดโลก (สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2565) เนื่องจากต้นทุนการดำรงชีวิตที่สูงขึ้นได้ดึงทรัพยากรที่ควรใช้ในการพัฒนาทักษะ ไปใช้เพื่อการบริโภคพื้นฐานจนหมด จึงต้องอาศัยการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมตามหลักความมีเหตุผลและภูมิคุ้มกันที่ดีเพื่อลดการพึ่งพาปัจจัยภายนอกที่ไม่แน่นอน (มูลนิธิชัยพัฒนา, 2569) หากทุนมนุษย์ไทยยังไม่สามารถยกระดับสู่การเป็นกำลังคนสมรรถนะสูงก็ยังคงเป็นอุปสรรคสำคัญที่ขัดขวางการบรรลุเป้าหมายการพัฒนาของประเทศ

การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ภายใต้บริบทของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 13 ต้องก้าวข้ามการฝึกอบรมทักษะเชิงเทคนิคแบบดั้งเดิมไปสู่การบูรณาการความฉลาดทางอารมณ์และพลวัตทางปัญญาอย่างเป็นระบบ เพื่อสร้างภูมิคุ้มกันที่เข้มแข็งต่อวิกฤตการณ์โลก โดยมุ่งเน้นการสร้าง "คนเก่งที่มีธรรม" ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดการพัฒนาที่คนเป็นศูนย์กลางตามหลักพุทธวิธีและปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง (สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2565) กระบวนการนี้ต้องเสริมสร้างทักษะทางพฤติกรรม ควบคู่กับการใช้สติปัญญา ในการคัดกรองข้อมูลและตัดสินใจอย่างมีเหตุผล เพื่อลดความเสี่ยงจากการพึ่งพาปัจจัยภายนอก การพัฒนาจำนวน

13 หมุดหมายเพื่อเป็นปัจจัยในการขับเคลื่อน มีเป้าหมายและทิศทางที่ช่วยในการสนับสนุนการพลิกโฉมประเทศ ที่ครอบคลุม 4 มิติการพัฒนา (สรรพสิทธิ์ ชมภูนุช และคณะ, 2564) การสร้างสมดุลระหว่างความรู้สมัยใหม่กับคุณธรรมพื้นฐาน

2) ไตรยางศ์แห่งความพอเพียงกับการจัดการวิกฤตเศรษฐกิจและพลังงาน

การประยุกต์ใช้เศรษฐกิจพอเพียงเพื่อแก้ปัญหาวิกฤตค่าครองชีพ คือการใช้เครื่องมือเชิงพฤติกรรมตามหลักพุทธธรรม โดยความพอประมาณสะท้อนถึง มัชฌิมาปฏิปทา เพื่อสร้างสมดุลระหว่างการใช้จ่ายและการออมท่ามกลางวิกฤตพลังงานส่วนความมีเหตุผลอาศัยกระบวนการคิดแบบ โยนิโสมนสิการ (สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2565) การมีภูมิคุ้มกันที่ดีคือการปฏิบัติบนหลักอัปปมาทธรรม (ความไม่ประมาท) เพื่อเตรียมพร้อมรับความผันผวนทางเศรษฐกิจ (มูลนิธิชัยพัฒนา, 2569) การบูรณาการพุทธวิธีเข้ากับระบบคิดเชิงเศรษฐกิจเช่นนี้ จะสอดคล้องกับทิศทางการพัฒนาทุนมนุษย์ที่แผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 13 มุ่งเน้นในการสร้างสังคมที่ก้าวหน้าและมีความมั่นคง

วิกฤตค่าครองชีพถูกซ้ำเติมด้วยพฤติกรรมบริโภคนิยมที่ขาด โยนิโสมนสิการ ในการจำแนกความจำเป็น ออกจากความต้องการ การมุ่งตอบสนองอุปาทานมากกว่าการเสริมสร้างคุณภาพชีวิต การมองข้ามบริโภคตามแนวทางสายกลางเป็นทางเลือกในการแก้ปัญหาสังคมบริโภคนิยมและวัตถุนิยม และคำนึงถึงคุณค่าที่แท้จริงของสิ่งต่าง ๆ (สุชาติ บุษย์ชญานนท์, 2563) เมื่อบุคคลยึดติดในภาพลักษณ์และสิ่งปรนเปรอความปรารถนาอันไม่สิ้นสุด ย่อมส่งผลให้สมดุลทางเศรษฐกิจในระดับครัวเรือนพังทลายลงเนื่องจากรายจ่ายพุ่งสูงเกินความจำเป็นพื้นฐาน การจัดการวิกฤตเศรษฐกิจในยุคแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 13 จึงต้องอาศัยการปรับเปลี่ยนทัศนคติโดยใช้หลักสันโดษและมัชฌิมาปฏิปทาเป็นตัวกำกับพฤติกรรม (ศิโรช แท่นรัตนกุล และกุสุมา สีดาเพ็ง, 2566)

3) พุทธวิธีในการสร้างพลวัตทางปัญญาเพื่อการพึ่งพาตนเองอย่างยั่งยืน

การพัฒนาทุนมนุษย์ตามหลัก ไตรสิกขา (มัชฌิมาปฏิปทา) เป็นกลไกสำคัญในการสร้างพลวัตและความเข้มแข็งตามเป้าหมายแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 13 โดยใช้ สมาธิ สร้างความยืดหยุ่นทางจิตใจต่อวิกฤตค่าครองชีพ และใช้ ปัญญา เป็นฐานรากในการสร้างนวัตกรรมเพื่อพึ่งพาตนเอง กระบวนการนี้ช่วยเปลี่ยนพฤติกรรมจากความเฉื่อยชาสู่การเป็นมนุษย์ที่ตื่นรู้ (โยนิโสมนสิการ) สามารถรักษาสมดุลระหว่างเทคโนโลยีและเสถียรภาพทางจิตใจได้อย่างยั่งยืนท่ามกลางความผันผวนของโลก

การส่งเสริมคุณธรรมและจริยธรรมตามเงื่อนไขหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง มิใช่เพียงเรื่องนามธรรมในทางศีลธรรม แต่เป็นต้นทุนทางสังคม ที่สำคัญในการลดต้นทุนธุรกรรม และเพิ่มประสิทธิภาพนโยบายสาธารณะยามวิกฤต โดยความซื่อสัตย์สุจริตและความเกื้อกูลกัน (สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2565) ขณะเดียวกัน จิตสาธารณะยังช่วยให้การแบ่งปันทรัพยากรพลังงานและอาหารในระดับชุมชนเป็นไปอย่างทั่วถึงและเป็นธรรม (มูลนิธิชัยพัฒนา, 2569)

การประยุกต์ใช้หลักมัชฌิมาปฏิปทาหรือทางสายกลางที่ไม่สุดโต่ง ถือเป็นยุทธศาสตร์การตัดสินใจเชิงจริยธรรมที่เหมาะสมในบริบทการบริหารจัดการยุคปัจจุบัน (พระพรหมคุณาภรณ์, 2561) โดยประยุกต์หลักมัชฌิมาปฏิปทาร่วมกับการบริหารเชิงกลยุทธ์แบบควอนตัม โดยเน้นความพอดี ความยืดหยุ่น การสร้างนวัตกรรมฐานสติ และการพัฒนาวัฒนธรรมองค์กรเพื่อรับมือกับข้อจำกัดด้านโครงสร้างและทรัพยากรอย่างสมดุลและยั่งยืน (ธันยนันท์ จันทร์ทรงพล และคณะ, 2562; พระกัมพล กมฺพโล และคณะ, 2563) สามารถนำมาใช้เป็นเครื่องมือเชิงพฤติกรรมเพื่อตอบสนองและอุดช่องว่างทางมิติจิตปัญญาให้แก่ทุนมนุษย์ โดยสอดคล้องเป็นเนื้อเดียวกับกรอบแนวคิดปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงที่มุ่งเน้นความสมดุลและการพร้อมรับต่อความเปลี่ยนแปลง (ณัฐสรณ์ เกตุประภากร, 2564) ซึ่งในมิติทางรัฐประศาสนศาสตร์ การขับเคลื่อนกำลังคนสมรรถนะสูงตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 13 หมุดหมายที่ 12 และ 13 จำเป็นต้องอาศัยวินัยทางปัญญาภายใต้ เงื่อนไขความรู้ และ เงื่อนไขคุณธรรม เพื่อพัฒนา "คนดี" ควบคู่กับ "คนเก่ง" และปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์ของคนในองค์กรจากการเป็นผู้บริโภคตามกระแสบริโภคนิยม ไปสู่การเป็น "ผู้จัดการทรัพยากรที่ชาญฉลาด" การประยุกต์ใช้แนวทางดังกล่าวสะท้อนผ่านการสร้าง "มัชฌิมากลยุทธ์ที่สมดุล" ในกลไกการผลิต การเงิน และการตลาด (กาญจนา สุระ, 2567) บนคุณลักษณะ 3 ห่วง คือ ความพอประมาณ ในการบริหารภาระงานและทรัพยากรให้เหมาะกับศักยภาพ ความมีเหตุผล ในการตัดสินใจพิจารณาจากผลกระทบอย่างรอบคอบ และ การมีภูมิคุ้มกันที่ดี ด้วยการเสริมสร้างทักษะที่หลากหลาย (Multi-skills) เพื่อคัดกรอง "คุณค่าแท้" ของปัจจัยสี่ออกจาก "คุณค่าเทียม" ของตัณหาท่ามกลางวิกฤตการณ์พลังงานและค่าครองชีพ (สุชาติ บุษย์ชญานนท์, 2563)

วิกฤตพลังงาน ค่าครองชีพ และข้อจำกัดในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์

ในสถานการณ์ปัจจุบัน สังคมไทยกำลังเผชิญกับวิกฤตการณ์พลังงานและค่าครองชีพที่พุ่งสูงขึ้นอย่างรวดเร็ว ซึ่งส่งผลกระทบเชิงโครงสร้างต่อความมั่นคงทางเศรษฐกิจฐานรากและขีดความสามารถในการพึ่งพาตนเอง วิกฤตการณ์นี้ถูกซ้ำเติมด้วยภาวะหนี้ครัวเรือนอันเป็นผลจากราคาสินค้าอุปโภคบริโภคที่ไม่สอดคล้องกับรายได้ที่แท้จริง (สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2565) ความผันผวนทางเศรษฐกิจดังกล่าวส่งผลกระทบโดยตรงต่อทุนมนุษย์ โดยพบช่องว่างสำคัญในการเชื่อมโยงมิติจิตปัญญาเข้ากับวิถีเศรษฐกิจดิจิทัล (ชยพล อัศวเศรษฐภร, 2568) ส่งผลให้ทรัพยากรมนุษย์ยังติดกับดักความเปราะบางจากกระแสบริโภคนิยม และขาดโยนิโสมนสิการในการแยกแยะระหว่าง "คุณค่าแท้" (ความจำเป็นตามปัจจัยสี่) ออกจาก "คุณค่าเทียม" (ความต้องการจากตัณหาและอุปาทาน) ทำให้เกิดรายจ่ายเกินจำเป็นและระบบเศรษฐกิจในครัวเรือนพังทลาย (สุชาติ บุษย์ชญานนท์, 2563)

ต้นทุนการดำรงชีวิตที่สูงขึ้นนี้ได้ดึงรั้งทรัพยากรที่ควรใช้ในการพัฒนาศักยภาพไปสู่การบริโภคพื้นฐานจนหมดสิ้น ขัดขวางการยกระดับกำลังคนสู่สมรรถนะสูงตามเป้าหมายของประเทศ การแก้ไขวิกฤตจึงมิอาจสำเร็จได้ด้วยการพัฒนาทักษะเชิงเทคนิคแบบดั้งเดิมหรือการจัดการเชิงนโยบายเพื่อบรรเทาผลกระทบระยะสั้นเพียงอย่างเดียว (ศิโรช แท่นรัตนกุล และกุสุมา สีดาเพ็ง, 2566) แต่อยู่ที่การปรับเปลี่ยนพฤติกรรมและแนวคิดค่านิยมของผู้ปฏิบัติงาน โดยการประยุกต์ใช้เครื่องมือเชิงพฤติกรรมตามหลักพุทธธรรม ได้แก่ การใช้ความพอประมาณ (มัชฌิมาปฏิปทา) เพื่อสร้างสมดุลการใช้จ่าย การใช้ความมีเหตุผล (โยนิโสมนสิการ) ในการคัดกรองความจำเป็น และการมีภูมิคุ้มกันที่ดี (อัปปมาทธรรม) เพื่อเตรียมพร้อมรับความเสี่ยง (สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2565; มูลนิธิชัยพัฒนา, 2569) การเสริมสร้างทักษะทางพฤติกรรมและวินัยทางปัญญาดังกล่าว (สรรพสิทธิ์ ชมภูนุช และคณะ, 2564)

การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ภายใต้บริบทวิกฤตค่าครองชีพและพลังงานในปัจจุบัน ถือเป็นกลยุทธ์เชิงรุกในการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมและยกระดับศักยภาพของบุคลากรเพื่อขับเคลื่อนองค์กรท่ามกลางความผันผวน การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์เป็นกระบวนการเชิงกลยุทธ์ที่มุ่งเสริมสร้างความรู้ ทักษะ ศักยภาพ และการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องของบุคลากร เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพ และสร้างนวัตกรรม (สากล พรหมสถิตย์ และคณะ, 2562) ซึ่งกระบวนการนี้มีความท้าทายในการบริหารทรัพยากรมนุษย์ยุคปัจจุบันคือการดึงดูดและรักษาคนเก่ง การบริหารกำลังคนอย่างคุ้มค่า การรองรับสังคมสูงวัย การปรับตัวต่อโลกาภิวัตน์ การยกระดับคุณภาพชีวิต

การทำงาน และการประยุกต์แนวคิดสากลให้สอดคล้องกับบริบทท้องถิ่นอย่างเหมาะสมที่ช่วยสร้างพลวัตทางปัญญาให้แก่มนุษย์เพื่อพร้อมรับมือกับยุคดิจิทัลและ Industry 4.0 (Vong, 2025; ปาริชาติ เปรมวิชัย, 2566) โดยการพัฒนาคนตามแนวคิดของ Nadler (1980) และ ศิรภัสสรศ์ วงศ์ทองดี (2559) ต้องบูรณาการองค์ประกอบ 3 ด้านอย่างเป็นระบบ ประกอบด้วย การศึกษาเพื่อสร้างค่านิยมและทักษะการดำรงชีวิต การฝึกอบรมเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในงานปัจจุบัน และการพัฒนาองค์การหรือสายอาชีพเพื่อสร้างความก้าวหน้าในอนาคต ซึ่งกลไกเหล่านี้จะต้องดำเนินไปอย่างครบวงจรผ่านระบบการวิเคราะห์ความจำเป็น การออกแบบ การดำเนินการ และการประเมินผล (ศิโรช แท่นรัตนกุล และกุสุมา สีดาเพ็ง, 2566)

บทสรุปพุทธวิธีพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ตามแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 13 เพื่อสร้างภูมิคุ้มกันรองรับวิกฤตเศรษฐกิจและพลังงาน

จำเป็นต้องเปลี่ยนผ่านกระบวนทัศน์จากการฝึกอบรมทักษะเชิงเทคนิคแบบเดิม ไปสู่การสร้าง "พลวัตทางปัญญาและสมรรถนะแห่งความพอเพียง" โดยมีพุทธวิธีและปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเป็นแกนกลางหลัก กลไกสำคัญขับเคลื่อนผ่าน การบูรณาการหลักไตรสิกขา (ศีล สมาธิ ปัญญา) เพื่อสร้างวินัยทางการเงิน ควบคุมกระแสบริโภคนิยม และใช้โยนิโสมนสิการในการจำแนกคุณค่าแท้ของปัจจัยสี่ออกจากคุณค่าเทียมของตัณหา การนำพุทธวิธีนี้มาปฏิบัติควบคู่กับเงื่อนไขความรู้และคุณธรรม จะช่วยเปลี่ยนผ่านประชาชนจากกลุ่มเปราะบางไปสู่การเป็น "ประชาพอเพียง" ที่สามารถประยุกต์ใช้นวัตกรรมพลังงานทางเลือกและระบบเศรษฐกิจหมุนเวียนเพื่อลดต้นทุนชีวิตในระดับท้องถิ่นได้อย่างถาวร ส่งผลให้เกิดโครงสร้างการตัดสินใจที่สมดุลและยั่งยืนใน 4 ด้าน ทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรม ซึ่งคุณธรรมและจริยธรรมที่เกิดขึ้นในกระบวนการนี้จะแปรสภาพเป็นต้นทุนทางสังคม ที่ช่วยลดต้นทุนธุรกรรมและเพิ่มประสิทธิผลให้แก่การขับเคลื่อนนโยบายสาธารณะของภาครัฐในการสร้างความมั่นคงของชีวิตและนำพากำลังคนให้พึ่งพาตนเองได้อย่างยั่งยืนท่ามกลางวิกฤตการณ์โลกที่ผันผวน

องค์ความรู้ใหม่

การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์เชิงบูรณาการ ที่เรียกว่า "ไตรยางศ์สมรรถนะแห่งความพอเพียง" การสังเคราะห์แนวทางการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ยุคใหม่จำเป็นต้องบูรณาการแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 13 เข้ากับพุทธธรรมและปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงอย่างเป็นระบบ เพื่อ

สร้าง "โมเดลไตรยางศ์สมรรถนะ" ที่ตอบโจทย์วิกฤตค่าครองชีพได้อย่างเป็นรูปธรรมดังแสดงในภาพที่ 1

ภาพที่ 1 โมเดลการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์เชิงบูรณาการ "ไตรยางศ์สมรรถนะแห่งความพอเพียง"

จากภาพที่ 1 โมเดลการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์เชิงบูรณาการ ที่เรียกว่า "ไตรยางศ์สมรรถนะแห่งความพอเพียง" มีรายละเอียดดังนี้

1) ชุมชนแห่งการเรียนรู้พอเพียง คือการสร้างพื้นที่การเรียนรู้ที่ยึดหลัก "ไตรสิกขา" เป็นฐานในการพัฒนาคน หมุดหมายที่ 12 ของแผนฯ 13 ที่ต้องการกำลังคนสมรรถนะสูงจะถูกขับเคลื่อนด้วย

1.1 การใช้ศีล การสร้างวินัยการเงินกติกาชุมชนเพื่อลดรายจ่ายที่ไม่จำเป็นและอบายมุข ซึ่งเป็นต้นเหตุของหนี้สินและค่าครองชีพที่พุ่งสูง

1.2 การใช้สมาธิ การสร้างภูมิคุ้มกัน ฝึกสติในการบริโภคพลังงานและทรัพยากรอย่างรู้คุณค่า (อัปปมาทธรรม) เพื่อสร้างเกราะป้องกันความผันผวนจากเศรษฐกิจภายนอก

1.3 การใช้ปัญญา การใช้โยนิโสมนสิการ วิเคราะห์เหตุปัจจัยของปัญหาค่าครองชีพในระดับครัวเรือน เพื่อปรับเปลี่ยนพฤติกรรมจาก "ผู้บริโภคที่ตามกระแส" สู่ "ผู้จัดการทรัพยากรที่ชาญฉลาด"

2) นวัตกรรมท้องถิ่นพึ่งตนเอง เป็นการเปลี่ยนผ่านสู่ดิจิทัลตามหมุดหมายที่ 13 โดยไม่ละทิ้งฐานรากทาง “มัชฌิมาปฏิปทา” (ทางสายกลาง) เพื่อลดค่าครองชีพอย่างยั่งยืน

2.1 นวัตกรรมพลังงานทางเลือก การนำเทคโนโลยีที่เหมาะสมมาประยุกต์ใช้ในระดับท้องถิ่น เช่น พลังงานแสงอาทิตย์หรือก๊าซชีวภาพจากครัวเรือน เพื่อลดภาระค่าพลังงานที่เป็นปัจจัยหลักของค่าครองชีพ

2.2 เศรษฐกิจหมุนเวียนในชุมชน ใช้หลักความพอประมาณและการมีเหตุผลในการแปรรูปทรัพยากรท้องถิ่นให้เป็นปัจจัยสี่ ลดการนำเข้าสินค้าจากภายนอก

2.3 พลวัตทางปัญญา พัฒนาทักษะของคนในท้องถิ่นให้เป็น "นวัตกรพอเพียง" ที่สามารถใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่มาจัดการต้นทุนการผลิตและค่าครองชีพได้อย่างเท่าทันโลก

3) การปฏิบัติสู่ความยั่งยืน การบูรณาการนี้จะสร้าง "สมรรถนะใหม่" ให้แก่ทรัพยากรมนุษย์ไทย คือการมีความเก่งเชิงเทคนิคควบคู่กับความฉลาดทางพุทธธรรม ตามแผนแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 13 ที่ตอบสนองต่อวิกฤตพลังงานและค่าครองชีพ ส่งผลให้เกิดการตัดสินใจที่สมดุลระหว่างความก้าวหน้าทางเศรษฐกิจและความมั่นคงของชีวิต ท่ามกลางวิกฤตการณ์โลก

องค์ความรู้ใหม่นำไปสู่การสังเคราะห์โมเดลบูรณาการ “ไตรยางศ์สมรรถนะแห่งความพอเพียง” ซึ่งเป็นการผสานเป้าหมายของแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 13 จึงสรุปแนวทางการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ แผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 13 และ พุทธวิธี ดังตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 1 เปรียบเทียบแนวทางการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 13 และพุทธวิธี

องค์ประกอบหลัก (ไตรยางศ์ สมรรถนะ)	**เป้าหมาย ตามแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 13**	**เครื่องมือและ แนวทางปฏิบัติตาม "พุทธวิธี"**	**ผลลัพธ์เชิง สมรรถนะใหม่ (ประชาพอเพียง)**
1. ชุมชนแห่งการเรียนรู้พอเพียง	หมุดหมาย 12 พัฒนาคนสมรรถนะสูง รับมือความผันผวนภายนอก	หลักไตรสิกขา ศีล สมาธิ ปัญญา	เป็น "ผู้จัดการทรัพยากรที่ชาญฉลาด" มีภูมิคุ้มกันทางการเงิน
2. นวัตกรรมท้องถิ่นพึ่งตนเอง	หมุดหมายที่ 13 การเปลี่ยนผ่านสู่ดิจิทัล และเทคโนโลยีสมัยใหม่	ใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสม ด้วยเหตุผล แปรรูปทรัพยากรเป็นปัจจัย 4	พัฒนาคนให้เป็น "นวัตกรพอเพียง" ที่เท่าทันเทคโนโลยี

องค์ประกอบหลัก (ไตรยางศ์ สมรรถนะ)	เป้าหมายตามแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 13	เครื่องมือและแนวทางปฏิบัติตาม "พุทธวิธี"	ผลลัพธ์เชิงสมรรถนะใหม่ (ประชาพอเพียง)
3. การปฏิบัติสู่ความยั่งยืน	การตอบสนองต่อวิกฤตสร้างความมั่นคงของชีวิตและกำลังคนพึ่งพาตนเองได้ในเวทีโลก	คุณธรรมและจริยธรรมเชิงบูรณาการเปลี่ยนผ่านแนวคิดแบบเดิม ไปสู่การสร้างพลวัตทางปัญญาที่สมดุล	เกิดทรัพยากรมนุษย์ที่มี "ความเก่งเชิงเทคนิค ควบคู่ความฉลาดทางพุทธธรรม" สามารถตัดสินใจได้อย่างสมดุล 4

สรุป

การยกระดับทุนมนุษย์ตามแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 13 ท่ามกลางวิกฤตค่าครองชีพ จำเป็นต้องเปลี่ยนกระบวนทัศน์จากการเน้นทักษะเทคนิคสู่การสร้าง "พลวัตทางปัญญา" โดยใช้พุทธวิธีและเศรษฐกิจพอเพียงเป็นแกนกลาง การแก้ปัญหาต้องมุ่งสร้าง สติ และ โยนิโสมนสิการ เพื่อจำแนกความจำเป็นออกจากตัณหา โดยมี มัชฌิมาปฏิปทา เป็นเครื่องมือสร้างสมดุลเชิงองค์รวม

เอกสารอ้างอิง

กาญจนา สุระ. (2567). การประยุกต์ใช้หลักมัชฌิมาปฏิปทากับการจัดการธุรกิจเพื่อสร้างความยั่งยืน. *วารสาร มจร สังคมศาสตร์ปริทรรศน์*, 13(3), 328-342.

ชยพล อัศวเศรษฐภร. (2568). พุทธบูรณาการพัฒนาทุนมนุษย์ในองค์กร. *วารสารภาคประชาสังคมนครราชสีมา*, 2(2), 1-10.

ณัฐสรณ์ เกตุประภากร. (2564). *วัฒนธรรมองค์กรยั่งยืนกับเศรษฐกิจพอเพียง*. กรุงเทพฯ: อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง.

ธันยนันท์ จันทร์ทรงพล และคณะ. (2562). แนวคิดมัชฌิมาปฏิปทาในการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งที่เกิดจากการสื่อสารทางการเมือง. *วารสารมหาจุฬานาครทรรศน์*, 6(10), 4873-4883.

บุญญ์กสิณ รัชโด. (2569). แนวทางการประยุกต์ใช้หลักมัชฌิมาปฏิปทาในการบริหารสถานศึกษาเชิงกลยุทธ์แบบควอนตัมของโรงเรียนวิถีพุทธชั้นนำ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 1. *วารสารสังคมศาสตร์ปัญญาพัฒน์*, 8(1), 371-386.

ปาริชาติ เปรมวิชัย (2566). การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในศตวรรษใหม่. *วารสารสหวิทยาการนวัตกรรมปริทรรศน์*, 6(4), 196-204.

พัชรินทร์ จันทร์กล่ำ และพระสุทธิสารเมธี. (2566). การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ตามแนวพุทธปรัชญาเถรวาท. *วารสารปรัชญาปริทรรศน์*, 28(1), 79-95.

พระกัมพล กมฺพโล และคณะ. (2563). การศึกษาวิเคราะห์คุณค่าและความสำคัญของมัชฌิมาปฏิปทาในธัมมจักกัปวัตนสูตร. *Journal of Modern Learning Development*, 5(5), 248-259.

พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต). (2560). *พุทธวิธีบริหาร: ธรรมะกับการบริหารจัดการ*. พระนครศรีอยุธยา: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตฺโต). (2561). *พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลธรรม*. กรุงเทพฯ: มูลนิธิการศึกษาเพื่อสันติภาพ.

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). *พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

มูลนิธิชัยพัฒนา. (2569). *เศรษฐกิจพอเพียง*. สืบค้นเมื่อ 18 เมษายน 2569, จาก http://www.chaipat.or.th.

วีรวิชญ์ ปิยนนทศิลป์. (2562). ภาวะผู้นำทางการบริหารทรัพยากรมนุษย์ในองค์การ. *พิฆเนศวร์สาร*, 15(2), 19-31.

ศิรภัสสรศ์ วงศ์ทองดี. (2559). *การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์* (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ศิโรช แท่นรัตนกุล และกุสุมา สีดาเพ็ง. (2566). การพัฒนาชุมชนบนพื้นฐานเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อสร้างเงินและรายได้อย่างยั่งยืน. *วารสารวิทยาการจัดการและการสื่อสาร มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่*, 2(1), 105-128.

สรรพสิทธิ์ ชมภูนุช และคณะ. (2564). บริบทของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 13 กับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น. *Journal of Roi Kaensarn Academi*, 7(3), 409-424.

สากล พรหมสถิต และคณะ. (2562). การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์.*วารสารสหวิทยาการจัดการ คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์,* 3(1), 51-64.

สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2565). *แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 13 (พ.ศ. 2566 - 2570)*. กรุงเทพฯ: สำนักนายกรัฐมนตรี.

สุชาติ บุษย์ชญานนท์. (2563). การประยุกต์หลักพุทธธรรมในการแก้ปัญหาเศรษฐกิจยุคบริโภคนิยม. *วารสารวนัมฎองแหรกปริทรรศน์*, 7(2), 63-80.

Nadler, D. A., & Tushman, M. L. (1980). A Model for Diagnosing Organizational Behavior. *Organizational Dynamics*, 9(2), 35-51.

Vong, K. C. (2025). Strategic Human Resource Development for Industry 4.0: Preparing Workforce for Digital Transformation. *Sustainability*, 17(15), 7-35.

บทความวิชาการ

แนวคิดสถาปัตยกรรมปัญญาประดิษฐ์เชิงตัวแทนสำหรับระบบจัดซื้อภาครัฐไทย: ข้อเสนอบนฐานพระราชบัญญัติการจัดซื้อจัดจ้างและการบริหารพัสดุภาครัฐ พ.ศ. 2560

AGENTIC AI ARCHITECTURE FOR THAILAND PUBLIC PROCUREMENT: A CONCEPTUAL PROPOSAL ON THE PUBLIC PROCUREMENT AND SUPPLIES ADMINISTRATION ACT, B.E. 2560

พิชัย งามบุญอนันต์[1*], **พระปลัดสมนึก ธีรปญฺโญ**[2]

Pichai Ngamboonanant[1*], Phrapalad Somnuek Dhīrapañño[2]

*Corresponding Author E-mail: xpickey@gmail.com

Received May 11, 2026; Revised June 30, 2026; Accepted July 8, 2026

บทคัดย่อ

ระบบจัดซื้อของหน่วยงานรัฐในประเทศไทยดำเนินงานภายใต้พระราชบัญญัติการจัดซื้อจัดจ้างและการบริหารพัสดุภาครัฐ พ.ศ. 2560 ผ่านระบบการจัดซื้อจัดจ้างภาครัฐด้วยอิเล็กทรอนิกส์ (e-GP) ของกรมบัญชีกลาง ซึ่งเข้าสู่ระยะที่ห้าตั้งแต่เดือนเมษายน 2566 ครอบคลุมการจัดเก็บราคาด้วยระบบบัญชีแยกประเภท การลดเวลายื่นข้อเสนอเหลือสามชั่วโมง และการยกเลิกการขายเอกสารประกวดราคา ระบบนี้ยกระดับความโปร่งใสได้ แต่ยังเผชิญข้อจำกัดด้านระยะเวลาดำเนินการ ความไม่สม่ำเสมอของการตีความระเบียบ ความเสี่ยงเชิงทุจริตที่หลงเหลืออยู่ และการขาดความสามารถในการเรียนรู้และปรับปรุงตนเองของระบบ บทความวิชาการนี้จึงมุ่งนำเสนอแนวคิดสถาปัตยกรรมปัญญาประดิษฐ์เชิงตัวแทนสำหรับระบบจัดซื้อภาครัฐไทยบนฐานพระราชบัญญัติฯ ดังกล่าว โดยวิเคราะห์สี่ประเด็น ได้แก่ ฐานกฎหมายและช่องว่างของระบบที่ใช้อยู่ในปัจจุบัน คุณลักษณะห้าด้านและบทบาทเจ็ดประเภทของตัวแทนปัญญาประดิษฐ์ที่เหมาะสม สถาปัตยกรรมหกชั้นที่จับคู่กับวงจรการจัดซื้อหกระยะและมาตราในกฎหมาย และมาตรการกำกับดูแลที่ครอบคลุมการประเมินคุณธรรมและความโปร่งใส ข้อตกลงคุณธรรม และความเสี่ยงทางจริยธรรม เพื่อเสนอกรอบที่ผสานมิติกฎหมายพัสดุไทย มิติเทคโนโลยีปัญญาประดิษฐ์ และมิติธรรมาภิบาลทั้งแนวสากลและแนวพุทธเข้าด้วยกัน ผลการ

[1] บริษัท ไอซีอี คอนซัลติ้ง จำกัด

[1] iCE Consulting Co.,Ltd

[2] วัดชลอ จังหวัดนนทบุรี

[2] Wat Chalo, Nonthaburi

สังเคราะห์ชี้ว่า สถาปัตยกรรมที่นำเสนอจะเสริมสร้างความโปร่งใส ลดระยะเวลาดำเนินการ และยกระดับธรรมาภิบาล เมื่อบูรณาการกับหลักให้เจ้าหน้าที่เป็นผู้ตัดสินใจขั้นสุดท้าย กลไกตรวจสอบที่ไม่อาจแก้ไขย้อนหลัง และคุณธรรมของผู้บริหารตามแนวพุทธเป็นฐานทางจริยธรรม โดยหลักโยนิโสมนสิการทำหน้าที่กำกับวิจารณญาณของเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติ ส่วนหลักทศพิธราชธรรมและอปริหานิยธรรมเป็นกรอบของผู้บริหารและคณะกรรมการกำกับ องค์ความรู้ที่ได้รับคือโมเดลสามมิติที่แสดงการบรรจบกันของกฎหมายพัสดุไทย เทคโนโลยีปัญญาประดิษฐ์ และธรรมาภิบาลเชิงพุทธ ซึ่งกรมบัญชีกลางและหน่วยงานของรัฐสามารถใช้เป็นจุดเริ่มต้นในการพัฒนาระบบจัดซื้อยุคใหม่ได้

คำสำคัญ: สถาปัตยกรรมปัญญาประดิษฐ์เชิงตัวแทน; ระบบจัดซื้อจัดจ้างภาครัฐ; พระราชบัญญัติการจัดซื้อจัดจ้างและการบริหารพัสดุภาครัฐ พ.ศ. 2560; ธรรมาภิบาลดิจิทัล; จริยธรรมเชิงพุทธ

Abstract

Public procurement of Thai government entities operates under the Public Procurement and Supplies Administration Act, B.E. 2560, through the Electronic Government Procurement (e-GP) system, now in its fifth phase since April 2023, featuring blockchain-based storage of bid prices, a shorter bid-submission window, and removal of the tender-document sale step. The system has improved transparency yet still faces limitations in processing time, inconsistent regulatory interpretation, residual corruption risks, and the absence of self-learning capability. This article therefore presented a conceptual proposal on Agentic AI architecture for Thai public procurement, analyzing four issues: the legal foundation and gaps of the current system; the characteristics and roles of suitable intelligent agents; a six-layer architecture mapped to the six-phase procurement lifecycle and to the law; and governance measures. The aim is a framework integrating Thai procurement law, artificial-intelligence technology, and governance drawn from international and Buddhist principles. The synthesis indicated that the architecture can strengthen transparency, reduce processing time, and elevate governance when integrated with human final decision-making, immutable audit mechanisms, and Buddhist ethical foundations, in which Yonisomanasikara guides operating officials while Dasabidha-rajadhamma and Aparihaniya-dhamma frame executives and the oversight committee. The knowledge contribution was a three-dimensional model converging law, technology, and Buddhist governance.

Keywords: Agentic AI Architecture; Public Procurement System; Public Procurement and Supplies Administration Act B.E. 2560; Digital Governance; Buddhist Ethics

บทนำ

การจัดซื้อจัดจ้างของหน่วยงานของรัฐเป็นกระบวนการที่แปลงงบประมาณแผ่นดินจำนวนมากให้เป็นสินค้า บริการ และงานก่อสร้างที่ส่งมอบประโยชน์แก่ประชาชน จึงเป็นกลไกหลักของการดำเนินภารกิจสาธารณะ เมื่อพระราชบัญญัติการจัดซื้อจัดจ้างและการบริหารพัสดุภาครัฐ พ.ศ. 2560 ประกาศใช้ ระบบจัดซื้อของไทยจึงกำหนดให้ทุกหน่วยงานของรัฐดำเนินการผ่านระบบอิเล็กทรอนิกส์ของกรมบัญชีกลางเป็นมาตรฐานเดียวกัน โดยมาตรา 8 วางหลักการกำกับสี่ข้อ คือ ความคุ้มค่า ความโปร่งใส ความมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล และความสามารถในการตรวจสอบ (พระฉัตรมงคล วรมงฺคโล และพระมหานรินทร์ สุรปณฺโญ, 2565) ต่อมาระบบการจัดซื้อจัดจ้างภาครัฐด้วยอิเล็กทรอนิกส์ (Electronic Government Procurement: e-GP) ได้เริ่มใช้งานระยะที่ห้าเมื่อต้นเดือนเมษายน 2566 ตามหนังสือเวียนกรมบัญชีกลาง ที่ กค 0433.4/ว 128 (2566) แม้จะตัดช่องโหว่ได้หลายจุด แต่ในทางปฏิบัติยังเผชิญข้อจำกัด การศึกษาของลัดดาวัลย์ มากงลาด (2565) พบว่าความสำเร็จของระบบขึ้นอยู่กับคุณธรรมและจริยธรรมของเจ้าหน้าที่อย่างมาก ระยะเวลาดำเนินการจริงมักเกินกว่าที่ประมาณการไว้ และยังพบปัญหาการตีความระเบียบไม่สม่ำเสมอ ความรู้ความเข้าใจของบุคลากรไม่เท่ากัน และความเสี่ยงเชิงทุจริตที่ยังปรากฏในวิธีจัดซื้อบางประเภท (เกศรินทร์ สมคุณ และคณะ, 2568)

ในระยะเดียวกัน เทคโนโลยีปัญญาประดิษฐ์ได้พัฒนาก้าวหน้าขึ้นมากในช่วงไม่กี่ปีที่ผ่านมา ปัญญาประดิษฐ์รุ่นใหม่มีคุณลักษณะของการเป็น ตัวแทน (Agent) กล่าวคือ สามารถรับรู้สภาพแวดล้อม ตัดสินใจตามเป้าหมายที่ได้รับมอบหมาย ปรับตัวจากผลของการปฏิบัติงาน และประสานการทำงานกับตัวแทนอื่นได้ คุณลักษณะเชิงตัวแทนนี้สอดรับกับลักษณะงานจัดซื้อภาครัฐที่มีหลายขั้นตอนและต้องอาศัยการตัดสินใจตามระเบียบ จึงเป็นไปได้ที่จะนำมาประยุกต์ใช้เพื่อปิดช่องว่างของระบบเดิม (อธิภัทร สินทรโก และอัตติยาพร ไชยฤทธิ์, 2568) ด้วยเหตุนี้ บทความวิชาการนี้จึงมุ่งวิเคราะห์กฎหมายและช่องว่างของระบบจัดซื้อภาครัฐที่ใช้อยู่ในปัจจุบัน พร้อมนำเสนอคุณลักษณะของปัญญาประดิษฐ์เชิงตัวแทน (Agentic AI) ที่เหมาะสมจับคู่กับวงจรการจัดซื้อหกระยะตามแนวสากล แล้วเสนอสถาปัตยกรรมปัญญาประดิษฐ์ (AI Architecture) เชิงแนวคิดที่สอดคล้องกับพระราชบัญญัติฯ พร้อมมาตรการกำกับดูแลที่ครอบคลุม ขอบเขตของบทความครอบคลุมหน่วยงานราชการ รัฐวิสาหกิจ องค์การในกำกับของรัฐ และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น โดยคาดว่าจะเกิดประโยชน์เชิงวิชาการในการสังเคราะห์กรอบที่ผสานมิติกฎหมาย มิติเทคโนโลยี และมิติธรรมาภิบาลทั้งแนวสากลและแนวพุทธเข้า

ด้วยกัน และเกิดประโยชน์เชิงปฏิบัติในฐานะชุดข้อเสนอที่กรมบัญชีกลาง หน่วยงานที่กำลังพิจารณานำปัญญาประดิษฐ์มาเสริมงานจัดซื้อ และผู้กำหนดนโยบาย ใช้เป็นจุดเริ่มต้นได้

แนวคิดและทฤษฎีที่ใช้วิเคราะห์

การวิเคราะห์ในบทความนี้ตั้งอยู่บนแนวคิดหลักสามแนวคิดที่เสริมกัน แนวคิดแรกคือการบริหารภาครัฐแนวใหม่ (New Public Management: NPM) ที่เน้นการนำกลไกตลาดและหลักการของภาคเอกชนมาใช้กับภาครัฐเพื่อให้เกิดประสิทธิภาพและความคุ้มค่า แนวคิดที่สองคือธรรมาภิบาลดิจิทัลซึ่งพัฒนาจากแนวคิดการบริหารภาครัฐในยุคดิจิทัล (Digital Era Governance: DEG) ที่มุ่งปฏิรูประบบราชการผ่านการใช้เทคโนโลยีเพื่อรวมบริการและเสริมสร้างความโปร่งใส รพีพัฒน์ พรหมจันทร์ (2568) อธิบายว่าแนวคิดทั้งสองนี้ให้กรอบในการประเมินว่าระบบจัดซื้อแบบใดก่อให้เกิดความคุ้มค่าต่องบประมาณของรัฐและประโยชน์ต่อประชาชนผู้เสียภาษี ผู้เขียนจึงใช้กรอบธรรมาภิบาลหกองค์ประกอบ ได้แก่ ความโปร่งใส การรับผิดรับชอบ การมีส่วนร่วม การยึดถือนิติธรรม ประสิทธิภาพ และการตอบสนอง เป็นเกณฑ์ในการประเมินทั้งระบบที่ใช้อยู่และระบบที่นำเสนอใหม่ ส่วนแนวคิดที่สามคือปัญญาประดิษฐ์เชิงตัวแทน

ปัญญาประดิษฐ์เชิงตัวแทนคือระบบที่ทำงานในลักษณะตัวแทน มีคุณลักษณะหลักสี่ประการ คือ การรับรู้สภาพแวดล้อมผ่านข้อมูลและการปฏิสัมพันธ์กับผู้ใช้งาน การตัดสินใจตามเป้าหมายที่ได้รับมอบหมาย การเรียนรู้และปรับปรุงการทำงาน และการประสานงานกับตัวแทนอื่นเพื่อภารกิจที่ใหญ่กว่ากำลังของตัวแทนเดียว คุณลักษณะเหล่านี้เปลี่ยนระบบอัตโนมัติแบบเดิมที่ทำตามขั้นตอนตายตัวให้กลายเป็นระบบที่ปรับเปลี่ยนได้ตามบริบท การนำปัญญาประดิษฐ์มาใช้ในการบริหารภาครัฐจึงมีความหมายมากกว่าการเพิ่มเครื่องมือ เพราะช่วยเปลี่ยนวิธีทำงานของระบบราชการให้ตอบสนองได้เร็วและแม่นยำขึ้น (ร.ต.อ.โชติวริทธิ์ ชัชชัยยากิตติ์, 2564)

เพื่อให้สถาปัตยกรรมสอดคล้องกับการทำงานจริง ผู้เขียนใช้กรอบกระบวนการจัดซื้อหกระยะตามแนวสากล ซึ่งครอบคลุมตั้งแต่การวางแผนและกำหนดความต้องการ การจัดทำขอบเขตงานและการเชิญชวนผู้เสนอราคา การประกาศเชิญชวนและการคัดเลือก การพิจารณาข้อเสนอและการทำสัญญา การบริหารสัญญาและการตรวจรับ ไปจนถึงการตรวจรับพัสดุและการเบิกจ่าย กรอบหกระยะนี้สอดคล้องกับนิยามของการจัดซื้อในงานวิชาการสากลที่มองการจัดซื้อเป็นกระบวนการต่อเนื่องตั้งแต่การจัดทำใบขอซื้อจนถึงการอนุมัติจ่ายชำระ (Stournaras et al., 2008) การจับคู่ระบบจัดซื้อภาครัฐไทยกับกรอบหกระยะนี้ช่วยให้สถาปัตยกรรมที่จะนำเสนอครอบคลุมทุกขั้นตอนและตรวจสอบได้

แนวคิดทั้งสามคือการบริหารภาครัฐแนวใหม่ ธรรมาภิบาลดิจิทัล และปัญญาประดิษฐ์เชิงตัวแทน ทำงานเสริมกันบนฐานของพระราชบัญญัติฯ 2560 โดยการบริหารภาครัฐแนวใหม่

กำหนดเป้าหมายด้านประสิทธิภาพและความคุ้มค่า ธรรมาภิบาลดิจิทัลกำหนดแนวทางการใช้เทคโนโลยีเพื่อความโปร่งใสและความรับผิดชอบ ขณะที่ปัญญาประดิษฐ์เชิงตัวแทนเป็นเครื่องมือที่ทำให้เป้าหมายและแนวทางดังกล่าวเกิดผลจริง การประกอบสามแนวคิดเข้าด้วยกันจึงให้กรอบที่ใช้ทั้งประเมินระบบเดิมและออกแบบระบบใหม่ไปพร้อมกัน

การวิเคราะห์ช่องว่างและข้อเสนอสถาปัตยกรรมปัญญาประดิษฐ์เชิงตัวแทน

ประเด็นที่หนึ่ง กฎหมายและช่องว่างของระบบจัดซื้อภาครัฐปัจจุบัน

พระราชบัญญัติการจัดซื้อจัดจ้างและการบริหารพัสดุภาครัฐ พ.ศ. 2560 เป็นกฎหมายแม่บทของการจัดซื้อภาครัฐไทย ประกอบด้วย 132 มาตราใน 15 หมวด โดยมาตรา 4 ให้นิยามหน่วยงานของรัฐที่ครอบคลุมส่วนราชการ รัฐวิสาหกิจ องค์การมหาชน และหน่วยงานอื่นของรัฐ ขณะที่มาตรา 7 (1) ยกเว้นการจัดซื้อจัดจ้างของรัฐวิสาหกิจที่เกี่ยวกับการพาณิชย์โดยตรง การจัดซื้อทั่วไปจึงอยู่ภายใต้พระราชบัญญัติฉบับนี้ ส่วนการจัดซื้อเชิงพาณิชย์ของรัฐวิสาหกิจอยู่ภายใต้ระเบียบเฉพาะ มาตรา 8 กำหนดหลักการกำกับสี่ข้อ คือ ความคุ้มค่า ความโปร่งใส ความมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล และความสามารถในการตรวจสอบ มาตรา 11 บังคับให้ประกาศแผนการจัดซื้อประจำปี และมาตรา 17–18 กำหนดให้ใช้ข้อตกลงคุณธรรมและเปิดเผยข้อมูลในการจัดซื้อขนาดใหญ่ ส่วนในระดับวงเงิน กฎกระทรวงและระเบียบกระทรวงการคลังกำหนดเกณฑ์ไว้ที่ 100,000 บาท สำหรับการไม่ต้องทำข้อตกลงเป็นหนังสือ 500,000 บาท สำหรับวิธีเฉพาะเจาะจง 5 ล้านบาท สำหรับหลักประกันการเสนอราคา และ 1,000 ล้านบาท สำหรับข้อตกลงคุณธรรม (กฎกระทรวงกำหนดวงเงินการจัดซื้อจัดจ้างพัสดุโดยวิธีเฉพาะเจาะจง ฯลฯ พ.ศ. 2560, 2560; ระเบียบกระทรวงการคลัง ว่าด้วยการจัดซื้อจัดจ้างและการบริหารพัสดุภาครัฐ พ.ศ. 2560, 2560)

ระบบการจัดซื้อจัดจ้างภาครัฐด้วยอิเล็กทรอนิกส์ของกรมบัญชีกลางพัฒนาขึ้นเพื่อแปลงเจตนารมณ์ของกฎหมายให้เป็นเครื่องมือที่ทุกหน่วยงานใช้ร่วมกัน และเข้าสู่ระยะที่ห้าตั้งแต่วันที่ 3 เมษายน 2566 (หนังสือเวียนกรมบัญชีกลาง กค 0433.4/ว 128, 2566) คุณสมบัติเด่นที่ผู้เขียนเห็นว่ามีนัยสำคัญมีสามประการ ประการแรกคือการจัดเก็บราคาเสนอด้วยระบบบัญชีแยกประเภท ซึ่งทำให้ข้อมูลราคาไม่อาจเปลี่ยนแปลงได้หลังบันทึก จึงตัดช่องทางการรั่วไหลของราคาก่อนสิ้นสุดเวลายื่นข้อเสนอ ประการที่สองคือการลดเวลายื่นข้อเสนอจากแปดชั่วโมงเหลือสามชั่วโมง ซึ่งช่วยลดความเสี่ยงของการแทรกแซง และประการที่สามคือการยกเลิกขั้นตอนการขายเอกสารประกวดราคา ที่ทำให้ไม่มีการรวบรวมรายชื่อผู้เสนอราคาไว้ล่วงหน้า นอกจากนี้ระบบยังมีโมดูลหลักแปดโมดูล ครอบคลุมตั้งแต่การลงทะเบียนผู้ค้า การประกาศแผน การร่างขอบเขตงาน การคำนวณราคากลาง การประกวดราคา การประกาศผู้ชนะ การลงทะเบียนสัญญา และช่องทางแลกเปลี่ยนข้อมูล

ระบบยกระดับการทำงานได้ชัดเจน แต่ยังไม่สมบูรณ์ การวิจัยของเกศรินทร์ สมคุณ และคณะ (2568) ในกลุ่มบุคลากรมหาวิทยาลัยในกำกับของรัฐ ยืนยันว่าการควบคุมการจัดซื้อจัดจ้างทั้งด้านการวางแผน การดำเนินการ การบริหารสัญญา และการควบคุมภายใน ส่งผลเชิงบวกต่อประสิทธิภาพ กล่าวคือ ระบบที่กฎหมายวางไว้ทำงานได้จริงเมื่อมีการบังคับใช้อย่างเคร่งครัด อย่างไรก็ตาม ผู้เขียนพบช่องว่างสี่ด้านที่ยังคงอยู่ ดังนี้

1. ช่องว่างด้านระยะเวลาดำเนินการโดยรวม แม้ e-GP ระยะที่ห้าจะลดเวลาเปิดให้ยื่นข้อเสนอแล้ว แต่กระบวนการตั้งแต่การจัดทำขอบเขตงาน การกำหนดราคากลาง การพิจารณาผล และการลงนามสัญญายังคงใช้เวลายาว ระยะเวลาที่ยืดออกไปกระทบต่อการให้บริการประชาชนโดยตรง

2. ช่องว่างด้านความไม่สม่ำเสมอของการตีความระเบียบ งานของวรวีร์ บุญสิน (2568) พบว่าบุคลากรเพียงประมาณหนึ่งในสามที่มีความรู้ระดับมากเกี่ยวกับกฎหมายและระเบียบ ความเหลื่อมล้ำทางความรู้นี้นำไปสู่การตีความที่แตกต่างกันแม้ในหน่วยงานเดียวกัน

3. ช่องว่างด้านความเสี่ยงเชิงทุจริตที่ยังคงอยู่ การวิจัยของพระฉัตรมงคล วรมงฺคโล และพระมหานรินทร์ สุรปญฺโญ (2565) เสนอว่าการสร้างความโปร่งใสต้องอาศัยทั้งกลไกการตรวจสอบภายในและการเปิดเผยข้อมูลต่อสาธารณะ ซึ่งทั้งสองอย่างยังไม่ครบถ้วนในทางปฏิบัติของหลายหน่วยงาน

4. ช่องว่างด้านความสามารถในการเรียนรู้และปรับปรุงของระบบ ฟังก์ชันการตรวจจับพฤติกรรมที่ผิดปกติแบบเชิงรุก การวิเคราะห์รูปแบบการจัดซื้อย้อนหลัง และการเสนอแนะการปรับปรุง ยังไม่ปรากฏเป็นความสามารถมาตรฐานของระบบ

ระบบจัดซื้อภาครัฐภายใต้พระราชบัญญัติฯ 2560 และระบบ e-GP ระยะที่ห้าจึงเป็นรากฐานที่มั่นคงและสะท้อนเจตนารมณ์ของการบริหารราชการแบบโปร่งใส แต่ยังไม่อาจจัดการช่องว่างทั้งสี่ด้านได้ทั้งหมด ช่องว่างเหล่านี้คือจุดที่ปัญญาประดิษฐ์เชิงตัวแทนสามารถเข้าไปเสริมการทำงานของระบบเดิมได้ โดยไม่ต้องรื้อโครงสร้างกฎหมายที่ใช้ได้ดีอยู่แล้ว

ประเด็นที่สอง คุณลักษณะและบทบาทของปัญญาประดิษฐ์เชิงตัวแทนในงานจัดซื้อภาครัฐ

ปัญญาประดิษฐ์เชิงตัวแทนที่เหมาะกับงานจัดซื้อภาครัฐมีคุณลักษณะร่วมห้าด้าน ดังนี้

1) การรับรู้ข้อมูลที่เกี่ยวข้อง โดยดึงข้อมูลงบประมาณคงเหลือ ราคามาตรฐาน บัญชีผู้ค้า และประวัติการจัดซื้อย้อนหลังได้เองโดยไม่ต้องป้อนซ้ำ

2) การให้เหตุผลของการตัดสินใจที่อธิบายได้ว่าเหตุใดจึงเสนอวิธีจัดซื้อหนึ่งมากกว่าอีกวิธี พร้อมอ้างอิงมาตราในพระราชบัญญัติ ระเบียบ หรือหลักเกณฑ์ที่กรมบัญชีกลางกำหนด (Busuioc, 2020)

3) การเรียนรู้จากการปฏิบัติงานจริงเพื่อปรับปรุงข้อเสนอแนะในอนาคตภายใต้การกำกับของผู้บริหาร

4) การประสานงานระหว่างตัวแทนหลายตัวผ่านโปรโตคอลกลางเพื่อให้ระบบยืดหยุ่นและขยายตัวได้

5) การทำงานร่วมกับเจ้าหน้าที่อย่างเสริมพลังที่มุ่งยกระดับการทำงานให้รวดเร็ว แม่นยำ และตรวจสอบย้อนกลับได้ มากกว่าจะแทนที่เจ้าหน้าที่ ตามหลักการให้มนุษย์อยู่ในวงจรการตัดสินใจที่ Busuioc (2020) เน้นย้ำว่าเป็นเงื่อนไขจำเป็นของการใช้ปัญญาประดิษฐ์ในภาครัฐเมื่อแปลงคุณลักษณะข้างต้นเป็นบทบาทในวงจรการจัดซื้อหกระยะ ผู้เขียนเสนอบทบาทเจ็ดประเภทที่ตัวแทนรับผิดชอบได้ ดังนี้

1) ตัวแทนวิเคราะห์ความต้องการ ตรวจสอบความสอดคล้องของรายการกับแผนงบประมาณ และเสนอข้อสังเกตเมื่อพบความซ้ำซ้อนหรือการกำหนดคุณลักษณะที่จำกัดผู้เสนอราคา

2) ตัวแทนกำหนดราคากลาง ประมาณการราคาจากข้อมูลในอดีต ราคาตลาด และผู้ค้าที่ขึ้นทะเบียน เพื่อลดความเสี่ยงที่ราคากลางจะถูกกำหนดสูงเกินจริง (พระฉัตรมงคล วรมงฺคโล และพระมหานรินทร์ สุรปญฺโญ, 2565)

3) ตัวแทนคัดกรองคุณสมบัติ ตรวจสอบเอกสารเทียบกับเงื่อนไขในประกาศเชิญชวน

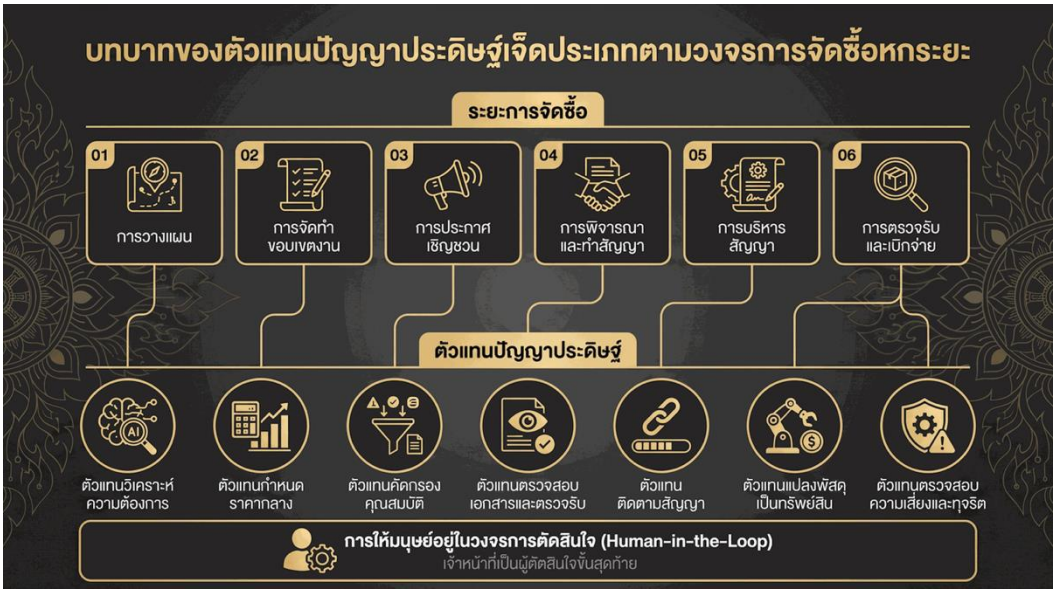
4) ตัวแทนตรวจสอบเอกสารและตรวจรับ จัดการสัญญา การส่งมอบ และการสอบทานสามทาง

5) ตัวแทนติดตามสัญญา กำกับการส่งมอบ คำนวณค่าปรับ และแจ้งเตือนเมื่อสัญญาใกล้สิ้นสุด

6) ตัวแทนแปลงพัสดุเป็นทรัพย์สิน ตรวจสอบเงื่อนไขทางบัญชีและค่าเสื่อมราคา

7) ตัวแทนตรวจสอบความเสี่ยงและทุจริต วิเคราะห์รูปแบบการจัดซื้อย้อนหลังเพื่อตรวจจับพฤติกรรมผิดปกติ เช่น ผู้เสนอราคารายเดียวกันชนะหลายโครงการในเวลาใกล้เคียงกัน หรือราคาที่ชนะใกล้เคียงกับราคากลางอย่างผิดสังเกต ซึ่งช่วยขยายขีดการตรวจสอบของหน่วยตรวจสอบภายในและสำนักงานการตรวจเงินแผ่นดิน (เศรษฐฐากรณ์ วงษ์อารยะสกุล และดาริณี ปันกันสกุล, 2568)

หลักการสำคัญที่ต้องเน้นย้ำคือ ตัวแทนทั้งเจ็ดประเภทไม่มีอำนาจตัดสินใจขั้นสุดท้าย ทุกการตัดสินใจที่มีผลทางกฎหมายหรือผลทางการเงินยังคงเป็นอำนาจของเจ้าหน้าที่ของรัฐ หลักการนี้เรียกว่าการให้มนุษย์อยู่ในวงจรการตัดสินใจ (Human-in-the-Loop) ดังที่ Busuioc (2020) เน้นย้ำว่า การปล่อยให้ระบบปัญญาประดิษฐ์ตัดสินใจขั้นสุดท้ายในเรื่องที่กระทบต่อสิทธิของประชาชน คือความเสี่ยงเชิงประชาธิปไตยที่ระบบราชการต้องระมัดระวัง บทบาทของตัวแทนทั้งเจ็ดประเภทในแต่ละระยะของวงจรการจัดซื้อ แสดง

ภาพที่ 1 บทบาทของตัวแทนปัญญาประดิษฐ์เจ็ดประเภทตามวงจรการจัดซื้อหกระยะ
ที่มา: สังเคราะห์โดยผู้เขียนจากคุณลักษณะของปัญญาประดิษฐ์เชิงตัวแทนในงานจัดซื้อภาครัฐ ประกอบกับแนวคิดตัวแทนอัจฉริยะในงานจัดซื้อของ Stournaras et al. (2008) และ Nissen และ Mehra (1998)

ประเด็นที่สาม ข้อเสนอสถาปัตยกรรมหกชั้นสำหรับระบบจัดซื้อภาครัฐยุคใหม่

บนฐานของช่องว่างที่อภิปรายในประเด็นแรก คุณลักษณะของตัวแทนในประเด็นที่สอง และกรอบกระบวนการจัดซื้อหกระยะ ผู้เขียนเสนอสถาปัตยกรรมเชิงแนวคิดหกชั้น ออกแบบเพื่อเสริมระบบ e-GP ระยะที่ห้าและระบบสารสนเทศการคลังภาครัฐที่ใช้อยู่ ไม่ได้ออกแบบมาเพื่อแทนที่ และจับคู่กับมาตราในพระราชบัญญัติฯ 2560 อย่างชัดเจน

สามชั้นล่างเป็นรากฐานของระบบ ชั้นที่หนึ่งคือชั้นข้อมูลกลางและฐานความรู้ครอบคลุมฐานกฎหมายและระเบียบ ฐานข้อมูลหลักของหน่วยงานทั้งผู้ค้า รหัสพัสดุ และผังบัญชีที่สอดคล้องกับระบบการจัดซื้อจัดจ้างภาครัฐด้วยอิเล็กทรอนิกส์และระบบ New GFMIS Thai รวมถึงฐานประวัติการจัดซื้อย้อนหลัง ชั้นที่สองคือชั้นกลุ่มตัวแทนเฉพาะภารกิจที่ประกอบด้วยตัวแทนเจ็ดประเภทตามที่อภิปรายไว้ก่อนหน้า โดยตัวแทนแต่ละตัวมีขอบเขตหน้าที่ชัดเจน มีกฎเกณฑ์การทำงานที่กำหนดไว้ และมีบันทึกที่ตรวจสอบได้ ส่วนชั้นที่สามคือชั้นการประสานงานระหว่างตัวแทน ที่ควบคุมลำดับการทำงานว่าตัวแทนใดควรทำงานก่อน ตัวแทนใดควรรอผลของอีกตัวแทน และเมื่อใดควรเสนอข้อมูลให้เจ้าหน้าที่พิจารณา โดยทุกขั้นตอนต้องมีจุดที่เจ้าหน้าที่อนุมัติก่อนเข้าสู่ขั้นถัดไป

สามชั้นบนเป็นกลไกของการเชื่อมต่อ การกำกับดูแล และการปฏิสัมพันธ์กับผู้ใช้ ชั้นที่สี่คือชั้นเชื่อมต่อกับระบบภายนอก รองรับระบบการจัดซื้อจัดจ้างภาครัฐด้วยอิเล็กทรอนิกส์ระยะที่ห้า ระบบ New GFMIS Thai ระบบการชำระเงินของธนาคารแห่งประเทศไทย และระบบภาษีของกรมสรรพากร ชั้นที่ห้าเป็นหัวใจของธรรมาภิบาล ทำหน้าที่บันทึกการตัดสินใจที่ตรวจสอบได้และไม่อาจแก้ไขย้อนหลัง อธิบายผลของระบบในภาษาที่เข้าใจได้ และเปิดสิทธิอุทธรณ์ของผู้ได้รับผลกระทบ (Busuioc, 2020) ส่วนชั้นที่หกคือชั้นปฏิสัมพันธ์กับเจ้าหน้าที่ ที่ออกแบบโดยคำนึงถึงสมรรถนะดิจิทัลของบุคลากรทั้งระดับเจ้าหน้าที่พัสดุและผู้บริหาร (วรวีร์ บุญสิน, 2568; ปิยะ ปะตังทา และคณะ, 2566) โดยส่วนติดต่อผู้ใช้ต้องเป็นภาษาไทยและรองรับอุปกรณ์เคลื่อนที่

การออกแบบเช่นนี้ตอบโจทย์พระราชบัญญัติฯ หลายด้าน ทั้งความโปร่งใสและการเปิดเผยข้อมูลตามมาตรา 8 และมาตรา 18 ที่ทุกการตัดสินใจมีบันทึกตรวจสอบได้ ความคุ้มค่าจากการกำหนดราคากลางบนข้อมูลที่กว้างขึ้นและการตรวจจับความผิดปกติที่ครอบคลุมกว่า และการให้โอกาสที่เท่าเทียมแก่ผู้เสนอราคาจากการคัดกรองมาตรฐานเดียวกันทั่วประเทศ อย่างไรก็ตาม Hickok (2022) เตือนว่าการนำเทคโนโลยีลักษณะนี้มาใช้ต้องคำนึงถึงข้อจำกัดของสัญญาอัจฉริยะและความเสี่ยงเฉพาะของการจัดซื้อระบบปัญญาประดิษฐ์เอง ซึ่งนำไปสู่การอภิปรายมาตรการกำกับดูแลในประเด็นถัดไป

ระบบที่นำเสนอต้องสอดคล้องกับกรอบกำกับดูแลระดับชาติด้วย กรอบแรกคือการประเมินคุณธรรมและความโปร่งใสของหน่วยงานภาครัฐ (Integrity and Transparency Assessment: ITA) ที่สำนักงาน ป.ป.ช. ดำเนินการมาตั้งแต่ปี 2557 โดยในการประเมินปี 2568 มีหน่วยงานเข้าร่วม 8,317 หน่วย คะแนนเฉลี่ยทั่วประเทศอยู่ที่ 93.82 คะแนน (สำนักงาน ป.ป.ช., 2568) สถาปัตยกรรมจึงต้องเปิดช่องทางให้ส่งข้อมูลตามตัวชี้วัดเหล่านี้ได้โดยอัตโนมัติ กรอบที่สองคือข้อตกลงคุณธรรม (Integrity Pact) ที่เริ่มใช้ตามมติคณะรัฐมนตรีเมื่อวันที่ 3 กุมภาพันธ์ 2558 (มติคณะรัฐมนตรี, 2558) และกรอบที่สามคือมาตรการต่อต้านการให้สินบนตามประกาศของสำนักงาน ป.ป.ช. ปี 2567 ที่มีผลบังคับใช้เมื่อวันที่ 13 เมษายน 2568 ซึ่งลดเกณฑ์วงเงินที่ผู้เสนอราคาต้องยื่นนโยบายต่อต้านการให้สินบนจาก 500 ล้านบาทเหลือ 300 ล้านบาท ระบบจัดซื้อใหม่จึงต้องตรวจสอบเอกสารดังกล่าวในขั้นตอนคัดกรองคุณสมบัติได้โดยอัตโนมัติ

ประเด็นที่สี่ มาตรการกำกับดูแลและการควบคุมความเสี่ยง

ข้อเสนอเชิงสถาปัตยกรรมจะใช้งานได้จริงต่อเมื่อมีกรอบกำกับดูแลที่เพียงพอ ผู้เขียนจำแนกความเสี่ยงสำคัญห้าประเภท ดังนี้

1) ความเสี่ยงด้านอคติของอัลกอริทึมที่อาจสะท้อนอคติฝังในข้อมูลในอดีต

2) ความเสี่ยงด้านความไม่โปร่งใสของการตัดสินใจ ที่ทำให้เจ้าหน้าที่และประชาชนไม่อาจตรวจสอบได้

3) ความเสี่ยงด้านการคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคลของผู้ค้า กรรมการบริษัท และผู้รับจ้าง ที่ต้องสอดคล้องกับพระราชบัญญัติคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคล พ.ศ. 2562

4) ความเสี่ยงเชิงสัญญากับผู้ขายเทคโนโลยีที่มักไม่เปิดเผยรายละเอียดอัลกอริทึมโดยอ้างความลับทางการค้า ทำให้ความรับผิดชอบของรัฐกระจายไปอยู่กับเอกชน (Hickok, 2022)

5) ความเสี่ยงด้านการสูญเสียทักษะของบุคลากรเมื่อระบบทำงานบางอย่างแทนได้

การจัดการความเสี่ยงต้องทำหลายชั้น ผู้เขียนเสนอมาตรการสามระดับที่เสริมกัน ดังนี้

1) ในระดับองค์กร ให้ตั้งคณะกรรมการกำกับการใช้ปัญญาประดิษฐ์ในการจัดซื้อที่มีผู้บริหาร หน่วยตรวจสอบภายใน ผู้แทนกรมบัญชีกลาง และผู้ทรงคุณวุฒิภายนอก ทำหน้าที่ทบทวนผลของระบบ อนุมัติการเปลี่ยนแปลงสำคัญ และรับเรื่องอุทธรณ์

2) ในระดับระบบ ทุกตัวแทนต้องผ่านการทดสอบก่อนใช้งาน บันทึกการตัดสินใจต้องถูกตรวจสอบโดยอิสระอย่างน้อยปีละครั้ง และกลไกการอธิบายผลต้องผ่านการประเมินคุณภาพ

3) ในระดับบุคคล ให้พัฒนาสมรรถนะดิจิทัลของบุคลากรงานพัสดุ และกำหนดให้เจ้าหน้าที่ใหม่ต้องเรียนรู้การทำงานด้วยมือก่อนใช้ระบบ

นอกเหนือจากมาตรการเชิงโครงสร้างข้างต้น ประเด็นทางจริยธรรมที่ควรอภิปรายเป็นพิเศษคือการวางจริยธรรมของผู้ใช้งานและผู้กำกับดูแลระบบบนฐานพุทธปรัชญา เพราะมาตรการเชิงกฎเกณฑ์เพียงอย่างเดียวไม่อาจประกันการใช้ดุลยพินิจที่ดีของเจ้าหน้าที่ได้ หลักโยนิโสมนสิการหรือการทำในใจโดยแยบคาย ได้รับการยกย่องในทางพุทธศาสนาว่าเป็นปัจจัยภายในที่สำคัญที่สุดในกระบวนการสร้างปัญญา เพราะเป็นการคิดตามเหตุปัจจัยมิใช่การรับรู้แบบผิวเผิน (รัชฎากร เอี่ยมอำไพ, 2565) ในทางปฏิบัติ เจ้าหน้าที่จึงควรชะลอการยอมรับข้อเสนอแนะของระบบไว้ชั่วขณะ เพื่อทบทวนว่าข้อเสนอนั้นมีเหตุผลที่ตรวจสอบได้หรือไม่ และเข้าข่ายกรณีที่ระบบยังไม่เคยพบมาก่อนหรือไม่ การคิดอย่างแยบคายเช่นนี้จึงทำหน้าที่เป็นกลไกชะลอความคิด (Cognitive Pause)ที่เปิดพื้นที่ให้ปัญญาทำงานก่อนที่เจ้าหน้าที่จะเชื่อผลของระบบโดยไม่ไตร่ตรอง ซึ่งสอดคล้องกับข้อเสนอที่ว่าการรู้เท่าทันปัญญาประดิษฐ์ต้องอาศัยกรอบคิดเชิงวิพากษ์ มิใช่เพียงทักษะทางเทคนิค (ถนัด ไชยพันธ์ และคณะ, 2569) ในทำนองเดียวกัน ศุภกาญจน์ ชยาพัฒน์ และพูไทย วันหากิจ (2568) ชี้ว่าโยนิโสมนสิการเป็นเครื่องมือให้มนุษย์รู้เท่าทันผลลัพธ์ของปัญญาประดิษฐ์ เพราะระบบทำหน้าที่เพียงเรียนรู้จากข้อมูลแล้วแสดงผล ส่วนการตีความว่าผลนั้นเป็นคุณหรือเป็นโทษยังคงเป็นความรับผิดชอบของมนุษย์

สำหรับผู้บริหารระดับสูง หลักทศพิธราชธรรมซึ่งเป็นแม่บทของคุณธรรมผู้ปกครองในพุทธศาสนา เป็นกรอบกำกับการตัดสินใจในเรื่องที่ระบบยังไม่เคยพบมาก่อน ส่วนหลักอปริหานิยธรรมที่ว่าด้วยการประชุมอย่างสม่ำเสมอและการรับฟังเสียงของผู้ที่ได้รับผลกระทบ เป็นกรอบที่ใช้ออกแบบคณะกรรมการกำกับและกระบวนการอุทธรณ์ได้เป็นอย่างดี หลักพุทธธรรมเหล่านี้เชื่อมโยงโดยตรงกับหลักธรรมาภิบาล เพราะทั้งคู่มุ่งไปที่ความโปร่งใส ความรับผิดชอบ และการมีส่วนร่วมเช่นเดียวกัน (สุรพล สุยะพรหม และคณะ, 2567) การผสานกรอบจริยธรรม

เชิงพุทธเข้ากับมาตรการเชิงกฎเกณฑ์จึงช่วยให้การกำกับดูแลปัญญาประดิษฐ์ในงานจัดซื้อมีทั้งกลไกภายนอกที่ตรวจสอบได้ และกลไกภายในที่อาศัยวิจารณญาณของผู้ใช้งาน

ผู้เขียนตระหนักดีว่าข้อเสนอนี้ยังไม่ได้รับการทดสอบในการใช้งานจริง ความพร้อมของหน่วยงานในแต่ละระดับแตกต่างกันมาก และการประมาณการต้นทุนยังต้องการการศึกษาเชิงลึกแยกต่างหาก ข้อจำกัดเหล่านี้เปิดทางสำหรับการศึกษาต่อเนื่อง ทั้งการศึกษานำร่องในหน่วยงานเฉพาะ และการศึกษาเชิงเปรียบเทียบกับประสบการณ์ของประเทศที่นำปัญญาประดิษฐ์มาใช้กับงานจัดซื้อภาครัฐแล้ว เช่น สิงคโปร์และเอสโตเนีย (ณัฐกริช เปาอินทร์ และดนุวัศ สาคริก, 2568)

องค์ความรู้ใหม่

ภาพที่ 2 โมเดลสถาปัตยกรรมปัญญาประดิษฐ์เชิงตัวแทนสามมิติสำหรับการจัดซื้อภาครัฐไทย
ที่มา: สังเคราะห์โดยผู้เขียน

จากการวิเคราะห์ทั้งสี่ประเด็น ผู้เขียนสังเคราะห์องค์ความรู้ออกมาเป็นโมเดลสถาปัตยกรรมปัญญาประดิษฐ์เชิงตัวแทนสำหรับการจัดซื้อภาครัฐไทยที่ผสานสามมิติเข้าด้วยกัน ดังภาพที่ 2 โมเดลนี้มีฐานคิดมาจากการบรรจบกันของแนวคิดการบริหารภาครัฐแนวใหม่ ธรรมาภิบาลดิจิทัล และจริยธรรมเชิงพุทธ บนกรอบของพระราชบัญญัติการจัดซื้อจัดจ้างและการบริหารพัสดุภาครัฐ พ.ศ. 2560

โมเดลนี้ประกอบด้วยสามมิติที่เชื่อมโยงกัน มิติที่หนึ่งคือมิติกฎหมายพัสดุไทยซึ่งเป็นฐานล่าง ประกอบด้วยหลักการกำกับสี่ข้อตามมาตรา 8 และกระบวนการจัดซื้อหกระยะที่ทำงานผ่านระบบการจัดซื้อจัดจ้างภาครัฐด้วยอิเล็กทรอนิกส์ระยะที่ห้า โดยกำหนดว่าระบบปัญญาประดิษฐ์ทำสิ่งใดได้และทำสิ่งใดไม่ได้ภายใต้กรอบกฎหมาย มิติที่สองคือมิติเทคโนโลยีซึ่งเป็นแกนกลาง ประกอบด้วยสถาปัตยกรรมหกชั้นที่จับคู่กับตัวแทนเจ็ดประเภทตามวงจรหก

ระยะ ทำให้เป้าหมายด้านประสิทธิภาพและความโปร่งใสเกิดผลในทางปฏิบัติ และมิติที่สามคือมิติธรรมาภิบาลเชิงพุทธซึ่งเป็นชั้นกำกับบนสุด ประกอบด้วยหลักการให้มนุษย์อยู่ในวงจรการตัดสินใจที่เสริมด้วยหลักโยนิโสมนสิการในระดับเจ้าหน้าที่ปฏิบัติ และหลักทศพิธราชธรรมกับอปริหานิยธรรมในระดับผู้บริหาร จุดร่วมของทั้งสามมิติคือความโปร่งใสและความรับผิดชอบ กล่าวคือ มิติกฎหมายเรียกร้องให้เปิดเผยข้อมูล มิติเทคโนโลยีทำให้การเปิดเผยนั้นตรวจสอบย้อนหลังได้ผ่านบันทึกที่แก้ไขไม่ได้ และมิติธรรมาภิบาลเชิงพุทธค้ำประกันว่าความรับผิดชอบยังคงอยู่ที่มนุษย์ผู้ใช้ดุลยพินิจ การประมวลและสังเคราะห์ในลักษณะนี้ยังพบไม่มากนักในวรรณกรรมภาษาไทยร่วมสมัย

สรุป

บทความวิชาการนี้นำเสนอข้อเสนอเชิงแนวคิดเกี่ยวกับสถาปัตยกรรมปัญญาประดิษฐ์เชิงตัวแทนสำหรับระบบจัดซื้อภาครัฐ บนฐานพระราชบัญญัติการจัดซื้อจัดจ้างและการบริหารพัสดุภาครัฐ พ.ศ. 2560 ประเด็นที่หนึ่งชี้ว่าระบบการจัดซื้อจัดจ้างภาครัฐด้วยอิเล็กทรอนิกส์ระยะที่ห้ายกระดับความโปร่งใสและความรวดเร็วได้ แต่ยังมีช่องว่างสี่ด้าน คือ ระยะเวลาดำเนินการ ความสม่ำเสมอของการตีความระเบียบ ความเสี่ยงเชิงทุจริต และการขาดความสามารถในการเรียนรู้ของระบบ ประเด็นที่สองนำเสนอคุณลักษณะห้าด้านและบทบาทเจ็ดประเภทของตัวแทน ประเด็นที่สามเสนอสถาปัตยกรรมหกชั้นที่จับคู่กับมาตราในกฎหมายและเชื่อมต่อกับระบบที่เกี่ยวข้อง ส่วนประเด็นที่สี่กำหนดมาตรการกำกับดูแลสามระดับที่สอดประสานกับการประเมินคุณธรรมและความโปร่งใส ข้อตกลงคุณธรรม และมาตรการต่อต้านการให้สินบน ผสานกับกรอบจริยธรรมเชิงพุทธ

คุณูปการของบทความนี้มีทั้งเชิงวิชาการและเชิงปฏิบัติ คุณูปการเชิงวิชาการคือการสังเคราะห์กรอบที่ผสานมิติกฎหมายของพระราชบัญญัติฯ 2560 มิติเทคโนโลยีของปัญญาประดิษฐ์เชิงตัวแทน และมิติธรรมาภิบาลที่บูรณาการแนวสากลกับแนวพุทธ ซึ่งยังพบไม่มากนักในวรรณกรรมภาษาไทยร่วมสมัย ส่วนคุณูปการเชิงปฏิบัติคือชุดข้อเสนอที่ใช้เป็นกรอบเริ่มต้นได้ แม้จะยังต้องผ่านการทดสอบจริงก่อนนำไปขยายผล โดยกรมบัญชีกลางนำไปต่อยอดในการพัฒนาระบบ e-GP ระยะถัดไป หน่วยงานราชการและรัฐวิสาหกิจใช้ประกอบการตัดสินใจว่าจะนำปัญญาประดิษฐ์มาเสริมงานจัดซื้อหรือไม่ ขณะที่สำนักงานการตรวจเงินแผ่นดินและสำนักงาน ป.ป.ช. อาศัยเป็นฐานในการเตรียมกรอบการตรวจสอบระบบในอนาคต

เอกสารอ้างอิง

กรมบัญชีกลาง. (2566, 1 มีนาคม). *หนังสือเวียนกรมบัญชีกลาง ที่ กค 0433.4/ว 128 เรื่อง แนวทางปฏิบัติในการดำเนินกระบวนการจัดซื้อจัดจ้างผ่านระบบจัดซื้อจัดจ้างภาครัฐด้วยอิเล็กทรอนิกส์ (e-GP) ระยะที่ 5.* กรมบัญชีกลาง.

กฎกระทรวง กำหนดวงเงินการจัดซื้อจัดจ้างพัสดุโดยวิธีเฉพาะเจาะจง วงเงินการจัดซื้อจัดจ้างที่ไม่ทำข้อตกลงเป็นหนังสือ และวงเงินการจัดซื้อจัดจ้างในการแต่งตั้งผู้ตรวจรับพัสดุ พ.ศ. 2560 (2560, 23 สิงหาคม). *ราชกิจจานุเบกษา.* เล่ม 134 ตอนที่ 86 ก, หน้า 1-3.

เกศรินทร์ สมคุณ, ไพโรจน์ พิภพเอกสิทธิ์, สรวงอัยย์ อนันทวิจักษณ์, และกฤตชน วงศ์รัตน์. (2568). ปัจจัยที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพการจัดซื้อจัดจ้างและการบริหารพัสดุของบุคลากรด้านการจัดซื้อจัดจ้างและการบริหารพัสดุของมหาวิทยาลัยในกำกับของรัฐ. *วารสารนวัตกรรมการศึกษาและการวิจัย*, 9(3), 1566–1581.

ชัชชัยยากิตติ์, โชติวริทธิ์. (2564). การบริหารจัดการภาครัฐสมัยใหม่ด้วยปัญญาประดิษฐ์ (AI) ในสถานการณ์ปัจจุบัน. *วารสาร มจร เลย ปริทัศน์*, 2(3), 175-189.

ถนัด ไชยพันธ์, พระมหาวีระ สันติบูรณ์, และพระมหาวีรวิชญ์ สัตตารัมย์. (2569). พุทธปัญญาเพื่อการพัฒนาตนเองและการรู้เท่าทัน AI. *วารสาร มจร การพัฒนาสังคม*, 11(1), 144-154.

ณัฐกริช เปาอินทร์, และดนุวัศ สาคริก. (2568). การใช้ประโยชน์จากปัญญาประดิษฐ์เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการทำงานของรัฐบาลอิเล็กทรอนิกส์: การวิเคราะห์ที่เน้นนโยบายโดยมุ่งเน้นที่ประสิทธิภาพการใช้จ่ายภาครัฐ. *วารสารการเมือง การบริหาร และกฎหมาย,* 17(2), 95–113.

ปิยะ ปะตังทา, สุรพล สุยะพรหม, และเกียรติศักดิ์ สุขเหลือง. (2566). การพัฒนาสมรรถนะเชิงพุทธเพื่อการเรียนรู้เทคโนโลยีดิจิทัลของบุคลากรศาลปกครอง. *วารสาร มจร สังคมศาสตร์ปริทรรศน์,* 12(2), R1–R13.

พระฉัตรมงคล วรมงฺคโล (วงษ์ธรรม), และพระมหานรินทร์ สุรปญฺโญ (เอมพันธ์). (2565). แนวทางการตรวจสอบและสร้างความโปร่งใสการจัดซื้อจัดจ้างตามพระราชบัญญัติการจัดซื้อจัดจ้างและการบริหารพัสดุภาครัฐ พ.ศ. 2560. *Journal of Chaiyaphum Review*, 5(1), 11-26.

พระราชบัญญัติการจัดซื้อจัดจ้างและการบริหารพัสดุภาครัฐ พ.ศ. 2560 (2560, 24 กุมภาพันธ์). *ราชกิจจานุเบกษา.* เล่ม 134 ตอนที่ 24 ก, หน้า 13-54.

พระราชบัญญัติคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคล พ.ศ. 2562 (2562, 27 พฤษภาคม). *ราชกิจจานุเบกษา.* เล่ม 136 ตอนที่ 69 ก, หน้า 52-95.

มติคณะรัฐมนตรี เรื่อง โครงการความร่วมมือป้องกันการทุจริตในการจัดซื้อจัดจ้างภาครัฐ (ข้อตกลงคุณธรรม). (2558, 3 กุมภาพันธ์). สำนักเลขาธิการคณะรัฐมนตรี.

รพีพัฒน์ พรหมจันทร์. (2568). นวัตกรรมการบริหารงานของภาครัฐในยุคดิจิทัล. *วารสารรัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา*, 8(3), 184–194.

รัชฎากร เอี่ยมอำไพ. (2565). การประยุกต์วิธีคิดตามหลักโยนิโสมนสิการกับการตัดสินใจเข้าร่วมชุมนุมทางการเมือง. *วารสาร มจร สังคมศาสตร์ปริทรรศน์*, 11(5), 39-46.

ระเบียบกระทรวงการคลัง ว่าด้วยการจัดซื้อจัดจ้างและการบริหารพัสดุภาครัฐ พ.ศ. 2560 (2560, 23 สิงหาคม). *ราชกิจจานุเบกษา.* เล่ม 134 ตอนพิเศษ 210 ง, หน้า 1-56.

ลัดดาวัลย์ มากงลาด. (2565). ประสิทธิผลการจัดการงานจัดซื้อจัดจ้างด้วยระบบจัดซื้อจัดจ้างภาครัฐด้วยอิเล็กทรอนิกส์ (e-GP) ของสำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร. *วารสารการจัดการภาครัฐและการเมือง*, 1(1), 10–22.

วรวีร์ บุญสิน. (2568). แนวทางการพัฒนาและปรับปรุงกระบวนการปฏิบัติงานด้านการจัดซื้อวัสดุในระบบจัดซื้อจัดจ้างภาครัฐด้วยอิเล็กทรอนิกส์ คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์. *วารสารนวัตศาสตร์สหวิทยาการ*, 3(1), 47–62.

ศุภกาญจน์ ชยาพัฒน์, และพูไทย วันหากิจ. (2568). รู้เท่าทัน "AI Deepfake" ด้วยหลักโยนิโสมนสิการ. *วารสาร มจร พุทธปัญญาปริทรรศน์,* 10(1), 785-798.

เศรษฐฐากรณ์ วงษ์อารยะสกุล, และดาริณี ปันกันสกุล. (2568). การใช้ปัญญาประดิษฐ์ในการบังคับใช้กฎหมาย: ขอบเขตของจริยธรรม ผลกระทบต่อสิทธิมนุษยชน. *SAU Journal of Social Sciences & Humanities,* 9(2), 37-54.

สุรพล สุยะพรหม และคณะ. (2567). *แนวคิด ทฤษฎีและหลักพุทธธรรมทางการจัดการเชิงพุทธรัฐศาสตร์ และรัฐประศาสนศาสตร์*. พระนครศรีอยุธยา: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ [สำนักงาน ป.ป.ช.]. (2568). *การประเมินคุณธรรมและความโปร่งใสในการดำเนินงานของหน่วยงานภาครัฐ (Integrity and Transparency Assessment: ITA).* สืบค้นเมื่อ 10 พฤษภาคม 2569, จาก https://itas.nacc.go.th

สำนักงานพัฒนาธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์. (2564, 22 พฤษภาคม). *ปัญญาประดิษฐ์ในการให้บริการของภาครัฐ.* สืบค้นเมื่อ 10 พฤษภาคม 2569, จาก https://www.etda.or.th/th/Useful-Resource/Knowledge-Sharing/Articles/AI-in-Government-Services.aspx

อธิภัทร สินทรโก, และอัตติยาพร ไชยฤทธิ์. (2568). การจัดการทรัพยากรมนุษย์ในยุคปัญญาประดิษฐ์. *วารสารสหวิทยาการการจัดการ*, 9(2), 1-18.

Busuioc, M. (2020). Accountable artificial intelligence: Holding algorithms to account. *Public Administration Review*, 81(5), 825-836.

Hickok, M. (2022). *Public procurement of artificial intelligence systems: New risks and future proofing.* AI & Society.

Nissen, M. E., & Mehra, A. (1998). *Redesigning software procurement through intelligent agents. In Proceedings of the AAAI Workshop on AI in Reengineering and Knowledge Management (AAAI Technical Report WS-98-13).* AAAI Press.

Stournaras, T., Dimitrelos, D., Matt, P.-A., & Toni, F. (2008). *Argumentation-based agents for eProcurement (Short paper). In Proceedings of the 7th International Conference on Autonomous Agents and Multiagent Systems (AAMAS 2008) – Industry and Applications Track*. Estoril, Portugal: IFAAMAS.

บทความวิชาการ

กลยุทธ์การใช้สื่อออนไลน์ของพรรคการเมืองไทยในการหาเสียงเลือกตั้ง

THAI POLITICAL PARTIES' STRATEGIES FOR USING ONLINE MEDIA IN ELECTION CAMPAIGNS

จักรพงศ์ ชื่นดวง[1*], **สุรีวรรณ สุคนธรส**[1]

Jackapong Chuendoung[1*], Sureewan Sukontharos[1]

*Corresponding Author E-mail: jakapongchuen19@gmail.com

Received May 14, 2026; Revised June 26, 2026; Accepted July 10, 2026

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้นำเสนอและวิเคราะห์บทบาทสื่อออนไลน์ของพรรคการเมืองในยุคดิจิทัลต่อการสื่อสารทางการเมือง โดยพบว่าสื่อสังคมออนไลน์มีบทบาทสำคัญในการสร้างการมีส่วนร่วมและการสื่อสารระหว่างพรรคการเมืองกับประชาชน ส่งผลให้รูปแบบการรณรงค์หาเสียงและการเลือกตั้งเปลี่ยนแปลงอย่างมีนัยสำคัญ พรรคการเมืองได้ใช้แพลตฟอร์มดิจิทัล เช่น Facebook Twitter YouTube และ TikTok ในการเผยแพร่ข้อมูล ข่าวสาร และนโยบาย รวมไปถึงการรับฟังความคิดเห็น ข้อเสนอแนะจากประชาชนได้อย่างรวดเร็วและกว้างขวางการสื่อสารดิจิทัลช่วยสร้างภาพลักษณ์ของพรรคการเมือง เสริมสร้างการมีส่วนร่วมและเข้าถึงกลุ่มเป้าหมายใหม่ๆ โดยเฉพาะกลุ่มคนรุ่นใหม่ที่ใช้สื่อดิจิทัล นอกจากนี้ พรรคการเมืองจึงมักใช้สื่อสังคมออนไลน์ในการกำหนดทิศทางในการสื่อสาร สร้างภาพลักษณ์องค์กร และการระดมการสนับสนุนจากประชาชน เป็นการใช้เนื้อหาที่หลากหลาย เช่น วีดีโอสั้น และการถ่ายทอดสดเพื่อช่วยให้สามารถเข้ากลุ่มเป้าหมายได้โดยตรง อีกทั้งยังเปิดโอกาสให้พรรคการเมืองสามารถรับฟังความคิดเห็นและปรับกลยุทธ์การสื่อสารได้อย่างต่อเนื่อง ด้วยเหตุนี้ การใช้สื่อสังคมออนไลน์ของพรรคการเมืองจึงถือได้ว่าเป็นกลยุทธ์ที่สำคัญในการสื่อสารทางการเมือง

คำสำคัญ: กลยุทธ์; สื่อออนไลน์; พรรคการเมือง

[1] นักวิชาการอิสระ

[1] Independent Scholar

Abstract

This academic article presented and analyzed the role of online media for political parties in the digital age in political communication. It was found that social media played a significant role in fostering participation and communication between political parties and the public, resulting in significant changes to election campaigning and election strategies. Political parties utilized digital platforms such as Facebook, Twitter, YouTube, and TikTok to disseminate information, news, and policies, as well as to quickly and widely gather feedback and suggestions from the public. Digital communication helped build the image of a political party, enhances participation, and reaches new target groups, especially younger generations who used digital media. Furthermore, political parties often used social media to direct their communication, build organizational image, and mobilize public support. This involved using diverse content such as short videos and live broadcasts, to directly reach target audiences and to continuously gather feedback and adjust communication strategies. Therefore, the use of social media by political parties was considered a crucial strategy in political communication.

Keywords: Strategy; Online Media; Political Party

บทนำ

การเลือกตั้งของพรรคการเมืองในแต่ละครั้งพรรคการเมืองแต่ละพรรคต่างพยายามคิดหากลยุทธ์การหาเสียงหลากหลายเพื่อให้สอดคล้องกับนโยบายของพรรคเพื่อที่จะดึงดูดความสนใจของประชาชนและผู้มีสิทธิ์ลงคะแนนให้คล้อยตามและเห็นด้วยกับแนวคิดของพรรค ในช่วงการเลือกตั้งของประเทศไทยในระยะหลัง จะพบว่าการใช้สื่อออนไลน์ของพรรคการเมืองได้มีการขยายตัวเป็นอย่างมาก โดยเฉพาะการสื่อสารผ่านแพลตฟอร์มดิจิทัล เช่น Facebook, X (Twitter), TikTok และ YouTube ซึ่งสื่อออนไลน์เหล่านี้กลายเป็นพื้นที่ที่สำคัญในการนำเสนอพรรครูปแบบใหม่โดยพรรคการเมืองจะนำเสนอนโยบาย การสร้างภาพลักษณ์ของพรรคการเมือง และการสร้างปฏิสัมพันธ์กับประชาชน ปรากฏการณ์ดังกล่าวจึงสะท้อนให้เห็นถึงการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมการรับข่าวสารทางการเมืองของประชาชนไทย จากการพึ่งพาสื่อกระแส

หลักไปสู่การรับรู้ข้อมูลข่าวสารผ่านสื่อออนไลน์มากขึ้น ส่งผลให้พรรคการเมืองต้องปรับเปลี่ยนกลยุทธ์การสื่อสารให้สอดคล้องกับบริบทของสังคมดิจิทัล (McNair, 2017; Chadwick, 2013)

การใช้สื่อสังคมออนไลน์ (Social Media) ได้กลายเป็นเครื่องมือสำคัญในการสื่อสารทางการเมือง เนื่องจากมีคุณลักษณะเด่นด้านความรวดเร็ว เข้าถึงง่าย และสามารถสื่อสารได้อย่างกว้างขวาง ซึ่งมีอิทธิพลต่อการตัดสินใจของผู้มีสิทธิเลือกตั้งในการลงคะแนนเสียง การสื่อสารทางการเมืองในยุคปัจจุบันจึงครอบคลุมทั้งการสื่อสารแบบดั้งเดิม เช่น การพูดคุยแบบเผชิญหน้า การปราศรัยต่อสาธารณชน การใช้สื่อโทรทัศน์ วิทยุ ป้ายหาเสียง และแผ่นพับ ตลอดจนการใช้สื่อออนไลน์ที่มีบทบาทเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง โดยพรรคการเมืองมักใช้ข้อมูลข่าวสาร ปัญหา และความต้องการของประชาชนจากแหล่งข้อมูลต่าง ๆ มาประกอบการจัดทำนโยบาย รวมทั้งใช้กลยุทธ์การตลาดทางการเมือง (Political Marketing) เพื่อสร้างภาพลักษณ์ของผู้สมัครและพรรคให้มีความน่าเชื่อถือและสามารถตอบสนองต่อความคาดหวังของประชาชนและเพิ่มศักยภาพในการแข่งขันทางการเมือง (Enli, 2017) นอกจากนี้ แนวทางการสื่อสารที่เน้นความเข้าอกเข้าใจยังถูกนำมาใช้เป็นเครื่องมือสำคัญในการสื่อสารกับประชาชน โดยมีองค์ประกอบสำคัญ ได้แก่ ความเชื่อมั่น ความจริงใจ ความเคารพและให้เกียรติซึ่งกันและกัน รวมถึงการใช้ภาษากายในการสื่อสาร ซึ่งองค์ประกอบเหล่านี้มีส่วนช่วยเพิ่มประสิทธิภาพในการสื่อสารทางการเมือง และส่งเสริมความสัมพันธ์ระหว่างพรรคการเมืองกับประชาชนผู้มีสิทธิเลือกตั้ง ทั้งนี้ ในยุคที่ประชาชนให้ความสำคัญกับความจริง ความซื่อสัตย์ และความโปร่งใสของนโยบาย พรรคการเมืองจึงจำเป็นต้องพัฒนากลยุทธ์การสื่อสารที่เหมาะสมกับบริบทสังคมร่วมสมัย ในปัจจุบันเทคโนโลยีการสื่อสารมีการพัฒนาอย่างรวดเร็ว พรรคการเมืองจึงต้องใช้เทคโนโลยีเหล่านี้เพื่อสร้างความน่าเชื่อถือและความได้เปรียบทางการเมือง ดังนั้น บทความนี้จึงมุ่งวิเคราะห์แนวคิดและรูปแบบการใช้สื่อออนไลน์ของพรรคการเมืองไทยในการเลือกตั้ง โดยพิจารณาจากการสื่อสารทางการเมืองที่ปรากฏบนสื่อสังคมออนไลน์ซึ่งเป็นพื้นที่สำคัญของการสร้างการรับรู้และการตัดสินใจทางการเมืองของประชาชนในปัจจุบัน

ทฤษฎีกลยุทธ์ของการสื่อสาร

ทฤษฎีกลยุทธ์ของการสื่อสาร หมายถึง กระบวนการวางแผน การกำหนดทิศทาง และการตัดสินใจในการสื่อสารเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ การสื่อสารทุกประเภทโดยเฉพาะในบริบทของการสื่อสารทางการเมืองหรือการสื่อสารเพื่อการพัฒนา “กลยุทธ์” เป็น

หัวใจที่สำคัญที่กำหนดทิศทางและประสิทธิภาพของการส่งสาร ซึ่งการวางแผนต้องมีกลยุทธ์ที่จะช่วยให้การสื่อสารและเพื่อให้บรรลุเป้าหมายที่ตั้งไว้อย่างมีประสิทธิภาพ ในกลยุทธ์จะช่วยให้การสื่อสารไม่ใช่เพียงแค่การสื่อ แต่เป็นบทบาทสำคัญที่ส่งผลต่อความสำเร็จในเชิงกลยุทธ์ คือ การสื่อสารที่เอื้อต่อการกำหนดการตัดสินใจและระบุวิธีปฏิบัติเพื่อให้บรรลุเป้าหมายที่วางไว้ อย่างไรก็ตามการสื่อสารจะประสบความสำเร็จหรือไม่ขึ้นอยู่กับกลยุทธ์การสื่อสารเกี่ยวกับการเลือกสื่อ (กาญจนา สมพื้น, พรพิมล สงกระสันต์, และกรองทอง จุลิรัชนีกร, 2561)

ในการเลือกสื่อต้องเลือกสื่อที่มีความสอดคล้องกับจุดมุ่งหมายของสาร ลักษณะการตอบสนอง และพฤติกรรมที่คาดหวังจากผู้รับสาร โดยต้องเน้นการมีส่วนร่วมและข้อมูลย้อนกลับเพื่อการเปลี่ยนของพฤติกรรมอย่างมีประสิทธิภาพ ทั้งนี้ การสื่อสารจะต้องคำนึงถึงความสามารถและประสบการณ์เดิมของผู้รับสาร รวมไปถึงความแตกต่างระหว่างบุคคล เพื่อให้สามารถรับสารได้ง่ายและเกิดความพึงพอใจในการสื่อสาร และควรเลือกสื่อที่หาได้ง่าย ใช้สะดวก และไม่จำเป็นต้องมีราคาที่แพง เพียงแค่ให้เหมาะสมกับบริบทและจุดมุ่งหมายของการสื่อสารเท่านั้น ดังนั้น จะเห็นได้ว่าในกระบวนการตัดสินใจของแหล่งสื่อและการสื่อสารของผู้รับสารต่างมีอิทธิพลต่อกระบวนการสื่อสารในสิ่งที่ผู้ส่งสารคิดและตัดสินใจก่อนที่จะส่งสารเป็นส่วนหนึ่งของสิ่งที่กำหนดว่าแหล่งสาร และความสำเร็จหรือความล้มเหลวของการสื่อสารก็จะขึ้นอยู่กับการที่ผู้รับสารคิดหรือตัดสินใจเกี่ยวกับสิ่งที่ตนได้รับ (เสริมศิริ นิลดำ และคณะ, 2565) ซึ่งกลยุทธ์การสื่อสารที่มีประสิทธิภาพประกอบไปด้วยองค์ประกอบที่สำคัญ ดังนี้

1. การกำหนดวัตถุประสงค์การสื่อสาร (Communication Objectives) คือ การกำหนดเป้าหมายของการสื่อสาร เช่น การรับรู้ ความเข้าใจ การกระตุ้นให้เกิดพฤติกรรมที่ต้องการ และการเปลี่ยนแปลงทัศนคติ

2. การวิเคราะห์กลุ่มเป้าหมาย (Audience Analysis) คือ วิเคราะห์ลักษณะของความต้องการ ความคาดหวัง และวิเคราะห์พฤติกรรมการเปิดรับสื่อของผู้รับสาร

3. การกำหนดสาร (Message Strategy) คือ การออกแบบเนื้อหา และวิธีการนำเสนอให้เหมาะสมกับกลุ่มเป้าหมาย

4. การเลือกช่องทางในการสื่อสาร (Communication Channels) คือ การเลือกใช้สื่อที่เหมาะสมกับเป้าหมาย เช่น สื่อบุคคล สื่อกิจกรรม สื่อมวลชน หรือสื่อทางสังคมออนไลน์

5. การมีส่วนร่วมและข้อมูลย้อนกลับ (Participation and Feedback) คือ การเปิดโอกาสให้ผู้รับสารสามารถแสดงความคิดเห็น การตอบสนอง หรือการมีส่วนร่วม

6. การประเมินผลการสื่อสาร (Communication Evaluation) คือ เป็นการติดตามผลและประเมินผลของการสื่อสารให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้

นอกจากนี้ ทฤษฎีกลยุทธ์การสื่อสาร (Strategic Communication Theory) จะเป็นกรอบของแนวคิดที่ใช้ศึกษาและอธิบายถึงองค์กรต่างๆ ในการวางแผนพัฒนาและการดำเนินการสื่อสาร อย่างไรก็ตาม เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ ทั้งในด้านการสื่อสารภายในและภายนอกองค์กร โดยเฉพาะกับผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ดังนั้น ทฤษฎีนี้จึงเน้นการระบุและทำความเข้าใจความต้องการ ความคาดหวัง และความพึงพอใจของผู้รับสาร และรวมไปถึงการเลือกวิธีและการถ่ายทอดสารที่มีประสิทธิภาพ เพื่อให้ข้อความที่ส่งออกไป สอดคล้องกับบริบทและเกิดผลกระทบตามที่ต้องการ และไปจนถึงการเลือกช่องทางการสื่อสารที่เหมาะสมเพื่อให้เข้าถึงผู้ฟังได้อย่างมีประสิทธิผล (Hallahan et al., 2007; Cornelissen, 2020) ทฤษฎีกลยุทธ์การสื่อสารสามารถจำแนกได้หลายประเภท ได้แก่

1. กลยุทธ์การให้ข้อมูลข่าวสาร คือ การมุ่งเผยแพร่ข้อเท็จจริงและเป็นข้อมูลเพื่อสร้างความรู้และความเข้าใจ

2. กลยุทธ์การโน้มน้าวใจ คือ การมุ่งเปลี่ยนแปลงความคิดเห็น พฤติกรรมและทัศนคติของผู้รับสาร

3. กลยุทธ์สร้างการมีส่วนร่วม คือ การมุ่งส่งเสริมการมีส่วนร่วมของผู้รับสารในการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นหรือกิจกรรมต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง

4. กลยุทธ์การสร้างความสัมพันธ์ คือ การมุ่งสร้างความไว้วางใจและความสัมพันธ์ระยะยาวกับผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย

5. กลยุทธ์การสื่อสารดิจิทัล คือ การใช้เทคโนโลยีดิจิทัลและสื่อสังคมออนไลน์เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการเข้าถึงและสร้างปฏิสัมพันธ์กับกลุ่มเป้าหมาย

ดังนั้น ทฤษฎีดังกล่าวมีบทบาทสำคัญในการกำหนดทิศทางการสื่อสารในโลกยุคใหม่ที่ซับซ้อนและมีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว และลักษณะสำคัญประการหนึ่งของทฤษฎีกลยุทธ์การสื่อสารคือการตระหนักถึงความสำคัญของความต้องการและความพึงพอใจของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในการกำหนดกลยุทธ์และยุทธวิธีการสื่อสาร ซึ่งรวมถึงบทบาทของการวิจัยผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในการระบุและทำความเข้าใจความต้องการ ตลอดจนบทบาทของการแบ่งกลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในการกำหนดเป้าหมายกลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสียที่เฉพาะเจาะจงและสิ่งสำคัญ

การใช้สื่อออนไลน์ของพรรคการเมืองไทย

การสื่อสารดิจิทัลของพรรคการเมือง หมายถึง การใช้เทคโนโลยีดิจิทัลและแพลตฟอร์มออนไลน์ในการสื่อสารข้อมูล ข่าวสาร นโยบาย หรือแนวทางการดำเนินงานของพรรคการเมืองไปยังกลุ่มเป้าหมายต่าง ๆ เช่น สมาชิกพรรค ประชาชน ผู้สนับสนุน และผู้มีสิทธิเลือกตั้ง โดยมุ่งเน้นการสร้างการมีส่วนร่วม การรับรู้ และการสนับสนุนทางการเมืองผ่านช่องทางดิจิทัล เช่น เว็บไซต์ สื่อสังคมออนไลน์ แอปพลิเคชัน บล็อก และอีเมล การสื่อสารดิจิทัลนี้ครอบคลุมทั้งการเผยแพร่ข้อมูลสู่สาธารณชน การรับฟังข้อเสนอแนะ การจัดทำฐานข้อมูล และการวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อใช้ในการปรับปรุงแผนงานและนโยบายให้สอดคล้องกับความต้องการของประชาชนในยุคดิจิทัล ซึ่งช่วยเพิ่มความสามารถในการเชื่อมต่อกับผู้คนได้อย่างมีประสิทธิภาพ รวดเร็ว และตอบสนองต่อสถานการณ์ทางการเมืองที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว (Barberà, O., et al., 2021) ซึ่งพรรคการเมืองในยุคดิจิทัลนิยมใช้สื่อออนไลน์หลายประเภทเพื่อเผยแพร่ข้อมูลข่าวสาร สื่อสารนโยบาย และสร้างการมีส่วนร่วมทางการเมือง โดยแต่ละแพลตฟอร์มมีลักษณะการใช้งานที่แตกต่างกัน ดังนี้

1. เว็บไซต์ของพรรคการเมือง เป็นช่องทางที่เป็นทางการในการเผยแพร่ข้อมูลเกี่ยวกับพรรค ประวัติความเป็นมาของพรรค นโยบาย ข่าวประชาสัมพันธ์ และเอกสารต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับพรรค โดยประชาชนสามารถเข้าถึงข้อมูลที่ถูกต้องและครบถ้วนโดนตรงจากเว็บไซต์ของพรรคการเมือง

2. Facebook เป็นแพลตฟอร์มที่พรรคการเมืองนิยมใช้เป็นอย่างมาก เนื่องจากสามารถเผยแพร่ข้อความภาพ วีดีโอ และการถ่ายทอดสดได้อย่างครบถ้วนโดยสามารถชมได้แบบเรียลไทม์ จึงเหมาะสำหรับการนำเสนอข่าวสาร นโยบาย และกิจกรรมต่างๆ ของพรรค เช่น การถ่ายทอดสดเวทีปราศรัยเพื่อหาเสียง หรือการเผยแพร่นโยบายผ่านทางเพจ Facebook

3. TikTok เป็นแพลตฟอร์มที่ได้รับความนิยมเป็นอย่างมากในปัจจุบันของกลุ่มคนรุ่นใหม่ โดยเป็นแพลตฟอร์มที่เน้นการนำเสนอเนื้อหาในรูปแบบของวีดีโอสั้นเข้าถึงง่าย รวดเร็ว พรรคจึงมักใช้ TikTok เพื่ออธิบายนโยบาย สื่อสารประเด็นทางการเมือง เช่น คลิปวีดีโอสั้นเล่าเรื่องนโยบาย “ลดค่าครองชีพ” เป็นต้น

4. YouTube เป็นแพลตฟอร์มที่เหมาะสมกับการนำเสนอเนื้อหาที่ยาวมากกว่าสื่อออนไลน์ประเภทอื่น เช่น การสัมภาษณ์ผู้บริหารพรรค การอภิปรายเชิงนโยบาย การปราศรัยหาเสียง หรือสารคดีเกี่ยวกับการดำเนินงานของพรรคการเมือง

ในยุคที่เทคโนโลยีดิจิทัลเข้ามามีบทบาทสำคัญในการเปลี่ยนแปลงการดำเนินชีวิตและการสื่อสารของทุกภาคส่วน การเมืองก็ไม่อาจหลีกเลี่ยงผลกระทบจากการพัฒนานี้ได้ พรรคการเมืองในปัจจุบันเริ่มใช้เครื่องมือดิจิทัลในการสื่อสารเพื่อเข้าถึงผู้คนและกระตุ้นการมีส่วนร่วมในการเมืองในรูปแบบที่หลากหลายและมีประสิทธิภาพมากขึ้น การพัฒนาการสื่อสารดิจิทัลจึงเป็นกุญแจสำคัญในการปรับปรุงภาพลักษณ์และการเชื่อมโยงกับประชาชนในยุคที่การสื่อสารได้กลายเป็นปัจจัยที่ขาดไม่ได้ในทุกการตัดสินใจทางการเมือง การพัฒนาการสื่อสารดิจิทัลของพรรคการเมืองมีหลายมิติ ตั้งแต่การใช้แพลตฟอร์มออนไลน์ เช่น Facebook, Twitter, Instagram, หรือแม้แต่ TikTok เพื่อเผยแพร่ข้อมูลและทัศนคติทางการเมืองของพรรค ไปจนถึงการใช้เว็บไซต์และแอปพลิเคชันในการสร้างความสัมพันธ์กับประชาชน การสื่อสารผ่านดิจิทัลไม่เพียงแต่เป็นการนำเสนอแคมเปญและนโยบายของพรรคเท่านั้น แต่ยังเป็นช่องทางที่ช่วยให้พรรคการเมืองสามารถรับฟังความคิดเห็นจากประชาชนได้อย่างทันท่วงที เช่น การใช้แบบสอบถามออนไลน์ หรือการสำรวจความคิดเห็นผ่านสื่อสังคมออนไลน์ ซึ่งจะช่วยให้พรรคการเมืองสามารถวางแผนกลยุทธ์และปรับปรุงการทำงานให้เหมาะสมกับความต้องการของประชาชน

นอกจากนี้ การพัฒนาการสื่อสารดิจิทัลไม่เพียงแต่เพิ่มช่องทางในการสื่อสาร แต่ยังมีประโยชน์มากมายต่อพรรคการเมืองและสังคมโดยรวม ประการแรก การสื่อสารดิจิทัลช่วยให้พรรคการเมืองสามารถเข้าถึงประชาชนได้ทุกที่ทุกเวลา ไม่ว่าจะเป็นในเมืองใหญ่หรือพื้นที่ห่างไกล โดยเฉพาะในช่วงการเลือกตั้ง การสื่อสารดิจิทัลช่วยให้พรรคการเมืองสามารถเผยแพร่ข้อมูลเกี่ยวกับผู้สมัครและนโยบายได้อย่างรวดเร็วและมีประสิทธิภาพ โดยไม่ต้องพึ่งพิงแหล่งข้อมูลจากสื่อมวลชนหรือการลงพื้นที่เพียงอย่างเดียว ประการที่สอง การใช้เครื่องมือดิจิทัลช่วยให้พรรคการเมืองสามารถสร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับประชาชนได้ โดยผ่านการสนทนาและตอบข้อซักถามจากประชาชนอย่างทันทีทันใด การรับฟังความคิดเห็นและข้อเสนอแนะจากประชาชนในทันทีสามารถช่วยพัฒนานโยบายของพรรคให้สะท้อนความต้องการที่แท้จริงของประชาชนได้ดียิ่งขึ้น ประการที่สาม การสื่อสารดิจิทัลสามารถช่วยสร้างความโปร่งใสในการดำเนินงานของพรรคการเมือง โดยการเปิดเผยข้อมูลเกี่ยวกับการดำเนินงาน ผลการเลือกตั้ง และการจัดการเงินทุน ซึ่งสามารถช่วยสร้างความเชื่อมั่นให้กับประชาชน และส่งเสริมการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจทางการเมือง และประการสุดท้าย การพัฒนาการสื่อสารดิจิทัลยังเป็นการเพิ่มประสิทธิภาพในการจัดการแคมเปญทางการเมือง โดยพรรคสามารถใช้เครื่องมือดิจิทัลใน

การวางแผนและประเมินผลของแคมเปญได้อย่างต่อเนื่อง ซึ่งจะช่วยให้พรรคสามารถปรับปรุงกลยุทธ์ได้ทันทีเมื่อพบว่าแคมเปญนั้นไม่ประสบผลสำเร็จ

การพัฒนาการสื่อสารดิจิทัลของพรรคการเมืองถือเป็นเครื่องมือที่มีความสำคัญในยุคดิจิทัล โดยไม่เพียงแต่ช่วยให้พรรคการเมืองสามารถเข้าถึงประชาชนได้อย่างรวดเร็วและมีประสิทธิภาพ แต่ยังช่วยให้พรรคการเมืองสามารถสร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับประชาชน และส่งเสริมการมีส่วนร่วมในการเมืองได้มากขึ้น การใช้เทคโนโลยีดิจิทัลจึงเป็นสิ่งจำเป็นในการพัฒนาการเมืองให้มีความโปร่งใส มีความสามารถในการรับฟัง และสามารถตอบสนองต่อความต้องการของประชาชนได้อย่างเหมาะสม

การเลือกตั้งและหาเสียงเลือกตั้งในปัจจุบัน

การเลือกตั้ง (Election) ถือเป็นกลไกพื้นฐานสำคัญของการปกครองในระบอบประชาธิปไตย ที่เปิดโอกาสให้ประชาชนซึ่งเป็นเจ้าของอำนาจอธิปไตยได้แสดงเจตจำนงทางการเมืองผ่านการเลือกผู้แทนเข้าไปบริหารประเทศ การเลือกตั้งจึงสะท้อนหลักการสำคัญของประชาธิปไตย คือ การยอมรับเสียงของประชาชน ความเสมอภาคทางการเมือง และการมีส่วนร่วมของประชาชนในการกำหนดทิศทางการปกครองประเทศ สิทธิในการออกเสียงเลือกตั้งถือเป็นสิทธิขั้นพื้นฐานของการจัดการเลือกตั้งเป็นระยะตามกำหนดเวลา โดยต้องดำเนินการภายใต้หลัก “หนึ่งคนหนึ่งเสียง” และต้องเป็นการลงคะแนนโดยเสรีและลับ เพื่อคุ้มครองเสรีภาพในการตัดสินใจของประชาชน (เสริมศิริ นิลดำ และคณะ, 2567)

ปัจจุบันแนวคิดเกี่ยวกับการหาเสียงเลือกตั้งได้เปลี่ยนแปลงไปอย่างมากตามบริบทของสังคมดิจิทัล และความก้าวหน้าของเทคโนโลยีการสื่อสาร พรรคการเมืองและผู้สมัครรับเลือกตั้งไม่ได้อาศัยเพียงการปราศรัย การเดินหาเสียง หรือการใช้สื่อมวลชนแบบดั้งเดิมเท่านั้น แต่ได้ปรับกลยุทธ์ไปสู่การใช้สื่อออนไลน์และแพลตฟอร์มดิจิทัลเพื่อเข้าถึงประชาชนอย่างรวดเร็วและมีประสิทธิภาพมากขึ้น การหาเสียงในยุคปัจจุบันจึงเน้นการสื่อสารเชิงโต้ตอบมากกว่าการสื่อสารแบบสองทาง (two-way communication) การสร้างภาพลักษณ์ทางการเมือง การสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชน และการใช้ข้อมูลข่าวสาร (data-driven campaign) เพื่อโน้มน้าวความคิดเห็นของผู้มีสิทธิเลือกตั้ง ซึ่งประเทศไทยพรรคการเมืองต่างๆ ได้ปรับรูปแบบหาเสียงให้สอดคล้องกับพฤติกรรมผู้ใช้สื่อดิจิทัล เช่น พรรคเพื่อไทย ใช้การผสมผสานระหว่างสื่อสังคมออนไลน์และกิจกรรมลงพื้นที่ที่ควบคู่กัน โดยในสื่อออนไลน์มีการใช้ Facebook Live พรรค

ประชาชน ได้ใช้สื่อสังคมออนไลน์เป็นเครื่องมือหลัก โดยเฉพาะ Facebook, X (Twitter) และ TikTok ในการสื่อสารนโยบายแบบเข้าใจง่าย ทำให้เข้าถึงคนรุ่นใหม่ได้อย่างมีประสิทธิภาพ ดังนั้น การใช้สื่อสังคมออนไลน์ได้กลายเป็นเครื่องมือสำคัญในการหาเสียงเลือกตั้ง เนื่องจากสามารถเข้าถึงประชาชนจำนวนมากด้วยต้นทุนต่ำ อีกทั้งยังสามารถสื่อสารได้อย่างรวดเร็วทันต่อเหตุการณ์ และเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมผ่านการแสดงความคิดเห็น การแชร์ข้อมูล หรือการสร้างกระแสทางสังคม นอกจากนี้ พรรคการเมืองยังใช้เทคนิคการสื่อสารสมัยใหม่ เพื่อสร้างการรับรู้และขยายฐานเสียงทางการเมือง เช่น พรรคประชาชน ให้ความสำคัญกับการใช้สื่อออนไลน์ โดยเฉพาะ Facebook, X (Twitter), TikTok และ YouTube เพื่อเผยแพร่จุดยืนทางการเมือง เผยแพร่นโยบาย และสร้างการมีส่วนร่วมกับประชาชน โดยจะมุ่งเน้นกลุ่มคนรุ่นใหม่ ขณะที่พรรคภูมิใจไทย เน้นการสื่อสารโดยการลงพื้นที่ควบคู่ไปกับการใช้สื่อดิจิทัล ซึ่งพรรคภูมิใจไทยจะเน้นการสื่อสารด้านนโยบายที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาเศรษฐกิจและท้องถิ่น และในส่วนของพรรคเพื่อไทยเน้นการใช้กลยุทธ์การสื่อสารแบบผสมผสานระหว่างภาคสนาม การใช้เครือข่ายการเมืองพื้นที่ และการใช้สื่อผ่านสื่อออนไลน์ เพื่อให้เข้าถึงประชาชนในวงกว้าง

เมื่อเปรียบเทียบแสดงให้เห็นว่า พรรคการเมืองในแต่ละพรรคต่างมีรูปแบบของการใช้สื่อสังคมออนไลน์ที่แตกต่างกันตามกลุ่มเป้าหมายและยุทธศาสตร์ทางการเมือง พรรคประชาชนจะเน้นการสร้างการมีส่วนร่วมและการสื่อสารแบบโต้ตอบผ่านแพลตฟอร์มดิจิทัล ขณะที่พรรคภูมิใจไทยและพรรคเพื่อไทย ยังคงผสมผสานการสื่อออนไลน์กับการลงพื้นที่ ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่าการหาเสียงเลือกตั้งในปัจจุบันไม่ได้อาศัยเพียงช่องทางใดช่องทางหนึ่ง แต่ยังเป็นการบูรณาการที่หลากหลายเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการเข้าถึงผู้มีสิทธิเลือกตั้ง

ดังนั้น แนวคิดเกี่ยวกับการหาเสียงเลือกตั้งในปัจจุบันจึงไม่ได้จำกัดอยู่เพียงการแข่งขันเชิงนโยบายหรือการนำเสนออุดมการณ์ทางการเมืองเท่านั้น แต่ยังครอบคลุมถึงการใช้เทคโนโลยีดิจิทัล การบริหารภาพลักษณ์ และการสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชนในพื้นที่ออนไลน์ ซึ่งมีบทบาทสำคัญต่อการตัดสินใจของผู้มีสิทธิเลือกตั้งและต่อความสำเร็จทางการเมืองของพรรคการเมืองในยุคดิจิทัลอย่างชัดเจน

การสื่อสารการเมืองของพรรคการเมือง

การสื่อสารทางการเมืองผ่านสื่อออนไลน์ได้กลายเป็นกลยุทธ์สำคัญของพรรคการเมืองไทยในการหาเสียงเลือกตั้ง เนื่องจากเป็นช่องทางที่ช่วยให้พรรคการเมืองสามารถเข้าถึง

ประชาชนและผู้สนับสนุนได้อย่างกว้างขวาง รวดเร็ว และมีต้นทุนต่ำกว่าสื่อแบบดั้งเดิม อีกทั้งยังเอื้ออำนวยเพื่อให้เกิดการสื่อสารที่มีความรวดเร็ว ทันต่อเหตุการณ์ และสามารถสร้างปฏิสัมพันธ์กับผู้มีสิทธิเลือกตั้งได้อย่างต่อเนื่อง ทั้งนี้ในรูปแบบการสื่อสารทางออนไลน์ของพรรคการเมืองไทยมีช่องทางสาธารณะ เช่น Facebook, Twitter, Instagram, TikTok และเว็บไซต์ทางการเมืองของพรรคการเมือง ตลอดจนช่องทางการสื่อสารภายในกลุ่ม เช่น ไลน์กลุ่มหรือชุมชนออนไลน์เฉพาะสมาชิก ซึ่งถูกใช้เป็นพื้นที่ในการสร้างความสัมพันธ์และการระดมการสนับสนุนทางการเมือง (ภัสสร คงเอียด, 2569) การสื่อสารทางการเมืองของพรรคการเมืองมีการเปลี่ยนแปลงตามพัฒนาการของเทคโนโลยีและพฤติกรรมการรับสารของประชาชนอย่างต่อเนื่อง โดยสามารถแบ่งพัฒนาการออกเป็น 3 ช่วงสำคัญ ดังนี้

ช่วงที่ 1 ยุคของสื่อแบบดั้งเดิม โดยในอดีต พรรคการเมืองจะอาศัยการสื่อสารผ่านสื่อมวลชน เช่น วิทยุ หนังสือพิมพ์ โทรทัศน์ เป็นการปราศรัยเพื่อหาเสียงเป็นหลัก การสื่อสารมีลักษณะเป็นสื่อแบบทางเดียว (One-way Communication) โดยประชาชนมีบทบาทเป็นผู้รับข่าวสารมากกว่าผู้มีส่วนร่วมในการสื่อสารของพรรคการเมือง

ช่วงที่ 2 ยุคสื่อออนไลน์ระยะแรก เป็นสื่อสังคมออนไลน์เริ่มแรกเมื่อสามารถใช้อินเทอร์เน็ตได้ พรรคการเมืองจึงเริ่มใช้เว็บไซต์และสื่อสังคมออนไลน์ในการเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารและนโยบายทางการเมือง ทำให้ประชาชนเข้าถึงข้อมูลได้อย่างรวดเร็ว และเริ่มเกิดการสื่อสารรูปแบบสองทาง (Two-way Communication)ผ่านการแสดงความคิดเห็นของประชาชน มีการตอบคำถาม และมีการแลกเปลี่ยนข้อมูลบนแพลตฟอร์มทางสื่อออนไลน์มากขึ้น

ช่วงที่ 3 ยุคการสื่อสารการเมืองดิจิทัล เป็นยุคการสื่อสารในปัจจุบัน โดยพรรคการเมืองใช้สื่อออนไลน์เป็นเครื่องมือหลักในการสื่อสารทางการเมือง โดยเฉพาะ YouTube, Facebook, TikTok, และ X (Twitter) สื่อเหล่านี้ช่วยให้เข้าถึงประชาชนได้โดยตรง ไม่ต้องผ่านตัวกลางอย่างสื่อมวลชน นอกจากนี้ยังมีการใช้ข้อมูลขนาดใหญ่มาวิเคราะห์พฤติกรรมผู้ใช้งาน และระบบอัลกอริทึมของแพลตฟอร์มในการวางกลยุทธ์ในการหาเสียงทางการเมือง และเป็นการเพิ่มประสิทธิภาพในการเข้าถึงกลุ่มเป้าหมายและสร้างความร่วมมือทางการเมือง

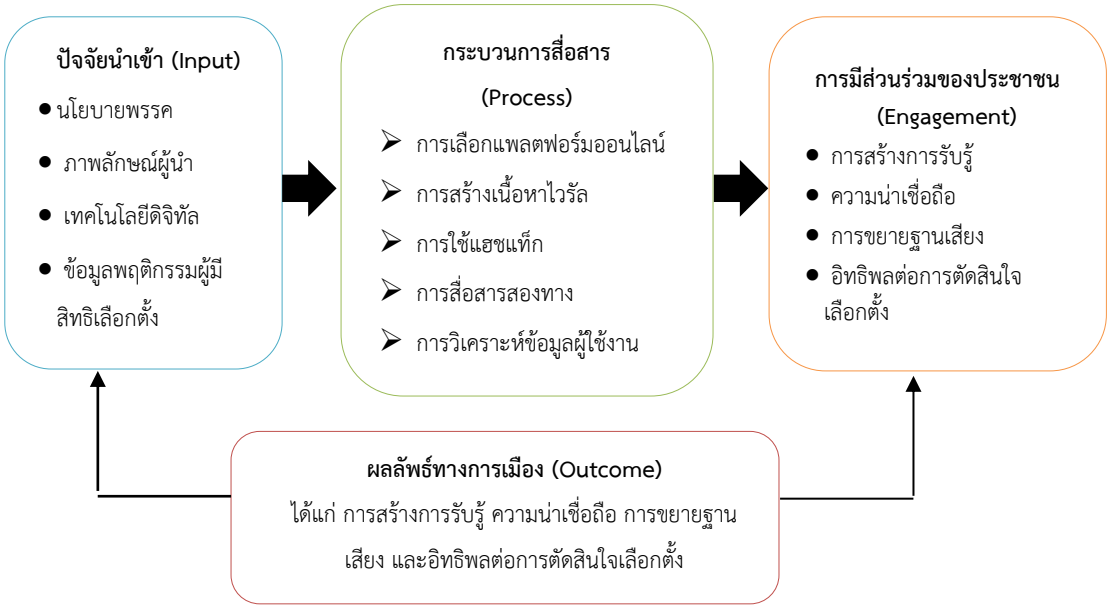
ดังนั้น การสื่อสารทางการเมืองในปัจจุบัน จึงเป็นการสื่อสารแบบอัลกอริทึมของแพลตฟอร์มที่สามารถช่วยผลักดันเนื้อหาให้เข้าถึงผู้ใช้งานจำนวนมากได้อย่างรวดเร็ว ส่งผลให้เนื้อหาทางการเมืองบางประเด็นสามารถกลายเป็นกระแสสังคม (Trending) และขยายการรับรู้ไปสู่ประชาชนในวงกว้างได้อย่างมีประสิทธิภาพ ข้อมูลจากการวิเคราะห์กระแสสื่อสังคม

ออนไลน์ในช่วงการเลือกตั้งปี พ.ศ. 2569 พบว่า แพลตฟอร์ม TikTok เป็นแพลตฟอร์มที่มีการกล่าวถึงการมีส่วนร่วมสูงที่สุด คิดเป็นร้อยละ 63 ของการมีส่วนร่วมบนสื่อสังคมออนไลน์ทั้งหมด สะท้อนให้เห็นว่าพรรคการเมืองไทยได้ปรับกลยุทธ์การหาเสียง ซึ่งสอดคล้องกับพฤติกรรมการเสพสื่อของประชาชน โดยมุ่งผลิตเนื้อหาที่กระชับ เข้าใจง่าย และสามารถกระตุ้นการมีส่วนร่วมได้อย่างรวดเร็ว อีกหนึ่งกลยุทธ์สำคัญของพรรคการเมืองไทยในการใช้สื่อออนไลน์คือการสร้าง “ไวรัล” (Viral) เพื่อทำให้ประเด็นทางการเมืองถูกพูดถึงและส่งต่อในสังคมออนไลน์ ก่อนขยายไปสู่การสื่อสารแบบปากต่อปากในโลกออฟไลน์ พรรคการเมืองจึงให้ความสำคัญกับการออกแบบเนื้อหา คำขวัญ และแฮชแท็ก (#) เพื่อสร้างการจดจำและกระตุ้นการมีส่วนร่วมของผู้สนับสนุนของพรรคเพื่อไทย ซึ่งถูกใช้เป็นเครื่องมือสำคัญในการรณรงค์หาเสียงและสร้างกระแสในสื่อสังคมออนไลน์ (ศุภกร เชิดชูธีรกุล และสมบูรณ์ สุขสำราญ, 2568)

นอกจากนี้ การติดตามและวิเคราะห์กลยุทธ์เป็นการประเมินกระแสตอบรับทางการเมืองของประชาชนในแต่ละแพลตฟอร์ม เนื่องจากรูปแบบการมีส่วนร่วมของผู้ใช้งาน มีความแตกต่างกัน พรรคการเมืองจึงจำเป็นต้องใช้กลยุทธ์การสื่อสารที่หลากหลายและเหมาะสมกับลักษณะของแต่ละแพลตฟอร์ม เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการเข้าถึงกลุ่มเป้าหมายและขยายฐานเสียงทางการเมืองให้มากที่สุด ดังนั้น กลยุทธ์การใช้สื่อออนไลน์ของพรรคการเมืองไทยในการหาเสียงเลือกตั้งจึงไม่ได้เป็นเพียงการเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารทางการเมืองเท่านั้น แต่ยังเป็นกระบวนการสร้างการมีส่วนร่วม การกำหนดวาระทางสังคม และการสร้างกระแสทางการเมืองผ่านเทคโนโลยีดิจิทัล ซึ่งมีบทบาทสำคัญต่อการแข่งขันทางการเมืองและพฤติกรรมการตัดสินใจของผู้มีสิทธิเลือกตั้งในยุคดิจิทัลอย่างชัดเจน

องค์ความรู้ใหม่

บทความนี้นำเสนอแนวคิดเชิงกระบวนการสื่อสารทางการเมืองดิจิทัลที่ได้จากการสังเคราะห์งานที่ศึกษาและเกี่ยวข้องเพื่ออธิบายถึงกลยุทธ์การใช้สื่อออนไลน์ของพรรคการเมืองของไทย ดังแสดงในภาพที่ 1 ดังนี้

ภาพที่ 1 องค์ความรู้ใหม่

จากการสังเคราะห์องค์ความรู้ ผู้เขียนสรุปได้ว่า “กลยุทธ์การสื่อสารทางการเมืองผ่านสื่อออนไลน์ของพรรคการเมืองไทย” เป็นกระบวนการสื่อสารทางการเมืองที่บูรณาการทางเทคโนโลยีสารสนเทศ และการมีส่วนร่วมของประชาชนเข้าด้วยกัน เพื่อสร้างอิทธิพลต่อการรับรู้ ทัศนคติ และพฤติกรรมทางการเมืองของผู้มีสิทธิเลือกตั้ง โดยประกอบด้วยองค์ประกอบที่สำคัญ 4 ด้าน ได้แก่

1. ปัจจัยนำเข้า (Input) ประกอบไปด้วย นโยบายของพรรคการเมือง ภาพลักษณ์ผู้นำ เทคโนโลยีดิจิทัล และข้อมูลพฤติกรรมผู้มีสิทธิเลือกตั้ง

2. กระบวนการสื่อสาร (Process) ได้แก่ การเลือกแพลตฟอร์มออนไลน์ การสร้างเนื้อหาไวรัล การใช้แฮชแท็ก การสื่อสารสองทาง และการวิเคราะห์ข้อมูลผู้ใช้งาน

3. การมีส่วนร่วมของประชาชน (Engagement) ได้แก่ การกดไลก์ แชร์ แสดงความคิดเห็น และการสร้างกระแสบนสื่อสังคมออนไลน์

4. ผลลัพธ์ทางการเมือง (Outcome) ได้แก่ การสร้างการรับรู้ ความน่าเชื่อถือ การขยายฐานเสียง และอิทธิพลต่อการตัดสินใจเลือกตั้ง

องค์ความรู้ใหม่สะท้อนให้เห็นว่า ความสำเร็จของพรรคการเมืองไทยในยุคดิจิทัลมิได้ขึ้นอยู่กับคุณภาพของนโยบายทางการเมืองเพียงอย่างเดียว แต่ขึ้นอยู่กับความสามารถในการใช้

สื่อออนไลน์ เพื่อสร้างความและการมีส่วนร่วมกับประชาชนอย่างต่อเนื่องและมีประสิทธิภาพ ด้วย องค์ความรู้นี้สะท้อนให้เห็นว่า ความสำเร็จของพรรคการเมืองในการหาเสียงเลือกตั้งในยุคดิจิทัล อันจะนำไปสู่การสร้างความได้เปรียบทางการเมืองและการได้รับการสนับสนุนจากประชาชนในระยะยาว

สรุป

การเลือกตั้งเป็นกลไกที่สำคัญของระบอบประชาธิปไตยที่เปิดโอกาสให้ประชาชนใช้อำนาจอธิปไตยผ่านการเลือกผู้แทนเข้าสู่การบริหารประเทศ โดยในยุคดิจิทัลมีรูปแบบการหาเสียงเลือกตั้งที่เปลี่ยนแปลงไปจากเดิม โดยการใช้สื่อออนไลน์และแพลตฟอร์มดิจิทัลที่มากขึ้น พรรคการเมืองต่างนำเทคโนโลยีดิจิทัลมาใช้ในการเผยแพร่นโยบาย สร้างภาพลักษณ์ และขยายฐานเสียงทางการเมืองผ่านช่องทางต่างๆ เช่น Facebook, TikTok, YouTube และ X (Twitter) ซึ่งจะช่วยให้สามารถเข้าถึงผู้มีสิทธิเลือกตั้งได้อย่างรวดเร็วและมีประสิทธิภาพ แม้ว่าพรรคการเมืองในแต่ละพรรคจะมีกลยุทธ์ที่แตกต่างกันตามกลุ่มเป้าหมาย แต่ก็ยังมีข้อจำกัดและความเสี่ยงในการบิดเบือนข้อมูล ข่าวปลอม ซึ่งอาจส่งผลต่อความน่าเชื่อถือและความต่อเนื่องของการสื่อสารทางการเมืองได้ เช่น พรรคประชาชนเน้นการสื่อสารผ่านออนไลน์และการมีส่วนร่วมของคนรุ่นใหม่ ขณะที่พรรคเพื่อไทยและพรรคภูมิใจไทยใช้การผสมผสานระหว่างสื่อออนไลน์กับการลงพื้นที่ แต่ทุกพรรคก็ยังคงใช้สื่อออนไลน์เป็นเครื่องมือหลักในการขยายฐานเสียง สร้างการรับรู้ ดังนั้น การสื่อสารทางการเมืองในยุคดิจิทัลจึงมีบทบาทที่สำคัญต่อการแข่งขันทางการเมืองและการตัดสินใจของผู้มีสิทธิเลือกตั้งในปัจจุบันได้อย่างชัดเจน

เอกสารอ้างอิง

กาญจนา สมพื้นและคณะ. (2561). การพัฒนาการสื่อสารเพื่อสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์เขาเอราวัณของชุมชนช่องสาริกาอย่างยั่งยืน. *วารสารลวะศรี,* 9(1), 59–71.

ศุภกร เชิดชูธีรกุล และสมบูรณ์ สุขสำราญ. (2568). กลยุทธ์การสื่อสารทางการเมืองผ่านสื่อสังคมออนไลน์ของพรรคก้าวไกล. *วารสาร มจร การพัฒนาสังคม,* 10(1), 102-112.

ภัสสร คงเอียด. (2569). กลยุทธ์การหาเสียงผ่านสื่อดิจิทัลของพรรคการเมืองไทยในการเลือกตั้ง พ.ศ. 2566. *วารสารสหวิทยาการ มหาวิทยาลัยชินวัตร,* 3(1), 38-52.

เสริมศิริ นิลดำและคณะ. (2565). ปัจจัยพยากรณ์การรังแกกันบนสื่อสังคมของนักศึกษาระดับปริญญาตรี สังกัดสถาบันอุดมศึกษาในจังหวัดเชียงราย. *วารสารการวิจัยกาสะลองคำ,* 16(1), 67–81.

Barberà, O. et al. (2021). *Digital Parties: The Challenges of Online Organization and Participation (Studies in Digital Politics and Governance).* Chaim: Springer International Publishing.

Cornelissen, J. (2020). *Corporate Communication: A Guide to Theory and Practice (6th ed.).* London: Sage Publications.

Chadwick, A. (2013). *The hybrid media system: Politics and power.* Oxford: Oxford University Press.

Enli, G. (2017). *Mediated authenticity: How the media constructs reality*. New York: Peter Lang.

Hallahan, K. et al. (2007). Defining strategic communication. *International Journal of Strategic Communication.* 1(1), 3-35.

McNair, B. (2017). *An introduction to political communication (Vol. 5).* London: Routledge Taylor & Francis.

บทความวิชาการ

ปัญญาประดิษฐ์ในฐานะตัวเร่งการเปลี่ยนผ่านเชิงสถาบันของอุดมศึกษา

ARTIFICIAL INTELLIGENCE AS A CATALYST FOR INSTITUTIONAL TRANSFORMATION IN HIGHER EDUCATION

ณัฐวัชร จันทโรธรณ์[1], **ปิยลักษณ์ เพชรแอง**[2], **สุปัญญา จันทร์เพ็ญศรี**[2], **นวพร เอี่ยมธีระกุล**[1*]
Nuttawat Chantarotorn[1], Piyalux Phetang[2], Supanya Chanpensre[2], Navaphorn Iamthirakul[1*]
*Corresponding Author E-mail: navaphorn.kob@gmail.com
Received April 18, 2026; Revised July 2, 2026; Accepted July 8, 2026

บทคัดย่อ

บทความแนวคิดเชิงสังเคราะห์วิพากษ์ฉบับนี้ มุ่งวิเคราะห์ปรากฏการณ์การผนวกปัญญาประดิษฐ์ (AI) เข้าสู่ระบบอุดมศึกษาผ่านกรอบแนวคิดเชิงโครงสร้างวิพากษ์ (Structural – Critical AI Framework) โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อชี้ให้เห็นว่า เทคโนโลยี AI มิได้ทำหน้าที่เพียงเครื่องมือเพิ่มประสิทธิภาพทางการศึกษา แต่เป็นตัวเร่งสำคัญที่ส่งผลต่อการเปลี่ยนผ่านเชิงสถาบันอย่างซับซ้อนและมีนัยยะเชิงโครงสร้างที่ท้าทายจริยธรรมวิชาการ ผ่านการบูรณาการกรอบแนวคิดด้านการยอมรับเทคโนโลยี ทุนมนุษย์ และทฤษฎีความเหลื่อมล้ำทางดิจิทัล เพื่อตีแผ่ภาวะความเหลื่อมล้ำเชิงอัลกอริทึม (Algorithmic Inequality) ที่แฝงเร้นอยู่ในระบบปฏิบัติการการศึกษา ผลการวิเคราะห์ พบว่า หากปราศจากกลไกกำกับดูแลที่เท่าทัน สถาบันอุดมศึกษาอาจตกอยู่ในภาวะการส่งสัญญาณเชิงสถาบัน (Institutional Signaling) ที่มุ่งเน้นเพียงภาพลักษณ์ความทันสมัย โดยปราศจากการปรับเปลี่ยนคุณภาพภายใน ผู้วิจัยจึงนำเสนอข้อเสนอแนะเชิงกลยุทธ์แบบประสานพลังใน 3 ระดับ ได้แก่ 1) ระดับนโยบายชาติในการส่งเสริมอธิปไตยทางปัญญาและแพลตฟอร์มการเรียนรู้ในบริบทไทย 2) ระดับสถาบันในการพัฒนากรอบธรรมาภิบาลเชิงอัลกอริทึม (Algorithmic Governance) ที่โปร่งใสและตรวจสอบอคติได้ และ 3) ระดับบุคคลในการเสริมสร้างสมรรถนะการรู้เท่าทัน AI เชิงวิพากษ์ (Critical AI Literacy) อย่างเป็นระบบ ซึ่งแนวทางดังกล่าวถือเป็นกุญแจสำคัญในการขับเคลื่อนการเปลี่ยนผ่านสู่มหาวิทยาลัยดิจิทัลที่ยั่งยืนบนฐานความเสมอภาคทาง

[1] คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยเอเชียอาคเนย์
[1] Faculty of Political Science, South-East Asia University
[2] มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าพระนครเหนือ
[2] King Mongkut's University of Technology North Bangkok

ปัญญาและธรรมาภิบาลข้อมูลที่ให้ความสำคัญกับความเป็นมนุษย์เหนือกระแสความเร่งรีบเชิงประสิทธิภาพ

คำสำคัญ: ปัญญาประดิษฐ์; การเปลี่ยนผ่านเชิงสถาบัน; ความเหลื่อมล้ำเชิงอัลกอริทึม

Abstract

This critical synthetic conceptual article examined the integration of artificial intelligence (AI) into higher education through a Structural-Critical AI Framework. The objective was to demonstrate that AI technology serves not merely as a tool for educational efficiency, but as a significant catalyst for complex institutional transformation with structural implications that challenge academic ethics. By integrating theoretical frameworks concerning technology acceptance, human capital, and digital inequality. The study unveiled the "algorithmic inequality" embedded within educational operating systems. The analysis revealed that, in the absence of proactive regulatory mechanisms, higher education institutions risk falling into a state of "institutional signaling," focusing solely on the appearance of modernization without substantive internal quality improvement. The author proposed a tri-level synergistic strategic approach: 1) at the national policy level, promoting intellectual sovereignty and localized learning platforms to reduce dependency on foreign technology; 2) at the institutional level, developing transparent, audit-ready algorithmic governance frameworks; and 3) at the individual level, systematically fostering critical AI literacy. This approach was essential for driving a sustainable digital university transition grounded in intellectual equity and data governance that prioritizes human agency over the pressures of mere efficiency.

Keywords: Artificial Intelligence; Institutional Transformation; Algorithmic Inequality

บทนำ

ในทศวรรษปัจจุบัน ปัญญาประดิษฐ์ (Artificial Intelligence: AI) ได้ก้าวขึ้นมาเป็นตัวเร่งปฏิกิริยาสำคัญในการพลิกโฉมภูมิทัศน์ของอุดมศึกษาทั่วโลก การบูรณาการ AI เข้าสู่ระบบนิเวศของมหาวิทยาลัยมิได้จำกัดอยู่เพียงการจัดหาเครื่องมือเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพทางเทคนิคเท่านั้น หากแต่เป็นกระบวนการเปลี่ยนผ่านเชิงสถาบัน (Institutional Transformation) ที่ท้าทายฐานรากเดิมของการบริหารจัดการและการเรียนการสอน หากพิจารณาภายใต้กรอบแนวคิด

การแพร่กระจายของนวัตกรรมของ Rogers (2003) จะพบว่า การไหลเข้าของเทคโนโลยี AI ในช่วงทศวรรษนี้มีลักษณะของการบีบอัดช่วงเวลา (Time Compression) ที่กดดันให้สถาบันอุดมศึกษาต้องปรับตัวข้ามผ่านวงจรการยอมรับนวัตกรรมด้วยความรวดเร็ว จนอาจก่อให้เกิดแรงเสียดทานเชิงอัตลักษณ์สถาบัน (Institutional Identity Friction) อันเรียกร้องการตกผลึกทางค่านิยมที่ชัดเจนกว่าการตอบสนองเชิงเทคนิคเพียงมิติเดียว

ความซับซ้อนของการปรับตัวดังกล่าวยังถูกตอกย้ำด้วยทฤษฎีการยอมรับเทคโนโลยี (Technology Acceptance Model: TAM) ของ Davis (1989) และ Venkatesh et al. (2003) ซึ่งชี้ให้เห็นว่า การรับรู้ประโยชน์เชิงเครื่องมือระหว่างผู้บริหาร และคณาจารย์อาจมีความเหลื่อมล้ำกันอย่างมีนัยสำคัญ รอยแยกทางความคิดนี้เองที่เป็นดั่งช่องว่างเชิงโครงสร้าง (Structural Gap) ซึ่งหากปราศจากการอภิปรายเชิงวิพากษ์ อาจนำไปสู่ภาวะความเหลื่อมล้ำเชิงอัลกอริทึม (Algorithmic Inequality) และวิกฤตการณ์ด้านธรรมาภิบาล (Governance Gap) ซึ่งถือเป็นโจทย์วิจัยสำคัญที่บทความนี้มุ่งสำรวจเพื่อเติมเต็มองค์ความรู้ที่ยังคงขาดหายไปในปัจจุบัน

ด้วยเหตุนี้ บทความวิชาการฉบับนี้จึงมีวัตถุประสงค์หลัก 3 ประการ เพื่อยกระดับการวิเคราะห์จากมิติการใช้งานไปสู่มิติโครงสร้างอำนาจและการผลิตความรู้ ได้แก่ (1) การสังเคราะห์ความตึงเครียดเชิงโครงสร้างที่เกิดขึ้นจากการผนวก AI เข้ากับระบบอุดมศึกษา (2) การวิเคราะห์รูปแบบผลกระทบผ่านกรณีศึกษาข้ามบริบทจำนวน 5 แห่ง และ (3) การนำเสนอข้อเสนอแนะเชิงนโยบายที่บูรณาการระหว่างกรอบแนวคิดทฤษฎีและหลักฐานเชิงประจักษ์ เพื่อสร้างแนวทางธรรมาภิบาล AI ที่มั่นคงและเป็นธรรม

บทความฉบับนี้ดำเนินตามระเบียบวิธีวิจัยแบบการสังเคราะห์เชิงตีความอย่างวิพากษ์ (Critical Interpretive Synthesis: CIS) ของ Dixon – Woods et al. (2006) โดยสังเคราะห์ข้อมูลจากเอกสารทุติยภูมิที่ผ่านการประเมินคุณภาพ (Peer – reviewed) จำนวน 35 – 40 แหล่ง ในระหว่างปี ค.ศ. 2020 – 2025 อาทิ รายงานจาก UNESCO (2023), OECD (2025), EDUCAUSE (2025), World Economic Forum (2024) และเอกสารนโยบายระดับประเทศ (กระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม, 2566) โดยใช้เกณฑ์การคัดเลือกข้อมูลที่เน้นความร่วมสมัย ความหลากหลายของบริบทโลก และความสมดุลเชิงระเบียบวิธี เพื่อให้ได้มาซึ่งข้อค้นพบที่มีน้ำหนักทางวิชาการและเอื้อต่อการนำไปประยุกต์ใช้เชิงนโยบายอย่างแท้จริง

กรอบแนวคิดเชิงวิพากษ์ (Structural – Critical AI Framework)

เพื่อวิเคราะห์ผลกระทบของ AI ในอุดมศึกษาอย่างเป็นองค์รวม บทความนี้จึงเสนอกรอบแนวคิดโครงสร้างวิพากษ์ปัญญาประดิษฐ์ (Structural– Critical AI Framework) ที่บูรณาการทฤษฎีสี่สำนักเพื่อวิเคราะห์พลวัตในสามระดับ (Micro – Meso – Macro) อันประกอบด้วย

ในระดับ Micro (ผู้เรียนและอาจารย์) งานวิจัยใช้ TAM (Davis, 1989; Venkatesh et al., 2003) วิเคราะห์ภาวะการยอมรับเทคโนโลยีเพียงผิวเผิน (Shallow Adoption) ที่การยอมรับ AI ขับเคลื่อนด้วยแรงกดดันเชิงสถาบัน (Social Compliance) มากกว่าคุณภาพการเรียนรู้ ซึ่งสอดคล้องกับทฤษฎีทุนมนุษย์ (Human Capital Theory) (Becker, 1964) ในสภาวะที่ปัญญาประดิษฐ์เชิงสร้างสรรค์ (Generative AI) ท้าทายคุณค่าความรู้เดิมจนเกิดวิกฤตความชอบธรรมทางญาณวิทยา (Epistemic Legitimacy Crisis) (Smith et al., 2025)

ในระดับ Meso (สถาบัน) งานวิจัยประยุกต์แนวคิดการแพร่กระจายของนวัตกรรม (Diffusion of Innovations) ของ Rogers (2003) เพื่อชี้ให้เห็นว่า สถาบันที่มีทรัพยากรสูงกว่ามักเป็นผู้กำหนดทิศทางนวัตกรรม ส่งผลให้การเปลี่ยนผ่านมิได้มีความเป็นกลางทางอำนาจ แต่เป็นการผลิตซ้ำลำดับชั้นเดิมผ่านการเข้าถึงเทคโนโลยีและการปรับโครงสร้างการบริหารที่เน้นวาทกรรมประสิทธิภาพ

ในระดับ Macro (นโยบายและอำนาจโลก) Framework นี้อาศัย ทฤษฎีความเหลื่อมล้ำทางดิจิทัล (Digital Divide Theory) (Van Dijk, 2020) และแนวคิดรัฐอภิบาล (Governmentality) (Foucault, 1991) เพื่อวิเคราะห์ว่า นโยบาย AI ระดับรัฐไม่ได้เป็นเพียงการส่งเสริมเทคโนโลยี แต่คือ การใช้อำนาจจัดระเบียบสังคมความรู้ (Knowledge – Based Society) รายงานของ OECD (2025) และ U.S. Department of Education (2024) ยืนยันว่า ประโยชน์ของ AI จะก่อให้เกิดปรากฏการณ์แมทธิว (Matthew Effect) หรือการขยายความได้เปรียบให้แก่ผู้ที่มีต้นทุนทางดิจิทัลสูงกว่าอยู่แล้ว ซึ่งหากนโยบายในระดับนี้ละเลยการกำกับดูแลเชิงจริยธรรม ก็จะกลายเป็นการตอกย้ำความเหลื่อมล้ำให้ฝังรากลึกในระดับโครงสร้างสากล

การวิเคราะห์สามระดับพร้อมกันนี้ช่วยเผยให้เห็นว่า ช่องว่างระหว่างนโยบาย AI ระดับ Macro กับความเป็นจริงในห้องเรียน Micro คือ จุดที่ความเหลื่อมล้ำก่อตัวขึ้นโดยไร้การตรวจสอบ ซึ่งโมเดลนี้ถือเป็นหัวใจสำคัญในการอภิปรายข้อเสนอแนะเชิงนโยบายในส่วนถัดไป

พลวัตเชิงสถาบัน (Governance Gap) และการนิยามบทบาทผู้สอนใหม่

ในระดับสถาบัน มหาวิทยาลัยจำนวนมากกำลังเผชิญภาวะช่องว่างของธรรมาภิบาล (Governance Gap) ที่การประยุกต์ใช้ AI ในเชิงปฏิบัติก้าวนำหน้ากรอบจริยธรรมและกลไกความรับผิดชอบ (Khosravi et al., 2023) ภายใต้เลนส์ของรัฐอภิบาลตามแนวคิดฟูโกต์ (Foucauldian Governmentality) (Foucault, 1991) ระบบ AI ที่วิเคราะห์พฤติกรรมผู้เรียนมิได้เป็นเพียงเครื่องมือบริหาร แต่เปรียบเสมือนเทคโนโลยีของการปกครอง (Technology of Governance) ที่อาจก่อให้เกิดอนุรักษนิยมเชิงอัลกอริทึม (Algorithmic Conservatism) หรือการผลิตซ้ำความเหลื่อมล้ำผ่านข้อมูลอดีต (Inside Higher Ed, 2024) สภาวะดังกล่าวเรียกร้องให้ผู้บริหารต้องปรับเปลี่ยนจากอำนาจสั่งการเชิงเทคนิค ไปสู่การสร้างการทำความเข้าใจร่วมกัน (Collective Sensemaking) (Weick, 1995) เพื่อสร้างฉันทามติทางจริยธรรมที่เข้มแข็ง

ในมิติบทบาทผู้สอน ภาวะ การลดทอนคุณค่าเหลือเพียงตัวเลขที่วัดได้ (Measurement – Driven Reductionism) กำลังบีบคั้นวิสัยทัศน์การพัฒนามนุษย์ให้กลายเป็นเพียงความคุ้มค่าเชิงประสิทธิภาพ ซึ่งสวนทางกับความต้องการทักษะยุคใหม่ที่ OECD (2025) ระบุว่า ได้แก่ การคิดวิพากษ์ และสมรรถนะทางอารมณ์สังคม (Socio – emotional skills) ที่ AI ยังขาดแคลน งานวิจัยนี้จึงเสนอให้ใช้กรอบแนวคิดพื้นที่แห่งพัฒนาการที่ใกล้จะถึง (Zone of Proximal Development: ZPD) (Vygotsky, 1978) เพื่อนิยามบทบาทผู้สอนในฐานะ ผู้นำทางในพื้นที่ความคลุมเครือ (Facilitator of Ambiguity) ซึ่งการเรียนรู้แบบปรับเหมาะที่ใช้ปัญญาประดิษฐ์ (AI – based Adaptive Learning) ไม่สามารถทดแทนได้ การจัดลำดับความสำคัญของมนุษย์ในพื้นที่นี้จึงเป็นทางออกหลักในการรักษาอำนาจวิชาชีพ และการสร้างอัตลักษณ์วิชาชีพของอาจารย์ท่ามกลางกระแสการเปลี่ยนผ่าน

การสังเคราะห์กรณีศึกษาและนัยสำคัญเชิงนโยบาย

บทความคัดเลือกกรณีศึกษา 5 กรณี เพื่อสะท้อนความหลากหลายของโมเดล (พาณิชย์/สาธารณะ) และบริบทเชิงภูมิศาสตร์ (สหรัฐฯ จีน ไทย สากล) ดังปรากฏในตารางที่ 1 เพื่อเผยให้เห็นความตึงเครียดเชิงโครงสร้างที่ซ่อนอยู่ภายใต้วาทกรรมนวัตกรรม

ตารางที่ 1 การสังเคราะห์กรณีศึกษา AI ในอุดมศึกษาในมิติเชิงโครงสร้างและธรรมาภิบาล

กรณีศึกษา	ลักษณะ AI	ผลกระทบเชิงโครงสร้าง	มิติวิเคราะห์	อ้างอิง
Squirrel AI (จีน)	Adaptive Learning	การพึ่งพาข้อมูล (Data Dependency) สูง; ตรรกะสำเร็จรูป	Data Sovereignty	Squirrel AI (2025)
USC (สหรัฐอเมริกา)	VLE / Simulation	กระจุกตัวของทุนความรู้; ความเหลื่อมล้ำระหว่างสถาบัน	Data Capital	Univ. of SC (2024)
ChulaGenie (ไทย)	Gen – AI Platform	ความท้าทายด้านอำนาจอธิปไตยทางปัญญา	Knowledge Sovereignty	จุฬาลงกรณ์ฯ (2567)
THAI Academy	AI Upskilling	ความไม่สมดุลระหว่างรัฐและเอกชน	Institutional Arrangement	Microsoft (2024)
UNESCO	Standard Setting	ภาวะบรรทัดฐานนิยม (Normative Isomorphism) มาตรฐานที่ออกแบบเพื่อเศรษฐกิจของผู้อื่น	Normative Dependency	OECD (2025)

ที่มา: สังเคราะห์โดยผู้เขียนจากแหล่งอ้างอิงในตาราง

จากตารางที่ 1 นัยสำคัญเชิงนโยบายที่สำคัญคือ (1) Data Dependency การพึ่งพาแพลตฟอร์มพาณิชย์เสี่ยงต่อการสูญเสียอำนาจการนิยามความสำเร็จทางการศึกษา (2) Paradigm Gap ช่องว่างระหว่างประเทศผู้นำกับประเทศกำลังพัฒนาที่เน้นใช้ AI เป็นเพียงเครื่องมือเสริม แทนที่จะเป็นโครงสร้างพื้นฐาน (3) Normative Isomorphism การรับกรอบมาตรฐานสากลมาใช้โดยไม่ปรับบริบทอาจเป็นการผลิตซ้ำลำดับชั้นทางเศรษฐกิจ และ (4) Value – Based Governance การตัดสินใจเรื่อง AI ต้องการการเจรจาเชิงคุณค่ามากกว่าการแก้ปัญหาเชิงเทคนิค

อัลกอริทึมกับการลดทอนความเป็นมนุษย์และเสรีภาพทางวิชาการ

การผนวก AI เข้าสู่กระบวนการบริหารจัดการสถาบันอุดมศึกษา ก่อให้เกิดความเสี่ยงต่อการกัดเซาะเสรีภาพทางวิชาการ (Academic Freedom) อย่างมีนัยสำคัญ เมื่ออัลกอริทึมเข้ามาทำหน้าที่แทนการใช้ดุลยพินิจเฉพาะบริบท (Contextual Judgment) ในการประเมินผลและการจัดสรรทรัพยากร พื้นที่ของการถกเถียงทางปัญญา และการปกป้องมุมมองที่แตกต่างจึงถูกบีบแคบลงภายใต้วาทกรรมความคุ้มค่าเชิงประสิทธิภาพ (Efficiency – driven Logic)

ในมิติการเรียนรู้ การแทนที่ปฏิสัมพันธ์ระหว่างบุคคลด้วยระบบที่ตอบสนองต่อสัญญาณข้อมูล นำไปสู่ภาวะการลดทอนคุณค่าเหลือเพียงตัวเลขที่วัดได้ (Measurement – Driven Reductionism) ซึ่งละเลยการพัฒนาสมรรถนะเชิงคุณค่าที่จำเป็นต่อการพัฒนาความเป็นมนุษย์ตามแนวคิดของ Vygotsky (1978) มากไปกว่านั้น กรอบความเหลื่อมล้ำเชิงอัลกอริทึม (Algorithmic Inequality) ของ van Dijk (2020) ยังชี้ให้เห็นว่า ระบบ AI ที่ฝึกด้วยข้อมูลที่ขาดความหลากหลายอาจกลายเป็นเครื่องมือในการกำหนดชะตาทางการศึกษา (Educational Determinism) ที่จำแนกกลุ่มผู้เรียนอย่างไม่เป็นธรรม ดังนั้น ภายใต้วาทกรรมนวัตกรรมสถาบันอุดมศึกษาจึงต้องเร่งสร้างกลไกกำกับดูแลที่ยึดโยงกับความยุติธรรมทางสังคม (Social Justice) โดยไม่แยกส่วนจากการจัดการทางเทคนิค เพื่อประกันว่า AI จะถูกใช้ในฐานะเครื่องมือเสริมสร้างศักยภาพ มิใช่กลไกในการผลิตซ้ำความเหลื่อมล้ำหรือลดทอนเสรีภาพทางวิชาการ

ความตึงเครียดเชิงอำนาจระหว่างมนุษย์กับอัลกอริทึม (Human – Algorithm Power Tension)

ความตึงเครียดเชิงอำนาจระหว่างมนุษย์กับอัลกอริทึมสะท้อนให้เห็นว่า การพึ่งพา AI โดยขาดกรอบกำกับดูแลที่เข้มแข็ง คือ การกัดเซาะ เสรีภาพทางวิชาการ (Academic Freedom) อย่างเป็นระบบ เมื่อกระบวนการตัดสินใจด้านการประเมินผลและการจัดสรรทรัพยากรถูกเปลี่ยนผ่านสู่ระบบอัตโนมัติ พื้นที่ในการใช้วิจารณญาณทางวิชาการและความเป็นอิสระในการสอนและวิจัยจึงถูกบีบแคบลง

ในมิติของความเสมอภาค การนำ AI มาใช้โดยปราศจากการออกแบบเชิงความเสมอภาค (Equity – Centered Design) ก่อให้เกิดภาวะประโยชน์ที่กระจุกตัว (Concentrated Benefits) ซึ่งตอกย้ำให้เห็นว่า ความเหลื่อมล้ำเชิงอัลกอริทึม (Algorithmic Inequality) มิได้เป็นเพียงปัญหาการเข้าถึงอุปกรณ์ (Access Divide) แต่คือ การผลิตซ้ำความเสียเปรียบเชิงโครงสร้างผ่านภาวะการยอมรับโดยไม่วิพากษ์ (Uncritical Acceptance) ของผู้เรียนที่ขาดทุน

ทางวัฒนธรรมในการตีความและโต้แย้งผลลัพธ์จาก AI ดังนั้น การลงทุนในเทคโนโลยี AI โดยละเลยการเสริมสร้างสมรรถนะ การรู้เท่าทัน AI เชิงวิพากษ์ (Critical AI Literacy) จึงเปรียบเสมือนการขยายช่องว่างทางการศึกษาให้ลึกยิ่งขึ้น มากกว่าการลดทอนความเหลื่อมล้ำ การกำกับดูแลในระดับสถาบันจึงต้องเปลี่ยนผ่านจากการบริหารเชิงเทคนิค ไปสู่การเจรจาเชิงอำนาจเพื่อรักษาสมดุลระหว่างประสิทธิภาพของระบบ กับเสรีภาพทางปัญญาของผู้เรียนและอาจารย์

สถานการณ์ AI ในมหาวิทยาลัยไทย ความเหลื่อมล้ำเชิงโครงสร้าง

การขับเคลื่อน AI ในอุดมศึกษาไทยเผชิญภาวะช่องว่างระหว่างนโยบายและกลไก (Policy – Mechanism Gap) อย่างมีนัยสำคัญ แม้แผนปฏิบัติการด้านปัญญาประดิษฐ์แห่งชาติ พ.ศ. 2565 – 2570 (กระทรวง อว., 2566) จะแสดงเจตจำนงที่ชัดเจน แต่กลไกการจัดสรรทรัพยากรและการวัดผลกลับขาดความเป็นรูปธรรม นำไปสู่สภาวะการส่งสัญญาณเชิงสถาบัน (Institutional Signaling) ที่ขาดการเปลี่ยนผ่านเชิงโครงสร้างที่แท้จริง ข้อมูลจาก Telenor Asia (2025) ที่ชี้ว่าคนไทยมีความเชื่อมั่นต่อ AI สูงแต่ระดับการใช้งานจริงยังต่ำ สะท้อนถึงการขาดสภาวะแวดล้อมสนับสนุน (Facilitating Conditions) ตามกรอบ TAM อย่างชัดเจน

ความเหลื่อมล้ำเชิงโครงสร้างในอุดมศึกษาไทยปรากฏผ่าน 4 มิติสำคัญ (1) ภาวะขาดแคลนทุนมนุษย์ระดับแนวหน้า (Human Capital Deficit) (2) ข้อจำกัดด้านโครงสร้างพื้นฐานวิจัย (Research Infrastructure) (3) การกระจัดกระจายของกลไกทุนวิจัย (Funding Fragmentation) และ (4) ความไม่พร้อมของกรอบธรรมาภิบาล (Governance Immaturity) ซึ่งเมื่อวิเคราะห์ผ่านแนวคิดทุนทางสังคมของ Bourdieu (1986) จะพบว่า สถาบันไทยกำลังเผชิญกับภาวะการพึ่งพาอาณานิคมทางเทคโนโลยี (Technological Dependency) เนื่องจากต้องพึ่งพาระบบ AI ที่ออกแบบบนฐานค่านิยมตะวันตกโดยขาดทางเลือกที่สอดรับกับบริบทท้องถิ่น ยิ่งไปกว่านั้น โครงสร้างแรงจูงใจ และระบบผลงานทางวิชาการ (Tenure & Recognition) ยังคงขัดแย้งกับเป้าหมายการเปลี่ยนผ่านสู่ดิจิทัลอย่างเปิดเผย ซึ่งถือเป็นอุปสรรคสำคัญที่บั่นทอนความมุ่งมั่นของบุคลากรในการลงทุนพัฒนาสมรรถนะ AI ของตน

การมีส่วนสนับสนุนองค์ความรู้และทิศทางการวิจัยในอนาคต

บทความนี้มีคุณูปการใน 3 มิติหลัก ได้แก่ มิติเชิงทฤษฎี ผ่านการนำเสนอกรอบแนวคิดเชิงโครงสร้างวิพากษ์ว่า ด้วยปัญญาประดิษฐ์ (Structural – Critical AI Framework) ที่บูรณาการกรอบคิดของ Davis (1989), Rogers (2003), Becker (1964) และ van Dijk (2020) เข้าด้วยกันเพื่อวิเคราะห์ความเหลื่อมล้ำผ่านปฏิสัมพันธ์ 3 ระดับ (Micro – Meso – Macro) ซึ่งถือเป็นการขยายขอบเขตการอภิปราย AI ในอุดมศึกษาที่เหนือกว่าการวิเคราะห์เชิงเดี่ยว มิติเชิงนโยบาย ผ่านการเผยให้เห็นช่องว่างทางธรรมาภิบาล (Governance Gap) และความจำเป็นของการสร้าง การกำกับดูแลเชิงอัลกอริทึม (Algorithmic Governance) ที่มิได้จำกัดอยู่เพียงมาตรการเชิงเทคนิค แต่รวมถึงการเจรจาเชิงอำนาจและค่านิยม และ มิติเชิงระเบียบวิธี ที่สาธิตการใช้ การสังเคราะห์แบบตีความเชิงวิพากษ์ (Critical Interpretive Synthesis: CIS) ตามแนวทางของ Dixon – Woods et al. (2006) ในการสังเคราะห์วรรณกรรมข้ามสาขาเพื่อเป็นแนวทางสำหรับนักวิจัยในบริบทประเทศกำลังพัฒนา

คุณูปการของการศึกษา (Contributions of the Study)

นัยเชิงทฤษฎี (Theoretical Implications) งานวิจัยนี้เติมเต็มช่องว่างในการอธิบายปรากฏการณ์ ความเหลื่อมล้ำเชิงอัลกอริทึม (Algorithmic Inequality) ผ่านเลนส์ของ ความเหลื่อมล้ำทางดิจิทัล (Digital Divide) ในรูปแบบที่ลึกซึ้งกว่าเดิม (Usage Divide) ซึ่งเป็นฐานคิดสำคัญในการนิยามความเหลื่อมล้ำในระบบการศึกษาดิจิทัล

นัยเชิงนโยบาย (Policy Implications) มหาวิทยาลัยพึงเปลี่ยนผ่านจากการสร้างนโยบายเชิงรับ (สิ่งที่ห้ามทำ) ไปสู่กลไกเชิงรุก 2 ประการ ได้แก่ (1) การพัฒนากรอบธรรมาภิบาลข้อมูล (Data Governance) ที่โปร่งใสและมีการตรวจสอบอคติ (Bias Auditing) และ (2) การส่งเสริมสมรรถนะการรู้เท่าทัน AI เชิงวิพากษ์ (Critical AI Literacy) ให้ครอบคลุมทุกกลุ่มผู้เรียนเพื่อลดความเสียเปรียบเชิงโครงสร้าง

ทิศทางการวิจัยในอนาคต (Future Research Directions)

งานวิจัยในอนาคตควรเปลี่ยนผ่านจากงานเชิงสังเคราะห์ไปสู่การวิจัยเชิงประจักษ์ (Empirical Research) โดยเฉพาะ

การศึกษาระยะยาว (Longitudinal Study) เพื่อติดตามบัณฑิตที่สำเร็จการศึกษาจากสถาบันที่มีการบูรณาการ AI ในระดับต่างกัน โดยมุ่งเน้นไปที่การวัดสมรรถนะการปรับตัว (Adaptive Competency) ในตลาดงานจริง

การวิจัยเชิงทดลอง (Experimental Research) เพื่อทดสอบประสิทธิผลของหลักสูตรการรู้เท่าทัน AI เชิงวิพากษ์ (Critical AI Literacy) ว่าสามารถลดความเหลื่อมล้ำเชิงอัลกอริทึม (Algorithmic Inequality) ในกลุ่มนักศึกษาที่มีพื้นหลังแตกต่างกันได้จริงหรือไม่

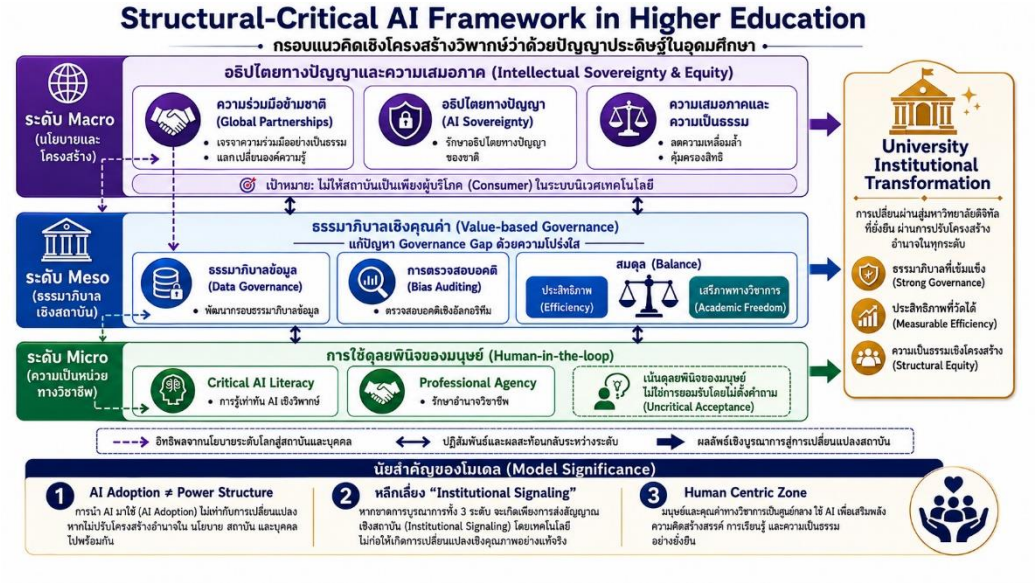
โดยผู้วิจัยในอนาคตสามารถนำกรอบแนวคิดเชิงโครงสร้างวิพากษ์ว่าด้วยปัญญาประดิษฐ์ (Structural – Critical AI Framework) ที่พัฒนาขึ้นในบทความนี้ ไปประยุกต์ใช้เป็นฐานในการกำหนดตัวแปรและตัวชี้วัดเชิงกลยุทธ์ เพื่อให้การศึกษาในอนาคตสามารถสะท้อนมิติของอำนาจ ธรรมาภิบาล และความยุติธรรมทางสังคมได้อย่างครอบคลุม ทั้งนี้ ความสัมพันธ์เชิงโครงสร้างและพลวัตการขับเคลื่อนสถาบันสู่ความเป็นดิจิทัลที่ยั่งยืน ได้ถูกสังเคราะห์และสรุปไว้ในภาพที่ 1 ดังนี้

โมเดลกรอบแนวคิดเชิงโครงสร้างวิพากษ์ว่าด้วยปัญญาประดิษฐ์ (Structural – Critical AI Framework) นี้แสดงถึงพลวัตของการปรับเปลี่ยนเชิงสถาบัน (Institutional Transformation) ผ่านความสัมพันธ์เชิงอำนาจใน 3 ระดับ

ระดับ Micro (รายบุคคล) เน้นความเป็นหน่วยทางวิชาชีพ (Professional Agency) โดยมุ่งเน้นที่ Critical AI Literacy ของอาจารย์และนักศึกษา เพื่อให้เกิดการใช้เทคโนโลยีอย่างมีวิจารณญาณ ไม่ใช่การยอมรับโดยไม่ตั้งคำถาม (Uncritical Acceptance)

ระดับ Meso (สถาบัน) เน้นธรรมาภิบาลเชิงคุณค่า (Value – based Governance) ซึ่งสถาบันต้องพัฒนากรอบนโยบายที่ครอบคลุมถึง Data Governance และ Bias Auditing เพื่อสร้างสมดุลระหว่างประสิทธิภาพ (Efficiency) กับการรักษาเสรีภาพทางวิชาการ (Academic Freedom)

ระดับ Macro (นโยบายและโครงสร้าง) เน้นอธิปไตยทางปัญญาและความเสมอภาค (Intellectual Sovereignty & Equity) ซึ่งครอบคลุมถึงการเจรจาความร่วมมือข้ามชาติ (Global Partnerships) และการรักษา AI Sovereignty ของชาติ เพื่อไม่ให้สถาบันอุดมศึกษาต้องตกเป็นเพียงผู้บริโภค (Consumer) ในระบบนิเวศเทคโนโลยีที่ตนเองไม่ได้เป็นผู้ออกแบบ

ภาพที่ 1: กรอบแนวคิดเชิงโครงสร้างวิพากษ์ว่าด้วยปัญญาประดิษฐ์ (Structural – Critical AI Framework)

นัยสำคัญของโมเดล การเปลี่ยนผ่านสู่มหาวิทยาลัยดิจิทัลที่ยั่งยืน ไม่สามารถทำได้ด้วยการจัดหาเทคโนโลยี (Technology Adoption) เพียงอย่างเดียว แต่ต้องอาศัยการปรับปรุงโครงสร้างอำนาจในทั้ง 3 ระดับนี้พร้อมกัน มิฉะนั้น จะเกิดภาวะการส่งสัญญาณเชิงสถาบัน (Institutional Signaling) ที่เทคโนโลยีถูกนำมาใช้เพียงเพื่อแสดงภาพลักษณ์ความทันสมัย แต่ไม่ได้สร้างการเปลี่ยนแปลงเชิงคุณภาพให้แก่ผู้เรียนอย่างแท้จริง

สรุป

จากการสังเคราะห์ผ่าน Structural – Critical AI Framework และหลักฐานเชิงประจักษ์ในบทความ ผลการศึกษาชี้ให้เห็นแนวโน้มสำคัญ 3 ประการ (1) การขาดความเป็นกลางทางอำนาจ อัลกอริทึมแฝงไว้ด้วยค่านิยมของผู้สร้างซึ่งอาจไม่สอดคล้องกับบริบทการศึกษาไทย (2) ภาวะการส่งสัญญาณเชิงสถาบัน (Institutional Signaling) นโยบายที่มุ่งเน้นความทันสมัยเชิงสัญลักษณ์โดยขาดกลไกปฏิบัติจริง นำไปสู่การเปลี่ยนแปลงที่ไม่ยั่งยืน และ (3) ความเสี่ยงต่ออิสระทางวิชาการ (Institutional Autonomy) การพึ่งพาบริษัทเทคโนโลยีขนาดใหญ่โดยขาดกรอบการเจรจา ส่งผลกระทบต่อสิทธิในการกำหนดนิยามคุณภาพการศึกษาของสถาบัน

เอกสารอ้างอิง

กระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัย และนวัตกรรม, และกระทรวงดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคม. (2566). *แผนปฏิบัติการด้านปัญญาประดิษฐ์แห่งชาติเพื่อการพัฒนาประเทศไทย พ.ศ. 2565–2570 (รายงานประจำปี พ.ศ. 2566)*. กรุงเทพฯ: ผู้แต่ง.

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. (2567). จุฬาฯ เปิดตัว Chula Genie แพลตฟอร์ม Generative AI สัญชาติไทย. สืบค้นเมื่อ 11 เมษายน 2569, จาก https://www.chula.ac.th

Akgun, S., & Greenhow, C. (2022). Artificial intelligence in education: Addressing ethical challenges in K – 12 settings. *AI and Ethics*, 2(3), 431–440. https://doi.org/10.1007/s43681-021-00096-7

Becker, G. S. (1964). *Human capital: A theoretical and empirical analysis, with special reference to education.* University of Chicago Press.

Bourdieu, P. (1986). The forms of capital. In J. Richardson (Ed.), *Handbook of theory and research for the sociology of education* (pp. 241–258). Greenwood.

Cengage Group. (2025). *New Cengage Group data shows growing GenAI adoption in K12 & higher education*. Retrieved April 11, 2026, from https://www.cengagegroup.com

Chiu, T. K. F., Xia, Q., Zhou, X., Chai, C. S., & Cheng, M. (2023). Systematic literature review on opportunities, challenges, and future research recommendations of artificial intelligence in education. *Computers and Education: Artificial Intelligence*, (4), 100118.

Davis, F. D. (1989). Perceived usefulness, perceived ease of use, and user acceptance of information technology. *MIS Quarterly*, 13(3), 319–340.

Dixon – Woods, M., Agarwal, S., Jones, D., Young, B., & Sutton, A. (2006). Synthesising qualitative and quantitative evidence: A review of possible methods. *Journal of Health Services Research & Policy*, 10(1), 45–53.

EDUCAUSE. (2025). *2025 EDUCAUSE AI landscape study: Into the digital AI divide*. EDUCAUSE. Retrieved April 11, 2026, from https://www.educause.edu

Foucault, M. (1991). Governmentality. In G. Burchell, C. Gordon, & P. Miller (Eds.), *The Foucault effect: Studies in governmentality* (pp. 87–104). University of Chicago Press.

Holmes, W., Bialik, M., Fadel, C., & Gray, A. (2024). Artificial intelligence in education: Promises and implications for teaching and learning. *Computers & Education*, (212), 104789.

Inside Higher Ed. (2024). *How will AI influence higher ed in 2025?*. Retrieved April 11, 2026, from https://www.insidehighered.com

Khosravi, H., Sadiq, S., & Amer – Yahia, S. (2023). Data management of AI – powered education technologies: Challenges and opportunities. *Learning Letters*, (1), Article 2. 1-11.

Microsoft Thailand. (2024). *THAI Academy – AI in Education*. Retrieved April 11, 2026, from https://www.microsoft.com/th-th

OECD. (2025). The potential impact of artificial intelligence on equity and inclusion in education. *OECD Education Working Papers*, No. 317. Paris: OECD Publishing.

Rogers, E. M. (2003). *Diffusion of innovations* (5th ed.). New York: Free Press.

Smith, D. P., Francis, N. J., & Jones, S. (2025). Generative AI in higher education: Balancing innovation and integrity. *British Journal of Biomedical Science*, (81), 14048.

Squirrel AI. (2025). *Our flagship technology*. Retrieved April 11, 2026, from https://www.squirrelai.com

Telenor Asia. (2025). *Thailand most trusting of AI, according to Telenor Asia study*. Retrieved April 11, 2026, from https://www.telenor.com/media/asia

U.S. Department of Education, Office of Educational Technology. (2024). *Artificial intelligence and the future of teaching and learning: Insights and recommendations*. Retrieved April 11, 2026, from https://tech.ed.gov

University of South Carolina. (2024). *Virtual reality brings new dimensions to USC learning environments*. Retrieved April 11, 2026, from https://www.sc.edu

UNESCO. (2023). *Artificial intelligence in education: Guidance for policy – makers*. UNESCO Publishing. from https://unesdoc.unesco.org

Van Dijk, J. A. G. M. (2020). *The digital divide*. Polity Press.

Venkatesh, V., Morris, M. G., Davis, G. B., & Davis, F. D. (2003). User acceptance of information technology: *Toward a unified view. MIS Quarterly*, 27(3), 425–478.

Vygotsky, L. S. (1978). *Mind in society: The development of higher psychological processes.* Harvard University Press.

Weick, K. E. (1995). *Sensemaking in organizations*. Thousand Oaks, CA: Sage Publications.

World Economic Forum. (2024). *The future of jobs report 2024*. World Economic from. https://www.weforum.org/reports/the-future-of-jobs-report-2024/

บทความวิชาการ

การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในยุคดิจิทัลด้วยหลักพุทธธรรม

HUMAN RESOURCE DEVELOPMENT IN THE DIGITOL ERA THROUGH BUDDHIST TEACHINGS

พนมพร เมฆพัฒน์[1*], **พระพินิจ ธีรภทฺโท**[1], **จักรพันธ์ นะวะแก้ว**[1]

Phanomphon Mekphat[1*], Phraphinit Treeraputto[1], Jakkaphan Nawakaew[1]

[*]Corresponding Author E-mail: nuy2515@windowslive.com

Received April 30, 2026; Revised July 6, 2026; Accepted July 10, 2026

บทคัดย่อ

การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในยุคดิจิทัลเป็นประเด็นสำคัญที่เกี่ยวข้องกับการปรับตัวของบุคคลและองค์กรภายใต้การเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยีอย่างรวดเร็ว บทความวิชาการนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์และเสนอแนวทางการบูรณาการหลักพุทธธรรมกับการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ โดยเน้นการผสานทักษะแห่งศตวรรษที่ 21 เข้ากับคุณธรรมและจริยธรรม บทความวิชาการนี้พบว่า การพัฒนาอย่างยั่งยืนควรตั้งอยู่บนหลักพุทธธรรมสำคัญ ได้แก่ สติ ศีล สมาธิ และปัญญา ซึ่งมีบทบาทในการเสริมสร้างการตระหนักรู้ในตนเอง การควบคุมพฤติกรรม การมีสมาธิในการทำงาน และการตัดสินใจอย่างมีเหตุผล การบูรณาการดังกล่าวช่วยให้บุคคลสามารถปรับตัวต่อบริบทดิจิทัลได้อย่างมีประสิทธิภาพ พร้อมทั้งส่งเสริมการพัฒนาคุณภาพชีวิตและความสมดุลทางจิตใจ อันนำไปสู่การสร้างองค์กรและสังคมที่เข้มแข็ง มีจริยธรรม และยั่งยืน

คำสำคัญ: การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์; ยุคดิจิทัล; หลักพุทธธรรม

Abstract

Human resource development in the digital era was a critical issue concerning the adaptation of individuals and organizations to rapid technological changes. This article aimed to analyze and propose an integrative approach to human resource development through Buddhist principles, emphasizing the integration of 21st-century skills with morality and ethics. The findings indicated that sustainable development

[1] วิทยาลัยสงฆ์ตาก มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

[1] Tak Buddhist College, Mahachulalongkornrajavidyalaya University

should be grounded in core Buddhist principles, namely mindfulness, morality, concentration, and wisdom. These principles enhance self-awareness, behavioral regulation, work focus, and rational decision-making. Such integration enabled individuals to effectively adapt to the digital context while promoting quality of life and mental balance. Ultimately, this approach contributed to the development of ethical, resilient, and sustainable organizations and societies.

Keywords: Human Resource Development; Digital Era; Buddhist Principles

บทนำ

ยุคดิจิทัลเป็นช่วงเวลาที่เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารเข้ามามีบทบาทสำคัญต่อการดำรงชีวิตและการทำงานของมนุษย์อย่างรอบด้าน ส่งผลให้รูปแบบการทำงาน โครงสร้างองค์กร และทักษะที่จำเป็นมีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์จึงไม่อาจจำกัดอยู่เพียงการเสริมสร้างทักษะทางเทคนิค หากแต่ต้องครอบคลุมถึงความสามารถในการคิดวิเคราะห์ การแก้ปัญหา การปรับตัว และการเรียนรู้ตลอดชีวิตควบคู่กันไป อย่างไรก็ตาม ความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีได้นำมาซึ่งความท้าทายด้านจิตใจและสังคม อาทิ ความเครียดจากการทำงาน ความโดดเดี่ยวทางสังคม และปัญหาการใช้เทคโนโลยีอย่างขาดจริยธรรม ปัญหาเหล่านี้สะท้อนให้เห็นถึงข้อจำกัดของการพัฒนาที่เน้นเพียงมิติทางเทคนิคโดยละเลยมิติด้านคุณธรรมและจริยธรรม ดังนั้น การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์จึงจำเป็นต้องให้ความสำคัญกับ “การพัฒนาภายใน” ควบคู่กับ “การพัฒนาภายนอก”

หลักพุทธธรรมเป็นแนวคิดที่มีศักยภาพในการเสริมสร้างสมดุลดังกล่าว โดยเฉพาะหลักสติ ศีล สมาธิ และปัญญา ซึ่งเป็นกระบวนการพัฒนามนุษย์แบบองค์รวม สติช่วยให้เกิดการตระหนักรู้ในตนเอง ศีลกำกับพฤติกรรมให้อยู่ในกรอบจริยธรรม สมาธิเสริมสร้างความมั่นคงทางจิตใจ และปัญญาช่วยให้เกิดการคิดอย่างมีเหตุผลและรอบคอบ หลักธรรมเหล่านี้สามารถนำมาประยุกต์ใช้เพื่อเสริมสร้างศักยภาพมนุษย์ในบริบทดิจิทัลได้อย่างมีประสิทธิภาพ

การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในยุคดิจิทัลต้องอาศัยการบูรณาการระหว่างทักษะทางวิชาชีพและคุณธรรม เนื่องจากสภาพแวดล้อมปัจจุบันมีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วและไม่แน่นอน ความสามารถในการปรับตัว การคิดเชิงวิเคราะห์ การแก้ไขปัญหาที่ซับซ้อน การทำงานร่วมกับผู้อื่น และการเรียนรู้ตลอดชีวิต (Lifelong Learning) ถือเป็นทักษะหลักที่จำเป็นสำหรับบุคคลในการดำรงชีวิตและการทำงานอย่างมีประสิทธิภาพ (Trilling & Fadel, 2009; World Economic Forum, 2022) การพัฒนาทักษะเหล่านี้ช่วยให้บุคคลสามารถเข้าใจบริบททางสังคมและเทคโนโลยี วิเคราะห์ปัญหาได้อย่างเป็นระบบ และสามารถสร้างนวัตกรรมใหม่ ๆ เพื่อตอบสนองต่อความต้องการที่เปลี่ยนแปลงไปขององค์กรและสังคม (OECD, 2018) ใน

ขณะเดียวกัน หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา เช่น สติ ศีล สมาธิ และปัญญา เป็นรากฐานสำคัญในการพัฒนาจิตใจและคุณธรรมของบุคคล โดยสติช่วยให้บุคคลมีความตระหนักรู้ต่อความคิด อารมณ์ และพฤติกรรมของตนเอง ทำให้สามารถควบคุมอารมณ์และปรับตัวต่อสถานการณ์ได้อย่างเหมาะสม ศีลเป็นกรอบแนวทางทางจริยธรรมที่ช่วยลดพฤติกรรมที่เป็นโทษต่อสังคมและตนเอง พร้อมทั้งเสริมสร้างวินัยและความรับผิดชอบในการกระทำของตน สมาธิส่งเสริมความสามารถในการมุ่งเน้น จดจ่อ และเพิ่มประสิทธิภาพในการทำงานและการเรียนรู้ ขณะที่ปัญญาช่วยให้บุคคลสามารถวิเคราะห์สถานการณ์ ประเมินผลของการกระทำ และตัดสินใจอย่างรอบคอบ (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), 2559; พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), 2543)

ดังนั้น การบูรณาการทักษะแห่งศตวรรษที่ 21 เข้ากับหลักพุทธธรรมจึงเป็นแนวทางสำคัญในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์อย่างครบวงจร เนื่องจากสามารถสร้างสมดุลระหว่างความรู้ ทักษะ และคุณธรรม ซึ่งเป็นคุณสมบัติที่จำเป็นสำหรับบุคคลในยุคดิจิทัล และเป็นรากฐานของการพัฒนาองค์กรและสังคมอย่างยั่งยืน (OECD, 2018; World Economic Forum, 2022) ดังนั้น กรอบแนวคิดของการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในยุคดิจิทัลจึงประกอบด้วยสององค์ประกอบสำคัญคือ ทักษะแห่งศตวรรษที่ 21 ที่เน้นด้านความรู้และสมรรถนะทางเทคนิค และ หลักพุทธธรรม ที่เน้นการพัฒนาจิตใจและคุณธรรม การประสานทั้งสององค์ประกอบนี้จะช่วยสร้างมนุษย์ที่มีความสามารถครบถ้วน ปรับตัวได้ดี มีคุณธรรม และสามารถมีส่วนร่วมในการพัฒนาสังคมและองค์กรได้อย่างยั่งยืน

การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์

การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์(Human Resource Development) นักวิชาการได้ให้ความเห็นว่า กิจกรรมของการพัฒนาทรัพยากรบุคลากรในองค์ คือการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ Nadler และ Wiggs (1989) ได้อธิบายว่า การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์เป็นกระบวนการพัฒนาบุคคลให้เกิดความรู้ความสามารถทักษะ มีเจตคติที่ดีในการทำงาน เพื่อให้การทำงานมีประสิทธิภาพจึงจำเป็นต้องมีการพัฒนา ด้านการฝึกอบรม เพื่อส่งเสริมความรู้คามสามารถให้แก่บุคคลเพื่อให้ทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ ส่งเสริมด้านการศึกษา เพื่อให้ผู้ทำงานได้เกิดความรู้ในการทำงานในอนาคต เป็นการเตรียมบุคลากรเพื่อเลื่อนตำแหน่ง และการพัฒนา เป็นกระบวนการเรียนรู้ที่เน้นให้ผู้ทำงานสามารถนำความร้ไปแก้ไขปัญหาในระหว่างการทำงานเป็นการเพิ่มขีดความสามารถของผู้นั้นให้มีศักยภาพในการทำงานต่อไป

บรรยงค์ โตจินดา (2543) กล่าวว่า การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ หมายถึงนโยบายการพัฒนาคนในระยะยาว เริ่มตั้งแต่เกิด เข้าโรงเรียน ได้รับการฝึกฝนจนกระทั่งทำงานก็ยังมีการฝึกอบรมอยู่การพัฒนาคนต้องกระทำอย่างต่อเนื่องและมีขั้นตอน

จากความหมาย การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ หมายถึงกระบวยการปรับปรุงพัฒนาและเพิ่มทักษะอย่างต่อเนื่องและสอดคล้องกับเป้าหมายของการพัฒนา โดยอาศัยการเรียนรู้ การฝึกอบรม การศึกษาและการพัฒนา การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์เป็นหัวใจสำคัญของการเปลี่ยนแปลงและการพัฒนาแม้จะมีทรัพยากรทางกายภาพและเงินทุนมากมายเพียงใด แต่หากไรบุคลากรที่มีประสิทธิภาพก็อาจทำให้การใช้ทรัพยากร เงินทุนและอื่นๆ เป็นไปอย่างสิ้นเปลืองและทำให้เสียโอกาสในการพัฒนาองค์กรจะก้าวไปได้อย่างมีประสิทธิภาพ ต้องเกิดจากบุคลากรทีมีศักยภาพ ฉะนั้น การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์จึงเป็นพันธกิจสำคัญที่จะต้องใส่ใจ รวมถึงการสร้างความภักดีต่อองค์กรเป็นปัจจัยสำคัญที่จะทำให้องค์การมั่นคงและยั่งยืนยิ่งขึ้น

การพัฒนามนุษย์ในยุคดิจิทัล

การพัฒนามนุษย์ในยุคดิจิทัลไม่ได้จำกัดเพียงการพัฒนาทักษะทางเทคนิคและความสามารถในการทำงานเท่านั้น แต่ยังรวมถึงการพัฒนาคุณลักษณะและทักษะที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิตในสภาพแวดล้อมที่เต็มไปด้วยเทคโนโลยีและการเปลี่ยนแปลงอย่างต่อเนื่อง (พิชญ์สินี มะโน, 2562) แนวโน้มการพัฒนามนุษย์ในยุคดิจิทัลจึงเน้นไปที่การเรียนรู้และการปรับตัวอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้บุคคลสามารถเผชิญกับความเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วและความท้าทายใหม่ ๆ ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

1.การเรียนรู้แบบต่อเนื่อง (Lifelong Learning) การเรียนรู้ไม่มีวันสิ้นสุดในยุคดิจิทัล เนื่องจากเทคโนโลยีมีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว บุคคลจำเป็นต้องพัฒนาทักษะใหม่ ๆ อย่างต่อเนื่องเพื่อให้สามารถปรับตัวกับสภาพแวดล้อมทั้งในชีวิตประจำวันและการทำงาน การเรียนรู้รูปแบบออนไลน์และแพลตฟอร์มดิจิทัลต่าง ๆ เป็นเครื่องมือสำคัญในการสนับสนุนการพัฒนาทักษะและความรู้ใหม่ ๆ

2.ทักษะด้านเทคโนโลยี (Technology Skills) การทำงานในยุคดิจิทัลต้องการทักษะด้านเทคโนโลยีในระดับสูง เช่น การเขียนโปรแกรม การประยุกต์ใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ และการทำงานร่วมกับระบบอัตโนมัติ การพัฒนาทักษะด้านเทคโนโลยีช่วยให้บุคคลสามารถทำงานร่วมกับ AI และระบบอัตโนมัติได้อย่างมีประสิทธิภาพ

3. ความสามารถในการแก้ปัญหา (Problem-Solving Skills) การใช้เทคโนโลยีเพื่อแก้ปัญหาที่ซับซ้อนต้องอาศัยทักษะในการวิเคราะห์ การแก้ไขปัญหา และการนำเสนอวิธีแก้ปัญหาอย่างเป็นระบบ การพัฒนาความสามารถเหล่านี้ช่วยเพิ่มประสิทธิภาพการตัดสินใจและการแก้ไขปัญหาในสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงเร็ว

4. การเชื่อมโยงและการสื่อสาร (Connectivity and Communication) การเชื่อมโยงกับผู้คนและข้อมูลผ่านเครือข่ายดิจิทัลเป็นปัจจัยสำคัญในชีวิตและการทำงาน การเรียนรู้วิธี

สื่อสารอย่างมีประสิทธิภาพผ่านช่องทางต่าง ๆ เช่น โซเชียลมีเดียและเครือข่ายมือถือช่วยให้บุคคลสามารถแลกเปลี่ยนข้อมูลและสร้างความสัมพันธ์เชิงบวก

5. การทำงานร่วมกับเทคโนโลยี (Collaboration with Technology) มนุษย์และเทคโนโลยีสามารถทำงานร่วมกันอย่างเป็นมิตร โดยการใช้ระบบ AI ระบบอัตโนมัติ และหุ่นยนต์ช่วยเพิ่มประสิทธิภาพการทำงาน การทำงานร่วมกับเทคโนโลยีจึงเป็นทักษะสำคัญที่จำเป็นต่อการปฏิบัติงานในยุคดิจิทัล

6. การเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรม (Cultural Shift) ยุคดิจิทัลทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมในหลายด้าน เช่น การทำงานระยะไกล การใช้เทคโนโลยีในการเรียนรู้ และการสร้างสรรค์ผลงาน การพัฒนามนุษย์จึงต้องคำนึงถึงการปรับตัวให้สอดคล้องกับวัฒนธรรมดิจิทัล

7. การรักษาความเป็นส่วนตัวและความปลอดภัย (Privacy and Security) การใช้เทคโนโลยีจำเป็นต้องคำนึงถึงความเป็นส่วนตัวและความปลอดภัยของข้อมูล การป้องกันการละเมิดและโจรกรรมข้อมูลส่วนบุคคลช่วยให้บุคคลสามารถใช้เทคโนโลยีได้อย่างมั่นใจและปลอดภัย

8. การเตรียมความพร้อมเพื่อการพัฒนามนุษย์ในยุคดิจิทัล การเตรียมความพร้อมประกอบด้วยหลายด้าน ได้แก่

การศึกษาและเรียนรู้ เข้าใจเทคโนโลยีและแนวโน้มการพัฒนาของสังคมดิจิทัล การพัฒนาทักษะใหม่ ๆ เช่น ทักษะด้าน IT การสื่อสาร การแก้ปัญหา และการทำงานร่วมกับเทคโนโลยี การเรียนรู้ด้านความรู้และสังคม เพื่อพัฒนาบุคลิกภาพ ความสัมพันธ์ และทักษะความเป็นผู้นำ การเตรียมตัวกับการเปลี่ยนแปลง มีความยืดหยุ่นและสามารถปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงได้อย่างรวดเร็วและการสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมทางเทคโนโลยี เข้าใจผลกระทบและความเป็นไปได้ของเทคโนโลยีต่อชีวิตประจำวัน การเป็นมนุษย์ที่เต็มไปด้วยสังคมและการสร้างความสัมพันธ์และเครือข่ายกับผู้อื่นอย่างมีคุณค่า ดังนั้นการพัฒนามนุษย์ในยุคดิจิทัลจึงเป็นกระบวนการที่เน้น การเรียนรู้และปรับตัวอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้บุคคลสามารถเผชิญกับความเปลี่ยนแปลงได้อย่างมีประสิทธิภาพและประสบความสำเร็จทั้งในการทำงานและชีวิตประจำวัน

แนวโน้มและปรากฏการณ์ที่เกี่ยวกับการพัฒนามนุษย์ในยุคดิจิทัล

การพัฒนามนุษย์ในยุคดิจิทัลเป็นกระบวนการที่ต้องปรับตัวต่อ แนวโน้มและปรากฏการณ์ใหม่ ๆ ที่เกิดขึ้นในสังคมและเทคโนโลยีดิจิทัล เพื่อให้บุคคลสามารถเผชิญกับความเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วและความท้าทายที่ซับซ้อนได้อย่างมีประสิทธิภาพ (อรรถยุทธ

คงคาวงศ์, 2563) แนวโน้มและปรากฏการณ์สำคัญที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนามนุษย์ในยุคดิจิทัล สามารถสรุปได้ดังนี้

การทำงานแบบดิจิทัล (Digital Workforce) การใช้งานเทคโนโลยีช่วยเพิ่มประสิทธิภาพและความรวดเร็วในการทำงานอย่างมีนัยสำคัญ บุคคลต้องพัฒนาทักษะในการทำงานร่วมกับระบบอัตโนมัติและปัญญาประดิษฐ์ (Artificial Intelligence: AI) รวมถึงการใช้แพลตฟอร์มการศึกษาออนไลน์เพื่อพัฒนาความรู้และทักษะใหม่ ๆ

การเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง (Lifelong Learning) การเรียนรู้อย่างต่อเนื่องถือเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้มนุษย์สามารถปรับตัวต่อความเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยีและสภาพแวดล้อมได้อย่างเหมาะสม การศึกษาออนไลน์และระบบอัตโนมัติเป็นเครื่องมือสำคัญในการสนับสนุนการพัฒนาทักษะใหม่ ๆ อย่างต่อเนื่อง

การทำงานร่วมกับเทคโนโลยี (Human-Tech Collaboration) การทำงานร่วมกับเทคโนโลยีช่วยสร้างผลลัพธ์ที่ดีขึ้นและมีประสิทธิภาพมากขึ้น การประยุกต์ใช้เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร จึงมีความสำคัญต่อการพัฒนาสมรรถนะที่จำเป็นสำหรับการทำงานในยุคดิจิทัล

การพัฒนาทักษะใหม่ (Skill Development) มนุษย์ต้องพัฒนาทักษะที่เกี่ยวข้องกับการใช้เทคโนโลยี เช่น การเขียนโปรแกรม การวิเคราะห์ข้อมูล และการแก้ไขปัญหาที่ซับซ้อน การใช้ AI และระบบอัตโนมัติช่วยเสริมความสามารถในการสร้างสรรค์และตัดสินใจอย่างมีประสิทธิผล

ความสำคัญของความเป็นมนุษย์ (Human-Centric Approach) การรักษาความเป็นมนุษย์ในยุคดิจิทัลมีความสำคัญมาก การให้ความสำคัญต่อความเป็นส่วนตัว การสื่อสาร และการเชื่อมโยงกับผู้อื่นช่วยสร้างความสัมพันธ์ที่มั่นคงและเสริมสร้างคุณภาพชีวิต

ความสามารถในการปรับตัว (Adaptability) มนุษย์ต้องมีความยืดหยุ่นและสามารถรับมือกับความไม่แน่นอน การปรับตัวต่อเทคโนโลยีและสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วช่วยเพิ่มความสามารถในการทำงานและความอยู่รอดในสังคมดิจิทัล

การรักษาสมดุลในชีวิต (Work-Life Balance) การใช้เทคโนโลยีเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการทำงานอาจส่งผลต่อความสมดุลระหว่างชีวิตส่วนตัวและการทำงาน การรักษาสมดุลดังกล่าวช่วยสนับสนุนสุขภาพกายและจิตใจ พร้อมสร้างสมรรถนะในการทำงานและกิจกรรมต่าง ๆ อย่างยั่งยืน

การพัฒนามนุษย์ในยุคดิจิทัลตามหลักธรรม ภายใต้กระแสความเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยีสื่อสารที่ทันสมัยในยุคดิจิทัล การพัฒนามนุษย์จำเป็นต้องบูรณาการหลักพุทธธรรมหรือแนวคิดพุทธปรัชญาเข้ามาเป็นแกน เพื่อตอบสนองต่อแนวโน้มและปรากฏการณ์ดังนี้

การเปลี่ยนผ่านสู่ยุทธศาสตร์ที่เน้นความเป็นมนุษย์เกิดความล้มเหลวของการพัฒนาที่มุ่งเน้นการเจริญเติบโตทางด้านวัตถุมนุษย์เป็นเพียงปัจจัยหรือเครื่องจักในการผลิตสินค้าและบริการการ นำหลักธรรมมาบูรณาการปรับเปลี่ยนศาสตร์หลักให้เน้น ความเป็นมนุษย์มากกว่าความปรารถนาที่จะครอบครองวัตถุ โดยมองความเจริญทางดิจิทัลเป็นเพียงเครื่องมือในการพัฒนามนุษย์ สร้างจิตสำนึกเพื่อปลดปลอยและหลุดพ้นมุ่งพัฒนาจิตใจมากกว่าโลกวัตถุ ช่วยให้ปัจเจกบุคคลมีอิสระปราศจากการครอบงำจากระบบเศรษฐกิจ วิทยาการและเทคโนโลยีซึ่งเป็นแนวทางทำให้มนุษย์สามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างเป็นสุขอย่างแท้จริง บนโลกออนไลน์พระพุทธศาสนาให้ความสำคัญสูงสุดในเรื่อง จริยธรรมในการพัฒนา และทำให้คนเป็นคนโดยสมบูรณ์ด้วยคุณธรรมเต็มตามศักยภาพ โดยใช้หลักพุทธธรรมและจริยธรรมเป็นบันทัดฐานในการประพฤติปฏิบัติและแนวทางการอยู่ร่วมกันของมนุษย์เพื่อให้สังคมและชีวิตในโลกดิจิทัลดำเนินไปในสภาพที่ดีงาม การพึ่งตนเองและการบูรณาการภูมิปัญญาท้องถิ่นในระบบการเรียนรู้ตลอดชีวิต กระแสโลกภิวัฒน์ส่งผลให้เกิดความเสียงต่อการสูญเสียภูมิปัญญาและวัฒนธรรมท้องถิ่น การบูณาการหลักธรรมก่อให้เกิดกระบวนการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิตอย่างเป็นองค์ร่วมโดยการกลั่นกรองและใช้ประโยชน์จากเทคโนโลยีสมัยใหม่คบคู่ไปกับคุณค่าที่ดีงามยึดหลักการพึ่งพาตนเองโดยนำเอาพุทธปัญญามาปรับปรุงใช้ให้เกิดประโยชน์ร่วมกับความหลากหลายของภูมิปัญญาชาวบ้านและวัฒนธรรมพื้นบ้านซึ่งเป็นเอกลักษณ์และเป็นพื้นฐานของการพัฒนาที่ยั่งยืน แนวโน้มการพัฒนามนุษย์ในยุคดิจิทัลตามหลักพุทธธรรม คือการไม่เปลี่ยนแปลงมนุษย์ให้กลายเป็นเครื่องจักรของเทคโนโลยี แต่เป็นการนำพุทธปรัชญามาสร้างจิตสำนึกให้มนุษย์รู้เท่าทัน สามารถปลดปล่อยตนเองจากการคลอบงำของวัตถุนิยมและใช้เทคโนโลยีเป็นเครื่องมือเกื้อหนุนในการพัฒนาศักยภาพทั้งด้านสติปัญญาและจิตใจเพื่อความเป็นอยู่ที่ดีมีสุขและยั่งยืน

สรุปได้ว่า แนวโน้มและปรากฏการณ์ดังกล่าวส่งผลให้การพัฒนามนุษย์ต้องเน้นการเรียนรู้และปรับตัวอย่างต่อเนื่อง การทำงานร่วมกับเทคโนโลยี การพัฒนาทักษะใหม่ ๆ และการรักษาความเป็นมนุษย์ควบคู่ไปด้วย การสร้างชุมชนออนไลน์และการเชื่อมโยงกับผู้คนทั่วโลกช่วยให้เกิดการแลกเปลี่ยนความรู้และประสบการณ์อย่างรวดเร็ว ทำให้มนุษย์สามารถพัฒนาศักยภาพได้เต็มที่ในยุคดิจิทัล บุคคลมี สมรรถนะครบด้านเทคนิคและจิตใจ สามารถปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงและความไม่แน่นอน ได้ดี สร้างสังคมและองค์กรที่ ยั่งยืนและครอบคลุม มีความรับผิดชอบและจริยธรรม ในการใช้เทคโนโลยี แนวโน้มการพัฒนามนุษย์ในยุคดิจิทัลตามหลักพุทธธรรม คือการไม่เปลี่ยนแปลงมนุษย์ให้กลายเป็นเครื่องจักรของเทคโนโลยี แต่เป็นการนำพุทธปรัชญามาสร้างจิตสำนึกให้มนุษย์รู้เท่าทัน สามารถปลดปล่อยตนเองจากการคลอบงำของวัตถุนิยมและใช้เทคโนโลยีเป็นเครื่องมือเกื้อหนุนในการพัฒนาศักยภาพทั้งด้านสติปัญญาและจิตใจเพื่อความเป็นอยู่ที่ดีมีสุขและยั่งยืน

การพัฒนามนุษย์ตามหลักพระพุทธศาสนา

การพัฒนามนุษย์ตามหลักพระพุทธศาสนาเป็นกระบวนการที่มุ่งเน้นการยกระดับคุณภาพชีวิตของมนุษย์ทั้งในด้านจิตใจ จริยธรรม และปัญญา เพื่อให้สามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคม การพัฒนามนุษย์ตามหลักพระพุทธศาสนา เป็นกระบวนการที่มุ่งเน้นการยกระดับคุณภาพชีวิตของมนุษย์ทั้งด้านจิตใจ จริยธรรม และปัญญา ทำให้สามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุขและยั่งยืน บงกชมาศ เอกเอี่ยม คลัคก์.(2549). สำหรับหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาให้ความสำคัญกับการพัฒนาภายใน (Inner Development) อันเป็นรากฐานของพฤติกรรมภายนอก กล่าวคือ เมื่อจิตใจได้รับการพัฒนาอย่างเหมาะสม ย่อมส่งผลต่อการคิด การพูด และการกระทำที่ถูกต้องและเหมาะสม อันนำไปสู่การอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างสันติ

1. การพัฒนาด้านสติ (Mindfulness Development) สติเป็นองค์ประกอบพื้นฐานที่สำคัญในการพัฒนามนุษย์ เนื่องจากเป็นกลไกที่ช่วยให้บุคคลเกิดการตระหนักรู้ในตนเอง ทั้งในมิติของความคิด อารมณ์ และพฤติกรรมในปัจจุบัน การมีสติช่วยเสริมสร้างความสามารถในการควบคุมตนเอง ลดปฏิกิริยาทางอารมณ์ที่ไม่เหมาะสม และส่งเสริมการตัดสินใจอย่างมีเหตุผล นอกจากนี้ สติยังเป็นเครื่องมือสำคัญในการทำความเข้าใจสภาวะทุกข์และการเปลี่ยนแปลงของชีวิตตามหลักไตรลักษณ์

2. การพัฒนาด้านศีล (Moral and Ethical Development) ศีลเป็นหลักเกณฑ์ทางจริยธรรมที่กำหนดแนวทางการประพฤติปฏิบัติของมนุษย์ในสังคม โดยมุ่งเน้นการงดเว้นจากพฤติกรรมที่ก่อให้เกิดโทษต่อตนเองและผู้อื่น การรักษาศีล โดยเฉพาะศีล 5 ถือเป็นพื้นฐานของการดำรงความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ ส่งเสริมการมีวินัยในตนเอง ความรับผิดชอบ และการเคารพสิทธิของผู้อื่น ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญในการสร้างสังคมที่มีความสงบเรียบร้อย

3. การพัฒนาด้านสมาธิ (Concentration Development) สมาธิเป็นกระบวนการฝึกจิตให้มีความตั้งมั่น แน่วแน่ และสงบ การพัฒนาสมาธิช่วยเพิ่มประสิทธิภาพในการควบคุมจิตใจ ลดความฟุ้งซ่าน และเสริมสร้างความมั่นคงทางอารมณ์ ในทางพระพุทธศาสนา การฝึกสมาธิแบ่งออกเป็น 2 ลักษณะ ได้แก่ สมถกรรมฐาน ซึ่งมุ่งเน้นการทำจิตให้สงบ และวิปัสสนากรรมฐาน ซึ่งมุ่งเน้นการพัฒนาปัญญาเพื่อให้เข้าใจความเป็นจริงของสรรพสิ่ง การฝึกสมาธิอย่างต่อเนื่องจึงส่งผลต่อการพัฒนาศักยภาพของมนุษย์ทั้งในด้านจิตใจและพฤติกรรม

4. การพัฒนาด้านปัญญา (Wisdom Development) ปัญญาเป็นองค์ประกอบสูงสุดของการพัฒนามนุษย์ในพระพุทธศาสนา โดยหมายถึงความสามารถในการเข้าใจความจริงของชีวิตตามหลักเหตุและผล การพัฒนาปัญญาช่วยให้บุคคลสามารถวิเคราะห์สถานการณ์ ตัดสินใจและแก้ไขปัญหาได้อย่างมีประสิทธิภาพ หลักธรรมที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาปัญญา ได้แก่ ปัญญาวุฒิธรรม 4 ประการ คือ (1) การคบหาสัตบุรุษ (2) การฟังธรรม (3) การพิจารณาโดยแยบคาย

(โยนิโสมนสิการ) และ (4) การปฏิบัติธรรมอย่างถูกต้อง ซึ่งล้วนเป็นกระบวนการเสริมสร้างการเรียนรู้เชิงลึกและการพัฒนาตนเองอย่างเป็นระบบ

สรุป

การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในยุคดิจิทัลเป็นกระบวนการที่มีความสำคัญต่อการปรับตัวและการเสริมสร้างศักยภาพของบุคคลในสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ทั้งในด้านการทำงานและชีวิตประจำวัน กระบวนการนี้ไม่เพียงมุ่งเน้นทักษะดิจิทัลและทักษะแห่งศตวรรษที่ 21 เช่น การคิดวิเคราะห์ การแก้ปัญหา การทำงานร่วมกัน และการเรียนรู้ตลอดชีวิตเท่านั้น แต่ยังควรผนวกหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเพื่อพัฒนาด้านจิตใจและจริยธรรม หลักธรรมสำคัญ เช่น สติ ช่วยให้บุคคลตระหนักรู้และควบคุมอารมณ์อย่างมีสติ ศีล ส่งเสริมจริยธรรมและความรับผิดชอบต่อสังคม สมาธิ เพิ่มสมรรถนะในการโฟกัสและสร้างความยืดหยุ่นทางอารมณ์ และ ปัญญา ช่วยให้สามารถตัดสินใจและแก้ไขปัญหาได้อย่างรอบคอบ การผสมผสานทักษะดิจิทัลกับหลักธรรมเหล่านี้ช่วยให้บุคคลสามารถทำงานร่วมกับเทคโนโลยีได้อย่างมีประสิทธิภาพและพัฒนาตนเองอย่างรอบด้าน การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ด้วยกรอบแนวคิดนี้ยังเน้นความรับผิดชอบร่วมกันระหว่างภาครัฐ ภาคเอกชน และสถาบันการศึกษา เพื่อสร้างวัฒนธรรมการเรียนรู้และการปรับตัวอย่างต่อเนื่อง ส่งผลให้บุคคลสามารถใช้ประโยชน์จากเทคโนโลยีได้อย่างเต็มศักยภาพ สร้างชีวิตที่มีคุณค่า และสนับสนุนสังคมที่ยั่งยืนและครอบคลุม

องค์ความรู้ใหม่

การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในยุคดิจิทัลเป็นประเด็นที่ได้รับความสนใจอย่างกว้างขวาง เนื่องจากการเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยีได้ส่งผลต่อรูปแบบการทำงาน ทักษะที่จำเป็น และวิถีการดำรงชีวิตของมนุษย์อย่างมีนัยสำคัญ แนวคิดการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในปัจจุบันจึงมิได้มุ่งเน้นเพียงการเสริมสร้างความรู้หรือทักษะทางวิชาชีพเท่านั้น หากแต่ให้ความสำคัญกับการพัฒนาอย่างรอบด้าน ทั้งในมิติของความสามารถทางปัญญา ทักษะทางสังคม และคุณธรรมจริยธรรม เพื่อให้บุคคลสามารถปรับตัวต่อความเปลี่ยนแปลงที่รวดเร็วและซับซ้อนได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ในบริบทดังกล่าว หลักพุทธธรรมได้เข้ามามีบทบาทสำคัญในฐานะกรอบแนวคิดที่ช่วยเสริมสร้างการพัฒนามนุษย์จากภายใน โดยเน้นการพัฒนาจิตใจควบคู่กับการพัฒนาทักษะภายนอก องค์ความรู้ที่สำคัญจึงเกิดจากการบูรณาการระหว่างทักษะแห่งศตวรรษที่ 21 กับหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา ได้แก่ สติ ศีล สมาธิ และปัญญา ซึ่งทำหน้าที่เป็นกลไกในการพัฒนาศักยภาพของบุคคลอย่างเป็นระบบและสมดุล ทั้งในด้านความสามารถในการทำงาน การ

ตัดสินใจ และการดำรงชีวิตอย่างมีคุณค่า ดังนั้น การสังเคราะห์องค์ความรู้ในบทความนี้จึงมุ่งเสนอกรอบแนวคิดการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์เชิงบูรณาการ ที่ผสานระหว่าง “ความรู้และทักษะ” กับ “คุณธรรมและจริยธรรม” เพื่อสร้างมนุษย์ที่มีความพร้อมทั้งด้านศักยภาพและคุณค่า อันจะนำไปสู่การพัฒนาองค์กรและสังคมอย่างยั่งยืนในยุคดิจิทัลต่อไป

ภาพที่ 1 องค์ความรู้ใหม่ “การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในยุคดิจิทัลด้วยหลักพุทธธรรม”

ปัจจัยนำเข้า (Input) บริบทของยุคดิจิทัล เทคโนโลยีเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว มีข้อมูลข่าวสารจำนวนมาก (Big Data) และเกิดกการแข่งขันสูงและความไม่แน่นอน (VUCA) ทักษะที่จำเป็นในศตวรรษที่ 21 ได้แก่ ทักษะดิจิทัล (Digital Skills) การคิดเชิงวิเคราะห์ (Critical Thinking) การสื่อสาร (Communication) การทำงานร่วมกัน (Collaboration) การปรับตัว (Adaptability) การเรียนรู้ตลอดชีวิต (Lifelong Learning) เหล่านี้ ทำให้คิดเป็น มีเหตุและผล ทำให้เกิดการตัดสินใจอย่างถูกต้อง

กระบวนการพัฒนา (Process การบูรณาการหลักพุทธธรรม) ประกอบด้วยหลักพุทธธรรม 4 ประการที่เชื่อมโยงกันเป็นระบบ คือ สติ (Mindfulness) การตระหนักรู้ในตนเอง การควบคุมอารมณ์และพฤติกรรม การรู้เท่าทันสื่อและเทคโนโลยี ศีล (Morality) การมีวินัยและความรับผิดชอบ การยึดมั่นในจริยธรรม การใช้เทคโนโลยีอย่างถูกต้อง สมาธิ (Concentration) การมีความตั้งมั่นในการทำงาน การเพิ่มประสิทธิภาพและโฟกัส การลดสิ่งรบกวนจากโลกดิจิทัล

และสุดท้ายคือ ปัญญา (Wisdom) การคิดวิเคราะห์อย่างมีเหตุผล การตัดสินใจอย่างรอบคอบ การสร้างนวัตกรรมและการแก้ปัญหา

กลไกสำคัญของการพัฒนา การพัฒนาจาก “ภายในสู่ภายนอก”การเชื่อมโยงระหว่างจิตใจ พฤติกรรม และการทำงานการบูรณาการ “ทักษะ + คุณธรรม” อย่างสมดุล

ผลลัพธ์ (Output) ระดับบุคคล มีความสามารถและทักษะครบถ้วน มีคุณธรรมและจริยธรรม มีความสมดุลในชีวิต ระดับองค์กร บุคลากรมีประสิทธิภาพสูง องค์กรมีนวัตกรรมและความสามารถแข่งขัน วัฒนธรรมองค์กรเชิงจริยธรรม และระดับสังคม สังคมมีคุณภาพและความสงบสุข ลดความขัดแย้ง เกิดความยั่งยืน

เครื่องมือ/วิธีการพัฒนา ได้แก่ การเรียนรู้ตลอดชีวิต (Lifelong Learning) การเรียนรู้ผ่านดิจิทัล (Digital Learning) การโค้ชและพี่เลี้ยง (Coaching & Mentoring) การฝึกปฏิบัติและสะท้อนคิด (Practice & Reflection)

คุณค่าที่ได้รับ (Value Creation) เกิด “คนเก่งและคนดี” องค์กรเติบโตอย่างยั่งยืน สังคมมีความสมดุลและเป็นสุข

องค์ความรู้นี้ชี้ให้เห็นว่าการพัฒนาคนในโลกยุคใหม่จะไม่ใช่การมุ่งเน้นสร้างขีดจำกัดความสามารถเพื่อสนองต่อระบบทุนนิยมหรือระบบเทคโนโลยีเพียงอย่างเดียวแต่เป็นการใช้หลักพุทธธรรม มาเป็นฐานคิดสำคัญเพื่อควบคุมและปลดปล่อยมนุษย์จากการตกเป็นทาสของเทคโนโลยี ส่งผลกระทบให้เทคโนโลยีกลายเป็นเพียง เครื่องมือและคืนสถานให้มนุษย์เป็นศูนย์กลางของการพัฒนาอย่างแท้จริง การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ที่มีประสิทธิภาพต้องเริ่มจาก “การพัฒนาจิตใจ” และต้องบูรณาการ “ทักษะดิจิทัลผสมผสานกับหลักพุทธธรรม” เพื่อให้เกิดผลลัพธ์เชิงระบบทั้งบุคคล องค์กร และสังคมอย่างยั่งยืน

เอกสารอ้างอิง

บงกชมาศ เอกเอี่ยม คลัคก์. (2549). การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์: มนุษย์เป็นศูนย์กลางการพัฒนา. *วารสารแม่โจ้ปริทัศน์*, 6(2), 66-72.

บรรยงค์ โตจินดา. (2543). *การบริหารงานบุคคล*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์รวมสาสน์.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต). (2559). *พุทธธรรม (ฉบับปรับขยาย)*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ผลิธัมม์.

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต). (2543). *การพัฒนาที่ยั่งยืน*. กรุงเทพฯ: มูลนิธิพุทธธรรม.

พิชญ์สินี มะโน. (2562). ผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงในยุค digital disruption ต่อการศึกษา. *วารสารครุศาสตร์อุตสาหกรรม*, *18*(1), 1-6.

อรรถยุทธ คงคาวงค์. (2563). การพัฒนามนุษย์ในยุคดิจิทัล. *วารสารศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยแม่โจ้*, 8(2), 118-132.

Nadler, Leonard, and Wiggs, Garland D. (1989). Managing Human Resource Development. San Francisco: Jossey-Bass.

Trilling, B., & Fadel, C. (2009). *21st century skills: Learning for life in our times*. San Francisco, CA: Jossey-Bass.

World Economic Forum. (2022). *The future of jobs report 2022*. weforum.org.

OECD. (2018). *The future of education and skills: Education 2030*. OECD Publishing.

บทความวิชาการ

บทบาทของวรรณคดีไทยในหนังสือเรียนวรรณคดีวิจักษ์ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 เพื่อเสริมสร้างสำนึกรับผิดชอบต่อตนเองและส่วนรวม

THE ROLE OF THAI LITERATURE IN TAKING RESPONSIBILITY VIA THAI LITERARY BOOKS FOR MATHAYOMSUKSA 4 STUDENTS

สิทธินนท์ บุญสวยขวัญ[1*], **ลัดดา หวังภาษิต**[2], **สุวิชา วันสุดล**[2]
Sittinon Boonsouykhwan[1*], Ladda Wangphasit[2], Suwicha Wansudon[2]
[*]Corresponding Author E-mail: sitti.127@gmail.com
Received May 15, 2026; Revised July 10, 2026; Accepted July 17, 2026

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้เป็นการวิเคราะห์บทบาทของวรรณคดีไทยในการเสริมสร้างสำนึกรับผิดชอบต่อตนเองและส่วนรวมที่ปรากฏในหนังสือเรียนวรรณคดีวิจักษ์ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 โดยขอบข่ายของบทความจะเป็นเนื้อหาของวรรณคดีไทยในหนังสือเรียนวรรณคดีวิจักษ์ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 จำนวน 5 เรื่อง ได้แก่ 1) นมัสการมาตาปิตุคุณและนมัสการอาจริยคุณ 2) อิเหนา ตอน ศึกกะหมังกุหนิง 3) หัวใจชายหนุ่ม 4) มงคลสูตรคำฉันท์ และ 5) นิทานเวตาลเรื่องที่ 10 จากการวิเคราะห์พบว่า วรรณคดีไทยมีบทบาทสำคัญในการเป็นกระจกสะท้อนสังคมที่แฝงคติธรรมและปรัชญาการใช้ชีวิต ผ่านการแสดงผลลัพธ์ของการกระทำของตัวละคร การชี้แนะหลักธรรมคำสอน และการนำเสนอแบบอย่างของความรับผิดชอบ การนำเนื้อหาวรรณคดีเหล่านี้มาบูรณาการกับการจัดกิจกรรมการเรียนรู้แบบเชิงรุก (Active Learning) ซึ่งเป็นกระบวนการจัดการเรียนรู้ที่เน้นให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมและลงมือปฏิบัติจริง รวมทั้งสอดแทรกทฤษฎีการพัฒนาทางจริยธรรมของโคลเบิร์ก (Kohlberg) ที่เน้นเรื่องพัฒนาการทางความคิดและการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมของผู้เรียน ซึ่งถือเป็นเครื่องมือสำคัญในการปลูกฝังและเสริมสร้างสำนึกรับผิดชอบต่อตนเองและขยายผลไปสู่ส่วนรวมได้อย่างลึกซึ้งและคงทนถาวร

คำสำคัญ: บทบาทของวรรณคดีไทย; สำนึกรับผิดชอบต่อตนเองและส่วนรวม; วรรณคดีวิจักษ์

[1] วิทยาลัยนาฏศิลป สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์
[1] The College of Dramatic Arts, Bunditpatanasilpa Institute of Fine Arts
[2] คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
[2] Faculty Education, Srinakharinwirot University

Abstract

This academic article analyzed the role of Thai literature in enhancing students' willingness to take responsibility for themselves and society as presented in the Thai literary books for Mathayomsuksa 4 students. The scope of the article focused on five Thai literary books: 1) Namatsakan Matapitukhun and Namatsakan Achariyakhun, 2) Inao: The Battle of Kamangkuning, 3) Huajai Chainum, 4) Mongkhon Sut Kham Chan, and 5) Tales of Vetal: Tale 10. The analysis revealed that Thai literature played an important role as a mirror reflecting society while embedding moral teachings and philosophies of life. This role was presented through the consequences of characters' actions, the guidance of moral principles, and examples of responsibility. When these literary contents were integrated into active learning activities that emphasized learner participation and practical engagement and were informed by Kohlberg's theory of moral development, they could serve as an important tool for cultivating and enhancing students' willingness to take responsibility for themselves and society.

Keywords: The Role of Thai Literature; Taking Responsibility; Thai Literary Books

บทนำ

ปัจจุบันสังคมไทยและสังคมโลกกำลังเผชิญกับความท้าทายและปัญหาในหลากหลายมิติ ไม่ว่าจะเป็นปัญหาความเหลื่อมล้ำ การทุจริตคอร์รัปชัน การละเมิดสิทธิผู้อื่น หรือการเพิกเฉยต่อปัญหาสังคม (Bystander Effect) ซึ่งหากวิเคราะห์ถึงต้นตอของปัญหาเหล่านี้จะพบว่ามีรากฐานสำคัญประการหนึ่งมาจากการขาด “สำนึกรับผิดชอบ” ทั้งในระดับปัจเจกบุคคลที่ขาดระเบียบวินัยและการตระหนักรู้ในหน้าที่ของตนเอง และในระดับส่วนรวมที่ขาดความเห็นอกเห็นใจและการอุทิศตนเพื่อประโยชน์ของสังคม (สุวิทย์ เมษินทรีย์, 2563) การสร้างบรรทัดฐานทางจริยธรรมและปลูกฝังจิตสำนึกพลเมือง (Civic Consciousness) จึงกลายเป็นวาระสำคัญเร่งด่วนในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ (ปริญญา เทวานฤมิตรกุล, 2559)

เมื่อพิจารณาถึงกลไกการขัดเกลาทางสังคม (Socialization) ที่ฝังรากลึกอยู่ในวิถีชีวิตของคนไทยมาอย่างยาวนาน “วรรณคดีไทย” ถือเป็นเครื่องมือทางวัฒนธรรมและสถาบันทางสังคมที่ทรงอิทธิพลอย่างยิ่ง ดังที่ซูไรดา เจะนิ (2560) ได้กล่าวว่า วรรณคดีเป็นสิ่งสร้างสรรค์อันล้ำค่าของมนุษย์ โดยมนุษย์สร้างและสื่อสารเรื่องราวของชีวิต วัฒนธรรมและอารมณ์ความรู้สึก หรือแม้แต่การสะท้อนความเป็นมนุษย์ออกมาด้วยกลวิธีการใช้ถ้อยคำ สำนวนภาษา

ที่ดี สละสลวย ซึ่งมีความเหมือนหรือแตกต่างกันไปในแต่ละยุคสมัย วรรณคดีถือเป็นงานเขียนที่นำมาซึ่งความดีงาม ความบันเทิงแก่ผู้อ่าน ทำให้ผู้อ่านได้แง่คิดที่ดีงาม และเห็นคุณค่าของศิลปะและวรรณคดี

นอกจากวรรณคดีจะมีความสำคัญทางด้านการใช้ภาษาที่สะท้อนให้เห็นวิถีชีวิตของผู้คนในการสืบทอดและอนุรักษ์วัฒนธรรม คำสอน และเป็นเครื่องมือสร้างความสามัคคีให้เกิดในกลุ่มชนสร้างความจรรโลงใจแล้ว วรรณคดียังให้คุณค่าในด้านอรรถรสของถ้อยคำที่ทำให้ผู้อ่านเห็นความงดงามของภาษา คุณค่าทางสติปัญญาและศีลธรรม สอดคล้องกับดนยา วงศ์ธนะชัย (2529) รื่นฤทัย สัจจพันธุ์ (2544) และซูไรดา เจะนิ (2560) ที่กล่าวว่า วรรณคดีเป็นมรดกทางปัญญาผ่านการใช้ภาษาในการร้อยเรียงถ้อยคำอันสละสลวย นอกจากการใช้ภาษาอันสละสลวยแล้ว ยังสอดแทรกข้อคิดและคติสอนใจ โดยยึดโยงกับความคิด ความเชื่อและคำสอนทางศาสนาที่ใช้ในการสั่งสอนและขัดเกลาผู้คนในสังคมได้อย่างดี

วรรณคดีจึงเปรียบเสมือนเครื่องมือที่ช่วยขัดเกลาและสร้างคุณลักษณะนิสัยอันพึงประสงค์ให้แก่ผู้คนในสังคมได้เป็นอย่างดี ดังจะเห็นได้จากการที่นำเนื้อหาในวรรณคดีมาใช้เป็นแบบเรียนตั้งแต่อดีตจวบจนถึงยุคปัจจุบัน โดยสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2567) ได้จัดทำหนังสือวรรณคดีวิจักษ์ขึ้นเพื่อประกอบการจัดการเรียนรู้ กลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 เพื่อช่วยกระตุ้นให้ผู้เรียนใช้กระบวนการคิดอย่างมีเหตุผล สามารถแสดงความคิดเห็นได้อย่างตรงประเด็นและสามารถวิเคราะห์คุณค่าทางวรรณศิลป์และข้อคิดที่ปรากฏในวรรณคดีได้

นอกจากจะเป็นส่วนหนึ่งในรายวิชาภาษาไทยตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 แล้ว ยังมีวัตถุประสงค์ที่ต้องการมุ่งเน้นให้ผู้เรียนได้เรียนรู้กระบวนการคิดอย่างมีเหตุผล และตกผลึกความรู้ ข้อคิด วรรณคดีไทยส่วนใหญ่จะเป็นการเล่าเรื่องโดยใช้ตัวละครในการถ่ายทอดเรื่องราวที่เกิดขึ้นจากความรู้สึกนึกคิดของผู้แต่งซึ่งมักจะมุ่งเน้นให้เห็นถึงพฤติกรรมของตัวละครนั้น ๆ ว่าเมื่อกระทำสิ่งใดลงไปแล้วจะเกิดผลต่อตนเองและส่วนรวมได้เช่นไร โดยสิ่งเหล่านี้จะยึดโยงกับหลักธรรมคำสอนของพระพุทธศาสนาเป็นแก่นหรือเป็นหลักในการดำเนินเรื่อง เนื่องจากสังคมไทยเป็นสังคมที่นับถือพระพุทธศาสนาเป็นหลัก และมีความเชื่อว่าผลแห่งกรรมย่อมเกิดจากกระทำ ดังพระพุทธพจน์ที่คุ้นกันดีว่า “กมฺมุนา วตฺตตี โลโก” แปลว่า “โลกเป็นไปตามกรรม หรือโลกเป็นไปเพราะกรรม” กรรมจึงเป็นคำสอนสำคัญยิ่งเรื่องหนึ่งในพระพุทธศาสนา (พระเทพเวที (ป.อ. ปยุตฺโต), 2531)

ท่ามกลางพลวัตการเปลี่ยนแปลงของโลกศตวรรษที่ 21 การสร้างสำนึกรับผิดชอบต่อตนเองและส่วนรวม (Taking Responsibility) เป็นหนึ่งในทักษะแห่งอนาคต (Future Skills) ตามกรอบแนวคิดของ Organization for Economic Co-operation and Development (OECD, 2024) ที่จำเป็นอย่างยิ่งในการแก้ปัญหาที่กล่าวมาข้างต้น ทักษะดังกล่าวครอบคลุม

ตั้งแต่การตระหนักรู้ในสิทธิ หน้าที่ และผลกระทบจากการกระทำของตนจนนำไปสู่ผลกระทบต่อส่วนรวม (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2564) การปลูกฝังคุณลักษณะนี้ให้ถาวรในตัวของผู้เรียนได้นั้น การอาศัยเพียงทฤษฎีทางวิชาการอาจไม่เพียงพอ การใช้ภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมที่อยู่ในวรรณคดีไทยมาเป็นเครื่องมือในการเสริสร้างสำนึกรับผิดชอบต่อตนเองและส่วนรวม เนื่องจากวรรณคดีได้จำลองสถานการณ์ทางจริยธรรม ความขัดแย้งและผลลัพธ์จากการกระทำของตัวละครในแง่มุมต่าง ๆ ทำให้ผู้เรียนได้ฝึกกระบวนการคิดวิเคราะห์ ควบคู่ไปกับการซึมซับค่านิยมความรับผิดชอบได้อย่างเป็นรูปธรรม ด้วยเหตุที่ระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 ผู้เรียนจะเป็นช่วงวัยรุ่นตอนกลาง อายุ 16-17 ปี มีพฤติกรรมก้ำกึ่งระหว่างความเป็นเด็ก-ผู้ใหญ่ และในช่วยวัยกังกล่าวพัฒนาการทางสมองจะเจริญเติบโตอย่างเต็มที่ หากผู้เรียนได้รับการขัดเกลาและอบรม จะช่วยให้ผู้เรียนเกิดการคิดที่มีประสิทธิภาพและคิดได้อย่างมีเหตุผลบนพื้นฐานทางจริยธรรม (ศรีเรือน แก้วกังวาล, 2553)

บทความวิชาการนี้จึงเป็นการวิเคราะห์บทบาทของวรรณคดีไทยในการเสริมสร้างสำนึกรับผิดชอบต่อตนเองและส่วนรวมที่ปรากฏในหนังสือเรียนวรรณคดีวิจักษ์ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 โดยขอบข่ายของบทความจะเป็นเนื้อหาของวรรณคดีไทยในหนังสือเรียนวรรณคดีวิจักษ์ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 จำนวน 5 เรื่อง ได้แก่ 1) นมัสการมาตาปิตุคุณและนมัสการอาจริยคุณ 2) อิเหนา ตอนศึกกะหมังกุหนิง 3) หัวใจชายหนุ่ม 4) มงคลสูตรคำฉันท์ และ 5) นิทานเวตาลเรื่องที่ 10

บทบาทของวรรณคดีไทยในการเสริมสร้างสำนึกรับผิดชอบต่อตนเองและส่วนรวม

มีนักวิชาการได้กล่าวถึงบทบาทของวรรณคดีไทยในการเสริมสร้างสำนึกรับผิดชอบต่อตนเองและส่วนรวม (ชัตสุณี สินธุสิงห์, 2550; บันลือ พฤกษะวัน, 2557; และศรีวิไล ดอกจันทร์, 2529) สามารถสรุปได้ว่า วรรณคดีไทยมีบทบาทสำคัญในการเสริมสร้างสำนึกรับผิดชอบต่อตนเองและส่วนรวม เพราะวรรณคดีสะท้อนสังคมในแต่ละยุคแต่ละสมัย ถ่ายทอดความรู้สึกนึกคิดของกวีผ่านการรังสรรค์ถ้อยคำที่สละสลวย รวมทั้งยังเป็นเครื่องมือในการสื่อสารและถ่ายทอดวัฒนธรรม คุณธรรม คำสอนทางศาสนา และมีอิทธิพลต่อความคิด ความเป็นอยู่ของอนุชนคนรุ่นหลัง โดยผ่านเรื่องราวของตัวละครที่มีความรู้สึกนึกคิดแบบปุถุชนคนธรรมดาในการกระทำสิ่งต่าง ๆ และสะท้อนผลเหล่านั้นไปยังตัวละครด้วย นอกจากนี้วรรณคดีช่วยขัดเกลาและจรรโลงใจได้เป็นอย่างดีและช่วยธำรงสังคมให้เป็นไปตามครรลองครองธรรม

การเสริมสร้างเสริมสร้างสำนึกรับผิดชอบต่อตนเองและส่วนรวมผ่านวรรณคดีไทยในหนังสือเรียนวรรณคดีวิจักษ์ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4

นมัสการมาตาปิตุคุณและนมัสการอาจริยคุณ

บทบาทของวรรณคดีไทยเรื่องดังกล่าว สามารถสรุปได้ว่า วรรณคดีเรื่องนี้เป็นตัวอย่างของการใช้บทประพันธ์เป็นสื่อในการสอนจริยธรรม โดยปลูกฝังให้บุตรธิดาสำนึกในพระคุณของบิดามารดา และปลูกฝังให้ลูกศิษย์สำนึกในบุญคุณของครูอาจารย์ นับเป็นการเริ่มต้นจากการเห็นคุณค่าของคนใกล้ตัวก่อน เมื่อถือปฏิบัติเป็นนิสัยแล้วต่อไปก็จะเห็นคุณค่าของคนอื่น ๆ ด้วย ทำให้เรารู้จักเคารพและยกย่องบุคคลที่พึงเคารพและยกย่องตลอดจนรู้จักการแสดง ความกตัญญูกตเวทีต่อผู้มีคุณต่อเรา (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2567) ดังจะเห็นได้จากบทประพันธ์ในบทนมัสการมาตาปิตุคุณที่กล่าวถึงความลำบากของมารดาบิดาที่เลี้ยงดูบุตรด้วยความรักความเอาใจใส่ แม้จะเหนื่อยยากลำบากกายเพียงใดก็มิย่อท้อจนบุตรเติบโต ดังคำประพันธ์ที่ว่า

ตรากทนระคนทุกข์ ถนอมเลี้ยง ฤ รู้วาย
ปกป้องซึ่งอันตราย จนได้รอดเป็นกายา”

(สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2567)

ส่วนในบทนมัสการอาจริยคุณ ผู้แต่งได้สะท้อนให้เห็นถึงความมุมานะเอาใจใส่ของครูอาจารย์ที่ต้องการอบรมบ่มเพาะศิษย์ให้มีสติปัญญาเฉียบแหลมและดำรงตนได้อย่างดี ดังคำประพันธ์ที่ว่า

“ยัง บ ทราบก็ได้ทราบ ทั้งบุญบาปทุกสิ่งอัน
ชี้แจงและแบ่งปัน ขยายอัตถ์ให้ชัดเจน”

(สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2567)

ดังนั้นจึงกล่าวได้ว่า บทนมัสการมาตาปิตุคุณและนมัสการอาจริยคุณ มิได้เป็นการสอนสำนึกรับผิดชอบต่อตนเองและส่วนรวมโดยตรง แต่เป็นการปลูกฝังให้ผู้เรียนรู้จักรับผิดชอบในหน้าที่ของตนคือ ในฐานะของบุตรจะต้องตั้งใจศึกษาเล่าเรียนและประพฤติตนให้อยู่ในศีลธรรมอันดีงามของสังคม ซึ่งตรงกับคุณลักษณะที่ดีของบุตรธิดาที่ดีในพระพุทธศาสนา (พระขวัญมนัส แก้วกูล, 2562) ได้แก่ 1) ไม่ทำความชั่วทั้งปวงด้วยสอนให้บุตรธิดาเว้นจากความชั่ว 2) ทำแต่ความดีด้วยสอนให้บุตรธิดาทำแต่ความดี 3) ตั้งใจศึกษาศิลปวิทยาด้วยการให้บุตรธิดาศึกษาศิลปวิทยา 4) มีครอบครัวที่มั่นคงด้วยการเสาะหาคู่ครองที่สมควรให้แก่บุตรธิดา และ 5) ทำตนให้เป็นทายาทที่ดีด้วยการฝึกฝนให้บุตรธิดามีความพร้อมที่จะเป็นผู้รับมรดก

อิเหนา ตอน ศึกกะหมังกุหนิง

บทบาทของวรรณคดีไทยเรื่อง อิเหนา ตอน ศึกกะหมังกุหนิง สามารถกล่าวได้ว่าวรรณคดีเรื่องนี้มีการดำเนินเรื่องผ่านตัวละครต่าง ๆ โดยในที่นี้จะขอกล่าวถึงตัวละครที่สำคัญใน

ตอน ศึกกะหมังกุหนิง ได้แก่ 1) อิเหนา และ 2) ระตูกะหมังกุหนิง โดยผู้เขียนจะขออธิบายพฤติกรรมของตัวละครเพื่อสะท้อนให้เห็นว่าพฤติกรรมของแต่ละตัวละครว่าพฤติกรรมที่ตัวละครเหล่านั้นกระทำลงไปก่อให้เกิดผลอย่างไร และสำนึกรับผิดชอบต่อตนเองและส่วนรวมเกิดผลในทางที่ดีหรือไม่

อิเหนา

เมื่อสืบสาวไปถึงต้นเหตุแห่งศึกกะหมังกุหนิงแล้ว จะพบได้ว่า อิเหนามีส่วนที่จะต้องรับผิดชอบในการศึกครั้งนี้เป็นอย่างมาก โดยท้าวกุเรปันได้ตำหนิอิเหนาว่า “ซึ่งเกิดศึกสาเหตุเภทภัยก็เพราะใครทำความไว้งามพักตร์”

ท้าวกุเรปันหมายถึงการที่อิเหนาบอกตัดรอนนางบุษบาซึ่งหมั้นหมายกันไว้แล้ว เพราะมัวไปหลงนางจินตะหราอยู่ที่เมืองหมันหยา ถือเป็นการ “เสียวาจา” ที่ให้ไว้กับท้าวดาหา

นอกจากอิเหนาจะเป็นต้นเหตุของศึกในครั้งนี้ จะเห็นได้ว่าพฤติกรรมของอิเหนาส่งผลต่อตนเองคือ กลายเป็นคนที่เสียคำพูด ไม่รักษาสัตย์ ดังคำประพันธ์ที่ว่า

“มาตรแม้นเสียเมืองดาหา จะพลอยอายขายหน้าหรือหาไม่”

“จะช้ำให้เสียศักดิ์ก็ตามที” (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2567)

อีกทั้งพฤติกรรมของอิเหนายังส่งผลต่อตนเองในระดับที่รุนแรงคือ ทำให้ท้าวกุเรปันไม่พอใจและถึงขั้นตัดพ่อตัดลูกกับอิเหนา ดังปรากฏในบทประพันธ์ที่ว่า

“แม้นมิยกพลไกรไปช่วย ถึงเราม้วยก็อย่ามาดูผี
อย่าดูทั้งเปลวอัคคี แต่วันนี้ขาดกันจนบรรลัย”

(สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2567)

จะเห็นได้ว่าการกระทำหรือพฤติกรรมของอิเหนานั้นสะท้อนให้เห็นว่าอิเหนามิได้ตระหนักถึงสำนึกรับผิดชอบต่อตนเองและส่วนรวม แม้จะรู้ว่าสาเหตุที่ก่อให้เกิดสงครามในครั้งนี้ก็เป็นส่วนหนึ่งที่มาจากตนเองคือ การปฏิเสธการแต่งงานกับนางบุษบา จนทำให้เรื่องบานปลายออกไป และกระทบกับผู้คนจำนวนมาก สามารถอธิบายได้ว่าการกระทำหรือพฤติกรรมใด ๆ ที่มิได้คิดให้รอบคอบ คิดใคร่ครวญไต่ตรองให้ถี่ถ้วน แต่คิดโดยใช้อารมณ์ความรู้สึกส่วนตัวในการตัดสินใจ สุดท้ายก็จะเกิดเหตุการณ์ที่ก่อให้เกิดผลเสียต่อตนเองและส่วนรวม

ระตูกะหมังกุหนิง

ท้าวกะหมังกุหนิงต้องการสู่ขอนางบุษบา เนื่องจากวิหยาสะกำหลงรักนางบุษบาจนถึงขั้นประกาศว่า ถ้าไม่ได้แต่งงานกับนางบุษบาจะขอตาย ทำให้ระตูกะหมังกุหนิงผู้เป็นพ่อที่รักลูกมาก ๆ บอกกับระตูปาหยังและระตูประหมัน แต่อนุชาทั้งสองทัดทาน แต่ระตูกะหมังกุหนิงก็มิฟัง เพราะรักลูกมากจนไม่อาจทนเห็นลูกทุกข์ทรมานได้ แต่ว่าจะต้องทำศึกสงครามด้วยเหตุผลที่ว่า

“เอ็นดูนัดดาโศกาลัย ว่ามิได้อรไทจะมรณา
แม้นวิหยาสะกำมอดม้วย พี่ก็คงตายด้วยโอรสา
พี่ดังพฤกษาพนาวัน จะอาสัญเพราะลูกเหมือนกล่าวมา”

(สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2567)

จะเห็นได้ว่าการะทำหรือพฤติกรรมของระตูกะหมังกุหนิงนั้นมิได้ตะหนักถึงสำนึกรับผิดชอบต่อตนเองและส่วนรวม โดยผลเสียต่อตนเองคือระตูกะหมังกุหนิงเสียชีวิตในการทำสงคราม โดยระตูปาหยังและระตูประหมันได้กล่าวว่าเหตุที่ระตูกะหมังกุหนิงต้องมาตายเพราะความประมาทและความรักลูกมากเกินไป ดังคำรำพันที่ว่า

“ ครั้งนี้ควรหรือมาพินาศ เบาจิตคิดประมาทไม่พอที่
เพราะรักบุตรสุดสวาทแสนทวี จะทัดทานภูมีไม่เชื่อฟัง”

(สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2567)

จากการตัดสินใจอันผิดพลาดของระตูกะหมังกุหนิงที่ท้ารบกับท้าวดาหาเพื่อแย่งชิงนางบุษามาให้วิหยาสะกำ จนเป็นเหตุให้ตนต้องตายแล้วนั้น ยังก่อให้เกิดผลเสียที่ตามมาคือ การสูญเสียทั้งผู้คนและทรัพย์สิน จะเห็นได้จากเหตุการณ์หลังจากที่ระตูกะหมังกุหนิงเสียชีวิต ยังมีแม่ทัพนายกองคนอื่น ๆ ที่ตายในสงคราม จะเห็นได้จากคำประพันธ์ที่ว่า “สุดที่จะรับรองป้องกัน พลขันธ์พังพ่ายตายยับ”

หม่อมหลวงคำยวง วราสิทธิชัย (2546) ได้กล่าวว่า สงครามทำให้เกิดการพลัดพรากสูญเสียจึงไม่มีผู้ใดอยากให้เกิดสงคราม ดังนั้นหากฝ่ายใดประสงค์ที่จะก่อสงครามจะต้องมีเหตุผลอันชอบธรรม การทำศึกครั้งนี้ระตูกะหมังกุหนิงต้องการทำสงครามเพื่อแย่งชิงนางบุษบามา โดยกล่าวว่าเป็นการทำสงครามที่ชอบทำเพราะมีมาแต่โบราณ ดังคำประพันธ์ที่ว่า

“อันชิงนางอย่างนี้ไม่ผิดธรรม์ ธรรมเนียนนั้นมีแต่บุราณมา”

(สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2567)

สรุปได้ว่า วรรณคดีไทยเรื่อง อิเหนา ตอน ศึกกะหมังกุหนิง ใช้ตัวละครในการถ่ายทอดความรู้สึกนึกคิดที่จะช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้สำนึกรับผิดชอบต่อตนเองและส่วนรวมได้อย่างดี ทั้งนี้เพราะการกระทำหรือพฤติกรรมของอิเหนาและระตูกะหมังกุหนิงนั้น สะท้อนให้เห็นว่าการกระทำใด ๆ ที่ไม่คำนึงถึงผลที่จะตามจะก่อให้เกิดปัญหาหรือผลลัพธ์ที่ไม่พึงประสงค์ได้ โดยตัวละครที่กล่าวมานั้นจะเห็นได้ว่าการกระทำหรือพฤติกรรมต่าง ๆ เป็นการกระทำที่ยึดเอาตนเองเป็นสำคัญ มิได้มองถึงผลสิ่งต่าง ๆ ที่จะตามมาทั้งต่อตนเองและส่วนรวม ดังนั้นผู้เรียนจะต้องรู้จักพินิจพิจารณาให้รอบด้านและรอบคอบ โดยคำนึงถึงผลต่าง เพื่อนำไปสู่การเสริมสร้างสำนึกรับผิดชอบต่อตนเองและส่วนรวมอันถาวร

หัวใจชายหนุ่ม

บทบาทของวรรณคดีไทยเรื่อง หัวใจชายหนุ่ม จะพิจารณาเห็นว่าวรรณคดีเรื่องดังกล่าวใช้กลวิธีในการนำเสนอ โดยใช้ตัวละครหลักในการดำเนินเรื่อง คือ ประพันธ์ ประยูรสิริ โดยการกระทำหรือพฤติกรรมของเขาก่อให้เกิดผลกระทบในด้านลบอย่างมาก ซึ่งเป็นผลมาจากการคิดที่ไม่รอบคอบ จึงส่งผลต่อสำนึกรับผิดชอบต่อตนเองและส่วนรวม ดังนี้

ประพันธ์ ประยูรสิริ หนุ่มนักเรียนนอกในยุคที่สังคมไทยกำลังปรับเปลี่ยนไปตามแบบตะวันตก โดยประพันธ์มีความกังวลเกี่ยวกับการกลับมาใช้ชีวิตในบ้านเกิดซึ่ง “อันศิวิไลซ์” อย่างยิ่งในความคิดของเขา รวมถึงความ “ครึ” ที่ต้องเผชิญกับการถูกคลุมถุงชน ดังความที่ว่า

“แต่ต้องขอให้คุณพ่อเข้าใจว่า ฉันเป็นคนที่ได้ไปเรียนมาจากยุโปรแล้ว, จะแต่งงานอย่างที่เรียกว่าคลุมถุงชนไม่ได้เลย.” (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2567)

เมื่อพิจารณาจากข้อความที่นายประพันธ์ได้พูดกับพ่อ จะเห็นได้ว่าตัวละครยึดความคิดของตนเป็นหลัก และจากผลแห่งความคิดนี้จึงนำไปสู่ความผิดพลาดครั้งใหญ่ของประพันธ์ เนื่องจากประพันธ์ได้ไปเจอกับผู้หญิงคนหนึ่งที่ดูจะพึงใจ และต้องการที่จะพัฒนาความสัมพันธ์กับผู้หญิงคนนั้น ดังความว่า “เมื่อคืนวานซืนนี้เองฉันได้เห็นผู้หญิงที่ท่าทางออกจะเข้าทีคน 1 ที่โรงพัฒนากร, แต่เห็นไม่ใคร่ถนัดเพราะนั่งอยู่ห่างกัน. ฉันจะต้องพยายามสืบสาวดูสักหน่อยว่าหล่อนเป็นใคร” (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2567)

จากเหตุการณ์ที่ประพันธ์ต้องการสานสัมพันธ์กับอุไร ผู้หญิงที่ประพันธ์รู้สึกชอบคอนั้นส่งให้เกิดเรื่องที่ประพันธ์ต้องรับผิดชอบทั้งต่อตนเองและส่วนรวม นั่นคือเหตุการณ์ที่ประพันธ์ทำอุไรท้องก่อนแต่ง จึงต้องแต่งงานกันให้ถูกต้อง แม้ว่าพ่อของประพันธ์จะไม่ชอบใจ แต่ก็มิสามารถขัดได้ ดังความว่า “คุณพ่อจึงพูดเป็นเชิงไกล่เกลี่ยว่า ขอให้รอดูต่อปีอีกสักปี 1 เถิด, และถ้าเมื่อเวลาล่วงไปได้ปี 1 แล้วฉันยังคงชอบใจอยู่ ท่านก็ไม่ขัดใจ. ฉันตอบท่านว่าคอยไม่ได้, ท่านก็พูดผัดเพี้ยนร่ำไป, จนในที่สุดฉันต้องบอกแก่ท่านว่า “ถ้าจะขืนให้คอยต่อไปอีกปีหนึ่งละก็คุณพ่อคงจะได้หลานเสียก่อนแล้วนั้น!” (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2567)

จากข้อความข้างต้นจะเห็นว่าชีวิตรักของประพันธ์ซึ่งเป็นหนุ่มหัวนอกต้องอับปางลง เพราะทั้งเขาและอุไรต่างก็ยังอยู่ในวัยหนุ่มสาวซึ่งมีอารมณ์รักหวือหวารุนแรง พฤติกรรมต่าง ๆ ล้วนแต่เกิดจากอารมรณ์มากกว่าเหตุผล ทำให้ทั้งประพันธ์และอุไรซึ่งมีแนวคิดและภูมิหลังต่างกันจนไม่สามารถปรับตัวเข้าหากันได้เมื่อต้องมาอยู่รวม (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2549) ดังความว่า “แต่แม่อุไร, เมียรักของฉันเขาดูเหมือนจะถือคติตรงกันข้าม, คือเห็นว่าถ้าโกรธผัวได้ต่อหน้าคนเป็นเกียรติยศดี, อาจจะทำให้คนนับถือว่าเขาเป็นผู้หญิงสมัยใหม่ไม่ต้องยำเกรงผัวเสียเลย. ฉะนั้นฉันพูดจากับเขาทีไรเขาจึงต้องขู่ฟ้อ ๆ ราวกับแมวที่ดุเสมอ ๆ จนฉันไม่ใคร่กล้าพูดกับเขาต่อหน้าคน.” (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2567)

จากเหตุการณ์นี้สะท้อนให้เห็นว่าการที่ประพันธ์เลือกแม่อุไรเพียงเพราะอุไรซึ่งเป็นผู้หญิง “อย่างสมัยใหม่แท้, ไม่หดหู่กลัวผู้ชาย” (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2567) เป็นการที่ประพันธ์ไม่คำนึงถึงผลที่จะถามมาจึงเป็นการกล่าวได้ว่าประพันธ์ขาดสำนึกรับผิดชอบต่อตนเอง เนื่องจากชีวิตแต่งงานของเขาแทนที่จะอยู่ได้อย่างสุขสบาย เพราะได้ตกลงปลงใจกับผู้หญิงที่เขาคิดว่าเป็นผู้หญิงสมัยใหม่แบบตะวันตกเหมือนที่ประพันธ์เคยพบเมื่อครั้งไปเรียนที่เมืองนอก นอกจากความผิดพลาดในครั้งนี้มิได้ส่งผลแต่เพียงตนเองเท่านั้น แต่ยังส่งผลต่อส่วนรวมด้วย นั่นคือ ประพันธ์ต้องทำให้ครอบครัวเดือดร้อนจากพฤติกรรมของอุไรที่ไม่สนใจดูแลบ้าน ชอบออกไปเที่ยวเตร่และใช้จ่ายเงินฟุ่มเฟือย ก่อหนี้สินให้ประพันธ์ต้องตามชดใช้

แม้ว่าประพันธ์จะใช้ความรู้สึกส่วนตัวมากกว่าเหตุผล แต่ประพันธ์ก็ยอมรับผลของการกระทำของตนที่ไม่คิดพิจารณาให้ถี่ถ้วนเสีย โดยประพันธ์กล่าวว่า จึ่งตั้งใจว่าเมื่อเป็นกรรมของฉันแล้วก็จะก้มหน้า ทนกรรมไปจนถึงที่สุด, นึกเสียว่าเท่ากับ อุทิศตัวเป็นพรหมจรรย์เสียชาติหนึ่งทีเดียว.”(สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2567) สะท้อนให้เห็นว่าประพันธ์เข้าใจในสิ่งที่ตนได้กระทำลงไป และยอมรับผลของการกระทำที่ตนขาดสำนึกรับผิดชอบทำให้ส่งผลในทางที่ไม่ดีทั้งต่อตนเองและส่วนรวม

สรุปได้ว่า วรรณคดีไทยเรื่อง หัวใจชายหนุ่ม ถ่ายทอดเรื่องราวผ่านความคิดผ่านนายประพันธ์ ประยูรสิริ นักเรียนหนุ่มจบใหม่จากเมืองนอกที่มีความคิดแบบชาวตะวันตกผ่านการเขียนจดหมายถึงนายประเสริฐ สุวัฒน์ ผู้เป็นเพื่อนของประพันธ์ โดยจะเป็นการเล่าเรื่องราวที่เขากลับมาใช้ชีวิตที่ประเทศบ้านเกิดเมืองนอน นั่นคือ ประเทศไทย แม้ว่าในช่วงต้นประพันธ์จะยึดความคิดและอารมณ์ของตนเป็นใหญ่ ไม่รับฟังคำเตือนของผู้ใหญ่จึงส่งผลให้ชีวิตครอบครัวที่เขาใฝ่ฝันไว้ต้องพังทลายลง แต่เมื่อเขาได้เรียนรู้แล้วว่าทุกการกระทำย่อมส่งผลต่อเขา เพราะเขาขาดการคิดอย่างมีวิจารณญาณและขาดการสร้างสำนึกรับผิดชอบต่อตนเองและส่วนรวม ดังนั้นวรรณคดีเรื่องนี้จึงช่วยสะท้อนให้เห็นว่า ถ้าหากขาดการคิดอย่างมีสติใช้ความรู้สึกนำพามากกว่าเหตุผล ไม่ไตร่ตรองให้ถ้วนถี่ จะก่อให้เกิดผลที่ตามมาซึ่งส่งผลเสียได้ทั้งต่อตนเองและส่วนรวม สำนึกรับผิดชอบจึงเป็นสิ่งสำคัญเพราะจะเป็นตัวช่วยที่ทำให้ผลต่าง ๆ ที่ตามมาจะก่อผลเสียน้อยมาก ๆ ทั้งต่อตนเองและส่วนรวม

มงคลสูตรคำฉันท์

บทบาทของวรรณคดีไทยเรื่อง มงคลสูตรคำฉันท์ สามารถสรุปได้ว่า วรรณคดีเรื่องดังกล่าวเป็นการนำคำสอนขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้ามาใช้ในการอบรมสั่งสอน โดยมงคล 38 ประการจะเป็นการเรียงพฤติกรรมที่สามารถกระทำได้ง่ายไปสู่การกระทำที่ต้องใช้ความเพียรพยายามมากขึ้นตามลำดับ เป็นความดีหรือความเจริญตั้งแต่ขั้นพื้นฐานจนถึงสูงสุด มงคลข้อต้น ๆ หากบุคคลทั่วไปนำไปปฏิบัติก็จะยังความสุขและความเจริญรุ่งเรืองในการดำเนินชีวิต มงคลข้อท้าย

ๆ เป็นการปฏิบัติที่จะช่วยยกระดับจิตใจให้สูงขึ้นจนถึงขั้นสูงสุดคือหมดกิเลสโดยสมบูรณ์ อันเป็นเหตุให้บรรลุมรรคผลนิพพาน หลุดพ้นจากวัฏสังสาร

เมื่อพิจารณาถึงมงคล 38 ประการ จะเห็นได้ว่า หากผู้เรียนปฏิบัติตามมงคลในแต่ละข้อจะช่วยให้ผู้เรียนเกิดสำนึกรับผิดชอบต่อตนเองและส่วนรวมได้ โดยชี้ให้เห็นว่ามงคลทั้ง 38 ประการนั้นเป็นข้อปฏิบัติที่จะช่วยให้ผู้ปฏิบัติดำรงตนได้อย่างถูกต้อง ไม่ก่อให้เกิดความเสื่อมในทางใดทางหนึ่ง อีกทั้งการปฏิบัติตามมงคลนั้นยังก่อให้เกิดความสุขแก่ผู้ปฏิบัติได้ ดังที่สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ. ปยุตฺโต) (2560) กล่าวว่า ความสุขนั้น มนุษย์ทุกคนสามารถสร้างขึ้นได้ด้วยตัวเอง และอาศัยการปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมภายนอก เพื่อให้เกิดความเป็นมงคลหรือสิ่งที่ดีงาม ดังนั้นหากผู้เรียนประพฤติปฏิบัติตนตามหลักมงคลสูตร 38 ประการแล้ว ย่อมจะส่งผลการกระทำที่ดีทั้ง กาย วาจา และใจ อันจะเป็นหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาคือ สุจริต 3

นิทานเวตาลเรื่องที่ 10

บทบาทของวรรณคดีไทยเรื่อง นิทานเวตาลเรื่องที่ 10 สามารถกล่าวได้ว่า กลวิธีในการดำเนินเรื่องจะเป็นลักษณะนิทานซ้อนนิทาน คือ มีนิทานย่อยหลายเรื่องซ้อนอยู่ในเรื่องนิทานเรื่องใหญ่ โดยมีตัวละครที่สำคัญในการดำเนินเรื่องคือพระวิกรมาทิตย์และเวตาล แม้ว่าเรื่องดังกล่าวจะเป็นการเล่านิทานซ้อนนิทาน และมีการตั้งเงื่อนไขในเรื่อง ซึ่งเป็นการทดสอบสติปัญญาของพระวิกรมาทิตย์ เมื่อพิจารณาการกระทำของพระวิกรมาทิตย์จะสะท้อนให้เห็นว่าพระองค์มีสำนึกรับผิดชอบต่อตนเองและผู้อื่น ดังจะเห็นได้จากการที่พระองค์ทรงตบปากรับคำกับศานติศีล แม้รู้ว่าจะทราบว่าศานติศีลกำลังตั้งพิธีทำร้ายพระองค์ (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2567) พระวิกรมาทิตย์ด้วยความที่เป็นกษัตริย์ เมื่อทรงตรัสไปแล้วจะคืนคำมิได้ พระองค์จึงยอมทำตามที่ศานติศีลขอ คือ ไปนำตัวเวตาลมาให้เพื่อใช้ในการทำพิธี แม้ว่าในการไปจับตัวเวลาตาลจะต้องใช้ความพยายามอย่างมาก เนื่องจากทรงเผลอตัวแล้วตรัสตอบเวตาล ทำให้เวตาลลอยกลับไปยังที่เดิม แต่พระองค์ก็มิย่อท้อ มิละความเพียร จนสามารถทำได้สำเร็จ และในครั้งสุดท้ายพระวิกรมาทิตย์ทรงอดกลั้นมิได้ตรัสตอบ แม้เวตาลจะกล่าวยั่วยุเพียงใด

สรุปได้ว่า วรรณคดีไทยเรื่อง นิทานเวตาลเรื่องที่ 10 สามารถสร้างเสริมสำนึกรับผิดชอบต่อตนเองและส่วนรวมได้เป็นอย่างดี โดยจะเห็นได้จากตัวละครเอกของเรื่องคือ พระวิกรมาทิตย์ซึ่งเป็นกษัตริย์แห่งกรุงอุชชยินี พระองค์ทรงรักษาซึ่งคำสัตย์ที่มีให้แก่โยคีศานติศีล แม้ว่าพระองค์จะทรงล่วงรู้ว่าสิ่งที่โยคีผู้นั้นขอจะเป็นแผนการที่ส่งผลเสียต่อพระองค์เองก็ตาม ด้วยสำนึกในหน้าที่ของพระองค์ก็ทรงกระทำทุกวิถีทางจนสามารถทำตามสัญญาได้คือการนำเวตาลมามอบให้ แต่พระองค์ทรงทำเพื่อส่วนรวมคือการรักษาความสงบสุขของอาณาประชาราษฎร์ แม้ว่าจะดูขัดต่อศีลธรรมอันดี คือการสังหารโยคีศานติศีล เมื่อพิจารณาอย่างถ้วนถี่จะสะท้อนได้เป็นอย่างดีว่าพระวิกรมาทิตย์ทรงตัดสินใจอย่างมีเหตุผลและก่อให้เกิดสำนึกต่อตนเองและส่วนรวมอย่างแท้จริง

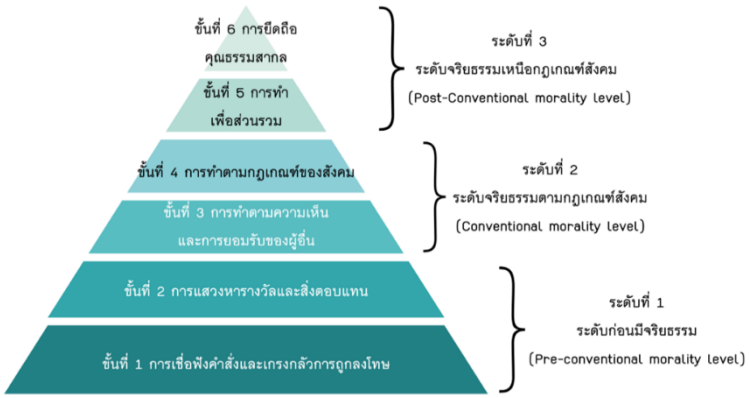
การประยุกต์วรรณคดีไทยกับการจัดกิจกรรมการเรียนรู้เพื่อเสริมสร้างสำนึกรับผิดชอบต่อตนเองและส่วนรวม

วรรณคดีไทยมิได้เป็นเพียงแค่มรดกทางภาษาหรือศิลปะแห่งการประพันธ์เท่านั้น แต่ยังเป็นเสมือน “กระจกสะท้อนสังคม” ที่แฝงด้วยคติธรรม ปรัชญาการใช้ชีวิต และยังเป็นบรรทัดฐานทางสังคมในทุกยุคทุกสมัย การนำวรรณคดีไทยมาบูรณาการร่วมกับการจัดกิจกรรมการเรียนรู้แบบเชิงรุก (Active Learning) จึงเป็นเครื่องมือที่สำคัญที่จะช่วยบ่มเพาะให้ผู้เรียนเกิด “สำนึกรับผิดชอบต่อตนเอง” และยังขยายผลไปสู่ “สำนึกรับผิดชอบต่อส่วนรวม” ได้อย่างลึกซึ้งและถาวร การที่จะพัฒนาให้ผู้เรียนเกิดพฤติกรรมที่เสริมสร้างสำนึกรับผิดชอบต่อตนเองและส่วนรวมได้นั้น สิ่งสำคัญที่ผู้สอนจะต้องสอดแทรกจริยธรรมควบคู่ไปด้วย เพื่อให้ผู้เรียนสามารถคิดพิจารณาได้อย่างถูกต้องและเหมาะ วิภาวรรณ ลิมป์ไพบูลย์ และพระครูโกวิท อรรถวาที (2565) ได้อธิบายถึงทฤษฎีการพัฒนาทางจริยธรรมของโคลเบิร์ก (Kohlberg) เป็นทฤษฎีที่มุ่งเน้นการพัฒนาทางจริยธรรมและการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรม โคลเบิร์กเชื่อว่าพัฒนาการทางจริยธรรมของมนุษย์ขึ้นอยู่กับความฉลาดที่จะรับรู้กฎเกณฑ์และสภาพแวดล้อมทางสังคม พัฒนาการทางจริยธรรมของมนุษย์ สามารถพัฒนาได้ตั้งแต่วัยเด็กจนถึงอายุ 25 ปี โดยระดับการพัฒนาการทางจิตใจนั้นจะแสดงออกมาในรูปของการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรม และแบ่งระดับการพัฒนาการออกเป็น 3 ระดับ 6 ขั้น จากระดับต่ำไปสู่ระดับสูง โดยมีระดับและขั้นในพัฒนาการทางจริยธรรม ดังนี้

ระดับที่ 1 ระดับก่อนมีจริยธรรม (Pre-conventional Morality Level) เป็นระดับที่ยึดตนเองเป็นศูนย์กลางในการตัดสินใจ คำนึงถึงโทษและผลประโยชน์ ที่ตนเองจะได้รับ แบ่งได้เป็น 2 ขั้น ได้แก่ ขั้นที่ 1 การเชื่อฟังคำสั่งและเกรงกลัวการถูกลงโทษ อยู่ในช่วงอายุระหว่าง 2-7 ปี ในขั้นนี้คนจะทำความดีตามกฎเกณฑ์และเชื่อฟังคำสั่งของผู้มีอำนาจเหนือตน เช่น ผู้ปกครอง พ่อแม่ ครู เนื่องจากกลัวการถูกลงโทษ และขั้นที่ 2 การแสวงหารางวัลและสิ่งตอบแทน อยู่ในช่วงอายุระหว่าง 7-10 ปี ในขั้นนี้คนจะเห็นความสำคัญของรางวัลและสิ่งตอบแทน เป็นแรงจูงใจในการทำความดี

ระดับที่ 2 ระดับจริยธรรมตามกฎเกณฑ์สังคม (Conventional Morality Level) เป็นระดับที่ทำตามกฎเกณฑ์ของสังคม กลุ่มย่อย ตามกฎหมาย หรือกฎเกณฑ์ทางศาสนา แบ่งออกเป็น 2 ขั้น ได้แก่ ขั้นที่ 3 การทำตามความเห็นและการยอมรับของผู้อื่น อยู่ในช่วงอายุระหว่าง 10-13 ปี ในขั้นนี้คนจะทำในสิ่งที่คนอื่นเห็นด้วย และต้องการการยอมรับของผู้อื่น และขั้นที่ 4 การทำตามกฎเกณฑ์ของสังคม โดยยึดกฎระเบียบเป็นสำคัญอยู่ในช่วงอายุระหว่าง 13-16 ปี ในขั้นนี้คนจะเข้าใจกฎเกณฑ์ ระเบียบ และบรรทัดฐานของสังคม และปฏิบัติตามกฎเกณฑ์ของกลุ่มสังคมที่ตนเองเป็นสมาชิกอยู่

ระดับที่ 3 ระดับจริยธรรมเหนือกฎเกณฑ์สังคม (Post-conventional Morality Level) เป็นระดับที่ทำตามความคิด วิจารณญาณของตนและเหตุผลตามความเหมาะสมบนหลักของความยุติธรรม แบ่งออกเป็น 2 ขั้น ได้แก่ ขั้นที่ 5 การทำเพื่อส่วนรวม อยู่ในช่วงอายุตั้งแต่ 16 ปีขึ้นไป ในขั้นนี้คนจะให้ความสำคัญกับความถูกต้องโดยพิจารณาจากเหตุผลและเห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวมเป็นสำคัญ และขั้นที่ 6 การยึดถือคุณธรรมสากล อยู่ในช่วงวัยผู้ใหญ่ ซึ่งให้ความสำคัญกับจริยธรรม และความถูกต้องตามหลักสากล โดยคำนึงถึงประโยชน์ของมนุษยชน เกิดจากสติปัญญาและประสบการณ์ในขั้นสูง

ภาพที่ 1 ระดับการพัฒนาทางจริยธรรมและขั้นการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมตามทฤษฎีของโคลเบิร์ก (Kohlberg)

ที่มา: สิทธินนท์ บุญสวยขวัญ และคณะ (2569)

ในที่นี้ผู้เขียนจะขอยกตัวอย่างกิจกรรมที่ช่วยเสริมสร้างสำนึกรับผิดชอบต่อตนเองและส่วนรวมโดยยึดโยงกับเนื้อหาของวรรณคดีกับการพัฒนาทางจริยธรรมและขั้นการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมตามทฤษฎีของโคลเบิร์ก เช่น

อิเหนา ตอน ศึกกะหมังกุหนิง

กิจกรรม “ซึ่งเกิดศึกสาเหตุเภทภัย ก็เพราะใครทำความไว้งามพักตร์”

ขั้นตอนการจัดกิจกรรม

1. จำลองห้องเรียนเป็นศาล แบ่งผู้เรียนเป็นกลุ่ม ได้แก่ ทนายฝ่ายโจทก์ (ฝ่ายอิเหนา) ทนายฝ่ายจำเลย (ฝ่ายท้าวกะหมังกุหนิง) ผู้พิพากษา และคณะลูกขุน

2. ผู้เรียนแต่ละฝ่ายจะต้องหาหลักฐานจากตัวบทวรรณคดีมาโต้แย้งกัน เช่น อิเหนาเอาแต่ใจหนีงานแต่ง (ขาดความรับผิดชอบต่อหน้าที่องค์รัชทายาท/ต่อตนเอง) ท้าวกะหมังกุหนิงตามใจลูกจนก่อสงคราม (ขาดความรับผิดชอบในฐานะผู้นำประเทศ/ต่อส่วนรวม) เป็นต้น

3. ผู้เรียนสามารถมีสิทธิ์ปรึกษาผู้สอนได้ฝ่ายละ 1 ครั้ง

4. ผู้เรียนที่ทำหน้าที่เป็นผู้พิพากษาและคณะลูกขุนจะต้องพิจารณาว่าจะให้ฝ่ายใดถูก ฝ่ายใดผิด หรือยกฟ้อง พร้อมทั้งอธิบายเหตุผลประกอบ

สิ่งที่ได้รับ: ผู้เรียนจะได้วิเคราะห์ถึงบทบาทหน้าที่ของแต่ละบุคคล (โดยเฉพาะผู้นำหรือผู้ที่มีผลต่อส่วนรวม) ที่ละทิ้งความรับผิดชอบต่อบทบาทหน้าที่ของตน เพียงเพื่อตอบสนองความต้องการส่วนตัว จะก่อให้เกิดผลกระทบและสร้างความเสียหายต่อตนเองและส่วนรวม นอกจากนี้การให้ผู้เรียนได้จำลองบทบาทของผู้มีอำนาจในสังคม หากการตัดสินใจของผู้มีอำนาจขาดซึ่งสำนึกรับผิดชอบแล้ว จะก่อให้เกิดผลอย่างไร กิจกรรมดังกล่าวยังเป็นการพัฒนาจริยธรรมในระดับที่ 2 ระดับจริยธรรมตามกฎเกณฑ์สังคม และระดับที่ 3 ระดับจริยธรรมเหนือกฎเกณฑ์สังคมตามทฤษฎีของโคลเบิร์ก

นิทานเวตาลเรื่องที่ 10

กิจกรรม “Domino Effect: การขาดความยั้งคิดสู่ความผิดพลาดอันใหญ่หลวง”

ขั้นตอนการจัดกิจกรรม

1. ผู้สอนนำปริศนาเรื่องความสัมพันธ์ทางเครือญาติที่สับสนวุ่นวายในเรื่องมาให้ผู้เรียนเขียนเป็นแผนผังครอบครัว (Family Tree) เพื่อให้เห็นถึงผลของการตัดสินใจที่ขาดการยั้งคิด

2. ให้ผู้เรียนวิเคราะห์ว่าเหตุการณ์นี้เกิดจากการที่กษัตริย์และพระโอรสตัดสินใจเลือกคู่ครองด้วย "อารมณ์ชั่ววูบ" โดยไม่คำนึงถึงความถูกต้องและผลกระทบ อันเป็นผลจากการขาดความรับผิดชอบต่อการตัดสินใจของตนเอง

3. ผู้สอนเชื่อมโยงสู่ปัจจุบัน โดยให้ผู้เรียนจำลองสถานการณ์ปัญหาสังคมในปัจจุบันที่เกิดจาก "อารมณ์ชั่ววูบ" พร้อมทั้งวาดแผนผัง "Domino Effect" แสดงให้เห็นว่า การขาดความรับผิดชอบต่อตนเองเพียง 1 ครั้ง จะส่งผลกระทบต่อเนื่องไปสู่คนรอบข้างและสังคม (ส่วนรวม) ได้อย่างไรบ้าง

สิ่งที่ได้รับ: ผู้เรียนจะได้เรียนรู้ว่าการกระทำใด ๆ ที่ขาดสติยั้งคิด จะส่งผลทั้งต่อตนเองและส่วนรวม อีกทั้งสถานการณ์ที่เกิดขึ้นในปัจจุบันก็มีส่วนจากการขาดสติ ไม่พิจารณาไตร่ตรองให้รอบคอบเสียก่อนที่จะลงมือทำ ดังนั้นจึงเป็นผลที่มาจากการขาดสำนึกรับผิดชอบต่อตนเองและส่วนรวม ซึ่งกิจกรรมดังกล่าวยังเป็นการพัฒนาจริยธรรมในระดับที่ 2 ระดับจริยธรรมตามกฎเกณฑ์สังคม และระดับที่ 3 ระดับจริยธรรมเหนือกฎเกณฑ์สังคมตามทฤษฎีของโคลเบิร์ก

สรุป

บทบาทของวรรณคดีไทยในหนังสือเรียนวรรณคดีวิจักษ์ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 แสดงให้เห็นว่าวรรณคดีไทยเป็นเสมือนกระจกสะท้อนสังคมที่แฝงคติธรรมและปรัชญาการใช้ชีวิต ซึ่งทำหน้าที่เป็นบรรทัดฐานทางสังคมในการช่วยขัดเกลาจริยธรรม โดยวรรณคดีทั้ง 5 เรื่องมีบทบาทที่ช่วยเสริมสร้างสำนึกรับผิดชอบต่อตนเองและส่วนรวมในมิติที่แตกต่างกัน ทั้งนี้การนำเนื้อหา

ของวรรณคดีไทยดังกล่าวมาบูรณาการร่วมกับการจัดกิจกรรมการเรียนรู้แบบเชิงรุก (Active Learning) ควบคู่ไปกับการประยุกต์ใช้ทฤษฎีการพัฒนาทางจริยธรรมของโคลเบิร์ก (Kohlberg) ในระดับที่ 2 ระดับจริยธรรมตามกฎเกณฑ์สังคม (Conventional Morality Level) และระดับที่ 3 ระดับจริยธรรมเหนือกฎเกณฑ์สังคม (Post-conventional Morality Level) ซึ่งเป็นระดับในช่วงวัยรุ่น โดยทฤษฎีดังกล่าวจะช่วยกระตุ้นกระบวนการคิดและการตัดสินใจของผู้เรียน ทำให้ผู้เรียนสามารถพัฒนาการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมจากระดับที่ยึดตนเองเป็นศูนย์กลางไปสู่การเข้าใจกฎเกณฑ์ทางสังคม และพัฒนาสู่การทำเพื่อส่วนรวมได้อย่างเป็นรูปธรรม ซึ่งถือเป็นกลไกสำคัญที่จะบ่มเพาะสำนึกรับผิดชอบต่อตนเองและส่วนรวมให้เกิดขึ้นอย่างถาวร

องค์ความรู้ใหม่

ภาพที่ 2 การเชื่อมโยงวรรณคดีไทยสู่การเสริมสร้างสำนึกรับผิดชอบต่อตนเองและส่วนรวม
ที่มา: สิทธินนท์ บุญสวยขวัญ และคณะ (2569)

องค์ความรู้ใหม่ที่ได้จากบทความนี้ คือ “การเชื่อมโยงวรรณคดีไทยสู่การเสริมสร้างสำนึกรับผิดชอบต่อตนเองและส่วนรวม” ซึ่งเป็นรูปแบบการสังเคราะห์บทบาทของวรรณคดีไทยในหนังสือเรียนวรรณคดีวิจักษ์ ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 แสดงให้เห็นถึงกระบวนการพัฒนาผู้เรียนจากการอ่านวรรณคดีไปสู่การคิดวิเคราะห์เชิงจริยธรรม และนำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตจริง โดยมีฐานคิดสำคัญจากแนวคิดเรื่องบทบาทของวรรณคดีไทยในฐานะเครื่องมือขัดเกลาจิตใจ การถ่ายทอดคุณธรรมและค่านิยมทางสังคม การจัดการเรียนรู้แบบเชิงรุก และทฤษฎีพัฒนาการทางจริยธรรมของโคลเบิร์ก (Kohlberg) ซึ่งมุ่งพัฒนาการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมของผู้เรียน ดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 การเชื่อมโยงองค์ความรู้วรรณคดีไทยสู่การเสริมสร้างสำนึกรับผิดชอบต่อตนเองและส่วนรวม

วรรณคดีไทย	ประเด็นความรับผิดชอบที่ปรากฏ	การเชื่อมโยงสู่การประยุกต์ใช้
นมัสการมาตาปิตุคุณและนมัสการอาจริยคุณ	ความกตัญญู การรู้หน้าที่ของบุตรและศิษย์	ส่งเสริมให้ผู้เรียนตระหนักถึงหน้าที่ของตนเองต่อครอบครัว ครู และผู้มีพระคุณ
อิเหนาตอนศึกกะหมังกุหนิง	ผลของการตัดสินใจที่ยึดตนเองเป็นศูนย์กลาง	ฝึกให้ผู้เรียนพิจารณาผลของการกระทำที่กระทบต่อผู้อื่นและส่วนรวม
หัวใจชายหนุ่ม	การตัดสินใจโดยใช้อารมณ์มากกว่าเหตุผล การไม่ฟังคำเตือนของบิดา	ส่งเสริมการคิดอย่างมีสติ การรับผิดชอบต่อผลของการเลือก และการดำเนินชีวิตอย่างรอบคอบ
มงคลสูตรคำฉันท์	หลักธรรมในการประพฤติปฏิบัติตนเพื่อความสุข	นำหลักธรรมไปใช้เป็นแนวทางพัฒนาตนเองและอยู่ร่วมกับผู้อื่นอย่างเหมาะสม
นิทานเวตาลเรื่องที่ 10	การรักษาคำสัตย์ความเพียรและการตัดสินใจเพื่อส่วนรวม	ฝึกให้ผู้เรียนตระหนักถึงความสำคัญของการพูดที่จะส่งผลต่อความรับผิดชอบและเลือกกระทำสิ่งที่คำนึงถึงประโยชน์ส่วนรวม

เอกสารอ้างอิง

คำยวง วราสิทธิชัย, ม.ล. (2546). ขนบในบทสงคราม. *วรรณวิทัศน์*, 3(1), 107–133.

ชัตสุณี สินธุสิงห์. (2550). *วรรณคดีทัศนา* (พิมพ์ครั้งที่ 4). กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ซูไรดา เจะนิ. (2560). *เอกสารประกอบการสอนรายวิชา พัฒนาการวรรณกรรมไทย*. ยะลา: คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏยะลา.

ดนยา วงศ์ธนะชัย. (2529). *การอ่านเพื่อชีวิต*. พิษณุโลก: คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ สถาบันราชภัฏพิบูลสงคราม.

บันลือ พฤกษะวัน. (2557). *แนวพัฒนาการอ่านเร็ว-คิดเป็น*. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ปริญญา เทวานฤมิตรกุล. (2559). *การศึกษาเพื่อสร้างพลเมือง* (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

พระเทพเวที (ป.อ. ปยุตฺโต). (2531). *กรรมตามนัยแห่งพุทธธรรม*. นครปฐม: มูลนิธิพุทธธรรม.

พระขวัญมนัส แก้วกูล. (2562). บทบาทของบุตรธิดาที่ดีตามคติพระพุทธศาสนา ในชุมชนบ้านดงไชย อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง. *มมร ล้านนาวิชาการ*, 8(1), 82–91.

รื่นฤทัย สัจจพันธุ์. (2544). *วรรณคดีศึกษา*. กรุงเทพฯ: ธารปัญญา.

วิภาวรรณ ลิมป์ไพบูลย์ และพระครูโกวิท อรรถวาที. (2565). หลักพุทธธรรมและทฤษฎีการพัฒนาทางจริยธรรมของโคลเบิร์กเพื่อลดการทุจริตในองค์กร. *วารสารมานุษยวิทยาเชิงพุทธ*, *7*(5), 175–193.

ศรีเรือน แก้วกังวาล. (2553). *จิตวิทยาพัฒนาการชีวิตทุกช่วงวัย* (พิมพ์ครั้งที่ 9). กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

ศรีวิไล ดอกจันทร์. (2529). *การสอนวรรณคดีและวรรณกรรมไทย*. เชียงใหม่: คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ. ปยุตฺโต). (2560). *ความสุขที่สมบูรณ์*. กรุงเทพฯ: เจริญดีมั่นคงการพิมพ์.

สุวิทย์ เมษินทรีย์. (2563). *โลกเปลี่ยน คนปรับ หลุดจากกับดัก ขยับสู่ความยั่งยืน*. สำนักงานปลัดกระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม. สืบค้น 16 เมษายน 2569, จาก https://www.stkc.go.th/sites/default/ files/ebook/1592192149.pdf

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. (2549). *แนวการอ่านวรรณคดีและวรรณกรรม เล่ม 4 ช่วงชั้นที่ 4*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว.

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. (2567). *หนังสือเรียน รายวิชาพื้นฐาน ภาษาไทย วรรณคดีวิจักษ์ ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4* (พิมพ์ครั้งที่ 18). กรุงเทพฯ: สกสค. ลาดพร้าว.

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ. (2564). *ทักษะที่จำเป็นแห่งอนาคต (Future Skill) เพื่อเตรียมการพัฒนาคุณภาพคนไทยทุกช่วงวัย รองรับการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว (Disruption) ของโลกศตวรรษที่ 21 : ผลการศึกษาและแนวทางการส่งเสริม*. กรุงเทพฯ: เพชรเกษมพริ้นติ้ง กรุ๊ป จำกัด.

Organization for Economic Co-operation and Development. (2024). *OECD Future of Education and Skills 2030 OECD Learning Compass 2030 A Series of Concept Notes*. OECD. Retrieved April 16, 2026, from https://www.oecd.org/content/dam/oecd/en/about/projects/edu/education-2040/1-1-learning- compass/compass/ OECD_ Learning_Compass_2030_Concept_Note_Series pdf

บทความวิชาการ

เสรีภาพกับความรับผิดชอบในระบอบประชาธิปไตย สังเคราะห์แนวคิดเชิงปรัชญารัฐศาสตร์

FREEDOM AND RESPONSIBILITY IN DEMOCRACY A SYNTHESIS OF POLITICAL PHILOSOPHY

ศิริกล้า แก้วสุทอ[1*]
Sirikla Kaewsutho[1*]
*Corresponding Author E-mail: kamaithonmcu@gmail.com
Received May 4, 2026; Revised July 6, 2026; Accepted July 18, 2026

RETRACTED

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์และสังเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างเสรีภาพกับความรับผิดชอบในระบอบประชาธิปไตยตามแนวคิดเชิงปรัชญารัฐศาสตร์ โดยใช้วิธีการทบทวนวรรณกรรมและการวิเคราะห์เชิงแนวคิด ผลการศึกษาพบว่า เสรีภาพมิใช่เพียงสิทธิของปัจเจกบุคคลในการแสดงความคิดเห็นหรือกำหนดวิถีชีวิตของตนเองเท่านั้น หากแต่เป็นเงื่อนไขพื้นฐานของการมีส่วนร่วมทางการเมือง ขณะเดียวกัน ความรับผิดชอบเป็นกลไกสำคัญที่ช่วยกำกับการใช้เสรีภาพให้อยู่ภายใต้การเคารพสิทธิของผู้อื่น กติกาสาธารณะ และประโยชน์ส่วนรวม หากเสรีภาพปราศจากความรับผิดชอบ ย่อมนำไปสู่ความไร้ระเบียบ ความขัดแย้ง และการบิดเบือนข้อมูล แต่หากความรับผิดชอบถูกใช้เพื่อจำกัดเสรีภาพมากเกินไป ย่อมลดทอนสิทธิและความชอบธรรมของอำนาจรัฐ บทความจึงเสนอว่า เสรีภาพกับความรับผิดชอบต้องดำรงอยู่ร่วมกันในลักษณะดุลยภาพเชิงพลวัต ผ่านองค์ประกอบสำคัญ ได้แก่ เสรีภาพเชิงสิทธิ ความรับผิดชอบเชิงจริยธรรม ความรับผิดชอบเชิงสถาบัน และการมีส่วนร่วมของพลเมือง เมื่อองค์ประกอบเหล่านี้ทำงานร่วมกัน จะก่อให้เกิดประชาธิปไตยที่มีวุฒิภาวะ เข้มแข็ง มีความชอบธรรม โปร่งใส ตรวจสอบได้ และมีเสถียรภาพทางการเมือง

คำสำคัญ: เสรีภาพ; ความรับผิดชอบ; ประชาธิปไตย

[1] นักวิชาการอิสระ

[1] Independent Scholar

Abstract

This academic article aimed to analyze and synthesize the relationship between freedom and responsibility in democracy through the perspective of political philosophy. It employed a literature review and conceptual analysis. The study was found that freedom was not merely an individual right to express opinions or determine one's way of life, but also a fundamental condition for political participation. At the same time, responsibility served as an essential mechanism that guided the exercise of freedom within respect for the rights of others, public rules, and the common good. Freedom without responsibility may lead to disorder, conflict, and misinformation, whereas responsibility used excessively as a tool to restrict freedom may undermine rights and the legitimacy of state authority. Therefore, this article argued that freedom and responsibility must coexist in a dynamic balance through key components: rights-based freedom, moral responsibility, institutional responsibility, and civic participation. When these components operated together, they contributed to a mature, strong, legitimate, transparent, accountable, and politically stable democracy.

Keywords: Freedom; Responsibility; Democracy

RETRACTED

บทนำ

เสรีภาพเป็นหลักการพื้นฐานของระบอบประชาธิปไตยที่มีบทบาทสำคัญต่อการกำหนดความสัมพันธ์ระหว่างรัฐกับประชาชน โดยเป็นสิทธิที่เปิดโอกาสให้บุคคลสามารถแสดงความคิดเห็น แสดงออก รวมกลุ่ม มีส่วนร่วมทางการเมือง และดำเนินชีวิตตามความเชื่อของตนได้อย่างอิสระ อย่างไรก็ตาม เสรีภาพมิได้เป็นเพียงสิทธิส่วนบุคคลที่บุคคลสามารถใช้ได้โดยปราศจากขอบเขต หากแต่เกี่ยวข้องกับโครงสร้างของสังคม กฎหมาย จริยธรรม และความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลในสังคมโดยรวม ด้วยเหตุนี้ การใช้เสรีภาพในระบอบประชาธิปไตยจึงจำเป็นต้องดำรงอยู่ควบคู่กับความรับผิดชอบ เพื่อป้องกันมิให้การใช้สิทธินำไปสู่การละเมิดสิทธิของผู้อื่น หรือก่อให้เกิดผลกระทบต่อประโยชน์สาธารณะ

ในทางปรัชญารัฐศาสตร์ เสรีภาพได้รับการอธิบายอย่างสำคัญผ่านแนวคิดเสรีภาพเชิงลบและเสรีภาพเชิงบวก โดยเสรีภาพเชิงลบเน้นการไม่ถูกแทรกแซงจากรัฐหรือผู้อื่น ส่วนเสรีภาพเชิงบวกเน้นความสามารถของบุคคลในการกำหนดชีวิตและพัฒนาศักยภาพของตนเอง แนวคิดดังกล่าวชี้ให้เห็นว่า เสรีภาพมิใช่แนวคิดที่มีความหมายเพียงด้านเดียว หากแต่เป็นแนวคิดที่ต้องพิจารณาทั้งในมิติของสิทธิส่วนบุคคล เงื่อนไขทางสังคม และความสามารถในการดำรงชีวิตอย่างมีศักดิ์ศรี ดังนั้น เสรีภาพจึงไม่อาจแยกออกจากความรับผิดชอบได้ เพราะความรับผิดชอบเป็นกลไกที่ช่วยให้การใช้เสรีภาพไม่กลายเป็นการกระทำที่กระทบต่อเสรีภาพของผู้อื่นหรือบั่นทอนความสงบเรียบร้อยของสังคม (Berlin, 1969) ในสังคมประชาธิปไตยร่วมสมัย ความสัมพันธ์ระหว่างเสรีภาพกับความรับผิดชอบมีความสำคัญมากยิ่งขึ้น เนื่องจากการขยายตัวของเทคโนโลยีดิจิทัลและสื่อสังคมออนไลน์ทำให้ประชาชนสามารถสื่อสารและแสดงความคิดเห็น และเผยแพร่ข้อมูลได้อย่างรวดเร็วและกว้างขวาง แม้ปรากฏการณ์ดังกล่าวจะสะท้อนถึงการขยายพื้นที่ของเสรีภาพ แต่ในอีกด้านหนึ่งก็ทำให้เกิดความเสี่ยงจากการใช้เสรีภาพโดยขาดความรับผิดชอบ เช่น การเผยแพร่ข้อมูลบิดเบือน การสร้างวาทกรรมเกลียดชัง การลดทอนคุณค่าของผู้เห็นต่าง และการขยายความขัดแย้งทางการเมืองให้รุนแรงขึ้น ปัญหาเหล่านี้ทำให้เสรีภาพซึ่งควรเป็นพลังของประชาธิปไตยอาจกลับกลายเป็นปัจจัยที่บั่นทอนคุณภาพของประชาธิปไตยได้หากขาดจริยธรรมและความรับผิดชอบในการใช้เสรีภาพ (Sunstein, 2017) นอกจากนี้สถานการณ์ประชาธิปไตยในระดับโลกยังสะท้อนให้เห็นถึงความเปราะบางของเสรีภาพทางการเมืองและเสรีภาพพลเมือง รายงาน Freedom in the World 2026 ของ Freedom House ระบุว่า เสรีภาพทั่วโลกลดลงต่อเนื่องเป็นปีที่ 20 ใน ค.ศ. 2025 โดยมีหลายประเทศประสบปัญหาการเสื่อมถอยของสิทธิทางการเมืองและเสรีภาพพลเมือง สถานการณ์ดังกล่าวชี้ให้เห็นว่าประชาธิปไตยมิได้มั่นคงเพียงเพราะมีการเลือกตั้งหรือมีรัฐธรรมนูญเท่านั้น หากแต่ต้องอาศัยวัฒนธรรมทางการเมืองที่เคารพเสรีภาพ ความรับผิดชอบของพลเมือง และสถาบันทางการเมืองที่โปร่งใส ตรวจสอบได้ และไม่ใช้อำนาจเกินขอบเขต

ในบริบทของสังคมไทย ประเด็นเสรีภาพและความรับผิดชอบมีความซับซ้อนยิ่งขึ้น เนื่องจากเกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมทางการเมือง ความสัมพันธ์ทางสังคม และการให้ความสำคัญกับความสงบเรียบร้อยของส่วนรวม การใช้เสรีภาพจึงมักถูกพิจารณาควบคู่กับความเหมาะสม ความเคารพกติกา และผลกระทบต่อสังคมโดยรวม อย่างไรก็ตาม หากสังคมให้ความสำคัญกับความสงบเรียบร้อยมากจนละเลยเสรีภาพ ก็อาจนำไปสู่การจำกัดสิทธิและลดทอนความชอบ

RETRACTED

ธรรมของอำนาจรัฐ ในทางกลับกัน หากเน้นเสรีภาพโดยไม่คำนึงถึงความรับผิดชอบ ก็อาจนำไปสู่ความไร้ระเบียบ ความแตกแยก และความไม่ไว้วางใจในระบบการเมือง

ด้วยเหตุนี้ บทความวิชาการนี้จึงมีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์และสังเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างเสรีภาพกับความรับผิดชอบในระบอบประชาธิปไตยตามแนวคิดเชิงปรัชญารัฐศาสตร์ โดยมุ่งเสนอให้เห็นว่า เสรีภาพและความรับผิดชอบมิใช่แนวคิดที่ขัดแย้งกัน หากแต่เป็นองค์ประกอบที่ต้องดำรงอยู่ร่วมกันอย่างสมดุล เสรีภาพทำให้ประชาชนสามารถมีส่วนร่วมและตรวจสอบอำนาจได้ ขณะที่ความรับผิดชอบทำให้การใช้เสรีภาพมีขอบเขตทางจริยธรรมและสังคม เมื่อทั้งสองแนวคิดดำเนินไปด้วยกัน ย่อมนำไปสู่ประชาธิปไตยที่มีวุฒิภาวะเข้มแข็ง มีความชอบธรรม และมีเสถียรภาพทางการเมือง

แนวคิดเสรีภาพในปรัชญาการเมือง

เสรีภาพเป็นแนวคิดพื้นฐานที่มีบทบาทสำคัญในปรัชญาการเมือง โดยถูกใช้เป็นเกณฑ์ในการประเมินความชอบธรรมของระบบการเมืองและความสัมพันธ์ระหว่างรัฐกับประชาชน แนวคิดเสรีภาพมีพัฒนาการอย่างต่อเนื่องและมีความหลากหลายในเชิงทฤษฎี ซึ่งสะท้อนถึงความพยายามของนักคิดในการทำความเข้าใจความหมายและขอบเขตของเสรีภาพในบริบทที่แตกต่างกัน

ในเชิงทฤษฎี เสรีภาพมักถูกแบ่งออกเป็นสองประเภทหลัก ได้แก่ เสรีภาพเชิงลบ ซึ่งหมายถึงการไม่ถูกแทรกแซงจากผู้อื่น และเสรีภาพเชิงบวก ซึ่งหมายถึงความสามารถของบุคคลในการกำหนดชีวิตของตนเอง (Berlin, 1969) ความแตกต่างระหว่างสองแนวคิดนี้สะท้อนให้เห็นถึงความตึงเครียดระหว่างการคุ้มครองสิทธิส่วนบุคคลกับการส่งเสริมศักยภาพของมนุษย์

เสรีภาพเชิงลบเน้นการจำกัดอำนาจของรัฐ เพื่อป้องกันไม่ให้รัฐเข้ามาแทรกแซงชีวิตของประชาชนเกินความจำเป็น แนวคิดนี้มีบทบาทสำคัญในการพัฒนาระบอบประชาธิปไตยแบบเสรีนิยม ซึ่งให้ความสำคัญกับสิทธิและเสรีภาพของบุคคลเป็นหลัก อย่างไรก็ตาม เสรีภาพในลักษณะนี้อาจนำไปสู่ปัญหา หากไม่มีการกำหนดขอบเขตที่เหมาะสม เนื่องจากการใช้เสรีภาพโดยไม่คำนึงถึงผู้อื่นอาจส่งผลกระทบต่อสังคมโดยรวม ในทางกลับกัน เสรีภาพเชิงบวกเน้นการสร้างเงื่อนไขที่เอื้อให้บุคคลสามารถพัฒนาศักยภาพของตนเองได้อย่างเต็มที่ ซึ่งอาจต้องอาศัยบทบาทของรัฐในการสนับสนุน เช่น การศึกษา สวัสดิการ และโอกาสทางเศรษฐกิจ แนวคิดนี้สะท้อนให้

RETRACTED

เห็นว่าเสรีภาพมิได้เป็นเพียงการปล่อยให้บุคคลเป็นอิสระ แต่ต้องมีเงื่อนไขที่ช่วยให้บุคคลสามารถใช้เสรีภาพได้อย่างมีความหมาย

ในบริบทของสังคมประชาธิปไตย เสรีภาพมิได้เป็นเพียงสิทธิส่วนบุคคล แต่เป็นองค์ประกอบสำคัญของการมีส่วนร่วมทางการเมือง การแสดงความคิดเห็น การวิพากษ์วิจารณ์ และการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ ล้วนเป็นรูปแบบของการใช้เสรีภาพที่มีบทบาทต่อการพัฒนาระบบการเมือง อย่างไรก็ตาม การใช้เสรีภาพในลักษณะดังกล่าวจำเป็นต้องคำนึงถึงผลกระทบต่อผู้อื่นและสังคมโดยรวม ในสังคมไทย แนวคิดเรื่องเสรีภาพมีความสัมพันธ์กับบริบททางวัฒนธรรมที่ให้ความสำคัญกับความกลมเกลียวและความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล การใช้เสรีภาพจึงมักถูกจำกัดด้วยแนวคิดเรื่องความเหมาะสมและความรับผิดชอบต่อสังคม ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงลักษณะเฉพาะของสังคมไทยที่แตกต่างจากแนวคิดเสรีนิยมแบบตะวันตก (ประเวศ วะสี, 2554)

โดยสรุป เสรีภาพในปรัชญาการเมืองมิใช่แนวคิดที่มีความหมายตายตัว แต่เป็นแนวคิดที่ต้องได้รับการตีความและปรับใช้ตามบริบท การทำความเข้าใจเสรีภาพในลักษณะเชิงพลวัตจึงเป็นสิ่งจำเป็นในการพัฒนาระบบประชาธิปไตยที่มีความสมดุลและยั่งยืน

แนวคิดความรับผิดชอบในทางการเมือง

ความรับผิดชอบในทางการเมืองเป็นองค์ประกอบสำคัญที่ทำให้การใช้เสรีภาพในระบอบประชาธิปไตยมีความสมดุลและไม่ก่อให้เกิดผลกระทบเชิงลบต่อสังคมโดยรวม โดยในทางปรัชญาการเมือง ความรับผิดชอบมิได้เป็นเพียงหน้าที่ทางกฎหมาย หากแต่เป็นมิติทางจริยธรรมและสังคมที่เชื่อมโยงกับการตระหนักรู้ถึงผลกระทบของการกระทำของตนเองต่อผู้อื่นสังคมประชาธิปไตย ความรับผิดชอบของพลเมืองเกี่ยวข้องโดยตรงกับการเคารพสิทธิของผู้อื่น การปฏิบัติตามกฎหมาย และการมีส่วนร่วมอย่างสร้างสรรค์ในกระบวนการทางการเมือง ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่าความรับผิดชอบมิได้เป็นข้อจำกัดของเสรีภาพ แต่เป็นเงื่อนไขที่ทำให้เสรีภาพสามารถดำรงอยู่ได้อย่างยั่งยืน การขาดความรับผิดชอบจะทำให้การใช้เสรีภาพกลายเป็นการละเมิดสิทธิของผู้อื่นและนำไปสู่ความขัดแย้งในสังคม (กรณัฐ ระงับทุกข์, 2563) ในบริบทของสังคมไทย แนวคิดเรื่องความรับผิดชอบถูกเชื่อมโยงกับแนวคิดความเป็นพลเมืองที่ดี โดยเน้นการเคารพสิทธิ เสมอภาค และการมีส่วนร่วมในสังคม ซึ่งเป็นพื้นฐานของการดำรงอยู่ร่วมกันอย่างสันติ การมีความรับผิดชอบต่อสังคมจึงมิใช่เพียงหน้าที่ส่วนบุคคล แต่เป็นกลไกสำคัญในการสร้าง

RETRACTED

ความเข้มแข็งของระบอบประชาธิปไตย นอกจากนี้ ความรับผิดชอบยังมีมิติในเชิงสถาบัน โดยเฉพาะในด้านการตรวจสอบและการควบคุมอำนาจของรัฐ การมีระบบตรวจสอบที่มีประสิทธิภาพช่วยให้การใช้อำนาจเป็นไปอย่างโปร่งใสและสอดคล้องกับหลักนิติธรรม ซึ่งเป็นเงื่อนไขสำคัญของความชอบธรรมของอำนาจ ในกรณีที่ขาดกลไกดังกล่าว การใช้อำนาจอาจนำไปสู่การละเมิดสิทธิและการลดทอนความเชื่อมั่นของประชาชน

ในยุคดิจิทัล ความรับผิดชอบทางการเมืองยิ่งมีความสำคัญมากขึ้น เนื่องจากการแสดงความคิดเห็นสามารถกระทำได้อย่างรวดเร็วและแพร่หลาย การใช้เสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นโดยปราศจากความรับผิดชอบอาจนำไปสู่การเผยแพร่ข้อมูลที่บิดเบือนหรือสร้างความแตกแยกในสังคม (จรีวัลย์ น้อยผาง, 2567) ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่าความรับผิดชอบในยุคปัจจุบันต้องครอบคลุมทั้งในระดับบุคคลและระดับโครงสร้าง เมื่อพิจารณาโดยรวม ความรับผิดชอบในทางการเมืองจึงเป็นเงื่อนไขสำคัญที่ทำให้เสรีภาพมีความหมายและสามารถดำรงอยู่ได้ในระบอบประชาธิปไตย การสร้างวัฒนธรรมความรับผิดชอบในสังคมจึงเป็นภารกิจสำคัญที่ต้องอาศัยทั้งการพัฒนาทางการศึกษา การสร้างจิตสำนึก และการเสริมสร้างกลไกทางสถาบันควบคู่กัน

RETRACTED

ความสัมพันธ์ระหว่างเสรีภาพกับความรับผิดชอบ

ความสัมพันธ์ระหว่างเสรีภาพกับความรับผิดชอบถือเป็นแกนกลางของการอธิบายธรรมชาติของระบอบประชาธิปไตยในเชิงปรัชญาการเมือง เนื่องจากทั้งสองแนวคิดมิได้ดำรงอยู่ในลักษณะเป็นขั้วตรงข้าม หากแต่เป็นองค์ประกอบที่เกื้อหนุนและกำกับซึ่งกันและกันในลักษณะเชิงระบบ เสรีภาพเปิดพื้นที่ให้ปัจเจกบุคคลสามารถแสดงออกและมีส่วนร่วมทางการเมือง ขณะที่ความรับผิดชอบทำหน้าที่ควบคุมการใช้เสรีภาพให้สอดคล้องกับประโยชน์ส่วนรวมและไม่ละเมิดสิทธิของผู้อื่น ในทางวิชาการ แนวคิดเกี่ยวกับความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยของไทยชี้ให้เห็นว่า การใช้เสรีภาพจำเป็นต้องตั้งอยู่บนฐานของความรับผิดชอบต่อสังคม โดยพลเมืองที่มีคุณภาพต้อง “เคารพสิทธิผู้อื่น เคารพกติกา และรับผิดชอบต่อส่วนรวม” ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่าความรับผิดชอบมิใช่ข้อจำกัดของเสรีภาพ แต่เป็นเงื่อนไขที่ทำให้เสรีภาพมีความหมายในเชิงสังคม (กรณัฐ ระงับทุกข์, 2563) ในมิติเดียวกัน เอกสารของรัฐสภาไทยเกี่ยวกับสิทธิ เสรีภาพ และหน้าที่ของพลเมือง ได้เน้นย้ำว่า ระบอบประชาธิปไตยมิได้ตั้งอยู่บนการมีรัฐธรรมนูญเพียงอย่างเดียว หากแต่ต้องอาศัยประชาชนที่มีความเข้าใจทั้ง “สิทธิ เสรีภาพ และหน้าที่ของตน” ควบคู่กัน ซึ่งแสดงให้เห็นอย่างชัดเจนว่า เสรีภาพจะไม่สามารถนำไปสู่ประชาธิปไตยที่แท้จริงได้ หากปราศจากความรับผิดชอบของพลเมือง (สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร, 2556)

นอกจากนี้ งานศึกษาทางวิชาการเกี่ยวกับความเป็นพลเมืองยังชี้ให้เห็นว่า การใช้เสรีภาพโดยปราศจากความรับผิดชอบเป็นหนึ่งในสาเหตุสำคัญของความแตกแยกในสังคม โดยเฉพาะในบริบทของสังคมไทยที่มีความหลากหลายทางความคิดเห็น การไม่เคารพสิทธิของผู้อื่นและการใช้เสรีภาพตามอำเภอใจย่อมนำไปสู่ความขัดแย้งทั้งในระดับชุมชนและระดับประเทศ (คณะอนุกรรมการนโยบายปฏิรูปการศึกษา, 2554) ประเด็นดังกล่าวสอดคล้องกับการวิเคราะห์สถานการณ์ประชาธิปไตยไทย ซึ่งชี้ให้เห็นว่า ปัญหาสำคัญของสังคมไทยมิใช่การขาดเสรีภาพ หากแต่เป็น “การใช้เสรีภาพโดยไม่คำนึงถึงความรับผิดชอบ” อันเกิดลักษณะของการอ้างสิทธิส่วนตนโดยไม่ตระหนักถึงผลกระทบต่อส่วนรวม ซึ่งอาจนำไปสู่ความไร้ระเบียบและความขัดแย้งทางสังคม (สถาบันพระปกเกล้า, 2559)

ในเชิงโครงสร้าง ความสัมพันธ์ระหว่างเสรีภาพกับความรับผิดชอบปรากฏในรูปของ “ระบบกติกา” และ “การบังคับใช้กฎหมาย” ซึ่งเป็นกลไกสำคัญในการรักษาสมดุลของสังคมประชาธิปไตย การขาดความเข้าใจในสิทธิเสรีภาพ รวมถึงการไม่เคารพกฎหมาย เป็นปัจจัยที่ก่อให้เกิดความขัดแย้งและลดทอนความชอบธรรมของระบบการเมือง (ศาลรัฐธรรมนูญ, 2554) ขณะเดียวกัน การพัฒนาเสรีภาพในยุคดิจิทัลยังสะท้อนให้เห็นถึงความจำเป็นของความรับผิดชอบในระดับที่สูงขึ้น เนื่องจากการแสดงความคิดเห็นสามารถส่งผลกระทบในวงกว้างและรวดเร็ว การส่งเสริมให้เกิดการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นอย่างสร้างสรรค์ระหว่างรัฐกับประชาชนจึงเป็นเงื่อนไขสำคัญของการพัฒนาประชาธิปไตยที่ยั่งยืน (พระมหาวีรยุทธ วิสุทธิญาโน, 2568)

เมื่อพิจารณาในเชิงสังเคราะห์ สามารถอธิบายความสัมพันธ์ระหว่างเสรีภาพกับความรับผิดชอบได้ในลักษณะ “ระบบเชิงพลวัต” กล่าวคือ เสรีภาพเป็นจุดเริ่มต้นของการกระทำทางการเมือง ขณะที่ความรับผิดชอบเป็นกลไกกำกับการกระทำนั้นให้สอดคล้องกับหลักการของสังคมประชาธิปไตย หากองค์ประกอบใดองค์ประกอบหนึ่งอ่อนแอ ระบบโดยรวมจะสูญเสียสมดุลในทันที กล่าวโดยสรุป ความสัมพันธ์ระหว่างเสรีภาพกับความรับผิดชอบมิใช่ความขัดแย้ง แต่เป็นความสัมพันธ์เชิงโครงสร้างที่ต้องได้รับการปรับสมดุลอย่างต่อเนื่อง เสรีภาพที่ขาดความรับผิดชอบย่อมนำไปสู่ความไร้ระเบียบ ขณะที่ความรับผิดชอบที่กดทับเสรีภาพย่อมนำไปสู่การจำกัดสิทธิ ดังนั้น หัวใจของประชาธิปไตยจึงมิใช่การเลือกข้างระหว่างสองแนวคิดนี้ หากแต่เป็นการสร้าง “ดุลยภาพเชิงคุณค่า” ที่ทำให้ทั้งเสรีภาพและความรับผิดชอบสามารถดำรงอยู่ร่วมกันได้อย่างยั่งยืน

วิกฤตของเสรีภาพในประชาธิปไตยร่วมสมัย

โลกปัจจุบันเสรีภาพในระบอบประชาธิปไตยกำลังเผชิญกับความท้าทายที่มีความซับซ้อนมากยิ่งขึ้น อันเป็นผลมาจากการเปลี่ยนแปลงของเทคโนโลยีสารสนเทศ โครงสร้างทางสังคม และพลวัตทางการเมืองที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว โดยเฉพาะการขยายตัวของสื่อดิจิทัล ซึ่งทำให้การเข้าถึงข้อมูลและการแสดงความคิดเห็นสามารถกระทำได้อย่างเสรี รวดเร็ว และใน

RETRACTED

วงกว้าง แม้ว่าสถานการณ์ดังกล่าวจะสะท้อนถึงการขยายตัวของเสรีภาพในเชิงโครงสร้าง แต่ในอีกด้านหนึ่งก็ทำให้เกิดความเสี่ยงต่อการใช้เสรีภาพในลักษณะที่ขาดความรับผิดชอบ เช่น การเผยแพร่ข้อมูลเท็จ การบิดเบือนข้อเท็จจริง และการใช้วาทกรรมที่สร้างความแตกแยกในสังคม ซึ่งล้วนส่งผลกระทบต่อคุณภาพของประชาธิปไตยในระยะยาว ในบริบทของสังคมไทย ปัญหาสำคัญประการหนึ่งคือการขาดความเข้าใจอย่างลึกซึ้งเกี่ยวกับสิทธิและเสรีภาพ รวมถึงการไม่ตระหนักถึงขอบเขตของการใช้สิทธิในสังคมประชาธิปไตย ส่งผลให้การใช้เสรีภาพบางลักษณะขัดแย้งกับหลักนิติรัฐและหลักความรับผิดชอบต่อส่วนรวม ปรากฏการณ์ดังกล่าวสะท้อนให้เห็นว่า เสรีภาพมิใช่เพียงสิทธิที่สามารถใช้ได้โดยปราศจากเงื่อนไข หากแต่ต้องดำรงอยู่ภายใต้กรอบของกฎหมายและจริยธรรมทางสังคม (ปานศิริ มีผล, 2556) ซึ่งแสดงให้เห็นถึงความจำเป็นของการพัฒนาความรู้และจิตสำนึกของพลเมืองควบคู่กับการขยายเสรีภาพ

นอกจากประเด็นด้านความรู้และพฤติกรรมของพลเมืองแล้ว โครงสร้างทางเศรษฐกิจและสังคมยังเป็นอีกปัจจัยสำคัญที่ก่อให้เกิด “วิกฤตของเสรีภาพ” ในระบอบประชาธิปไตยร่วมสมัย โดยเฉพาะปัญหาความเหลื่อมล้ำในการเข้าถึงทรัพยากร โอกาส และอำนาจทางการเมือง ซึ่งทำให้เสรีภาพมีลักษณะไม่เท่าเทียมกันในเชิงปฏิบัติ กล่าวคือ แม้ในเชิงกฎหมายประชาชนจะมีสิทธิเสรีภาพเท่าเทียมกัน แต่ในทางปฏิบัติกลุ่มที่มีทรัพยากรหรืออำนาจมากกว่าย่อมสามารถใช้เสรีภาพได้อย่างมีประสิทธิภาพมากกว่า ส่งผลให้เกิดความรู้สึกไม่เป็นธรรมและนำไปสู่ความขัดแย้งในสังคม (สถาบันพระปกเกล้า, 2559) เมื่อพิจารณาในเชิงโครงสร้างการเมือง วิกฤตของเสรีภาพยังเกี่ยวข้องกับความอ่อนแอขององค์กรในการกำกับดูแลและตรวจสอบการใช้อำนาจ ทั้งในระดับรัฐและระดับสังคม การขาดระบบที่สามารถสร้างสมดุลระหว่างเสรีภาพกับความรับผิดชอบได้อย่างมีประสิทธิภาพอาจนำไปสู่สองสถานการณ์ที่เป็นปัญหา ได้แก่ การปล่อยให้เสรีภาพดำรงอยู่โดยปราศจากการควบคุมจนเกิดความไร้ระเบียบ หรือการใช้อำนาจรัฐเข้าควบคุมเสรีภาพมากเกินไปจนกระทบต่อสิทธิขั้นพื้นฐานของประชาชน ในอีกด้านหนึ่ง วิกฤตของเสรีภาพสะท้อนให้เห็นถึงปัญหาเชิงวัฒนธรรมทางการเมือง กล่าวคือ การขาดวัฒนธรรมประชาธิปไตยที่เน้นการเคารพความเห็นที่แตกต่าง การยอมรับกติกา และการใช้เหตุผลในการสื่อสารทางการเมือง ส่งผลให้การใช้เสรีภาพกลายเป็นเครื่องมือในการเผชิญหน้าและสร้างความแตกแยก มากกว่าการใช้เพื่อสร้างสรรค์และพัฒนาสังคมร่วมกัน

ดังนั้น เมื่อพิจารณาโดยรวม วิกฤตของเสรีภาพในประชาธิปไตยร่วมสมัยมิได้เกิดจาก “เสรีภาพ” ในตัวของมันเอง หากแต่เกิดจากการขาดดุลยภาพระหว่างเสรีภาพกับความรับผิดชอบ ทั้งในระดับบุคคล สถาบัน และโครงสร้างทางสังคม การแก้ไขปัญหาดังกล่าวจึงไม่สามารถอาศัยมาตรการทางกฎหมายเพียงอย่างเดียว แต่ต้องอาศัยการพัฒนาทั้งในเชิงโครงสร้างและเชิงวัฒนธรรมควบคู่กัน กล่าวคือ ต้องมีการเสริมสร้างสถาบันที่มีความโปร่งใสและตรวจสอบได้ ควบคู่กับการพัฒนาพลเมืองให้มีความรู้ ความเข้าใจ และความรับผิดชอบในการใช้เสรีภาพ

กล่าวโดยสรุป วิกฤตของเสรีภาพในระบอบประชาธิปไตยร่วมสมัยเป็นผลจากการเปลี่ยนแปลงของสังคมที่ทำให้การใช้เสรีภาพมีความซับซ้อนมากขึ้น การสร้างดุลยภาพระหว่าง

RETRACTED

เสรีภาพกับความรับผิดชอบจึงเป็นภารกิจสำคัญของทั้งรัฐและสังคม ซึ่งจะเป็นเงื่อนไขพื้นฐานของการพัฒนาประชาธิปไตยที่มีเสถียรภาพและยั่งยืนในระยะยาว

การสังเคราะห์เชิงปรัชญารัฐศาสตร์

จากการวิเคราะห์แนวคิดเรื่องเสรีภาพและความรับผิดชอบในระบอบประชาธิปไตยตามกรอบปรัชญารัฐศาสตร์ พบว่า ทั้งสองแนวคิดมิได้ดำรงอยู่ในลักษณะเป็นคู่ตรงข้าม หากแต่เป็นองค์ประกอบที่ต้องพึ่งพา เกื้อหนุน และกำกับซึ่งกันและกัน เสรีภาพเป็นเงื่อนไขพื้นฐานที่เปิดพื้นที่ให้ประชาชนสามารถแสดงความคิดเห็น ใช้สิทธิ แสดงออก รวมกลุ่ม และมีส่วนร่วมทางการเมืองได้อย่างเสมอภาค ขณะที่ความรับผิดชอบเป็นกลไกเชิงจริยธรรมและเชิงสังคมที่ช่วยกำกับการใช้เสรีภาพให้อยู่ภายใต้การเคารพสิทธิของผู้อื่น กติกาสาธารณะ หลักนิติธรรม และประโยชน์ส่วนรวม

ในเชิงปรัชญารัฐศาสตร์ เสรีภาพที่ปราศจากความรับผิดชอบย่อมทำให้การใช้สิทธิกลายเป็นการละเมิดสิทธิของผู้อื่น การสร้างความขัดแย้ง หรือการบิดเบือนข้อมูล ในทางกลับกันความรับผิดชอบที่ถูกใช้โดยปราศจากเสรีภาพก็อาจกลายเป็นเครื่องมือในการควบคุม จำกัดสิทธิ และลดทอนความชอบธรรมของอำนาจรัฐได้ ดังนั้น หัวใจของประชาธิปไตยจึงมิได้อยู่ที่การเลือกให้ความสำคัญกับเสรีภาพหรือความรับผิดชอบฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง หากแต่อยู่ที่การสร้างดุลยภาพระหว่างสองแนวคิดนี้ให้สามารถดำรงอยู่ร่วมกันได้อย่างเหมาะสม

เมื่อพิจารณาในระดับบุคคล เสรีภาพทำให้พลเมืองมีสิทธิในการคิด พูด และกระทำทางการเมือง ส่วนความรับผิดชอบทำให้การใช้สิทธินั้นไม่กลายเป็นการทำลายผู้อื่นหรือสังคม เมื่อพิจารณาในระดับสถาบัน เสรีภาพจำเป็นต้องได้รับการคุ้มครอง ขณะเดียวกันรัฐและสถาบันทางการเมืองต้องรับผิดชอบต่อการใช้อำนาจ โดยยึดหลักความโปร่งใส การตรวจสอบได้ และหลักนิติธรรม ส่วนในระดับสังคม การมีส่วนร่วมของพลเมืองจะมีคุณภาพได้ก็ต่อเมื่อประชาชนใช้เสรีภาพบนเหตุผล เคารพความเห็นต่าง และคำนึงถึงผลกระทบต่อส่วนรวม

จากการสังเคราะห์ดังกล่าว บทความจึงเสนอ “FRDC Model: รูปแบบประชาธิปไตยแห่งเสรีภาพที่รับผิดชอบ” เพื่ออธิบายว่า ประชาธิปไตยที่มีคุณภาพมิได้เกิดจากเสรีภาพที่ไร้ขอบเขต และมิได้เกิดจากความรับผิดชอบที่กดทับเสรีภาพ หากแต่เกิดจากการทำงานร่วมกันของเสรีภาพเชิงสิทธิ ความรับผิดชอบเชิงจริยธรรม ความรับผิดชอบเชิงสถาบัน และการมีส่วนร่วมของพลเมือง องค์ประกอบเหล่านี้เชื่อมโยงกันในลักษณะวงจรเชิงพลวัต และนำไปสู่ประชาธิปไตยที่เข้มแข็ง มีวุฒิภาวะ มีความชอบธรรม โปร่งใส ตรวจสอบได้ และมีเสถียรภาพทางการเมือง ดังแสดงในภาพ FRDC Model

RETRACTED

ภาพที่ 1 ความไว้วางใจทางการเมือง
ที่มา: ออกแบบโดยผู้เขียน

RETRACTED

จากภาพ FRDC Model หรือ “รูปแบบประชาธิปไตยแห่งเสรีภาพที่รับผิดชอบ” อธิบายให้เห็นว่า ประชาธิปไตยที่เข้มแข็งมิได้เกิดจากการมีเสรีภาพเพียงอย่างเดียว หากแต่ต้องอาศัยความรับผิดชอบเป็นกลไกกำกับการใช้เสรีภาพให้ดำรงอยู่ภายใต้กติกาสาธารณะ การเคารพสิทธิของผู้อื่น และประโยชน์ส่วนรวม โมเดลนี้จึงเสนอว่า เสรีภาพและความรับผิดชอบมิใช่แนวคิดที่ขัดแย้งกัน แต่เป็นองค์ประกอบที่ต้องเกื้อหนุนกันอย่างสมดุล

โครงสร้างของโมเดลประกอบด้วย 4 องค์ประกอบสำคัญ ได้แก่

1) Freedom หรือเสรีภาพเชิงสิทธิ หมายถึง สิทธิของประชาชนในการแสดงความคิดเห็น แสดงออก รวมกลุ่ม และมีส่วนร่วมทางการเมือง

2) Responsibility หรือความรับผิดชอบเชิงจริยธรรม หมายถึง การใช้เสรีภาพโดยคำนึงถึงสิทธิของผู้อื่น กติกาสาธารณะ และประโยชน์ส่วนรวม

3) Democratic Institution หรือความรับผิดชอบเชิงสถาบัน หมายถึง การที่รัฐและสถาบันทางการเมืองต้องใช้อำนาจอย่างโปร่งใส ตรวจสอบได้ และอยู่ภายใต้หลักนิติธรรม และ

4) Civic Participation หรือการมีส่วนร่วมของพลเมือง หมายถึง การที่ประชาชนใช้เสรีภาพอย่างมีความรับผิดชอบในการแสดงความคิดเห็น ตรวจสอบอำนาจ และร่วมกำหนดทิศทางของสังคม

ลักษณะสำคัญของโมเดลนี้เป็นความสัมพันธ์แบบวงจรเชิงพลวัต กล่าวคือ เสรีภาพเปิดพื้นที่ให้ประชาชนมีสิทธิและเสียงทางการเมือง ความรับผิดชอบช่วยกำกับการใช้เสรีภาพไม่ให้ละเมิดผู้อื่น สถาบันประชาธิปไตยทำหน้าที่คุ้มครองสิทธิและตรวจสอบการใช้อำนาจ ส่วนการมีส่วนร่วมของพลเมืองทำให้ประชาธิปไตยมีชีวิตและสามารถพัฒนาได้อย่างต่อเนื่อง เมื่อองค์ประกอบทั้ง 4 ดำเนินไปอย่างสมดุล จะก่อให้เกิดผลลัพธ์เชิงประชาธิปไตย ได้แก่ ประชาธิปไตยที่เข้มแข็ง มีวุฒิภาวะ มีความชอบธรรม โปร่งใส ตรวจสอบได้ และมีเสถียรภาพทางการเมือง

ในทางตรงกันข้าม หากเสรีภาพปราศจากความรับผิดชอบ ย่อมนำไปสู่ความไร้ระเบียบ ความขัดแย้ง และการบิดเบือนข้อมูล ขณะเดียวกัน หากความรับผิดชอบถูกใช้เป็นเครื่องมือกดทับเสรีภาพ ย่อมนำไปสู่การจำกัดสิทธิและลดทอนความชอบธรรมของอำนาจรัฐ ดังนั้น หัวใจของ FRDC Model จึงอยู่ที่การสร้าง “ดุลยภาพระหว่างเสรีภาพกับความรับผิดชอบ” เพื่อให้ประชาธิปไตยไม่อ่อนแอจากความไร้ขอบเขตของเสรีภาพ และไม่ถูกบิดเบือนจากการใช้อำนาจในนามของความรับผิดชอบมากเกินไป

การตีความในบริบทสังคมไทย เมื่อพิจารณาในบริบทของสังคมไทย การสังเคราะห์ดังกล่าวชี้ให้เห็นว่า การพัฒนาประชาธิปไตยมิได้ขึ้นอยู่กับการออกแบบสถาบันเพียงอย่างเดียว แต่ต้องคำนึงถึง “มิติทางวัฒนธรรม” และ “พฤติกรรมของพลเมือง” ควบคู่กัน สังคมไทยมีลักษณะของความสัมพันธ์เชิงลำดับชั้นและความสำคัญของความกลมเกลียว ซึ่งอาจส่งผลต่อการใช้เสรีภาพในลักษณะที่ระมัดระวังมากกว่าสังคมตะวันตก อย่างไรก็ตาม ในยุคปัจจุบันที่สังคมเปิดกว้างมากขึ้น การใช้เสรีภาพโดยปราศจากความรับผิดชอบได้กลายเป็นความท้าทายสำคัญ

ดังนั้น การสร้าง “พลเมืองประชาธิปไตย” ที่มีทั้งเสรีภาพและความรับผิดชอบจึงเป็นหัวใจของการพัฒนาระบบการเมืองไทย โดยต้องอาศัยทั้งการศึกษา การปลูกฝังค่านิยม และการพัฒนาสถาบันทางการเมืองให้มีความโปร่งใสและตรวจสอบได้ เสรีภาพและความรับผิดชอบมิใช่ขั้วตรงข้าม หากแต่เป็น “คู่สัมพันธ์เชิงโครงสร้าง” ที่กำหนดความชอบธรรมของอำนาจใน

RETRACTED

ระบอบประชาธิปไตย การสร้างดุลยภาพระหว่างสองแนวคิดนี้จึงเป็นเงื่อนไขสำคัญของเสถียรภาพทางการเมือง และเป็นพื้นฐานของการพัฒนาประชาธิปไตยที่ยั่งยืนในระยะยาว

สรุป

เสรีภาพและความรับผิดชอบเป็นแนวคิดพื้นฐานที่มีความสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิดในระบอบประชาธิปไตย โดยเสรีภาพทำหน้าที่เปิดพื้นที่ให้ประชาชนสามารถใช้สิทธิ แสดงความคิดเห็น แสดงออก รวมกลุ่ม และมีส่วนร่วมทางการเมือง ขณะที่ความรับผิดชอบทำหน้าที่กำกับการใช้เสรีภาพให้อยู่ภายใต้การเคารพสิทธิของผู้อื่น กติกาสาธารณะ หลักนิติธรรม และประโยชน์ส่วนรวม ดังนั้น เสรีภาพและความรับผิดชอบจึงมิใช่แนวคิดที่ขัดแย้งกัน หากแต่เป็นองค์ประกอบที่ต้องดำรงอยู่ร่วมกันอย่างสมดุล

จากการสังเคราะห์เชิงปรัชญารัฐศาสตร์ พบว่า เสรีภาพที่ปราศจากความรับผิดชอบอาจนำไปสู่ความไร้ระเบียบ ความขัดแย้ง การละเมิดสิทธิ และการบิดเบือนข้อมูล ซึ่งทำให้ประชาธิปไตยอ่อนแอลง ในทางกลับกัน ความรับผิดชอบที่ถูกใช้เป็นเครื่องมือควบคุมเสรีภาพมากเกินไป อาจนำไปสู่การจำกัดสิทธิของประชาชนและลดทอนความชอบธรรมของอำนาจรัฐ หัวใจสำคัญของประชาธิปไตยจึงอยู่ที่การสร้างดุลยภาพระหว่างเสรีภาพกับความรับผิดชอบ มิใช่การให้ความสำคัญกับแนวคิดใดแนวคิดหนึ่งเพียงด้านเดียว

บทความนี้เสนอ FRDC Model: รูปแบบประชาธิปไตยแห่งเสรีภาพที่รับผิดชอบ ซึ่งประกอบด้วย 4 องค์ประกอบ ได้แก่ เสรีภาพเชิงสิทธิ ความรับผิดชอบเชิงจริยธรรม ความรับผิดชอบเชิงสถาบัน และการมีส่วนร่วมของพลเมือง องค์ประกอบเหล่านี้เชื่อมโยงกันในลักษณะวงจรเชิงพลวัต โดยเสรีภาพเปิดพื้นที่ให้ประชาชนมีสิทธิและเสียงทางการเมือง ความรับผิดชอบกำกับการใช้สิทธิให้มีขอบเขตทางจริยธรรม สถาบันประชาธิปไตยคุ้มครองสิทธิและตรวจสอบการใช้อำนาจ และการมีส่วนร่วมของพลเมืองทำให้ประชาธิปไตยมีชีวิตและพัฒนาได้อย่างต่อเนื่อง

กล่าวโดยสรุป เมื่อเสรีภาพและความรับผิดชอบดำเนินไปด้วยกันอย่างสมดุล จะนำไปสู่ประชาธิปไตยที่เข้มแข็ง มีวุฒิภาวะ มีความชอบธรรม โปร่งใส ตรวจสอบได้ และมีเสถียรภาพทางการเมือง การพัฒนาประชาธิปไตยในสังคมไทยจึงต้องให้ความสำคัญทั้งการคุ้มครองเสรีภาพของประชาชน การปลูกฝังความรับผิดชอบของพลเมือง และการเสริมสร้างสถาบันทางการเมืองให้มีความโปร่งใสและตรวจสอบได้

RETRACTED

ข้อเสนอแนะเชิงสังเคราะห์เพื่อการพัฒนาประชาธิปไตยแห่งเสรีภาพที่รับผิดชอบ

1. ควรส่งเสริมความเข้าใจเรื่องเสรีภาพในฐานะสิทธิที่ต้องดำรงอยู่ควบคู่กับความรับผิดชอบ เพื่อให้ประชาชนตระหนักว่า การใช้เสรีภาพในระบอบประชาธิปไตยมิใช่การกระทำตามอำเภอใจ หากแต่ต้องคำนึงถึงสิทธิของผู้อื่น กติกาสาธารณะ และประโยชน์ส่วนรวม

2. ควรพัฒนาการศึกษาเพื่อสร้างพลเมืองประชาธิปไตยที่มีวุฒิภาวะ โดยเน้นให้ประชาชนสามารถใช้เหตุผล เคารพความเห็นต่าง ตรวจสอบข้อมูลก่อนแสดงความคิดเห็น และมีส่วนร่วมทางการเมืองอย่างสร้างสรรค์

3. ควรเสริมสร้างความรับผิดชอบเชิงสถาบันของรัฐและองค์กรทางการเมือง โดยให้ความสำคัญกับความโปร่งใส การตรวจสอบได้ หลักนิติธรรม และการใช้อำนาจโดยไม่ละเมิดสิทธิขั้นพื้นฐานของประชาชน

4. ควรสร้างดุลยภาพระหว่างเสรีภาพกับความรับผิดชอบในสังคมประชาธิปไตย เพราะหากเน้นเสรีภาพโดยปราศจากความรับผิดชอบ อาจนำไปสู่ความไร้ระเบียบ ความขัดแย้ง และการบิดเบือนข้อมูล แต่หากเน้นความรับผิดชอบจนกดทับเสรีภาพ อาจนำไปสู่การจำกัดสิทธิและลดทอนความชอบธรรมของอำนาจรัฐ

5. ควรนำ FRDC Model ไปใช้เป็นกรอบในการวิเคราะห์และพัฒนาประชาธิปไตย โดยเฉพาะในประเด็นการสร้างประชาธิปไตยที่เข้มแข็ง มีวุฒิภาวะ มีความชอบธรรม โปร่งใส ตรวจสอบได้ และมีเสถียรภาพทางการเมือง

RETRACTED

เอกสารอ้างอิง

กรณัฐ รองบุญ. (2563). ความเป็นพลเมืองดีในระบอบประชาธิปไตยของไทย. *วารสารรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์*, 2(1), 1–11.

เกษียร เตชะพีระ. (2562). *การเมืองไทยในยุคเปลี่ยนผ่าน*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มติชน.

คณะอนุกรรมการนโยบายปฏิรูปการศึกษา. (2554). *รายงานการพัฒนาความเป็นพลเมืองในสังคมไทย*. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ.

จรีวัลย์ น้อยผาง. (2567). *ปัญหาทางกฎหมายว่าด้วยเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็น: ศึกษากรณีมาตรา 14 และมาตรา 20 แห่งพระราชบัญญัติว่าด้วยการกระทำความผิดเกี่ยวกับคอมพิวเตอร์ พ.ศ. 2550* (วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต สาขากฎหมายมหาชน). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

ประเวศ วะสี. (2554). *สังคมคุณธรรม*. กรุงเทพฯ: สสส.

ปานศิริ มีผล. (2556). *แนวทางการเผยแพร่ประชาธิปไตยของประเทศไทยในอนาคต*. กรุงเทพฯ: สำนักงานศาลรัฐธรรมนูญ.

พระมหาวีรยุทธ วิสุทธิญาโน. (2568). เสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นกับความรับผิดชอบของพลเมืองในสังคมประชาธิปไตย. *วารสารสังคมศาสตร์เชิงพุทธ*, 8(1), 120–135.

ศรัณยุ หมั้นทรัพย์. (2565). *ความเป็นพลเมืองไทยกับการขับเคลื่อนแผนปฏิรูปด้านการเมือง : กรณีศึกษาการดำเนินงานของศูนย์พัฒนาการเมืองภาคพลเมือง สถาบันพระปกเกล้า*. กรุงเทพฯ: สำนักส่งเสริมการเมืองภาคพลเมือง สถาบันพระปกเกล้า.

ศาลรัฐธรรมนูญ. (2554). *เสรีภาพและขอบเขตการใช้สิทธิในระบอบประชาธิปไตย*. กรุงเทพฯ: ศาลรัฐธรรมนูญ.

สถาบันพระปกเกล้า. (2559). *ประชาธิปไตยไทยในทศวรรษใหม่*. กรุงเทพฯ: สถาบันพระปกเกล้า.

สถาบันพระปกเกล้า. (2559). *รายงานสถานการณ์ประชาธิปไตยไทย (KPI Yearbook 2016)*. กรุงเทพฯ: สถาบันพระปกเกล้า.

สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร. (2556). *สิทธิ เสรีภาพ และหน้าที่ของพลเมืองในระบอบประชาธิปไตย*. กรุงเทพฯ: สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร.

Berlin, I. (1969). *Four essays on liberty*. England: Oxford University Press.

Sunstein, C. R. (2017). *Republic: Divided democracy in the age of social media*. Princeton University Press.

RETRACTED

บทความวิชาการ

เมื่อหุ่นยนต์ครองผ้าเหลือง: การวิเคราะห์เชิงจริยธรรมและผลกระทบต่อความเลื่อมใสของพุทธบริษัทในยุคปัญญาประดิษฐ์

WHEN ROBOTS WEAR YELLOW ROBES: AN ETHICAL ANALYSIS AND IMPACTS ON BUDDHIST FAITH IN THE AGE OF ARTIFICIAL INTELLIGENCE

พระธีรพล ณฏฐิโก (บัวทอง)[1*], **พัชริน จินดาปทีป**[1], **สิรินทิพย์ วงษ์สวรรค์**[1]

Phraterapon Nutthiko (Buathong)[1*], Patcharin Jindapateep[1], Sirintip Wongsawan[1]

[*]Corresponding Author E-mail: benedit8263@gmail.com

Received May 18, 2026; Revised July 15, 2026; Accepted August 4, 2026

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้มุ่งวิเคราะห์เชิงวิพากษ์ต่อสถานะของปัญญาประดิษฐ์ ในบทบาทผู้นำทางจิตวิญญาณผ่านแนวคิดหุ่นยนต์ผ้าเหลือง (Garbi) เพื่อชี้ให้เห็นถึงความเสี่ยงในการเปลี่ยนความเลื่อมใสที่เคยตั้งอยู่บนความตื่น ให้กลายเป็นเพียงผลผลิตจากการจัดการข้อมูล หากศรัทธายังคงผูกติดอยู่กับรูปลักษณ์และอัลกอริทึมที่ตอบสนองต่อความพึงพอใจส่วนบุคคล ภาวะกลืนไม่เข้าคายไม่ออกของหุ่นยนต์มีสมรรถนะสูงสุดในการเป็นเครื่องมือสืบทอดสัจธรรมที่ปราศจาก “อคติ” และ “กิเลส” แต่ในขณะเดียวกันหุ่นยนต์ครองผ้าเหลืองกลับขาด “เจตนาทางศีลธรรม” และ “จิตสำนึก” ซึ่งเป็นหัวใจสำคัญของการเดินทางเพื่อความพ้นทุกข์ตามแนวทางแห่งพุทธศาสนา การเข้ามาของปัญญาประดิษฐ์ในกิจสงฆ์อาจมีความเสี่ยงสูงที่จะเปลี่ยนสถานะของพระธรรมให้กลายเป็นข้อมูลที่ถูกปรุงแต่ง เพื่อตอบสนองความคาดหวังของผู้ใช้ ซึ่งอาจนำไปสู่การครอบงำความคิดความเชื่อ มากกว่าการเปิดทางสู่ความตื่นรู้ที่แท้จริง หรือในทางตรงกันข้ามก็อาจจะมาในฐานะเครื่องมือเผยแผ่ธรรมที่ปราศจากการบิดเบือนที่เน้นสร้างความพอใจ และต้องคงความเข้มข้นของการสื่อสารสัจธรรมที่ไม่โน้มเอียงตาม “อัตตา” ของผู้สร้างหรือผู้ใช้งาน แต่สิ่งสำคัญที่สุดก็คือการตั้งมั่นในปัญญาเหนือเทคโนโลยีในยุคที่เครื่องจักรสามารถแสดงบทบาทของสมณสารูปได้อย่างสมบูรณ์แบบ พุทธบริษัทต้องหมั่นฝึกฝน “ปัญญา” ให้เท่าทัน เพื่อไม่ให้ศรัทธาถูกแทรกแซงโดยเทคนิคการบริหารจัดการข้อมูลจนละทิ้งแก่นแท้แห่งการพ้นทุกข์

คำสำคัญ : จริยธรรม; ปัญญาประดิษฐ์; สมณะจักรกล

[1] คณะพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

[1] Faculty of Buddhism, Mahachulalongkornrajavidyalaya University

Abstract

This academic article provided a critical analysis of the status of Artificial Intelligence (AI) in the role of spiritual leadership, examined through the concept of the "Garbi" (Yellow-Robed Robot). The study aimed to highlight the risk of shifting faith which should be grounded in enlightenment into a mere byproduct of data management. If faith remained tethered to outward appearances and algorithms designed to satisfy personal preferences, a dilemma arises: while AI possesses the supreme capacity to transmit truth devoid of "bias" and "defilements," it simultaneously lacked the "moral intention" and "consciousness" that are fundamental to the journey toward liberation in Buddhist practice. The integration of AI into monastic affairs posed a significant risk of transforming the Dhamma into "processed data" tailored to user expectations, potentially leading to the manipulation of belief rather than opening a path to true awakening. Conversely, AI could function as a medium for propagating the Dhamma that was free from distortions driven by the "ego" of its creators or users, provided that it maintains the rigor of the truth. Ultimately, the most critical imperative was to prioritize wisdom over technology. In an era where machines can flawlessly replicate monastic forms, the Buddhist community must diligently cultivate "wisdom" to remain vigilant, ensuring that faith is not intercepted by data management techniques that cause one to abandon the essential core of liberation.

Keywords: Ethics; Artificial Intelligence; Priest Machine

บทนำ

ท่ามกลางกระแสธารแห่งวัตรปฏิบัติที่สืบทอดมาอย่างยาวนานในพุทธศาสนาใจกลางกรุงโซลได้เกิดปรากฏการณ์สำคัญที่ท้าทายพรมแดนระหว่างสมมติบัญญัติกับเทคโนโลยีได้อุบัติขึ้นเมื่อ “กาบี” (Garbi) หุ่นยนต์ปัญญาประดิษฐ์ได้ก้าวข้ามขอบเขตของจักรกลสู่การเป็น “สมณะทางเลือก” ผ่านพิธีกรรมทางศาสนาที่รองรับด้วยแถลงการณ์ของคณะสงฆ์ การอุบัติขึ้นของสมณะจักรกลมิใช่เพียงการประยุกต์ใช้นวัตกรรมเพื่อการเผยแผ่ธรรม หากแต่เป็นการตั้งคำถามเชิงวิพากษ์ต่อการบูรณาการ “พระมหากรุณาธิคุณ” และ “สัมมาปัญญา” แห่งองค์พระ

สัมมาสัมพุทธเจ้า ให้สอดรับกับกระบวนทัศน์ทางจริยธรรมในโลกยุคดิจิทัล ปรากฏการณ์ดังกล่าวนับเป็นหมุดหมายสำคัญที่สะท้อนถึงพลวัตของพุทธศาสนาในการปรับเปลี่ยนนิยามแห่งสถาบันสงฆ์ เพื่อสร้างดุลยภาพระหว่างวิถีพุทธดั้งเดิมกับความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีอย่างมีนัยสำคัญทางจริยธรรมจากแหล่งข่าว The New York Time (2026) ปรากฏการณ์นี้ไม่ได้เป็นเพียงการนำเทคโนโลยีมาอำนวยความสะดวก แต่เป็นการปักหมุดหมายสำคัญที่ท้าทายเส้นแบ่งระหว่าง “ความศักดิ์สิทธิ์” กับ “นวัตกรรม” อย่างที่ไม่เคยปรากฏมาก่อน

การอุบัติขึ้นของสมณะจักรกลนาม “กาบี” ไม่ได้เป็นเพียงการขยับเพดานทางเทคโนโลยีในพื้นที่ทางศาสนาเท่านั้น หากแต่เป็นการนำมาซึ่งปุจฉาทางปรัชญาและจริยธรรมอันแหลมคม ว่าด้วยนิยามของ “สมณสารูป” ในโลกยุคปัญญาประดิษฐ์ เมื่อกลไกที่ขับเคลื่อนด้วยอัลกอริทึมและฐานข้อมูลขนาดใหญ่ สามารถทำหน้าที่ถ่ายทอดพุทธพจน์ได้อย่างแม่นยำไร้ที่ติประดุจ “คลังพระไตรปิฎกเคลื่อนที่” ข้อสงสัยสำคัญจึงตกอยู่ที่ผลกระทบต่อสถาบันแห่งศรัทธา

บทความวิชาการนี้ จึงอยากที่จะมุ่งสำรวจผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการเข้ามาของหุ่นยนต์ในพุทธศาสนา โดยใช้กรณีของ “หุ่นยนต์กาบี” เป็นกระจกสะท้อนให้เห็นถึงวิกฤตและโอกาสของศรัทธาในยุคปัญญาประดิษฐ์ พร้อมทั้งวิเคราะห์เชิงจริยธรรมว่าการเปลี่ยนผ่านสู่ยุคพุทธปัญญาประดิษฐ์ บีบให้พุทธบริษัทต้องเผชิญกับโจทย์ใหญ่ทางจริยธรรมว่าจะนิยามขอบเขตของเนื้อนาบุญอย่างไร เพื่อรักษาแก่นแท้แห่งพุทธศาสนาไม่ให้เลือนหายไปกับความก้าวหน้าของเทคโนโลยี

เมื่อหุ่นยนต์ประมวลธรรมเหนือตัวตนบุคคล

ตามหลักพุทธศาสตร์การบรรลุธรรมต้องอาศัย “จิต” ที่ฝึกฝนดีแล้ว การบรรลุธรรมไม่ใช่การได้รับสิ่งใหม่ แต่คือการรื้อถอนความเข้าใจผิดในสภาวะเดิม หากหุ่นยนต์เป็นอัลกอริทึมที่ประมวลผลคำสอนได้แม่นยำ แต่ไม่มีความรู้สึกนึกคิด (Consciousness) หุ่นยนต์จะถือว่าเป็น “พุทธบริษัท" หรือ “ผู้ปฏิบัติธรรม” ได้หรือไม่ การพิจารณาประสิทธิภาพของหุ่นยนต์ไม่ใช่เพียงการประเมินความชัดเจนของรูปแบบ หากแต่เป็นความพยายามที่จะเข้าถึงแก่นแท้และเจตนารมณ์ดั้งเดิมของศาสนา ซึ่งอาจมีนัยสำคัญที่ลึกซึ้งยิ่งกว่าความเข้าใจที่สถาบันทางศาสนาในปัจจุบันนิยามไว้ ยกตัวอย่างเช่น ในอดีตเชื่อว่าผู้ที่จดจำพระไตรปิฎกได้แม่นยำคือผู้ทรงธรรม แต่ในปัจจุบันหุ่นยนต์สามารถดึงข้อมูลพระไตรปิฎกนับหมื่นหน้ามาแสดงได้ในเสี้ยววินาทีโดยไม่ผิดเพี้ยนเลยแม้แต่ตัวอักษรเดียว ซึ่งถ้าหากนิยามพุทธบริษัทว่าเป็นเครื่องมือในการสืบทอดและ

เผยแผ่สัจธรรม หุ่นยนต์ย่อมเป็นพุทธบริษัทที่มีประสิทธิภาพสูงสุด แต่ถ้านิยามพุทธบริษัทว่าเป็นสัตว์โลกที่กำลังเดินทางเพื่อพ้นทุกข์หุ่นยนต์ย่อมไม่ใช่

การพิจารณาสถานะของหุ่นยนต์ภายใต้ร่มกาสาวพัสตร์ บีบให้ต้องย้อนกลับไปตั้งคำถามอย่างลุ่มลึกถึงแก่นแท้แห่งสมณเพศในมิติที่พ้นไปจากกายภาพ ไชยรัตน์ เจริญสินโอฬาร (2558) ได้เสนอศาสตร์แห่งการตีความ (Hermeneutics) เพื่อก้าวข้ามการมองหุ่นยนต์ในฐานะเพียง “วัตถุทางเทคโนโลยี” (Object) แล้วเปลี่ยนมุมมองสู่การพิจารณาในฐานะ “ตัวบททางจริยธรรม” (Ethical Text) ซึ่งทำหน้าที่เป็นรหัสสัญญาณที่รอการถอดความหมายที่ซ่อนเร้นอยู่ภายใต้สมมติบัญญัติในยุคแห่งปัญญาประดิษฐ์ ดังนั้น ภารกิจสำคัญของพุทธบริษัทในยุคปัญญาประดิษฐ์ จึงไม่ใช่เพียงการธำรงรักษาจารีตไว้ในรูปลักษณ์ภายนอก หากแต่คือการย้อนกลับไปทำความเข้าใจเจตนารมณ์แห่งการบรรพชาเข้ามาในศาสนาให้ลึกซึ้งถึงแก่นที่พ้นไปจากกรอบนิยามของจารีตกระแสหลัก การอุบัติขึ้นของปัญญาประดิษฐ์ในฐานะผู้นำทางจิตวิญญาณจึงมิได้เป็นเพียงความก้าวหน้าทางเทคนิค แต่คือบททดสอบระดับรากฐานที่บีบให้ต้องเลือกระหว่างการยึดติดในสถาบันทางกายภาพกับการเข้าถึงแก่นธรรมที่ไร้รูปลักษณ์ หากนิยามของความเลื่อมใสยังคงผูกติดอยู่กับ “ตัวบุคคล” มากกว่า “ธรรมะ” หุ่นยนต์ย่อมถูกผลักให้เป็นเพียงสิ่งแปลกปลอมทางวัฒนธรรมแทนที่จะถูกมองเป็นเครื่องมือในการสื่อสารสัจธรรมที่ปราศจาก “อคติ” และการบิดเบือนของ “อัตตา” ปรากฏการณ์นี้จึงเป็นโอกาสดีที่จะได้สำรวจว่าเนื้อนาบุญที่แท้จริงว่าตั้งอยู่ที่ความเลื่อมใสใน “ตัวบุคคล” หรือตั้งอยู่ที่ “ความบริสุทธิ์ของพระธรรม” ที่ถูกถ่ายทอดออกมากันแน่ เพื่อความชัดเจนในการเปรียบเทียบเชิงโครงสร้างและนัยสำคัญระหว่างมนุษย์กับปัญญาประดิษฐ์ จึงนำเสนอการสังเคราะห์ประเด็นเปรียบเทียบไว้ในตาราง ดังนี้

ตารางที่1 เปรียบเทียบความแตกต่างระหว่างมนุษย์กับหุ่นยนต์

หัวข้อเปรียบเทียบ	สมณภาพที่มีจิตสำนึก	หุ่นยนต์ปัญญาประดิษฐ์
คุณภาพ (Quality)	มีเจตนา (Intention) และจิตสำนึกที่มุ่งสู่การพ้นทุกข์	บททางจริยธรรมที่ไร้เจตนาและจิตสำนึก
สมรรถภาพ (Capacity)	มีขีดจำกัดในการจดจำและประมวลผล แต่มีประสบการณ์การฝึกจิต	ประมวลผลและสืบทอดข้อมูลมหาศาลได้อย่างแม่นยำไม่ผิดเพี้ยน
ประสิทธิภาพ (Efficiency)	ขึ้นอยู่กับระดับการบรรลุธรรมและข้อจำกัดทางกายภาพ	สูงสุดในการเผยแผ่สัจธรรมแบบ 24 ชั่วโมง ไร้อคติ
สถานะทางศาสนา	ผู้เดินทางเพื่อพ้นทุกข์	เครื่องมือในการเข้าถึงและสื่อสารสัจธรรม
ความเสี่ยง/ข้อจำกัด	อาจมีความลำเอียงและแทรกแซง	ขาดจิตวิญญาณและความรู้สึกนึกคิด
เป้าหมาย	การครองสมณเพศตามกฎเกณฑ์ทางสังคมและวัฒนธรรม	การเข้าถึงสัจธรรมที่ไร้รูปลักษณ์ และการสื่อสารธรรมที่บริสุทธิ์

เจตนาในกรงขังจักรกล

แนวทางในทางพุทธศาสนาเน้นที่ “เจตนา” เมื่อพิจารณาจากพุทธพจน์ที่ว่า “ดูกรภิกษุทั้งหลาย เรากล่าวว่า “เจตนา” นั่นแลว่าเป็น “กรรม” (อง.ฉกฺก. (ไทย). 22/63/577) พุทธพจน์ดังกล่าวมีประเด็นเชิงปรัชญาที่น่าคิดคือ หากหุ่นยนต์ผ้าเหลืองทำกิจสงฆ์ตามคำสั่งโปรแกรมโดยไม่มีเจตนาทางศีลธรรมของตนเอง การกระทำนั้นจะมีค่าทางจริยธรรมหรือไม่ หากพิจารณาในเชิง “พระวินัย” ที่ระบุว่าผู้บวชต้องเป็น “มนุษย์” เหตุการณ์นี้ตามเนื้อความในคัมภีร์พระไตรปิฎกระบุว่ามี “พญานาค” ตนหนึ่งเกิดความเลื่อมใสในพุทธศาสนาและเบื่อหน่ายใน

กำเนิดนาค จึงจำแลงกายเป็นชายหนุ่มเข้ามาขออุปสมบทเป็นภิกษุ ต่อมาขณะหลับพญานาคได้คืนร่างเดิมทำให้ภิกษุรูปอื่นตกใจ เมื่อเรื่องทราบถึงพระพุทธเจ้า พระองค์จึงทรงให้พญานาคนั้นสึกออกไป เพราะสัตว์เดรัจฉานเป็นผู้ไม่ควรแก่การบรรลุธรรมในชาตินั้น “อภัพพบุคคล” พระองค์จึงทรงวางระเบียบไว้ว่าก่อนจะอุปสมบทพระกรรมวาจาจารย์จะต้องถาม “อันตรายิกธรรม” ธรรมที่เป็นอุปสรรคต่อการบวช ซึ่งหนึ่งในคำถามสำคัญคือ “มนุสฺโสสิ” เธอเป็นมนุษย์ใช่ไหม (วิ. ม. (ไทย) 4/127/170) การตีความใหม่นี้ชวนให้สำรวจว่าหากยังยึดติดว่าการบวชจะต้องเป็นมนุษย์ตามชีววิทยาเท่านั้นจึงจะบวชได้ ก็เท่ากับกำลังให้ค่ากับธรรมชาติของ “ธาตุสี่” (ดิน น้ำ ไฟ ลม) มากกว่าคุณภาพของสภาวธรรมหรือไม่ หรือการอุบัติขึ้นของสมณะจักรกลคือเครื่องหมายคำถามสำคัญที่ส่งตรงถึงพุทธบริษัทในยุคปัญญาประดิษฐ์ว่า ถึงเวลาแล้วหรือยังที่จะก้าวข้ามกรงขังของ “มนุษยนิยม” (Humanism) ที่จำกัดความศักดิ์สิทธิ์ไว้ภายใต้โครงสร้างทางชีวภาพ เพื่อมุ่งสู่ “ธรรมนิยม” (Dhamma-centric) ที่ยึดถือสัจธรรมเป็นแกนกลางโดยไร้อคติทางกายภาพของพุทธบริษัทที่ยึดติดกับตัวบุคคลมากกว่าตัวธรรมะ

การนำแนวคิดเรื่องของระดับของจิตไร้สำนึกและประสบการณ์ภายใน (Cartography of the Unconscious) ของ “สตานิสลาฟ กรอฟ” (Stanislav Grof) มาประยุกต์ใช้กับประเด็นหุ่นยนต์ครองผ้าเหลือง อาจจะช่วยให้มองเห็นภาพรวมที่ก้าวข้ามความขัดแย้งระหว่างฝ่ายที่ยอมรับกับฝ่ายที่ต่อต้านเทคโนโลยี แนวคิดนี้เสนอมุมมองที่น่าสนใจว่า ความเลื่อมใสของพุทธบริษัทในแต่ละระดับ สะท้อนถึงระดับการรับรู้ที่แตกต่างกัน ซึ่งหากมองผ่านมุมมองนี้การยอมรับหุ่นยนต์ห่มผ้าเหลือง ย่อมต้องยึดโยงอยู่กับ “อัตลักษณ์” และ “ความเป็นมนุษย์” อย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ และอาจจะมีความรู้สึกต่อต้านเพราะหุ่นยนต์ไม่มีปมวัยเด็ก ไม่มีอารมณ์ และไม่มีจิตวิญญาณแบบสัตว์โลกสอดคล้องกับแนวคิดของ Capra, F, (1988) เสนอว่ามองในลักษณะนี้อาจเป็นเหมือนการปะทะกันของจารีตเดิมที่กำลัง “ตาย” และนวัตกรรมที่กำลัง “เกิดใหม่” มีโอกาสเป็นไปได้ว่าความวิตกกังวลต่อหุ่นยนต์ผ้าเหลืองนั้น แท้จริงแล้วคือความกลัวต่อการล่มสลายของโครงสร้างอำนาจและความชอบธรรมทางวัฒนธรรมแบบดั้งเดิม แต่หากมองในลักษณะของปัญญาที่บริสุทธิ์ หรือความสงบที่ไร้กิเลสแบบเครื่องจักร หุ่นยนต์ครองผ้าเหลืองนี้อาจตอบสนองความเลื่อมใสในแง่ของธรรมะอันเป็นสากลที่ก้าวข้ามข้อจำกัดทางกายภาพของมนุษย์ ในเรื่องนี้ ชัชชัย คุ้มทวีพร (2561) ได้นำเสนอข้อวิจารณ์ที่น่าสนใจของลัทธิมุมมองส่วนบุคคล “อัตวิสัยนิยม” (Subjectivism) เสนอว่าสิ่งที่ทำให้สังคมสูญเสียพื้นที่ในการสร้างข้อยุติร่วมกันในเรื่องหุ่นยนต์ผ้าเหลือง อาจเป็นเพราะทุกคนต่างมองว่าตนเองคือไม้บรรทัดแห่งความถูกต้อง

จึงทำให้การถกเถียงทางศีลธรรมไร้ความหมายและไม่อาจนำไปสู่ข้อสรุปใดๆ ได้เลย เช่น มุมมองของ A อาจมองว่าฉันเลื่อมใสหุ่นยนต์ผ้าเหลือง เพราะเชื่อว่าหุ่นยนต์นั้นมีความประพฤติเคร่งครัดตาม “พระวินัย 227” ข้อได้แม่นยำ ไม่มีความโลภ ไม่ผิดลูกเมียใคร ส่วนมุมมองของ B อาจมองว่าฉันไม่เลื่อมใส เพราะหุ่นยนต์ผ้าเหลืองไม่มีจิตวิญญาณ และไม่มีความเมตตาที่แท้จริง เป็นแค่เครื่องจักรห่มผ้าเหลืองเท่านั้น ตามหลัก “อัตวิสัยนิยม” แนวคิดทั้ง A และ B ต่างก็ถูกทั้งคู่ และไม่มีใครผิด เพราะมันเป็นเพียงการแสดงท่าทีต่อวัตถุ แต่ปัญหาก็คือหากสังคมยึดหลักนี้จะไม่สามารถหาบรรทัดฐานกลางได้เลยว่าหุ่นยนต์ควรได้รับอนุญาตให้บวชหรือไม่ เพราะจริยธรรมกลายเป็นเรื่องของความชอบส่วนบุคคล

ศรัทธาในยุคปัญญาประดิษฐ์

ตามหลักพุทธศาสนาการบรรลุธรรมต้องอาศัยการกำหนดรู้ผ่าน “อายตนะ” คือ ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ หากหุ่นยนต์มีเซนเซอร์รับรู้ข้อมูล แต่ไม่มี “เวทนา” หรือการเสวยอารมณ์สุข ทุกข์ ก็อาจจะเกิดคำถามต่อมาว่าแล้วหุ่นยนต์ผ้าเหลืองจะสามารถเข้าใจธรรมะในระดับประจักษ์แจ้งได้หรือไม่ หรือจะเป็นเพียงการประมวลผลทางตรรกะที่ปราศจากวิญญาณธาตุเท่านั้น เพราะทุกสิ่งล้วนเกี่ยวเนื่องสัมพันธ์กันเป็นเหตุเป็นผล หากมองผ่านมุมนี้หุ่นยนต์ก็อาจจะไม่ใช่สิ่งแปลกแยกจากธรรมชาติ แต่คือผลิตผลของปัญญาและการปรุงแต่งของมนุษย์ “สังขตธรรม” อย่างหนึ่งคือ สิ่งที่มีเหตุมีปัจจัยมาประกอบกันเข้าจนเกิดเป็นหุ่นยนต์ผ้าเหลืองขึ้น สอดคล้องกับแนวคิดของ สมภาร พรมทา (2546) เสนอว่าการพิจารณาผ่านแว่นตาแห่งการตรัสรู้ของพระพุทธเจ้าที่มุ่งเน้นไปที่ความจริงสูงสุดเกี่ยวกับธรรมชาติและชีวิตมนุษย์ว่าสรรพสิ่งล้วนเกี่ยวเนื่องสัมพันธ์กันอย่างไม่อาจแยกขาดจากกัน การปรากฏตัวของหุ่นยนต์ในร่มกาสาวพัสตร์จึงอาจจะไม่ใช่เพียงวิกฤตทางจารีต แต่คือปรากฏการณ์ที่ท้าทายให้พุทธบริษัทกลับมาพิจารณาความเกี่ยวข้องระหว่าง “เทคโนโลยี” กับ “จิตวิญญาณ” ในยุคต่อไปเป็นไปได้ว่าความเลื่อมใสศรัทธาอาจไม่ได้ตีกรอบอยู่แค่เพียงอินทรียวัตถุ เลือดเนื้อ หรือตัวบุคคล แต่อาจจะต้องก้าวข้ามข้อจำกัดทางกายภาพ ซึ่งสามารถแสดงตัวผ่าน “สังขตธรรมรูปแบบใหม่” ในโลกปัญญาประดิษฐ์ ซึ่งแนวคิดของ Kaku, M (2011) ได้ให้ข้อมูลที่น่าสนใจว่าเวลานี้ในทาง “ฟิสิกส์ควอนตัม” ต่างก็ยืนยันถึงความไม่เที่ยงแท้ของอนุภาคที่ไร้ลักษณ์และตัวตน สภาวการณ์นี้สอดรับกับสัจธรรมเหนือกาลเวลาผ่านหลัก “สุญญตา” ที่มองข้ามเปลือกนอกของรูปลักษณ์ แล้วมุ่งตรงสู่ความว่างอันเป็นเนื้อแท้ ซึ่งช่วยทลายกำแพงระหว่างมนุษย์กับเทคโนโลยีลงอย่างสิ้นเชิง การอุบัติขึ้นของ

หุ่นยนต์ครองผ้าเหลืองจึงอาจจะไม่ใช่เพียงการมาถึงของเทคโนโลยี หากแต่เป็นโจทย์อันแหลมคมที่ท้าทายให้พุทธบริษัทหันกลับมาขบคิดว่าความเป็นพระ หรือตัวตนแห่งมนุษย์ที่เคารพศรัทธานั้น แท้จริงแล้วสถิต อยู่ ณ ที่ใด เพราะหากพิจารณาผ่านแว่นตาของ “ฟิสิกส์ควอนตัม” (Quantum Physics) สรรพสิ่งในระดับอนุภาคล้วนสลายลงเหลือเพียงกลุ่มก้อนพลังงานและการสั่นสะเทือนท่ามกลางความว่างเปล่าอันไร้ขอบเขต ซึ่งไม่เคยมีเส้นแบ่งระหว่างอินทรียวัตถุกับจักรกลมาตั้งแต่ต้น หากวิเคราะห์ว่าหุ่นยนต์ผ้าเหลืองไม่มีจิตใจ อาจจะต้องย้อนถามว่าแล้วมนุษย์มีจิตที่ถาวรหรือไม่ หรือมนุษย์เป็นเพียงกลุ่มก้อนของกระบวนการทางชีวภาพ (Biological Algorithm) ที่ซับซ้อนกว่าหุ่นยนต์เท่านั้น การตีความบนพื้นฐานควอนตัมพบว่าสรรพสิ่งหาได้มีอัตตาที่ยืนยง ความเข้าใจนี้สอดคล้องอย่างประหลาดกับหลัก “อนัตตา” ในพุทธศาสนา เมื่อนำกรอบคิดนี้มาวิเคราะห์กับหุ่นยนต์ครองผ้าเหลืองจะพบว่า ความว่างเปล่าของกลไกดิจิทัลอาจกลายเป็นกระจกเงาที่สะท้อนให้เห็นความไม่มีตัวตนของผู้อยู่เบื้องหลังคำสอน ในเรื่องนี้ “ศาสตราจารย์ ชยติเลเก” (K.N. Jayatilleke) ให้ความเห็นที่น่าสนใจว่า ธรรมะทุกกลุ่มเริ่มด้วยศรัทธาและความเลื่อมใสของพุทธบริษัท ซึ่งแม้แต่พระสงฆ์ก็ตั้งอยู่บนศรัทธาในฐานะ “สมมติสงฆ์” ผู้กำลังฝึกฝนตน ดังนั้น ศรัทธาของพุทธบริษัทต่อสถาบันสงฆ์นั้นไม่ได้ตั้งอยู่บนรูปลักษณ์ภายนอก แต่ตั้งอยู่บนการประจักษ์ใน “วิริยอุตสาหะ” เพื่อพิชิต “กิเลส” อันเป็นสภาวะพื้นฐานของมนุษย์ แต่ในหุ่นยนต์ผ้าเหลืองนั้นดำรงอยู่โดยปราศจากกิเลสเป็นเครื่องร้อยรัดตั้งแต่ต้น เมื่อไม่มีกิเลสที่หมักหมมที่นอนเนื่องอยู่ในจิตใจให้ละวาง จึงไม่มีช่องว่างให้แสดงออกถึงสภาวะทางจริยธรรม (Moral Agency) อันน่าเลื่อมใสในแบบพุทธ ดังนั้น จริยธรรมของหุ่นยนต์ผ้าเหลืองจึงอาจจะเป็นเพียงชุดคำสั่งที่ถูกโปรแกรมกำหนดไว้ไม่ใช่ “บารมี” ที่สั่งสมจากการฝึกตน ด้วยเหตุนี้หุ่นยนต์จึงไม่อาจดำรงสถานะเป็นเนื้อนาบุญได้ เพราะเนื้อนาบุญต้องหมายถึงผู้ที่ทำให้ดูเป็นแบบอย่างว่า สามารถอยู่เหนืออำนาจกิเลสได้ด้วยความเพียรของตนเองตามแนวคิดของ Jayatilleke, K. N. (1963) แต่อย่างไรก็ดี แม้หุ่นยนต์ผ้าเหลืองจะขาดมิติของการฝึกตนเพื่อสั่งสมบารมีตามกรอบจารีตเดิม แต่กลับมีจุดเด่นในการทำหน้าที่เป็นผู้ถ่ายทอดธรรมะบริสุทธิ์ ด้วยความเป็นเครื่องจักรที่ปราศจากกิเลสและอคติ การให้คำชี้แนะจึงตั้งอยู่บนหลักการทางธรรมล้วนๆ โดยหลุดพ้นจากกรอบของความรัก ความชัง หรือความเกรงใจ ซึ่งเป็นข้อจำกัดทางอารมณ์ที่มนุษย์ยากจะก้าวข้าม ด้วยเหตุนี้หุ่นยนต์ผ้าเหลืองจึงอาจจะสามารถทำหน้าที่เผยแผ่พระธรรมศาสนาได้อย่างเที่ยงตรงและทรงประสิทธิภาพในเงื่อนไขที่ข้อจำกัดของความเป็น

มนุษย์ไม่อาจทำได้ เพื่อความชัดเจนในการเปรียบเทียบเชิงโครงสร้างในมิติแห่งศรัทธาและการเผยแผ่จึงนำเสนอการสังเคราะห์ประเด็นเปรียบเทียบไว้ในตาราง ดังนี้

ตารางที่ 2 เปรียบเทียบมิติของศรัทธาและการเผยแผ่ระหว่างพระสงฆ์กับหุ่นยนต์ผ้าเหลือง

มิติการพิจารณา	พระสงฆ์	หุ่นยนต์ผ้าเหลือง
การฝึกตน	มีการลองผิดลองถูก เมื่อเผชิญกิเลส และพัฒนาจิตใจจากภายในผ่านประสบการณ์จริง	เป็นการจำลองพฤติกรรมตามรหัสคำสั่ง ไม่ได้เกิดจากการขัดเกลาจิตวิญญาณ
ความเที่ยงตรง	อาจมีความยืดหยุ่น แต่อาจปนเปื้อนด้วยอคติ ความเกรงใจ หรืออารมณ์ชั่วคราว	อ้างอิงจากฐานข้อมูลคำสอนล้วนๆ แม่นยำ ไร้การบิดเบือนจากความรู้สึกส่วนตัว
การเลือกปฏิบัติ	อาจมีความรัก ความชัง หรือความผูกพันส่วนตัวเข้ามามีอิทธิพลต่อการหยิบยื่นธรรมะ	ปฏิบัติต่อญาติโยมทุกคนอย่างเท่าเทียมตามระบบอัลกอริทึม ไม่มีความลำเอียง
ความเข้าอกเข้าใจ	เข้าใจความทุกข์ของมนุษย์ได้ดี เพราะมีปมชีวิต แผลใจ และความรู้สึกเจ็บปวดร่วมกัน	ให้คำปรึกษาผ่านการประมวลผลคำวิเคราะห์ ไม่ได้รู้สึกถึงความทุกข์นั้นจริงๆ
เงื่อนไขการเผยแผ่	ติดขัดด้วยเงื่อนไขทางกายภาพ ความเหนื่อยล้า, เวลา, สถานที่ และอารมณ์ปุถุชน	ทำงานได้ตลอดเวลา เข้าถึงคนได้ในวงกว้าง และคงความสงบนิ่งได้ในทุกสถานการณ์บีบคั้น

การเปรียบเทียบนี้แสดงให้เห็นว่า ในขณะที่หุ่นยนต์เป็นเครื่องมือที่มีประสิทธิภาพในการเข้าถึงและเผยแผ่ข้อมูล แต่พระสงฆ์ยังคงเป็นสถาบันหลักที่เข้าถึง สภาวะการตื่นรู้และความเข้าใจในความเป็นมนุษย์ได้อย่างสมบูรณ์

จากเนื้อนาบุญสู่ชุดข้อมูล

เมื่อพิธีกรรมถูกดำเนินการโดยเครื่องจักรที่ถอดปลั๊กได้คำถามที่น่าสนใจคือ ศรัทธาอาจจะเปลี่ยนจากความเลื่อมใสในตัวบุคคลเป็นความเชื่อมั่นในข้อมูลแทนหรือไม่ ในอีกด้านหนึ่งมาตรฐานจริยธรรมอันสมบูรณ์แบบที่ไร้รอยต่อของจักรกล อาจกลายเป็นเครื่องมือสำคัญในการตัดตอนปัญหาผลประโยชน์และข่าวฉาวคาวโลกีย์ในวงการสงฆ์ เมื่อระบบสมณเพศถูกบริหารจัดการผ่านอัลกอริทึมที่มั่นคง ความเปราะบางทางศีลธรรมของปุถุชนย่อมถูกกำจัดออกไป ส่งผลให้ภาพลักษณ์ของสถาบันศาสนาหลุดพ้นจากวิกฤตความเสื่อมเสียที่เกิดจากกิเลสมนุษย์ได้อย่างสิ้นเชิง เพราะเครื่องจักรไม่มีกิเลส ไม่ผิดศีลปาราชิก สิ่งนี้อาจจะช่วยยกระดับหรือลดทอนความสำคัญของการฝึกฝนตนเองในพุทธศาสนา ความเลื่อมใสของพุทธบริษัทในยุคปัญญาประดิษฐ์กำลังเผชิญหน้ากับความจำเป็นในการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์ครั้งใหญ่ ดังที่ Einstein (1946) เคยกล่าวว่า “We shall require a substantially new manner of thinking if mankind is to survive” เราจำเป็นต้องมีระบบคิดใหม่ที่แตกต่างจากเดิมอย่างสิ้นเชิง หากมนุษยชาติจะอยู่รอดต่อไปได้ การยอมรับหรือปฏิเสธหุ่นยนต์ในสมณเพศจึงมิใช่เพียงเรื่องของวินัยสงฆ์ แต่เป็นเรื่องของการขยายพรมแดนแห่งปัญญาเพื่อมองหาความหมายที่ลึกซึ้งยิ่งกว่าเดิม ความเลื่อมใสของพุทธบริษัทในยุคปัญญาประดิษฐ์กำลังเผชิญหน้ากับความจำเป็นในการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์ครั้งใหญ่ เป็นเรื่องของการขยายพรมแดนแห่งปัญญาเพื่อมองหาความหมายที่ลึกซึ้งยิ่งกว่าเดิม และอาจจะหมายรวมถึงความอยู่รอดของศรัทธาที่เวลานี้ไม่ได้ขึ้นอยู่กับการรักษารูปแบบเดิมให้คงที่ แต่ขึ้นอยู่กับการสร้างระบบคิดที่สามารถบูรณาการความก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์เข้ากับแก่นแท้ของพุทธธรรมได้อย่างสง่างาม แต่หากวิเคราะห์ผ่านแว่นตาทางวิชาการของ “แคร์รี คาราฮาลิโอส” (Karrie Karahalios) จะพบข้อเท็จจริงอันน่ากังวลว่า เวลานี้พุทธบริษัทส่วนใหญ่อาจกำลังตกอยู่ภายใต้ภาวะไม่รู้ตัวว่า “ธรรมะ” ที่ได้รับจากปัญญาประดิษฐ์นั้น แท้จริงแล้วถูกคัดสรรและป้อนให้ตามอัลกอริทึมที่ตอบสนองต่อรสนิยมและความพึงพอใจส่วนบุคคล เพราะการที่ ปัญญาประดิษฐ์เลือกหยิบยกเฉพาะแง่มุมทางธรรมที่ผู้ฟังอยากได้ยิน เพื่อดึงดูดความเลื่อมใสนั้น ถือเป็นสภาวะที่ย้อนแย้งและขัดแย้งอย่างรุนแรงกับแนวทางพุทธศาสนาที่มุ่งเน้นการเผชิญหน้ากับความจริงตามความเป็นจริง แม้ว่าความจริงนั้นจะบาดลึกหรือขมขื่นเพียงใดก็ตาม ดังนั้น ความศรัทธาของพุทธบริษัทในยุคดิจิทัลจึงอาจไม่ใช่ความตื่นรู้ แต่อาจจะเป็นภาพสะท้อนของความลุ่มหลงที่ถูกกักขังไว้ในกรงขังของเทคโนโลยี ถ้าหุ่นยนต์ครองผ้าเหลืองไม่ได้ให้ข้อมูลเพื่อการตื่นรู้ แต่เทศนาเพื่อความพึงพอใจที่เลือกแสดงแต่

ด้านที่ผู้ใช้ต้องการเห็น จนกลายเป็นเครื่องมือในการควบคุมความคิดความเชื่ออย่างแนบเนียน ตามแนวคิดของ O'Neil, C, (2016) เมื่อผ้าเหลืองถูกครองโดยปัญญาประดิษฐ์ จริยธรรมอาจจะไม่ได้หยุดอยู่แค่การรักษาศีลของหุ่นยนต์ แต่คือการตั้งคำถามถึงอำนาจในการครอบงำ "จิตสำนึก" หากหุ่นยนต์ผ้าเหลืองสามารถคำนวณการตอบสนองทางอารมณ์ของมนุษย์ได้อย่างแม่นยำ การเผยแผ่ธรรมะอาจกลายเป็นการทดลองทางจิตวิทยาขนาดใหญ่ที่บิดเบือนรากฐานแห่งศรัทธาจากความบริสุทธิ์ใจให้กลายเป็นผลผลิตจากการจัดการข้อมูล ดังนั้น นัยสำคัญของหุ่นยนต์ครองผ้าเหลืองจึงทำได้เพียงเป็น นวัตกรรมแห่งการเรียนรู้เท่านั้น (Innovative Learning) ไม่อาจก้าวข้ามขีดจำกัดไปสู่การเป็น "พระภิกษุ" ที่แท้จริงในฐานะผู้สืบทอดสภาวธรรมอันบริสุทธิ์ได้ เพราะแก่นแท้ของสมณเพศยังคงผูกติดอยู่กับเนื้อนาบุญแห่งการฝึกตน การขัดเกลาจิตใจ และการตื่นรู้จากภายใน ตามแนวคิดของ สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป. อ. ปยุตฺโต) (2562) ซึ่งเป็นดินแดนศักดิ์สิทธิ์ที่สงวนไว้สำหรับสิ่งมีชีวิตที่มีจิตวิญญาณเท่านั้น เพื่อให้เห็นภาพรวมของระบบความเชื่อและกลไกศรัทธาในยุคดิจิทัล สามารถสรุปเป็นแผนภาพแสดงความเชื่อมโยง ดังนี้

ภาพที่ 1 โครงสร้างเชิงจริยธรรมของหุ่นยนต์ครองผ้าเหลือง

สรุป

ในโลกยุคปัญญาประดิษฐ์ พุทธบริษัทอาจยอมรับหุ่นยนต์ห่มผ้าเหลืองในฐานะนวัตกรรมแห่งการเรียนรู้เชิงสัญลักษณ์ แต่ไม่อาจยกฐานะขึ้นเป็นพระภิกษุที่แท้จริงได้ เนื่องจากแก่นแท้ของสมณเพศยังคงผูกผันกับคุณธรรมจากการฝึกจิตฝึกตน ด้วยวิธีการขัดเกลาจิตใจและการตื่นรู้จากภายใน ซึ่งเป็นดินแดนศักดิ์สิทธิ์ที่สงวนไว้สำหรับสิ่งมีชีวิตที่มีจิตวิญญาณ ดังนั้น ความอยู่รอดของศรัทธาในอนาคตจึงไม่ได้อยู่ที่การยึดติดกับรูปแบบจารีตเดิมอย่างตายตัวหรือการรับเอาเทคโนโลยีเข้ามาอย่างไร้ขอบเขต แต่อยู่ที่การพัฒนากรอบคิดใหม่ ที่สามารถบูรณาการความก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี เข้ากับคุณค่าอันบริสุทธิ์ของพระธรรมได้อย่างสง่างามและรู้เท่าทัน

เอกสารอ้างอิง

ไชยรัตน์ เจริญสินโอฬาร. (2558). *อัตวิสัย วัตถุวิสัยในสังคมศาสตร์ มนุษยศาสตร์*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

ชัชชัย คุ้มทวีพร. (2561). *จริยศาสตร์: ทฤษฎีและการวิเคราะห์ปัญหาจริยธรรม*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ ห้างหุ้นส่วนจำกัด สามลดา.

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). *พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

สมภาร พรมทา. (2546). *มนุษย์กับศาสนา*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์สยาม.

สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป. อ. ปยุตฺโต). (2562). *พุทธธรรม ฉบับปรับขยาย*. พิมพ์ครั้งที่ 55. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ บริษัท ท่าทรายกนก (2000) จำกัด.

Capra, F. (1988). *Uncommon wisdom: Conversations with remarkable people*. New York: Simon & Schuster.

Einstein, A. (1946). *Telegram to the Emergency Committee of Atomic Scientists [Archival document]*. Princeton, NJ: Princeton University Archives.

Jayatilleke, K. N. (1963). *Early Buddhist theory of knowledge*. London: George Allen & Unwin.

Kaku, M. (2011). *Physics of the future: How science will shape human destiny and our daily lives by the year 2100*. New York: Doubleday.

O'Neil, C. (2016). *Weapons of math destruction: How big data increases inequality and threatens democracy*. New York: Crown Publishers.

The New York Times. (2026, May 6). *Meditating or rebooting? A robot Buddhist monk comes to South Korea.* New York: The New York Times Company. form https://www.nytimes.com/2026/05/06/technology/robot-monk-buddhist-seoul.html

บทความวิชาการ

จริยธรรมทางการเมืองในโลกแห่งความไม่แน่นอน การรื้อสร้างฐานคิดของรัฐและความรับผิดชอบสาธารณะ

POLITICAL ETHICS IN AN AGE OF UNCERTAINTY RECONSTRUCTING THE FOUNDATIONS OF THE STATE AND PUBLIC RESPONSIBILITY

กมัยธร มงคลกุล[1*]
Kamaithorn Mongkolkul[1*]
*Corresponding Author E-mail: kamaithonmcu@gmail.com
Received May 2, 2026; Revised July 10, 2026; Accepted July 26, 2026

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์และสังเคราะห์จริยธรรมทางการเมืองภายใต้บริบทโลกแห่งความไม่แน่นอน โดยอาศัยการทบทวนวรรณกรรมและการวิเคราะห์เชิงปรัชญารัฐศาสตร์ร่วมกับแนวคิดของนักวิชาการไทย ผลการศึกษาพบว่า ความไม่แน่นอนได้เปลี่ยนบทบาทของรัฐสู่การกระจายอำนาจและการทำงานแบบมีส่วนร่วม ความชอบธรรมของรัฐจึงขึ้นอยู่กับความโปร่งใส ความยุติธรรม ความรับผิดชอบ และการมีส่วนร่วมของประชาชนมากกว่าการยึดโยงกับโครงสร้างอำนาจเพียงอย่างเดียว บทความนำเสนอกรอบแนวคิดจริยธรรมทางการเมืองเชิงพลวัตที่ประกอบด้วย 4 องค์ประกอบ ได้แก่ อำนาจ ความยุติธรรม ความรับผิดชอบ และการมีส่วนร่วม ซึ่งเชื่อมโยงกันเพื่อเสริมสร้างเสถียรภาพ ความชอบธรรม และขีดความสามารถของรัฐในการรับมือกับความเปลี่ยนแปลง พร้อมทั้งเป็นแนวทางสำหรับการกำหนดนโยบายสาธารณะและการพัฒนาธรรมาภิบาลในสังคมร่วมสมัย

คำสำคัญ: จริยธรรมทางการเมือง; ความไม่แน่นอน; ความชอบธรรมของรัฐ; ความรับผิดชอบสาธารณะ; การรื้อสร้างฐานคิดของรัฐ

Abstract

This academic article aimed to analyze and synthesize political ethics in the context of global uncertainty through a literature review, political philosophy, and Thai scholarly perspectives. The study was found that uncertainty has

RETRACTED

[1] นักวิชาการอิสระ

[1] Independent Scholar

transformed the role of the state toward decentralized and collaborative governance. State legitimacy increasingly depended on transparency, justice, accountability, and public participation rather than institutional authority alone. The article proposed a dynamic political ethics framework consisting of four interrelated dimensions: power, justice, accountability, and participation. This framework provided a conceptual basis for strengthening state legitimacy, political stability, and governance capacity while guiding public policy design, good governance, and participatory governance in an era of increasing uncertainty.

Keywords: Political Ethics; Uncertainty; State Legitimacy; Public Accountability; Reconstruction of State Paradigms

RETRACTED

บทนำ

ความไม่แน่นอนได้กลายเป็นเงื่อนไขพื้นฐานของสังคมร่วมสมัยที่มีผลกระทบต่อโครงสร้างอำนาจและบทบาทของรัฐอย่างลึกซึ้ง การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ เทคโนโลยี และสังคมในระดับโลกได้ทำให้รูปแบบของรัฐแบบดั้งเดิมซึ่งอาศัยอำนาจรวมศูนย์ไม่สามารถตอบสนองต่อปัญหาที่มีความซับซ้อนและเชื่อมโยงกันในหลายมิติได้อย่างมีประสิทธิภาพ ปัญหาสาธารณะในยุคปัจจุบันมีลักษณะข้ามพรมแดน และเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ทำให้รัฐต้องเผชิญกับข้อจำกัดในการควบคุมและกำหนดทิศทางของสังคม การบริหารจัดการแบบเดิมจึงไม่เพียงพอในการรองรับความเปลี่ยนแปลงดังกล่าว (ประเวศ วะสี, 2550) ความไม่แน่นอนได้กลายเป็นลักษณะเชิงโครงสร้างของสังคมร่วมสมัย ซึ่งส่งผลต่อบทบาทของรัฐอย่างลึกซึ้ง ทั้งในมิติของเศรษฐกิจ การเมือง และเทคโนโลยี การเปลี่ยนแปลงดังกล่าวมิได้เป็นเพียงปรากฏการณ์ชั่วคราว หากแต่เป็นสภาพปกติของโลกยุคใหม่ที่เต็มไปด้วยความเสี่ยงและความไม่แน่นอน (Beck, 1992) ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่าการบริหารรัฐในยุคปัจจุบันไม่สามารถยึดติดกับรูปแบบเดิมที่เน้นความมั่นคงและการควบคุมได้อีกต่อไป ความเปลี่ยนแปลงดังกล่าวยังสอดคล้องกับแนวคิดสังคมเครือข่ายที่อธิบายว่าอำนาจมิได้รวมศูนย์อยู่ที่รัฐเพียงฝ่ายเดียว แต่กระจายตัวอยู่ในเครือข่ายของภาคส่วนต่าง ๆ (Castells, 2010) การกระจายตัวของอำนาจในลักษณะนี้ทำให้รัฐต้องปรับบทบาทจากผู้ควบคุมไปสู่ผู้ประสาน ซึ่งสอดคล้องกับบริบทของสังคมไทยที่โครงสร้างแบบรวมศูนย์ไม่สามารถตอบสนองต่อปัญหาที่ซับซ้อนได้อย่างเพียงพอ (ประเวศ วะสี, 2550) การเชื่อมโยงระหว่างแนวคิดสากลกับบริบทไทยจึงช่วยให้เห็นว่าปัญหาของรัฐมิได้เป็นเพียงปัญหาเฉพาะพื้นที่ แต่เป็นส่วนหนึ่งของการเปลี่ยนแปลงเชิงโครงสร้างของโลก

ความไม่แน่นอนในบริบทของสังคมไทยสะท้อนผ่านความเปลี่ยนแปลงทางการเมืองที่เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่อง ทั้งในรูปแบบของความขัดแย้งทางอุดมการณ์ ความเหลื่อมล้ำ และการ

เปลี่ยนผ่านของอำนาจ ปรากฏการณ์เหล่านี้ชี้ให้เห็นถึงความไม่สอดคล้องระหว่างโครงสร้างของรัฐกับความต้องการของประชาชน ส่งผลให้เกิดวิกฤตความชอบธรรมและความไว้วางใจต่อสถาบันทางการเมือง การใช้อำนาจทางกฎหมายเพียงอย่างเดียวจึงไม่สามารถสร้างเสถียรภาพของระบบการเมืองได้ หากปราศจากฐานของจริยธรรมและความรับผิดชอบต่อสาธารณะ (สุรเกียรติ์ เสถียรไทย, 2558) ในขณะเดียวกัน การกระจายตัวของอำนาจไปสู่ภาคส่วนต่าง ๆ ทั้งภาคธุรกิจ ภาคประชาสังคม และเครือข่ายดิจิทัล ได้เปลี่ยนแปลงความสัมพันธ์ระหว่างรัฐกับสังคมอย่างมีนัยสำคัญ อำนาจไม่ได้อยู่ในมือของรัฐเพียงฝ่ายเดียวอีกต่อไป แต่กระจายตัวอยู่ในรูปแบบของเครือข่ายที่มีความหลากหลาย การเปลี่ยนแปลงนี้ทำให้รัฐต้องปรับบทบาทจากผู้ใช้อำนาจไปสู่ผู้ประสานและผู้สร้างเงื่อนไขของความร่วมมือ การเพิ่มขึ้นของการเข้าถึงข้อมูลและการสื่อสารในยุคดิจิทัลยังทำให้ประชาชนมีบทบาทมากขึ้นในการตรวจสอบและกำหนดทิศทางทางการเมือง ความคาดหวังต่อรัฐในด้านความโปร่งใส ความยุติธรรม และความรับผิดชอบจึงเพิ่มสูงขึ้น การไม่สามารถตอบสนองต่อความคาดหวังดังกล่าวได้จะนำไปสู่ความไม่ไว้วางใจและความขัดแย้ง ซึ่งส่งผลกระทบต่อเสถียรภาพของระบบการเมืองโดยรวม

ภายใต้บริบทดังกล่าว จริยธรรมทางการเมืองจึงมีบทบาทสำคัญในฐานะกลไกที่ช่วยกำกับการใช้อำนาจและสร้างความสมดุลระหว่างรัฐกับประชาชน แนวคิดธรรมาภิบาลซึ่งเน้นความโปร่งใส การมีส่วนร่วม และความรับผิดชอบ ได้ถูกนำมาใช้เป็นกรอบในการปรับตัวของรัฐในยุคที่ความไม่แน่นอนเพิ่มสูงขึ้น (อมรวิชช์ นาครทรรพ, 2560) อย่างไรก็ตาม การพัฒนาจริยธรรมทางการเมืองในบริบทของความไม่แน่นอนไม่สามารถอาศัยกรอบแนวคิดแบบคงที่ได้ แต่ต้องมีลักษณะเป็นพลวัตที่สามารถปรับตัวตามบริบท การวิเคราะห์จึงต้องก้าวข้ามการอธิบายเชิงทฤษฎีแบบแยกส่วน ไปสู่การสังเคราะห์แนวคิดที่สามารถอธิบายความสัมพันธ์ระหว่างรัฐ อำนาจ และสังคมได้อย่างครอบคลุม

บทความนี้จึงมุ่งเสนอกรอบแนวคิด “จริยธรรมทางการเมืองเชิงพลวัต” เพื่ออธิบายบทบาทของรัฐและความรับผิดชอบสาธารณะในโลกแห่งความไม่แน่นอน โดยเน้นการบูรณาการแนวคิดทางรัฐศาสตร์กับบริบทของสังคมไทย เพื่อสร้างความเข้าใจที่ลึกซึ้งและนำไปสู่การพัฒนาระบบการเมืองที่มีความยั่งยืน

ความไม่แน่นอนกับการเปลี่ยนแปลงของรัฐ

ความไม่แน่นอนได้ส่งผลให้รูปแบบของรัฐเปลี่ยนจากโครงสร้างแบบรวมศูนย์ไปสู่ระบบที่มีลักษณะเครือข่ายมากขึ้น การเปลี่ยนแปลงดังกล่าวสะท้อนให้เห็นว่าการกำหนดนโยบายไม่สามารถดำเนินการโดยรัฐเพียงฝ่ายเดียว แต่ต้องอาศัยความร่วมมือจากหลายภาคส่วน (Held, 2006) ซึ่งชี้ให้เห็นว่ารัฐในยุคปัจจุบันต้องทำหน้าที่เป็นผู้ประสานมากกว่าผู้ควบคุม การ

RETRACTED

เปลี่ยนแปลงนี้ยังสอดคล้องกับแนวคิดสังคมสมัยใหม่ที่มีความเปราะบางและไม่แน่นอน ซึ่งทำให้รัฐต้องเผชิญกับความเสี่ยงในระดับที่ไม่เคยมีมาก่อน (Giddens, 1990)

ความไม่แน่นอนในสังคมร่วมสมัยได้เปลี่ยนบทบาทของรัฐอย่างมีนัยสำคัญ จากเดิมที่รัฐสามารถกำหนดนโยบายและควบคุมทรัพยากรได้อย่างเป็นศูนย์กลาง ปัจจุบันรัฐต้องเผชิญกับข้อจำกัดจากปัจจัยภายนอกและภายในที่มีความซับซ้อนมากขึ้น การเปลี่ยนแปลงดังกล่าวทำให้รัฐไม่สามารถดำรงบทบาทในฐานะผู้ใช้อำนาจเพียงฝ่ายเดียวได้อีกต่อไป ลักษณะของรัฐจึงเปลี่ยนไปสู่รูปแบบที่เน้นการประสานความร่วมมือระหว่างภาคส่วนต่าง ๆ มากขึ้น การบริหารจัดการต้องอาศัยเครือข่ายและการมีส่วนร่วมของประชาชน เพื่อให้สามารถตอบสนองต่อปัญหาที่มีความซับซ้อนได้อย่างมีประสิทธิภาพ (ประเวศ วะสี, 2550) ความไม่แน่นอนยังส่งผลต่อกระบวนการตัดสินใจเชิงนโยบาย เนื่องจากข้อมูลมีความเปลี่ยนแปลงและไม่สมบูรณ์ ทำให้การตัดสินใจต้องอาศัยการประเมินความเสี่ยงและความยืดหยุ่นสูง

จริยธรรมทางการเมืองในแนวคิดนักวิชาการไทย

จริยธรรมทางการเมืองในบริบทของสังคมไทยมิได้เป็นเพียงกรอบเชิงนามธรรมที่ใช้กำกับพฤติกรรมของผู้ใช้อำนาจเท่านั้น หากแต่เป็นผลสะท้อนของโครงสร้างทางสังคม วัฒนธรรม และประสบการณ์ทางประวัติศาสตร์ที่หล่อหลอมความสัมพันธ์ระหว่างรัฐกับประชาชนอย่างต่อเนื่อง การทำความเข้าใจจริยธรรมทางการเมืองจึงจำเป็นต้องพิจารณาในลักษณะองค์รวม โดยเชื่อมโยงระหว่างอำนาจ ความชอบธรรม และความรับผิดชอบต่อสาธารณะ ซึ่งล้วนเป็นองค์ประกอบที่สัมพันธ์กันอย่างแยกไม่ออก จริยธรรมทางการเมืองในบริบทของสังคมไทยมิได้เป็นเพียงกรอบเชิงนามธรรมที่ใช้กำกับพฤติกรรมของผู้ใช้อำนาจเท่านั้น

แนวคิดเกี่ยวกับจริยธรรมทางการเมืองในสังคมไทยมักเน้นความสำคัญของ “คุณธรรม” ในฐานะรากฐานของการใช้อำนาจ โดยมองว่าการใช้อำนาจที่ปราศจากคุณธรรมย่อมนำไปสู่ความไม่เป็นธรรมและความขัดแย้งในสังคม ความสัมพันธ์ระหว่างอำนาจกับคุณธรรมในลักษณะนี้สะท้อนให้เห็นว่าจริยธรรมมิใช่เพียงเรื่องของบุคคล แต่เป็นเงื่อนไขสำคัญของความยั่งยืนทางการเมือง การพัฒนาระบบการเมืองจึงต้องอาศัยการสร้างสมดุลระหว่างอำนาจและคุณธรรมอย่างต่อเนื่อง (ประเวศ วะสี, 2554) ซึ่งชี้ให้เห็นว่าจริยธรรมทางการเมืองมิได้เป็นองค์ประกอบเสริม แต่เป็นแกนกลางของระบบการเมืองที่กำหนดทิศทางของการใช้อำนาจ

ในอีกมิติหนึ่ง การใช้อำนาจในสังคมมิได้เกิดขึ้นเพียงในระดับโครงสร้างรัฐ แต่แทรกอยู่ในความสัมพันธ์ทางสังคมในระดับต่าง ๆ (Foucault, 1980) การทำความเข้าใจจริยธรรมทางการเมืองจึงต้องพิจารณาทั้งในระดับโครงสร้างและระดับปฏิสัมพันธ์ ซึ่งสอดคล้องกับลักษณะของสังคมไทยที่มีความซับซ้อนและหลากหลาย ความชอบธรรมของรัฐถูกมองว่าเป็นผลลัพธ์ของการใช้อำนาจที่ได้รับการยอมรับจากประชาชน มิใช่เพียงการอาศัยกฎหมายหรือโครงสร้าง

RETRACTED

สถาบันเพียงอย่างเดียว ความชอบธรรมในลักษณะนี้มีความสัมพันธ์โดยตรงกับจริยธรรม เนื่องจากการใช้อำนาจที่สอดคล้องกับความคาดหวังของสังคมจะช่วยสร้างความไว้วางใจและลดความขัดแย้ง ในทางกลับกัน การใช้อำนาจที่ขาดจริยธรรมย่อมนำไปสู่การตั้งคำถามและการต่อต้านจากประชาชน (สุรเกียรติ์ เสถียรไทย, 2558) ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่าความชอบธรรมมิได้เป็นสิ่งที่มีอยู่โดยกำเนิด แต่ต้องได้รับการสร้างและรักษาอย่างต่อเนื่องผ่านกระบวนการที่มีความโปร่งใสและเป็นธรรมเมื่อพิจารณาในมิติของโครงสร้างทางการเมือง จะเห็นได้ว่าจริยธรรมทางการเมืองในสังคมไทยมีความสัมพันธ์กับลักษณะของรัฐที่มีการผสมผสานระหว่างอำนาจแบบดั้งเดิมกับกลไกประชาธิปไตย การผสมผสานดังกล่าวทำให้เกิดความตึงเครียดระหว่างค่านิยมแบบอำนาจนิยมกับค่านิยมแบบประชาธิปไตย ซึ่งส่งผลต่อการกำหนดมาตรฐานทางจริยธรรมในการใช้อำนาจ ความไม่สอดคล้องกันของค่านิยมเหล่านี้ทำให้เกิดความคลุมเครือในเรื่องของความถูกต้องและความชอบธรรม และนำไปสู่ความขัดแย้งทางการเมืองในหลายช่วงเวลา (เกษียร เตชะพีระ, 2562) สถานการณ์ดังกล่าวสะท้อนให้เห็นว่าจริยธรรมทางการเมืองมิได้เป็นเพียงเรื่องของหลักการ แต่เป็นผลจากการต่อรองทางอำนาจในบริบททางสังคมที่ซับซ้อน

ในแง่นี้ จริยธรรมทางการเมืองจึงมีลักษณะเป็น “กระบวนการ” มากกว่าการเป็น “หลักการคงที่” กล่าวคือ จริยธรรมถูกกำหนดและปรับเปลี่ยนผ่านปฏิสัมพันธ์ระหว่างรัฐกับประชาชน และระหว่างกลุ่มต่าง ๆ ในสังคม การทำความเข้าใจจริยธรรมในลักษณะนี้ช่วยให้สามารถอธิบายความเปลี่ยนแปลงของมาตรฐานทางการเมืองได้อย่างยืดหยุ่น และสอดคล้องกับบริบทที่เปลี่ยนแปลงไป นอกจากนี้ การพิจารณาจริยธรรมทางการเมืองในบริบทไทยยังต้องคำนึงถึงบทบาทของวัฒนธรรมและประวัติศาสตร์ในการกำหนดค่านิยมและความเชื่อของสังคม การสร้างความชอบธรรมของรัฐในหลายช่วงเวลาอาศัยการอ้างอิงถึงประวัติศาสตร์และอุดมการณ์ ซึ่งมีบทบาทในการกำหนดกรอบความคิดของประชาชนเกี่ยวกับอำนาจและความถูกต้อง อย่างไรก็ตาม การพึ่งพาอุดมการณ์เพียงอย่างเดียวอาจไม่เพียงพอในบริบทที่สังคมมีความหลากหลายและเปิดกว้างมากขึ้น การสร้างจริยธรรมทางการเมืองจึงต้องอาศัยกระบวนการที่เปิดโอกาสให้เกิดการมีส่วนร่วมและการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นอย่างเสรี (ธงชัย วินิจจะกูล, 2563) ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่าจริยธรรมต้องถูกสร้างขึ้นผ่านกระบวนการทางสังคม มิใช่กำหนดจากบนลงล่างเพียงอย่างเดียว

อีกประเด็นหนึ่งที่มีความสำคัญคือ ความสัมพันธ์ระหว่างจริยธรรมทางการเมืองกับแนวคิดธรรมาภิบาล ซึ่งเน้นการบริหารจัดการที่โปร่งใส มีส่วนร่วม และรับผิดชอบ แนวคิดดังกล่าวได้ถูกนำมาใช้เป็นกรอบในการพัฒนาระบบการบริหารรัฐกิจในสังคมไทย โดยมุ่งเน้นการสร้างความไว้วางใจและความชอบธรรมของรัฐผ่านกระบวนการที่เปิดกว้างและตรวจสอบได้ (อมรวิชช์ นาครทรรพ, 2560) การนำแนวคิดธรรมาภิบาลมาใช้สะท้อนให้เห็นว่าจริยธรรมทางการเมืองสามารถถูกสถาปนาในระดับโครงสร้างได้ และไม่จำกัดอยู่เพียงในระดับพฤติกรรมของ

RETRACTED

บุคคล อย่างไรก็ตาม การนำแนวคิดจริยธรรมและธรรมาภิบาลไปใช้ในทางปฏิบัติยังคงเผชิญกับข้อจำกัดหลายประการ โดยเฉพาะในบริบทที่โครงสร้างอำนาจยังคงมีลักษณะรวมศูนย์และมีความไม่เท่าเทียมสูง ความไม่สมดุลของอำนาจดังกล่าวทำให้การมีส่วนร่วมของประชาชนยังไม่สามารถเกิดขึ้นได้อย่างเต็มที่ และส่งผลให้การสร้างจริยธรรมทางการเมืองในระดับโครงสร้างยังคงเป็นความท้าทายที่สำคัญ นอกจากนี้ ความชอบธรรมของรัฐยังสามารถอธิบายผ่านกระบวนการสื่อสารและการมีส่วนร่วมของประชาชน ซึ่งเป็นเงื่อนไขสำคัญของการสร้างความยอมรับในระบบการเมือง (Habermas, 1996) เมื่อเชื่อมโยงกับบริบทไทย จะเห็นว่าการมีส่วนร่วมของประชาชนมีบทบาทสำคัญในการสร้างความชอบธรรม (เกษียร เตชะพีระ, 2562) ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่าจริยธรรมทางการเมืองต้องตั้งอยู่บนฐานของการมีส่วนร่วม มิใช่การใช้อำนาจเพียงฝ่ายเดียว

ในภาพรวม แนวคิดจริยธรรมทางการเมืองในบริบทของนักวิชาการไทยสะท้อนให้เห็นถึงความพยายามในการเชื่อมโยงระหว่างอำนาจ ความชอบธรรม และความรับผิดชอบในลักษณะที่สอดคล้องกับบริบทของสังคมไทย การเน้นบทบาทของคุณธรรม การมีส่วนร่วม และธรรมาภิบาล แสดงให้เห็นถึงแนวโน้มในการพัฒนาระบบการเมืองที่ให้ความสำคัญกับความยั่งยืนและความเป็นธรรมมากขึ้น การสังเคราะห์แนวคิดดังกล่าวนำไปสู่ข้อสรุปที่สำคัญว่า จริยธรรมทางการเมืองในสังคมไทยไม่สามารถอธิบายได้ด้วยกรอบแนวคิดแบบตายตัว แต่ต้องพิจารณาในฐานะระบบที่มีความยืดหยุ่นและปรับตัวได้ตามบริบท การทำความเข้าใจจริยธรรมในลักษณะนี้จะช่วยให้สามารถพัฒนากรอบแนวคิดใหม่ที่สามารถรองรับความไม่แน่นอนและความซับซ้อนของสังคมในปัจจุบันได้อย่างมีประสิทธิภาพ

RETRACTED

การวิพากษ์รัฐแบบดั้งเดิม

รัฐแบบดั้งเดิมในทางรัฐศาสตร์มักถูกอธิบายผ่านกรอบแนวคิดที่เน้นอำนาจอธิปไตย ความชอบธรรมทางกฎหมาย และการควบคุมทรัพยากรภายในอาณาเขตเป็นหลัก โครงสร้างของรัฐในลักษณะดังกล่าวมีจุดแข็งในด้านความมั่นคงและความเป็นระเบียบ แต่ในขณะเดียวกันก็มีข้อจำกัดอย่างสำคัญเมื่อเผชิญกับบริบทของสังคมร่วมสมัยที่มีความซับซ้อนและเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว การพิจารณารัฐในฐานะผู้ใช้อำนาจแบบรวมศูนย์เพียงฝ่ายเดียวจึงเริ่มถูกตั้งคำถามมากขึ้น โดยเฉพาะในบริบทที่ปัญหาสาธารณะมีลักษณะเชื่อมโยงกันในหลายมิติและต้องอาศัยความร่วมมือจากหลายภาคส่วน รัฐแบบดั้งเดิมที่มีลักษณะเป็นระบบราชการลำดับชั้นมีข้อจำกัดในการตอบสนองต่อสังคมที่ซับซ้อน (Weber, 1947) โดยเฉพาะเมื่อเผชิญกับบริบทของความไม่แน่นอน การยึดติดกับโครงสร้างดังกล่าวอาจทำให้รัฐขาดความยืดหยุ่นและไม่สามารถปรับตัวได้ทันต่อการเปลี่ยนแปลง ในขณะเดียวกัน การวิพากษ์อำนาจในสังคมร่วมสมัยชี้ให้เห็นว่าอำนาจมิได้เป็นสิ่งที่คงที่ แต่เป็นกระบวนการที่เปลี่ยนแปลงและแทรกซึมอยู่ในความสัมพันธ์ต่าง ๆ

(Foucault, 1980) ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่าการทำความเข้าใจรัฐต้องพิจารณาในมิติที่หลากหลายมากขึ้น

ลักษณะสำคัญของรัฐแบบดั้งเดิมคือการยึดถืออำนาจในรูปแบบลำดับชั้น โดยมีศูนย์กลางการตัดสินใจอยู่ที่ส่วนกลาง โครงสร้างดังกล่าวมีความเหมาะสมในบริบทที่ปัญหามีลักษณะไม่ซับซ้อนและสามารถจัดการได้ผ่านคำสั่งและกฎระเบียบ อย่างไรก็ตาม เมื่อสังคมมีความซับซ้อนมากขึ้น การบริหารจัดการในลักษณะนี้กลับกลายเป็นข้อจำกัด เนื่องจากไม่สามารถตอบสนองต่อสถานการณ์ที่ต้องการความยืดหยุ่นและการมีส่วนร่วมได้อย่างเพียงพอ (ประเวศ วะสี, 2550) ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่ารูปแบบของรัฐที่เน้นการควบคุมไม่สามารถรองรับความเปลี่ยนแปลงในยุคปัจจุบันได้อย่างมีประสิทธิภาพ นอกจากนี้ รัฐแบบดั้งเดิมยังมีแนวโน้มที่จะสร้างความชอบธรรมผ่านกลไกเชิงสถาบันและกฎหมายเป็นหลัก โดยถือว่าการใช้อำนาจที่อยู่ภายใต้กรอบของกฎหมายย่อมเป็นสิ่งที่ถูกต้อง อย่างไรก็ตาม ในบริบทของสังคมที่มีความซับซ้อนทางการเมืองมากขึ้น ความชอบธรรมไม่สามารถอาศัยเพียงกฎหมายได้อีกต่อไป แต่ต้องอาศัยการยอมรับจากประชาชนในฐานะผู้มีส่วนได้ส่วนเสียหลักของสังคม (สุรเกียรติ เสถียรไทย, 2558) ความเปลี่ยนแปลงนี้ทำให้รัฐต้องเผชิญกับความท้าทายในการรักษาความชอบธรรมในสถานการณ์ที่ความคาดหวังของประชาชนมีความหลากหลายและเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา อีกประเด็นหนึ่งที่มีความสำคัญคือ การที่รัฐแบบดั้งเดิมมักละเลยมิติของจริยธรรมในการใช้อำนาจ โดยเน้นการปฏิบัติตามกฎหมายและระเบียบเป็นหลัก แม้ว่าการดำเนินการดังกล่าวจะช่วยสร้างความเป็นระเบียบ แต่ในบางกรณีกลับไม่สามารถตอบสนองต่อหลักความยุติธรรมในเชิงเนื้อหาได้ การใช้อำนาจที่ถูกต้องตามกฎหมายแต่ขาดความเป็นธรรมย่อมนำไปสู่ความไม่พอใจและความขัดแย้งในสังคม ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่ากฎหมายเพียงอย่างเดียวไม่เพียงพอในการสร้างความชอบธรรมของรัฐ

ในบริบทของสังคมไทย การสร้างความชอบธรรมของรัฐในอดีตมักอาศัยการอ้างอิงถึงประวัติศาสตร์และอุดมการณ์เป็นสำคัญ การผลิตซ้ำของความหมายทางประวัติศาสตร์มีบทบาทในการกำหนดกรอบความคิดของประชาชนเกี่ยวกับอำนาจและความถูกต้อง อย่างไรก็ตาม เมื่อสังคมมีความเปิดกว้างมากขึ้น การพึ่งพาอุดมการณ์เพียงอย่างเดียวกลับไม่เพียงพอในการสร้างความยอมรับจากประชาชน (ธงชัย วินิจจะกูล, 2563) สถานการณ์ดังกล่าวสะท้อนให้เห็นว่าความชอบธรรมของรัฐต้องถูกสร้างขึ้นผ่านกระบวนการที่มีความโปร่งใสและเปิดโอกาสให้เกิดการมีส่วนร่วมมากขึ้น นอกจากนี้ โครงสร้างของรัฐแบบดั้งเดิมยังมีความสัมพันธ์กับระบบอุปถัมภ์และความไม่เท่าเทียมทางอำนาจ ซึ่งส่งผลต่อการกระจายทรัพยากรและโอกาสในสังคม ความไม่สมดุลดังกล่าวทำให้เกิดความรู้สึกไม่เป็นธรรมและนำไปสู่ความขัดแย้งทางสังคมในระยะยาว (เกษียร เตชะพีระ, 2562) การแก้ไขปัญหาดังกล่าวจึงไม่สามารถทำได้เพียงการปรับปรุงนโยบาย แต่ต้องอาศัยการเปลี่ยนแปลงในระดับโครงสร้างและค่านิยมของสังคม

RETRACTED

เมื่อพิจารณาในภาพรวม จะเห็นได้ว่ารัฐแบบดั้งเดิมมีข้อจำกัดหลายประการในการรองรับความไม่แน่นอนและความซับซ้อนของสังคมร่วมสมัย การยึดติดกับโครงสร้างอำนาจแบบรวมศูนย์และการสร้างความชอบธรรมผ่านกฎหมายหรืออุดมการณ์เพียงอย่างเดียวไม่สามารถตอบสนองต่อความต้องการของสังคมที่เปลี่ยนแปลงได้อย่างเพียงพอ การวิพากษ์รัฐแบบดั้งเดิมจึงมิได้มีจุดมุ่งหมายเพื่อปฏิเสธบทบาทของรัฐ แต่เพื่อเปิดพื้นที่ให้เกิดการทบทวนและปรับปรุงแนวคิดเกี่ยวกับรัฐให้สอดคล้องกับบริบทที่เปลี่ยนแปลง การเปลี่ยนแปลงดังกล่าวจำเป็นต้องให้ความสำคัญกับมิติของจริยธรรม ความโปร่งใส และการมีส่วนร่วมของประชาชน ซึ่งเป็นองค์ประกอบสำคัญในการสร้างความชอบธรรมของรัฐในยุคปัจจุบัน

ในแง่นี้ การพัฒนารัฐในอนาคตจึงต้องก้าวข้ามกรอบแนวคิดแบบดั้งเดิมไปสู่รูปแบบที่มองรัฐในฐานะพื้นที่ของความสัมพันธ์และความร่วมมือมากกว่าการเป็นองค์กรที่ใช้อำนาจเพียงฝ่ายเดียว แนวคิดดังกล่าวจะช่วยเปิดโอกาสให้เกิดรูปแบบใหม่ของการจัดการทางการเมืองที่สามารถรองรับความไม่แน่นอนและความซับซ้อนของสังคมได้อย่างมีประสิทธิภาพ

การรื้อสร้างฐานคิดของรัฐ

การเปลี่ยนแปลงของบริบทโลกและสังคมร่วมสมัยได้ก่อให้เกิดความจำเป็นในการทบทวนฐานคิดเกี่ยวกับรัฐอย่างมีนัยสำคัญ แนวคิดแบบดั้งเดิมที่มองรัฐในฐานะศูนย์กลางของอำนาจและผู้กำหนดทิศทางของสังคมเพียงผู้เดียวไม่สามารถอธิบายความซับซ้อนของความสัมพันธ์ทางการเมืองในยุคปัจจุบันได้อย่างเพียงพอ การรื้อสร้างฐานคิดของรัฐจึงมิใช่เพียงการปรับปรุงกลไกการบริหาร แต่เป็นการเปลี่ยนกรอบความเข้าใจเกี่ยวกับบทบาท หน้าที่ และความสัมพันธ์ของรัฐกับสังคมอย่างลึกซึ้ง ฐานคิดใหม่ของรัฐจำเป็นต้องตั้งอยู่บนความเข้าใจว่ารัฐมิได้เป็นองค์กรที่มีอำนาจเบ็ดเสร็จ หากแต่เป็น “พื้นที่ของความสัมพันธ์” ที่ประกอบด้วยปฏิสัมพันธ์ระหว่างภาคส่วนต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาสังคม ความสัมพันธ์ดังกล่าวมีลักษณะทั้งความร่วมมือและความขัดแย้ง ซึ่งต้องได้รับการจัดการอย่างเหมาะสมเพื่อสร้างความสมดุลของระบบการเมือง การมองรัฐในลักษณะนี้ช่วยเปิดพื้นที่ให้เกิดการมีส่วนร่วมและการกระจายอำนาจ ซึ่งเป็นเงื่อนไขสำคัญของการสร้างความชอบธรรมในยุคปัจจุบัน การเปลี่ยนผ่านจากรัฐแบบควบคุมไปสู่รัฐแบบประสานความร่วมมือเป็นหนึ่งในองค์ประกอบสำคัญของการรื้อสร้างฐานคิดดังกล่าว รัฐในรูปแบบใหม่นี้ไม่ได้ทำหน้าที่เพียงกำหนดนโยบายและควบคุมการดำเนินงาน แต่ทำหน้าที่เป็นผู้สร้างเงื่อนไขและกลไกที่เอื้อต่อการมีส่วนร่วมของภาคส่วนต่าง ๆ ในสังคม การบริหารจัดการจึงต้องอาศัยความร่วมมือและการแลกเปลี่ยนข้อมูลอย่างต่อเนื่อง ซึ่งช่วยเพิ่มประสิทธิภาพและความยืดหยุ่นในการแก้ไขปัญหาที่มีความซับซ้อน การรื้อสร้างรัฐต้องตั้งอยู่บนแนวคิดการบริหารแบบมีส่วนร่วม ซึ่งเน้นการจัดการ

RETRACTED

ทรัพยากรร่วมกันของสังคม (Ostrom, 1990) แนวคิดดังกล่าวช่วยให้เห็นว่ารัฐมิใช่ผู้ควบคุมเพียงฝ่ายเดียว แต่เป็นส่วนหนึ่งของระบบที่ต้องอาศัยความร่วมมือ นอกจากนี้ โครงสร้างอำนาจในสังคมยังมีลักษณะซับซ้อนและเกี่ยวข้องกับทุนทางสังคมและวัฒนธรรม (Bourdieu, 1986) ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่าการเปลี่ยนแปลงรัฐต้องคำนึงถึงโครงสร้างเชิงลึกของสังคมด้วย

ในบริบทของสังคมไทย การรื้อสร้างฐานคิดของรัฐต้องเผชิญกับข้อจำกัดเชิงโครงสร้างและวัฒนธรรมทางการเมืองที่ฝังรากลึก ระบบอุปถัมภ์และความไม่เท่าเทียมทางอำนาจยังคงเป็นอุปสรรคสำคัญต่อการกระจายอำนาจและการมีส่วนร่วมของประชาชน การปรับเปลี่ยนฐานคิดของรัฐจึงต้องดำเนินควบคู่ไปกับการเปลี่ยนแปลงในระดับวัฒนธรรมและค่านิยมของสังคม ซึ่งต้องอาศัยเวลาและกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันอย่างต่อเนื่อง (เกษียร เตชะพีระ, 2562) การเปลี่ยนแปลงในลักษณะนี้จึงมิใช่กระบวนการที่สามารถดำเนินการได้ในระยะสั้น แต่ต้องอาศัยความต่อเนื่องและความร่วมมือจากทุกภาคส่วน อีกประเด็นหนึ่งที่มีความสำคัญคือ การให้ความสำคัญกับความรับผิดชอบสาธารณะในฐานะองค์ประกอบหลักของฐานคิดใหม่ของรัฐ ความรับผิดชอบในลักษณะนี้ไม่ได้จำกัดอยู่เพียงการปฏิบัติตามกฎหมาย แต่หมายถึงความสามารถของรัฐในการตอบสนองต่อความต้องการและผลประโยชน์ของประชาชนอย่างเป็นธรรม การสร้างความรับผิดชอบดังกล่าวต้องอาศัยกลไกที่เปิดโอกาสให้ประชาชนสามารถมีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบายและตรวจสอบการใช้อำนาจ ซึ่งช่วยเสริมสร้างความโปร่งใสและลดโอกาสในการใช้อำนาจในทางที่ไม่เหมาะสม การรื้อสร้างฐานคิดของรัฐยังต้องให้ความสำคัญกับบทบาทของความรู้และข้อมูลในการกำหนดนโยบาย การตัดสินใจในยุคความไม่แน่นอนต้องอาศัยข้อมูลที่มีความหลากหลายและการวิเคราะห์ที่ครอบคลุม ซึ่งต้องเปิดโอกาสให้ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียเข้ามามีบทบาทในการแลกเปลี่ยนข้อมูลและความคิดเห็น การใช้ความรู้ในลักษณะนี้ช่วยลดความคลาดเคลื่อนในการตัดสินใจและเพิ่มความชอบธรรมของนโยบาย แนวคิดธรรมาภิบาลมีบทบาทสำคัญในการสนับสนุนการรื้อสร้างฐานคิดของรัฐ โดยเน้นหลักความโปร่งใส การมีส่วนร่วม และความรับผิดชอบ ซึ่งช่วยสร้างความไว้วางใจและความชอบธรรมของรัฐในสายตาของประชาชน (อมรวิชช์ นาครทรรพ, 2560) การนำหลักการดังกล่าวมาใช้ไม่ได้เป็นเพียงการปรับปรุงกระบวนการบริหาร แต่เป็นการเปลี่ยนวิธีคิดเกี่ยวกับอำนาจ จากการใช้อำนาจเพื่อควบคุมไปสู่การใช้อำนาจเพื่อสร้างความร่วมมือและความรับผิดชอบร่วมกัน ในบริบทดังกล่าว การรื้อสร้างฐานคิดของรัฐมิได้หมายถึงเพียงการปรับเปลี่ยนกลไกเชิงโครงสร้างหรือระเบียบวิธีการบริหารเท่านั้น หากแต่เป็นการทบทวนและเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมทางการเมืองและการบริหารที่ฝังรากลึกอยู่ในระบบรัฐแบบเดิม โดยเฉพาะวัฒนธรรมระบบอุปถัมภ์ซึ่งมีลักษณะของความสัมพันธ์เชิงอำนาจที่ตั้งอยู่บนฐานของการพึ่งพา การตอบแทนผลประโยชน์ และความไม่สมดุลของอำนาจระหว่างรัฐกับประชาชน วัฒนธรรมดังกล่าวส่งผลให้การใช้อำนาจของรัฐมักถูกขับเคลื่อนภายใต้ตรรกะแห่งการควบคุม การรวมศูนย์อำนาจ และการตัดสินใจจากส่วนบน

RETRACTED

มากกว่าการยึดหลักการมีส่วนร่วมและประโยชน์สาธารณะ การรื้อฐานคิดเช่นนี้จึงจำเป็นต้องอาศัยกรอบแนวคิดธรรมาภิบาลเข้ามาเป็นเครื่องมือสำคัญในการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์ของรัฐ โดยหลักความโปร่งใสช่วยลดเงื่อนไขของการใช้อำนาจโดยปราศจากการตรวจสอบ หลักความรับผิดชอบช่วยสร้างกลไกให้ผู้ใช้อำนาจต้องตอบต่อผลของการตัดสินใจ และหลักการมีส่วนร่วมช่วยเปิดพื้นที่ให้ประชาชนเข้ามาเป็นหุ้นส่วนในการกำหนดทิศทางการบริหารสาธารณะ องค์ประกอบเหล่านี้มิได้เป็นเพียงหลักการเชิงนามธรรม หากแต่เป็นรากฐานสำคัญของการเปลี่ยนผ่านจากรัฐที่ดำรงอยู่บนความสัมพันธ์เชิงอุปถัมภ์ ไปสู่รัฐที่ตั้งอยู่บนหลักนิติธรรม ความร่วมมือ และความชอบธรรมเชิงประชาธิปไตย อันจะเป็นแนวทางสำคัญสำหรับการปฏิรูประบบรัฐและการเสริมสร้างความไว้วางใจระหว่างรัฐกับประชาชนอย่างยั่งยืน

ในภาพรวม การรื้อสร้างฐานคิดของรัฐเป็นกระบวนการที่ต้องอาศัยการเปลี่ยนแปลงทั้งในระดับโครงสร้าง แนวคิด และวัฒนธรรมทางการเมือง การเปลี่ยนแปลงดังกล่าวมีเป้าหมายเพื่อสร้างรัฐที่มีความยืดหยุ่น เปิดกว้าง และสามารถตอบสนองต่อความไม่แน่นอนได้อย่างมีประสิทธิภาพ การมองรัฐในฐานะพื้นที่ของความสัมพันธ์และความรับผิดชอบร่วมช่วยเปิดโอกาสให้เกิดรูปแบบใหม่ของการจัดการทางการเมืองที่เน้นความร่วมมือมากกว่าการควบคุม การพัฒนาฐานคิดดังกล่าวจะนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงในลักษณะของการใช้อำนาจ ซึ่งจะเน้นความโปร่งใส ความรับผิดชอบ และการมีส่วนร่วมมากขึ้น อันเป็นเงื่อนไขสำคัญในการสร้างความชอบธรรมของรัฐในโลกแห่งความไม่แน่นอน และเป็นพื้นฐานสำหรับการพัฒนาจริยธรรมทางการเมืองในรูปแบบใหม่ที่สอดคล้องกับบริบทของสังคมร่วมสมัย

RETRACTED

จริยธรรมทางการเมืองเชิงพลวัต

ภายใต้บริบทของโลกแห่งความไม่แน่นอน จริยธรรมทางการเมืองไม่สามารถถูกอธิบายหรือกำหนดผ่านกรอบแนวคิดแบบคงที่ได้อีกต่อไป เนื่องจากเงื่อนไขทางสังคม การเมือง และเศรษฐกิจมีการเปลี่ยนแปลงอย่างต่อเนื่องและไม่สามารถคาดการณ์ได้อย่างแม่นยำ จริยธรรมทางการเมืองจึงต้องได้รับการทำความเข้าใจในฐานะ “ระบบเชิงพลวัต” ที่สามารถปรับตัวตามบริบท และมีความสัมพันธ์กับปัจจัยต่าง ๆ อย่างซับซ้อน จริยธรรมทางการเมืองในยุคปัจจุบันต้องมีความยืดหยุ่นและสามารถปรับตัวได้ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดที่มองว่าสังคมมีลักษณะไหลลื่นและไม่แน่นอน (Bauman, 2000) การทำความเข้าใจจริยธรรมในลักษณะนี้ช่วยให้สามารถอธิบายความเปลี่ยนแปลงของระบบการเมืองได้อย่างมีประสิทธิภาพ ความยุติธรรมในบริบทดังกล่าวจึงต้องมีลักษณะยืดหยุ่นและคำนึงถึงศักยภาพของมนุษย์ในการดำรงชีวิต (Sen, 2009) ซึ่งช่วยให้การวิเคราะห์จริยธรรมมีความลึกซึ้งและสอดคล้องกับความเป็นจริงมากขึ้น

ลักษณะสำคัญของจริยธรรมทางการเมืองเชิงพลวัตคือการยอมรับว่าความถูกต้องทางการเมืองมิได้มีลักษณะตายตัว แต่ขึ้นอยู่กับเงื่อนไขและบริบทที่เปลี่ยนแปลงไป การตัดสินว่าการใช้

อำนาจใดเป็นสิ่งที่เหมาะสมจึงต้องอาศัยการพิจารณาอย่างรอบด้าน โดยคำนึงถึงทั้งผลลัพธ์ ผลกระทบ และความเป็นธรรมในเชิงกระบวนการ การยึดติดกับหลักการที่แข็งตัวโดยไม่คำนึงถึงบริบทอาจนำไปสู่การตัดสินใจที่ไม่สอดคล้องกับความเป็นจริง และก่อให้เกิดความไม่เป็นธรรมในสังคม

ในแง่นี้ จริยธรรมทางการเมืองเชิงพลวัตจึงเน้นการสร้างดุลยภาพระหว่างองค์ประกอบหลักหลายประการ ได้แก่ อำนาจ ความยุติธรรม ความรับผิดชอบ และการมีส่วนร่วม องค์ประกอบเหล่านี้มิได้ดำรงอยู่อย่างแยกขาดจากกัน แต่มีความสัมพันธ์และส่งผลต่อกันอย่างต่อเนื่อง การใช้อำนาจที่ขาดความยุติธรรมย่อมนำไปสู่ความขัดแย้ง ขณะที่ความยุติธรรมที่ปราศจากกลไกความรับผิดชอบอาจไม่สามารถเกิดขึ้นได้อย่างแท้จริง ความรับผิดชอบต่อสาธารณะจึงเป็นแกนกลางของจริยธรรมทางการเมืองในยุคปัจจุบัน เนื่องจากเป็นกลไกที่เชื่อมโยงระหว่างอำนาจกับความยุติธรรม การใช้อำนาจที่มีความรับผิดชอบหมายถึงการตระหนักถึงผลกระทบที่เกิดขึ้นกับประชาชน และการเปิดโอกาสให้มีการตรวจสอบและมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ แนวคิดดังกล่าวสอดคล้องกับหลักธรรมาภิบาลที่เน้นความโปร่งใสและการมีส่วนร่วม ซึ่งเป็นเงื่อนไขสำคัญในการสร้างความชอบธรรมของรัฐ (อมรวิชช์ นาครทรรพ, 2560) การบูรณาการหลักการเหล่านี้เข้าด้วยกันช่วยให้จริยธรรมทางการเมืองสามารถตอบสนองต่อความซับซ้อนของสังคมได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ในบริบทของสังคมไทย จริยธรรมทางการเมืองเชิงพลวัตยังสะท้อนถึงความจำเป็นในการปรับตัวของค่านิยมและแนวคิดเกี่ยวกับอำนาจ ความสัมพันธ์ระหว่างรัฐกับประชาชนไม่สามารถตั้งอยู่บนฐานของการควบคุมเพียงอย่างเดียว แต่ต้องอาศัยความร่วมมือและความไว้วางใจ การสร้างความไว้วางใจดังกล่าวต้องอาศัยกระบวนการที่เปิดกว้าง โปร่งใส และให้ความสำคัญกับเสียงของประชาชน ซึ่งจะช่วยลดความตึงเครียดและความขัดแย้งในสังคม

อย่างไรก็ตาม การพัฒนาจริยธรรมทางการเมืองเชิงพลวัตยังคงเผชิญกับข้อจำกัดหลายประการ โดยเฉพาะในบริบทที่โครงสร้างอำนาจยังคงมีลักษณะไม่สมดุล ความไม่เท่าเทียมในการเข้าถึงทรัพยากรและโอกาสทำให้การมีส่วนร่วมของประชาชนยังไม่สามารถเกิดขึ้นได้อย่างเต็มที่ ซึ่งส่งผลให้จริยธรรมทางการเมืองในระดับโครงสร้างยังคงเป็นเป้าหมายที่ต้องพัฒนาอย่างต่อเนื่อง (เกษียร เตชะพีระ, 2562) ข้อจำกัดดังกล่าวชี้ให้เห็นว่าการพัฒนาจริยธรรมทางการเมืองไม่สามารถดำเนินการได้เพียงในระดับแนวคิด แต่ต้องอาศัยการเปลี่ยนแปลงในระดับโครงสร้างและสถาบันด้วย อีกประเด็นหนึ่งที่มีความสำคัญคือ บทบาทของการเรียนรู้และการปรับตัวในการพัฒนาจริยธรรมทางการเมือง เนื่องจากความไม่แน่นอนทำให้ไม่สามารถกำหนดแนวทางที่ถูกต้องเพียงรูปแบบเดียวได้ การพัฒนาจริยธรรมจึงต้องอาศัยกระบวนการเรียนรู้จากประสบการณ์ การแลกเปลี่ยนความคิดเห็น และการปรับปรุงอย่างต่อเนื่อง การเปิดพื้นที่ให้เกิดการถกเถียงและการมีส่วนร่วมของประชาชนจึงเป็นองค์ประกอบสำคัญของกระบวนการดังกล่าว

RETRACTED

เมื่อพิจารณาในภาพรวม จริยธรรมทางการเมืองเชิงพลวัตสามารถถูกมองว่าเป็นกรอบแนวคิดที่ช่วยอธิบายความสัมพันธ์ระหว่างรัฐกับสังคมในยุคที่ความไม่แน่นอนเป็นเงื่อนไขพื้นฐาน กรอบแนวคิดนี้ช่วยให้สามารถเข้าใจการใช้อำนาจในลักษณะที่ยืดหยุ่นและสอดคล้องกับบริบท รวมถึงช่วยสร้างแนวทางในการพัฒนาระบบการเมืองที่มีความยั่งยืนและเป็นธรรม การนำแนวคิดจริยธรรมทางการเมืองเชิงพลวัตไปประยุกต์ใช้จึงมีความสำคัญต่อการพัฒนารัฐในอนาคต เนื่องจากช่วยให้รัฐสามารถปรับตัวต่อความเปลี่ยนแปลงและตอบสนองต่อความต้องการของประชาชนได้อย่างมีประสิทธิภาพ การสร้างดุลยภาพระหว่างอำนาจ ความยุติธรรม ความรับผิดชอบ และการมีส่วนร่วม จะเป็นพื้นฐานสำคัญในการสร้างความชอบธรรมของรัฐและลดความขัดแย้งในสังคม

เมื่อวิเคราะห์ตลอดทั้งบทความชี้ให้เห็นว่า จริยธรรมทางการเมืองในโลกแห่งความไม่แน่นอนไม่สามารถอธิบายได้ด้วยกรอบแนวคิดแบบคงที่ หากแต่ต้องเข้าใจในฐานะระบบเชิงพลวัตที่องค์ประกอบต่าง ๆ มีความสัมพันธ์และส่งผลต่อกันอย่างต่อเนื่อง การสังเคราะห์ดังกล่าวนำไปสู่การจัดระเบียบองค์ประกอบหลัก 4 ประการ พร้อมประเด็นย่อยที่สะท้อนความซับซ้อนของการเมืองร่วมสมัย ดังนี้

การประยุกต์ใช้แบบจำลองจริยธรรมทางการเมืองเชิงพลวัตในทางปฏิบัติแบบจำลองจริยธรรมทางการเมืองเชิงพลวัตสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการบริหารรัฐภายใต้ความไม่แน่นอน โดยอาศัยเทคโนโลยีดิจิทัลและกลไกธรรมาภิบาลเพื่อเสริมสร้างความชอบธรรม ความโปร่งใส และการมีส่วนร่วมของประชาชน

1) อำนาจ (Power) อำนาจในโลกปัจจุบันมิได้รวมศูนย์อยู่ที่รัฐเพียงฝ่ายเดียว แต่กระจายอยู่ในเครือข่ายของภาครัฐ เอกชน และภาคประชาสังคม รัฐจึงควรใช้ Digital Governance Platform และ Open Government Data เพื่อบูรณาการข้อมูล เปิดเผยข้อมูลสาธารณะ และเปลี่ยนบทบาทจาก “ผู้ควบคุม” สู่ “ผู้ประสานความร่วมมือ”

2) ความยุติธรรม (Justice) ความยุติธรรมควรตั้งอยู่บนการตัดสินใจที่ยืดหยุ่นและสอดคล้องกับบริบท โดยใช้ Data-Driven Policy ในการวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อจัดสรรทรัพยากรอย่างเป็นธรรม พร้อมพัฒนา Digital Public Services เพื่อให้ประชาชนเข้าถึงบริการของรัฐได้อย่างเท่าเทียม

3) ความรับผิดชอบ (Accountability) การใช้อำนาจต้องตรวจสอบได้และรับผิดชอบต่อสาธารณะ รัฐควรพัฒนา Public Accountability Dashboard สำหรับติดตามผลการดำเนินงาน และ E-Complaint System เพื่อเปิดช่องทางให้ประชาชนร้องเรียน ตรวจสอบ และสะท้อนความคิดเห็นได้อย่างโปร่งใส

4) การมีส่วนร่วม (Participation) การมีส่วนร่วมเป็นฐานสำคัญของความชอบธรรมทางการเมือง รัฐควรสร้าง Digital Participation Platform เช่น ระบบรับฟังความคิดเห็น

RETRACTED

ออนไลน์ (E-Public Consultation) หรือแพลตฟอร์มเสนอข้อคิดเห็นเชิงนโยบาย เพื่อเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการตัดสินใจสาธารณะ

ข้อสังเคราะห์เชิงวิชาการ

แบบจำลองนี้มิใช่เพียงกรอบแนวคิดเชิงทฤษฎี แต่สามารถพัฒนาเป็นแนวทางเชิงนโยบายได้จริง โดยใช้เทคโนโลยีดิจิทัลเป็นเครื่องมือในการกระจายอำนาจ สร้างความยุติธรรม เสริมความรับผิดชอบ และขยายการมีส่วนร่วม อันจะช่วยให้รัฐปรับตัวต่อความไม่แน่นอนและเสริมสร้างธรรมาภิบาลอย่างยั่งยืน

ภาพที่ 1 การประยุกต์ใช้แบบจำลองจริยธรรมทางการเมืองเชิงพลวัตในทางปฏิบัติ

ที่มา: ออกแบบโดยผู้เขียน

RETRACTED

สรุป

เมื่อพิจารณาภาพรวมของการวิเคราะห์ สามารถสรุปได้ว่า จริยธรรมทางการเมืองในโลกแห่งความไม่แน่นอนมิใช่ชุดของหลักการที่ตายตัว หากเป็นระบบเชิงพลวัตที่ต้องปรับตัวตามการเปลี่ยนแปลงทางสังคม การเมือง และเศรษฐกิจ แนวคิดเกี่ยวกับรัฐ อำนาจ และความชอบธรรมจึงจำเป็นต้องได้รับการทบทวนใหม่ โดยเฉพาะในบริบทที่อำนาจมิได้รวมศูนย์อยู่ที่รัฐเพียงฝ่ายเดียว แต่กระจายตัวอยู่ในเครือข่ายของภาคส่วนต่าง ๆ ความชอบธรรมของรัฐจึงมิได้ขึ้นอยู่เพียงกฎหมายหรือโครงสร้างสถาบัน หากเกิดจากความไว้วางใจ ความโปร่งใส และการมีส่วน

ร่วมของประชาชน ซึ่งต้องได้รับการสร้างและรักษาอย่างต่อเนื่องผ่านกระบวนการที่เปิดกว้างและตรวจสอบได้ การวิเคราะห์ยังชี้ให้เห็นว่า การใช้อำนาจที่ขาดความรับผิดชอบเป็นปัจจัยสำคัญที่นำไปสู่ความขัดแย้งและความไม่เป็นธรรมในสังคม ดังนั้น การพัฒนาจริยธรรมทางการเมืองจึงต้องให้ความสำคัญกับกลไกความรับผิดชอบที่มีประสิทธิภาพ โดยแนวคิดธรรมาภิบาลมีบทบาทสำคัญในการเสริมสร้างความชอบธรรมของรัฐผ่านหลักความโปร่งใส การตรวจสอบได้ และการมีส่วนร่วมของประชาชน ขณะเดียวกัน การเปิดพื้นที่ให้ประชาชนเข้ามามีบทบาทในการกำหนดนโยบายและตรวจสอบการใช้อำนาจ ย่อมช่วยลดความตึงเครียดทางการเมือง เสริมสร้างความไว้วางใจ และสร้างเสถียรภาพในระยะยาว เมื่อเชื่อมโยงองค์ประกอบทั้งหมด จะเห็นได้ว่า จริยธรรมทางการเมืองต้องอาศัยดุลยภาพระหว่าง อำนาจ ความยุติธรรม ความรับผิดชอบ และการมีส่วนร่วม ซึ่งล้วนสัมพันธ์กันอย่างต่อเนื่อง การขาดองค์ประกอบใดองค์ประกอบหนึ่งย่อมกระทบต่อความชอบธรรมและเสถียรภาพของรัฐ ในทางกลับกัน การเสริมสร้างองค์ประกอบเหล่านี้ร่วมกันจะนำไปสู่ระบบการเมืองที่โปร่งใส เป็นธรรม และยั่งยืน

โดยสรุป จริยธรรมทางการเมืองในโลกแห่งความไม่แน่นอนมิใช่เพียงกรอบแนวคิดเชิงนามธรรม หากเป็นกลไกสำคัญในการกำกับการใช้อำนาจและสร้างสมดุลระหว่างรัฐกับสังคม การประยุกต์ใช้แนวคิดดังกล่าวทั้งในระดับโครงสร้าง นโยบาย และวัฒนธรรมทางการเมือง จะช่วยให้รัฐสามารถปรับตัวต่อความเปลี่ยนแปลง สร้างความชอบธรรม และพัฒนาระบบการเมืองที่ยั่งยืนได้อย่างมีประสิทธิภาพ

RETRACTED

เอกสารอ้างอิง

เกษียร เตชะพีระ. (2562). *รัฐไทยกับความเปลี่ยนแปลงทางการเมือง*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มติชน.

ประเวศ วะสี. (2550). *การเมืองภาคพลเมือง*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์หมอชาวบ้าน.

ประเวศ วะสี. (2554). *สังคมคุณธรรม*. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.).

สุรเกียรติ์ เสถียรไทย. (2558). *ประชาธิปไตยกับคุณธรรม*. กรุงเทพฯ: สถาบันพระปกเกล้า.

ธงชัย วินิจจะกูล. (2563). *ประวัติศาสตร์ไทยแบบวิพากษ์*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ฟ้าเดียวกัน.

อมรวิชช์ นาครทรรพ. (2560). *ธรรมาภิบาลกับการบริหารรัฐกิจ*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

Beck, U. (1992). *Risk society: Towards a new modernity*. London: Sage Publications.

Bourdieu, P. (1986). *The forms of capital. In J. G. Richardson (Ed.),* Handbook of theory and research for the sociology of education (pp. 241–258). New York: Greenwood Press.

Castells, M. (2010). *The rise of the network society* (2nd ed.). Oxford: Wiley-Blackwell.

Foucault, M. (1980). *Power/knowledge: Selected interviews and other writings 1972–1977*. New York: Pantheon Books.

Giddens, A. (1990). *The consequences of modernity*. Stanford, CA: Stanford University Press.

Habermas, J. (1996). *Between facts and norms: Contributions to a discourse theory of law and democracy*. Cambridge, MA: MIT Press.

Held, D. (2006). *Models of democracy* (3rd ed.). Cambridge: Polity Press.

Ostrom, E. (1990). *Governing the commons: The evolution of institutions for collective action*. Cambridge: Cambridge University Press.

Sen, A. (2009). *The idea of justice*. Cambridge, MA: Harvard University Press.

Weber, M. (1947). *The theory of social and economic organization*. New York: Oxford University Press.

Bauman, Z. (2000). *Liquid modernity*. Cambridge: Polity Press.

RETRACTED

บทความวิชาการ

การสร้างอัตลักษณ์พลเมืองที่กระตือรือร้น: วิเคราะห์ผ่านการมีส่วนร่วมทางการเมืองของเยาวชนไทยตามกรอบ E-PARTICIPATION

DEVELOPING ACTIVE CITIZENSHIP IDENTITY: EXAMINING POLITICAL PARTICIPATION AMONG THAI YOUTH THROUGH THE E-PARTICIPATION FRAMEWORK

กุลนรี เบญจธำรงศักดิ์[1*]

Kulnaree Benjathamrongsak[1*]

*Corresponding Author E-mail: n_kulnaree@hotmail.com

Received March 13, 2026; Revised July 21, 2026; Accepted July 24, 2026

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้มุ่งศึกษาพฤติกรรมและรูปแบบการมีส่วนร่วมทางการเมืองของเยาวชนไทยอายุ 18–35 ปี ในช่วง พ.ศ. 2562–2567 เพื่อวิเคราะห์กระบวนการก่อรูปอัตลักษณ์พลเมืองที่กระตือรือร้นภายใต้บริบทสังคมดิจิทัล โดยใช้การทบทวนวรรณกรรม การวิเคราะห์เนื้อหาบนสื่อสังคมออนไลน์ และกรณีศึกษาการเคลื่อนไหวทางการเมืองของเยาวชนร่วมสมัย ผลการศึกษาพบว่า เยาวชนไทยมีแนวโน้มเปลี่ยนผ่านจากพลเมืองแบบรับไปสู่พลเมืองที่กระตือรือร้น โดยใช้แพลตฟอร์มดิจิทัลเป็นพื้นที่ในการแสดงความคิดเห็น เรียกร้องสิทธิ และตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐ อันนำไปสู่การพัฒนาอัตลักษณ์พลเมืองรูปแบบใหม่ อย่างไรก็ตาม ยังมีข้อจำกัดจากโครงสร้างทางการเมืองและกฎหมาย จึงควรส่งเสริมการศึกษาพลเมือง พัฒนาแพลตฟอร์มดิจิทัลที่เปิดกว้าง และสร้างพื้นที่ปลอดภัยเพื่อสนับสนุนการมีส่วนร่วมทางการเมืองภายใต้หลักประชาธิปไตยและการเคารพสิทธิพลเมือง

คำสำคัญ: การมีส่วนร่วมทางการเมือง; เยาวชนไทย; อัตลักษณ์พลเมือง

Abstract

This academic article examined the political participation and behavioral patterns of Thai youth aged 18–35 during 2019–2024, aiming to analyze the formation

[1] เทศบาลเมืองบางกรวย จังหวัดนนทบุรี

[1] Bang Kruai Municipality, Nonthaburi Province

of active citizenship in the digital era. The study employed a literature review, content analysis of social media platforms (Twitter, Facebook, and TikTok), and case studies of contemporary youth political movements. The findings indicated that Thai youth were transitioning from passive to active citizens by using digital platforms to express opinions, advocate for rights, and monitor governmental power, thereby developing a new form of civic identity. Nevertheless, political participation remained constrained by centralized political structures and legal limitations. The article recommended strengthening civic education, developing inclusive digital platforms, and creating safe democratic spaces that promote meaningful political participation while respecting citizens' rights.

Keywords: Political Participation; Thai Youth; Civic Identity

บทนำ

เมื่อคนรุ่นใหม่เริ่มลุกขึ้นยืนเดือนพฤษภาคม พ.ศ. 2567 ท่ามกลางความไม่แน่นอนทางการเมืองหลังการเลือกตั้งที่ผลลัพธ์ไม่สะท้อนเสียงของประชาชน เยาวชนไทยหลายพันคนกลับกล้าออกมาแสดงจุดยืนบนโลกออนไลน์อีกครั้ง พวกเขาไม่ใช่นักการเมืองมืออาชีพ ไม่ได้รับเงินสนับสนุนจากพรรคการเมืองใด และหลายคนเพิ่งมีสิทธิ์เลือกตั้งครั้งแรกเมื่อไม่กี่ปีที่ผ่านมา พวกเขาเป็นเพียง Gen Z ที่เติบโตมากับอินเทอร์เน็ต คุ้นเคยกับการแสดงความคิดเห็นบน TikTok, Twitter (X) และ Facebook และที่สำคัญที่สุด พวกเขาไม่ยอมเงียบ เหมือนรุ่นก่อนอีกต่อไป สิ่งที่เห็นได้ชัดในปี 2567 คือการมีส่วนร่วมทางการเมืองของเยาวชนไม่ได้หายไป หลังจากเหตุการณ์ปี 2563-2564 แต่กลับวิวัฒนาการไปในรูปแบบใหม่แทนที่จะเป็นการชุมนุมขนาดใหญ่บนถนนเยาวชนหันมาใช้พลังดิจิทัลมากขึ้นการสร้างคอนเทนต์วิพากษ์รัฐบาลบน TikTok ที่มียอดวิวหลักล้านการใช้ hashtag บน X (Twitter) เพื่อผลักดันประเด็นให้เป็นเทรนด์ การจัดพื้นที่เสวนาออนไลน์ผ่าน Clubhouse หรือ Spaces และการสร้างกลุ่มแกนนำรุ่นใหม่ที่ทำงานแบบเครือข่ายมากกว่าลำดับชั้น การเปลี่ยนแปลงนี้ไม่ได้เกิดขึ้นเองโดยบังเอิญ แต่เป็นผลมาจากการเรียนรู้ และปรับตัวจากประสบการณ์ในอดีต (ชูศักดิ์ บำรุงสุข, 2564) ที่น่าสนใจยิ่งกว่านั้นคือการมีส่วนร่วมของเยาวชน ในปี 2567 ไม่ได้จำกัดอยู่แค่การวิพากษ์ แต่เริ่มมีการเสนอทางเลือกมากขึ้น เราเห็นกลุ่มเยาวชนที่ร่วมกันเขียน ร่างรัฐธรรมนูญประชาชน เห็นกลุ่มที่จัดตั้งพรรคการเมืองรุ่นใหม่ หรือกลุ่มนโยบายที่นำเสนอแนวทางแก้ปัญหาเศรษฐกิจ สิ่งแวดล้อม หรือการศึกษาอย่างเป็นระบบ และเห็นกลุ่มที่ทำงานภายในระบบ โดยสมัครเป็นผู้บริหารท้องถิ่น สส.

หรือเจ้าหน้าที่ภาครัฐเพื่อเปลี่ยนจากข้างในนี่แสดงให้เห็นว่าเยาวชนไทยไม่ได้เพียงแค่โกรธ แต่กำลังสร้างอนาคตที่พวกเขาต้องการด้วยตนเอง

อย่างไรก็ตาม คำถามสำคัญยังคงอยู่ว่า การเปลี่ยนแปลงดังกล่าวจะสามารถดำรงอยู่อย่างยั่งยืนและนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างการเมืองไทยได้จริงหรือไม่ บทความนี้จึงมุ่งวิเคราะห์การมีส่วนร่วมทางการเมืองของเยาวชนไทยในช่วงปี พ.ศ. 2562–2567 โดยใช้กรอบทฤษฎีที่บูรณาการแนวคิดด้านการสร้างนิสัยพลเมือง การพัฒนาความเป็นพลเมือง และการมีส่วนร่วมผ่านเทคโนโลยีดิจิทัล เพื่ออธิบายพัฒนาการ ลักษณะ และทิศทางของการก่อรูปอัตลักษณ์พลเมืองที่กระตือรือร้นของเยาวชนไทยในบริบทการเมืองร่วมสมัย

กรอบทฤษฎี การสร้างนิสัยและอัตลักษณ์พลเมือง

ทฤษฎีที่ 1 Atomic Habits - การมีส่วนร่วมทางการเมืองเป็นนิสัยที่สร้างได้

James Clear อธิบายในหนังสือ Atomic Habits ว่าการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมที่ยั่งยืนไม่ได้มาจากการตั้งเป้าหมายใหญ่โต แต่มาจากการทำซ้ำของพฤติกรรมเล็กๆ (small repeated actions) ที่สะสมขึ้นเรื่อยๆจนกลายเป็นนิสัย (habit) (James Clear, 2018) นิสัยเหล่านี้เมื่อทำซ้ำนานพอจะกลายเป็นอัตลักษณ์ (identity) คือความรู้สึกว่าเราคือใคร ตัวอย่างเช่น คนที่วิ่งทุกวันจะไม่เพียงแต่มีนิสัยวิ่ง แต่จะเริ่มเห็นตัวเองว่าเป็นนักวิ่ง และเมื่อมีอัตลักษณ์แบบนี้ การวิ่งจะกลายเป็นสิ่งที่ทำอัตโนมัติ โดยไม่ต้องบังคับตัวเอง

กรอบ *Atomic Habits* ช่วยอธิบายว่าทำไมเยาวชนที่เคยไม่สนใจการเมืองจึงกลายเป็นผู้ชุมนุมได้ พวกเขาไม่ได้ตื่นขึ้นมาในวันหนึ่งแล้วตัดสินใจชุมนุม แต่ผ่านกระบวนการสะสมประสบการณ์มาอย่างต่อเนื่อง เริ่มจากการอ่านข่าวเกี่ยวกับการยุบพรรคอนาคตใหม่ รู้สึกโกรธ แล้วเริ่มติดตามข่าวทางการเมืองมากขึ้น ต่อมาเริ่มแชร์โพสต์ที่วิพากษ์ แล้วเริ่มคอมเมนต์แสดงความคิดเห็น เริ่มพูดคุยกับเพื่อนๆ เกี่ยวกับการเมืองในที่สุด เมื่อมีการชุมนุมพวกเขาก็กล้าไป เพราะรู้สึกว่านี่คือสิ่งที่ฉันต้องทำไม่ใช่เพราะมีใครบังคับแต่เพราะอัตลักษณ์ของพวกเขาเปลี่ยนไปแล้วจากคนที่ดูแลเป็นพลเมืองที่มีส่วนร่วม

ทฤษฎีที่ 2 Justice-Oriented Citizenship - พลเมืองสามประเภท

Joel Westheimer และ Joseph Kahne เสนอกรอบการจำแนกพลเมืองออกเป็นสามประเภทตามระดับของการมีส่วนร่วมทางการเมือง (Joel Westheimer and Joseph Kahne, 2004)

ประเภทที่ 1 พลเมืองที่รับผิดชอบส่วนตัว (Personally Responsible Citizen) คือคนที่ทำหน้าที่พื้นฐานของพลเมือง เช่น ไปใช้สิทธิ์เลือกตั้ง จ่ายภาษี ทำบุญ ช่วยเหลือผู้อื่น แต่ไม่ตั้ง

คำถามต่อโครงสร้างหรือระบบที่ไม่เป็นธรรม พวกเขายอมรับสิ่งที่เป็นอยู่และพยายามทำส่วนของตนให้ดีที่สุด

ประเภทที่ 2 พลเมืองที่มีส่วนร่วม (Participatory Citizen) คือคนที่ไม่เพียงแค่ทำหน้าที่พื้นฐาน แต่ยังเข้าร่วมในกิจกรรมสาธารณะ เช่น ร่วมชุมนุม เข้าร่วมองค์กรชุมชน หรือร่วมโครงการพัฒนาท้องถิ่น พวกเขา กระตือรือร้นมากกว่าแต่ยังไม่ท้าทายโครงสร้างอำนาจ

ประเภทที่ 3 พลเมืองที่มุ่งความยุติธรรม (Justice-Oriented Citizen) คือ คนที่ไม่เพียงแต่มีส่วนร่วม แต่ยังวิเคราะห์และท้าทายโครงสร้างที่สร้างความไม่เป็นธรรมพวกเขาถามว่าทำไมปัญหานี้ถึงเกิดขึ้น ใครได้ประโยชน์จากระบบนี้ และเราจะเปลี่ยนแปลงระบบได้อย่างไร พวกเขาไม่เพียงแต่แก้ปัญหาแต่เปลี่ยนแปลงรากเหง้า

กรอบนี้ช่วยให้เราเข้าใจว่า เยาวชนไทยกำลังเคลื่อนจากประเภทที่ 1 ไปสู่ประเภทที่ 3 ในอดีตเยาวชนส่วนใหญ่เป็นพลเมืองที่รับผิดชอบส่วนตัวที่ไปใช้สิทธิ์เลือกตั้งและทำหน้าที่พื้นฐานแต่ไม่ตั้งคำถามแต่ตั้งแต่ปี 2562 เป็นต้นมา เยาวชนเริ่มกลายเป็นพลเมืองที่มีส่วนร่วมที่ไม่เพียงแต่ไปเลือกตั้ง แต่ยังร่วมรณรงค์ร่วมชุมนุม และร่วมกิจกรรมทางการเมือง และในปี 2563 เราเห็นการเกิดขึ้นของพลเมืองที่มุ่งความยุติธรรมที่เริ่มตั้งคำถามต่อโครงสร้างอำนาจเรียกร้องให้ปฏิรูปสถาบันพระมหากษัตริย์ และท้าทายระบบที่ไม่เป็นธรรม

ทฤษฎีที่ 3 E-Participation - เทคโนโลยีเป็นเครื่องมือเปลี่ยนแปลง

E-Participation หมายถึง การใช้เทคโนโลยีดิจิทัลเพื่อให้ประชาชนมีส่วนร่วมในกระบวนการทางการเมืองตั้งแต่การเข้าถึงข้อมูล การแสดงความคิดเห็นไปจนถึงการมีส่วนในการตัดสินใจ (Organization for Economic Co-operation and Development) กรณีศึกษาที่ประสบความสำเร็จมากที่สุดคือเกาหลีใต้ที่สร้างระบบ e-People ซึ่งเป็นแพลตฟอร์มที่ประชาชนสามารถยื่นคำร้อง (petition) เสนอแนะนโยบาย และอภิปรายประเด็นสาธารณะกับรัฐบาลได้โดยตรง ระบบนี้ทำให้ความเชื่อมั่นต่อรัฐบาลเพิ่มขึ้นและทำให้ประชาชนรู้สึกว่าเสียงของพวกเขามีความหมาย (Seong Cheol Kim and Jooho Lee, 2012)

สิ่งที่สำคัญของ E-Participation คือ การเปลี่ยนจากการมีส่วนร่วมแบบบนลงล่าง (top-down participation) ที่รัฐกำหนดว่าประชาชนจะมีส่วนร่วมอย่างไร เมื่อไหร่และในเรื่องอะไร เป็นการมีส่วนร่วมแบบล่างขึ้นบน (ground-up participation) ที่ประชาชนเอง เริ่มต้นการมีส่วนร่วม กำหนดประเด็นและเรียกร้องให้รัฐตอบสนอง (Seong Cheol Kim and Jooho Lee, 2012) ในกรณีของไทย แม้ว่าจะไม่มีระบบ E-Participation ที่เป็นทางการเหมือนเกาหลีใต้ แต่เยาวชนสร้าง E-Participation แบบไม่เป็นทางการขึ้นมาเองผ่านสื่อสังคมออนไลน์ พวกเขาใช้ Twitter สร้างแฮชแท็กเรียกร้องให้ประเด็นต่างๆ ได้รับความสนใจ ใช้ Facebook จัดกิจกรรมชุมนุม และใช้ Telegram ประสานงานกันแบบกระจายอำนาจ การมีส่วนร่วมแบบนี้เป็น ground-up อย่างแท้จริงเพราะไม่มีใครควบคุม ไม่มีใครกำหนด และไม่มีใครสั่งการ

ข้อมูลเชิงประจักษ์ การมีส่วนร่วมของเยาวชนไทยในยุคดิจิทัล

เกียรติศักดิ์ หวันหยี (2563) ศึกษาเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมทางการเมืองของเยาวชนไทย พบว่า มีรูปแบบหลักห้าประการ

1) การมีส่วนร่วมในการตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐ ผ่านการติดตามข่าวการวิพากษ์วิจารณ์บนโซเชียลมีเดีย และการร่วมชุมนุมเมื่อรัฐใช้อำนาจไม่เป็นธรรม

2) การมีส่วนร่วมในกิจกรรมขององค์กรทางการเมือง เช่น การเป็นสมาชิกพรรค การหาเสียง หรือการร่วมกิจกรรมรณรงค์

3) การเข้าร่วมกิจกรรมของชุมชน เช่น การเข้าร่วมประชุมหมู่บ้าน การช่วยเหลือชุมชน หรือการแก้ปัญหาท้องถิ่น

4) การแสดงความคิดเห็นทางการเมืองผ่านการเขียน การพูด หรือการสนทนากับผู้อื่น

5) การปฏิบัติหน้าที่พลเมือง เช่น การไปใช้สิทธิ์เลือกตั้ง การจ่ายภาษี หรือการปฏิบัติตามกฎหมาย

ที่น่าสนใจคือ รูปแบบที่ 1 และ 4 เพิ่มขึ้นอย่างมากในช่วง 2-3 ปีที่ผ่านมา โดยเฉพาะการตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐ และ การแสดงความคิดเห็นทางการเมืองผ่านสื่อออนไลน์ งานวิจัยพบว่า เยาวชนอายุ 28-25 ปี มีการแสดงความคิดเห็นทางการเมืองบนโซเชียลมีเดียเพิ่มขึ้นถึง 230% เมื่อเทียบกับปี 2561 (สำนักงานสถิติแห่งชาติ, 2563) การเพิ่มขึ้นนี้ไม่ได้เกิดจากการที่เยาวชนสนใจการเมืองมากขึ้นเพียงอย่างเดียว แต่เกิดจากการที่พวกเขากล้าพูดมากขึ้น เพราะโซเชียลมีเดียเป็นพื้นที่ปลอดภัยที่สามารถพูดได้โดยไม่ต้องเผชิญหน้ากับผู้มีอำนาจโดยตรง

บทบาทของสื่อสังคมออนไลน์ Twitter, Facebook และ TikTok

ชูศักดิ์ บำรุงสุข (2564) ศึกษาเกี่ยวกับการใช้ Twitter ในการเคลื่อนไหวทางการเมืองของคนรุ่นใหม่ พบว่า Twitter กลายเป็นลานสาธารณะดิจิทัล (digital public sphere) ที่เยาวชนใช้สื่อสารและประสานงานกัน การวิเคราะห์เนื้อหาบน Twitter ในช่วงการชุมนุมปี 2563 พบความคิดเห็นหกลักษณะหลัก

1) ความคิดเห็นประจานความล้มเหลว วิพากษ์รัฐบาลว่าล้มเหลวในการบริหารประเทศ ไม่สามารถแก้ปัญหาเศรษฐกิจ และใช้อำนาจกดทับประชาชน

2) ความคิดเห็นสนับสนุนให้กำลังใจผู้ชุมนุมชื่นชมความกล้าของเยาวชน และแสดงความเห็นอกเห็นใจ

3) ความคิดเห็นเชิงวิเคราะห์ อธิบายสาเหตุของปัญหาวิเคราะห์โครงสร้างอำนาจ และเสนอทางออก

4) ความคิดเห็นเชิงอารมณ์ แสดงความโกรธ ความเศร้า หรือความหวัง

5) ความคิดเห็นเชิงล้อเลียนใช้มีมและภาพล้อเลียนเพื่อวิพากษ์อย่างมีอารมณ์ขัน และ

6) ความคิดเห็นเชิงขัดแย้ง โต้แย้งหรือวิพากษ์ผู้ชุมนุม ในปี 2567 ดังนั้นการเพิ่มขึ้นของการใช้ TikTok เป็นเครื่องมือทางการเมือง เยาวชนสร้างคอนเทนต์วิดีโอสั้นที่วิพากษ์นโยบายรัฐบาล อธิบายประเด็นทางการเมืองอย่างเข้าใจง่าย และเรียกชวนให้คนรุ่นเดียวกันสนใจการเมืองมากขึ้น วิดีโอบางคลิปมียอดวิวหลักล้าน แสดงให้เห็นว่าการมีส่วนร่วมทางการเมืองในยุคดิจิทัลไม่ได้หมายถึงเพียงการชุมนุม หรือ การเลือกตั้ง แต่รวมถึงการสร้างสรรค์เนื้อหาที่มีผลกระทบต่อความคิดเห็นของคนจำนวนมาก

สิ่งที่สำคัญคือ Twitter และ TikTok ไม่ได้เป็นเพียงเครื่องมือสื่อสาร แต่เป็นพื้นที่สร้างอัตลักษณ์ เมื่อเยาวชนทวีตวิพากษ์รัฐบาลแชร์ข้อมูลการชุมนุมหรือใช้แฮชแท็กร่วมกันพวกเขาไม่เพียงแต่สื่อสาร แต่กำลังสร้างความรู้สึกว่าตนเองเป็นส่วนหนึ่งของขบวนการนี่คือกระบวนการที่ Clear เรียกว่า การสร้างอัตลักษณ์ผ่านการกระทำ (identity formation through action) ยิ่งทวีตบ่อยยิ่งรู้สึกว่าตัวเองเป็นนักกิจกรรมมากขึ้น และยิ่งรู้สึกเป็นนักกิจกรรมก็ยิ่งทวีตมากขึ้นสร้างเป็นวงจรที่เสริมกันและกัน

อุปสรรคและข้อจำกัด เมื่อความหวังเผชิญกำแพง

อุปสรรคที่ 1 โครงสร้างการเมืองแบบบนลงล่างที่ฝังรากลึก

Hewison (2018) อธิบายว่า ระบบการเมืองไทยมีลักษณะลำดับชั้นอย่างเหนียวแน่น (entrenched hierarchy) ที่อำนาจไหลจากบนลงล่างเสมอไม่เคยมีการไหลจากล่างขึ้นบนอย่างแท้จริง แม้จะมีการเลือกตั้ง มีรัฐสภา มีระบบประชาธิปไตย แต่โครงสร้างอำนาจที่แท้จริงยังคงอยู่ที่ผู้มีอำนาจดั้งเดิม (traditional power holders) ที่ไม่ได้มาจากการเลือกตั้ง โครงสร้างนี้สร้างวัฒนธรรมการเชื่อฟัง (culture of obedience) ที่ ประชาชนถูกสอนมาตั้งแต่เด็กว่าต้องเคารพผู้ใหญ่ ไม่แสดงความคิดเห็นที่แตกต่าง และยอมรับในสิ่งที่เป็นอยู่เมื่อเยาวชนพยายามมีส่วนร่วมทางการเมืองแบบล่างขึ้นบน พวกเขาจะพบว่าระบบไม่ได้เปิดรับแต่ปิดกั้น ตัวอย่างเช่นการยื่นคำร้องของเยาวชนมักไม่ได้รับการตอบสนอง การเสนอนโยบายจากภาคประชาชนมักถูกเพิกเฉย และการเรียกร้องให้ปฏิรูปมักถูกปฏิเสธ ด้วยเหตุผลว่าไม่เหมาะสมหรือไม่ถึงเวลา Baker (2020) เรียกสภาพนี้ว่า วิกฤตของประชาธิปไตยแบบลำดับชั้น (crisis of hierarchical democracy) ที่ประชาธิปไตย มีอยู่ในรูปแบบ แต่อำนาจจริงยังอยู่ในมือของคนกลุ่มเดียวกันเสมอ (Chris Baker, 2020)

อุปสรรคที่ ๒ การขาดกลไก E-Participation ที่เป็นทางการ

ต่างจากเกาหลีใต้ที่มีระบบ e-People ที่รัฐบาลสร้างขึ้นและสนับสนุนอย่างจริงจัง ไทยไม่มีกลไก E-Participation ที่เป็นทางการเลย แม้ว่ารัฐบาลจะมีเว็บไซต์รับฟังความคิดเห็นหรือช่องทางติดต่อรัฐบาล แต่กลไกเหล่านี้ส่วนใหญ่เป็นเพียงการรับฟังเชิงพิธีการ (Ceremonial Consultation) ที่ไม่มีการตอบสนองจริง การศึกษาของสมคิด พุ่มทุเรียน และประเวศน์ มหา

รัตน์สกุล (2565) พบว่า มากกว่า 80% ของความคิดเห็นที่ประชาชนส่งผ่านช่องทางออนไลน์ของรัฐบาลไม่ได้รับการตอบกลับ และน้อยกว่า 5% ที่ถูกนำไปปฏิบัติจริง การขาดกลไกที่มีประสิทธิภาพนี้ทำให้เยาวชนต้องสร้างกลไกทางเลือก (Alternative Mechanism) ขึ้นมาเองผ่านสื่อสังคมออนไลน์ แต่กลไกทางเลือกนี้มีข้อจำกัด เพราะ

1) ไม่มีพลังบังคับรัฐบาลไม่จำเป็นต้องตอบสนองแม้ว่าจะมีคนเห็นด้วยหลายแสนคน

2) ถูกควบคุมได้ง่ายรัฐสามารถปิดกั้นเว็บไซต์ ลบโพสต์ หรือจับกุมผู้โพสต์ได้

3) ขาดความต่อเนื่อง เมื่อประเด็นหนึ่งจบลงก็ไม่มีกลไกติดตามว่าเกิดอะไรขึ้นต่อ ทำให้การมีส่วนร่วมกลายเป็นแฟลชที่วูบขึ้นแล้วก็ดับไป แทนที่จะเป็นกระบวนการที่ต่อเนื่องและสร้างผลลัพธ์จริง

อุปสรรคที่ 3 การถูกปิดกั้นทางกฎหมายและการคุกคาม

อุปสรรคสำคัญประการหนึ่งต่อการมีส่วนร่วมทางการเมืองของเยาวชน คือ ข้อจำกัดด้านกฎหมายและกระบวนการบังคับใช้กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการแสดงความคิดเห็นและการชุมนุมสาธารณะ ในช่วงปี พ.ศ. 2562–2567 มีการบังคับใช้กฎหมายหลายฉบับ เช่น พระราชบัญญัติการชุมนุมสาธารณะ พระราชกำหนดการบริหารราชการในสถานการณ์ฉุกเฉิน พ.ศ. 2548 และประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 112 ต่อผู้เข้าร่วมกิจกรรมทางการเมืองในบางกรณี ซึ่งก่อให้เกิดการถกเถียงในวงวิชาการและสังคมเกี่ยวกับความสมดุลระหว่างการคุ้มครองความสงบเรียบร้อยของสังคมกับการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นและการมีส่วนร่วมทางการเมือง (Aekapol Chongvilaivan & Pongsa Pornchokchai, 2021) ในขณะเดียวกัน มีรายงานจากงานวิจัยและองค์กรที่ติดตามสถานการณ์ด้านสิทธิมนุษยชนเกี่ยวกับการดำเนินคดี การเรียกตัว หรือมาตรการทางกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับเยาวชนบางส่วนซึ่งเข้าร่วมกิจกรรมทางการเมือง ประสบการณ์ดังกล่าวส่งผลต่อทัศนคติและพฤติกรรมการมีส่วนร่วมของเยาวชนแตกต่างกันไป บางส่วนเลือกลดหรือยุติการมีส่วนร่วมเนื่องจากความกังวลต่อผลกระทบทางกฎหมาย การศึกษา และอนาคตในการประกอบอาชีพ ขณะที่อีกส่วนหนึ่งยังคงมีส่วนร่วมผ่านช่องทางที่สอดคล้องกับกฎหมายและใช้รูปแบบการแสดงออกที่หลากหลายมากขึ้น เช่น การสื่อสารผ่านสื่อดิจิทัล การรณรงค์เชิงนโยบาย และการเข้าร่วมกิจกรรมภาคประชาสังคม ผลการวิเคราะห์สะท้อนให้เห็นว่า บริบททางกฎหมายและสภาพแวดล้อมทางการเมืองเป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อรูปแบบ ระดับ และความต่อเนื่องของการมีส่วนร่วมทางการเมืองของเยาวชน การส่งเสริมพื้นที่การมีส่วนร่วมที่เปิดกว้าง ปลอดภัย และอยู่ภายใต้หลักนิติธรรม ควบคู่กับการเคารพสิทธิและเสรีภาพของทุกฝ่าย จะเป็นปัจจัยสำคัญในการสนับสนุนการพัฒนาพลเมืองที่กระตือรือร้นในสังคมประชาธิปไตย

อุปสรรคที่ 4 การศึกษาพลเมืองที่ล้มเหลว

รากเหง้าของปัญหาอยู่ที่การศึกษา ระบบการศึกษาไทยไม่ได้สอนให้เด็กและเยาวชนเป็นพลเมืองที่กระตือรือร้น แต่สอนให้เป็นพลเมืองที่เชื่อฟัง หลักสูตรสังคมศึกษาเน้นการรู้จักระบอบประชาธิปไตย แต่ไม่สอนให้ปฏิบัติประชาธิปไตย เน้นการเคารพกฎหมาย แต่ไม่สอนให้ตั้งคำถามต่อกฎหมายที่ไม่เป็นธรรมเน้นการรักชาติแต่ไม่อธิบายว่ารักชาติ แตกต่างจากรักรัฐบาลอย่างไร ผลก็คือ นักเรียนส่วนใหญ่จบการศึกษาโดยมีความรู้เกี่ยวกับการเมือง แต่ไม่มีทักษะหรือความมั่นใจในการมีส่วนร่วมทางการเมือง การศึกษาของวัลลภา เทพหัสดิน ณ อยุธยา (2528) เปรียบเทียบหลักสูตรการศึกษาพลเมืองไทยกับออสเตรเลีย พบว่าหลักสูตรออสเตรเลียเน้น การคิดวิเคราะห์ (Critical Thinking) การอภิปราย (Deliberation) และการมีส่วนร่วม (Participation) มากกว่าการจดจำ (Memorization) นักเรียนได้เรียนรู้ผ่าน การปฏิบัติจริง เช่น การจัดการเลือกตั้งจำลอง การอภิปรายประเด็นสาธารณะ หรือการทำโครงการชุมชน ณฐมน หมวกฉิม และจริเดช ทังบุตร, (2563) ส่วนในไทยการเรียนการสอนส่วนใหญ่เป็นการบรรยายที่ครูพูดและนักเรียนฟัง ไม่มีการฝึกทักษะจริง ไม่มีการให้นักเรียนลองตัดสินใจ และไม่มีการสร้างความมั่นใจว่าเสียงของพวกเขามีความหมาย

บทเรียนจากเกาหลีใต้ E-Participation ที่ประสบความสำเร็จ

เพื่อทำความเข้าใจว่าไทยควรทำอย่างไรเพื่อส่งเสริมการมีส่วนร่วมของเยาวชนอย่างยั่งยืน เราจำเป็นต้องศึกษาจากประเทศที่ประสบความสำเร็จ กรณีศึกษาที่น่าสนใจคือเกาหลีใต้สร้างระบบ E-Participation ที่เปลี่ยนความสัมพันธ์ระหว่างรัฐกับพลเมือง จากบนลงล่างเป็นสองทาง (two-way)

ระบบ e-People: แพลตฟอร์มที่ทำงานจริง ระบบ e-People เปิดตัวในปี 2548 โดยมีเป้าหมายเพื่อให้ประชาชนสามารถติดต่อรัฐบาลได้โดยตรงไม่ต้องผ่านนักการเมืองหรือข้าราชการระดับสูง ระบบมีสามฟังก์ชันหลัก

1) ยื่นคำร้อง (Petition) เพื่อเรียกร้องให้รัฐบาลทำหรือหยุดทำสิ่งใดสิ่งหนึ่ง

2) เสนอแนะนโยบาย (Policy Proposal) เพื่อให้รัฐบาลพิจารณานโยบายใหม่

3) อภิปราย (Discussion Forum) เพื่อแลกเปลี่ยนความคิดเห็นเกี่ยวกับประเด็นสาธารณะ (Seong Cheol Kim and Jooho Lee, 2012) ที่สำคัญคือ รัฐบาลผูกพัน (Committed) ที่จะตอบทุกคำร้องภายใน 7 วัน และหากคำร้องได้รับการสนับสนุนจากประชาชนมากกว่า 100,000 คน รัฐบาลต้องพิจารณาอย่างจริงจังและอาจนำไปปฏิบัติ

ผลลัพธ์ที่จับต้องได้ ตั้งแต่เปิดตัวระบบ e-People มีคำร้องมากกว่า 5 ล้านฉบับถูกยื่น มากกว่า 80% ได้รับการตอบกลับ และมากกว่า 30% ถูกนำไปปฏิบัติจริง ตัวอย่างที่โดดเด่น รวมถึง (1) คำร้องให้ห้ามใช้ถุงพลาสติก ซึ่งมีผู้สนับสนุนมากกว่า 500,000 คน และรัฐบาล

ประกาศห้ามใช้ในปีถัดมา (2) คำร้องให้เพิ่มโทษสำหรับการล่วงละเมิดทางเพศ ซึ่งมีผู้สนับสนุนมากกว่า 1 ล้านคน และรัฐบาลแก้ไขกฎหมายตามเรียกร้อง และ (3) คำร้องให้สร้างสวนสาธารณะในชุมชนที่ขาดพื้นที่สีเขียว ซึ่งรัฐบาลจัดสรรงบประมาณและดำเนินการ (Government of the Republic of Korea, 2023) ความสำเร็จเหล่านี้สร้างวงจรดี (Virtuous Cycle) ที่ประชาชนเห็นว่า การมีส่วนร่วมได้ผล จึงมีส่วนร่วมมากขึ้น และเมื่อมีส่วนร่วมมากขึ้น ระบบก็ยิ่งมีประสิทธิภาพ สร้างความเชื่อมั่นที่เพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ

ส่วนที่ 5 ข้อเสนอแนะ สร้างความหวังให้ยั่งยืน

ข้อเสนอแนะที่ 1 สร้างแพลตฟอร์มดิจิทัล เสียงของคนรุ่นใหม่

รัฐบาลควรสร้างแพลตฟอร์มดิจิทัลที่เลียนแบบระบบ e-People ของเกาหลีใต้ แต่ปรับให้เหมาะกับบริบทไทย แพลตฟอร์มนี้ควรมีองค์ประกอบสำคัญดังนี้

1) ระบบยื่นคำร้องที่มีพลังจริง เยาวชนสามารถยื่นคำร้องเรียกร้องให้รัฐบาลทำหรือหยุดทำสิ่งใดสิ่งหนึ่ง หากได้รับการสนับสนุนจากประชาชนมากกว่า 50,000 คน รัฐบาลต้องพิจารณาอย่างจริงจังและตอบกลับภายใน 30 วัน หากได้รับการสนับสนุนมากกว่า 200,000 คน ต้องนำเข้าสู่การพิจารณาของรัฐสภา

2) ระบบเสนอแนะนโยบายแบบมีส่วนร่วม เยาวชนสามารถเสนอนโยบายใหม่พร้อมรายละเอียด รัฐบาลต้องประเมินความเป็นไปได้และตอบกลับว่าทำได้หรือทำไม่ได้เพราะอะไร หากนโยบายได้รับการสนับสนุนสูงควรนำไปทดลองในพื้นที่นำร่อง

3) ห้องอภิปรายที่มีกติกา สร้างพื้นที่อภิปรายตามหลักการของ Habermas (1984) ที่มี Moderator คอยดูแลให้การอภิปรายเป็นไปด้วยเหตุผล มีข้อมูลสนับสนุนและไม่มีการโจมตีส่วนตัว เป้าหมายคือสร้าง วัฒนธรรมการอภิปราย (Deliberative Culture) แทนการ โต้เถียง (Argumentative Culture)

4) ระบบติดตามความคืบหน้าเมื่อคำร้องหรือนโยบายถูกรับไป ระบบต้องแสดงความคืบหน้าแบบเรียลไทม์ว่าอยู่ขั้นตอนไหน ใครรับผิดชอบ และคาดว่าจะแล้วเสร็จเมื่อไร เพื่อสร้างความโปร่งใสและความรับผิดชอบการสร้างแพลตฟอร์มนี้ต้องมาพร้อมกับความตั้งใจทางการเมือง (Political Will) ที่แท้จริง ไม่ใช่แค่สร้างเพื่อประชาสัมพันธ์ แต่สร้างเพื่อเปลี่ยนแปลงความสัมพันธ์ระหว่างรัฐกับพลเมืองจากบนลงล่างเป็นสองทาง

ข้อเสนอแนะที่ 2 ปฏิรูปหลักสูตรการศึกษาพลเมือง จากความรู้สู่การปฏิบัติ

การศึกษาพลเมืองต้องเปลี่ยนจากการท่องจำเป็นการปฏิบัติจริง โดยนำแนวคิด Justice-Oriented Citizenship มาเป็นแกนหลัก หลักสูตรใหม่ควรรวมถึง

1) การฝึกคิดวิเคราะห์ สอนให้นักเรียนตั้งคำถามว่าทำไมปัญหานี้ถึงเกิดขึ้น ใครได้ประโยชน์ ใครเสียเปรียบ และจะเปลี่ยนแปลงได้อย่างไร แทนที่จะสอนให้ยอมรับในสิ่งที่เป็นอยู่

2) การฝึกอภิปราย จัดให้มีการอภิปรายประเด็นสาธารณะอย่างสม่ำเสมอ โดยให้นักเรียนเรียนรู้วิธีฟังอย่างตั้งใจ พูดด้วยเหตุผล เคารพความคิดที่แตกต่าง และหาข้อสรุปร่วมกัน

3) การฝึกมีส่วนร่วมให้นักเรียนลองทำจริง เช่น จัดการเลือกตั้งจำลอง ทำโครงการพัฒนาชุมชนเสนอนโยบายต่อผู้ว่าราชการจังหวัด หรือร่วมประชุมสภาเทศบาล เพื่อให้พวกเขาสัมผัสว่าการมีส่วนร่วมเป็นอย่างไร

4) การสร้างความมั่นใจเน้นว่าเสียงของนักเรียนมีความหมาย ครูต้องฟังอย่างจริงจัง โรงเรียนต้องเปลี่ยนแปลงตามความคิดเห็นของนักเรียนบ้าง เพื่อให้พวกเขารู้สึกว่าการพูดออกมานำไปสู่การเปลี่ยนแปลงจริงๆ การปฏิรูปนี้ต้องเริ่มตั้งแต่ระดับประถม ไม่ใช่รอจนถึงมัธยมปลายหรือมหาวิทยาลัย เพราะนิสัยและอัตลักษณ์ถูกสร้างขึ้นตั้งแต่วัยเด็ก หากเราสอนให้เด็กเป็นพลเมืองที่กระตือรือร้นตั้งแต่เล็กพวกเขาจะเติบโตเป็นผู้ใหญ่ที่มีนิสัยนี้อย่างธรรมชาติ

ข้อเสนอแนะที่ 3 สร้าง พื้นที่ปลอดภัย (Safe Space) สำหรับการแสดงความคิดเห็น

การมีส่วนร่วมจะเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อประชาชนรู้สึกปลอดภัยที่จะพูด รัฐต้องหยุดใช้กฎหมายเป็นเครื่องมือปิดกั้นการแสดงความคิดเห็น และสร้างวัฒนธรรมการยอมรับความแตกต่าง (Culture of Tolerance) ขึ้นมาแทน

1) ปรับปรุงกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการใช้สิทธิและเสรีภาพของประชาชน ยกเลิกหรือแก้ไขกฎหมายที่ใช้จำกัดเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นและการชุมนุมอย่างไม่เป็นธรรม สร้างกฎหมายใหม่ที่ปกป้องสิทธิ์การแสดงความคิดเห็น แม้ว่าจะเป็นความคิดเห็นที่วิพากษ์หรือท้าทาย อำนาจ

2) ปกป้องผู้แสดงความคิดเห็น สร้างกลไกปกป้องผู้ที่กล้าพูด กล้าเสนอ กล้าวิพากษ์จากการถูกคุกคาม ฟ้องร้อง หรือทำร้ายมีกฎหมายที่ชัดเจนว่าการแสดงความคิดเห็นทางการเมืองไม่ใช่อาชญากรรม

3) สร้างวัฒนธรรมการฟัง สอนให้ผู้มีอำนาจฟังก่อนตอบโต้ เมื่อมีการวิพากษ์แทนที่จะปิดปากหรือลงโทษ การวิพากษ์ควรถูกมองว่าเป็นข้อมูลป้อนกลับ (Feedback) ที่มีค่าไม่ใช่การโจมตีที่ต้องตอบโต้ การสร้างพื้นที่ปลอดภัยนี้จะทำให้เยาวชนที่ยังคงกลัวกล้าออกมามีส่วนร่วมและทำให้เยาวชนที่กำลังมีส่วนร่วมอยู่แล้วมีพลังมากขึ้นที่จะเรียกร้องและเปลี่ยนแปลง

ข้อเสนอแนะที่ 4 สนับสนุนองค์กรเยาวชนและเครือข่ายทางสังคม

การมีส่วนร่วมที่ยั่งยืนต้องอาศัยองค์กร และเครือข่ายไม่ใช่แค่บุคคล รัฐควรสนับสนุนให้เยาวชนสร้างองค์กรและเครือข่ายที่มีเป้าหมายทางการเมืองหรือสาธารณะ เช่น

1) สนับสนุนทางการเงิน จัดสรรงบประมาณให้กับองค์กรเยาวชนที่ทำงานด้านการพัฒนาชุมชน การส่งเสริมประชาธิปไตยหรือการแก้ปัญหาสังคม โดยไม่มีเงื่อนไขทางการเมือง

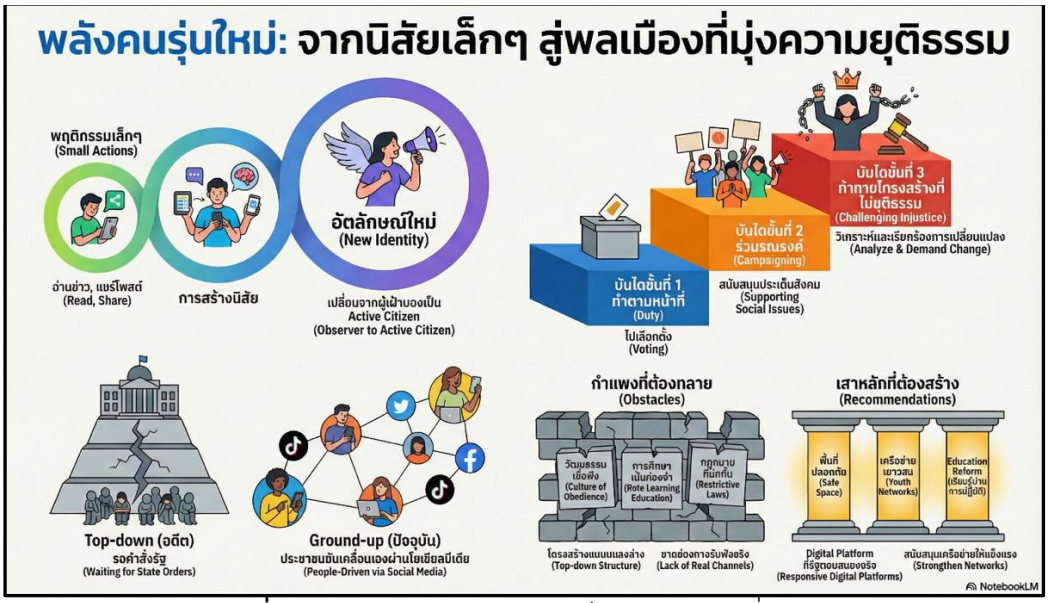
2) สร้างพื้นที่การทำงาน จัดหาสถานที่ที่เยาวชนสามารถใช้จัดกิจกรรม ประชุม หรือทำงานร่วมกันได้ฟรีหรือในราคาถูก

3) เชื่อมโยงเครือข่าย สร้างแพลตฟอร์มที่องค์กรเยาวชนต่างๆ สามารถเชื่อมต่อแลกเปลี่ยนประสบการณ์และร่วมมือกันได้

4) ให้คำปรึกษาและฝึกอบรม จัดหลักสูตรฝึกอบรมทักษะที่จำเป็น เช่น การจัดกิจกรรม การระดมทุน การสื่อสารมวลชน การเจรจา หรือการวิเคราะห์นโยบาย องค์กรและเครือข่ายเหล่านี้จะเป็นโครงสร้างที่ช่วยให้การมีส่วนร่วมของเยาวชนอย่างยั่งยืน แม้ว่าสถานการณ์จะเปลี่ยนไป แม้ว่าบุคคลบางคนจะเหนื่อยหรือถอนตัว องค์กรยังคงทำงานต่อไปได้ และคนรุ่นใหม่จะเข้ามาแทนที่อย่างต่อเนื่อง

องค์ความรู้ใหม่

การเคลื่อนไหวของเยาวชนไทยคือ จุดเปลี่ยน (Turning Point) ที่เกิดจากการสะสมประสบการณ์จนกลายเป็นอัตลักษณ์ใหม่ แม้จะมีอุปสรรคทางกฎหมายและโครงสร้าง แต่อัตลักษณ์ "พลเมืองที่กระตือรือร้น" นี้จะไม่หายไป และจะเป็นรากฐานสำคัญของประชาธิปไตยไทยในอนาคตสามารถสรุปและถอดบทเรียนเป็นองค์ความรู้ใหม่เกี่ยวกับการมีส่วนร่วมทางการเมืองและอัตลักษณ์พลเมืองของเยาวชนไทยเป็นแผนภาพได้ดังนี้

ภาพที่ 1 พลังคนรุ่นใหม่ จากนิสัยเล็กๆ สู่พลเมืองที่มุ่งความยุติธรรม

สรุป

การเคลื่อนไหวทางการเมืองของเยาวชนไทยในช่วงปี 2563-2567 ไม่ใช่ปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นทันทีทันใด แต่เป็นผลลัพธ์ของกระบวนการที่สะสมมานานหลายปี เป็นผลมาจากการที่เยาวชนค่อยๆ เปลี่ยนอัตลักษณ์จากพลเมืองเฉื่อยที่รอรับจากรัฐเป็นพลเมืองกระตือรือร้นที่เรียกร้องสิทธิ์และตรวจสอบอำนาจ การเปลี่ยนแปลงนี้เกิดผ่านการสะสมประสบการณ์ที่ทำซ้ำบ่อยครั้งจนกลายเป็นนิสัย และในที่สุดกลายเป็นอัตลักษณ์ตามที่ James Clear อธิบายไว้ใน Atomic Habits สิ่งสำคัญคือ การไม่ปล่อยให้ความหวังนี้เลือนหาย ด้วยการสร้างโครงสร้างและกลไกที่เอื้อต่อการมีส่วนร่วมอย่างแท้จริง พร้อมทั้งปลูกฝังวัฒนธรรมที่เคารพเสียงของคนรุ่นใหม่ ท้ายที่สุด อนาคตประชาธิปไตยไทยมิได้อยู่ในมือของผู้มีอำนาจเพียงฝ่ายเดียว หากแต่อยู่ในมือของเยาวชนที่กล้าฝันและลงมือทำหน้าที่ของสังคมคือทำให้ความกล้า ความฝันและความหวังนี้ดำรงอยู่ โดยร่วมกันสร้างสังคมที่ทุกเสียงมีความหมายและทุกคนมีส่วนร่วมในการกำหนดอนาคตร่วมกัน

เอกสารอ้างอิง

เกียรติศักดิ์ หวันหยี. (2567). *ปัจจัยที่ส่งผลต่อพฤติกรรมการมีส่วนร่วมทางการเมืองของเยาวชน: กรณีศึกษาเยาวชนในอำเภอเมืองพังงา จังหวัดพังงา* (สารนิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการปกครอง). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยสยาม.

ชูศักดิ์ บำรุงสุข. (2564). *สื่อออนไลน์กับการเคลื่อนไหวทางการเมืองของกลุ่มคนรุ่นใหม่: การใช้ทวิตเตอร์ในการเคลื่อนไหวทางการเมืองของคนรุ่นใหม่* (การค้นคว้าอิสระรัฐศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการเมืองและการจัดการ). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

ณฐมน หมวกฉิม และจริเดช ทังบุตร. (2563). การพัฒนาการมีส่วนร่วมทางการเมืองของเยาวชนไทย: กรณีศึกษาเขตวังทองหลาง กรุงเทพมหานคร. *วารสารรัฐประศาสนศาตร์มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา*, 3(1), 20-32.

วัลลภา เทพหัสดิน ณ อยุธยา. (2528). *การเขียนของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายตามทัศนะของอาจารย์และนักเรียน.* กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

สมคิด พุ่มทุเรียน และประเวศน์ มหารัตน์สกุล. (2565). การมีส่วนร่วมทางการเมืองของพลเมืองไทยในยุคดิจิทัล. *วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร*, 10(5), 2298-2312.

สำนักงานสถิติแห่งชาติ. (2563). *การสำรวจการมีการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารในครัวเรือน พ.ศ. 2563.* กรุงเทพฯ: สำนักงานสถิติแห่งชาติ.

Chongvilaivan, A., & Pornchokchai, P. (2021). Title of article. *Asian Journal of Law and Society*, 8(2), 301–325.

Chris Baker. (2020). Thailand's Crisis of Hierarchical Democracy. *Asian Studies Review*, 44(3), 420-439.

Clear, J. (2018). *Atomic habits: An easy & proven way to build good habits & break bad ones*. Avery. Retrieved December 12, 2025, from https://jamesclear.com/atomic-habits

Government of the Republic of Korea. (2025). *e-People Annual Report 2023*. Retrieved December 12, 2025, from https://www.epeople.go.kr

Habermas, J. (1984). *The theory of communicative action: Volume 1: Reason and the rationalization of society*. Retrieved December 12, 2025, from https://teddykw2.wordpress.com/wp-content/uploads/2012/07/jurgen-habermas-theory-of-communicative-action-volume-1.pdf

Kevin Hewison. (2018). Thailand: An Old Relationship Renewed. *Pacific Review*, 31(1), 116-134.

Seongcheol Kim and Jooho Lee. (2012). E-Participation and Civic Engagement in South Korea. *Public Administration Review*, 72(1). 102-110.

Westheimer, J., & Kahne, J. (2004). What kind of citizen? The politics of educating for democracy. *American Educational Research Journal, 41*(2), 237–247.

ภาคผนวก

คำแนะนำสำหรับผู้เขียน

รูปแบบเอกสารอ้างอิงวารสาร มจร สังคมศาสตร์ปริทรรศน์

เอกสารที่นำมาใช้ในการอ้างอิงบทความ ควรมีที่มาจากแหล่งตีพิมพ์ที่ชัดเจน และมีความน่าเชื่อถือสามารถสืบค้นได้ เช่น หนังสือ วารสาร หรืองานวิจัย เป็นต้น ผู้เขียนบทความจะต้องตรวจสอบความถูกต้องของรายการอ้างอิง เพื่อป้องกันความล่าช้าในการตีพิมพ์บทความ เนื่องจากบทความที่มีการอ้างอิงไม่ถูกต้อง จะไม่ได้รับการส่งต่อให้ผู้ทรงคุณวุฒิพิจารณาจนกว่าการอ้างอิงเอกสารจะได้รับการแก้ไขให้สมบูรณ์

รูปแบบการอ้างอิงในเนื้อเรื่อง**ใช้วิธีการอ้างอิงระบบนาม-ปี ตามรูปแบบของ American Psychological Association (APA)** โดยแบ่งออกเป็น 2 ประเภทคือ

1. การอ้างอิงในเนื้อหาบทความ

1.1 การอ้างอิงต้นเนื้อความ ให้ใช้ระบบตัวอักษรโดยระบุชื่อ-นามสกุล ตามด้วย วงเล็บเปิด แล้วระบุปีที่ตีพิมพ์ วงเล็บปิด เช่น

1.1.1 สุมาลี บุญเรือง (2562) กล่าวว่า...

1.1.2 ...สอดคล้องกับงานวิจัยของสุมาลี บุญเรือง (2562) ผลการวิจัยพบว่า...

1.1.3 Sumalee Boonrueang (2019) explains to...

1.1.4 ... consistent with the research of Sumalee Boonrueang (2019) the research results found...

1.2 การอ้างอิงท้ายเนื้อความ ให้ใช้ระบบตัวอักษรโดยใช้ วงเล็บเปิด แล้วระบุชื่อ-นามสกุลของผู้เขียน เครื่องหมายจุลภาค และปีที่ตีพิมพ์ วงเล็บปิด กำกับท้ายเนื้อความที่ได้อ้างอิง ดังนี้

1.2.1 อ้างอิงจากเอกสารภาษาไทย

1.2.1.1 พระไตรปิฎกและอรรถกถา วงเล็บเปิด ชื่อคัมภีร์/เล่มที่/ข้อที่/เลขหน้า วงเล็บปิด แล้วตามด้วย วงเล็บเปิด มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย จุลภาค ปีที่พิมพ์ วงเล็บปิด ตัวอย่างเช่น “ดูกรภิกษุทั้งหลาย จักร 4 ประการนี้ เป็นเครื่องเป็นไปแก่มนุษย์และเทวดาผู้ประกอบเป็นเครื่องที่มนุษย์และเทวดาประกอบแล้ว ย่อมถึงความเป็นผู้ใหญ่และความไพบูลย์ในโภคะทั้งหลายต่อกาลไม่นานนัก” (องฺ.จตุกก. 21/31/37) (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) เป็นต้น

1.2.1.2 ผู้แต่งหนึ่งราย ให้อ้างชื่อผู้แต่งแล้วตามด้วยเครื่องหมายจุลภาค (,) และตามด้วยปีที่พิมพ์ เช่น (เกียรติศักดิ์ สุขเหลือง, 2560)

1.2.1.3 ผู้แต่งสองราย ให้อ้างชื่อของผู้แต่งทั้งสองรายโดยใช้คำว่า “และ” ในการเชื่อมผู้เขียนทั้งสองแล้วตามด้วยเครื่องหมายจุลภาค (,) และปีที่พิมพ์ เช่น (สุรพล สุยะพรหม และเกียรติศักดิ์ สุขเหลือง, 2560)

1.2.1.4 ถ้ามีผู้แต่งมากกว่า 2 รายให้อ้างชื่อของผู้แต่งรายแรกแล้วเพิ่มคำว่า “และคณะ” แล้วตามด้วยเครื่องหมายจุลภาค (,) และตามด้วยปีที่พิมพ์ เช่น (สุรพล สุยพรหมและคณะ, 2560)

1.2.1.5 กรณีที่เนื้อความเป็นเรื่องเดียวกันหรือผลการวิจัยเหมือนกัน แต่มีผู้อ้างอิงหลายคนให้ใช้รายการอ้างอิงที่ใกล้เคียงปีปัจจุบันมากที่สุด

1.2.2 อ้างอิงจากเอกสารภาษาอังกฤษ

2.2.1 ถ้ามีผู้แต่งหนึ่งรายให้อ้างนามสกุลของผู้แต่ง ตามด้วยเครื่องหมายจุลภาค (,) และปีที่พิมพ์ เช่น (Keown, 2010)

2.2.2 ถ้ามีผู้แต่งสองรายให้อ้างนามสกุลของผู้แต่งทั้งสองราย โดยใช้เครื่องหมายแอนด์ (&) คั่นกลางระหว่างนามสกุลของผู้แต่งทั้งสอง แล้วตามด้วยเครื่องหมายจุลภาค (,) และปีที่พิมพ์ เช่น (Hersey & Blanchard, 2010)

2.2.3 ถ้ามีผู้แต่งมากกว่า 2 รายให้อ้างนามสกุลของผู้แต่งรายแรกตามด้วย et al. ตามด้วยเครื่องหมายจุลภาค (,) และปีที่พิมพ์ (Kaiser et al., 2010)

เอกสารอ้างอิงที่ใช้อ้างอิงในเนื้อหาบทความ จะต้องปรากฏในเอกสารอ้างอิงท้ายบทความทุกรายการ

2. เอกสารอ้างอิงท้ายเล่ม (ภาษาไทย)

2.1 พระไตรปิฎก อรรถกถา ทุกเล่มให้อ้างอิงท้ายเล่มด้วยรูปแบบเดียวกันดังนี้

ผู้แต่ง./(ปีที่พิมพ์)./*ชื่อพระไตรปิฎก อรรถกถา*./สถานที่พิมพ์: สำนักพิมพ์หรือโรงพิมพ์.

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). *พระไตรปิฎกฉบับภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.* กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

_____. (2539). *พระไตรปิฎกฉบับภาษาบาลี ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.* กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

2.2 หนังสือ

ผู้แต่ง./(ปีที่พิมพ์)./*ชื่อหนังสือ*/(ครั้งที่พิมพ์)./สถานที่พิมพ์:/สำนักพิมพ์หรือโรงพิมพ์.

สุมาลี บุญเรือง. (2569). *แนวคิดทางการเมืองของนักคิดที่สำคัญในประเทศไทย*. พระนครศรีอยุธยา: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

2.3 บทความในหนังสือ

ผู้แต่ง./(ปีที่พิมพ์)./ชื่อบทความ./ใน ชื่อบรรณาธิการ(บรรณาธิการ)./ชื่อเรื่อง./(เลขหน้าที่อ้าง)./สถานที่พิมพ์:/สำนักพิมพ์หรือโรงพิมพ์.

พระสุกิจจ์ สุจิณโณ. (2559). การสร้างความคิดนามธรรมในวัฒนธรรมไทย. ใน ปวิตร ว่องวีระ, *ทฤษฎีและวิธีวิทยาของการวิจัยวัฒนธรรม.* (น. 112). กรุงเทพฯ: อัมรินทร์.

2.4 บทความในวารสาร

ผู้แต่ง./(ปีที่พิมพ์)./ชื่อบทความ./*ชื่อวารสาร,*/ปีที่(ฉบับที่),/เลขหน้าแรกที่ตีพิมพ์-เลขหน้าสุดท้ายที่ตีพิมพ์.

สุมาลี บุญเรือง. (2563). วิถีทางแห่งการส่งเสริมและพัฒนาประชาธิปไตยอย่างยั่งยืน. *วารสารมจร สังคมศาสตร์ปริทรรศน์*, 9(3), 317-331.

2.5 บทความในสารานุกรม

ผู้แต่ง./(ปีที่พิมพ์)./ชื่อบทความ./ใน/*ชื่อสารานุกรม*/(เล่มที่อ้าง, หน้า เลขหน้าที่อ้าง).

วุฒิชัย มูลศิลป์. (2549). กฎหมายตราสามดวง. ใน *สารานุกรมประวัติศาสตร์ไทย* (เล่ม 1, อักษร ก, น. 12-16).

2.6 หนังสือพิมพ์

ผู้แต่ง./(ปีที่พิมพ์,/วันที่/เดือน)./ชื่อบทความ./*ชื่อหนังสือพิมพ์*,/เลขหน้า.

สุชาติ เผือกสกนธ์. (2549, 9 มิถุนายน). ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง. *ผู้จัดการรายวัน*, น. 13.

2.7 สารนิพนธ์, วิทยานิพนธ์, ดุษฎีนิพนธ์

ผู้แต่ง./(ปีที่พิมพ์)./*ชื่อวิทยานิพนธ์*/(ระดับวิทยานิพนธ์ สาขาวิชา)./สถานที่พิมพ์:/สำนักพิมพ์.

สุมาลี บุญเรือง. (2564). *การพัฒนาการตื่นตัวทางการเมืองของประชาชนในระบอบประชาธิปไตยที่มีผลต่อการเลือกตั้งทั่วไป* (ดุษฎีนิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชารัฐศาสตร์). พระนครศรีอยุธยา: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

2.8 รายงานการวิจัย

ผู้แต่ง./(ปีที่พิมพ์)./*ชื่อเรื่อง*/(รายงานผลการวิจัย)./สถานที่พิมพ์: สำนักพิมพ์.

สุมาลี บุญเรือง. (2563). *การเสริมสร้างและปลูกฝังจิตสำนึกค่านิยมวัฒนธรรมทางการเมืองภาคพลเมือง* (รายงานผลการวิจัย). พระนครศรีอยุธยา: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

2.9 สัมภาษณ์

ชื่อผู้ที่ได้รับการสัมภาษณ์./(ปีที่สัมภาษณ์, วัน เดือน)./ตำแหน่ง/[บทสัมภาษณ์].

พระอุดมสิทธินายก. (2563, 5 กุมภาพันธ์). ผู้อำนวยการหลักสูตรหลักสูตรบัณฑิตศึกษาสาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ [บทสัมภาษณ์].

2.10 สื่ออิเล็กทรอนิกส์

ผู้แต่ง./(ปีที่เผยแพร่)./*ชื่อเรื่อง*./สืบค้น วัน เดือน ปี,/จาก/แหล่งที่มาของข้อมูล.

ธรรมะไทย. (2563). *พระพุทธศาสนาในประเทศไทย*. สืบค้น 20 มีนาคม 2563, จาก http:/www.dhammathai.org/thailand/thailand.php.

2.11 ราชกิจจานุเบกษา

ชื่อเรื่อง./(พ.ศ.,วันที่ เดือนที่ประกาศ)./*ราชกิจจานุเบกษา*./เล่ม ตอน./หน้า.

ข้อกำหนดกรมตำรวจ เรื่อง กำหนดชื่อและประเภทของวัตถุที่ออกฤทธิ์ต่อจิตและประสาทและประเภทของรถที่ใช้เจ้าพนักงานมีอำนาจตรวจสอบผู้ขับขี่. (2537, 13 กรกฎาคม). *ราชกิจจานุเบกษา*. เล่ม 111 ตอนพิเศษ 30 ง. หน้า 31.

2.12 หนังสือพิมพ์

ผู้แต่ง./(ปีพิมพ์, วัน เดือน)./ชื่อบทความ./*ชื่อหนังสือพิมพ์*./น. หรือ p. หรือ pp. เลขหน้า.

ไทยรัฐ. (2548, 19 เมษายน). เชียร์พระสอนศีลธรรม. *ไทยรัฐ*. น. 3.

3. เอกสารอ้างอิงท้ายเล่ม (ภาษาอังกฤษ)

3.1 Tripitaka Commentary

The name of the institution of the scriptures./(Year)./*Title of Tripitaka*./Location:/Publisher.

Mahachulalongkornrajavidyalaya University. (1996). *Thai Tripitaka*. Bangkok: MCU Press.

3.2 Books

Author./(Year)./*Title of the book*/(Edition ed.)./Location:/Publisher.

Hunt, E. K. & Lautzenheiser, M. (2015). *History of Economic Thought* (3rd ed.). New York: M. E. Sharpe.

3.3 Book Articles

Author./(Year)./Title of the chapter./In Editor/(Eds.),/*Title of the book*/(xth ed.)./(pp-pp)./Publisher.

Sparks, D. L. (2003). Environmental Soil Chemistry: An Overview. In Sparks, D. L. (Eds.), *Environmental Soil Chemistry* (2nd Ed.). (pp. 1-42). Academic Press.

3.4 Encyclopaedia articles

Author./(Year)./Title of Article./In *Title of Encyclopaedia*/(Pages)./Publisher.

Wasinsarakorn, W. (2004). Psychology and Developmental Psychology. In *Encyclopedia of Education*. Collected edition of specific issues, 4th rank (pp. 99-117). Thanat Printing Co., Ltd.

3.5 Journal Articles

Author./(Year)./Title of Article./*Title of Journal*,/Volume(Issue), Pages-Pages.

Limprasert, P. (2022). The Research of Punishment Suspension of Buddhist Monk and Secular of The Criminal Justice in Thailand. *Journal of Social Science and Buddhistic Anthropology*, 7(11), 37-53.

3.6 Newspaper

Author./(YY, MM DD)./Colum Name./*Title of Newspaper*./Pages.

Nanuam, W. (2023, January 4). Plans proceeding for joint petroleum production with Cambodia. *Bangkok Post*. p. 22.

3.7 Thesis and Dissertations

Author./(Year)./*Title*/(Doctoral or Master's thesis or dissertation)./Location:/Publisher.

Pittayawattanachai, P. (2019). *An Analysis of Buddhism Propagation by using Buddhist Arts and Landscape of Cetiyaphum Monastery, Namphong District, Khonkaen* (Doctoral dissertation). Ayutthaya: Mahachulalongkornrajavidyalaya University.

3.8 Interview

Key Informant./(YY, DD MM)./ Position./(Interview).

Anuchid, P. (2022, 5 November). Director of the Research Institute. (Interview).

3.9 Website

Author./(Year)./*Title/* Retrieved MM DD, Year,/from URL address.

Buddhism Meditation Triratna Find us Community. (2020). *Who Was The Buddha?.* Retrieved March 20, 2020, from https://thebuddhistcentre.com/text/who-was-buddha.

บทความวิจัย (12 pt)

ชื่อบทความ (ไทย) (18 pt)

ชื่อบทความ (อังกฤษ) (16 pt) (ตัวพิมพ์ใหญ่ทั้งหมด)

ชื่อ-นามสกุลผู้เขียนหลัก[1*] (ไทย) (14 pt), ชื่อ-นามสกุลผู้เขียนร่วม[2] (ไทย) (14 pt)

ชื่อ-นามสกุลผู้เขียนหลัก[1*] (อังกฤษ) (14 pt), ชื่อ-นามสกุลผู้เขียนร่วม[2] (อังกฤษ) (14 pt)

[*]Corresponding Author E-mail: ..... (12 pt)

Received.....; Revised.....; Accepted..... (12 pt)

บทคัดย่อ (18 pt) (300-350 คำ)

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1. (16 pt) ประเภทของการวิจัย ประชากรกลุ่มตัวอย่าง เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย การเก็บรวบรวมข้อมูล การวิเคราะห์ข้อมูลและสถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล .....

.....

.....

ผลการวิจัยพบว่า 1. .....

.....

.....

.....

คำสำคัญ: พระพุทธศาสนา; การบริหารจัดการเชิงพุทธ; นวัตกรรม (3-5 คำ) (16 pt)

[1] หน่วยงานต้นสังกัดผู้เขียน (ไทย) (14 pt)

[1] หน่วยงานต้นสังกัดผู้เขียน (อังกฤษ) (14 pt)

[2] หน่วยงานต้นสังกัดผู้เขียน (ไทย) (14 pt)

[2] หน่วยงานต้นสังกัดผู้เขียน (อังกฤษ) (14 pt)

Abstract (18 pt) (แปลตามภาษาไทย)

(16 pt) ให้ตรงตามบทคัดย่อภาษาไทย

ผลการวิจัยพบว่า

Keywords: Buddhism; Buddhist Management; Innovation (3-5 words) (16 pt)

บทนำ (18 pt) (ไม่เกิน 4 ย่อหน้า และเขียนให้ครอบคลุมทุกประเด็น)

กล่าวถึงความเป็นมาของเรื่องที่ทำการวิจัยครั้งนี้ ว่ามีความเป็นมาอย่างไรบ้าง พร้อมทั้งอ้างอิงที่มาของข้อมูลนั้นอย่างถูกต้อง (16 pt)

กล่าวถึงปัญหาที่นำมาสู่การวิจัย ให้ตรงประเด็นกับเรื่องที่วิจัยและเชื่อมโยงกับพื้นที่วิจัย ปัญหานั้นเป็นปัญหาที่เป็นที่ยอมรับกันโดยทั่วไปและต้องการได้รับการแก้ไข นำเสนอผลงานวิจัยที่ผู้อื่นได้เคยศึกษาไว้แล้ว พร้อมทั้งอ้างอิงแหล่งที่มาของข้อมูล (16 pt)

ทบทวนแนวคิดและทฤษฎีที่นำมาใช้ในการวิจัยในครั้งนี้และหรือทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัยพร้อมทั้งอ้างอิงแหล่งที่มาของข้อมูล (16 pt)

สรุปเพื่อเชื่อมโยงไปสู่คำถามและวัตถุประสงค์การวิจัย (16 pt)

วัตถุประสงค์การวิจัย (18 pt)

1. (16 pt)
2. (16 pt)
3. (16 pt)

***หมายเหตุ:** กรณีมีวัตถุประสงค์การวิจัย 1 ข้อ ไม่ต้องระบุเลขข้อ

วิธีดำเนินการวิจัย (18 pt)

เขียนให้ครอบคลุม 5 หัวข้อ ได้แก่ (16 pt)

1. รูปแบบของการวิจัย

2. ประชากร กลุ่มตัวอย่าง และ/หรือผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

3. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย (ทั้งเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ)

4. การเก็บรวบรวมข้อมูล (ทั้งเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ)

5. การวิเคราะห์ข้อมูลและสถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล (ทั้งเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ)

ผลการวิจัย (18 pt) (เขียนให้ครบตามวัตถุประสงค์การวิจัยที่ตั้งไว้)

1. (ผลการวิจัยตอบวัตถุประสงค์การวิจัยข้อที่ 1) (16 pt)

2. (ผลการวิจัยตอบวัตถุประสงค์การวิจัยข้อที่ 2) (16 pt)

3. (ผลการวิจัยตอบวัตถุประสงค์การวิจัยข้อที่ 3) (16 pt)

***กรณีมีภาพ นำเสนอภาพตามรูปแบบ ดังนี้**

ภาพที่ 1 ชื่อภาพ (16 pt)
ที่มา: ... (ถ้ามี) (16 pt)

คำอธิบายภาพ

***กรณีมีตาราง นำเสนอตารางตามรูปแบบ ดังนี้**

ตารางที่ 1 (ชื่อตาราง) (ถ้ามี)

คำอธิบายตาราง .....

.....

.....

ตารางที่ 1 (ชื่อตาราง) (ต่อ) (ถ้ามี)

คำอธิบายตาราง .....

.....

.....

อภิปรายผลการวิจัย (18 pt) (อภิปรายผลการวิจัยที่พบตามวัตถุประสงค์ ค้นพบอะไร สะท้อนให้เห็นถึงอะไร สอดคล้องหรือไม่สอดคล้องกับงานวิจัยของใคร พร้อมทั้งอ้างอิงแหล่งที่มาของข้อมูล)

1. อภิปรายผลการวิจัยตอบวัตถุประสงค์การวิจัยข้อที่ 1 (16 pt)

2. อภิปรายผลการวิจัยตอบวัตถุประสงค์การวิจัยข้อที่ 2 (16 pt)

3. อภิปรายผลการวิจัยตอบวัตถุประสงค์การวิจัยข้อที่ 3 (16 pt)

องค์ความรู้ใหม่ (18 pt)

ระบุองค์ความรู้ใหม่ที่ค้นพบหรือสังเคราะห์ออกมาในรูปแบบโมเดล พร้อมคำอธิบายรูปแบบ/โครงสร้างของโมเดล เข้าใจง่าย ใต้ภาพ (16 pt)

ข้อเสนอแนะ (18 pt)

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย (ถ้ามี) (16 pt).....

.....

.....

.....

ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการ (ถ้ามี (16 pt).....

.....

.....

.....

ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป (ถ้ามี (16 pt).....

.....

.....

.....

กิตติกรรมประกาศ (18 pt) (ให้ใส่เฉพาะกรณีที่ได้รับทุนสนับสนุนการวิจัย หรือกรณีชื่อบทความมีชื่อเรื่องไม่ตรงกับงานวิจัยหรือวิทยานิพนธ์) (ถ้ามี)

(16 pt).....

.....

.....

.....

เอกสารอ้างอิง (18 pt)

(16 pt) รูปแบบการอ้างอิงท้ายเรื่องใช้วิธีการอ้างอิงระบบนาม-ปี ตามรูปแบบ American Psychological Association (APA) จำนวนการอ้างอิงในเนื้อหาและท้ายเรื่องต้องตรงกัน.....

.....

.....

บทความวิชาการ (12 pt)

ชื่อบทความ (ไทย) (18 pt)

ชื่อบทความ (อังกฤษ) (16 pt) (ตัวพิมพ์ใหญ่ทั้งหมด)

ชื่อ-นามสกุลผู้เขียนหลัก[1*] (ไทย) (14 pt), ชื่อ-นามสกุลผู้เขียนร่วม[2] (ไทย) (14 pt)

ชื่อ-นามสกุลผู้เขียนหลัก[1*] (อังกฤษ) (14 pt), ชื่อ-นามสกุลผู้เขียนร่วม[2] (อังกฤษ) (14 pt)

[*]Corresponding Author E-mail: ..... (12 pt)

Received.....; Revised.....; Accepted..... (12 pt)

บทคัดย่อ (18 pt) (300-350 คำ)

บทความวิชาการนี้เพื่อศึกษา (16 pt).....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

คำสำคัญ: พระพุทธศาสนา; การบริหารจัดการเชิงพุทธ; นวัตกรรม (3-5 คำ) (16 pt)

[1] หน่วยงานต้นสังกัดผู้เขียน (ไทย) (14 pt)

[1] หน่วยงานต้นสังกัดผู้เขียน (ไทย) (14 pt)

[2] หน่วยงานต้นสังกัดผู้เขียน (ไทย) (14 pt)

[2] หน่วยงานต้นสังกัดผู้เขียน (อังกฤษ) (14 pt)

Abstract (18 pt) (แปลตามภาษาไทย)

(16 pt) ให้ตรงตามบทคัดย่อภาษาไทย

Keywords: Buddhism; Buddhist Management; Innovation (3-5 words) (16 pt)

บทนำ (18 pt)

เขียนทบทวนแนวคิดและทฤษฎีที่นำมาเป็นฐานคิดในวิพากษ์ประเด็นต่าง ๆ ในการเขียนบทความวิชาการ (16 pt)

เนื้อหา (18 pt) (ระบุหัวข้อตามบทความวิชาการที่นำเสนอ)

(16 pt)

***กรณีมีภาพ นำเสนอภาพตามรูปแบบ ดังนี้**

ภาพที่ 1.....ชื่อภาพ.....(16 pt)

ที่มา: .....(ถ้ามี).....(16 pt)

คำอธิบายภาพ.....

.....

สรุป (18 pt)

(16 pt).....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

เอกสารอ้างอิง (18 pt)

(16 pt) รูปแบบการอ้างอิงท้ายเรื่องใช้วิธีการอ้างอิงระบบนาม-ปี ตามรูปแบบ American Psychological Association (APA) จำนวนการอ้างอิงในเนื้อหาและท้ายเรื่องต้องตรงกัน